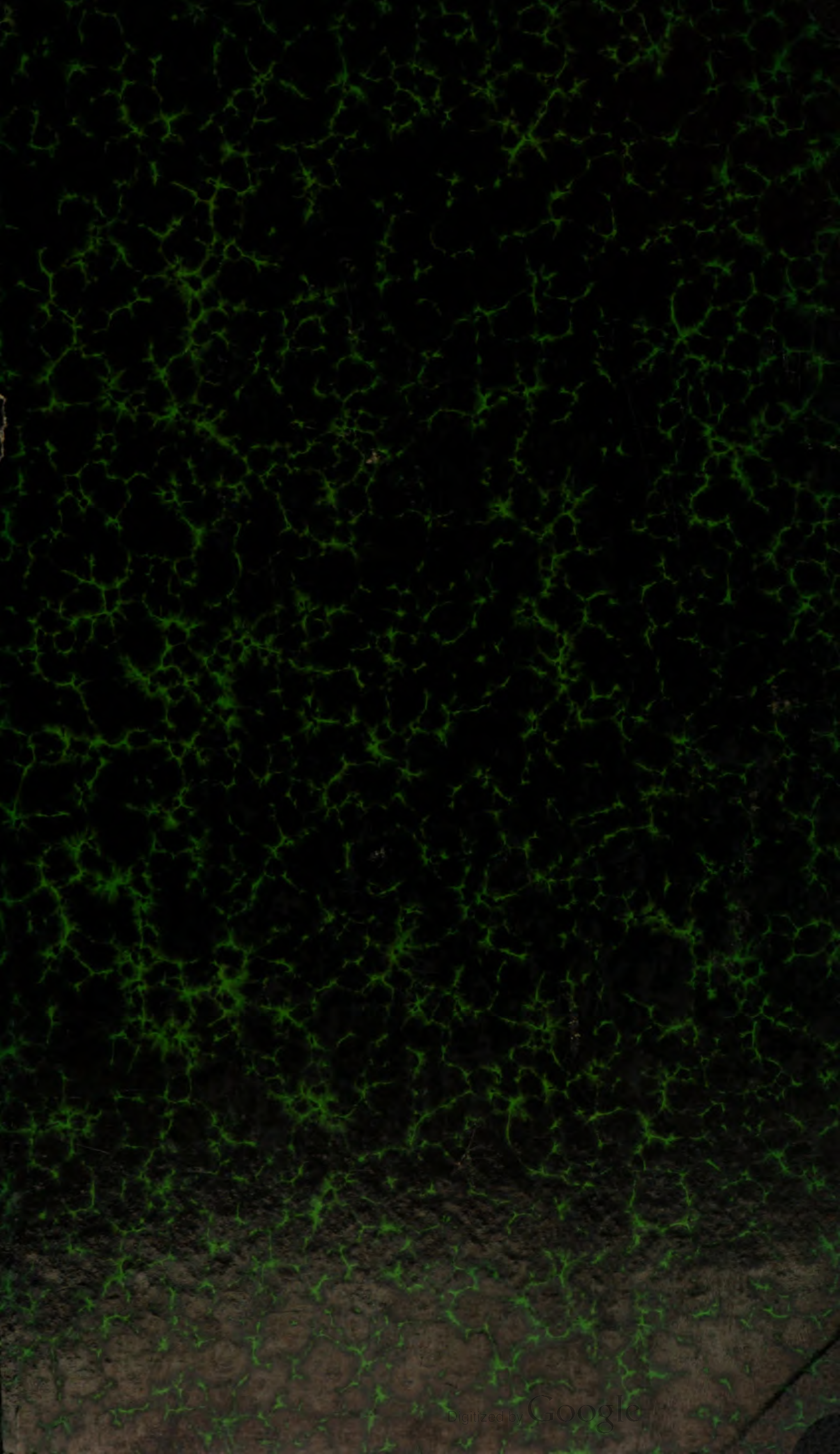

BOEKBINDERIJ
G. KERPEN
WIJK-MAASTRICHT
BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

TOME LXI.

QUATRIÈME SÉRIE

TOME VI.

Vis unita majar.

1925.

IMP. LEITER-NYPELS, MAESTRICHT.
1925.

NAAMLIJST DER LEDEN

1925.

BESTUUR.

P. Albers, S. J., Voorzitter.
Dr. P. M. H. Doppler, Secretaris.
Dr. W. Goossens, Conservator.
Louis baron de Crassier, Penningmeester.
V. Schols, Bibliothecaris.
Dr. P. J. M. van Gils.
H. Pijls.
W. Sprenger.
J. Schaepkens van Riempst.

CORRESPONDEERENDE LEDEN.

Beckers, Dr. H. J., Beek (L.).
Berger, Mr. B. M., Venlo.
Bloemen, J., Venlo.
Chansard, J., Nancy.
Delhougne, G., Sittard.
Dorren, Th., Valkenburg.
Douven, Th., Lottum.
Geradts, J. H. E. H., Posterholt.
Jaspers, Th., Klimmen.
Mostart, L., Gulpen.
Peters, P., Heerlen.
Pubben, M. H., Nederweert.
Pyls, N., Wijnandsrade.
Russel, Mr. A. H. J., Geleen.
Smeets, H., Weert.
Spierts, H., Terwinselen.
Starmans, Jos., Nuth.
Vencken, M., Obbicht-Papenhoven.
Welters, F., Voerendaal.

LEDEN.

Adam, J., Meerssen.
Aelst-Arnoldts, Ern. van, Maastricht.
Aken, Mej. M. van, Caberg.
Albers S. J., P., Maastricht.
Alberts, Jos., Heerlen.
Algemeene Overste der Broeders van de Onbevlekte Ontvangenis van Maria, Maastricht.
Alofs, F. A. J., Caberg.
Ansembourg, graaf Rud. de Marchant et d', Neuburg bij Gulpen.
Bartels, Antoon J., Heerlen.
Batta, Mr. Em., Indramajoe (Ned. Indië).
Beesmans, K., Maastricht.
Becker, G. J., Heer.
Beckers, Dr. H. J., Beek.
Beckers, Mr. Nic., Sittard.
Beneden, Leop. van, Maastricht.
Berger, Mr. M. B., Venlo.
Beusmans, Jos., Sittard.
Bibliotheek van het Groot-Seminarie, Roermond.
Bibliotheek van het Klein-Seminarie, Rolduc.
Bibliotheek der Universiteit, Amsterdam.
Bibliotheek der Universiteit, Luik.
Bibliotheek der gemeente Maastricht.
Bieberstein Rogalla Zawadsky, Mr. C. baron de, Sittard.
Bloemen, H., Stramproy.
Bloemen, J., Venlo.
Boosten, Alph., Maastricht.
Bours, Math., Roermond.
Briels, fr. Matth., Heerlen.
Brounts, P., Beek.
Brune, M. F. J., Maastricht.
Canisius, J., Schinnen.
Carmelieten, Geleen.
Cenin, Mr. J. W., Houthem.
Claessens, Mgr. J. D. L., Sittard.
Coenegracht, L. D. L. M., Maastricht.
Corten, Alb., Maastricht.
Crassier, L. baron de, Limmel.

Crassier, baron W. de, Luik.
Cremers, P. L., Nuth.
Damen, F. A. L. L., Geleen.
Daniëls, M., Nijmegen.
Delhougne, Mr. Edm., Roermond.
Delhougne, G., Sittard.
Delhougne, H., Sittard.
Deuss, W., Sittard.
Diepen, J., Valkenburg.
Diepen, K., Valkenburg.
Dooren, P. H. van, Sittard.
Doppler, Dr. P. M. H., Maastricht.
Dorren, Th., Valkenburg.
Dresen, H., Schaesberg.
Driessen, P., Gronsveld.
Driessen, R., Heel.
Dumoulin, Mr. Dr. Eug., Maastricht.
Dutihl-Jurgens, J. A., Rotterdam.
Dyserinck, H., Maastricht.
Ebeling, H. J. M., 's-Hertogenbosch.
Eberhard, G., Maastricht.
Emonds-Brouwers, J., Heerlen.
Everts, W. H., Roermond.
Everts, P., Rolduc.
Franquinet, Mr. E. M. C. B., Maastricht.
Franssen, C., Roermond.
Geloes, graaf R. de, Eijsden.
Gerardts, J. H. E. H., Posterholt.
Gerards, L., Heerlen.
Giffen, Dr. A. E., Groningen.
Gilissen-Lemaire, N., Luik.
Gils, Dr. P. J. M., Roermond.
Goessen, G. H., Gronsveld.
Goessens, J. W., Roermond.
Goffin, Mej. M., Amstenrade.
Goossens, Dr. W., Maastricht.
Gorris S. J., G., Maastricht.
Graafland, Jhr. J., Maastricht.
Grein-Moersheim, Nieuwstad.

Grinten, Fr. van der, Venlo.
Grispen, J. A. L., Born.
Groenendael, J. H. H. van, Maastricht.
Grossier, J. S., Amsterdam.
Grossier, L., Maastricht.
Gusgens, J., Maastricht.
Haex, Mr. A., Heerlen.
Haffmans, O. M. L., Helden.
Hagdorn, A. J. H., Maastricht.
Hangx, J., Susteren.
Hendricks, M., Heerlen.
Heyden, Mr. E. J. J. van der, Nijmegen.
Hoefer, F. A., Hattem.
Hoens, J. S., Doenrade.
Hövell tot Westerflier, Mr. E. O. J. M. baron van, Maastricht.
Holvoet, Jhr. Adr., Maastricht.
Hustinx, Alph., Maastricht.
Hustinx, Dr. Ed., Heerlen.
Huynen, J., Maastricht.
Jacobs, J., Heer.
Janssen, M. J. J., Meerloo.
Janssen, P., Beek.
Janssen, W. J., Schinnen.
Janssen, Imgenbroich (Rhld.).
Janssen, Max, Stein.
Jaspar, Dr. E. J. H., Maastricht.
Jaspers, Th., Klimmen.
Jezuïeten, Maastricht.
Jongen, J. J., Schaesberg.
Kayser, J., Venlo.
Kengen, Aug. C., Caberg.
Kentgens, J. S., Sittard.
Keuller, L. A. J., Maastricht.
Klincksieck, C., Parijs.
Klinkenberg-Franzen, Jos., Loosduinen.
Klinkenbergh, Fr., Sittard.
Klijnen, M. P. Jos. H., 's Gravenhage.
Kooy, J. J. van der, Maastricht.
Koten, Willy, Hommert bij Amstenrade.

Kremer, K., Waubach.
Kruisheeren, Maeseyck.
Lamberti, L. C., Sittard.
Lamberts Hurrelbrinck, Mr. P., Maastricht.
Lemmens, Wed. J., Beek.
Leufkens, Dr. F. J., Voerendaal.
Lienaerts, Ernest, Merkelbeek.
Ligtenberg, P. C., Maastricht.
Lousberg, Jos., Maastricht.
Lousberg jr., Jos., Maastricht.
Luyten, G. H., Maastricht.
Maenen, J. H., Heerlen.
Maesen de Sombreff, Jhr. Mr. L. H. L. J. van der, Hulsberg.
Maesen de Sombreff, Jhr. Mr. George van der, Brussel.
Mannens, Mgr. Dr. P., Roermond.
Marres, Cl., Maastricht.
Marres, V., Maastricht.
Merckelbach, J. M. M. H., Maastricht.
Mialaret, J. H. A., 's Gravenhage.
Mols, J. M., St. Pieter bij Maastricht.
Mosmans C. ss. R., H., Wittem.
Mostart, L., Gulpen.
Mücker, P. L. J. H. A., Amsterdam.
Neys, Mr. Maurice, Luik.
Nispen tot Zevenaar, Jhr. E. O. van, 's Gravenhage.
Nuyts, Jos., Maastricht.
Nypels, Ch., Maastricht.
Nypels, Ed., Maastricht.
Nypels, J., Maastricht.
Nijst, L. J. H., Vaesrade-Nuth.
Odekerken, H., Gulpen.
Oliviers, Chr., Gronsveld.
Op de Coul, Ch., Swolgen-Tienray.
Oppen, Mr. Dr. Ch., Maastricht.
Oppen, H. van, Maastricht.
Oppen, Mr. Jos. van, Maastricht.
Panhuysen, Gerard W. A., Utrecht.
Paulussen, Mr. H., Maastricht.
Peters, G. J. H., 's-Gravenhage.

Peters, P. J. M., Heerlen.
Philippens, J., Maastricht.
Poels, Mgr. Dr. H., Heerlen.
Postmes, Jos. A., Maastricht.
Pubben, M., Nederweert.
Pijls, H., Schinnen.
Pijls, N., Wijnandsrade.
Pijls, V., Schinnen.
Ramakers, M. N., Sittard.
Raven, Jos., Roosteren.
Receveur, K., Maastricht.
Redactie v. d. „Volksmissionaris", Roermond.
Regout, Eduard H. J., Vaeshartelt (Meerssen).
Regout, Jules, Maastricht.
Resink, J., Maastricht.
Robert, L., Maastricht.
Roebroeck, Dr. M. H. H., Maastricht.
Ronde, H. A. H. de, Maastricht.
Russel, Mr. H., Geleen.
Rutten, Dr. F., Geulle.
Rutten, G., Maastricht.
Ruys de Beerenbrouck, Jhr. Mr. G. L. M. H., Holtum.
Ruys de Beerenbrouck, Jhr. Mr. Ch. J. M., 's-Gravenhage.
Sandthövel, W. J., Amby.
Sassen, Dom., Maastricht.
Savelberg, Mr. H. M. A., 's-Gravenhage.
Schaepkens van Riempst, H. S. M. J., Maastricht.
Schaepkens van Riempst, J. M. I., Maastricht.
Schaepkens van Riempst, Dr. L., Maastricht.
Schatten, J., Schaesberg.
Schoenmaeckers, R., Gent.
Schoenmakers, Dr. A., Sittard.
Schols, Dr. P., Maastricht.
Schols, V., Maastricht.
Schoonbrood, M. G., Maastricht.
Schoth, J. G. H., Maastricht.
Schrijnemaekers, H. J. P., Amstenrade.
Schrijnen, Mgr. L. J. A. H., Roermond.
Secretarie der gemeente Maastricht.

Selys-Longchamps, barones R. de, Borgharen.
Simenon, G., Luik.
Spauwen, Arn., Gronsveld.
Speet, L. A. J. C., Amsterdam.
Spierts, Hub., Terwinselen.
Sprenger, W., Maastricht.
Sprockel, C., Kerkrade.
Stappers, Th., Heerlen.
Stols, Jr., Alex., 's-Gravenhage.
Stuers, Jonkvrouwe Alice de, 's-Gravenhage.
Tielens, Jos., „Weert" (Meerssen).
Timmers, J. Théoph. M., Sittard.
Trappisten, Lilbosch (Pey).
Tuyl van Serooskerken, A. baron van, Hilversum.
Uden, J. D. H. van, Tiel.
Vandebriel, H., Heerlen.
Veen, Dr. J. S. van, Arnhem.
Vencken, C. J. H., Obbicht-Papenhoven.
Venne, A. J. H. M. van de, Rolduc.
Venne, J. van de, Houthem.
Verheggen, P. Th., Buggenum.
Verwilst jr., L., Maastricht.
Verzijl, Jan, Venlo.
Vlekke, B. H. M., Maastricht.
Volmer, P., Leijenbroeck.
Voort, J. van de, Heerlen.
Welters, Ad., Maastricht.
Welters, F., Weert.
Welters, Fr., Voerendaal.
Wessem, J. L. M. H. van, Sittard.
Widdershoven, Dr. Aug., Heerlen.
Wit, Mr. J. J. de, Maastricht.
Wouters, J. A. H., Maastricht.
Wyk, Dr. F. W. van, Maastricht.
Wylich, W. van, Venlo.
Zwaan, Joh. Th. van der, Caberg (Maastricht).

LEDENVERGADERING

GEHOUDEN WOENSDAG 29 APRIL 1925.

Deze vergadering werd gehouden in het Museumgebouw aan de Lenculenstraat, onder Voorzitterschap van den heer S. H. J. Schaepkens van Riempst. Zij werd bijgewoond door 37 leden die bijna allen het presentieregister teekenden.

Nadat de Voorzitter de vergadering had geopend en den aanwezigen een woord van welkom had toegesproken werd voorlezing gedaan van de notulen der vorige ledenvergadering die onveranderd werden vastgesteld en goedgekeurd. Vervolgens bracht de secretaris verslag uit over het afgeloopen jaar, de penningmeester over zijn finantieel beheer en de conservator over den toestand van het museum, welke verslagen in hun geheel hieronder volgen.

Daarna verkreeg Dr. Beckers uit Beek het woord om zijne aangekondigde lezing: „Praehistorie in Zuid-Limburg" te houden, welke hij met lichtbeelden toelichtte.

In zijne inleiding wees Dr. Beckers op het nut en het belang der prehistorie en dat men in Limburg gekomen is op een tijdstip waarop groote waakzaamheid geboden is, wegens het gevaar, dat genoemde studie dreigt door de afgraving van den St. Pietersberg te Maastricht, die wegens zijn natuurschoon en zijne prehistorische beteekenis de parel van Zuid-Limburg is. Tegen deze afgraving protesteerde hij met kracht, hetgeen door de vergadering werd toegejuicht, beval hij den gemeente- en andere besturen groote waakzaamheid aan, waarna hij in het kort een overzicht gaf van de prehistorie en hare indeeling, om meer in het bijzonder die van Zuid-Limburg te behandelen.

Hij wees er op dat de geschiedenis van den vóórhistorischen mensch ten nauwste verband houdt met de geschiedenis der aarde en daarom schetste spreker allereerst in het kort den toestand van onze planeet ten tijde dat de mensch voor het eerst sporen van zijn bestaan heeft nagelaten.

De aarde was toen aan het begin van het vierde tijdperk gekomen d. w. z. de groote ijsmassa, die het noordelijk deel van Europa bedekte en in ons land reikte tot aan de lijn waarop thans Amsterdam, Utrecht en Nijmegen liggen, moest geleidelijk weg, liet een milder

en zachter klimaat toe en bood aan allerlei planten, boomen, dieren bestaans mogelijkheid, kortom begon in vele opzichten er uit te zien zooals ze thans is.

Die ijsperiode heeft zich tot viermaal toe herhaald. In het eerste tusschen-ijstijdperk zijn tot nu toe geen menschelijke sporen bekend. Uit het tweede tusschen-ijstijdperk zijn echter verscheidene eolithen d.w.z. stukken vuursteen, welke door den mensch zijn gebruikt, bekend geworden. Deze eolithen worden gekenmerkt door ruwe bekapping aan beide zijden in den vorm van amandelen. Hoorn en been werd toen nog niet gebruikt. In het laatste gedeelte dezer periode zijn deze steenen niet meer zoo zwaar en nauwkeuriger bewerkt. De mensch leefde toen als zwervende jager en in een warme periode.

Tijdens het derde ijstijdperk heerschte er een zeer guur en koud klimaat en de mensch hield zich op in holen en grotten. Hij bewerkte met toenemende zorgvuldigheid de steenen, welke hij als werktuig gebruikte, maakte ze eleganter met gekromde spitsen en geretoucheerde randen.

De eerste naalden en pijlspitsen en ook scherppuntige voorwerpen uit beenderen, welke tot nu toe gevonden zijn, dagteekenen uit het derde tusschen-ijstijdperk en uit deze tijden zijn ook teekeningen bekend, welke met vuursteenen op rotswanden werden aangebracht. Ook bewerkte hertengeweien zijn uit dien tijd gevonden.

In het vierde ijstijdperk werden de steenen over het geheel oppervlak bewerkt, vooral in den vorm van wilgen- en laurierbladeren. De mensch maakte toen reeds meer voorwerpen van been, harpoenen, speerspitsen, waarop hij figuren aanbracht.

In het na-ijstijdperk kwamen weinig steenen voorwerpen meer voor, daarentegen veel meer beenen voorwerpen en de mensch beschilderde toen al reeds zijne werktuigen met rood ijzer-oxyde en vet.

Uit deze tijden zijn ook reeds vondsten gedaan van beenderen, welke van deze menschen afkomstig zijn. Zijn Ed. memoreerde o.a. dat er te Mauren bij Heidelberg, in eene zandgroeve 24 M. onder maalveld, een onderkaak werd gevonden veel overeenkomend met die van een Gibbon, terwijl het gebit volkomen het menschelijke type vertegenwoordigt; dat in 1856 in het Neanderdal tusschen Elberfeld en Dusseldorf in eene kleine grot het bovenschedeldek van een mensch werd gevonden, geheel afwijkend van het tegenwoordige door het zeer platte en naar achter wijkend voorhoofd

en de enorm vooruitspringende bovenoogkasronding, en in 1885 bij Chaucelade in Zuid-Frankrijk, een skelet werd ontdekt dat dateeren zou uit het overgangstijdperk van oermensch tot homo sapiens, waarvan het voorhoofd rechtop staat, de bovenste oogkasronding weinig naar voren steekt en de kinvorm zeer duidelijk is, zoodat dit type zeer weinig verschilt van den tegenwoordigen mensch.

Van het tot nu toe beschreven „palaeologisch" steentijdperk is in Limburg nagenoeg niets bekend, echter wel van het hierop volgend „Neolitisch". Dr. Beckers gaf als zijne meening te kennen, dat wij nog maar in het eerste begin van deze onderzoekingen zijn en dat het niet lang zal duren, dat vondsten uit dat tijdperk van meerdere kanten zullen gesignaleerd worden, nu eenmaal de aandacht daarop gevestigd is en dan zal blijken dat Zuid-Limburg in den voorhistorischen tijd nog al sterk bewoond was.

Wanneer gesproken wordt van de tweede cohorte der Sunicers die Zuid-Limburg in den romeinschen tijd bewoonden, en men bedenkt dat eene cohorte 600 krijgslieden telde, dan moet er toch al een groot aantal menschen hebben geleefd op dit betrekkelijk klein gebied, want bij Echt woonde toen de stam der Menapiërs, bij Aken de Ubiërs en aan den linker Maasoever de Tongriers. In België zijn trouwens reeds tientallen voorhistorische nederzettingen bekend, terwijl in Limburg de kennis zich beperkt tot de in verschillende gemeenten gevonden gebruikte steenen voorwerpen, vervolgens de vondsten bij Smeermaas beschreven door Casimir Ubachs, de ateliers te Ryckholt en St. Geertruid en de door Z.Ed. in den vorigen zomer gevonden nederzetting tusschen Stein en Urmond.

Nadat spreker had doen zien, dat de teekenkunst, waarvan uit de allereerste tijden fraaie producten zijn overgebleven, in het Neolitisch tijdperk zeer sterk achteruitging, toonde hij aan, hoe daarentegen de technische beschaving toenam, zich uitend in zorgvuldige bewerking van de werktuigen, het slijpen en polijsten der steenen, het doelmatig maken daarvan en het boren van gaten erin om er een steel in aan te brengen.

Bij het zachter worden van het klimaat verliet de mensch de grotten en vestigde zich aan de oevers der rivieren en op de heuvels, bouwde daar kleine verzamelingen van hutten, maakte vroeger in het wild levende dieren, als runderen, geiten en schapen, tot huisdieren, legde zich op akkerbouw toe, bakte brood van verschillende graansoorten en voedde zich overigens met vruchten. Hij vervaar-

digde bovendien keukengerei door vormen van klei te maken en deze in de zon te drogen, later ook door ze in een houtvuur te bakken. Hij vereerde zijn dooden en richtte voor hen de hunnebedden op in tegenstelling van zijn voorgangers, die ze eenvoudig ergens nabij zijn grot begroef zonder eenig ceremonieel.

Die beschavingsgeschiedenis heeft overigens een vrij langen duur gehad. Met vrij groote zekerheid kan echter vastgesteld worden, dat het praehistorische of steenen tijdperk ongveer 2500 jaren vóór Christus overging in het protohistorische of metaal-tijdperk, nadat dit laatste zich ongeveer 50 jaren vóór Christus tot den historischen tijd heeft ontwikkeld, n.l. ten tijde van de komst in deze streken van Julius Caesar, van wie we de eerste historische feiten en beschrijvingen van ons land en zijne bewoners vinden opgeteekend. Deze dateering geldt alleen voor onze streken, want bijv. in het Nijldal begint de historische tijd reeds 4000 jaren vóór Christus, terwijl als tegenstelling hiermede in Scandinavië de historie ongeveer samenvalt met het Karolingische tijdperk onzer geschiedenis.

Daarna besprak Dr. Beckers de verschillende hierboven genoemde vondsten in Limburg gedaan, waarvan de vele en belangrijke voorwerpen zijn ondergebracht in het Oudheidkundig Museum te Maastricht, waarvan hij meerdere beschreef en toonde. Zijne rede illustreerde spreker met lichtbeelden, die haar zeer verduidelijkten en de belangstelling bevorderden.

Na deze lezing verkreeg de heer Mr. J. van Oppen, Burgemeester van Maastricht, op zijn verzoek het woord en bood ten geschenke aan eene photo der teekening, door wijlen Jhr. Mr. V. de Stuers gemaakt van de muurschildering in den noorder zijbeuk der voormalige Dominikanenkerk. Daar deze muurschildering, dagteekenend uit 1337, dreigt te vergaan en door het loslaten van den mergelsteen niet meer te herstellen is, wenschte hij de vraag te stellen of het mogelijk en wenschelijk kan zijn deze schildering te laten naschilderen op den muur van het naaststaand travreemuurvlak. Intusschen gaf Z. Ed. uitleg van de schildering die in vier rijen of vakken verdeeld is, en waarvan de bovenste voorstelt de Kroning van de H. Maagd door den Zaligmaker; de tweede rij tafereelen uit de marteling der 10000 martelaren; de volgende, scenen uit het leven van den H. Thomas van Aquinus en de benedenste ongekende voorstellingen. Z. Ed. was in het bezit der photo gekomen door de welwillendheid van Pater Molkenboer O.P. De Voorzitter dankte den

burgemeester voor deze zijne belangstelling in ons Genootschap met eene aanbeveling in zijne blijvende belangstelling.

Nadat drie heeren met name van Aelst, Gusgens en Schoth aangewezen waren om de rekeningen van den penningmeester na te zien en daarover verslag uit te brengen zeide de voorzitter den heer Dr. Beckers dank voor zijne welwillendheid om deze belangstellende lezing voor de leden van ons Genootschap te hebben willen houden.

De najaarsledenvergadering, gehouden Woensdag 18 November in een der lokalen van de Leo-Stichting te Maastricht aan de Breedestraat, was druk bezocht. 38 der aanwezige leden teekenden het presentieregister.

Na de gebruikelijke voorlezing en vaststelling der notulen van de vorige ledenvergadering, herdacht de waarnemende voorzitter Pater P. Albers S.J. onzen overleden voorzitter den heer S. H. J. Schaepkens van Riempst, van wien hij een levensbeeld gaf, dat in zijn geheel hierachter volgt.

Voor de vacature in het bestuur, ontstaan door het overlijden van den voorzitter, werd eene stemming gehouden, waarbij uitgebracht werden op den heer J. Schaepkens van Riempst 14 stemmen, Mr. Franquinet Maastricht 9, G. Delhougne Sittard 9, Dr. Beckers Beek en de heer P. Peters Heerlen ieder 2, kapelaan A. Welters Maastricht en de heer T. van der Grinten te Venlo ieder 1 stem. Bij de tweede stemming werden uitgebracht op de heeren Jules Schaepkens van Riempst 20 stemmen, op Mr. Franquinet 10 stemmen en op den heer Delhougne 8 stemmen, zoodat eerstgenoemde als bestuurslid gekozen is.

Ingevolge de nieuwe bepalingen vastgelegd in het huishoudelijk reglement, werd de keuze tot voorzitter door de algemeene ledenvergadering gedaan en werd Pater P. Albers S.J. gekozen met 28 stemmen; de heer J. Schaepkens van Riempst verkreeg 5, Dr. W. Goossens en de heer H. Pyls ieder 2 en de heer W. Sprenger 1 stem. De nieuwe voorzitter sprak zijn dank uit voor het in hem gestelde vertrouwen, aanvaardde het voorzitterschap in de verwachting dat de medewerking der bestuursleden en het vertrouwen en de werkkracht der leden hem behulpzaam zouden zijn.

Hierop verkreeg de heer D. Beckers uit Beek (L.) het woord tot het houden eener lezing: Mededeelingen over de opgravingen en gevonden voorwerpen te Stein.

In 1924 maakte Dr. Beckers een begin met graven aldaar en spoedig werd het eerste Romeinsche brandgraf gevonden, wier getal bij de voortgezette opgraving in den loop van dit jaar tot vijf klom. Daarin werden gevonden aardewerk, schoteltjes van terra sigillata, een heerlijk stuk barnsteen, prachtig gekleurd glazen vaasje, bronzen lampje en haarspeld, verder fibulae, spijkers, een stuk van een zwaard enz., welke voorwerpen successievelijk getoond en ook gedeeltelijk geprojecteerd werden op het doek met de vindplaats. De gevonden munt van Trajanus en die van Hadrianus geven aan dat die graven uit de eerste en tweede eeuw na Christus dagteekenen.

Dr. Beckers meent hieruit en uit andere gegevens de gevolgtrekking te moeten maken dat hier een Romeinsche weg, op den rechter Maasoever, geloopen heeft. Behalve deze mededeelingen gaf hij uitvoerig rapport over de bevindingen bij het nasporen van het plateau benoorden Stein, waar de Romeinsche heerbaan en gracht gevonden werden. Daar werden ook bewerkte vuursteenen als mesjes, krabbers enz. aan 't licht gebracht, waardoor de eerste praehistorische nederzetting in Limburg werd gevonden. Bij die opgravingen waren Dr. W. Goossens en P. Peters behulpzaam, terwijl later Dr. Holwerda uit Leiden gewaardeerde hulp verleende. Weldra werden ook praalwoningen gevonden, en werd een groot gebouw van ± 50 M. blootgelegd, dat van eene geheel andere constructie is dan de tot heden in Limburg gevonden Romeinsche villa's; dit alles zal een punt van ernstige en leerrijke beschouwingen uitmaken. Ook daar werden velerlei voorwerpen gevonden, o.a. fibulae, aardewerk, eene munt van Keizer Valens. Die opgravingen zijn belangrijk voor de praehistorie en voor de kennis der Romeinen in Nederland, die zich op de plaatsen der prae-historici hebben neergezet. Het toekomend jaar zal de opgraving worden voortgezet.

De vergadering betuigde met een hartelijk applaus haren dank voor deze interessante lezing, waarbij Pater Albers nog een zeer waardeerend dankwoord aan den spreker bracht.

Het verslag van den secretaris luidt:

Uit de voorgelezen notulen heeft U reeds vernomen dat de vacatures in het Bestuur, ontstaan door de periodieke aftreding der heeren V. Schols, H. Pyls en P. Doppler, aangevuld zijn door de herbenoeming dezer.

Het Bestuur vergaderde zooveel mogelijk op de gestelde tijden.

Met de Gedeputeerde Staten in dit gewest werden onderhandelingen gevoerd om voor ons Genootschap terug te bekomen meerdere exemplaren en jaargangen onzer Publications die op de griffie bewaard werden en afkomstig waren van de 10 ex., die jaarlijks als aanerkenning voor het proviciaal subsidie moesten afgestaan worden; deze hadden een gunstig verloop en kwam ons Genootschap in het bezit van ± 200 deelen der Publications; ook werd op een verzoekschrift aan de Provinciale Staten om voornoemd getal van 10 op 3 exemplaren te reduceeren gunstig beschikt.

Een onderhoud dat de conservator Dr. W. Goossens en ondergeteekende hadden met den Commissaris der Koningin om voor 1924 van de Provinciale Staten te bekomen een buitengewoon subsidie van fl. 800.— voor aankoop van eene belangrijke Romeinsche vondst te Stein en het maken van vitrines en kasten voor het museum, waartoe zijn HoogEdelGestrenge zijn steun toezeide, had insgelijks volledig resultaat.

Aan Zijn HoogEdelGestrenge en de leden der Gedeputeerde Staten wordt dank gebracht voor de groote belangstelling ons Genootschap in dezen betoond.

Door initiatief van onzen Voorzitter werd de aandacht van ons Bestuur en van het Kerkbestuur van O. L. Vrouw alhier gevestigd op het gouden patriarchale Kruis met de reliek van het H. Kruis, dat, behoord hebbend aan het voormalige Kapittel en Kerk van O. L. Vrouw, omstreeks 1840 naar Rome werd gebracht. De bedoeling hiervan was om te Rome pogingen aan te wenden teneinde genoemde schrijn met Reliek voor de Kerk van O. L. Vrouw terug te bekomen. Daar het evenwel gewenscht was deze zaak persoonlijk met een te Rome invloedrijk persoon te behandelen, bood zich daartoe de gelegenheid aan doordien Zijne Eminentie Kardinaal van Rossum, als pauselijk delegaat naar het Internationaal Eucharistisch Congres van Amsterdam naar ons land komend, eenige dagen zou komen doorbrengen in het Klooster der Redemptoristen te Wittem. Door ieder der besturen werden twee leden afgevaardigd die die zaak bij Zijne Eminentie zouden inleiden, waartoe Hij in de maand Augustus welwillend eene audientie verleende.

Het resultaat van dat onderhoud was, dat Zijne Eminentie, hoewel verklarend dat het eene moeielijke zaak was, toezeide den H. Vader in den breede over die zaak te zullen onderhouden en over ons verlangen om wederom in het bezit dier kostbare stukken te komen.

Daartoe vroeg Hij eene memorie betreffende de geschiedenis en de lotgevallen dier kostbare voorwerpen, die hem, met de bijbehoorende bescheiden, na zijn terugkeer te Rome in November werd toegezonden.

Het jaar begon met 230 leden; 12 namen ontslag, 6 ontvielen door den dood, daartegen werden 18 nieuwe leden overgenomen, zoodat op ultimo December het getal 230 onveranderd bleef.

Meermalen was de wensch ter sprake gekomen om op meerdere plaatsen der provincie Correspondeerende leden aan te stellen, die het Bestuur zouden inlichten over al hetgeen in hunne omgeving voorviel op geschied- en oudheidkundig gebied onzer provincie. In het afgeloopen jaar werd daarin tegemoet gekomen en werden 19 leden tot correspondeerende leden aangezocht, die allen met de meeste bereidwilligheid die taak op zich namen.

Het behandelde op de ledenvergadering van Donderdag 22 Mei heeft U reeds gehoord uit de voorgelezen notulen.

De maandelijksche praatvergadering had geregeld plaats en vergaderden gewoonlijk 10 leden.

De najaarsexcursie op 11 September was eene voortzetting van die van het jaar te voren en behelsde de bezichtiging der voornaamste kerken van Luik, n.l. de kerken van Ste. Croix, St. Denis, St. Jacques et St. Jean. De deelnemers ten getale van 25 werden aan het station te Luik verwelkomd door den Nederlandschen Consul aldaar, Jhr. M. G. v. d. Maesen de Sombreff, terwijl de bezichtiging der kerken plaats had onder de kundige en de heerlijke leiding van den Z.E.H. Coenen, aalmoezenier van de groote gevangenis, die met de meeste bereidwilligheid die taak op zich genomen had. Beiden wordt hier nogmaals dank gezegd.

Het boekdeel der „Publications", dat laat verscheen, mag zich verheugen den omvang van vroegere deelen nabij te komen, terwijl de „Maasgouw" geregeld om de twee maanden verscheen. Voor die beide periodieken neemt de belangstelling en waardeering gaande toe, getuige het groot aantal exemplaren die in het afgeloopen jaar gevraagd en gekocht werden.

De uitwisseling der Publications had met 54 zustervereenigingen of wetenschappelijke instellingen plaats, van welke 15 in ons land, 22 in België, 10 in Duitschland en 7 in andere landen, waaronder 1 te Finland, 1 te Zweden en de Bibliothèque d'art et d'archéologie der Uuiversiteit te Parijs.

In den loop van het jaar had onze geachte Voorzitter het zeldzaam geluk in goede gezondheid zijn 80en verjaardag te vieren. Bij die gelegenheid werd hem bij monde van onzen onder-voorzitter, Pater P. Albers S.J. de gelukwenschen van Bestuur en leden aangeboden, die in het Mei/Juni-nummer der Maasgouw zijn neergelegd.

Mijne Heeren. Aan het eind van mijn verslag past het God te bedanken voor zijn rijken zegen in het afgeloopen jaar ons geschonken, een jaar dat in elk opzicht voorspoedig mag genoemd worden, wat ook nog verder blijken zal uit de verslagen van den conservator en penningmeester.

Verslag van den penningmeester.

ONTVANGSTEN.

1924 Januari 1.	
Saldo in kas	fl. 135.61½
Contributie der leden	„ 1384.—
Verkoop van jaargangen der Publications	„ 217.10
Entré's van het museum	„ 205.—
Subsidie der provincie	„ 600.—
Subsidie der gemeente 1923	„ 500.—
Subsidie der gemeente 1924	„ 500.—
Interest	„ 24.02
	fl. 3565.73½

UITGAVEN.

Aan drukwerk:	
Publications 1643.97, Maasgouw 609.80, diversen 46.90	fl. 2300.67
Salaris, procenten en baten van den concierge	„ 192.60
Onderhoud, vuur, licht enz.	„ 253.51
Contributie Oudheidkundigen bond en Bibliophiles Liégeois	„ 21.42
Postzegels, vracht van boeken en invorderingen contributie per post	„ 29.82½
Ouderdomsrentezegels	„ 36.—
Assurantie	„ 22.60
Aankoop van voorwerpen, het nemen van photo's voor het museum en de verzameling	„ 263.25
Diversen	„ 18.20
	fl. 3138.07½

VERSLAG VAN DEN CONSERVATOR.

Mijne Heeren.

In het afgeloopen jaar verkeerden het gebouw en de lokalen doorgaans in bevredigenden toestand.

De hoop in het vorig verslag uitgedrukt, dat er in den loop van het jaar eene geschikte bewaarplaats voor de steenen voorwerpen zou worden ingericht, is jammer genoeg nog niet verwezenlijkt. Gezien echter de tegemoetkomende houding van het Gemeentebestuur van Maastricht, zal het niet lang meer duren, dat er een paar doelmatige lokalen voor het opbergen der steenen ter beschikking worden gesteld.

In de laatste jaren was het aantal voorwerpen zoo toegenomen, dat er gebrek was aan kasten en vitrines. Om daarin te voorzien werd zeer welwillend een subsidie verleend door de Provincie, zooals U reeds vernomen hebt uit het verslag van onzen secretaris.

Aan de nummering en de rangschikking der voorwerpen werd verder gewerkt door onze leden de heeren Sprenger en van Aelst.

De aanwinsten waren weer bevredigend. Ze worden hier niet opgesomd omdat ze geregeld vermeld zijn in ons maandblad „De Maasgouw". Zeer veel werd verkregen door schenking.

De voornaamste aanwinst was die van de Romeinsche grafvondsten in Stein. Het Genootschap is zoo gelukkig geweest die belangrijke voorwerpen te kunnen aankoopen en aldus voor Limburg te behouden. Dankbaar dient hier vermeld te worden, dat het daartoe in staat werd gesteld door een ruim subsidie van het Provinciaal Bestuur en door de bemoeiingen van Dr. Beckers, die den aankoop aan een redelijken prijs wist tot stand te brengen. De voorwerpen zijn nog niet overgebracht, daar ze nog beschreven en gedeeltelijk geteekend moeten worden voor een artikel in de Publications.

De opgravingen, welke het Genootschap verrichtte in overleg met de directie van het Rijksmuseum van Leiden hadden succes.

In de gemeente Born, dicht bij het dorp Buchten, werden de grintfundeeringen blootgelegd van een groot Romeinsch gebouw, zoodat de heele aanleg in teekening kon worden gebracht. De vondst van voorwerpen was echter zeer gering.

Hier te Maastricht werd het onderzoek voortgezet van een oud gebouw, waarvan indertijd overblijfselen waren aangetroffen bij het maken der fundeeringen voor de parochiale school van O. L. Vrouw.

Dit onderzoek, dat met groote moeielijkheden gepaard ging, wees ten slotte uit, dat het gebouw zich niet alleen uitstrekte onder genoemde school met speelplaats, doch ook nog onder het daarnaast liggend perceel van den heer Marres, onder de Stokstraat en onder de aan de overzij van die straat liggende huizen. Met grond wordt vermoed dat dit gebouw eene kerk is geweest in Merovingischen tijd en wel de voorgangster van de tegenwoordige kerk van O. L. Vrouw. Alles is door ons medelid den heer Sprenger in teekening gebracht en zal later worden beschreven. Merkwaardige voorwerpen zijn mede door dat onderzoek aan den dag gekomen en daardoor werden de verzamelingen van het Museum belangrijk uitgebreid. Een schoone vondst was die van een Romeinschen grafsteen met opschrift van een zekeren Priscinius. De steen dagteekent van omstreeks 100 n. Chr. en is ofschoon gebroken een der kostbaarste oudheidkundige voorwerpen van ons Museum.

In de gemeente Stein werd door Dr. Beckers de opgraving voorbereid van een terrein, dat voor de oudste geschiedenis van Limburg veel schijnt te belooven. Daar moeten overblijfselen zitten van de beschaving eener inheemsche bevolking, die er vóór of bij de komst der Romeinen hare woonplaats had. Dezen zomer nu zal in samenwerking met de directie van Leiden en met steun van ons Genootschap die opgraving plaats hebben. Laten wij hopen, dat zij aan de verwachting zal beantwoorden.

De voorwerpen van de opgravingen van Ubachsberg en Ravensbosch die ter beschrijving te Leiden waren, zullen binnenkort worden opgesteld, nu er voldoende kasten en vitrines zijn. Ook is aan het Museum het grootste gedeelte toegezegd van de steenen gereedschappen en andere voorwerpen, die in 1923 door prof. van Giffen werden opgegraven te Ryckholt en St. Geertruid.

Wat het bezoek betreft aan het Museum, dat kon grooter zijn. Behalve door scholen binnen en buiten Maastricht, werd het bezocht door slechts 700 betalenden. Toch is het bezoek vooruitgegaan. Het register der bezoekers telt 845 handteekeningen tegen 704 in het jaar 1923. Het Bestuur heeft besloten maatregelen te nemen ten einde het bezoek te bevorderen. Het hoopt, dat het daarbij door de leden zal worden gesteund.

Ten slotte wil de conservator evenals het vorig jaar nogmaals de belangen van het Museum den leden warm aanbevelen. Het Bestuur meent nogmaals dringend te moeten verzoeken tijdig gewaarschuwd

te worden, wanneer bij grondwerken oude voorwerpen te voorschijn komen of wanneer voorwerpen, die voor Limburgsche kunst of geschiedenis van belang zijn dreigen verloren te gaan. In het afgeloopen jaar is door de toewijding der leden veel voor Limburg kunnen behouden worden. Moge het ook zoo in de toekomst zijn!

IN MEMORIAM.

Servais Henri Jules SCHAEPKENS VAN RIEMPST

Overleden 18 Juni 1925.

De kortelings overleden President van ***Het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Limburg*** werd geboren te Maastricht den 2den Juni 1844 en bereikte dus den hoogen leeftijd van ruim 81 jaren. Het bekende geslacht van zijns vaders grootmoeder, Apollonia van Riempst, heeft in onze stad sedert eeuwen de hoogste ambten en waardigheden bekleed. De jeugdige Jules gaf reeds als leerling van de Eerwaarde Broeders der O. Ontvangenis duidelijke blijken van een scherp verstand en studieijver, zooals uit de nog bewaarde Bulletins is op te maken. Zijn leven lang heeft hij de Broeders geëerd en bemind, hetgeen vooral uitkwam in de warme rede, gehouden aan het open graf van den Zeereerw. Mede-Stichter en eersten Algemeenen Overste der Congregatie, Broeder Bernardus.

Van de lagere school trok hij naar het toenmalige Koninklijk Athenaeum, Tweede Afdeeling, die nagenoeg overeenkwam met onze Hoogere Burgerschool. Voorbeeldig was ook hier zijn studieijver, uitmuntend de blijken van zijn scherp vernuft, en wel zóó, dat hij, in 1862 op achttienjarigen leeftijd, deze school verlatend het getuigschrift ontving, dat hij zich zoowel in vorderingen als gedrag zeer gunstig onderscheiden had, „weshalve hem, zoo schrijft de Rector, dit getuigschrift uitgereikt wordt, teneinde hem voor het vervolg tot aanbeveling te verstrekken".

Dit onderwijs had zijn aanleg geopenbaard, die hem geschikt maakte voor de vele ambten en waardigheden op allerlei gebied, welke hem op zijn lange loopbaan wachtten. Zijn altijd voortgezette studiën waren de naaste voorbereiding voor de latere werkzaamheden, naar het altijd welgeslaagde pogen en zwoegen op militair, gemeentelijk, wetenschappelijk, sociaal-economisch, op Kerkelijk en weldadig terrein.

Het eerste noemen wij zijn militairen aanleg en de geschriften, welke het gevolg daarvan waren. Staag hield hij vast aan de plichtsvervulling en de tucht der D.D. Schutterij van Maastricht. Onder den commandant Luitenant-colonel Schaepkens van Riempst, die niet alleen naar zijn uiterlijk voorkomen militair was, maar ook in het hart, deed onze schutterij wat ze redelijkerwijze vermocht.

In het laatste der voorgaande eeuw schreef hij, in een Fransche krant, een militair artikel, dat nogal roem inoogstte en zelfs overgenomen werd in het officiëel orgaan van het Fransche leger, *Revue du cercle militaire* te Parijs. Het gevolg van dit artikel, dat een critische beschouwing gaf over de groote manoeuvres te Aken, was, dat hij aangezocht werd, om voor genoemde Revue, als Nederlandsch correspondent voor militaire zaken op te treden. Van dit tijdstip dagteekende zijn intieme en oude vriendschap met den redacteur van het Parijsche tijdschrift, colonel graaf de Rochas d'Aiglun, die niet enkel naam had als militaire autoriteit, maar ook als wetenschappelijk uitlegger der occulte verschijnselen. Als meer bekende artikelen noemen we nog dat over de groote Limburgsche manoeuvres, in herfst 1901, met kaart, en dat over de Nederlanders in Atjeh. Sindsdien stond Schaepkens van Riempst in vriendschappelijke betrekking met de generaals de Waal, Vetter en Snijders, die, hem alleen kennend uit de krijgskundige polemieken, niet konden vermoeden met een leek te doen te hebben.

Met meer geestdrift nog werkte Schaepkens v. R. aan de locale geschiedenis zijner vaderstad Maastricht. De liefde voor Maastricht en haar oudheden was hem ingeboren en zetelde in het diepst van zijn hart. Hiervoor ijverde hij in den gemeenteraad, als wethouder, als lid der monumentencommissie, hiervoor streed hij met woord en pen. Het eerst noem ik zijn artikel: *Les sièges de Maestricht en 1407 et 1408 et la bataille d'Othé Plaquette* in de *Publications* van 1902. Deze gebeurtenissen hadden plaats onder de regeering van Jan van Beieren. Prinsbisschop van Luik. Ze vullen een roemrijke bladzijde in de zoo interssante geschiedenis onzer oude Maasstad. Dit laat-

ste vooral boeide de aandacht van Schaepkens v. R. Jan van Beieren had de genezing van een kwaal te danken aan Sint Servaas. Uit dankbaarheid vestigde de prins-bisschop zich bij het graf van zijn weldoener te Maastricht en schonk een kostbare buste, die echter in 1579, tijdens het beleg van Parma verloren ging. Opnieuw vluchtte Jan van Beieren naar Maastricht in 1407. Nu echter begon te Luik een schrikbewind onder Hendrik van Horn en zijn gemalin Margareta van Rochefort. Deze hingen den Paus van Avignon aan, terwijl Jan van Beieren den Paus van Rome huldigde. Het was een strijd op leven en dood, mede als gevolg der groote kerkelijke scheuring.

Om bij de geschiedenis van Maastricht te blijven, maken we hier melding van de groote verdiensten, welke de heer Schaepkens van Riempst heeft aangaande de straatnamen onzer stad. Nadat er sedert jaren over gesproken was, leverde hij in 1911 een rapport bij den gemeenteraad in. Als nieuwe straatnamen werden voorgesteld: Sterreplein, Membredestraat, Turennestraat, Matthias-Wijnandstraat, Louis-Loyenstraat, Colettestraat, Antoon-Lipkensstraat, Theodore Schaepkensstraat, Van den Bergstraat, Tischbeinstraat, Lyonnetstraat, St. Maartenslaan enz. Tal van verbasterde namen werden verbeterd. B.v.: Graanmarkt, Lakenweversplein, Oude Tweebergerpoort, Cortenstraat, Coxstraat, Kersenmarkt, Kwadevliegenstraat, Lenkulenstraat, St. Amorsplein, Cellebroedersstraat, Elisabeth-Strouvenlaan, Hendrik van Veldeke-plein, enz. Het zou wel de moeite waard zijn hierbij te voegen op welke historische gronden dit alles geschied is, wanneer we niet vreesden, den lezer te zeer te vermoeien.

In dezelfde richting voortgaande komen wij tot de *Gemeentelijke Commissie voor de bewaring van geschiedkundige gedenkstukken,* waarvan de heer Schaepkens v. R. president was. Het is zeer te betreuren, dat zoo een Commissie met zulk een president niet vele jaren vroeger in het leven is geroepen. Heel wat vandalistische en iconoclastische strooptochten door onze mooie kunstrijke stad zouden dan achterwege zijn gebleven en menig kostbaar kunst- en bouwwerk zijn gespaard. Uit de verslagen blijkt, dat er vlijtig gewerkt is en de krachtige taal leert

ons, dat de president een woordje meesprak. Wij lezen daar over het behoud van prachtige Maastrichtsche gevels, over behoud en herstel van verwaarloosde schilderijen, over de restauratie van de voormalige Kerk der Augustijnen, de isoleering der kerken, van welke theorie men later gelukkig is teruggekomen; het herstel van het voormalige lyceum, de Cellebroederskerk, het grauwzustersklooster, het „Hooghuis" te Wijk, het Dinghuis, de schoorsteenen op het Stadhuis, over den walmuur, aan het vroegere vandalisme ontsnapt; dan nog over tal van opgravingen in St. Servaas, in de Augustijner kerk, bij L. Vr. kerk; over de vondst van belangrijke munten. Men ziet, hoe de president door zijn geliefde oude stad wandelend zeer scherp toezag. Zoo lees ik nog op een nagelaten blad papier van 22 huizen, gevels en oude overblijfsels van stadsmuren, waarop hij bij gelegenheid de aandacht wilde vestigen. Doch genoeg hiervan.

Tot de allereerste personen van Maastricht, die telkens de geestdrift van den President gaande maakten, behoorde de roemrijke Sint Lambertus. Schaepkens v. R. juichte het ten zeerste toe, dat de mooie kerk op het Emmaplein aan dien Heilige toegewijd werd, en schreef een ***Leven van St. Lambertus,*** waarvan de inhoud een vereering van den sympatieken Martelaar en de opbrengst een bijdrage voor zijn kerk zou zijn. In het inleidend woord geeft de schrijver uiting aan zijn geestdriftige liefde voor het oude Tricht en gedenkt de reeks groote bisschoppen (384-722), allen op de altaren geplaatst, versierd met de aureool der Belijders of den palm der Martelaars. „Op die glorierijke kerk van Tricht mogen en moeten wij fier zijn", zoo gaat hij in zijn zeer karakteristieken trant voort, „te min werd en wordt er nog op gewezen, dat onze voorouders reeds gedurende eeuwen aan den weldadigen en beschavenden invloed van het Christendom deelachtig waren, terwijl nog lang daarna onze noordelijke landgenooten gedompeld waren in de duisternis van het afschuwelijke heidendom, of naar een pittige uitdrukking, die ik eens hoorde bezigen, nog op handen en voeten liepen".

Ter typeering van 's schrijvers gezindheid, die eerst Maas-

trichtenaar, dan Limburger en daarna trouw vaderlander was, citeeren we het volgende: „Verregaande veronachtzaming onzer locale geschiedenis is helaas de oorzaak van veler onbekendheid met Trichts glorie. En de daaruit volgende onwetendheid moet niet alleen aangerekend worden aan den vreemdeling, doch óók aan onze stadgenooten, aan wie in hunne jeugd wel vlijtig ingepompt worden de namen der talrijke graven en gravinnnen uit vijf huizen, in de vaderlandsche geschiedenis opgesomd (met welke hooge personages wij Maastrichtenaren nooit iets te maken hadden), terwijl er zoo weinigen zijn, die onze een en twintig heilige bisschoppen, zij het slechts bij name kennen, en weten, dat hun Tricht de bakermat der beschaving is geweest van Limburg, Kempenland en Walengouw, van Maas- en Scheldestad, van de geheele streek, die zich uitstrekt tot verre achter de Ardennen, tot in het hart van het huidige Frankrijk toe".

Dan volgt een juist geschreven leventje van Sint Lambertus, een edelman onzer stad, en, gelijk de schrijver vaak herhaalde, de eenige Heilige geboren in onze oude veste. Het boekje sluit met een roerende bede en gedenkt met vreugde, dat in Noord- en West-Europa ongeveer drie honderd bedehuizen dezen beroemden martelaar als Kerkpatroon hebben.

In het Fransch bezitten wij van den heer Schaepkens v. R. een goede *Essai de notice biographique sur Arnaud Schaepkens,* uitgegeven in 1902. Zijn drie ooms van vaderszijde: Théodore († 1884), Alexandre (1899) en Arnaud († 1904) waren alle drie kunstenaars van naam. Slechts van den laatste heeft Schaepkens v. R. een biographie geschreven; en ook deze is niet volledig, omdat in 1902 de kunstenaar nog leefde. Hier wordt getuigenis afgelegd van den kunstzin der familie Schaepkens, zoodat het geen wonder is, dat ook in den schrijver heel zijn leven lang deze familietrek zich bij elke gelegenheid duidelijk openbaarde. Dit boekje doet ons Arnaud Schaepkens zien in zijn vlammende liefde voor archeologie en graveerkunst. Ook als schrijver maakte hij naam en schreef een mooi geïllustreerd boek: *Trésor de l'art chrétien,* waarin tal van kostbare Maastrichtsche oudheden zijn afgebeeld en beschreven. Het leven

van den beroemden Maastrichtschen beeldhouwer Matthieu Kessels getuigt van zijn liefde voor Maastricht en de kunst. De lange serie van tijdschriftartikelen gaan we voorbij en vermelden alleen, dat de bibliographie in dit Essai samengevat van groot belang is.

Behoort hetgeen vooraf gegaan is tot de kleinere werken van Schaepkens v. R., hetgeen we thans vermelden is zijn hoofdwerk, ik bedoel: *Eenige Bijzonderheden omtrent Straten, Pleinen en Bewoners van het oude Tricht,* uitgegeven in de *Publications,* 1907 (bl. 39-369). In de Inleiding wordt gezegd: „De schrijver is Maastrichtenaar en min of meer bekend als ijverende niet alleen voor de belangen zijner geboortestad in het heden, maar ook voor de eerbiediging van hare traditiën en van de materieele historische overblijfselen van haar zoo bij uitstek belangrijk verleden. Hij heeft lief het hedendaagsche Tricht, gelijk het Tricht van weleer en hij strekt die liefde uit tot het Tricht der toekomst".

Zulk een liefde trotseert het zwaarste werk. En dat dit werk niet licht was, blijkt reeds bij eerste inzage van het boek. Een voorbereiding van langen adem moest voorafgaan. De eerste gedachte om zulk een bijdrage te leveren, kwam bij hem op door het lezen van de *Annales de la Société historique et archéologique* (1854-1858), en vooral van de *Publications* (1859 tot heden), van de zoo kostbare *Maasgouw,* de *Annuaires,* het *Jaarboek voor het Hertogdom Limburg.* „Zoo besteedde hij schier dagelijks, zonder bepaald doel, eenigen tijd aan het verzamelen van annotitiën, betrekking hebbende op de rijke, schatrijke geschiedenis van het oude Tricht, dat door zijn lijden, door de kranigheid, den vrijheidszin, de beginselvastheid van zijne poorters eene zoo aantrekkelijke figuur is, helaas zoo weinig bekend, ja zelfs geheel ongekend buiten den engen kring van enkele vakmannen". Tot rijpheid echter kwam die gedachte door een grondige studie der *Publications* (Jaargang 36-42), waarin Dr. Doppler, meestal in regestvorm, gedeeltelijk in *extenso,* de *Schepenbrieven van het Kapittel van St. Servaas* met ongekende juistheid en vlijt heeft uitgegeven tot 1526. Ook het verlangen van vakmannen gaf den heer Schaepkens moed:

Immers vond Habets het niet jammer, dat de straten en pleinen van Maastricht nog geen geschiedschrijver (hadden) gevonden, anders wel een aantrekkelijk onderwerp?

Zeker, het was aangenaam, maar ook moeizaam werk, in alfabetische orde alle straten en pleinen te rangschikken, nauwkeurig te beschrijven, nà den vaak zoo duisteren oorsprong der benamingen te hebben opgespoord; dan de historische bijzonderheden, die soms, zooals bij vrijthof en markt nogal belangrijk zijn, te verhalen en in de juiste maat te blijven; zoo ook de ligging der huizen ten opzichte van andere, hun naam, afgeleid uit gevelsteen of uithangbord; de namen hunner bewoners; niet te vergeten de vermelding van sommige historische gebeurtenissen, welke bijzonder belang inboezemen, zoo b.v. de aanduiding van de verschillende belegeringen der stad en het gruweljaar 1638. Dit alles is met groote getrouwheid, noeste vlijt en nauwkeurige vermelding der bronnen te boek gesteld. De inhoud is te rijk voor een beknopt overzicht. Zulk een boek eischt gezette studie. En zoo alleen zal men er veel, zeer veel uit leeren aangaande de geschiedenis der stad, den bouwtijd der voornaamste huizen, het ontstaan van latere kerken en kapellen, de wording van de Maastrichtsche burgerij en het karakter van het Trichtsche volk.

Op het slot van het boek geeft de schrijver een en ander ten beste over het Maastrichtsche karakter. Het protestantisme noemt hij, in navolging van den protestant L. J. Suringar, „een uitheemsche plant, die in de Trichter harten geen wortel mocht schieten". Uiterst verdraagzaam en gemoedelijk, zoo wordt vervolgd, opgeruimd, ja vroolijk van aard, wars van overdrijving, soms wel wat lichtzinnig en vooral *frondeur,* is de Trichtenaar heden nog even als voorheen, beginselvast en trouw aan zijn wettige overheid. Hij moge het blijven in de toekomst; zijn traditioneele godsdienstige gevoelens mogen steeds, zooals eeuwen herwaarts, de kern vormen van zijn karakter, zich afspiegelen in zijn eerbied en liefde voor het Katholiek geloof en zijn bedienaars, moedig en zijner eigenwaarde bewust, evenals in de middeleeuwen zich uiten, onder anderen in de prachtige, steeds aandoenlijke openbare godsdienstplechtigheden, de jaar-

lijksch terugkeerende algemeene en parochiale processies en de zevenjaarlijksche heiligdomsvaart.

Was het oude, archaïstische het voorwerp van een passie voor den heer Schaepkens v. R., zoo ook de oude schrijftrant. Nooit schrijft hij anders dan Maestricht en Tricht. Deze genegenheid voor het traditioneele treedt ook in andere geschriften op den voorgrond. In zijn belangrijk boekje over ***Carillons en Torenuurwerken te Maastricht*** houdt hij zelf een pleidooi voor deze oude schrijfwijze.

Nu we dit boekje genoemd hebben, kunnen we het niet voorbijgaan zonder het even te ontleden.

Vaak had hij gepleit voor de vernieuwing van het oude Carillon op het stadhuis. Toen het nu in 1910 bijna voltooid was, gaf hij met blijdschap een beschrijving. „Sinds lang, zoo lezen we, werd de noodzakelijkheid der restauratie betoogd. Doch zooals het wel meer gaat, was men zoo zoetjes aan gewoon geraakt aan het stamelen en stotteren van ons Carillon, aan de onverstaanbaarheid van de aria's, die den slag van kwart-, halve- en heele uren voorafgingen, en men meende dat het zoo zijn moest en niet anders kon."

Geen wonder, daar dit oude Carillon reeds in 1670 geplaatst en thans versleten was. Het kwam uit de werkplaats van Pieter Hemony, geschutgieter te Amsterdam. Om de noodige klokkenspijs bijeen te krijgen, was wel eenig vandalisme gepleegd. Men nam er voor de 6550 pond metaal, afkomstig van den ouden Markttoren, die had plaats moeten maken voor het nieuwe stadhuis: Zoo b.v. van het oude uurwerk van 1367, zeker een der oudste van Nederland; dan van verscheiden klokken uit den markttoren, ook de zware ***banckloc van Tricht;*** daarbij de bronzen leeuwen, wegende 1100 pond, afkomstig van het Luiker Perron, dat eertijds stond op het Vrijthof, hoek Groote Staat.

Het tegenwoordige nieuwe Carillon van 1910 heeft een toonwals met een middellijn van 120 c.M. bij een lengte van 110 c.M. Ze is van gegoten ijzer, met 60 groeven en 14400 gaten voor de toonstiften. De 60 hamertrekkers moesten worden gemaakt van staal met harde punten, evenals de duizend verschuifbare toonstiften. Deze zijn willekeurig verplaatsbaar, zoodat de wij-

ziging der aria gemakkelijk is. Dit Carillon is van de firma B. Eysbouts te Asten.

Als toegift merkt de schrijver op, dat het Carillon van *St. Servaas* dagteekent van 1767 en 10500 Luiker ponden weegt. Het moest binnen acht maanden geleverd worden en beter zijn dan dat van het stadhuis. Het werd gemaakt door André van den Gheyn, meester klokkengieter te Leuven.

De O. L. Vrouwekerk bezat tot de Fransche revolutie een carillon, een uurwerk en elf groote torenklokken. Met uitzondering van twee groote klokken, werd alles stuk geslagen en naar Frankrijk vervoerd.

De oude toren van St. Jan was in 1218 gebouwd en ontving het eerste uurwerk in 1366. In den nacht van 9 op 10 Juni 1393 stortte de toren in en het uurwerk ging verloren. De wederopbouw was in 1450 voltooid. De tegenwoordige klokken zijn van 1687 en werden gegoten te Hoei. Ook de oude kerktoren van St. Maarten te Wijk bezat een uurwerk sedert 1687. Het oude uurwerk van het Dinghuis is afkomstig van de *Landskroon* in de Groote Slaat, waar vóór den bouw van het nieuwe stadhuis, het stadsbestuur gevestigd was. Dat uurwerk dagteekent van 1396.

Ter voltooiing van het portret van onzen overleden President moet hier, al is het in 't kort, worden vermeld, dat hij ook op *sociaal* gebied met vrucht werkzaam geweest is. Wie weet niet hoe krachtig hij als raadslid en wethouder ijverde voor volkshuisvesting en voor de eerste arbeiderswoningen, met steun van de gemeente? hoe hij bij de opkomende sociale beweging gekozen werd tot meerdere leidende functies? Was hij niet de eerste president van den Volksbond? Heeft hij voor dien bond niet de grondslagen gelegd? de wegen aangewezen, waarlangs het groote einddoel te bereiken was? Kon hij niet wijzen op de totstandkoming van het ziekenfonds en de verkrijging van een voorloopig lokaal? Zijn tijd en zijn persoon had hij er aan gegeven. Is het wonder, dat de volgende voorzitter aan de vergadering voorstelde, den heer Schaepkens v. Riempst te benoemen tot *eerevoorzitter* van den *R. K. Volksbond* te

Maastricht, en dat dit voorstel met volledige instemming der geheele vergadering begroet werd?

Om zijn groote activiteit en ervarenheid op menig gebied, en vooral om zijn gezond oordeel werd hij gekozen tot lid van den *Raad van Beroep* van de invoerrechten; tot bestuurslid van de *Spaarbank van de H. Familie;* tot kerkmeester van Sint Matthias, en tijdens de noodlottige oorlogs- en crisisjaren tot *President van het Steuncomité.*

Door al deze sociale, geschied- en oudheidkundige bemoeiingen was de heer Schaepkens van Riempst voorbereid, om den beroemden architect Dr. J. P. H. Cuypers, die aan ons Genootschap den 3en Maart 1921 ontviel, als President op te volgen.

Was hij door zijn markante, op den voorgrond tredende persoonlijkheid een *waardig* President, door zijn liefde voor Maastricht met zijn roemrijke historie en zijn talrijke monument, door zijn zorg, zijn arbeid en werkkracht, die hij aan den opbloei van het Genootschap, aan het behoud der Limburgsche antiquiteiten en vooral der kostbare kerkelijke kunstschatten besteedde, toonde hij ook een *ijverig, kundig* en *wakker* President te zijn.

Wat meer is, hij was een man van de daad, een hoogstaand karkter en van christelijke beginselen. De liefde voor zijn christelijke stad, voor het katholiek verleden van Oud-Maastricht, voelden wij tintelen in zijn woorden, zijn daden, zijn heelen persoon. R. I. P.

P. ALBERS S.J.

DE HONDERDJARIGE PASTOOR VAN GEUL

DOOR

H. MOSMANS, C. s.s. R.

De honderdjarige Pastoor van Geul.

Het is niet onmogelijk, dat iemand een eeuw lang pastoor zij. 't Is daarvoor nog niet eens noodig, dat men juist 125 jaar oud wordt. Een pastoraal beneficie immers kan al gegeven worden aan een clericus, d. w. z. aan iemand, die de tonsuur heeft ontvangen. Zoo iemand is dan *rechtens* pastoor, al wordt het pastoors*ambt feitelijk* door een ander voor hem waargenomen.

Welnu men kan de tonsuur ontvangen (*Codex Jur. Can.* c. 976) als men zijn theologischen cursus is begonnen, zoodat, als het zeldzame feit zich voordoet, dat iemand ongeveer 120 jaar oud wordt, die persoon een eeuw lang pastoor zou *kunnen* wezen.

In vroeger eeuwen, toen men na het voleinde zevende levensjaar door het ontvangen der tonsuur „clericus" kon zijn, kon men op dienzelfden jeugdigen leeftijd al pastoor wezen, althans begiftigd zijn met een pastoraal beneficie.

In zijn *Paedagogus Christianus* (3[e] latijnsche uitgave, Trier 1651) verhaalt Philippus D'Outreman S.J. op gezag der *Litterae annuae S.J.,* dat de wijbisschop van Bamberg, „onlangs" het H. Vormsel in Thuringen toedienend, er meer dan 200 personen vond zóóver boven de 100 jaar, dat zij zelf honderdjarige zonen hadden: *ut abs se liberos producerent, qui annorum essent centum.* „En ik zelf", zoo zegt hij (of zijn vertaler?) „heb iemand gezien, die 120 jaar was en dat om zijne matigheid". (blz. 767).

Philippus D'Outreman werd in 1585 geboren en stierf in 1652. Zijn werkje moet verschenen zijn circa 1620, want de eerste latijnsche vertaling (Luxemburg 1629) was gemaakt naar de *tweede* fransche uitgave. Wij mogen dus zeggen, dat die honderdjarige Thuringers einde 1500 of begin 1600 geleefd hebben.

Als men dit bericht gelooven wil, is een honderdjarige pastoor geen onmogelijkheid.

Heeft zich nu ook inderdaad het feit voorgedaan, dat iemand 100 jaar pastoor was? Men zegt van ja en noemt: *Antonius Haseck* (Haeseyck, Haesegh, Hasech, Haazech) *primus pastor Gulensis.*

Welke zijn de gegevens, die van dit feit spreken?

Voor zoover wij weten is de eerste, die er melding van maakt: Henricus Jonghen O.F.M. In zijn boek *Nuptiae Agni* (Antwerpen 1658) blz. 670 zegt deze (*wij* vertalen): „Een zeldzaam en buitengewoon jubilé was dat van *Antonius Haesech, eerste pastoor in Geul,* een dorp, dat niet ver van Maastricht ligt, die tot op 125-jarigen ouderdom gezond leefde en honderd jaar de pastorale bediening vervulde. Door zijn bisschop van *Luik* ondervraagd, welke levenswijze hij had gevolgd om zoo hoogen leeftijd te bereiken, antwoordde hij: „Van drie zaken heb ik mij onthouden: van zingenot, onmatigheid en toorn" (*mulierum, ebrietatis, iracundiae*).[1])

„Ziedaar, besluit Jonghen, hoe het onderdrukken der grammoedigheid .... een middel is om tot de gunst van het jubilé te geraken".

Wat Habets niet vermeldt is, dat in margine als bron staat aangegeven: „Volgens zijn beeltenis te Antwerpen gedrukt: *ex ejus effigie impressa Antwerpiae".*

Om verder te komen moest die afbeelding gezocht worden.

In het Cabinet d'Estampes te Brussel werd mij getoond eene gravure door J. Caneel (uitgave Daveluij, Brugge). Deze gravure, die een heele geschiedenis heeft, laten we buiten bespreking, daar ze van na De Feller (zie straks sub C) dagteekent. Wij willen alleen releveeren, dat volgens deze prent Haeseck 100 jaar pastoor was te *Geule* en stierf in *1586.*

In hetzelfde Cabinet d'Estampes werd mij later aangereikt de m. i. oorspronkelijke kopergravure, waarop Jonghen in zijn *Nuptiae Agni* zich beroept. Zij is gegraveerd door Jan van den Berg[2]) en heeft in het latijn dit onderschrift: „Ware afbeelding van den eerbiedwaardigen man Antonius Hasech, eerste pastoor van Gul.... (*primi pastoris Gulensis*) in het luiksche diocees, die 100 jaar in

---

[1]) Latijnsche tekst bij Habets *Publicat. .. du Limbourg,* I 337.

[2]) Het *Niederländisches Künstler-Lexikon* van Wurzbach zegt: „J. v. d. Berg geboren Alkmaar 1588, leefde nog in 1649. Volgens Houbraken werd hij schoolmeester en door Rubens aangesteld als zijn rentmeester. Is waarschijnlijk identiek met J. J. van den Berg graveur. „Als Schüler des H. Goltzius hatte er diese Kunst wohl gelernt".

hetzelfde pastoraat leefde [1]) en in *1586* overleed, 125 jaren oud. Door den luikschen bisschop gevraagd, door welke levenswijze hij zoo'n hoogen leeftijd bereikt had, antwoordde hij, zich van 3 zaken steeds onthouden te hebben: van zinnenlust, van dronkenschap en grammoedigheid" (*mulierum, ebrietatis et iracundiae*).

Dat deze kopergravure *te Antwerpen* verscheen, kunnen wij niet bewijzen; doch waar zou van den Berg, die in Vlaanderen leefde, haar anders hebben uitgegeven dan in die stad met beroemde drukkerijen en tallooze relaties? Het feit, dat die gravure van van den Berg dateert uit de jaren tusschen 1600 en 1649 en dat Jonghen, schrijvend in 1658, *dezelfde* woorden gebruikt als de graveur (*mulierum, ebrietatis et iracundiae*) wettigen o. i. de gevolgtrekking, dat Jonghen zich op *deze* plaat beroept, die dan ook te Antwerpen wel zal zijn uitgegeven.

De graveur laat de standplaats van Haseck aan den toeschouwer ter verklaring over: hij was pastoor te Gul.... (Gulensis), maar dan toch in het bisdom *Luik.*

Maar *welke* plaats uit het Luiksche bisdom wordt door *Gulensis* aangeduid?

Jonghen, die gelijk hij in zijn voorrede getuigt, zijn werk schreef in het klooster Lichtenberg *bij Maastricht* (*in conventu nostro Lichtenbergensi ad Mosam*) hakt den knoop door en zegt, dat Gulensis *Geule* beteekent.

Toch zouden we, dunkt ons, verkeerd doen, den uitleg van Gulensis door *Geule* alléén aan Jonghen toe te schrijven. Zijn werk (een reeks toespraken, vooral bij kloosterjubilés) zou niet genoeg bekendheid en invloed hebben gehad om de vertaling Gulensis-*Geule* ingang te verschaffen, als ook niet *taalkundig* deze overzetting zeer waarschijnlijk en voor de hand liggend geweest ware. Wij komen op dit punt terug als wij later bespreken, welke *andere* verklaringen van „Gulensis" nog zijn gegeven.

---

[1]) Kanunnik Simenon (*Leodium* XI, blaz. 135) spreekt van een schilderij van Hasech te Kaufbeuren. Ofschoon deze schilderij de reden van zijn lang leven in een mooi distichon aangeeft, is zij toch voor de geschiedenis geen *nieuwe* bron. Het onderschrift komt *woord voor woord* overeen met dat onder de plaat van van den Berg, behalve, dat er een fout in voorkomt: „Vera effigies venerabilis viri Antonii Hascheci primi pastoris Gulensis in diocesi Leodiensi qui per 100 annos in *borem* (moet zijn *eodem*) pastoratu vixit. Obiit aetatis anno 126 (zal moeten zijn 125) anno Christi 1586".

Wij krijgen dus als ***bron:***

A. De gravure van Jan van den Berg, die Haeseck pastor Gulensis noemt in het ***Luiksche*** en hem laat sterven in ***1586.***

B. Naar deze gravure werden olieverfschilderijen gemaakt, waarvan o.a. eene zich bevindt op de pastorie te Geule [1]), een in bezit van prof. W. Simenon in het Groot Seminarie te Luik en een te Kaufbeuren (Zwaben). Daarom (het onderschrift is in het latijn) spreken deze alle, gelijk de gravure, van *Gulensis* in het diocees ***Luik*** en geven zij als sterfjaar van den honderdjarigen pastoor aan het jaar ***1586.***

C. Om welke reden weten wij niet, maar De Feller in zijn ***Diction. Historique*** [2]) stelt een andere verklaring van „Gulensis" voor. Haeseck zou volgens hem pastoor geweest zijn te ***Gulich*** of ***Govi*** in Luxemburg of volgens anderen, zoo zegt hij, te Gellick of Geulle bij Maastricht. Hij geeft daarenboven een ander sterfjaar, n.l. 1526.

De Feller houdt dus vast aan het *Luiksche* diocees: Govi maakte deel uit van het Concilie van Stavelot in het *luiksche* aartsdiaconaat Ardenne.

Maar waarom laat hij Haseck niet meer „eerste" pastoor zijn? Of is dat zonder opzet weggelaten?

En dan: waarom een ander *sterfjaar?* Had hij daar positieve gegevens voor? Volgens onze meening niet, anders had hij ook Haeseck's standplaats juister kunnen en moeten aangeven, in plaats van keuze te laten tusschen Govi, Gellick, Geulle.

Wellicht kan het feit van een ander sterfjaar n.l. ***1526*** aldus verklaard worden.

D. In het academisch museum te Leuven (kanunnik Laene te Mechelen zei mij: in de in 1914 verwoeste bibliotheek) is of was

---

[1]) In het doopboek te Geulle komt een aanteekening voor over Haeseck „eerste pastoor in Geul, die 100 jaar pastoor was en in 1586 stierf, 125 jaren oud". Maar deze aanteekening is van latere dagteekening en van de hand van pastoor Thielen (1726—1758).

[2]) De Feller wordt nageschreven door Becdelièvre *Biographie Liégeoise* I 187 en door den *Dictionn. Universel d'Hist. et de Géogr.* par une société de professeurs (Bruxelles F. Parent 1853), die er alleen bijvoegen: „Son portrait qui a été gravé est devenu fort rare". — De bovenvermelde lithografie van J. Cancel, *ofschoon zich refereerend aan De Feller,* houdt weer vast aan Geule en aan het jaar 1586. *Zekere* gegevens voor De Fellers afwijkend gevoelen moeten dus niet bestaan hebben of niet doorslaand zijn geweest.

eene schilderij met het onderschrift: „Antonius Haesech, *beroemd onder de eerste leerlingen der ontluikende universiteit,* heeft *zeer lang* de Gulensche parochie in het hertogdom Luxemburg bestierd. Hij stierf in 1526 in den ouderdom van 125 jaren".

Het wil ons toeschijnen, dat *deze* schilderij van *jongeren* datum is dan de andere. Ware de schilderij in 1658 te Leuven geweest, dan hadden, dunkt ons, de censoren van Jonghen's boek, die te *Leuven* woonden, wel, al was het uit vriendschap alleen, Jonghen's vertaling van *Gulensis* door *Geulle* als onjuist gesignaleerd.

Zeker is het Leuvensche *onderschrift* van jongeren datum. Ubachs zegt in 1858 (*Korte schets van Valkenburg* blz. 62) dat men dat opschrift „onlangs" aanbracht. De schilderij zal toch wel, gelijk alle Haeseck-schilderijen, ook vroeger een onderschrift hebben gehad, zoodat het denkelijk in Ubach's tijd *vernieuwd* is. Het wil ons voorkomen, dat De Feller deze of een dergelijke schilderij heeft gekend en daarom zich voor *Govy* als standplaats van Haeseck uitsprak, zonder nochtans andere vroeger genoemde plaatsen (Geulle enz.) uit te sluiten.

Zeker, men zou kunnen zeggen: „Het Leuvensche onderschrift is soberder, dus is het *ouder,* dan die andere schilderijen en onderschriften, welke anecdoten vermelden, door de volksfantasie *later* om den held gesponnen". Maar men kan ook zeggen: De Leuvensche schilderij is van *lateren* datum, juist omdat zij bijzonderheden weglaat, die onwaarschijnlijk bleken. Daarbij de zucht om te *preciseeren* (Gul. in *Luxemburg* in plaats van het vage: *„Bisdom Luik"*) en het aanbrengen van een nieuwe persoonlijke bijzonderheid (student van Leuven) bewijzen, dunkt ons, dat de Leuvensche schilderij *jonger* is dan de kopergravure uit de eerste helft der 17ᵉ eeuw.

Wat er van zij, ook al ware de Leuvensche schilderij het oudste document over Haeseck, dan moeten wij nog twijfelen aan de betrouwbaarheid van het onderschrift.

Haeseck, zoo heet het, zou behoord hebben tot de „eerste" leerlingen der „ontluikende" universiteit van Leuven. Die nieuw bijgevoegde bijzonderheid is uit de lucht gegrepen. Hoe komt de schilder er bij, om Haeseck leerling te maken der *Leuvensche* Universiteit? *Nooit* is daar als student ingeschreven een Antonius Haeseck. Als men naslaat de *Matricule de l'Université de Louvain,* uitgegeven door Reusens, dan vindt men op blz. 15 een *Adrianus* Haze (1445) uit het Doorniksche diocees; op blz. 28 een *Christianus* Hase (1446) uit

het Luiksche; op blz. 233 een *Symon* de Haze (1433) uit het Kamerijksche; op blz. 249 een *Waltherus* de Haze (1434) uit het Luiksche. Maar nergens, ook niet als men gaat zoeken bij Lepus (haas), wordt gewag gemaakt van een **Antonius** Haese**ch.** En als men zijdelings licht gaat zoeken bij Dr. Keussen, *Die Matrikel der Univ. Köln* komt men al even weinig tot eenig resultaat.

Wie en op welken grond heeft dat bericht in de wereld gezonden, dat Haeseck te *Leuven* gestudeerd heeft? Of is dit, in de stille hoop dat het niet gecontroleerd kon noch zou worden, eenvoudig gefantazeerd, om de Universiteit voor Haeseck te interesseeren of dezen een nieuwen lauwer om de slapen te vlechten?

Enfin .. het stond er nu eenmaal: „Haeseck een der *eerste* leerlingen van de Leuvensche universiteit". De eerste lessen werden daar gegeven in September 1426. Maar dan kon de beweerde student toch niet sterven in vijftienhonderd zes en *tachtig*, immers dan ware hij .. zoo ongeveer 185 jaren oud geworden en dat is toch wel wat àl te kras!

Het jaartal 1426 ('t begin der Leuvensche lessen) speelde nog in het hoofd; wat was gemakkelijker dan Haesech, die volgens de oude gravuren zoo iets *eeuw*achtigs aan zich had, te laten sterven precies een *eeuw* later, dus vijftienhonderd *zes en twintig?* .... Men kan deze uitleg aanvechten; doch dan moet men een *historisch gegrond* bewijs voor *dat* sterfjaar kunnen aanhalen. Kan men dat? .. Of is het aannemelijk, dat de den schilder of zijnen lastgevers *bekende historische gegevens* met hen voor altijd in het graf en te loor zijn gegaan?....

Haeseck was nu eenmaal tot student van Leuven gepromoveerd; doch dan was hij, 't is wel niet onmogelijk maar toch ook niet waarschijnlijk, in 1426 nog geen pastoor, ten minste geen *actief* pastoor gelijk de oudere gravure te kennen geeft. Hij is dat geworden na afloop van zijn Leuvenschen cursus en misschien nog niet eens *onmiddellijk* daarna: laten we zeggen omstreeks 1435. Maar dan kon zelfs een schilder uitrekenen, dat hij *aller*waarschijnlijkst niet *honderd* jaar pastoor was. Om zijn waardigheid van Leuvensch student niet erg verdacht te doen voorkomen, moest men, 't was wel jammer maar in Godsnaam, dat mooie, suggestieve, precies honderdjarig pastoraat er aan geven. Het Leuvensche-studentschap woog zwaarder en.... Haeseck moest zich tevreden stellen met een „zeer lang" pastoraat, en wel te Gouvy in *Luxemburg.*

Wij hopen, dat voor *deze* laatste preciseering betere bewijzen zijn dan voor zijn studentschap. Maar *zijn* er inderdaad bewijzen, dat Haeseck in het *Luxemburgsche* pastoor was? .. Of is het maar een vermoeden, een wensch, een patriotisch gevoel? .. Of is men Gouvy als standplaats gaan aannemen, *nadat* bleek, dat Geulle enz. niet in aanmerking kon komen en voor Haeseck ('t was immers een historisch persoon!) voorloopig niets anders dan Gouvy overbleef? Als er *bewijzen* zijn voor zijn pastoraat te Gouvy, laat men ze aanhalen! .. Of zal men bij wijze van uitvlucht zeggen en staande houden, dat de kennis van de aan den schilder en zijnen lastgevers bekende gegevens en bronnen met hen al weer spoorloos is verdwenen?

E. Ook te Gouvy bevinden zich natuurlijk schilderijen van Haeseck. Het portret van Haeseck op de pastorie aldaar laat hem, 't was te verwachten, pastoor zijn te Gulich (Gouvy) en laat hem sterven in 1526. Het onderschrift, door den pastoor van Gouvy, F. Bastin, mij gezonden, is in het fransch, wat m. i. er op duidt, dat we met een schilderij van *jongeren* datum te doen hebben. Het luidt: „Antoine Hasech devint célèbre par son grand âge et les moyens qui l'y firent parvenir; il mourut en 1526 à l'âge de 125 ans, ayant été durant 100 ans curé à Gulich dans le diocèse de Liège. Son évêque l'ayant interrogé comment il avait conservé ses forces et sa santé au delà d'un siècle, il répondit qu'il s'était constamment abstenu de trois choses: *mulierum, ebrietatis et iracundiae*".

Ook bij den burgemeester der plaats, den Heer Entringer, is een schilderij van Haeseck, maar door een kladschilder totaal verknoeid. Het onderschrift luidt evenals dat van de Kaufbeurensche (zie voetnoot op blz. 5) behalve, dat *primi* voor „pastoris" is weggelaten en dat als sterfjaar wordt genoemd, niet 1586 maar 1526. Onder dien tekst staat iets, wat wij op andere schilderijen niet vinden n.l.: „E. O (of Q) — AT anno ..66." (??)

Wanneer we bovengemelde, zeker niet alle gelijkwaardige, gegevens nagaan, komen we omtrent Haeseck tot dit resultaat:

a) Geen zekerheid omtrent den *tijd* van Haesecks pastoraat: de oudste gegevens spreken van 1486—1586; de jongere, zonder aangifte van redenen (of het moest zijn om de zeer aanvechtbare reden onder D aangegeven), zeggen 1426 (?)—1526.

b) Geen zekerheid omtrent den *duur* van zijn pastoraat. Volgens A. B. C. duurde het een eeuw; volgens D. „zeer lang"; volgens E. weer 100 jaar.

c) Geen zekerheid, of hij op zijn standplaats *eerste* pastoor was. De oudste gegevens zeggen „ja"; de jongere zwijgen er over.

d) Geen zekerheid omtrent zijn *standplaats,* of juister omtrent de beteekenis van „Gulensis". In 1658 vertaalt men (Jonghen) *Geul;* in 1696 *Geleen*[1]); einde 18^{e} eeuw *Gulich of Gouvy, Gellick,* en acht men ook nog *Geulle* mogelijk.

Zelfs na De Feller, ofschoon deze meer voor Gulich genegen schijnt, laat men Geulle niet los. Dit blijkt uit de lithografie van Caneel. Dit blijkt uit Schutjes, *Geschied. v. h. Bisdom 's Hertogenbosch,* I 371. Dit blijkt ook uit het volgende.

In het jaar 1870 was Servatius Swelsen, te Bunde in 1796 geboren, 50 jaar pastoor te Geule, daar hij *in het jaar zijner priesterwijding* al aanstonds pastoor werd. De Heer Pierre Regout deed toen een plaat maken, waarop de twee jubilarissen: èn Swelsen èn Haeseck stonden afgebeeld, gene gouden, deze dubbel-gouden jubilaris-pastoor van Geulle. Onder Haesecks portret stond, dat hij werd geboren in *1461, eerste* pastoor was van Geul, *100 jaar* pastoor was (1486—1586); dat de Bisschop van *Luik in het jaar van Haesecks dood* (Nota bene Geulle hoorde al sinds 1561 niet meer onder den Luikschen, maar den *Roermondschen* bisschop) hem vroeg, hoe hij zoo lang had kunnen leven, waarop deze had geantwoord, dat hij zich steeds onthouden *des femmes, des excès et de la colère.* Er wordt bijgevoegd, dat, volgens hetgeen men verhaalt, de bisschop aan een *kind* van Geul vroeg, hoeveel Sacramenten er waren. Toen het kind het H. Vormsel oversloeg, betuigde de Bisschop aan Haeseck zijn ontevredenheid, waarop deze zei, dat men (ook dat *kind*??) te Geulle kon meenen, dat het Vormsel afgeschaft was omdat men daar „zeer langen tijd geen bisschop gezien had". Het onderschrift besluit met deze woorden: „De beeltenis op doek van dezen honderdjarige bevindt zich nog te Maastricht".

Van deze platen, die, behalve de bijgevoegde Vormsel-anecdote, slechts een echo zijn van de oudste gravure, is een exemplaar te vinden o. a. op de pastorie te Peij.

---

1) Bertrand Moreau *Lettres édifiantes* (Luik 1696) blz. 513. — Volledigheidshalve vermelden we nog, dat Feulen spreekt van Gu in *Westfalen,* en dat kanunnik Simenon (*Leodium* XI. 135) in de volle 20e eeuw (zoo weinig zekerheid heeft men zelfs *thans*) vraagt, of Gulensis niet zou kunnen zijn *Goë* (tusschen Dolhain en Eupen) dat oudtijds en *Golcke, Guilke* en thans nog *Gulken* heet (*Maasgouw,* 1913 blz. 39).

Niemand zal, dunkt ons, vorderen, dat wij *vragen* als die van kan. Simenon (zie noot op blz. 10) gaan bestrijden. Niemand ook zal vorderen, dat wij een alleenstaande bewering, die, tegen alle traditie in, Gulensis *buiten het Luiksche* in Westfalen gaat zoeken, weerleggen zullen. Trouwens is het wel waarschijnlijk, dat *Gu* (zonder *l*) en *Goleke Guilke* (met een *k*) in het latijn „Gulensis" zou zijn, waar wel een *l* en geen *k* in voorkomt?

Wanneer men ons zou vragen, welke vertaling van Gulensis ons *taalkundig* de waarschijnlijkste voorkomt, onder alle voorgestelde vertalingen, dan zouden wij, nochtans in alle bescheidenheid, ons uitspreken voor *Geulle.*

Geule heet in 1334 *Goilla;* in 1375 *Guel;* in 1376—78 *Gole, Goel, Goele;* in 1420 *Gheule;* in 1439 *Goele;* in 1470 *Goel.* Het schepenzegel van voor 1675 geeft *Guel.* [1])

De vertaling van Gulensis door Geulle wordt door Jonghen gehouden en door niemand als *taalkundig* onmogelijk verworpen, al stellen zij om andere redenen, waarvan echter geen dringend bewijs wordt geleverd, eene andere vertaling voor.

Op *Geleen* (trouwens dat is slechts een alleenstaand vermoeden van Moreau) kan Gulensis o. i. *taalkundig* al heel moeilijk slaan. Het heet *Geléne, Gelén,* meestal *Opgleine, Opghelen, Opgleyn, Opgheijlen, Opgelein,* soms *Glene.* [2]) Wij gelooven dat een dietsche naam met den klemtoon op de *tweede* lettergreep niet gemakkelijk den klemtoon in het latijn op de *eerste* lettergreep zal overbrengen.

Duidt Gulensis dan, taalkundig, beter op *Gellick?* Evenmin o. i., omdat in Gulensis de *k*-klank ontbreekt, terwijl toch dat dorp steeds heet: 1478 *Gheylick;* 1506 *Gheleyck;* 1521 *Gheylick;* 1535 *Gheleyck.*

Blijft nog Gouvy (waalsch), dat in het duitsch Gulich heet.

Gouvy, zoo zegt de Eerw. Heer V. Lemaire in de *Semaine Religieuse de Namur* (Nov. 1921), is „*Gula* en latin, Gulich en allemand". *Als dat waar was* zou men er ernstig aan mogen denken Gulensis door Gouvy (Gula) te vertalen. Maar kan de Eerw. Heer ook maar *één enkele* latijnsche akte aanhalen, waarin Gouvy, *Gula* heet?....

---

[1]) Zie *Publicat. du Limb.* deel 7 blz. 39, 57 enz.; deel 35 blz. 144. — Verkooren *Invent. Chart. de Brab. et de Limb.* n. 4758, 4870, 4980, 5229, 5397.

[2]) *Maasgouw* 1909 blz. 78; *Publicat. du Limb.* XXXV 134 en LI. 156. Het zegel van den Geleenschen pastoor Gerlach uit 1380 vertaalt Geleen niet door Gulensis maar door Gheleniae: S. GERLAC. PASTOR (G)HELENIE. (Verkooren, op. cit. n. 5803).

't Is gauw beweerd, maar even gauw geloochend, dat Gouvy in het latijn der 15e en 16e eeuw Gula zou heeten.

„Maar, zou men kunnen zeggen, Gouvij heet ook *Gulich* en dat *kan* in het latijn wel door Gula vertaald worden". Wij antwoorden hierop:

Wij weten, dat Gouvy (tegenwoordig gemeente Limerlé) heeft „un nom allemand à coté du nom français ou wallon" [1]) en dat Gouvy in het Duitsch Geilich (Geslich, Gulich) heet. Maar die Duitsche naam is toch niet de meest gebruikelijke voor een dorp, dat in het *Waalsche* gedeelte van Luxemburg ligt. Ja, wij zouden zeggen, dat ook deze naam in oude akten in het geheel *niet* gebruikt wordt: in Verkooren ten minste (*Inventaire des Chart. du Luxemb.*) komt in heel de inhoudstafel Gulich niet voor. Waar het dorp genoemd wordt is altijd sprake van: 1243 *Govich;* 1244 *Gouvy* [2]); 1276 *Goivis;* 1315 *Govi* [3]). Het heet ook volgens Paquay [4]) in het jaar 1497 *Gombis.* In de *Dénombrement des feux du Duché de Luxemb.* (Uitgave van de Académie Royale de Belgique) wordt het genoemd *Govy, Govys, Goywi* en (in 1534) „la cure de *Govisz".* In de latijnsche manuscripten *Visitationes Archidiaconatus Ardenne* is steeds sprake van de „quarta capella *Gouwy"* (1606), *Gouvy* (1611), *Gouy* (1604).

Gouvy is de meest-gebruikelijke, om niet te zeggen de *geijkte* naam en het komt ons zeer onwaarschijnlijk voor, dat men, om een pastoor van *Gouvij* aan te duiden, zijn toevlucht zou genomen hebben tot het verlatijnschen van den patois-naam *Gulich,* die minder bekend en minder of in het geheel niet de officiëele naam is. [5]).

---

[1]) Emile Tandel, *Communes Luxembourgeoises,* IV 456.

[2]) Tandel l.c.

[3]) Verkooren, *Chart. du Luxemb.* n. 275 en n. 538. In zijn *Inv. Chart. de Brabant* (n. 3676) komt een „Loreyn (Laurentius) van Govy" voor, die te Baeswilre (a⁰ 1371) onder den hertog van Luxemburg streed.

[4]) *Pouillé de l'ancien dioc. de Liège de 1497,* bladz. 147. — In Wauters, *Table Chronolog. des Chart. imprimés....* vol. IX deel II blz. 282 is ook sprake van „*Gomis* (Gouvy?)".

[5]) Men wil, dat Gulich de *oorspronkelijke* naam zou zijn van het dorp. Men verhaalt, dat een meisje uit Bellain, Gulich geheeten en tegen 't jaar 1300 levend, fortuin zou hebben gemaakt te Keulen. Haar zoon zou een kasteel hebben gebouwd, dat niet voltooid werd en waarom zich eenige huizen groepeerden. Die agglomeratie van woningen zou hij naar zijne moeder *Gulich* hebben genoemd. (Tandel *l.c.* 489). Jammer voor deze legende, dat het dorp in officiëele stukken *nooit* zijn eigenlijken (!) naam draagt en reeds in 1240 zijn eigenlijken (!) naam voor Govich, Gouvy, Goivis had prijsgegeven!

Het lijdt dus o. i. geen twijfel, of taalkundig en etymologisch duidt, onder alle voorgestelde verklaringen, Gulensis het best op *Geulle.* Doch etymologische beschouwingen, wij weten het, slaan niet door. Terecht zegt Diez *Etym. Wörterb.* (5 uitgave blz. VII): „Das Höchste was der Etymologie erreicht ist das Bewustsein wissenschaftlich gehandelt zu haben: *für absolute Gewissheit hat er kein Gewähr;* eine unbedeutende Notiz kann ihm das mühsam Erworbene .. unter den Füssen wegziehen". Zien wij daarom of Geule, wat o. i. het meest in aanmerking komt als standplaats van Haeseck, ook waarlijk die eer gehad heeft.

En dan moet, ten spijt van taaie traditie, gezegd worden dat te Geule nòch van 1426—1526, nòch van 1486—1586 plaats is voor Haeseck.

Om deze onze stelling te bewijzen is het genoeg uit officieele bronnen de lijst der Geulsche pastoors aan te halen.

Doch voorop eene bemerking. Men kan op twee wijzen, zouden we zeggen, pastoor zijn. Hij, aan wien een pastoraal *beneficie* wordt vergeven, is rechtens pastoor. Nu werd in de middeleeuwen vaak zulk een beneficie gegeven b.v. aan een kanunnik, die bij de hoofdkerk moest resideeren, ja soms aan een clericus, die nog op studie was, aan personen dus, die *zelf* niet voor de parochie konden zorgen en die dan het pastoors*ambt* door een ander lieten waarnemen. Van zoo'n plaatsvervanger wordt gezegd: *officians ecclesiam de..*: bedienend de kerk van..". Hij heet *vicarius parochialis: kapelaan, capellanus curatus* (J. Mosmans, *Bossche Notarissen* blz. 13), *vicecureit, vice-pastoer.*[1]). Met dat al zal het volk, dat hem alle pastoorsplichten zag waarnemen, in plaats van *vice-pastor, vicarius parochialis, vicarius curatus,* hem ook wel kortweg *pastoor* genoemd hebben.

Een voorbeeld: In 1460—72 is *pastoor* van Geulle Arnoldus de Aerle, die niet aldaar resideerde. Zijn plaats wordt in 1472 waargenomen door Peter Trekpoel.[2]) Welnu deze *plaatsvervangende*

[1]) Zie Ferraris, *Prompta Biblioth* in voce „Vicarius" en André, *Dict. de Droit Canon.* — In *Archief v. h. Aartsbisd. Utrecht* deel 44 lezen we b.v. op blz. 16 (a° 1471) Soe sullen sij geven den *vicecureÿt*, indertijt wesende, 4 stuvers .. voir haer beiden (de legatarissen) opten stoel te nomen (op den preekstoel hun naam af te lezen) ende voir vigelij ende sielmisse te lesen". Op blz. 51: ....„wair off den pastoer ofte *vicecureÿt* hebben sall voirt tsonnendachs-gebet upte stoele, voir misse ende vigelie 2½ stuver".

[2]) *Institutiones Archidiac. Campiniae* (Archief Bisdom Luik).

pastoor, die alle pastoreele functies uitoefent en in 1476 in die hoedanigheid Broeder Boudewijn in zijn kluis te Geulle inleidt, noemt zich zelf, en dat is zijn juiste titel: *capellaen.* [1])

Omgekeerd: te Klimmen is in 1627 pastoor Jan van Wuestenraedt. Toch wordt in een stuk van dat jaar Johan Wedershoven (o. i. zijn plaatsvervanger) *pastoor* genoemd. [2])

Om de stelling te bewijzen: „Te Geulle is nòch van 1426—1526 nòch van 1486—1586 plaats voor een honderdjarigen pastoor", moet men met beide mogelijke beteekenissen van het woord pastoor rekening houden. Welnu:

Pastoors te Geule waren:

13.. *Otto Swaerborch* † 1366. Hij moet bedankt hebben, want na hem benoemt de hertog van Brabant krachtens collatierecht:

1346 *Renerus de Valle*, die resigneert in 1358.

1358—1370 *Willem Hagen.*

1370—1384 *Johanus Mercator*, [3]) na wien 7 Febr. 1384 benoemd wordt:

1384—1397 *Winandus de Havert.* Na hem benoemt Paus Bonifacius IX 26 Aug. 1397:

1397—1399 *Stephanus de Elmpt.* Toen deze resigneerde, benoemde de Paus 21 Oct. 1399:

1399—1421 *Stephanus Op ten Kelre*, die, na eenige strubbelingen, door den hertog van Brabant den 5 Maart 1406 benoemd wordt.

1421— *Hendrik Over die Vecht.*

Na deze lijst van *acht* pastoors [4]) vragen wij ons af, hoe men Haeseck **eerste** pastoor van Geule kan noemen, hij die op zijn vroegst in 1401 geboren heet.

Doch zetten we onze lijst van Geulsche pastoors voort. De *Institutiones Archidiaconatus Campiniae*, die wij in het bisschoppelijk archief te Luik consulteerden, geven de volgende uitkomsten:

1418 Goyle *Stephanus Op te Kelre.* Deze was geboortig uit Wassenberg en studeerde in 1389 te Keulen (Keussen, *Die Matrikel der*

---

[1]) *Publications* etc. VII 57.

[2]) *Publications du Limb.* XLV bl. 495 en XLII bl. 338.

[3]) In 1378 wordt op verzoek der schepenen van Gole een akte gezegeld door „pastoor Gossuinus van Berghen" (Verkooren, *Chart. de Brabant* n. 5397). Deze komt reeds voor als rector van Geul in 1375 (ib. n° 4683). Deze Gossuinus van Berghen (d. i. Ulestraten) zal dus *plaatsvervangend* pastoor geweest zijn.

[4]) *Maasgouw* 1910 bl. 62 en *Public. du Lim.* XXXV. 143.

Uuiv. Köln). Zijn plaatsvervanger is in 1418 *Johannes Wolff* en in 1419 *Joannes Snackers* (?). Nu hebben de *Institutiones* een gaping tot 1427; doch deze leemte is *boven* aangevuld; n.l.:

1421—1427 *Hendrik Over die Vecht.* Dan noemen zij:

1427—1443 (?) *Gerardus de Vossem.* Is absens en heeft volgens de *Institutiones* als plaatsvervanger: *Stephanus de Nut* in 1427 en in 1436—41 *Johannes de Tilia.* Het register over 1444 ontbreekt. Nu volgt:

1445—1450 (?) *Nicolaas de Dyck,* die als plaatsvervanger heeft Gosewinus Mostart (?). Daar de registers van 1450—60 niet aanwezig zijn, kunnen wij niet geheel juist aangeven, hoe lang van Dyck pastoor bleef. In 1460 wordt genoemd:

1460—1472 (?) *Arnoldus de Aerle* absens. Komt nog voor in 1472. Arnold, rector van Goele, heeft in 1470 als plaatsvervanger *Henricus* Trepoelen (eene verschrijving?) en in 1472 *Petrus* Trepoel. [1])

Jammer, dat de *Institutiones* hier weer een sprong maken van 1472—1560. Doch wij weten van elders (Habets, *Bisdom Roermond*.., I 381), dat pastoor was:

1485 *Brixius van Varenhovel,* kanunnik van S. Servaas, die nog in 1486 leefde, daar hij 11 Mei rijproost (praepositus equitaturae) benoemd werd. (*Nécrologe S. Servaaskapittel* blz. 116). Varenhovel resideerde dan ook niet te Goele. Plaatsvervangend pastoor was (onder hem?) in 1476 *Peter Treckpoel* en in 1490 zekere heer *Michiel.* [1])

Naar ik in mijn opstel *Maasgouw* 1924 blz. 17 mededeelde, was pastoor te Geule in:

1534 *Gerard Naetz.* De *Institutiones* geven dan weer aan:

1560—85 *Lambertus van der Lamen,* ook Laurentius geheeten, die volgens Habets [2]) wordt opgevolgd:

1585 door *Frans Portius.*

Nu wij voor ons doel de Geulsche clergé voldoende hebben aangegeven, resumeeren wij als volgt. Van **1426—1526** zijn van Geule bekend *vijf pastoors:* Hendrik Over die Vecht, Gerard van Vossem, Nicolaas de Dyck, Arnold van Aerle, Brixius van Varenhovel en

---

[1]) *Publications* etc. I 84. Daar Trekpoel, die Broeder Balduinus in de kluis van Geul leidde, ook zijn vertrek in 1482 verhaalt, zal hij wel tot minstens dat jaar „*capellaen*" van Geul geweest zijn.

[2]) *Publications* I 343.

vijf vice-pastoors: Stephanus de Nut, Joannes de Tilia, Gosewinus Mostart (?), Henricus of (en?) Petrus Trecpoel en heer Michiel.

Van 1486—1586 zijn bekend minstens *3 pastoors:* Van Varenhovel, Naetz en van der Lamen en minstens *een vice-pastoor:* heer Michiel.

Na dit alles heeft o. i. het honderdjarig pastoraat van Adrianus Haeseck, *te Geulle* ten minste, afgedaan.

Zij, die, nu alleen Geulle, Geleen, Gellick, Govi (Gulich) ter keuze worden gelaten, in „Gulensis" *Geulle* meenen te moeten blijven lezen, zullen dus de Haeseckgeschiedenis naar het rijk der goedbedoelde legenden moeten verwijzen.

Echter willen wij *ten overvloede* de mogelijkheid bespreken van Haesecks aanwezigheid op de andere genoemde plaatsen.

Geleen. Vooreerst gelijk wij zeiden begrijpen wij niet, hoe men in „Gulensis" Geleen kan lezen. Doch hierover heenstappend, moeten wij zeggen, dat ook te Geleen geen plaats voor Haeseck is.

In 1378 is pastoor *Gerlac van Autwilre* (Oud Vroenhoven?), die nog voorkomt in 1383. (Verkooren, *Chart. de Brab.)* en in 1400 toen hij als plaatsvervanger had Godescalcus Papsen (Habets, *Bisdom Roerm.* I 381).

In 1430 *Nicolaas Weigbart (Public. du Limb.* I 342).

In 1445 is pastoor te Opgleyne *Fredericus Kempghens* met als plaatsvervanger Joannes de Westfalia. Aldus de *Institut Archidiac. Campiniae.*

In 1470 *Adam de Kettenisse (ibid)* met als plaatsvervanger Cornelius Oeslinger (uit Maastricht? Zie *Publications* 1924 blz. 222). Fredericus Medicus in de *Publicat. du Limb.* l.c. in 1478 genoemd, moet dus óók *plaatsvervangend* pastoor geweest zijn, want Kettenisse komt nog voor in 1484.

In 1502 *Gerardus de Thurn,* die volgens (*Maasgouw* 1924 bl. 17) nog in 1534 leeft.

In 1553 *Joannes Heip.*

In 1564 *Nicolaas Klocken;* leefde nog in 1605.

Haeseck is zeker niet *eerste* pastoor geweest van Geleen, dat reeds in 1201 een pastoor *Henricus* had. (*Publicat. du Limb.* VI 526).

Gedurende een eeuw pastoor daar geweest zijn kan ook niet voor het tijdvak 1426—1526, uit welke eeuw vier pastoors en drie vicepastoors bekend zijn. Trouwens Moreau (ziet voetnoot op blz. 10) staat in zijn bewering *alleen*; hij heeft de *etymologie tegen zich.*

Ook in het tijdsbestek 1486—1586 is Haeseck evenmin pastoor van

Geleen geweest: uit dien tijd zijn minstens drie pastoors bekend: Gerardus de Thurn, Joannes Heip en Nicolaas Klocken.

Doch men noemt ook als Haesecks standplaats: **Gellick.** Afgezien alweer van de vraag of men, van Gellick sprekend, ooit „Gulensis" zou gebruiken of gebruikt heeft, maken de *Institutiones archidiac. Hasbaniae* ook aldaar Haeseck onmogelijk. Ziehier immers onze bevindingen.

Register 2 (1478) fol. 99. *Egidius Hamelerus* rect. eccl. de Gheylick.

Register 3 (1486) Gheylick *Lambertus Caelmans,* studens Lovaniensis. Zijn plaatsvervanger was fr. Walterus O.P. In 1504 (Register 7 fol. 95) vraagt Caelmans, zich door een ander te mogen doen vervangen.

Register 8 (1505) Gheylick rector Magister *Anthonius de* ....

Register 9 (1521) Gheylick *Vincent de* ...., absens. Heeft als plaatsvervanger *Wynand* ....

Register 10 (1522) Gheylich *Renerus de Meer.* Zijn plaats wordt waargenomen: 1522 door *Henricus Floris*; in 1523 en 24 door *Joannes Fabri;* in 1525 door *Joannes Duns* (?) — Renerus de Meer komt nog voor in 1527.

Register 17 (1535) Gheleyck *Joannes Stassen* met als plaatsvervanger *Egidius de Monte.*

Nemen we de grootst mogelijke speling (1426—1586) dan vinden we te Gellick in dat tijdsbestek zeker *zes* andere pastoors en *zes* andere plaatsvervangende pastoors en is dus ook te Gellick de befaamde honderdjarige uitgesloten.

Blijft nog over de meening van hen, die Haeseck honderd jaar pastoor laten zijn te Gouvy in het Luxemburgsche.

Hoewel wij als Nederlanders ons niet noch vóór noch tegen Gouvy hoeven warm te maken, scheen het ons toch niet van belang ontbloot, ook aan Gouvy eenige woorden te wijden.

Wanneer men ook al aanneemt, dat „Gulensis" *taalkundig en historisch* op Gouvy slaat, *wat wij niet voetstoots toegeven,* dan zou alleen volgen, dat Haeseck daar pastoor *kan* geweest zijn. Nu echter Geule, waar sommigen hem plaatsten, valsch bleek, is de vraag wel gewettigd: Is Haeseck *te Gouvij* inderdaad pastoor geweest? Zijn er *bewijzen* voor?

Op deze vraag meenen we ontkennend te mogen antwoorden. Wij splitsen dit antwoord in deze 4 punten:

I. Geen enkel *document* spreekt van Haesecks pastoraat te Gouvy.

II. De Leuvensche *schilderij* verdient geen vertrouwen.

III. Er is evenmin een betrouwbare *overlevering*.

IV. Er zijn niet te versmaden gegevens *tegen* Haesecks pastoraat te Gouvy.

Wij willen deze punten wat verder ontwikkelen.

I. Emile Tandel, *Communes Luxembourgeoises*, IV 463 zegt: „Je ne sache pas que pendant tout le moyen âge il soit question dans aucun document officiël ni d'une des localités qui la composent (n.l. la commune de Limerlé, waartoe nu ook Gouvy behoort) ni des seigneurs qui y résidaient". Hoewel dit woord wel wat te apodictisch is, geeft het ons toch de verzekering, dat er over Gouvy niet *veel* is te vinden.

Toch hebben wij ons, zoover ons studiemateriaal het toeliet, gegevens over Gouvy, Gulich, gezocht.

Wij raadpleegden Paqauy, *Pouillé du dioc. de Liège de 1497*, waaruit blijkt, dat Gombis (Gouvy?) in dat jaar eene kerk had.

Wij raadpleegden te Brussel in de Archives du Royaume verschillende registers van de *Chambre des Comptes*. Wel vonden wij (*Chambre des Comptes* n° 15906) hoeveel belastbare haardsteden er in 1495, 1500 en 1528 te *Gouys* en *Gouvij* waren, en dat in 1537 la cure de *Govisz* in de kerkelijke subsidie werd aangeslagen voor six livres neuf sols. Wij vonden (ib n° 15907 fol. 32) dat dit dorp in 1541 geschreven werd *Govyt* en (ib. n° 719 fol. 220) dat het klooster van S. Catharina te Hoffalize „la grosse disme" had te Gouvy. Doch over Haeseck of andere pastoors vonden wij niets.

Wij raadpleegden in het bisschoppelijk archief te Luik de *Visitationes Archidiaconatus Ardenne*. Helaas, die berichten beginnen niet voor 1600 en leeren ons alleen, dat de quarta capella van Gouvy, aan de H. Maagd en den H. Albinus (Aubin) toegewijd en ter begeving, beurtelings van den scholaster van Houffalize en van den graaf van Salm, bezocht werd in 1604 en 1606 en dat in 1611 „omnia bono loco" alles goed in orde was, maar dat een eeuw later (1716) de kerk erg slecht was en bijna waardeloos.

Bertholet S.J., *Hist. Eccl. et Civile de Luxemb.* (8 deelen) leverde niets voor ons doel.

Dr. Glaesener te Diekirch herhaalt in zijn *Le grand-Duché de Luxemb. historique et pittoresque* blz. 131 de legende en voegt er de anecdote over het Vormsel aan toe, maar bewijzen brengt ook hij niet bij.

De bekende Luiksche geschiedschrijver Daris in zijn *Hist. du dioc. de Liège* (XVI siècle) blz. 93 refereert zich voor de Haeseck geschiedenis aan hetgeen Habets in de *Public. du Limb.* I 337 zegt, zonder na 1864 iets nieuws aan te voeren.

In de hoop iets, al ware het maar zijdelings, aan te treffen over de pastorie van Gouvy, Gulich, consulteerden wij Verkooren, *Invent. des Chartes du Luxemb.* en de twee bekende werken der Académie Royale de Belgique: *Dénombrement des feux du duché de Luxemb.* en *Cartulaire de l'abaye Stavelot-Malmedy* (1909). Geen spoor van Haeseck of zijn pastoraat.

Tandel, wiens werk wij boven aanhaalden, kent (blz. 456) geen oudere pastoors dan G. Jacob, die in 1624 en J. Bruenne, die in 1677 genoemd wordt.[1]) Van Haeseck sprekende zegt hij: „De eerste pastoor moet geweest zijn Antonius Haeseck, die in 1526 stierf als pastoor van Gulich in het Luiksche diocees". Maar waarop steunt dat „moet"? Bewijzen weet ook Tandel niet tenzij deze: Gouvy heet [2]) in het Duitsch Gulich en 2) Gouvy hoorde in 1526 tot het Luiksche diocees. Doch dit alles toegegeven, bewijst het niets, daar uit de *mogelijkheid* tot zekerheid wordt besloten.

Voor zoover ons bekend wordt Haesecks pastoraat te Gouvy door geen enkel document bewezen.

Ook te Gouvy zelf kende men geen positieve gegevens in 1869 (Zie *Publications du Limb.* VI 579) en tegenwoordig zijn er nog geen nadere aanduidingen gelijk pastoor F. Bastin mij 25 Oct. 1924 schreef. „Le seul détail, zoo schreef in 1869 een inwoner van Gouvy, de heer Scheurette, que je trouve est celui-ci: Un père Scheurette, recollet, lecteur émerite à Luxembourg, regardait ce curé comme un de ses grands-oncles". Die Recollet, die broeder of oom was van Richard Scheurette, prior van Houfalize (1762—1768), moet in de 18e eeuw

---

[1]) We zouden hem nog een paar oudere kunnen aangeven. Volgens de bovengenoemde *Visitationes Archidiac. Ardenne* was in 1611 rector dominus Guilielmus Jacquin en volgens *Leodium* XII blz. 107 in 1621 Joannes Lamberti.

[2]) Zoo kan het *tegenwoordig* heeten. Daarom zegt Tandel zeer juist: „Gouvy se traduit encore *aujourd'hui* en patois allemand (dus maar patois) par Gulich ou Geilich. Maar was *ook in 1526* Gulich de duitsche naam voor Gouvy? Tandel spreekt zich o. i. tegen. Hij zegt zelf: „Gouvij, écrit Govich en 1243 et Gouvij (*Gau* goe et *vick* wick wyck)". Dus Gouvy zelf *is eigenlijk Duitsch* en beteekent: buitenwijk, wijk in de gouw). Wie bewijst ons, dat men *reeds in 1526* de behoefte gevoelde om naast een eigenlijk duitschen naam (Gau-vick) een *nieuwen* duitschen naam Gulich te scheppen?

geleefd hebben. Maar dan lijkt het ons onwaarschijnlijk, dat hij iemand, die reeds in 1526 zou zijn gestorven, als oud-oom kan gehad hebben. In alle geval: dat vermoeden van dien Recollet zal niemand als voldoende beschouwen om de kwestie uit te maken. Trouwens, wij begrijpen niet, dat, als pater Scheurette Haeseck *terecht* als zijn oudoom „beschouwde", er over dien befaamden oud-oom niet meer gegevens en bijzonderheden bestaan in de familie.

II. De Leuvensche *schilderij* hebben wij boven reeds eenigermate besproken. Daar de bewering, dat Haeseck student te Leuven zou zijn geweest onjuist is, is het gevaar niet buitengesloten, dat zij ook onjuist is als zij, hoewel waarschijnlijk van jongeren datum, zoo positief (op welken grond?) Gouvy noemt als Haesecks standplaats.

Wij zouden op die schilderij niet terugkomen, ware het niet, dat de Eerw. Heer Lemaire, eertijds pastoor te Gouvy, hare bewijskracht te hoog had aangeslagen.

In de *Semaine Religieuse de Namur* (Nov. 1921) zegt hij o.a.:

„Le fait que le portrait d'Antoine Hasech fut admis [1]) dans la galerie de l'Université de Louvain .... *prouve* qu'on se trouve en présence d'un personnage *historique*".

We vinden dat bewijs niet sterk. Haeseck is een historisch persoon, *want* men heeft zijner beeltenis een plaats gegund in de academische galerij: dit zou waar zijn als die toelating van Haesecks beeltenis een weloverwogen daad is geweest; maar zij kan evengoed in die galerij zijn aangeland, omdat zij door een of ander aan de universiteit bij legaat b.v. was geschonken en men haar niet wilde weigeren. Het *aanwezig zijn* van die schilderij in de academische galerij beschouwen als een bindend categorisch *oplossen* van een geschiedkundig geschilpunt gaat m. i. wel wat te ver. Men heeft te Leuven *geloofd* wat duizenden elders geloofden, zonder dat men te

---

[1]) De schrijver zegt, *fut admis* alsof er eerst over gedelibereerd is geworden. Hij had moeten zeggen: „Le fait que le portrait *se trouve* dans la galerie" en dan verliest zijn bewijsvoering haar grootste kracht. Die schilderij kan zich daar „bevinden" om honderd andere redenen zonder eenige *historische* waarde. De fout van des schrijvers bewijsvoering zit hierin, dat hij goochelt met het woordje *fut admis*. Is dat waar, wat hij insinueert, maar niet bewijst, dat de *Academie* qualitate qua *officiëel* een plaats aan die schilderij inruimde? Is het waar, dat de Academie qua talis over het al of niet plaatsen van die schilderij een uitspraak gedaan heeft? .... De schilderij *is* eenmaal te Leuven, dat is alles. *Hoe* en *waarom* zij daar gekomen is (en daar kwam bij zijn bewijsvoering alles op aan) blijkt uit niets.

Leuven door het doen vervaardigen (?) of door het eenvoudig toelaten of door het niet-weigeren of niet-verwijderen van de schilderij aldaar, een doctrinair eindoordeel heeft willen geven.

De schrijver gaat dan verder: „Cette conclusion (die voor ons heelemaal geen „conclusion" is) est mise en lumière par le texte de l'inscription qui dit formellement: Antoine Haesech *homme célèbre.* Dès lors l'Université (ja, als *zij* er dat onderschrift deed bijplaatsen) devait à elle-même, de consacrer à un tel personnage, qui de plus fut un de ses premiers élèves (het bewijs s.v.p.) une petite notice historique, dont tous les détails avaient été rigoureusement controlés". Wij antwoorden: *als* de Universiteit, *na rijp beraad,* officieel *zelf* dat onderschrift had bevolen, dan had zij moeten zorgen voor juistheid. Maar wat *moet* gebeuren, gebeurt daarom nog niet altijd. En daarenboven: bewijst de klakkeloos geschilderde onjuistheid, dat Haeseck student te Leuven zou geweest zijn, niet overduidelijk, òfwel dat niet de *Universiteit* die schilderij liet maken òfwel dat, als zij haar deed maken, zij zonder eenige kritiek daarbij te werk ging?

De schrijver besluit dan: „On peut donc tenir le texte en question (het Leuvensche onderschrift) comme un document sûr et garanti". Wij voor ons vinden dat procédé, om „zekere en gegarandeerde documenten" te maken, wel wat al te gemakkelijk. Trouwens noch Daris, noch Habets, noch Ubachs, noch Simenon, die de Leuvensche schilderij kenden *en toch een andere oplossing mogelijk achtten,* hebben die schilderij beschouwd als een „document sûr et garanti". waarvoor de Eerw. Heer Lemaire haar wil laten doorgaan.

In allen gevalle de Leuvensche schilderij bewijst niets om met zekerheid Haesecks bestaan en zijn pastoraat te Gouvy aan te nemen.

III. Zeker, al ontbreken gelijk wij zagen geschiedkundige documenten, dan verdienen, zoo zou men kunnen zeggen, tradities, *overleveringen* toch te worden geëerbiedigd.

Maar ook met tradities moet men voorzichtig zijn. Moet, *als* er oudtijds eene overlevering ten gunste van Gouvij bestond, de taaie maar beslist onjuiste traditie, die van 1658—1870 altijd maar *Geule* als Haesecks standplaats aangeeft [1]), niet tot voorzichtigheid manen?

---

[1]) Jonghen in 1658; het doopboek van Geule 1725; de lithografie van Cancel; Bachiene, *Vaderlandsche Geographie* II 1058; Ubachs, *Geschiedk. Schets van Valkenburg* blz. 62; v. d. Aa, *Aardrijksk. Woordenboek;* Schutjes, *Bisdom 's Bosch* I 370; plaat uit 1870.

Wil men op *traditioneele* gronden Haesecks pastoraat te Gouvy aannemelijk maken, dan moet men eerst aantoonen, dat de traditie ten gunste van Gouvy *van beter allooi* is dan oudere en aanvankelijk meer verbreide traditie ten gunste van Geule.

Men zou dus *vooreerst* moeten aantoonen, dat die traditie betrekkelijk hoog opklimt. Kan men zulks? .... Wij vreezen met groote vreeze. Tenzij men het tegendeel aannemelijk make, moet gezegd worden, dat de traditie, die van Gouvy gewaagt, *eerst in de 18ᵉ eeuw* ontstond en toen zóó weifelend was, dat De Feller en zijne naschrijvers naast Gouvy evengoed andere plaatsen voor Haesecks pastoraat mogelijk achtten.

Vervolgens zou men moeten aantoonen, dat die traditie niet rust op het los gezegde van een of ander, gelijk de traditie voor Geule berust op het boud maar *absoluut onjuist* beweren van Jonghen. Hoe vaak gebeurt het niet, dat een of ander persoon van eenig gezag beweert: „Het kan of moet wel zoo zijn" en dat na eenigen tijd dat gezegde is veranderd in: „Het *is* zoo".

Een voorbeeld moge tot opheldering dienen. De voor deze kleine studie geplaatste afbeelding van Haeseck is genomen naar een *prentbriefkaart,* die allerwaarschijnlijkst met duizenden is verspreid. Die prentbriefkaart draagt tot onderschrift: „Antoine Hasech curé de Gouvij pendant 100 ans, mort en 1526 à l'âge de 125 ans". Wie weet of, eer wij een eeuw verder zijn, die prentbriefkaart niet zal gaan gelden als een doorslaand bewijs. „Haeseck, zoo kan men dan redeneeren, *is* bepaald te *Gouvy* pastoor geweest; anders had men het in de *verlichte* twintigste eeuw toch niet durven wagen, dat door *prentbriefkaarten wereldkundig* te maken". Zoo kan ook de traditie ten gunste van Gouvy *ontstaan* zijn. Een of ander kan beweerd hebben: „Gulensis zal wel Gouvy zijn". Zijn woorden werden aangedikt en .... („zoo'n man zal toch geen onjuistheden debiteeren") .... Gulensis *is* Gouvy: *magister dixit.*

Wij beweren niet, dat het zoo gegaan is, maar vragen alleen (de traditie voor Geule heeft ons huiverig gemaakt) dat men ons redelijk vermoeden ontzenuwe.

Zoolang men niet, *eenigermate* althans, aanneembaar maakt, dat de traditie voor Gouvy is een niet-gemaakte en daarbij een behoorlijk oude traditie, is hare bewijswaarde in onze oogen zeer aanvechtbaar, te meer daar er aanduidingen zijn tegen Gouvy, gelijk wij gaan aantoonen.

IV. Dat men te Gouvy geen honderdjarigen pastoor heeft gekend, meenen wij door de volgende beschouwingen, wel niet te bewijzen, maar toch aannemelijk te maken.

In het begin van onze studie haalden wij aan het werkje van Philippus d'Outreman S.J., *Paedagogus Christianus*. Dit werk is naar de tweede oorspronkelijk fransche uitgave vertaald. De Backer S.J. (*Bibl. Ecrivains S.J.*) kent de eerste fransche uitgave niet; doch zij moet, zooals wij zeiden, omstreeks 1620 zijn verschenen, waarschijnlijk te Bergen in Henegouwen. Nu is het opmerkelijk, dat de *latijnsche* vertaling, bezorgd door Broquardt S.J., in 1629 verscheen en wel, men lette hierop, *te Luxemburg* bij Hubertus Reulandt. De tweede latijnsche uitgave verscheen eveneens bij Reulandt maar nu *te Trier* in 1644. De derde, door de Backer niet genoemd, maar waarvan onze kloosterbibliotheek een exemplaar bezit, is ook weer te Trier (1651) verschenen volgens de 12ᵉ *vermeerderde* in 1650 verschenen fransche uitgave.

Het boek was bestemd voor de zielzorgers: *eorum usum qui curam animarum habent.*

Nu wordt in dat werk deel II, hoofdst. 23, § 6 gehandeld over vasten en onthouding en wordt de stelling, dat niemand langer leefde dan zij, die matig waren in het gebruik van spijs en drank, door allerlei voorbeelden bewezen. De HH. Paphnutius, Macarius, Sylvester en Zenobius, bisschop van Florence leefden 90 jaar; Franciscus de Paula en de eerbiedwaardige Beda 92; de H. Martelaar Aretas 95. En zoo worden er nog een twintigtal opgenoemd, waaronder er zijn, die 98, 99, 100, 105, 115, 116, 120 jaar leefden. Na deze opsomming gaat de schrijver verder: „Wat ik nu ga zeggen is van jongeren datum"; en dan volgt, wat wij in het begin van ons artikel reeds aanhaalden over die oude vermelingen in Thuringen.

Hier hebben wij dus een boek, uit denzelfden tijd dateerend als de Haeseck-gravure van J. v. d. Berg. Dit boek, of juister de vertaling, verschijnt in 1629 te *Luxemburg*. De vertaling is bezorgd door Jac. Brocquardt S.J., die te Diedenhofen in 1588 werd geboren, in 1608 in de Societeit van Jezus trad, in *Luxemburg* gewerkt heeft [1]) en 14 April 1660 te *Luxemburg* stierf.

Nu is mijne vraag: *Als* te Gouvy (Gulich) in het Luxemburgsche

[1]) Volgens Bertholet S.J., *Histoire de Luxembourg* VIII 63 is pater Brocquardt de stichter der kapel van O. L. Vr. Troosteres der Bedrukten te Luxemburg.

hertogdom inderdaad tot 1526 of 86 een honderdjarige pastoor geleefd had, zou dat dan toen reeds *onbekend* zijn geweest aan pater Brocquardt, terwijl het toch wel bekend was in *Vlaanderen* en terwijl toen (men denke aan den bovenvermelden recollet, pater Scheurette) in *Luxemburg* menschen leefden, die nog familie beweerden te zijn van den beroemden honderdjarigen pastoor? Zou pater Brocquardt, die toch voor priesters schreef, dien honderdjarigen *priester* niet hebben vermeld, terwijl hij wel spreekt over honderdjarige vormelingen in Thuringen?

Pater Brocquard moet zijn taak van vertaler wel kleingeestig hebben opgevat, om, als hij van den honderdjarigen pastoor te Gouvy gehoord had, hem niet als een pakkend, plaatselijk, algemeen bekend voorbeeld te vermelden.

Wij meenen daarom te mogen besluiten: In 1629 wist men te Luxemburg niets van een honderdjarigen pastoor, die in het Luxemburgsche zou geleefd hebben. Een bewijs ex silentio slaat wel niet door, maar laat c. i. in dit geval toch véél denken.

Na de behandeling onzer vier bezwaren tegen het pastoraat van Haeseck te Gouvy meenen wij, al kunnen wij hier niet gelijk voor Geule enz. een *tegen*lijst van andere Gouvy'sche pastoors bijbrengen, dat wij het feit van een honderdjarigen pastoor te Gouvy voorloopig niet hoeven aan te nemen.

Wellicht werpt men ons tegen: „Maar Haeseck moet toch ergens geleefd hebben. Nu Geule, Geleen en Gellick uitvallen, blijft niets anders over dan Gouvy".

Wij antwoorden: Misschien is deze redeneering (?) wel de eenige reden geweest, waarom men, zonder naar verdere bewijzen te verlangen, aan Gouvy is gaan denken. Maar deze redeneering gaat zeker niet op, tenzij vaststaat, dat Haeseck *inderdaad* geleefd, bestaan *heeft*. Eerst als dit vaststaat, kan men zich de vraag stellen, *waar* hij dan leefde.

En nu durven wij, 't moge stout schijnen, in alle bescheidenheid de vraag stellen: „Is Haeseck wel een *historisch* persoon?

Aan dit punt schijnen ook anderen getwijfeld te hebben, anders begrijpen wij niet, dat de Eerw. Heer Lemaire uit de Luiksche schilderij met zooveel aplomb de conclusie trekt: „On se trouve donc en présence d'un personage historique".

Maar als Haeseck een historisch persoon is, waarom heeft men dan den man, *wiens portret bestaat,* nergens teruggevonden? Waar-

om laat de man, die, ***hoewel hij pas in 1526 stierf,*** nergens een zeker geschiedkundig spoor naliet, wel zijn conterfeitsel na? Of zijn in dit conterfeitsel de gelaatstrekken van den held (nota bene: „vera effigies: *echt* afbeeldsel"!) maar *gefantazeerd?* ... En is dan ***de held zelf*** ook maar fantasie, legende? .... Een legende, waarin men op naam van een nergens met zekerheid teruggevonden persoon, een zedelijke waarheid pakkend en plastisch trachtte voor te stellen en aan te bevelen? Een legende met vrome strekking, een goed bedoelde legende, maar toch ook niet meer dan een *legende?*....

Moet het suggestieve getal van precies ***honderd*** jaar niet doen denken? En dan: *eerste* pastoor van een (gelijk de oudste gravure zegt) eerst in 1486 opgerichte parochie! Zulk een parochie verliest zich toch niet in zulk een grauw verleden, dat er ***zulk*** een pastoor niet met eenige waarschijnlijkheid zou zijn aan te wijzen of terug te vinden. Nu men in onze eeuw, zoo rijk aan geschiedkundige werken, nog altijd met dat mysterieuze „Gulensis" verlegen zit, dringt de vraag zich op: Hoe kwam dan de graveur Jan van den Berg achter de standplaats van Haeseck, die voor alle geleerden tot op den dag van heden een puzzle is? Welke plaats heeft hem, van den Berg, voor den geest gezweefd, toen hij zoo boud zijn „Gulensis" graveerde? Of is ook die naam zoo maar gefantazeerd, omdat de held toch *ergens* moest geleefd hebben?

Wij durven de vraag stellen: Is het wel zeker, dat Haeseck een historisch persoon is? Bewijzen, dat Haeseck een historisch persoon is, zijn er voorshands niet, zoodat wij er toe overhellen in hem slechts een legendarisch iemand te zien.

Men kan tegen dit ons vermoeden opwerpen: „Als dat waar zou zijn, dan moet gij den graveur of zijn lastgevers van bedrog beschuldigen".

Wij antwoorden: Zou dat het eerste voorbeeld zijn van het scheppen van apocriefe akten en documenten? [1]). En dan: Zou bij deze ***pia*** fraus het ***doel*** in het oog der schuldigen (?) niet een middel hei-

[1]) J. Mosmans (*Taxandria* 1915 blz. 29) bewijst, hoe zelfs de bekende genealoog en historicus Butkens zich een *valsche* lijst van Bossche Schepenen van 1241—1275 in de hand liet spelen. — Gelijk men reeds in de grijze oudheid uit liefde voor Paulus hem geschriften toeschreef, die hij nooit had opgesteld (Brevier 18 Oct.) zoo is het even goed mogelijk, dat, uit liefde en ter aanprijzing eener deugd, men hare gelukkige uitwerkselen concreet voorstelde en vastlegde in een gefingeerd feit en een gefingeerden persoon.

ligen, waarvan niemand last had en dat velen de deugd kon leeren en tot navolging aansporen?....

Hoewel wij niet beslist durven zeggen: de Haeseck geschiedenis *is* een mystificatie, durven we toch in gemoede vragen: Is het niet redelijker aan te nemen, dat Haeseck maar een *vrome* mystificatie is dan aan te nemen, dat van een man, wiens ouderdom en ambtsduur en zelfs gelaatstrekken men kent, *en die eerst in 1526 stierf*, ieder geschiedkundig spoor zou kunnen verdwenen zijn? ....

Terugblikkend op hetgeen wij schreven, meenen wij tot deze conclusies gerechtigd te zijn:

1. Dat ergens een zekere honderdjarige pastoor Haeseck heeft *bestaan*, is mogelijk, maar *niet bewezen* en, gezien de tegenspraak in de gegevens van plaats en tijd, *twijfelachtig*.

2. Dat hij in de *aangegeven* tijd te *Geulle, Geleen* of *Gellick* honderd jaar heeft gepastoreerd, *is valsch*.

3. Dat hij in den aangegeven tijd honderd jaar te *Gouvy* pastoor zou zijn geweest, kunnen wij voorloopig wel niet als valsch verwerpen, maar evenmin kunnen de voorstanders het waarschijnlijk maken. En toch dat *moesten* zij. Immers:

4. De voorstanders van Haesecks honderdjarig pastoraat te Gouvij kunnen niet volstaan met zich eenvoudig op de *traditie* te beroepen, daar de waarde van een traditie afhangt èn van den tijd *waarin*, èn van de reden *waarom* èn van de wijze *waarop* zij ontstaan is. Wordt dus niet aannemelijk gemaakt, dat de traditie ten gunste van *Gouvy* van *beter* allooi is dan die ten gunste van Geulle, dan heeft zij niet méér waarde dan de Geulsche traditie, *die valsch bleek te zijn*.

Naschrift. Wilden we ons met onbewezen mogelijkheden bezig houden, dan zouden we kunnen vragen: Is met *Gulensis* misschien niet bedoeld *Gulle* bij Lich in Hessen, dat volgens Beyer, *Mittelrh. Urkundenb.* III reeds in 1252 voorkomt? Men zou ook kunnen vragen: Zou wellicht niet bedoeld zijn *Guula* bij Gives in het oude graafschap Beaufort ten Zuiden van Hoei, dat vóór 1559 tot het bisdom Luik behoorde? [1])

---

[1]) Waarschijnlijk moet in plaats van het ongebruikelijke Guula gelezen worden *Givila* (Klein-Gives). Trouwens reeds vóór de 13e eeuw verdwijnt die naam en wordt het dorpje genoemd *Solières*, naar de daar bestaande abdij van O. L. Vrouw van *Troost* (de Soleriis). Zie *Bull. société d'art et d'hist. Liège* X 51 en 54.

Om op kanunnik Simenon terug te komen, die vraagt of Gulensis niet *Goé* (Goleke, Guylke, Gulken) zou kunnen zijn, zou men het volgende kunnen zeggen:

Te Goë, dat tot 1460 de parochiekerk was van het befaamde stadje Limburg (Zie de *Annales Rhodenses* blz. 99 in Ernst *Hist. du Limb.* VI) en dat nadien onder den proost van Limburg ressorteerde, had de abdij van Rolduc de grondheerlijkheid (*ibid.* 112). Hadde daar een honderdjarige pastoor geleefd, dan zou er toch wel eenige melding van gevonden worden in de archieven van Limburg (stad) of in de Annalen van Rolduc, die b.v. (blz. 112) den brand van Gulken in 1543 verhalen.

Wittem. H. MOSMANS C.s.s. R.

BENEFICIËNLIJSTEN
IN DE
LANDDEKENATEN
SUSTEREN,
MAESEYCK EN WASSENBERG
1474—1555.

DOOR

G. C. A. JUTEN, pastoor.

Beneficiënlijsten in de landdekenaten Susteren, Maeseyck en Wassenberg.

1474—1555.

INLEIDING.

Dwalingen hebben een taai leven, — ook op geschiedkundig terrein. Deze waarheid werd mij onlangs nog eens duidelijk in herinnering gebracht door eene bijdrage in De Maasgouw, waar pater Mosmans schrijft over het placetum absentiae, over de geldelijke bijdrage of belasting, welke de bezitters van een beneficie in sommige gevallen aan hun aartsdiaken verschuldigd waren. Blijkbaar hangt de eerw. schrijver nog aan de verouderde meening, dat een niet-resideerend beneficiant slechts ééne belasting behoefde te betalen, aangeduid als *placetum absentiae* (verlof om afwezig te mogen zijn).

Deze verklaring is lijnrecht in strijd met de registers, welke voor het richtig innen dezer belastingen werden aangelegd. Uit de samenstelling en invulling dier kohieren is het duidelijk, dat er sprake is van een dubbel recht: een *jus absentiae,* dat de niet-resideerende beneficiant betaalde voor het afwezig zijn; een *jus placet,* voor de toestemming eenen plaatsvervanger aan te wijzen.

De oorsprong dezer dwaling is, naar mijne meening, te vinden in de 17-eeuwsche statuten van het aartsdiakenaat Kempenland, welke door Manigart in het derde deel van *Praxis pastoralis* zijn opgenomen.

In de Inleiding tot de beneficien-lijsten van het dekenaat Hilvarenbeek (1400—1558) heb ik over dit punt het volgende geschreven:

„De bezitter van elk beneficie is gehouden zijne verplichtingen na te komen, en wel op de plaats zelf, waar het beneficie gevestigd is, m. a. w. hij is gebonden door de *lex residentiae.* Wanneer hij nu de verplichte diensten van het beneficie niet kon verrichten, òf om-

dat hij geen priester was, òf omdat hij elders woonde, vroeg hij den aartsdiaken verlof om *afwezig* te mogen zijn. Voor dit afwezig zijn betaalde de beneficiant jaarlijks een *jus absentie,* eene geldsom, welke geregeld werd naar de inkomsten van het beneficie. — Van deze belasting waren vrijgesteld de leeraren en studenten aan een hoogeschool, mits zij het bewijs hunner studie getoond hadden. Hetzelfde voorrecht werd herhaaldelijk toegestaan aan ambtgenooten, vrienden, bloedverwanten en ambtenaren van den aartsdiaken. Niet zelden vroegen groote heeren deze vrijstelling aan voor hunne gunstelingen.

Nauw verbonden met, maar toch geheel onderscheiden van de geldelijke vergoeding *pro absentia,* was het ander recht door den aartsdiaken van de bezitters der beneficiën te vorderen, het *jus placet.*

Wanneer toch de beneficiant van den aartsdiaken verlof had gekregen van zijn beneficie afwezig te zijn, bleef hij nog verplicht te zorgen, dat de diensten aan zijn beneficie verbonden werden uitgevoerd, en wel door een persoon hiertoe bekwaam (idoneus). Dit verlof schonk hem de aartsdiaken tegen betaling eener jaarlijksche som, welke werd geboekt onder den titel: *jus placet.*

Dit recht moest nog betaald worden in andere gevallen, o.a. wanneer een pastoor een anderen priester als *coadjutor* noodig had.

Het *jus placet* bedroeg voor alle beneficiën, waaraan zielzorg verbonden was, één schild (*scutum*); voor de kleinere beneficiën is het moeilijk na te gaan, daar het bijna geregeld verantwoord wordt met het *jus absentiae.* Van het betalen van het jus placet werd nooit iemand vrijgesteld.

Het tweevoudig en onderscheiden karakter van deze belastingen blijkt ook duidelijk uit de samenstelling der lijsten.

Eerst werd met een groote letter de naam van de parochie geschreven, daaronder of somtijds ook op denzelfden regel het pastoreel beneficie (ecclesia) en achter dat woord, doch enkel wanneer belasting verschuldigd was, de naam van den rector. Vervulde hij persoonlijk de plichten van zijn beneficie, dan werd er bijgevoegd: *residet*; zoo niet, dan schreef de klerk achter den naam: *pro absentia* met het bedrag der belasting. Op een nieuwen regel volgt: *Placet* met den naam van den plaatsvervanger of met aanteekening, dat een *idoneus* de plichten van het beneficie vervult, en onmiddellijk daarop het belasting-bedrag.

Met eenige voorbeelden heb ik t. a. p. deze verklaring toegelicht.

Alvorens in Taxandria deze uitgave voort te zetten voor de beneficiën in de dekenaten Cuyck en Woensel, geef ik hier de beneficiën in de Limburgsche dekenaten, Susteren, Eyck en Wassenberg.

Tot mijn spijt ben ik slechts in de gelegenheid deze te copieeren uit de vijftien laatste registers van het Luiksche archief, nl. de nummers 143 tot 158 (1474—1555). Ook heb ik mij bepaald enkel tot de Nederlandsche parochiën in het dekenaat Wassenberg. Voor het dekenaat Eyck vond ik het gewenscht alle beneficiën over te nemen, doch voor de aanteekeningen mij te beperken tot de parochiën onder Nederlandsch gebied. Van het dekenaat Susteren heb ik alles opgenomen, wat in de gebruikte registers staat.

Als grondslag voor deze uitgave is genomen register 143 (1474). Op een kleine uitzondering na blijft de volgorde der beneficiën dezelfde tot n. 153 (1510); met n. 154 (1523) begint een nieuwe indeeling, waarbij de parochiën of kerken tot dan vermeld onder de moederkerk, volgens alphabetische orde worden ingeschreven.

In cursief heb ik tusschengevoegd de aanteekeningen uit de *institutiones* en *resignationes,* welke in meerdere registers zijn ingevoegd.

Willemstad. G. C. A. JUTEN, pastoor.

Beneficiënlijsten

in de

landdekenaten Susteren, Maeseyck en Wassenberg 1474—1555.

A. Concilium Zusterense.

Anstenroede.

Ecclesia: capella decani.
Altare S. Nicholai (154).

Berge supra Mosam: capella decani.

Burgerrode: capella decani.

Beke.

Ecclesia.

1476-7. Rector d. Gerardus de Mewen, residet (145.6); pro
Placet d. Petri Bruxen sui coadjutoris I scutum (145).
Placet d. Henrici Swertven, presb. sec. I scutum (146).

1523. Rector d. Nicolaus van der Kanne residens.
Placet d. Reneri Voss, presb. sec. I scutum (146).

1531. *Pro juribus litterarum admissorialium, non intervenientibus proclamationibus, concessarum d. Nicholao de Mewen, presb. Leod. dioc. et religioso ordinis Theutonicorum, ad eccl. par. s. Martini ville de Beeck vacantem per mortem quondam d. Nicholai van der Kanne, ultimi rectoris ejusdem per generosum domicellum Wynandum Breyl, commendatorem domus provincialis seu balie de Juncis opidi Trajectensis, ordinis b. Marie Teuthonicorum. Leod. dioc., presentato: datum XX tercia Junii : XV flor.* (151).

1554. *Pro juribus litt. procl. d. et fratri Petro Omfalle (?) presb. ord. Theutonicorum b. Marie virginis Hierosolymitane, Leod. dioc. ad hanc eccl. vacantem per mortem d. Johannis Soyron in partibus defuncti per validum virum Johannem de Ghoer, commandatorem ballivie de Juncis presentato; datum decima Augusti 1554 : VI gr : pro juribus institutionis XVIII° Sept. a° 54: XII gr; pro octava parte fructuum valoris XVV modiorum siliginis: XI flor X st: pro XXa parte: IIII flor. — Quoad ratam fructuum allegavit privilegium ordinis, ex quo constaret, uti asseruit, ne teneri. Collector petiit copiam et replicavit ex duobus capitibus maxime teneri, imo quia post Johannem fuit institutus etc.* (157:79).

Altare S. Marie — primum.

1477. Rector d. Wilhelmus Brustini Schevarts, pro absentia et placet ydonei: IIII gr. (146).
1523-37. Rector d. Symon de Juliaco, pro abs. et plac : VI gr. (154, 2. 1).
1552. Rector d. Adrianus Robijns, cum coadjutore d. Servatio Lakerts: III gr. (155).

Pro juribus litt. proclam. d. Andree de Monte ad hoc altare vacans ad presens per liberam resignationem d. Adriani Robbins, ultimi illius rectoris, per generosum d. Wynandum a Bryelle, commendatorem etc. ratione dicte sue commendatarie revmo d. nostro domino episcopo Leod. tamquam administratori archidiaconatus Campinie in eccl. Leod. presentato; datum ultima Maii anno 53 : VI g; pro juribus admission nona Junii XII g.; pro 8a parte fructuum: III flor XV st; nihil pro rata fructuum (155).

Idem altare secundum.

1552. Rector d. Laurentius Druyssel, pro abs. et plac. : VI gr. (155).

Altare S. Nicholai.

1477. Rector d. Leonardus Coci, pro absentia et placet ydonei: IIII gr. (146).
1479. *Pro juribus et sigillo proclamacionis et admissionis facte et concesse Nicolao Pistoris, clerico super hoc altare vacans per liberam resignationem d. Leonardi Coci, ultimi rectoris,*

in manibus nostris factam per nosque rite receptam, via permutationis inter ipsum Leonardum necnon Nicolaum tamquam rectorem alt. s. Mathie in capella s. Salvatoris in Monte prope Aquis ex alia partibus, taliter quod nobis per ven. virum d. Johannem van den Velde, commendatorem ballivie de Juncis litteratorie est presentatus. Datum VI januarii: III flor. Ren. (148 : 88[10]; 113).

1487. Rector d. Joannes Duym, absens (150).

1523. Rector d. Johannes Herlemans, pro abs. et placet VI gr (154).

Hospitale sive altare s. Crucis.

1476. *Pro juribus et sigillo litt. proclam., instit. et adm. d. Symonis de Palude ad altare s. Crucis et hospitalis in Beeck vacans per liberam resignationem d. Johannis de Rixtel per dom. Johannem de Campo, commendatorem ballivie de Juncis presentato necnon pro rata fructuum; datum Aprilis* XIIII: III fl. Ren. (145 : 67 vo).

1478. Rector d. Johannes de Rixtel, pro abs. et placet deservitoris VI gr. (147).

1523. Rector d. Servatius Colmont, junior, item (154).

1536-1552. Rector d. Johannes Warnis, item (152,5).

Matricularia.

1479. *Pro juribus et sigillo procl. et adm. Henrico Coci de Valkenborch, clerico Leod. dioc. super matric. perp. hac vacante per liberam resign. d. Petri Trietpoell, ultimi rectoris, in manibus ven. viri d. Johannis de Campo, commendatoris de Juncis presentato; solvit ipse; datum anno LXXX, V Januarii: III flor. Ren.* (148 : 88 vo).

1523. Rector Johannes Syen, residens et deserviens per d. Nicolaum de Trajecto : pro placet coadjutoris: IIII gr. (154).

1536. Rector Johannes Schuts; pro abs. et placet: VIII gr. (152).

Pro juribus litt. proclam. et adm. Luce Tutelers, clerico Leod. dioc., ad matric. hanc vacantem per simplicem resignationem Johannis van de Voederen alias Schuts, ultimi rectoris, per domic. Gerardum de Strythagen, commendatorem presentato; datum septima Januarii V flor. V st. (152).

1537. Rector Lucas Tutelers, absens (151).

1552. Rector d. Servatius Lakerts (155).

Buchten. [1])

Ecclesia.

1478.9. Rector d. Johannes Lupi, consiliarius et servitor reverendissimi domini Leodiensis, ideo habet absentiam gratis (147.8).

1523. Rector d. Henricus de Warpen, collector, pro absentia II s. Placet d. Johannis Helghen, I scutum.

1552. Rector d. Johannes Verslaets (?) pro abs. II s. (155).

Altare s. Nicholai et Katarine.

Matricularia.

Borne, appendix. [1])

Altare s. Nicholai.

1478-87. Rector d. Arnoldus Bartholomei pro absentia et placet deservitoris IIII gr. (147 ; 150).

1536. *Pro juribus litter. proclam. et admissor. concessarum d. Godefrido Servatii, presb. Leod. dioc., ad hoc alt. in eccl. de Borne vacans per simplicem resignationem d. Arnoldi de Venlo, ultimi rectoris ejusdem per honorabilem virum d. Henricum de Warpen, rectorem ecclesiarum de Buchten et Borne simul unitarum presentato; datum vicesima octava Aprilis: III flor. X st.* (152).

Matricularia.

Bruysroede.

Ecclesia.

1476. Rector d. Jaspar Creyten (145 : 67).
Placet.

Altare s. Marie.

1523. Rector Johannes Sasse, pro absentia et placet: VI gr. (154).

Matricularia.

Breedbuer.

Ecclesia — incorporata capitulo Hinsbergensi (154).

1478-87. Rector d. Conrardus de Monte, pro abs.: II s. gr. (147). Placet d. Petri de Montfort, presb. sec. I scutum. (149 : 150).

---

[1]) Van 154 af: *Buchten et Borne.*

Solvunt d. decanus et capitulum Hinsbergense ratione incorporationis hujus ecclesie: I scutum (154).

Placet.
Altare Jacobi et Anthonii novum.
Altare S. Marie.

Clemmen.

Ecclesia.

1476-85. Rector d. Johannes de Elsloe, absens (146.9).
1478-9. Placet fratris Theodorici de Montfort, religiosi ordinis Carmelitarum (147.8).
1485. Placet d. Petri de Montfort, presb. sec. (149).
1510-1523. Rector d. Johannes Pistoris, canonicus s. Petri; pro absentia I sc. (150); —. residet; decessit in fine Aprilis (154).
1523. Placet : solvit Xa Marcii d. Wilhelmus Schelhorne, ratione placet executoris: I scutum (154).
1536-1552. Rector d. Lambertus Daems, pro absentia et
1536. Placet d. Rutgheri deservitoris, simul II scuta (152).
1537. Placet d. Lamberti de Haren, *item* (151).
1552. Placet presbiteri idonei (155).

Crudorp.

Ecclesia: capella decani.
Placet.
Matricularia (148).
Altare Marie (153).

Dremmen.

Ecclesia — incorporata (145).
Vicaria.

1477.8. Rector d. Egidius Rademaker, pro absentia et
„ Placet d. Gerardi de Promeren. presb. sec., simul II scuta 146.7).
1485-1523. Rector d. Johannes Barss(Barts-Baers), absens (149, 153.4).
1485. Placet d. Gerardi Coenen, presb. sec. (149).
1523. Placet d. Johannis Pembols, presb. sec. (154).

Altare s. Nicholai.
Altare s. Marie.

Altare s. Katerine.
Matricularia (145).

Ettenroede, appendix.

Matricularia.
Altare Katharine in Wynckroede (154 e. v.).

Echt.

Ecclesia.

1477-9. Rector mag. Johannes de Busco, absens (146-8).
Placet Lamberti de Venrode. presb. sec. (146; 148).
1523. Rector d. Leonardus Gruters, abs.
Placet d. Theodorici de Monte, deservitoris (154).
1552. Rector d. Joannes Pollarts, absens (155).
1554. ***Pro juribus litt. procl. d. Theodorico Rypkens, ad hanc eccl. vacantem per mortem d. Johannis Pollaert in partibus defuncti per rev. dom. Agnetem de Barick, abbatissam necnon totum conventum mon. b. Marie oppidi Ruremundensis presentato: datum XIV Dec. 1554: VI gr. (157 : 80).*** Ook voorgedragen door Karel V als hertog van Gelder (80 vo).

Altare Joannis Evangeliste.

1477-87. Rector mag. Theodoricus de Vivario, pro absentia et placet ydonei deservitoris: VI gr. (146-150).

Altare s. Katherine in Halbeeck.

1510. ***Pro presentatione ad omnes sacros ordines d. Bartholomei van den Enden, rectoris alt.*** s. ***Katerine in Echt titulo sui beneficii II fl. V st.*** (153 : 99 [10]).
1523. ***Pro juribus litt. proclam. et admiss. Theodorico de Hukelhoven, clerico Leod. dioc. ad alt. b. Katherine situm in eccl. par. de Echt vacans per mortem d. Alardi Hermanni, ultimi rectoris, per hon. virum d. Leonardum Gruters, rectorem eccl. presentato; datum quoad presentationem octava Octobris, sed quoad admissionem XX Oct.: VI flor.*** (154).

Altare s. ***Nicholai*** — in hospitali (154).
Altare s. Marie.
Matricularia.
Hospitale.

1555. ***Pro juribus litt. procl. Johanni de Vensteraede, clerico Leod.***

dioc. ad alt s.s. Catharine, Barbare et Lucie in eccl. de Eycht vacans per liberam resignationem d. Godefridi Offermans in manibus scabinorum justicie secularis de Eycht de jure patronatus ordinarii collatum: datum 8 Juni (158).

Bracht, appendix.

1523. Solvit d. Bartholomeus de Fine pro placet coadjutoris VI gr. (154).

Altare s. Agathe.

1487. Rector d. Henricus Tollener, pro absentia IIII gr. (150).

Altare sancti Silvestri in Echt novum (154).

Elsloe.

Ecclesia.

1479. Rector d. Ludovicus Houwen, residet; pro
Placet d. et fr. Ghiselberti Mesmaker, religiosi Predicatorum I scutum (148).

Altare Katerine.

1474. Rector d. Reynerus de Dymen, pro absentia et placet deservitoris ydonei: VIII gr. (143).

1485-87. Rector d. Balduinus Baeff (Bonffort: 150), item (149).

1510. *Pro juribus, sigillo et admissione factis et concessis Nicholao Houwen, clerico, ad hoc alt. vacans per liberam resignationem Balduini Taverne, clerici, presentato per generosum virum, domicellum Henricum de Gaver, dominum temporalem de Elsloe, ratione dominii sui, et admisso, pro quibus solvit libere pro domino: III fl. Brabantiae* (153 : 100).

1536.7. Rector d. Lambertus de Wert, pro absentia et placet: VI gr. (152.1).

Altare s. Agathe.

1474,5. Rector mag. Johannes Gronsselt, stud. Lovaniensis in legibus, unde docuit, ideo habet absentiam gratis (143.4).

1477-1487. Rector d. Gerardus de Gronsselt, pro abs. et placet ydonei: II s. gr. (146-150).

1523. Rector mag. Wilhelmus Schate, pro abs. et placet: III s. (154)

1536-1552. Rector (domicellus: 155) Renerus de Gaveren, studens Lovaniensis in facultate legum, unde docuit, ideo gratis; pro placet: IIII gr. (152.1) — pro absentia et placet: XIIII gr. (155).

Altare s. Nicholai.

1477-9. Rector d. Anthonius Capitis, pro absentia et placet ydonei: IIII gr. (146-8).

1485-7. Rector d. Anthonius de Roosendael, studens Lovaniensis in jure canonico, unde docuit, ideo habet absentiam gratis, et pro placet deservitoris ydonei: IIII gr. (149, 150).

Altare Marie (153 e. v.).
Altare Mathie (154 e. v.).

Goele.

Ecclesia.

1477-79. Rector d. Arnoldus de Aerle, pro absentia: II st. et Placet d. Petri Trepoels, presb. sec.: I scutum (146-8).

1485-87. Rector d. Brixius de Varenhovel, pro absentia: II s. gr. (149 : 150).
Placet.

1523-37. Rector d. Gerardus Naets, pro absentia: III st.

1523. Placet d. Johannis de Betterdorp, deservitoris: I scutum (154).

1536-7. Placet d. Egidii Goessens, item (152.1).

1552. Rector d. Laurentius van der Lamen, abs. (155).

Altare Marie (154 e. v.).

Udichoven, appendix.

Matricularia.

Guttekoven.

Ecclesia.
Placet.
Altare s. Willibrordi.

1477. Rector Johannes de Merkelbach, pro absentia et placet: IIII gr. (146).

1478.9. Rector Johannes Willibrordi, item (147.8).

Matricularia.

Gangelt.

Ecclesia.

1476. D. Wilhelmus de Gheylekercken, rector eccl. par. de Gangelt (145 : 67 vo).

1487. Rector fr. Jacobus Eymerick, studens Coloniensis in theologia, unde docuit, ideo habet absentiam gratis, et pro (150).

1485-7. Placet d. Johannis Portmans, presb. sec.: I scutum (149, 150).

1523. Rector fr. Henricus de Wesalia, presens.
Placet d. Reneri Wilden, ejus coadjutoris I scutum (154).

Altari sancti Georgii.

Altare s. Katerine.

Altare s. Joannis Baptiste.

1510. Pro presentatione ad omnes sacros ordines d. Johannis Clerbey, clerici, rectoris hujus, titulo sui beneficii: II fl. V st. (153 : 99 [10]).

Altare s. Nicholai.

1553. *Pro juribus litterarum procl. et adm. d. Godefrido Grindere Heyden ad hoc alt. vacans per mortem quondam d. Johannis de Wezalia per venerabilem virum d. Petrum Bruyn ecclesie Hinsbergensis prepositum necnon priorissam, subpriorissam totumque conventum monasterii beate Marie Virginis in Hinsberghe, ordinis Premonstratensis, Illmo domino nostro episcopo Leod. tamquam administratori archidiaconatus Campinie presentato; datum XXVI Augusti anno 1553: XVIII gr.; pro octava parte fructuum: XXI s.* (155 : 91 vo).

Hospitale.

Capella in **Schinvelt.**

1476. Frater Hermannus de Aquis, deservitor capelle de Schynvelt, site in parochia de Gangelt. (145 : 67 [20]).

Bruynshem, appendix.

1476. Dominus Stephanus de Donrade, rector hujus capelle (145 : 67).

Altare s. Marie — in eadem (154).

Joebeeck, appendix.

Hodingen, capella. (van 154 af weggelaten).

Altare s. Marie.
Capella in **Etzenroede.**

Loebroeck appendix (154 e. v.).

Capella de **Bergden.**

1479. *Pro confirmacione erectionis et institutionis altaris et capelle site in vicinio de Bergden parochie de Gangelt in parochialem ecclesiam propter longam distanciam, qua ipsa capella a pretacta matrice ecclesia distare dinoscitur, quam eciam (propter) discrimina vie et itineris pericula dicti vicinii ac scandala in administracione sacramentorum et alias obventa et obvenientia, per nonnullos incolas et inhabitatores dicti vicinii erecte atque ad viginti maldra siliginis mensure loci vel circiter jam assignata dotate sub onere missarum in quatuor principalioribus festis solempnibus necnon singulis diebus dominicis et festivis eorumque singulis feriis quartis et sextis et dum placuerit cum cantu, jure matricis ecclesie et alterius cujuscumque semper salvo. Dedit d. Johannes Coci filius Theodorici Coci rector dicte capelle terciatim intra festum Nativitatis Christi, dominicas Invocavit et Palmarum proximo futuras. Datum VI Novembris: XVII flor. Ren.* (148 : 88 [20]).

1537. *Pro juribus litt. proclam. et adm. d. Godefrido Seurssen, presb. Leod. dioc., ad capellam de Bergden vacantem per mortem d. Gerardi Monten, ultimi rectoris ejusdem, per honestos viros Henricum Meysen et Petrum Henkers, magistros fabrice necnon totam communitatem ville de Bergden presentato; datum octava Octobris: VI flor.* (152).

Altare sancte Anne ibidem (154 e. v.).

Altare Anne novum in Ganghelt (154 e. v.).

Gheylekerken.

Ecclesia.

Placet.

1487. dominus Hermanni de Altena, presb. sec.: I scutum (150).

Altare s. Marie.

Altare s. Nicholai.

Altare s. Mathie.

Capella in Cheney.

Matricularia.

Houthem.

Ecclesia.

Placet.
Altare s. Joannis Baptiste.
Matricularia.

Heerle.

Ecclesia — sive personatus (154).

1527-36. Rector mag. Egidius van de Blockerie, sigillifer Leodiensis residens, ideo gratis (154); — archidiaconus Hannonie in eccl. Leod. (152).

1552. Rector d. Ysaac Bartoul, absens (155).

Vicaria.

1477-9. Rector d. Johannes de Cadiers (de Cayer : 147), pro absentia et (146,8).

1477. Placet d. Wilhelmi, presb. sec. I scutum (146).

1478. Placet d. Henrici Tinctoris, item (147).

1479. Placet Arnoldi de Capella (148).

1523. Rector d. Goswinus Passart, pro absentia, prout solutum est in sigillo domini reverendissimi diversis vicibus: IIII gr. Placet d. Johannis Roexenbrouck, deservitoris, I scutum (154).

Velthem, appendix.

Altare Trium Regum.

1510. *Pro juribus, sigillo et admissione factis et concessis Johanni de Welin(us), clerico, ad hoc alt. vacans per mortem d. Johannis Briem, ultimi rectoris, per hon. virum d. Wilhelmum de Eldris, personam personatus de Heerle, presentato et admisso, pro quibus solvit: III flor. brab.* (153 : 100).

1537. *Pro juribus litt. proclam. et admiss., non intervenientibus proclamationibus, concessarum d. Petro Pistoris, presb. Leod. dioc., ad capellam Trium Regum in Velten, vacantem per simplicem resignationem Alberti Vrisen, clerici Monasteriensis diocesis per ven. dom. mag. Egidium van der Blocquerie, rectorem personatus de Herle, presentato; datum XIX Juni: V flor.* (151).

Capella **ten Broeck.**
Altare s. Georgii — ibidem (154).
Altare s. Marie in Broeck.

1523-37. Rector Franciscus Desgroeten (sGroeten, Groeten) pro absentia et placet: VI gr. (154.2.1).

Altare s. Marie in Herle.

1524. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Johanni Bruxken, presb. Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per mortem quondam d. Arnoldi van den Elembempt, ultimi rectoris, per ven. virum et mag. Egidium van der Blockerie, sigilliferum Leod. et rectorem personatus de Herle presentato; datum quoad presentationem septima Junii, quoad admissionem XVI Junii: V flor.* (154).

Altare s. Katharine.

Altare s. Nicholai ibidem.

1523. *Pro juribus litt. proclam. et admiss. concessarum Goswino Steithagen, clerico Leod. dyoc., ad hoc alt. vacans per mortem quondam d. Laurentii Horen, ultimi rectoris, per generosum virum domicellum Wilhelmum de Strythaghen, advocatum de Valkenbergh, presentato tamquam patronum laycum; datum XII Febr. quoad presentationem, sed quoad admissionem XIX Febr.: IIII flor. X st.* (154).

1554. *Pro juribus litt. procl. d. Stephano Smytzinger ad eccl. sive capellam parochialem de Palude sub eccl. de H. vacantem per mortem d. Symonis de Kempis, ultimi rectoris per Walt. Hoen, dominum temporalem de Hoensbroeck parochie Valkebergensis de jure patronatus laicalis presentato; datum XIa Oct. anni 54 : VI gr; pro juribus instit. XVIIIa Oct. anni 54 : XII gr., pro octava parte fructuum valoris XXX med. silig : VIII flor; pro vino vicarii: III flor.* (157 : 79[10]).

1555. *Pro juribus litt. proc. d. Leonardo Sanders, presb. ad alt. b. Marie situm in capella sancti Johannis ten Hoensbruck sub eccl. de Herle vacans per liberam resignationem d. Stephani S..pse(n)ghe(r), ultimi rectoris in manibus nobilis viri Walteri Hoen, domini temporalis ter Hounsbroeck ratione sui dominii de jure patronatus laicalis sponcte factam et admissum, presentato; datum VIa Junii anni 1555: VI gr.; pro juribus institutionis XIXa Junii: XII g; pro octava parte fructrum valoris XIIII mod. siliginis: IIII flor; pro XXa parte : XXVIII st.; pro rata fructuum VII st. — Habet in hebdomada quinque missas* (157 : 81 vo).

Altare s. Mathie ibidem.

1480. *Pro juribus et sigillo procl. et adm. concessis et factis Jacobo Scherenbeek de Herle, clerico, super altari s. Mathie apostoli sito in eccl. par. de H. vacante ad presens per liberam resignationem d. Petri de Colonie, canonici s. Materni in eccl. Leod. nomine d. Gerardi Kaldeborne, rectoris ultimi dicti altaris, (resignatio: f. 113 Baldenborne) constituti instrumento uno publico manu et signo solitis Sigeri Henrici de Enckevoirt, clerici Leod. dioc. publici sacra imperiali auctoritate notarii, prout apparebat, in manibus nostris factam per nosque rite receptam et admissam via permutationis cum discretis viris dominis Johanne Juvenis, sancto Mathie etc. in capella s. Spiritus, magistro Nicolao de Elmpt, capelle s. Barbare infra sepia ecclesie b. Marie Aquensis et Jacobo Scherenbeck de Herle sancte Crucis, Valentini, Erasmi, Blasii et Materni in ecclesia s. Mathie nove curie beghinarum urbis Aquensis altarium situatorum rectoribus, taliter videlicet quod Gerardus s. Mathie, Nicolaus sanctorum Crucis etc. Gerardus s. Mathie altaria et Johannes capellam s. Barbare pretacte haberent et assequantur, nobis per ven. virum d. Egidium Strael, permissione divina prepositum monasterii s. Jacobi Frigidi Montis Bruxellensis, ordinis s. Augustini, Cameracensis dioc., asserendo se rectorem dicte ecclesie par. de Herle ratione ejusdem nobis litteratorie presentato; datum quinta Februarii: III flor. Ren.* (148 : 89).

1553. *Pro juribus litt. procl. et adm. d. Petro Amstraux, presb. Attrebatensis dioc. ad vicariam sive alt. s. Mathie vacans per mortem quondam domini Conrardi Coenen, ultimi rectoris, per Ysaack Bertoul, persone personatus ville de Herle rectorem ratione dicte persone personatus rev^{mo} d. nostro episcopo Leod. tamquam administratori archidiaconatus Campinie presentato; datum XVIIIa Januarii a^{0} 1553: VI gr.; pro juribus litt. adm. XXVIIa Jan., XII g; pro octava parte fructrum, estimatorum ad XXX mod. silig: VII$^{1}/_{2}$ flor.* (155 : 92).

Hospitale.
Matricularia.
Altare Petri (154).
Altare Anne (154).

Havart, [1]) capella decani.

Vicaria.
Placet.

Heynsberch. [2])

Ecclesia — 154 collegiata.
Placet.
Vicaria (154).

Kempen, appendix.

Kelhoven appendix (145: Keylhoven).

Matricularia.
Altare Marie (154).
Altare Barbare (154).

Hillensberg.

Ecclesia.

1523: In margine: litigiosa. — Dominus archidiaconus habet integros fructus (154).
1523. Placet d. Johannis Calceficis (?) I scutum.
1536. Solvit d. Matheus Holtbeckers, pro absentia.
Placet d. Johannis Moelener: II scuta (152).
1537. Rector d. Matheus Holtbecker, pro abs. I scutum (151).

Matricularia.

Hulsberg.

Ecclesia.

1485. Rector d. Johannes Vaghemans, pro abs.: II s.gr. (149 : 150).
Placet d. Johannis Belenbosch, presb. sec. I scutum (149).
1510. Rector d. et mag. Franciscus Ryet, canonicus sancti Dionysis Leod. pro absentia II s.gr.
Placet presbiteri secularis ydonei : I scutum (153).
1523—37. Rector d. Franciscus Raet, pro abs. II st. (154.2.1).
1523. Placet d. Theodorici Romel, presb. sec. I scutum (154).
1536-7. Placet d. Mathie Habets, deservitoris, idem (152.1).
1552. Rector d. Adulphus a Scornaco, absens (155).

---

[1]) Van 154 af komt hier vóór: Hoedinghen : eccl., placet; alt. Marie.

[2]) In 143 en 144 wordt deze parochie niet vermeld, voorzeker een vergissing van den copiist, daar in het register van 1400 de parochie wel is opgenomen.

Altare s. Marie — et Barbare (154).
1485. Rector d. Johannes de Elsloe, absens (149).
1487. Rector d. Godefridus de Bunne, absens (150).
1523. Rector d. Bartholomeus de Eyck, absens (154).
1536-52. Rector d. Johannes Theodorici, absens (152.1.55).
1555. *Pro juribus litt. instit. et adm. honesto juveni Georgio van der Sarynen, clerico Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per liberam resignationem Johannis Theodorici in manibus ven. viri d. Adolphi a Scornaco, rectoris hujus; datum XIX Junii* (158).
Matricularia.

Herten.

Ecclesia.
1476-87. Rector d. Johannes van der Haert (Hart), pro absentia X gr. (145.7 ; 150).
1476. Placet d. Leonardi de Caldenkercken, presb. sec. I scutum (145).
1485. Placet d. Wilhelmi van der Stucken, presb. sec. *item* (149).
1487. Placet d. Wilhelmi de Thoren, presb. sec., *item* (150).
1527. Rector d. Andreas Cremkens, pro abs. VI gr.
Placet d. Leonardi Goekels, deservitoris, I scutum (154).
Matricularia.

Lymborch.

Ecclesia.
1477. Rector d. Christianus Prange, pro absentia: II s.gr.
Placet domini...., presb. sec. I scutum (146).
1536. Rector d. Lambertus de Wert, absens (152.1).
1537. Placet d. Leonardi Waltheri, I scutum (151).
Altare s. Mathie.
1477-87. Rector d. Anthonius Pruynen, pro abs. et placet deservitoris: X gr. (146—150).
1523. Rector Theodoricus de Vloedorp, pro abs. et placet: I scutum (154).
Altare s. Marie.
1523. Rector Johannes Hamers, pro absentia et placet: X gr. (154).
Matricularia.
Altare Anne novum (154 e. v.).

Lynne, capella decani.
Placet.
Altare Nicholai (154 e. v.)

Millen.

Ecclesia.

1527. Rector mag. Johannes Lobbeler, studens Coloniensis, unde docuit, ideo gratis.
Placet d. Wilhelmi La(uren)tii, presb. sec. I scutum (154).

Altare s. Marie.

1476. Rector Wilhelmus Pyl, studet Colonie in facultate artium, unde docuit, ideo gratis (145).
1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Ade Swertschey, presb. Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per simplicem resignationem d. Laurentii Nicholai, ultimi rectoris, per ven. virum d. Reynerum de Oersbeeck, prepositum eccl. de Millen, presentato; datum quoad presentationem XII Maii, quoad admissionem: XXIII Junii: III flor.* (154).

Matricularia.

1523. **Tudderen,** appendix.

Matricularia.

Merkelbeek.

Ecclesia.

1479-79. Rector d. Laurentius Clercs, pro abs. et
Placet deservitoris ydonei: II scuta simul (147 : 148).
1523-37. Rector d. Johannes Reymans, pro absentia (154.2.1).
1523. Placet d. Johannis, presb. sec. I scutum (154).
1536. Placet d. Huberti Brants, *item* (152.1).
1552. Rector d. Joannes Beynaerts, pro abs.
Placet idonei (155).

Altare s. Marie.

1523. Rector d. Johannes Fabels, pro absentia et placet: VI gr. (154).

Matricularia.

Mons Odilie, capella decani.
Placet.

1523. *Vicaria.*
1523. *Altare Marie.*
1523. *Capella de* **Etsenrode.**

Meersen.

Ecclesia.

1478. Rector d. Petrus Cobben, rector ecclesie, pro absentia: XX gr.
Placet d. Laurentii de Weert, presb. sec. I scutum (147).
1485-7. Rector d. Arnoldus de Vivario, pro abs. *item.*
Placet d. Nicolai Huberti, presb. sec. *item* (149, 150).
1523. Rector d. Arnoldus Colinont, pro absentia II s.
Placet d. Goswini, presb. sec., deservitoris, I scutum (154).
1536-7. Rector Franciscus Colinont, stud. Lovaniensis in facultate juris civilis, unde docuit, ideo gratis (152): — pro absentia II s. (151).
1536. Placet d. Georgii deservitoris, I scutum (152).
1537. Placet d. Johannis, *item* (151).
1552. Rector d. Petrus Regis, pro absentia.
Placet d. Johannis, deservitoris (155).

Bunde, capella.[1]

Houthem, capella.

Schynmart, capella.

1476. Dominus Johannes de Vrilichoven, deservitor hujus capelle (145 : 67).
1477-85. Rector d. Nicolaus Morgensterre, pro abs. et placet ydonei: I scutum (146.7.9).
1523. Rector d. Godefridus de Vivario, pro abs. I st.
Placet d. Engelberti Fabri, I scutum (154).
1536-7. Rector d. Johannes Mathie, absens.
Placet d. Johannes Pinxten, I scutum (152.1).
1555. *Pro juribus litt. procl. honesto juveni Josepho dicto Joffelet Celloize, clerico Leod. dioc. ad hanc capellam vacantem per mortem d. Henrici Custodis in partibus defuncti per rev. d. Godefridum Dapremont, prepositum de M. presentato; datum VIIIa Aprilis 55 : VI gr.* (157 : 80 vo).

[1]) Na het opmaken der lijst 147 hier tusschen geschreven.

Berchem capella.

1523-37. Rector mag. Michael Strabach, pro. absentia VI gr. (154.2.1).

Altare s. Katerine in Schynmart.

1523. Rector Petrus Reneri, studens Coloniensis, unde docuit, ideo gratis: pro placet deservitoris: IIII gr. (154).

1536-7. Rector Johannes Reneri: pro absentia et placet: XII gr. (152.1).

Altare s. Marie in Merssen.

1536. *Pro juribus litt. proclam. et adm. d. Lamberto Stassen, presb. Leod. dioc. ad hoc altare vacans per simplicem resignationem d. Arnoldi de Venlo, ultimi rectoris, per ven. et generosum virum d. Godefridum Daspermont, prepositum prepositure de Merssen, presentato; debet d. Lambertus tam pro juribus institutionis prefati d. Arnoldi de Venlo quam pro suis juribus; datum decima septima Junii: XVIII for.* (152).

1553. *Pro juribus litt. procl. Petro Salvi de Mersen, clerico Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per mortem d. Lamberti Stassens, ultimi rectoris et per rev. dom. Godefridum Aspermont, tamquam prepositum prepositure loci de Mersen presentato; datum undecima Februarii anno 53: VI gr.; pro juribus admissionis XII g.; pro octava parte fructuum, valoris XV modios siliginis: X flor.* (155 : 92[10]).

Altare s. Marie et Omnium Sanctorum in sacristia ibidem.

1489. Rector d. Anthonius de Borssen, pro abs. et placet: VIII gr. (150).

Matricularia.

1555. *Pro juribus et expeditione litt. procl. Godefrido Psalmi, clerico Leod. dioc., ad matric. perp. vacantem per contractum matrimonii Leonardi Happen, ultimi rectoris per Godefridum ab Appremont, tamquam prepositum in M. presentato; datum prima Maii 1555* (158).

Vicaria domini Franconis — vicaria prima in capella de Houthem (154).

1477-87. Rector d. Franco de Eyck, pro absentia et placet ydonei I scutum (146-150).

1523. Rector d. Servatius Colinont, pro abs. et placet deservitoris: X gr. (154).
1536-52. Rector d. Johannes Stass, pro absentia et (152.1.5).
Placet d. Goswini de Wachtendonck X gr. (152.1.1).
1555. *Pro juribus litt. procl. d. Leonardo de Casen, presb. Leod. dioc. ad primam vicariam ecclesie par. de M. vacantem per liberam resignationem seu dimissionem d. Mathie Print, Trajectensis diocesis, in manibus d. God. Dappremont, prepositi loci de Mersen; datum XXIIIa Aprilii anni 1555.*

Vicaria domini Pauli — vicaria secunda in Houthem (153).

1523-52. Rector mag. Michael Strabach, pro absentia et placet VII gr. (154.2.1.5.).

Vicaria annexa capelle de Bunde — vicaria d. Theodori Loeff (153) — vicaria 3a capelle de B. annexa (154).

1523. Rector Lambertus Daesines, studens Lovaniensis in facultate artyum, unde docuit, ideo gratis. — Placet VIII gr. (154).
1524. *Pro juribus litt. proclam. et adm. concessarum d. Petro Colinont, presb. Leod. dyoc. ad capellam curatam ville de Bunda vacantem per simplicem resignationem hon. viri d. Lamberti Daesines, ultimi rectoris, per hon. virum d. Petrum de Goment, vicarium et procuratorem revmi domini Roberti, Dei gratia archiepisopi Remensis, commendatoris abbatis monasterii sancti Remigii civitatis Remensis, cui prepositura de Mersen, Leod. dioc., cum juribus et pertimenciis suis auctoritate sedis apostolice sive alias legitime incorporata et unita esse dignoscitur, ab eodem legitime presentato; datum quoad presentationem XXVI Febr., quoad adm. 3a Febr.: VI flor.* (154).
1536. Rector d. Matheus Vinck abs.
Placet d. Reneri de Wert (152).

Altare s. Agnetis in Bunde; alt. s. Marie et Agnetis in B. (154).

1478-87. Rector Johannes Neve, familiaris domini archidiaconi Hasbanie; ejus intuitu habet absentiam gratis (147); — studens Coloniensis in jure canonico, unde docuit, ideo habet absentiam gratis, et pro placet deservitoris ydonei: IIII g. (149 : 150).

1536-7. Rector mag. Michael Strabeck, abs. (152.1).

1477. **Ambey,** capella.

1478. Rector d. Paulus de Braempt, pro abs. et placet VI gr. (146.7).

1523. Rector d. Petrus Fabri, pro absentia et placet XII gr. (154).

1536. Rector Nicholaus Mombers, item (152).

1552-55. Rector d. Ulricus Scheren (Scaren) abs. (155.7.8).

1523. *Altare Jacobi Nicholai, Benedicti et Katerine ibidem* (Mersen).

1552. *Pro juribus litt. procl. et adm. honesto juveni Johanni Scutz, clerico Leod. dioc., ad alt. b. Nicolai in par. de M. vacans per liberam resignationem d. Theodrici Scutz, ultimi rectoris, per rev. dom. Godefridum de Apremunt, abbatem monasteris Eesternaeck, Trevriensis diocesis, tamquam prepositum de Mersem presentato; datum XIIIa Junii a⁰ 1553: XIII g.; pro octava parte fructuum: XXV st.* (155).

Monstergleyn, capella decani.

Placet.

1523. *Altare Marie.*

Monfort, capella decani.

Placet.

Nut.

Ecclesia.

1474-87. Rector d. Chistianus de Weert, servitor domini archidiaconi Campinie, ideo habet absentiam gratis (143-150).

1523-37. Rector d. Johannes Duyme, pro absentia III st. (154.2.1).

1523. Placet d. Karoli, presb. sec. I scutum (154).

1536-7. Placet d. Wilhelmi Lutterbeyn, deservitoris (152.1).

Altare s. Nicholai — 1523 alt. Marie.

Matricularia.

Novavilla.

Ecclesia.

1523. Rector d. Hubertus Recken, pro absentia II scuta.

Placet fr. Johannis de Buchten, deservitoris, I scutum.
Item pro placet religiositatis I scutum (154).

1558. *Pro juribus et expeditione litt. procl. d[o] Guilhelmo ?, presb. ad hanc eccl. vacantem per mortem quondam d. Johannis de Rageroede, ultimi rectoris, per gloriosissimum et christianissimum Dei gracia regem Castilie Angliae, Francie et ducem Geldrie de jure patronatus ratione dicti sui ducatus Geldrie presentato; datum XXVIIIa Augusti anni 58* (fragment).

Altare s. Marie.
Altare s. Georgii.
Altare s. Crucis.

1523. Rector d. Hubertus Plumpen, pro absentia et placet VI gr. (154).

Altare s. Nicholai.
Hospitale.

1489. Rector d. Henricus Scholokier; pro absentia: IIII gr. (154).

Altare s. Sebastiani.
Matricularia.

Oirmonde.

Ecclesia.

1476. Rector d. Johannes Dyeveren, pro absentia et
Placet deservitoris ydonei II s.gr. (145).
1485. Rector d. Joannes Duym, absens.
Placet Theodorici Regis (149).
1523-37. Rector d. Andreas Brants, pro absentia et (154.2.1).
1523. Placet d. Theodorici Fullonis, presb. sec. II scuta (154).
1537. Placet d. Salmy, deservitoris (151).

Altare s. Nicholai.

1485-7. Rector d. Petrus Gruysen, studens Coloniensis in theologia, unde docuit; ideo habet absentiam gratis (149.50).
1537. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum Johanni Jonghen, clerico Leod. dioc., ad hoc alt. vacans per simplicem resignationem d. Joannis Gronsels per hon. virum d. Andream Brants, rectorem hujus eccl. presentato; datum septima Aprilis: III flor.* (151).

Hospitale.
Matricularia.

Opgleyn.

Ecclesia.

1552. *Pro juribus litt. procl. fr. Johanni Hoppe professo monasterii de Rychheheyn, ord. Premonstratensis, Coloniensis diocesis ad hanc eccl. vacantem per mortem quondam fratris Gerardi de Turri, ultimi rectoris, per rev. dom. Jacobum monasterii Steynfeldensis abbatem, rectorem et superiorem monasterii in Richtsteyn, presentato: datum VIIa Junii anno 53* (155 : 92).

Altare s. Marie.

1476. Rector d. Hugo de Woutingen, pro abs. et placet: XII gr. (145).
1536-7. Rector Arnoldus Mutzinnich, pro abs. et placet: I st. (152.1).
1555. *Pro juribus litt. procl. honesto juveni Nicolao Spee, clerico Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per mortem d. Arnoldi Simonis, ultimi rectoris per d. Johannem Heep, rectorem hujus eccl. par. presentato; datum decima Januarii 55: VI gr.; pro litterarum institutione VIIIa Febr. anni 55 concessarum: XII gr.; pro octava parte fructuum valoris VII maldria: II for; pro vino vicarii XV st.* (157:80).

Altare s. Nicholai.

1523-36. Rector d. Conradus Haegh, pro absentia et placet VI gr. (154.2).
1537. Rector d. Bartholomeus Drys, item (151).
1537. *Pro juribus litt. adm. non intervenientibus proclamationibus concessarum Bartholomeo Drys, clerico Leod. dioc., ad hoc alt. vacans per simplicem resignationem d. Conradi Haeck, Junioris, per hon. virum d. Gerardum de Thune, rectorem hujus ecclesie, presentato: datum XXII Junii: V flor.* (151).

Altare s. Eligii, non dotatum, sed consecratum.
Matricularia.

Opbiecht (Opbycht).

Ecclesia.

1485. Rector d. Petrus Gruysen, absens.
Placet d. Johannis Holtermans, presb. sec. (149).

1558. *Pro juribus et exped. litt. procl. dom. Godefrido Servacii, presb. Leod. dioc. ad eccl. par. de O. vacantem per lib. resign. d. Thoma Oedendaelhem, ultimi rectoris, in manibus nobilis viri Wilhelmi Vlodroff, domini temporalis de O. ratione sui dominii factam et per eumdem presentato; datum XI Aprilis 1557* (fragm. 76[9]). Daarachter staat nog eene aanteekening, waarvan de eerste regels luiden: *salvo quod libros suspectos apud se existentes ad domum dicti archidiaconi reportet librosque sibi restitutos pro examinatis emat etc.*

Altare s. Petri et Georgii.

1477-87. Rector A. Walterus Tectoris, pro abs. et placet deservitoris ydonei VI gr. (146.7.9.50).

1537. *Pro juribus et expedicione litt. procl. d. et fratri Godefrido de Breban (?) professo monasterii belli redditus Leod. ad alt. ss. Petri et Anthoni siti in hac eccl. vacans per mortem quondam d. Johannis de Haneffia, ultimi rectoris, per nobilem virum Wilhelmum a Vlodroff, dominum temporalem de Opbiecht ratione sui dominii presentato; datum XIa Junii anni 1537.* In margine: *nil solvit* (frament 76[10]).

Matricularia.

1523. Capella de **Ottenroede** (154).

Oirsbeke.

Ecclesia.

1523. Rector d. Henricus Knoep, pro absentia I schutum.
Placet d. Pauli Veghels, I scutum (154).

1536. Rector d. Stephanus de Lenich, pro absentia et
Placet d. Johannis, deservitoris, II scuta (152).

1558. *Pro juribus et expedicione litt. procl. d. Judoco de Poel, ad hanc eccl. vacantem per lib. resignationem d. Stephani de Lenich, ultimi rectoris in manibus ven. viri d. Johannis de Raet, preposito necnon personarum religiosarum Isabelle de*

Cynck, Agnetis de Horion, Cecilie de Eynde, Magdalene de Wassenberg et Agnetis de Cortenbach, monasterii et conventus s. Gerlaci in dominio de Valkenborch de jure patronatus factam et per eosdem presentato: datum IIIa Junii 57 (fragment).

Altare s. Marie — alt. Nicolai et Katerine (154).

Matricularia.

Papenhoven.

Ecclesia.

1523. Rector mag. Martinus de Villari pro abs. II st.
Placet d. Anthonii Bryel, deservitoris I scutum (154).

1536-7. Rector d. Johannes Bruxken, pro abs. II st.
Placet d. Mathie Zuten, deservitoris, I scutum (152.1).

Matricularia.

Capella in **Grevenbiecht.**

1477-85. Rector d. Johannes Pranghe, pro absentia et placet IIII gr. (146.9).

1523. *Capella sancte Crucis* (154).

1536. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Henrico de Vriesens, clerico Coloniensis diocesis ad capellam sancte Crucis in Grevenbicht vacantem per simplicem resignationem d. Godeschalci de Vloedorp, ultimi rectoris, per generosum domicellum Wilhelmum de Vloedoerp, dominum de Dalembrouck, Cruyt et Grevenbicht presentato; datum septima Aprilis IIII flor.* (151).

Roesteren.

Ecclesia.

1476-87. Rector d. Wilhelmus van der Grint (Grinde), pro absentia II s.g. (145.9:150).

1476-85. Placet d. Pauli de Dalen, presb. sec. I scutum (145.9).

1487. Placet Walteri van der Haghen (150).

Altare s. Marie.

1485.7 Rector d. Henricus Vogelaer, pro absentia et placet (149:150).

1510. *Pro juribus, sigillo et admissione factis et consessis d. et mag. Johanni Mathie ad hoc alt. vacans per mortem quon-*

dam d. Henrici Voegeller, presentato per d. Wilhelmum Grynt investitum ecclesie predicte; pro rata fructum: II R. XVIII st. (153:99).

1554. *Pro juribus litt. procl. d. Wilhelmo van den Eertwacht ad hoc alt. vacans per mortem d. Johannis Pollart, ultimi rectoris, in partibus defuncti, per ven. virum d. Johannem Pollart tamquam rectorem hujus eccl. presentato; datum prima Decembris anno 1554: VI gr.; pro juribus institutionis XVIIIa Dec.: XII gr.; pro octava parte fructuum valoris XII mod. siliginis: III flor.; pro vino vicarii: XXIIII st.* (157 : 79[10]).

1555. *Pro juribus et expeditione institutionis Ludovico de Bruheze, clerico Cameracensis dioc. ad capellaniam sive vicariam perpetuam b. Marie virginis in hac. eccl. vacantem per mortem d. Johannis Cortenbach, ultimi rectoris per gloriosissimum Carolum quintum ducem Geldrie presentato; datum XVIa Octobris 55. Rev. dominus Wilhelmus a Pictavia, cancellarius Leodiensis, administrator fructuum et emolumentorum archidiaconatus ex speciali gratia, remissis proclamationibus, intuitu patris presentati remisit omnia jura. Ideo hic nil* (158 : 74).

Rodewynandi.

Ecclesia.

1476. Rector d. Henricus Steynkens (145 : 67).
1523-37. Rector d. Johannes de Woustenrade, pro absentia et (154.2.1).
1523. Placet d. Thomae Brull II scuta (154).
1536.7. Placet d. Johannis Kipsdoerp (Kisdorp) (152.1).

Altare s. Marie.

1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Thome Brull, presb. Leod. dioc. ad hoc altare vacans per simplicem resignationem Johannis Mascherels, ultimi rectoris, per generosum domicellum Wynandum Mascherels, dominum temporalum de Rodewynandi, presentato; datum quoad presentationem XII Sept., quoad admissionem XVI Sept.: VI flor.* (154).

Ruremunda.

Ecclesia.

1476. Rector d. Hermannus van den Damme, pro absentia V s.g. (145.50).
Placet d. Johannis van der Hart, presb. sec. I scutum (145).
1485. Placet d. Ludovici Sasse (149).
1487. Placet d. Arnoldi Coel (150).
1523. Rector mag. Theodoricus de Puteo, absens.
Placet d. Johannis de Monte, presb. sec. (154).

Vicaria.

1523. Placet d. Symonis Hondertschellingen, presb. sec. I scutum (154).
1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum Johanni de Geldria, clerico Leod. dioc. ad vicariam perpetuam in hac eccl. vacantem per simplicem resignationem ven. viri mag. Gerardi de Well, ultimi rectoris, per ven. virum mag. Theodoricum de Puteo, rectorem eccl. sancti Christofori Ruremundensis presentato; datum quoad presentationem vicesima prima Decembris, quoad admissionem octava Januarii: V flor X st.* (154).

Altare s. Marie.

1476. Rector d. Henricus Stouten, pro abs. et placet IIII gr. (145).
1553. *Pro juribus litt. procl. et adm. d. Theodorico de Monte ad hoc alt. vacans per mortem d. Philippi Melard, ultimi rectoris, per d. Theodoricum Haen, investitum dicte ecclesie presentato; datum XXVIIIa Januarii 1553: XVIII g; pro octava parte fructuum: XII st.* (155 : 92 vo).

Altare s. Eligii et Leonardi.

1510. *Pro juribus, sigillo et admissione factis et concessis d. Petro Pollart, presb. ad altare hoc vacans per mortem d. Cornelii de Husden, ultimi rectoris, per hon. virum d. Johannem Benedicti, investitum hujus eccl. presentato, ac pro rata fructuum: IX R. XVIII st.* (153 : 99).
1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. Theodorico Horen, clerico Leod. dioc. ad hoc altare vacans per mortem d. Petri Pollart alias Dekens, ultimi rectoris, per ven. virum d. Theodoricum*

de Puteo, rectorem hujus, presentato; datum quoad presentationem: XXIII Oct., quoad admissionem septima Nov.: IIII flor. (154).

1536. *Pro juribus litt. procl. et adm. d. Renero de Oeteren, presb. Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per simplicem resignationem mag. Theodorici Schaven, ult. rectoris, per ven. virum Theodoricum de Puteo presentato; datum undecima Decembris: III fl. XII st.* (151 : 73).

Altare s. Christofori — 1523 capella s. Ch.
Capella Beghinarum — 1510 s. Barbare et Katerine.
Altare s. Nicholai.
Altare s. Erasmi et XI M. virginum.

1523. **Monasterium.**

Altare s. Anne — 1523 ibidem.

1555. *Pro juribus litt. procl. discreto juveni Johanni Gromen de Venraid, clerico Leod. dioc. ad alt. b. Anne in hoc monast. vacans per liberam resignationem d. Liberti Pictoris per rev. dominam Agnetem de Bracht, abbatissam presentato; datum XIIIIa Junii* (155 : 71).

Altare s. Spiritus et Katerine — 1510 in collegiata ecclesia — alt. Katherine ibidem (in monasterio).

1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum Sandero Dessoye, clerico Coloniensis dioceni ad alt. s. Kath., prime fundationis, situm in eccl. b. Marie monasterii sanctimonialium Ruremundensium vacans per simplicem resignationem d. Georgii de Beeck, ultimi rectoris, per dominam Jacobam de Erp, abbatissam et totum conventum presentato; datum quoad presentationem quinta Decembris, quoad admissionem XVI Januarii: III flor.* (154).

Hospitale.
Capella Boggardorum.
Matricularia.

1485-7. Rector Joannes de Arssen, studens Coloniensis in theologia, unde docuit, ideo habet absentiam gratis.

1510. *Pro juribus, sigillo et admissione factis et concessis d. Theodorico Vogel, presb. ad matr. eccl. par. s. Christ. vacantem*

per mortem d. Henrici Vogelter, ult. rectoris per hon. dom. Johannem Benedicti presentato: III Rg. XII st. (153 : 99).

1510. *Altare s. Hieronymi* — 1523 alt. Marie, Agnetis, Jheronimi et omnium Sanctorum.

1523. Rector mag. Hugo Pollart, pro absentia et placet VIII gr. (154).

1536-7. Rector Johannes Pollart, *item* (152.1).

1554. *Pro juribus litt. procl. d. Lamberto Pollart, clerico Leod. ad alt. sancti Hieronymi situm in eccl. par. s. Christofori vacans per mortem d. Johannis Pollart, ult. rectoris, per nobilem virum Andream Pollart, armigerum, de jure patronatus laicalis uti asseruit presentato; datum VIIa Dec. 1554: VI gr.; pro juribus institutionis XXIIa Dec.: XII gr.; pro octava parte fructuum valoris mod. silig. et XII for. ren.: IIII flor. XIII st.; pro vino vicarii: XXXV½ st.* (157 : 79).

1523. *Altare Crucis.*

1536. Rector d. Franciscus de Dalen, pro absentia et placet: VIII gr. (151).

1523. *Altare sancte Barbare.*

1523. *Katharine.*

1523. *Joannis Baptiste.*

1523. *Altare Crispini et Crispiani.*

1523. *Marie Magdalene.*

1523. Rector d. Henricus Middelman, pro absentia et placet VI gr. (154).

1523. *Altare venerabilis Sacramenti.*

1523. *Altare Job novum.*

1523. *Altare Crucis.* [1])

Randenroede: capella decani.

Placet.

1523. *Altare Joannis Baptiste.*

1523. *Altare Katherine.*

1523. *Altare Anne.*

[1]) In 1523 is deze volgorde: *ecclesia;* vicaria; a. s. Marie; matric.; a. Eligii; a. Leon.; *Cap. s. Christofori;* a. Crucis; *eccl. Beghinarum:* a. s. Barbare; a. Katerine; a. Jo. Bapt.; a. s. Nicholai; a. s. Erasmi; *Monasterium;* alt. Nicholai: alt. s. Anne ibidem; alt. Katherine ibidem; *Hospitale; Capella Begardarum;* alt. Marie, Agnetis, Hieronym. et Omnium S.S.; alt. s. Spiritus et Catha; a. Crispini et Chrispiani: a. Marie Magd.; alt Ven. Sacr.; alt. Job; alt. Crucis.

Steyn.

Ecclesia.

1523. Personatus: Rector d. Laurentius Swilberch, pro absentia IIII s.
Placet d. Petri de Laer, deservitoris I scutum (154).

1536. Rector d. Johannes de Horss, canonicus Leod. residens, ideo habet absentiam gratis (151).

1553. *Pro juribus litt. procl. et adm. honesto juveni Theodrico a Bronckoerss et Batenborch, clerico Leod. dioc. ad ecclesiam persone personatus de Steyn ad presens vacantem per mortem quondam d. Johannis de Duyersteden, presb. per nobilem et validum virum domicellum Hermannum a Broeckhorst, dom. tempor. de Batenborch et Steyn de jure patronatus laycalis ratione castri sive dominii de Steyn presentato; datum XIIII Julii* 1553 : VI g. (155 f. 91 vo).

Vicaria.

Placet.

Altare sancte Katerine — 23 alt. s. Nicholai et Kat.

1510. *Altare beate Marie in castro.*

Capella s. Richardi.

1477. Rector d. Victor Arnoldi de Ele, pro absentia et placet VI gr. (146).

1479. *Pro juribus et sigillo procl. et adm. factis et concessis Martino Anthonii de Petershem, clerico Leod. dioc. super capella s. Richardi sita apud castrum de Steyn, vacante per contractum matrimonii clandestini vel alias contracti per Victorem de Ele, ultimum ejusdem capelle rectorem cum quadam muliere nobis per generosum virum domicellum Hermannum de Bronchorst et Batenborch, dominum temporalem de Steyn jure patronatus laycalis ratione dominii sui de Steyn litteratorie presentato; ac pro rata fructuum etc. Solvit ipse per Anthonium de Petershem, ejus patrem; datum IX Aprilis: III flor. Ren.* (148 : 89[10]).

1485-7. Rector d. Martinus de Petershem absens (149.150).

1523-37. Rector d. Johannes Bruxken, pro abs. et placet: VI gr. (154.2.1).

Matricularia.

1523. *Altare Johannis et Johannis.*

1510. *Pro juribus proclamacionum, sigillo et admissione factis et concessis d. Martino de Licher alias de Zittart ad hoc alt. vacans ad presens d. Johanni Sartoris presentato per d. Hermannum de Brouchart jure patronatus sui dominii de Steyn et pro rata fructuum V R.* (153 : 99).

1523. *Altare Johannis et Johannis.*

1523. *Hospitale.*

Schennen.

Ecclesia.

1477-85. Rector d. Nicolaus Huyn, pro absentia III s. (146.7.9); — studens Lovaniensis in jure canonico unde docuit, ideo habet absentiam gratis (148).

1485. Placet d. Leonardi Coenensoen, I scutum (149).

1487. Rector d. Nicolaus de Amstenroede, absens (150).

1523-37. Rector d. Egidius de Molendino, pro absentia III st. Placet d. Henrici Quex, deservitoris I scutum (154.2.1).

1552. Rector d. Johannes Cortebach, pro abs. (155.8). *Pro juribus et expeditione litt. procl. generoso domino Renero a Scaetsborch, canonico insignis eccl. Leod. ad hanc eccl. par. vacantem per mortem quondam d. Johannis Cortenbach, ultimi rectoris, per nobilem virum, domicellum Wilhelmum de Bongart, dominum temporalem dominii de Wynansroede de jure patronatus laicalis presentato; datum quarta Octobris 1555: VI g. In tertia proclamationum facta est oppositio et ideo non est admissus nec est institutus, pro anno futuro* (159 : 74).

1558. *Pro juribus et exp. litt. procl. d. Nicholao Corduwyner, presb. Leod. dioc. ad hanc eccl. vacantem per mortem quondam Reneri de Scaesberge, ultimi rectoris, per nobiles et validos viros Wilhelmum de Bongart, dominum temporalem de Wynesroede et Arnoldum Horne, dominum temporalem de Spaubroeck, uti occupatores certorum bonorum fedalium de jure patronatus laycalis presentato; datum IIIa Octobris anno 1558: VI gr. — Facta est oppositio coram judice domini archidiaconi et deinde lata est sententia in favorem opponentis prout inferius latius apparebit* (fragm. 74).

Pro juribus et expeditione litt. instit. et adm. ven. viro d. Alexandro Fabricii ad eccl. par. de Sch. vacantem per mortem quondam d. Johannis de Cortenbach, ultimi illius rectoris ac canonici possessoris per nobilem virum domicellum Fredericum Schelart, dominum temporalem de Schenne ratione dicti sui dominii d. nostro episcopo Leod. uti administratori fructuum et emolumentorum archidiaconatus Campinie presentato et quia tempore proclamatorialium coram judice fuit oppositio facta et lis introducta per generosum d. Renerum a Scasberch, canonicum Leodiensem, qui per dom. Wilhelmum a Bongard, dominum temporalem de Wynesroede, asserendo jus presentandi penes eumdem existere de jure patronatus laicalis, domino episco Leod. nomine quo supra etiam presentatos et litteras proclamatoriales obtinuit etc. Na den dood van Scaesberg werd Cordewyner voorgedragen; na de rechterlijke uitspraak ten diens nadeele werd Alexander Fabricii tot rector der kerk aangesteld; datum XXa Novembris anni 1557 (fragment: 75).

Altare s. Marie.

1485. Rector d. Joannes Lantmeter, studens Colonie in artibus (149); — in theologia, unde docuit, ideo habet absentiam gratis.

Altare s. Crucis novum.

1477-8. Rector d. Johannes Petri, pro absentia et placet (146.7).

Altare s. Agathe.

1477-8. Rector d. Godefridus Parijs, de mandato domini vicarii habet hoc anno absentiam gratis (146.7).

1552. Rector d. Joannes de Randenroede, absens.

Matricularia.

1523. *Altare Katharine in castro.*

1523. *Altare Marie Dolorose.*

Spaubeke.

Ecclesia.

1523. Rector d. Macharius de Roedenbrouck, presens.

Placet d. Wilhelmi Loterkyen, sui coadjutoris I scutum (154).

Matricularia.

1510. *Altare Katarine.*

1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Mathie Ovenderser, presb. Leod. ad hoc alt. vacans per simplicem resignationem d. Leonardi Nicholai, ultimi rectoris, per hon. virum d. Macharium d. Roebrouck, rectorem eccl. predicte presentato. Datum quoad presentationem quinta mensis Maii, quoad admissionem undecima Maii III flor.* (154).

Syttart.

Ecclesia — 1523 incorporata.

Vicaria.

1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Johanni Hilgers, presb. Leod. dioc. tamquam amovibili ad vicariam perpetuam alt. s. Martini in eccl. collegiata Zittardensi in locum quondam d. Joannis Cleynen, ultimi rectoris noviter defuncti per decanum et capitulum eccl. colleg. s. Petri Zittardensis juxta formam incorporationis alias ipsi a sede apostolica concesse ac cujusdam supplicationis litterarumque apostolicarum desuper expediendarum continenciam et tenorem presentato. Datum quoad presentationem XXIIII Aprilis, quoad admissionem penultima Aprilis: solvit IX flor.* (154).

Broeckzyttart, capella — 1523 appendix.

Weer, capella — 1510 appendix.

Hospitale.

Zusteren, capella decani.

1510. *Hospitale.*

Zusterzeel.

Ecclesia.

1477. Rector d. Godefridus Luprecht, pro absentia et
Placet d. Theodorici de Montfort, religiosi ordinis Carmelitarum, simul II scuta (146).

1485-7. Rector d. Hector Alardi, studens Colonie in jure utroque, unde docuit, ideo absentiam gratis (149) — pro absentia (150).
1485. Placet d. Joannis Multfels (149).
1487. Placet d. Joannis de Montfort (150).
1523. Rector d. Petrus Alardi, pro absentia et
Placet d. Johannis Molenberch, presb. sec. II scuta (150).
1523. *Pro juribus presentationis ad omnes ordines concesse Petro Alardi, rectori eccl. par. de Zusterzeel: XLII st.* (154).

Altare s. Marie.
Matricularia.

1523. *Capella sancti Willibrordi.*
1523. *Altare Anne novum.*

Safelen, capella decani.

Placet.

1510. *Altare ibidem;* — s. Marie (154).

1523. **Udichoven,** appendix.

1523. *Altare Marie.*

Waltvucht.

Ecclesia.
Vicaria.

1523. Rector d. Anthonius Murmeister, pro absentia et
Placet d. Johannis Molenberch, II scuta (154).
1524. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum Johannis Leyendeckers, clerico Leod. dyoc. ad vicariam perpetuam eccl. par. de W. vacantem per mortem hon. viri d. Anthonii Muermeyster, ultimi rectoris, per decanum et capitulum eccl. colleg. b. Gengulphi opidi Hinsbergensis presentato; datum quoad presentationem XXI Martii, et obtinuit admissoriales, non intervenientibus proclamationibus: IX flor.* (154).

Altare s. Marie.
Altare s. Nicholai et Katerine.

1536-7. Rector d. Johannes Bruxken, pro absentia et placet VI gr. (152.1).

Altare s. Marie Magdalene.
Matricularia.

1523. Rector Henricus Middelman, pro absentia IIII gr. (154).
1536. *Pro juribus presentationis ad ordinem subdyaconatus concesse Henrico Luderman sub titulo matricularie de W. XIIII st.* (152).

Voerendael.

Ecclesia.

1487. Rector d. Rutgherus Waelwins, qui requestrat, quod propter persecutionem jurium ecclesie non audet residere; ideo habet absentiam de mandato vicarii gratis (150).
1552. Rector d. Wenricus Hely, pro absentia juxta antiquas quitancias more consueto: VIII gr. (155).

Altare s. Crucis.

1510. *Pro juribus proclamationum, sigillo et admissione factis et concessis d. Martino Clemmer, presb. ad hoc altare vacans per liberam resignationem d. Theodrici Hoels, ultimi rectoris, in manibus d. Wilhelmi de Eldris, persone personatus de Herle pure et simpliciter factam per eumdem presentato: III R. braben.* (153).
1536-7. Rector mag. Egidius van der Blockerie, junior, studens Lovaniensis in facultate juris civilis, unde docuit, ideo gratis; pro placet deservitoris: IIII gr. (152.1).
1557. *Pro juribus et exped. litt. procl. et instit. d. Guilhelmo Brueckhorst ad hoc alt. vacans per liberam resignationem d. Hermanni de Horion, ultimi rectoris, in manibus d. Ysaac Berthou, rectoris persone personatus de Herle; datum XXIIII Octobris anni 1557: XVIII g.; pro octava parte fructuum, valoris XIIII maldria siliginis, mensure Aquensis V flor. V st.; pro XXa parte: II flor.; pro rata fructuum competente domino archidiacono: III flor.* (fragment).

Altare s. Marie.
Altare s. Georgii et Katerine.

1523. *Altare Mathie novum.*

Wandenroede, capella decani.

1523. *Altare Marie.*

Weerde s. Stephani.

Ecclesia.
Altare s. Marie.

B. Concilium Eyckense.

Boechout: ecclesia, placet; alt. s. Judoci et Katerine; alt. s. Marie; Matricularia.

Brede: ecclesia, placet; alt. s. Eligii; a. s. Katerine; alt. s. Marie; a. s. Nicholai; matricularia; hospitale.

Beke: ecclesia, placet: alt. s. Marie; matricularia.

Bairle.

Ecclesia.

1510. Rector d. Franciscus int Hert, pro absentia II s.g.
1523-37. Rector d. Franciscus Clare (154.2.1).
1523. Placet d. Thome Boeck, presb. sec. I scutum (154).
1536. Placet d. Haesacker annorum XXXIIII et XXXV: II schuta (152).
1537. Placet d. Martini Hasacker, I scutum (151).

Altare s. Nicholai.
Matricularia.

Bugghenen.

1536-37. Rector d. Franciscus Piyck, pro absentia (152.1).
1536-7. Placet d. Christiani Stritken, deservitoris II schuta (152.1).
1537. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum magistro Francisco Peyl, clerico Leod. dioc. ad hanc eccl. vacantem per simplicem resignationem hon. vir. d. dom. Francisci Pyeck, ult. rect., per hon. virum d. Johannem de Balen, prepositum monasterii monialium de Keyserbos ac priorissam et totum conventum ejusdem monasterii ord. Premonstratensis presentato; datum secunda Maii VIII flor.* (151).
1552-5. Rector d. Franciscus Pyel, absens (155.8).
Placet d. Ysaaci Pils (155).

Altare s. Nicolai.

1479. *Pro juribus et sig. procl. et adm. concessarum Henrico Waembech, clerico Leod. dioc. super hoc altari vacante per*

liberam resignationem d. Wilhelmi Galli, ultimi rectoris, in manibus d. Johannis van den Valderen, rectoris hujus eccl. et nobis litteratorie per eumdem presentato, ac pro rata fructuum; datum III Marcii: III flor. Ren.

Pro presentatione concessa Henrico Waemberch ad omnes sacros ordines; datum XVI Marcii: II flor. Rin. (148 : 63[00]).

Matricularia. [1])

Boerssem: ecclesia, placet; alt. s. Nicholai; matricularia.

Caulille: ecclesia, placet; alt. s. Marie; matricularia.

Dilsen: ecclesia, placet; alt. s. Marie; matricularia.

Elen: ecclesia, placet; alt. s. Joannis Ev.; a. s. Marie; matricularia; Tongerloe, appendix; alt. s. Marie; matricularia.

Esden: ecclesia, placet; matricularia; Vucht, appendix; alt. s. Marie; matricularia.

Eyck: ecclesia incorporata.

Elekem: ecclesia, placet; alt. s. Marie Magdalene; matricularia.

Glabbeeck inferius: ecclesia, placet; matricularia.

Glabbeeck superius: ecclesia, placet; alt. s. Marie; matricularia.

Gerdinghen: ecclesia, placet; alt. s. Marie Magd. et Anne; a. s. Katerine et Nicolai; matricularia.

Grembey: ecclesia, placet; matricularia.

Gruytroede: ecclesia, placet; alt. s. Katerine; alt. s. Theobaldi; matricularia.

Helden.

Ecclesia.

1476. Rector d. Joannes Hildemans, pro absentia et Placet d. Arnoldi Hoymeker, presb. sec.: II scuta (145).

1523. *Pro juribus litt. admissorialium concessarum venerabili et generoso viro d. Johanni de Dooren, canonico Leod. non interevenientibus proclamationibus ad hanc eccl. vacantem ex resignatione hon. viri, d. Johannis Hedelmans, ultimi rectoris, ad manus ven. archidiaconi Campinie coram notario et testibus facta; datum XX Junii: V flor. V st.* (154).

---

[1]) Van 154 af volgt hier Beegden: zie Wessem.

Altare s. Katerine.
Matricularia.

Halen.

Ecclesia.
Placet.
Matricularia.

Hoerne.

Ecclesia.

1476-7. Rector d. Joannes Lyndermans, residet, pro Placet d. Johannis de Venloe, coadjutoris sui, presb. sec.: I scutum (145.6).
1523-36. Rector d. Renerus Rifferscheit, pro absentia: II s. (154.2).
1523-37. Placet d. Sebastiani Putelingen (Puttelincx: I scutum) (154.2.1).
1537. Rector d. et mag. Matheus Vinck (151).

Altare s. Nicholai et Katerine.

1536. Rector d. Conrardus Conen, pro abs. et placet: VI gr. (152).

Haeren: ecclesia, placet; alt. s. Crucis et Katherine, alt. s. Agathe; matricularia.

Heythusen.

Ecclesia.

1523. Rector d. Gerardus Aldenhoven, pro absentia: VIII gr.; Placet d. Mathie Winckels, presb. sec. I scutum (154).

Altare s. Marie.

1523. Rector d. Johannes Drissen, pro absentia et placet: VI gr. (154).

Matricularia.

Kessel.

Ecclesia.

1476-87. Rector d. Joannes Coppen, pro absentia: II s.g. (145.9.50).
1476. Placet d. Mathie de Kessel, presb. sec. I scutum (145).
1485. Placet d. Petri de Kessel, item (149).
1487. Placet d. Petri de Tongerloe, item (150).

Altare s. Katherine.

1474. Rector mag. Johannes Gronssels, studens Lovaniensis in legibus, unde docuit, ideo habet absentiam gratis (143).
1487. Rector d. Henricus Coppen, absens (150).

Altare s. Georgii.
Altare s. Nicholai.

1536. Rector d. Arnoldus de Kessel, pro absentia et placet: VI gr. (152).

Altare s. Crucis.
Matricularia.

Kessenich: ecclesia, placet; altare sive capella Marie Magd.; matricularia.

Hunsel, appendix.

Altare s. Marie.

1523. Rector Theodoricus de Dorne, pro abs. et placet: IIII gr. (154).
1536. Rector d. Johannes Bloemarts, item (152).
1537. Rector d. Hugo Werartz, item (151).
1523. *Altare s. Nicholai.*
1523. *Altare Marie in Kynre.*
1523. Rector Leonardus Medardi, pro absentia et placet: VI gr. (154).
1536-7. Rector Leonardus int Dorpt, item (152.1).
1523. Capella Marie in Sabulo.
1523. Rector Leonardus Medardi, pro absentia et placet: II gr. (154).
1536-7. Rector Leonardus int Dorpt, item (152.1).

Lanclaer: ecclesia, placet; matricularia.

Leut: ecclesia, placet; matricularia.

Meeuwen: ecclesia, placet; alt. s. Marie; matricularia.

Merfelt — alias Nederweert (155).

Ecclesia.

1477-8. Rector d. Johannes Truylhet, pro absentia IIII s.g. Placet d. Lamberti Pechter, presb. sec. I scutum (146.7).

1479-85. Rector mag. Georgius Burgeren, assessor et consiliarius privilegiorum studii Lovaniensis, ideo habet absentiam gratis (148) — studens Lovaniensis in jure canonico, item (150).

1523. Rector generosus dominus prepositus Leodiensis, d. Johannes de Horne, ideo gratis.
Placet d. Judoci Bloex, deservitoris, I scutum (154).

1536-52. Rector d. Johannes de Villers, pro absentia III s. (152.1.5).

1552-7. Placet d. Hermanni Fabri (155.9).

1555. *Exhibite sunt apud administratorem archid. Campinie littere apostolice et imperiales nuncupate preces metenses pro parte nobilis viri d. Gabrielis Brumelle una cum instrumento acceptationis, collationis et subsequentis possessionis ecclesie par. de Nederweert alias Merfelt vacantis per mortem quondam domini Joannis de Villers etc.* (157 : 65°°).

Altare s. Crucis et Marie.

1477-9. Rector d. Joannes Bertrandi de Castert, absens (146.7.8).

1485. Rector d. Martinus de Pascuis (149).

1523. Rector mag. Anthonius Theodorici de Dyonisiis, absens (154).

1536-52. Rector d. Leonardus Nyes, pro absentia et placet VI gr. (152.1.55).

1553. *Pro juribus litt. procl. d. Marino de Polagonio alias Rochus ad hoc alt. vacans per mortem d. Leonardi Nyes, utimi rectoris per d. Joannem de Villiers, rectorem hujus presentato; datum Xa Marcii 53: VI g.* (155 : 54°°).

1546-8. Rector d. Marinus de Pouligonio abs. (157.9).

Altare s. Katherine.

Altare s. Nicholai.

1478-87. Rector Johannes de Vinckenroede, pro absentia et placet ydonei: VI g. (147) — studens Lovanii in facultate arcium, unde docuit, ideo habet absentiam gratis, et pro placet deservitoris ydonei: IIII gr. (150).

1523-37. Rector d. Egidius Rixken, pro absentia et placet VI gr. (154.2.1).

1556. *Pro juribus litt. institutionis d. Bartholomeo Coppen, clerico Leod. dioc., ad hoc altare vacans per liberam resignationem*

Melchioris Bomerchem, ultimi rectoris, in manibus episcopi Leod. uti administratoris archidiaconatus Campinie ratione dicte ecclesie de Merfelt veri rectoris carentis, via et causa permutationis inite inter ipsum Melchiorem uti rectorem altaris s. Nicholai necnon quondam dominum Gobelium Coppen, decanum s. Martini Leod. et canonicum eccl. collegiate S. Ciriaci in Mahausen extra muros Wormalienses ex alia parte, taliter videlicet ut dictus Melchior dictum canonicatum, prefatus Bartholomeus Coppen dicto domino Gobelius gratis et per eum nominatus pretactum altare habebit; datum IIIa Junii anni 56 : XVIII gr. (158 : 61).

Matricularia.

1478. Rector Anthonius Pruynen, pro abs. et placet: IIII gr. (147).
1523. Rector Henricus Dussinghen, pro idem: VI gr. (154).
1536. Rector mag. Johannes Reneri, studens Lovaniensis in facultate arcium, unde docuit, ideo gratis, ac pro placet deservitoris IIII gr. (152.6-157.9).
1537. Rector d. Joannes de Wert, absens (151).
1523. *Altare Spiritus.*
1523. *Altare Georgii confraternitatis.*
1523. *Altare Marie novum.*
1523. Capella de Luycke (154) — de Lisselroede.
1536. Rector mag. Wilhelmus de Villers, pro absentia et placet VI gr. (152).
1536. *Pro juribus litt. procl. et admiss. concessarum d. Wilhelmo de Villers, presb. Cameracensis diocesis ad capellam de Lynenraede sub parochia de Meerfelt vacantem per mortem d. Johannis Gerlaci, ultimi rectoris, per hon. virum Johannem de Villers, rectorem hujus eccl. par. viva voce presentato; datum XXVII Nov.: VI flor.* (152).
1537. *Pro juribus litt. adm. concessarum Johannis Symons non intervenientibus proclamationibus ad cap. de Levenraede sub par. de M. vacantem per simplicem resignationem mag. Wilhelmi de Villers per hon. d. Joh. de Villers, rectorem eccl. par. presentato; datum Junii: IIII flor. V st.* (151).
1552. Rector d. Carolus de Villers, absens (155.9).
1558. *Pro juribus et expeditione litterarum institutionis d. Gerardo Aelen ad capellam de Niverlair sub eccl. de Nederweert*

vacantem per liberam resignationem d. Petri Engelberti uti procuratoris d. et mag. Caroli de Villers, ejusdem altaris rectoris via permutationis etc.; datum XXIa Octobris anni 1558: XVIII gr. (fragment).

Meyel.

Ecclesia.
Placet.
Matricularia.

Meeswyck: ecclesia, placet; matricularia.

Mechelen: ecclesia, placet; alt. s. Marie; matricularia.

Nederoetteren: ecclesia, placet; alt. s. Katherine; alt. s. Nicholai; matricularia; Heppenart, appendix; matricularia.

Nederritteren.

Ecclesia.

1523. Rector d. Wilhelmus Merchatoris, pro absentia: III s. (154).
1523-27. Placet d. Joannis Merica, presb., deservitoris I scutum (154.2.1).
1536-7. Rector d. Daniel Johannis, absens (152.1).
1552. Rector d. Dionisius Snoux, abs. (155).
1553. *Pro juribus registrationis litterarum apostolicarum provisionis facte d. Martino Halloix de hac eccl. per liberam resignationem d. Dionisii Snoecs via permutationis inter dictum dom. Martinum uti rectorem altaris b. Marie in ? ex una necnon d. Dionysium ex alia* (155 : 57[10]).
15... Rector d. Martinus Halloix, absens (157-9).

Altare s. Nicholai et Katherine.

1477-85. Rector Johannes Bertrandi de Castert, pro absentia et placet: VIII g. (146-150).
1552-58. Rector d. Godefridus filius Johannis Therwen (155-9(.
Altare s. Mathie et Jacobi.
1536-7. Rector d. Bartholomeus Merchatoris; pro absentia: IIII gr. (152.1).

Hospitale.

1487. Rector d. Johannes Plebis, absens (150).

1510. Rector d. Johannes Hugen, canonicus s. Bartholomei (153).
1552-8. Rector d. Mathias Gelen, absens (155.9).

Matricularia.

1523. *Pro juribus collationis et admissionis jure devoluto facte Leonardo Merts, clerico et servitori quondam Wilhelmi Merchatoris ad hanc matric. vacantem per mortem quondam Wilhelmi Verstraten: III flor. X st.* (154).
1537. *Pro juribus etc. Henrico int Dorp, clerico Leod. dioc. ad hanc matr. vacantem per mortem d. Leonardi int Dorp, per hon. virum d. Danielem Johannis.*

Neer.

Ecclesia.

1477-87. Rector d. Johannes de Sorveto alias Tristis, consiliarius rev. domini nostri Leodiensis, ideo gratis (146 : 150).
1487. Placet d. Arnoldi Hoymeker, presb. sec. I scutum (150).
1523-36. Rector d. Nicolaus van den Libaert, pro abs.: II s. (154.2). Placet d. Wynandi Vranken, presb. sec.: I scutum (154).
1537. Rector d. Wygandus Bouck, absens (151).
1552. Rector d. Gisbertus Mantels, absens (155-59).

Altare s. Marie.

1523. Rector Henricus van Libaert, pro absentia et placet VI gr. (154).
1536. Rector d. Wilhelmus Frankenborch, canonicus Leodiensis, ideo habet absentiam gratis (152).
1552. Rector d. Jasperus de Goor, absens (155).

Altare s. Nicholai.

1477-8. Rector Johannes filius Huberti Back, notarii sigilli majoris domini nostri Leodiensis, ideo gratis (146.7).
1479. Rector d. Arnoldus Bartholomei, absens (149).
1523. Rector d. Johannes Tirbels, pro absentia et placet: VI gr. (154).
1552. Rector Godefridus Calffs, absens (155).
1555. Rector d. Johannes Lipsen, absens (157.9).

Hospitale.

1477-85. Rector d. Arnoldus Bartholomei, pro absentia et placet: III gr. (146.50).

1523-37. Rector d. Leonardus Tharis, pro absentia et placet: VI gr. (154.1).
1554-6. Rector Renerus Bex, absens, studet Lovanii, unde docuit, ideo habet absentiam gratis, et pro placet: IIII gr. (159.8).
*Altare (*Marie et Georgii: 154) *in castro de Goer.*
1555. *Pro juribus litt. proclam. d. Henrico Loebbroeck ad capellaniam in castro de Ghoer vacantem per mortem Petri van der Linden, ultimi illius rectoris et in partibus defuncti, per nobilem virum Godefridum de Meglinedonck, dominum temporalem de Ghoer et Scoenbrouck de jure patronatus presentato; datum IIIa Novembris 1555: VI gr.* (157 : 63[10]; 158 : 70).

Nuenhem.

Ecclesia.

Placet.

Matricularia.

Opitter: ecclesia, placet; alt. s. Nicholai; alt. s. Joannis Baptiste; matricularia.

Ophoven: ecclesia, placet; matricularia.

Opgheystingen subest capitulo Eyckenci; alt. Nicholai; matricularia.

Opoeteren: ecclesia, placet; matricularia.

Roggel.

Ecclesia.

1523-37. Rector d. Johannes Juliani, pro absentia: I s. (154.2.1).
1523. Placet d. Henrici Schiefkens, deservitoris: I scutum (154).
1536-7. Placet d. Henrici Stricken, item (152.1).
1556. Rector d. Florentius de Bellomonte, absens (157.9).

Altare s. Marie.
Matricularia.

Rotthem: ecclesia, placet; alt. s. Katherine; matricularia.

Reckem: ecclesia, placet; matricularia.

Stockem: ecclesia, placet; alt. s. Nicholai; alt. s. Marie; alt. s. Agathe; hospitale; matricularia.

Thoren.

Ecclesia — et personatus (154).

1487. Rector d. Godefridus Conincxs, studens Lovanii in theologia, unde docuit, ideo habet absentiam gratis (150).

1523-37. Rector dominus rev[mus] archidiaconus Campinie, mag. Michael Enckenvoert (154.1).

1552. Rector mag. Wilhelmus Lomberts alias Enckevoirt ob privilegium Antverpiense gratis (155.7).

Vicaria.

1478. Rector d. Godefridus Koenincks, studens Colonie in facultate juris canonici, unde docuit enz. (147).

1479. Rector d. Godefridus Kempen, studens Colonie in theologia etc. (148).

1523-37. Rector d. Anthonius Kocx, pro absentia I st. (154.2.1).

1523. Placet d. Huberti Plumpen, deservitoris I scutum (154).

1536-7. Placet d. Godefridi Becker (Beeckers) (152.1).

1552. Rector mag. Johannes Helremans, studens Colonie, ideo gratis.
Placet d. Johannis Scalen (1555.7.8).

Altare s. Nicholai.

1479. *Pro juribus et sigillo procl. et adm. d. Johanni Kaelen, presb. Leod. dioc., super altari hoc vacante per mortem d. Godefridi Spranckems per hon. dom. Godefridum Coninck, rectorem ecclesie de Thoren litteratorie presentato; et pro rata fructuum; datum V Maii: III flor. Ren.* (148 : 63[10]).

1536-7. Rector d. Henricus Broeghel, pro absentia III gr. (152.1).

1555. *Pro juribus litt. procl. et adm. Godefrido Halsters, clerico Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per contractum matrimonii, uti asseritur, Wilhelmi Doelens de Belisia, ultimi rectoris in manibus d. Goeswini Jacobi, canonici eccl. colleg. s. Joh. Evang. Leodiencis vicarii dom. Wilhelmi Lombard, uti persone personatus de Yttervoert; datum decima Junii 1555: XVIII gr.* (157 : 65).

Matricularia.

1523. Rector Jacobus Gruters, pro absentia et placet: IIII gr. (154).

1536-7. Rector Wilhelmus Snoeck item (152.1).

1558. *Pro juribus litt. procl. Anthonio Haegen, clerico Leod. dioc. ad hanc matr. vacantem per liberam resignationem d. Johannis Gruyters, in manibus collatoris, domini Wilhelmi Lombarts, persone personatus de Thoren; datum decima Januarii 58* (158 : 60[00]).

1523. *Altare Anthonii.*

1536-7. Rector d. Leonardus Enckenvoert, pro absentia: IIII gr. (152.1).

Baexhem, appendix — van 154 af: ecclesia (tusschen Borssem en Caulille).

1479. *Pro juribus et sigillo proclam. et admissionis d. Lamberto Ghiselberti, presb. Leod. dioc. super eccl. parochiali sive appendice de Baexhem vacante per mortem d. Godefridi Spaukemps, ultimi rectoris ejusdem, nobis per hon. virum d. Godefridum Conincs asserendo se personam personatus in Thoren, litteratorie presentato, ac pro rata fructuum; datum XVIII Febr.: III$^1/_2$ flor. Ren.* (148 : 63).

1552. Rector d. Lambertus Gruyters, pro absentia: VI gr. (155). Placet.

Altare Marie.

1557. *Pro juribus et expeditione litt. procl. honesto juveni Bartholomeo Pyls, clerico Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per mortem Servatii Liezen, ultimi rectoris, per Urselam de Baexhem, relictam legitimam quondam domicelli Johannis de Baexhem, domini et possessoris domus sive castri de Baexhem ratione juris patronatus laicalis feudi dicti domus de Baexhem presentato; datum XVIII Marcii anni 57: VI gr.* (159 : 56[10]).

Straemproede.

Ecclesia.

1552. *Pro juribus litt. procl. Guilhelmo Francken, presb. Leod. dioc. ad eccl. par. de Straemproye vacantem per liberam resignationem via canonice permutationis per et inter dictum dom. Guilh. Francken, uti rectorem altaris dive Agate in eccl. par. s. Catherine virginis oppidi Eyckencis ex una necnon Wilhelmum de Belisia uti procuratoris hon. viri Mi-*

chaelis...., rectoris eccl. par. divi Willibrordi de Strampроede ex alia, et per d. Michaelem Lombard tamquam personam personatus de Ittervoort presentato; datum Xa Februarii 1553: VI gr. (155 : 54).

Matricularia.

1536. Rector Henricus Gherardi de Mierle, pro absentia: IIII gr. (152).
1523. *Altare Marie.*
1523. *Altare Jacobi.*
1523. *Altare Anthonii.*
1523. Rector Jacobus Boen, pro absentia et placet: VI gr. (154).
1554. *Pro iuribus litt. procl. d. Nicolao Gelabeeck ad hanc matric. vacantem per mortem d. Henrici filii Gerardi de Myerloe, ult. rectoris, per dom. Wilhelmum Lombart ab Enckevort rectorem persone personatus ecclesie de Yttervoort, ratione dicti sui personatus presentato: datum XIIIa Marcii 1555: VI gr.* (157 : 63).

Weert — 154: superius.

Ecclesia.

1476. Rector d. Joannes Sonderlant, pro absentia V s.g. (145).
1478. Placet d. Henrici C...., presb. Leod. dioc. I scutum (147).
1523. Placet d. Joannis de Merica, presb. sec. item (154).
1536. Placet d. Petri Fabri, deservitoris, item (152).
1537. Placet d. Henrici van der Zant, item (151).
1552. Rector d. Ludovicus Celeson, absens.
Placet d. Mathie de Pinenborch (155).
1555. *Pro iuribus litt. instit. nobili viro Rutghero de Memorenci, clerico Leod. dioc. ad eccl. par. oppidi de Weert superioris vigore litt. proclam. dicto Rutgero XXa Junii anno 54 prout in registro anni preteriti f. LXXIX patet concessarum: datum XXIIIIa Maii anno 1555: XII gr.*
1555. Rector d. Rogerius de Memorenci: absens VI s.; — studens Lovanii (158).
Placet d. Mathie Pipenborch, presb. sec.: I schuta (157.8).

Altare s. Joannis Baptiste.

1477-9. Rector d. Petrus Cobben, pro absentia et placet: VI gr. (146.7.8).

1485. Rector d. Theodorus Houtappels, pro absentia (150).

Altare s. Nicholai.

1478. Rector d. Everardus Scriptoris, pro absentia et placet (147).
1523. Rector d. Johannes de Merica, pro absentia et placet: VI gr. (154).
1537-52. Rector d. Johannes de Edighen, item (155-5).
1537. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum Johanni Wilhelmi de Edighen, clerico Leod. dioc. ad hoc alt. vacans per simplicem resignationem d. Egidii Henrici, ultimi rectoris, per ven. virum d. Arnoldum Goltwert, decanum eccl. colleg. s. Victoris Xantencis et rectorem eccl. par. de Wert superiore presentato. Datum XII Aprilis ad requestam illustris domini comitis de Horne: VI flor. V st.* (152).

Altare s. Katerine et omnium Sanctorum.

1537. Rector d. Wilhelmus Zielen, pro absentia: IIII gr. (151).

Altare s. Marie et Georgii.

1536. Rector Henricus, pro absentia et placet: VIII gr. (152).
1537. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum hon. viro d. Judoco Blocx, presb. Leod. dioc. ad altare sive vicariam perpetuam b. Marie Virginis in eccl. par. de Overwert, vacantem per mortem Henrici Noets, clerici, ultimi rectoris ejudem, per generosum et illustrem virum, d. Johannem comitem de Horne, dominum temporalem de Altena, Wert et Cortesem presentato; datum penultima Julii: V flor. V stof.* (151).
1552-58. Rector d. Jacobus Goersen, absens (155.9).
1557. *Pro juribus et exped. litt. institutionis, admissionis, proclamationis d. Johanni de Arch.... ad hoc alt. vacans per liberam resignationem d. Jacobi Goers, ult. rectoris, via canonice permutationis facte cum dicto domino Johanni, canonico eccl. colleg. beate Marie Thorensis; datum XIIII Junii anni 57 : XVIII g.* (159 : 59).
1523. *Altare s. Spiritus.*
1552. Rector d. Godefridus Voegels, absens (155).

Matricularia.

1474. Rector mag. Raso Vooght, decanus ecclesie de Breda, ad

preces et intuitu domicelli de Nassouw habet absentiam hoc anno gratis (143).

Capelle s. Rumoldi.

144-85. Rector d. Anthonius de Roesendale absens (146.7.8); studens Lovanii in jure canonico (149.50).

1478. Rector Godefridus de Halen, pro absentia et placet ydonei: VI gr. (147).

1523-36. Rector Henricus Neels, pro absentia et placet VI gr. (154.2).

1537. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum Johanni filio Wilhelmi de Edighen, clerico Leod. dioc. ad capellam s. Rumoldi extra muros opidi de Overwert, vacantem per mortem quondam Henrici Neels, ultimi rectoris, per generosum et illustrem dom. Johannem, comitem de Horne, dom. temporalem de Altena, Wert et Corteram presentato: datum penultimi Julii: IX flor.* (152).

1552. Rector d. Joannes de Edingen, absens (155).

1555-57. Rector d. Rogerius de Memorenci, abs. — studens Lovanii (158).

1523. *Capella sancti Mathie.*

1523. *Capella sancte Ode* — non consecratum (159).

1523. *Capella sancte Barbare.*

Wessem.

Ecclesia.

1476-87. Rector mag. Henricus Borman, pro absentia IIII sg 145.50).

1476.7. Placet Henrici Servacii, I scutum (145.6).

1485. Placet Johannis Lipsen, presb. sec. (150).

1510. Rector d. Petrus Sprewert, canonicus s. Dionisii Leodiensis pro absentia III s.g. (153), — pro absentia *item* (154).

1523.37. Placet d. Francisci Rutgheri I scutum (154.2.0).

1536.57. Rector d. Walterus Hartoghe, absens (152.1).

1552.57. Rector d. Anthonius Hertoch, absens
Placet presbiteri secularis idonei: I schutum (155.7.8.9).

Altare s. Agathe.

1478. Rector d. Johannes Marcelii Groensijs, pro absentia et placet VI gr. (147.8).

1552.57. Rector d. Robertus de Corswaren, *item* (155.9).

Altare s. Mathie.

1523. Rector Matheus Smets, pro absentia et placet VIII gr. (154).
1536.7. Rector Egidius Pipe, *item* (152.1).
1552.57. Rector Johannes Gobbels, *item* (155.8).

Altare s. Spiritus.

Altare s. Katherine — 153: a. Marie et Cath.

1537. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Francisco Rutgheri, presb. Leod. dioc. ad altare s. Nicholai et Catherine vacans per mortem d. Johannis de Zittard, ultimi rectoris, per ven. virum d. Anthonium Hartoghe, rectorem hujus eccl. presentato; datum X Januarii: III flor.* (151).

Matricularia.

Hospitale.

Hedel, appendix — van 154 af: Heell tusschen Gerdingen en Helden.

14... Rector d. Jacobus Luytkens, rector eccl. sive appendicis de Hedel (148 : 63).
1487. D. Christiani Rutgeri, officians hanc ecclesiam (150).
1523. Rector d. Dyonisius Papenbrouck, pro absentia et Placet domini Petri Nowen, presb. sec. I scutum (154).
1552. In lite (155).
1554. Litigiosa: deservitur per d. Henricum Herle (157).
„ (1557.8).
1557. *Pro juribus et exped. litt. procl. d. Johannis Caelen ad eccl. par. sive capellam de Heel vacantem per mortem d. Laurentii de Rodeduni seu per liberam resignationem d. Anthonii de Erpekom, ultimi rectoris, in manibus d. Anthonii de Hertoge, rectoris eccl. par. de Wessem, ordinarii collatoris ratione dicte sue ecclesie de Wessem factam et admissam et per eumdem presentato: datum XIXa Dec. 1558: VI g.* (159 : 57).

Altare s. Marie.

1510. Pro presentatione ad ord. presbiteratus d. Walteri Lamberti, rectoris hujus altaris, titulo sui beneficii: XV st. (153 : 65).

Matricularia.

Grathem, appendix.

1497. Rector d. Gerardus de Eelen, pro absentia et
Placet Gerardi de Weert, presb. sec.: XII g. (150).
1523. Rector d. Franciscus de Wessem, pro absentia: VI gr.
Placet d. Jacobi Leonardi, presb. sec.: I scutum (154).
1536.7. Rector Franciscus Rutgheri, absens (152.1).
1536. Placet d. Wilhelmi Trayken (151).
1537. Placet d. Henrici van der Lande, deservitoris (152).
1554. Rector absens et in turri propter sua demerita; deservitor habet omnes fructus nec solvit placetum deserviture (157).
1555. Rector d. Guilhelmus a Pictavia, absens et studens Colonie (158).

Altare s. Nicholai.

1478. Rector mag. Petrus Houtloeck, pro absentia et placet deservitoris ydonei: IIII gr. (147).
1552. *Pro juribus litt. procl. et adm. revmo domino Johanni Haelen, canonico et sigillifero Leod. ad hoc alt. vacans per liberam resignationem via canonice permutationis factam per et inter d. et mag. Martinum Haelen, dicti altaris rectorem ex una, necnon prefatum Johannem Haelen, tamquam eccl. collegiate s. Petri Leodiensis canonicum et per ven. dom. Anthonium Hertoge, rectorem eccl. par. de Wessem, presentato; datum prima Aprilis: gratis* (155:55).
1523. *Altare Marie novum.*

Matricularia.

Beegden, appendix.

Ecclesia.

1523. *Pro juribus litt. procl. et adm. concessarum d. Johanni Reneri de Echt, presb. Leod. dioc. ad hanc eccl. vacantem per simplicem resignationem d. Rolandi Kalen, ultimi rectoris ejusdem, per d. Petrum de Sprewart, tamquam pastorem ecclesie parochialis de Wessem presentato; datum quoad presentationem prima Septembris, quoad admissionem XI Sept.: VI flor. VI st.* (154).

Altare s. Joanniis.
Matricularia.

Wyschaghen: ecclesia, placet; alt. s. Agathe; alt. s. Nicholai; matricularia.

C. Wassenberch.

Assel et Swalmen.

Ecclesia.
Placet.

Pro juribus litterarum proclam. venerabili viro d. Guilhelmo a Meroda alias Franckenborch, canonico Leod. ad eccl. par. sancti Lamberti de Asselen et Swalmen canonice unitas ad presens vacantes per mortem quondam d. Lamberti Mercatoris alias Saelborch, ultimi illius possessoris per validum et nobilem virum Arnoldum Scinck, dominum temporalem de Helenroede, Asselen et Swalmen ducatus Geldrie de jure patronatus ratione dominiorum de Asselen et Swalmen reverendissimo domino nostro Leodiensi tamquam administratori fructuum archidiaconatus Campinie presentato. Datum XVa Junii a⁰ 1553: VI gr. (n. 155 f. 72).

Altare s. Katerine in Assel.
Altare s. Marie in Swalmen.

Pro juribus litter. proclam. et admiss. concessarum honorabili viro mag. Theodorico de Puteo, presb. Leod. dioc. ad alt. b. Marie et Anne situm in eccl. de Swalmen vacans per mortem d. Godschalci de Swalmen, ultimi rectoris ejusdem per hon. virum d. Lambertum Merchatoris, curatum ejusdem eccl. de Swalmen presentato; datum penultima Novembris: II flor. XV st. (n. 151).

Altare s. Georgii.
Altare s. Crucis.
Matricularia.

Besel (Beessell).

Ecclesia.

1476-1485. Rector d. Otto de Houtmoelen; pro absentia et
Placet d. Johannis Haeck, presb. sec., simul II scuta.

Altare s. Nicholai et Katerine.

Pro juribus et expeditione litterarum procl. et adm. d. Ge-

rardo de Roede ad hoc alt. vacans per mortem d. Goeswini Wonckrarde, per dom. Johannem Pistoris rectorem dicte ecclesie de Besel ratione sue investiture presentato: datum XIXa Decembris 1558: XVIII g. (fragment f. 83[oo]).

Matricularia.

Melich et Herkenbosch, capella.[1])

Placet.

Altare b. Marie (154).
Altare s. Nicholai (154).
Altare s. Agathe (154).
Matricularia.

Nyell ad Mosam.

Ecclesia.
Placet.

1476. Rector d . Joannes de Meere, pro abs. II s. gr.
Placet d. Henrici de Bracht, presb. sec. Ī scutum (145).
1485. Rector d. Anthonius de Bossen, pro abs. II s. g. (149).
1487. Rector d. Anthonius de Cunssel, absens.
Placet Johannis Leydecker (150).

Altare s. Marie.
Altare s. Nicholai et Katerine.

1485. Rector d. Joannes Vuestenroede, studens Colonie in artibus, ideo gratis, et pro placet deservitoris ydonei: IIII gr. (149).

Tegelen.

Ecclesia.
Placet.
Altare s. Nicholai.
Matricularia.

Venloe.

Ecclesia.

1485. Rector d. Barthomeus van de Valgaet, studens Lovaniensis in jure canonico, unde docuit, ideo habet absentiam gratis.

---

[1]) In 154 wordt Melick alleen ingeschreven met de altaren. In 157: Meylick, eccl.; placet. Herkenbosch, app.; Alt. Marie et Bartholomei; alt. Marie in Herkenbosch; alt. Barbare et Agathe ibidem; Alt. Agathae in Meylick.

Placet d. Hermanni Zeberti, presb. sec.: I scutum (149).

1487. Rector f. Bartholomeus Braxatoris, studens Lovaniensis in jure canonico.

Placet d. Arnoldi sGroten, presb. sec.: I scutum (150).

Altare s. Marie.

Altare s. Nicholai.

Altare s. Spiritus.

1554. *Pro juribus litterarum procl. d. Hermanno Weyen, presb., ad capellam sancti Spiritus sitam in eccl. de Venlo, ad presens vacantem per mortem d. Theodorici Spaens per burgemagistros et consules oppidi de Venlo presentato; datum XXIXa Marcii anno 1555* (157).

Altare sanctissimi Sacramenti.

Altare s. Jacobi.

Hospitale.

Altare s. Crucis.

Vlodorp, capella.

Placet.

Schepenbrieven

van het

Kapittel van O. L. Vrouw

te

Maastricht.

(Vervolg).

In het vorig deel, deel LX dezer Publications, maakten wij een begin met de uitgave in regestvorm der talrijke schepenbrieven, welke betrekking hebben op het aloude kapittel van O. L. Vrouwe-kerk en die bewaard worden op het Rijksarchief in Limburg te Maastricht. Bijna allen zijn origineelen op perkament.

In een kort woord vooraf meldden wij, hoe die kerk door een harer laatste kanunniken, die de opheffing van haar kapittel op het eind der 18e eeuw door de fransche revolutiemannen overleefde, genoemd wordt niet alleen collegiale, maar ook aartsdiakenale en hoe zij naast de kerk en het kapittel van St. Servaas bloeide en met deze wedijverde; ook gaven wij een enkel woord ten beste over het doel en de wijze dier uitgave.

De in dat deel op blz. 161—249 geregistreerde schepenbrieven bedragen het getal van 140, allen origineelen op perkament en loopende over de jaren 1283—1375. Ten einde men zich een gedacht kan vormen van de samenstelling van dergelijke brieven en de termen er gebezigd, gaven wij enkele in extenso.

Thans gaan wij daarmede voort.

P. D.

Nº 141.

1375 (Augustus 10) in die beati Laurentii Martyris.

Schep. v. M. oorkonden, dat hun medeschepen Everardus de Vernenholte en zijne echtgenoote Maria de Frepont aan de broederschap van kapellanen in de O. L. Vrouwekerk eene jaarlijksche rente van 5 Luiksche schel., te beuren half met Kerstmis en half met het feest van den H. Johannes den Dooper, van 25 schel. en 2 kap. cijns uit het huis van den *magister* Egidius, *factor arcuum seu arbalistarum* gezegd *boeghemeker,* met aanhoorigheden gelegen op de Groote Gracht (*supra fossatum*) tusschen het huis van Johannis de Beke priester, *investitus seu rector* der kerk van Lanaeken (*Lodenaken*), voorheen behoord hebbend aan meester Johannes de Viseto, en het huis van Wilhelmus Fransois van Pytershem, weleer behoord hebbend aan wijlen Wilhelmus de Los, clericus, voor hun jaargetijde, dat hunner beste vrienden en dat van wijlen Elisabet de Sibde door de priesters dier broederschap te houden, overdragen, beloven goede wering te doen en de broederschap gedurende een jaar en dag tegen elke rechtmatige vordering te zullen vrijwaren, zooals gebruikelijk is en verklaren dat die 5 schellingen gebeurd worden *sine requisitione donanda vel recipienda,* alles onder verband hunner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Lambertus de Kestele en Henricus de Monthenaken. — Zegels afgevallen.

Nº 142.

1375 (September 26) feria quarta post festum beati Mathei Apostoli et Evangeliste.

Schout en schepenen v. M. oorkonden, dat Arnoldus de Ghynderen, priester, als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw wegens achterstallige rente, op het gasthuis der H. Agatha,

maagd en *gloriosa* martelares[1]) gelegen *ante portam cerdonum* (Looierspoort) of op de provisoren van dat gasthuis de *bona posteria* van wijlen Cannarts met aanhoorigheden in de *quade vlyegenstraete,* tusschen het huis van Johannes de Zigghen, wever, en dat van Theodricus gezegd Dyrken Voenkens, wever, heeft doen uitwinnen en zij hem dit voor een jaar en dag in eigendom toewijzen, behoudens ieders rechten.

Orig. op perkament. — Schepenen: Theodericus de Boudingen schout, Rutgherus de Viseto, Lambertus de Kestele, Henricus de Monthenaken, Everardus de Vernenholte, Gerardus de Marcka, Philippus de Hercke en Paulus de Spauden. — Zegels in bruine was: 1. van vair, in den rechter bovenhoek een klimmende leeuw; omschrift: *S. Diderick van Bodingen;* 4. gefaast van acht stuk; in het vrijkwartier een hertengewei waartusschen eene vijfpuntige ster; omschrift: *S. Hendrik de Mutenak' scab. tiec.*

N° 143.

1376 (September 18) mensis Septembris die XVIII.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes de Echt, priester, als rector van het altaar van den H. Andreas in de O. L. Vrouwekerk, aan Johannes gezegd Florini, leerlooier, en zijne echtgenoote Oda voor eenen jaar- en erfcijns van 8 schel. en 2 kap. een huis met aanhoorigheden in de Looierstraat tusschen dat van Johannes gezegd Caesevinne en dat van Johannes Valkenborch, leerlooier, opdragen, welke cijns te betalen is half met de kapoenen met Kerstmis en half met St. Jan Baptist, en de deken en het kapittel van O. L. Vrouw die opdracht, gedaan *pro utilitate et profectu* van voormeld altaar, goedkeuren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Lambertus de Kestelt en Everardus de Vernenholte. — Zegels der schepenen en van het kapittel in bruine was grootendeels gebroken.

---

[1]) Het hospitaal en de kapel der H. Agatha lagen in de Tafelstraat aan de zuidzijde, die in de 17e eeuw genoemd wordt *St. Aechtenstraat.* In 1650 werd dat gasthuis opgeheven en de goederen ingelijfd bij O. L. Vrouwekapittel en bestierd door het fabriek en het choralenregister van dat kapittel.

N° 144.

1376 (November 10) mensis Novembris die X.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes de Echt, priester en rector van het altaar ter eere van den H. Andreas in de O. L. Vrouwekerk met toestemming en goedkeuring van den deken en kapittel in erfpacht opdraagt aan Henricus Penre, priester en zijne erfgenamen, het huis dat hij bewoont en toebehoort aan genoemd altaar, met ap- en dependentien gelegen in de Hondstraat, *in vico canum,* tusschen het huis van Gerardus gezegd le Rosti, deken van voornoemde kerk, en het huis van Godefridus gezegd Clerck voor 5 marken jaar- en erfcijns, betaalbaar half met Kerstmis en half met het feest van den H. Johannes den Dooper, van welke marken Henricus Penre belooft binnen twee jaar 2 marken te zullen lossen met 44 dubbele gouden mottoenen, van goed gewicht en wettige waarde, te weten een mark binnen het eerste jaar en de tweede in het volgende jaar, waarvoor hij *subiciens se quoad hoc juri civili* al zijne goederen roerende en onroerende, tegenwoordige en toekomende verbindt.

Orig. op perkament. — Schepenen: Lambertus de Kestelt en Everardus de Vernenholte. — Zegels in groene was geschonden, dat van het kapittel nog slechts voor de helft aanwezig.

N° 145.

1377 (Maart 31) feria tertia post festum Pasche.

Schep. v. M. oorkonden, dat Gerardus de Wanghe, deken van O. L. Vrouwekerk, Franciscus plebaan van St. Nicolaaskerk en Nicolaus de Cruse, *armiger,* als testamentaire uitvoerders van Johannes de Kanne, in leven priester en kapelaan van O. L. Vrouwekerk voornoemd, aan de broederschap van kapellanen dier kerk eene jaarlijksche erfrente van 5 schel. uit het onlangs gebouwde huis van Petrus de Stockhem te Sint-Pieter opgedragen en verklaren dat die cijns gelijk is aan die van het altaar der H. Agatha, gelegen in de groote krocht, *magna cripta,* van voornoemde kerk.

Orig. op perkament. — Schepenen: Lambertus de Kestelt en Paulus de Spauden. — Zegels afgevallen.

N° 146.

1378 (November 6) in die beati Leonardi abbatis videlicet mensis Novembris die sexta.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes de Wassenberch, priester en rector van het altaar der H.H. Petrus en Paulus in de O. L. Vrouwekerk, ***subiciens se et omnia bona sua quoad infrascripta juri civili ut laycus,*** aan Johannes, den zoon van Maria de Keverenberg die het voor hem in ontvangst neemt, zijn woonhuis in de straat nabij het klooster van O. L. Vrouwkapittel ***in vico sito juxta claustrum ecclesie beate Marie,*** [1]) tusschen dat van den ***strenuus vir*** Reynerus de Berghe, ridder en dat van Margareta de Cibde gezegd Griete Clockers, voor drie marken en 2 kapoenen erflijken jaarcijns, betaalbaar half met Kerstmis en half met het feest van den H. Joannes den Dooper, opdraagt, onder beding dat de eerste termijn van betaling zal zijn met het feest van Kerstmis van het volgende jaar .. ***quod primus terminus solutionis hujusmodi census exsolvendi inchoabit et erit a festo Nativitatis Domini nostri proxime venturo ultra annum videlicet in consimili festo Nativitatis Domini nostri anno revoluto,*** terwijl de opdracht in erfpacht van het huis plaats zal hebben met het aanstaande feest van St. Petrus banden, belooft hem voor gemelden cijns gedurende een jaar en dag in het rustig bezit daarvan te houden en hem tegen elke vordering te vrijwaren, alles onder verband zijner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Philippus de Herke en Servatius de Mulken.

N° 147.

(1379 Februari 8) Datum anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo septuagesimo nono· feria tertia post Purificationem beate Virginis gloriose.

Schout en schepenen van Oud-Valkenburg oorkonden, dat Johannes de Wassenbergh, rector van het altaar der H.H. Petrus en

[1]) In dorso van den brief wordt de ligging van dat huis ook aangeduid met de woorden prope molendinum brasii episcopi d. i. nabij den bisschopsmoutmolen die gelegen was en nog is tegenover de Koestraat. Is deze straat of wel de huidige Cortenstraat bedoeld, waar het huis van ridder van den Berghe gelegen was?

Paulus in de O. L. Vrouwekerk te Maastricht, voor 2½ mud en 3 vaten rogge jaarlijksche pacht, maat van Maastricht, aan Johannes gezegd Clitsmans zone in erfpacht geeft eene aan gemeld altaar behoorende hoeve gelegen ter plaatse *supra roet* met de huizing, gebouwen en bijbehoorend land, onder beding, dat hij die hoeve, gebouwen, enz. op zijne kosten *a parietibus et tecturis bouwelyck* zal houden en hij tot onderpand der geregelde betaling dier pacht stelt 1½ bunder bouwland, waarvan ½ bunder gelegen is naast dat van Hermannus gezegd Rover de Valkenborch, ½ bunder naast dat van Johannes de Aldenvalkenborch en het derde half bunder naast land der kinderen Wambeys, roerende deze landerijen van den hof van Arnoldus gezegd de Holsberch, wapendrager, met de uitdrukkelijke bepaling, dat, zoo Johannes gezegd Clitsmans of zijne erven of opvolgers nalatig zullen zijn in de geregelde betaling dier pacht, hetzij gedeeltelijk of geheel, hij en zijne opvolgers als rector van gemeld altaar de hand zullen mogen slaan aan het gestelde onderpand en daarmede handelen als met de eigendommen van dat altaar.

Op verzoek van schout en schepenen die geen eigen zegel hebben, zegelt Arnoldus de Holsberch voornoemd.

Orig. op perkament. — Schepenen: Walterus schout, Nychus de Strucht, Henricus Craen, Wilhelmus de Yseren, Macharius de Yseren, Gherardus Belten, Johannes dictus Clitsmans zon, Gerardus Morteken. — Zegel van Arnoldus de Hulsberg: in bruine was gebroken; op een geblokt veld drie koeken 2.1; in het schildhoofd een barensteel; omschrift: *S. Arnold* ..

N° 148.

1379 (Mei 5) mensis Maii die quinta.

Schout en schepenen van Lenculen en schep. van Maastricht oorkonden, dat Nesa, dochter van wijlen Jacob, den bakker van het kapittel van O. L. Vrouw, voor 5 marken, 8 schel. en 18 kap. jaarcijns aan Jacob gezegd inden Wyerhoef en zijne echtgenoote Katharina de Blisea een huis met ramen gelegen nabij het hof van Lenculen met al de rechten die zij daaraan kan doen gelden, in erfrecht opdraagt, van welken cijns Jacob en Katharina beloven binnen het jaar en dag twee marken te zullen terugkoopen met 18 dubbele gouden mottoenen en tot nakoming van dat alles zij tot *fidejussores seu*

condebitores stellen de gebroeders Arnoldus en Mathias de Wilre, die zij tegen elke schade zullen vrijwaren.

Orig. op perkament. — Schepenen van Lenculen: Macharius de Hese, Florentius Weylde, Reynerus de Berne, Johannes de Juleymont, Arnoldus Nuest, Gobbelinus de Monyouwen en Macharius de Jecora. — Schepenen van Maastricht: Forentius Weylde en Johannes de Juleymont. — Zegels afgevallen.

N° 149.

(1380 Januari 25) Datum anno Domini millesimo CCCmo septuagesimo nono ipso die conversionis beati Pauli Apostoli.

Schep. v. M. oorkonden, dat Yda de Vleke, zonder echtgenoot en kinderen zijnde, aan Johannes de Echt priester, in zijne hoedanigheid van rector van het altaar ter eere van den H. Andreas in de O. L. Vrouwekerk, de rechten die zij heeft of verkrijgen mag op het huis vermeld in den brief, waardoor deze gestoken is, overdraagt en belooft haren broeder Lambertus, wanneer hij *ad debitam suam etatem* zal zijn gekomen over te halen ten behoeve van gezegd altaar zijne rechten op voormeld huis af te staan.

Orig. op perkament. — Schepenen: Philippus de Hercke en Macharius de Jecora. — De beide zegels in bruine was geschonden; 1. gegeerd van tien stuk: in het rechter vrijkwartier een band.

N.B. Transfix van den brief van 18 September 1376 (n° 143).

N° 150.

(1380 Februari 9) Datum anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo nono mensis Februarii die nona.

Schout en schepenen van Bemelen[1]) oorkonden, dat Johannes de Wassenborch, rector van het altaar der H.H. Apostelen Petrus en Paulus in de O. L. Vrouwekerk, met toestemming en goedkeuring van deken en kapittel dier kerk, voor een jaarpacht van $2^1/_2$ mud en 3 vaten rogge aan Johannes gezegd Clitzmans zon, het erf behoorende aan voormeld altaar en gelegen ter plaatse geheeten

[1]) De naam der schepenbank Bemelen is in het charter niet vermeld, doch blijkt duidelijk uit het zegel.

Roet, met de huizen, gebouwen en verdere aanhoorigheden in erfrecht opdraagt, welke pacht, maat van Maastricht en pacht van Overmaas, te leveren is met het feest van den H. Andreas (30 Nov.) te Maastricht in het huis naar aanwijzing van voornoemden rector of zijne opvolgers, onder beding dat Johannes Clitzmans zon die huizen en gebouwen op zijne kosten *a tectis et parietibus dictis theutonice bouwelyck* zal houden, en hij tot onderpand voor de geregelde levering dier pacht stelt ½ bunder bouwland gelegen ter plaatse *beghinendael* en roerende van hunne *curia,* in het bezit waarvan zij Johannes de Wassenborch stellen onder beding, dat zoo Johannes Clitzmans zon of zijne erven nalatig mochten zijn in het voldoen dier pacht, in haar geheel of ten deele, eerstgenoemde of zijne opvolgers de hand zal of zullen mogen slaan aan het gestelde onderpand ten behoeve van voormeld altaar en *eodem interpignore uti libere et quiete, more et consuetudine curie nostre predicte, una cum bonis ad dictum altare spectantibus superius declaratis, quavis contradictione cessante,* ..

Ter verklaring dat deze opdracht geschied is met hunne toestemming en goedkeuring zegelen deken en het kapittel mede met hun zegel *ad causas.*

Orig. op perkament. — Schepenen van Bemelen: Macharius de Jecora schout, Mathias de Liebeke, Petrus Thonys, Nycholaus supra Hospitale, Johannes de Cadirs, Hermannus Resen, Henricus Ackerman en Johannes gezegd Clitsmans zon. — Zegels in bruine was: 1. dat der schepenbank Bemelen: zijnde op een voetstuk de H. Maagd gekroond ten voeten uit en aanziende, dragende op den linker arm het Kindje, dat den kruisnimbus draagt; in rechterhand houdt de H. Maagd een......; links der H. Maagd de H. Laurentius diaken, houdende in de rechter hand den rooster en in de linker een palmtak; boven de hoofden der H. Maagd en van den H. Laurentius tusschen hen beiden eene zespuntige ster: omschrift: ... .. *e Bemell scab.... sc. Marie trai.*

N° 151.

1380 (Mei 8) mensis Maii die octava.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes de Hoelsbergh, Johannes de Hese, Arnoldus gezegd Clot, *campsor* (wisselaar) der stad Maastricht, Martinus Egidii de Hoelbeke klerk, en Juecta de

Uchelen, uitvoerders van het testament van Egidius de Boersen alias Wisseler, aan deken, kapittel, priesters en clerici van O. L. Vrouwekerk om onder hen elke week, wanneer de H. Mis ter eere van de *glorieuse* H. Maagd Maria gecelebreerd wordt, verdeeld te worden, eenen erfcijns van 5 Luiksche schel. uit het huis waarin Goeswinus de Jecora woont,[1]) naast dat van den priester Johannes gezegd Haesdale en naast de broodbakkerij, overdragen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Macharius de Jecora en Servatius de Mulken. — Zegels in bruine was: 1. een hertengewei; omschrift: .. *Joh.. de Jecora . scab.. ect..*; 2. Gefaast van acht stuk waarover heen een valk naar rechts.

N° 152.

1380 (September 2.) mensis Septembris die vicesimo ..

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat Johannes de Eyke, wever, burger van Maastricht, als momboor en wettige echtgenoot van Barbara, dochter van wijlen Eustachius Sul,[2]) deken van O. L. Vrouwekerk, en genoemde Barbara aan deken en kapittel dier kerk overdragen eenen jaarlijkschen erfcijns van 30 schel. door hunnen rentmeester te beuren half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis, uit de hoeven van Eustachius voornoemd, thans in erfrecht bij Reynerus de Vinea, man van wapenen, met ap- en dependentien gelegen te Viertoren, *in quatuor turribus ab ista parte Jecore et prope Jecoram* naast de hoeve van Otto de Rennenberg, en uit ongeveer 6½ roeden akkerland nabij voormelde hoeve *ab ista parte antique Jecore,* tusschen deze oude Jeker en het bunder land dat hun toebehoort, en onder verband hunner goederen beloven hen een jaar en dag tegen elke vordering te zullen vrijwaren, zooals gebruikelijk is.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes Ysermans schout, Herricus Kestelman, Philippus de Herke, Rutgherus de Viseto, Reynerus de Orreo, Reynerus de Eytsenrode, Mathias supra Lacum en Laurentius de Lacu. — Zegels afgevallen.

---

[1]) Uit de noot in dorso blijkt dat dit huis gelegen was nabij de St. Hilariuskapel, *prope sanctum Hylarium*, die op de St. Pieterstraat gelegen was.

[2]) In de noot in dorso wordt hij Eustacius Zul genoemd. Deze familie gaf voorheen den naam aan de huidige Begijnenstraat, die Sulsruwe geheeten werd.

N° 153.

1383 (Juni 20) mensis Junii die vicesima.

Schep. v. M. oorkonden, dat Arnoldus, zoon van wijlen Nycholaus de Blisea, *pellifex,* voor het jaargetijde zijner echtgenoote Nesa, aan den *investitus* van de St. Nicolaaskerk een erfcijns van 2 schellingen 's jaars, te beuren half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis uit de 15 schel. die hij jaarlijks beurt uit het huis weleer geheeten *copillen guet,* gelegen op de Kersenmarkt, *forum cerasorum,* naast dat van Henricus gezegd Kueninx en het erf weleer geheeten *des alden Doems guet* thans van Tylmannus Candelifex, overdraagt en onder verband zijner goederen belooft de gewone rechtsgebruiken te zullen nakomen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes de Hese en Reynerus de Eetzenroede. — Zegels: 1. afgevallen; 2. in bruine was, gebroken.

N° 154.

1383 (December 10) mensis Decembris die decima.

Schep. v. M. oorkonden, dat Nycholaus .... en Oda, zijne echtgenoote aan den *investitus* der St. Nicolaaskerk eenen jaarlijkschen erfcijns van twee schel. uit twee naast elkander gelegen huizen tusschen dat van Robinus de Millen en dat van Arnoldus de Hoeselt, voor het jaargetijde hunner dochter Elisabet, overdragen en onder verband hunner goederen beloven hen tegen elke rechtmatige vordering te zullen vrijwaren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Servatius de Mulken en Johannes de Hese (?). — Zegels: 1. afgevallen; 2. in bruine was gebroken.

N° 155 (D).

1384 (Mei 19) mensis Maii die decima nona hora Vesperarum vel quasi.

Martinus Egidii de Hoelbeke, openbaar pauselijk en keizerlijk notaris en van het hof van den Officiaal van Luik, instrumenteert,

dat, ten overstaan van Paulus Theoderici *villicus seu scultetus,* Johannes gezegd Corenmarckt, Renerus gezegd Thariis, Wilhelmus gezegd Cleynman en Winandus de Lauffelt schepenen van Vleytingen en in zijn bijwezen en dat der getuigen Franciscus Lamberti, plebaan van St. Nicolaaskerk, Johannes de Moelken en Mathias voorheen *preco* van Maastricht, verschenen Willelmus de Tremonia, kanunnik en bewaarder der Relieken van O. L. Vrouwekerk, in zijn naam en in dien zijner opvolgers, en Godefridus Felix, kapellaan dier kerk namens den rector van het altaar der H. Katharina en daartoe gemachtigd door deken en kapittel dier kerk eenerzijds en Nycholaus gezegd Nycol de Lauffelt anderzijds, en gene verklaren dat deze en zijne erven voorheen aan de *custodia reliquiarum* verschuldigd waren eene jaarlijksche pacht van 5 vaten en aan voormeld altaar van 7 vaten rogge, pacht en maat van Maastricht, gevestigd op erf of onroerende goederen, welke thans aan de kerk van O. L. Vrouw ontvreemd zijn, Nycholaus gezegd Nycol, zooveel mogelijk willende vergoeden aan genoemde *custodia* en altaar, de helft zijner hoeve te Lauffelt met de ap- en dependentien voor schout en schepenen van Vleytingen opdraagt, deze Willelmus de Tremonia volgens gebruik hunner schepenbank in het bezit der 5 vaten rogge jaarpacht stellen en Nycholaus de verklaring aflegt dat hij aan voormeld altaar 7 vaten rogge 's jaars verschuldigd is, gevestigd op zijne voormelde halve hoeve, die daarenboven nog bezwaard is met een cijns van 5½ schellingen en 2 hennen 's jaars, onder beding dat zoo hij in gebreke mocht blijven om aan den *custos reliquiarum* en den rector van voormeld altaar of hunne opvolgers de verschuldigde pacht te leveren, deze zich in het bezit mogen stellen van voormelde halve hoeve.

Orig. op perkament met de handteekening en het teeken van den notaris, zijnde een drieblad op een voetstuk, op de benedenste trede waarvan de naam Macarius.

N⁰ 156.

(*1384 December 19) Anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo octuagesimo quarto feria quarta post diem beate Lucie Virginis.*

Schep. v. St. Pieter oorkonden, dat Johannes Bertoldi van St.

Pieter verklaart, aan de kerkfabriek of het *luminare* van de St. Nicolaaskerk te Maastricht van zijn huis te St. Pieter nabij de Maas en het *lacum,* tusschen dat van Petrus Mangaarts en dat van den schout Laurentius de Lacu, 6 schel. en 2 pen. 's jaars en aan het hospitaal van den Nieuwenhof, *hospitali Nove curie,* gelegen te St. Pieter 4 schel. en 2 pen. 's jaars verschuldigd te zijn en belooft voor zich en zijne erven dien cijns jaarlijks te zullen betalen half met het feest van St. Jan Baptist en half met Kerstmis.

Orig. op perkament. — Schepenen: Laurentius de Lacu schout, Herricus Kestelman, Reynerus de Eytzenrode, Mathias supra Lacum en Theodoricus de Boeyngen. — Zegels afgevallen.

N° 157.

1386 (Mei 15) mensis Maii die decima quinta.

Schep. v. M. oorkonden, dat Walterus Couman, priester en rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw, namens dezen, frater Johannes gezegd Wesel, gardiaan der Minderbroeders dier stad namens zijn klooster en Mychael de Bracht priester als rector van het beneficie ter eere van de H. Maagd en den H. Servatius in de St. Servatiuskerk aldaar, aan Reynerus, zoon van Macharius de Hese schepen van Lenculen, een huis in de straat geheeten *op den balyuyne* achter de kerk van St. Jan, tusschen het erf van genoemden Macharius de Hese van beide zijden, namelijk tusschen het *domus antiqua* van wijlen Johannes de Rupe eenerzijds en de *porticus* van wijlen Hadewidis de Clemmen anderzijds, voor eenen jaar- en erfcijns van 33 schel. en 2 kapoenen, opdragen, van welken cijns het kapittel van O. L. Vrouw 16½ schel., het convent der Minderbroeders 11 schel., van welke 11 schel. den *investitus* van St. Janskerk 5 zijn toegewezen, de rector voornoemd 5½ schel. en Macharius de Hese en zijne erfgenamen de 2 kapoenen beuren zullen, te beginnen met het feest van Kerstmis eerstkomende.

Orig. op perkament. — Schepenen: Florentius Weelde en Gobbelinus de Moniouwen. — Zegels in bruine was geschonden; 2. dat van St. Servaaskapittel gebroken vertoont nog op een geruiten achtergrond de beeltenis van den H. Servatius ten halven lijve in bisschoppelijk ornaat aanziende met mijter en nimbus, houdende in

de rechter hand opgeheven den sleutel en met de linker den kromstaf; 3. dat van het klooster der Minderbroeders afgevallen; 4. dat van Florentius Weelde: drie golvende balken; omschrift: .... *Florecy de .. scab. tiect.;* 5. dat van Gobbelinus de Moniouwen: een getand kruis; omschrift: .. bellin. *de mon*....

N° 158.

1386 (September 19) mensis Septembris die decima nona.

Schep. v. M. oorkonden, dat de *discretus vir* Bartholomeus in vico pullorum, als uitvoerder van het testament van Obertus de Herderen, willende daaraan uitvoering geven, aan de broederschap der kapellanen van O. L. Vrouwekerk 4 schel. jaar- en erfcijns, half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis uit een erf in de *platea dicta hobruggen*[1]) tusschen dat van Johannes Dyonisii en dat van Thomas gezegd Masson, overdraagt, welken cijns Obertus bij testament aan gemelde broederschap gelaten heeft.

Orig. op perkament. — Schepenen: Florentius Welde en Henricus de Sancta Agatha. — Zegels afgevallen.

N° 159.

1386 (September 24) mensis Septembris die vicesimaquarta.

Schep. v. M. oorkonden, dat de *discretus et honestus* Martinus gezegd de Wyc priester en *investitus* der kerk van Lontzen, *ob remedium ac in salutem* der zielen van wijlen zijnen broeder Lambertus de Wyc, koopman, van zijne ouders en vrienden, aan de broederschap der kapellanen van de O. L. Vrouwekerk overdraagt $3^1/_2$ of 4 schel. jaarlijkschen cijns van de 28 of $27^1/_2$ schel. welke hij beurt uit het huis van Johannes gezegd Cavitte olislager, *tritor olei,* op de Zaterdagsmarkt, *supra forum Sabbati,* op den hoek der Hoenderstraat, *in ordone platee pullorum,* naast het erf van Nycolaus de Pyse *incisor pannorum* (lakenscheerder), van welke 28 of $27^1/_2$ schel. hij tevens aan den *investitus* van de St. Janskerk 4 schel.,

[1]) In dorso: *IIII solidi in alto ponte;* met eene latere hand erbij geschreven: *nunc frater Nicolaus Minor.* — De *Hobruggen* of *altus pons* is de huidige Helstraat.

aan dien van de St. Nicolaaskerk 4 schel., aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk 4 schel., aan het hospitaal dier kerk 4 schel., aan het hospitaal van den H. Nicolaus te Tweebergen 4 schel. en aan het hospitaal der H. Katharina op de Houtmarkt ook 4 schel. overdraagt en onder verband zijner goederen belooft dezen gedurende een jaar en dag tegen elke rechtmatige vordering te zullen vrijwaren.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Florentius Welde en Johannes de Cervo. — Zegels in bruine was gebroken.

N⁰ 160.

1386 (November 14) mensis Novembris die decimaquarta.

Schep. v. M. oorkonden, dat Sophia, de weduwe van Everard de Bryede *sutor* gezegd Everart *in die sterruwe*, uit eigen beweging in hun bijzijn verklaard heeft, dat Everard haar echtgenoot en zij in de maand Augustus 1366 met wederzijdsch goedvinden hun testament gemaakt hebben ten overstaan van Johannes, *clericus* en *notarius*, zoon van wijlen Johannes de Corvo, waarbij zij voor hunner zielenheil aan de fabriek of *luminare* der parochiekerk van den H. Nicolaus een jaarlijkschen erfcijns van 10 schellingen uit het huis van wijlen Maria Voeghels met aanhoorigheden gelegen in de St. Jorisstraat, *platea sancti Georgii*,[2]) tusschen het *macellum seu domum carnificum* en het erf geheeten de *Crueseberch*, bewoond door Gyselbertus Tyecwevere, half met Kerstmis en half met het feest van den H. Johannes den Dooper te beuren, gelaten hebben en zij, *agente in humanis*, willende uitvoering geven aan dat testament, dien cijns aan voormelde *fabrica* overdraagt, behoudens het vruchtgebruik dat zij thans bezit of op welke wijze ook op dien cijns verkrijgen mag; en zij daarenboven aan de fabriek der kerk van St. Jan 5 schel., aan het hospitaal der H. Katharina *supra forum lignorum*, (Houtmarkt) 3 schell. en aan het hospitaal der H. Agatha, Maagd en Martelares, ook 3 schel. uit voormeld huis, *nomine consimilis seu equalis census* overdraagt.

---

[1]) In dorso: *IIII solidi in foro sabbati*, met eene latere hand eronder geschreven: *nunc Petrus Bock in ordone vici pullorum.*

[2]) Thans de Groote Staat.

Orig. op perkament. — Schepenen: Reynerus de Eytzenrode en Mychael Neve de Steyne. — Zegels in bruine was; 2. in een zespas zeven aaneengesloten ruiten 3-3-1; in het vrijkwartier eene vijfpuntige ster tusschen....

N.B. Transfix van den brief van 21 September 1351 (n° 88).

N° 161.

(1386 November 20) .. anno a Nativitate Domini M° CCCmo octuagesimo sexto mensis Novembris die vicesima.

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat frater Christianus de Bloemendaele, Minderbroeder te Maastricht met zijn gekozen momboor zijnen broeder Gyselbertus, aan Gyselbertus de Nonnespauden, priester en rector van het altaar ter eere van de H. Margareta 1e fundatie in de O. L. Vrouwekerk, een erfcijns van 10 Luiksche schel. 's jaars uit het huis met hoeve van Heylwigis, de weduwe van Johannes de Here overdragen, en onder verband hunner goederen beloven hem tegen elke vordering te zullen vrijwaren.

Orig. op perkament. — Schepenen van St. Pieter: Laurentius de Lacu schout en schepen, Henricus Kestelman, Reynerus de Horreo, Reynerus de Eytzenroede, Mathias supra Lacum, Theodericus de Boyngen en Godenulus de Spauden. — Zegels in bruine was: 1. drie kippen, 2. 1; in den hartpunt eene roos; omschrift: *S. Laurentius de Lacu;* 3. een band waarboven rechts een duif; omschrift: *S. Reineri de Horre..*; 6. gebroken; van vair met in den rechter bovenhoek een klimmende leeuw; omschrift: .... *Goen*....

N° 162.

(1386 December 28) .. anno a Nativitate Domini millesimo CCCmo octuagesimo sexto ipso die Innocentium puerorum.

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat Johannes gezegd in die Porte van St. Pieter en zijn broeder Rycolfus in die Porte verklaren in erfrecht verkocht te hebben aan Gyselbertus Nonnespauden, priester en rector van het altaar der H. Magdalena 1e fundatie in de O. L. Vrouwekerk te Maastricht, een erf-

cijns van 10 schel. en ¹/₄ kapoen 's jaars, te beuren half met St. Jan Baptist en half met den ¹/₄ kapoen met Kerstmis uit de volgende goederen: 5 schel. uit een half *jurnale gartlant* in erfpacht bij Heylwigis Haecs, in lengte en breedte te St. Pieter gelegen bij de poort geheeten *Verloeren cost* en de gracht naast den openbaren weg, en land van Godscalcus Ortulanus; 5 schel. en ¹/₄ kapoen uit het huis met hoeve van Heylwigis, weduwe van Johannes de Here, te St. Pieter in de *papenstraete* tusschen het erf van wijlen Johannes Gyso, schepen en land van den *investitus* van St. Pieter; zij hem dien cijns overdragen, beloven hem tegen elke vordering te zullen vrijwaren en verklaren dat van het voormelde jurnale nog betaald worden aan den bisschop van Luik 2 schel. en 2 kapoenen 's jaars en van het huis met hoeve nog 15 schel. en ¹/₂ kapoen gelijken cijns *equalis seu consimilis census,* van welke 15 schel. 5 behooren aan de fabriek of het *luminare* der kerk van St. Pieter en 10 schel. en de ¹/₂ kapoen aan Aleydis de Guttecoven, alles onder verband hunner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Laurentius de Lacu, schout en schepen, Henricus Kestelman, Reynerus de Horreo, Reynerus de Eytzenrode, Matthyas supra Lacum, Theodericus de Boyngen en Godenulus de Spauden. — Zegels in bruine was geschonden; 2. drie kepers in den rechter bovenhoek een band; 3. 4. 5. en 7. afgevallen.

N.B. Transfix van den voorgaanden brief.

N⁰ 163.

(1387 October 24) Anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo, feria quinta post festum undecim milium Virginum.

Schep. van St. Pieter oorkonden, dat Johannes gezegd in die Porte van St. Pieter en zijn broeder Rycolfus willende ten uitvoer brengen het testament van wijlen hun broeder Wilhelmus, in leven rector der kapel te *Ambey* (Amby) en van het altaar der H. Anna in de O. L. Vrouwekerk te Maastricht, eene jaarlijksche erfrente van 5 schel. overdragen, waarvan drie ten behoeve der broederschap van kapellanen dier kerk, 12 penningen ten behoeve van den rector der kapel te Amby en 12 penningen ten behoeve van den rector van

het St. Annaaltaar voormeld, te beuren uit het huis met tuin van Johannes gezegd *Collart*[1]), *flockenarius*, gelegen te St. Pieter bij de Maas ter plaatse gezegd *die lake* en tegenover den muur dier heerlijkheid naar den kant der kerk, tusschen den tuin en het erf van den investitus van St. Pieter en den tuin, de hoeve en het erf van Lambertus gezegd Lampson, koopman van Maastricht, van de 7 schellingen die zij van dat huis en tuin te beuren hebben, behoudens ieders rechten daarop, alles met inachtneming der wet en gebruiken der heerlijkheid St. Pieter.. *adhibitis solemnitatibus in talibus et consimilibus fieri et adhiberi solitis et consuetis juxta legem et consuetudinem libertatis predicte.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes de Basilisbuer, schout, Henricus Kestelman, Reynerus de Horreo, Reynerus de Eytzenrode, Mathias supra Lacum, Laurentius de Lacu, Theodoricus de Boyngen en Godenulus de Spauden. — Zegels in bruine was: 1. gefaast van acht stuk, in het vrijkwartier een klimmende leeuw; omschrift: *S. Johannis de Basilisbur;* 4. een veld van vair met een band; omschrift: *S. Rein. de eetz.. sab. tiect.* — 2, 5, 6 en 8 afgevallen.

N° 164.

(1388 Januari 15) Datum anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo octuagesimo octavo feria quinta post octavas Epyphanie Domini.

Schep. van St. Pieter oorkonden, dat Henricus de Lyechtenborch brouwer, verklaart in erfrecht verkocht te hebben aan Gobbelinus de Sancto Petro gezegd de Wyck, brouwer te Maastricht en zijne erven een mark jaar- en erfcijns, half met het feest van St. Jan Baptist en half met Kerstmis te beuren uit zijn huis en *camba* met aanhoorigheden te St. Pieter tegenover het *domus pretorii*, naast het huis en *camba* van Gyselberti de Monthenaken brouwer en zij hem dien mark overdragen.[2]).

---

[1]) Uit de aanteekening in dorso blijkt, dat het goed naderhand gekomen was aan Jacobus de Zusteren.

[2]) In dorso: *Item demptis X solidis adhuc fraternitas habet XII denarios, pronunc uxor quondam Rutgeri Vervuegeni, nunc Nicolaus Claper et habet III boddreger pro XII denariis prescriptis.*

Orig. op perkament. — Schepenen: dezelfde als van n° 163 (1387 Oct. 24).

N° 165.

1388 (Maart 20) mensis Marcy die vicesima.

Schep. v. M. oorkonden, dat Aleydis de Voeren, dienstmaagd van wijlen Johannes de Weerst, priester, en Elysabeth hare dochter aan Johannes de Echt, priester en zijne erven overdragen eene jaarlijksche erfrente van 5 schell. uit een huis dat wijlen Rygaldus gezegd *Rygon, portitor saccorum* (zakdrager), en wijlen Nycholaus Taeter, kaarsenmaker, achtereenvolgens in erfrecht hadden en bewoonden, met aanhoorigheden op den hoek der Stokstraat, *in trunco in ordone cujusdam parvi vici ibidem* nabij het huis van Godenulus de Huyo *usurarius,* tusschen die straat en het huis van voormelden Godenulus, welke rente gelijk is aan de 5 schel., die Johannes aan de broederschap van kapellanen der O. L. Vrouwekerk geschonken en bij testament aan voornoemde Elysabet gelaten heeft.

Orig. op perkament. — Schepenen: Servatius de Mulken en Reynerus de Eytzenroede. — Zegels: 1. afgevallen; 2. in bruine was.

N° 166.

(1389 Augustus 27) .. anno Domini millesimo CCCmo octuagesimo nono mensis Augusti die vicesima septima.

Schep. v. M. oorkonden, dat Katharina, dochter van wijlen Johannes gezegd Knape aan den *investitus* van de St. Nicolaaskerk en zijne opvolgers eene jaarlijksche erfrente van 6 schel. van die van 14 schellingen welke zij te vorderen heeft uit een erf in de St. Antoniusstraat[1]) naast dat van Johannes gezegd Grelle en dat van Ludowicus de Lymburch, voor haar jaargetijde en dat van haren vader en van hare moeder, voor elk 2 schellingen, overdraagt en

[1]) In de noot in dorso wordt gezegd, dat het erf gelegen was op de Houtmarkt, *in foro lignorum.*

belooft, onder verband van al hare goederen, zoo in als na het jaar hem tegen elke vordering te zullen vrijwaren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Macharius de Mulken en Henricus de Sancta Agatha. — Zegels in bruine was: 1. In een driepas, een schild gefaast van acht stuk, waaroverheen een klimmende leeuw.

N° 167.

1390 (Januari 25) .. indictione tredecima mensis Januarii die vicesima quinta.

Bartholomeus gezegd Sterken, priester van het diocees Luik en openbaar gezworen keizerlijk notaris en van het Officialaat van Luik instrumenteert, dat ten overstaan van Wilhelmus de Pochem schout, Renerus Carys, Johannes Corenmarct, Arnoldus Hese (?), Wynandus de Laufelt, Nycolaus gezegd Nycol de Laufelt en Johannes gezegd Claes son, schepenen van Vleytingen, *curia* van den proost van St. Servaaskerk te Maastricht, en in zijne tegenwoordigheid en die van Mathias gezegd Piel *investitus* van Eygenbilsen, Johannes de Berne, kleermaker *clericus conjugatus,* Johannes de Swanenberch, burger van Maastricht, Godefridus Nuels, *preco,* en meerdere andere getuigen, Johannes gezegd Mennen, priester, als mombcor van den rector van het altaar der H. Katharina in de O. L. Vrouwekerk en met machtiging van den deken en het kapittel dier kerk aan Wilhelmus gezegd Cleynman, schepen van Vleytingen, in erfrecht opdraagt de volgende perceelen land, zooals Nycolaus gezegd Nycol langen tijd ze bezeten heeft, voor drie mud rogge jaarlijksche pacht van Hasbanie te leveren binnen Maastricht met het feest van den H. Andreas: een perceel bouwland van 30 groote roeden gelegen aan den *molenwech* naast land van Fastrardus Verdinen zon en land van Winandus de Laufelt schepen voornoemdj; 16 groote roeden in een perceel aan de *steynstrate* nabij drie aldaar gelegen huizen naast land van Theodoricus Laboys van Maastricht en van voornoemden Verdinen zon en land van St. Servaaskapittel, welke perceelen roerende zijn van de *curia* van Vleytingen; 18 groote roeden in een perceel bij Montenaken tusschen land van Johannes Magherman van Montenaken en dat van Hermannus de Laufelt,

roerende van het laathof van St. Pieter te Wydoy; dat hij tot onderpand stelt zijne hoeve met de gebouwen en *structurae* en ongeveer 5 goote roeden land afkomstig van wijlen Johannes gezegd in Nederhem en te Vleytingen gelegen tusschen de hoeven van Gerardus gezegd Tabben en van Libertus de Hese van welke hoeve hij een jaarcijns betaalt van niet meer dan 6 oude grooten en 3 kapoenen, en zijne kleine hoeve met *domibus et edificiis* tegenover deze gelegen, eertijds behoord hebbende aan wijlen Conincxs, tusschen de hoeve van Wolter van der Smissen en die van Gerardus Tabben voornoemd, van welke hoeve hij jaarlijks aan cijns betaalt 2 kapoenen en belooft de gestelde voorwaarden te zullen nakomen.

Orig. op perkament met de onderteekening en het merk van den notaris, zijnde op een voetstuk van drie treden een vierblad.

N° 168.

(1390 December 3.) .. anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo sabbato post festum beati Andree Apostoli.

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat, in een geschil, dat langen tijd voor hunne schepenbank hangende was tusschen het Kapittel van O. L. Vrouw en Johannes de Mulken den oude, man van wapenen, wegens het tiend dat eerstgenoemden van deze verderden van de hem toebehoorende oude hoeve de Mulken gelegen te St. Pieter, en de schepenen van Luik hunne heeren (hoofd) aangetoond hadden dat de deken en Kapittel voornoemd geen eigendom op dat tiend gehad en dat ook niet bewezen hebben, zij, op verzoek van den schout zitting houdend in het gerechtshuis van voornoemde heerlijkheid St. Pieter *infra scamna judicialia more solito,* verklaard hebben en de uitspraak gedaan, in afwezigheid van deken en kapittel voornoemd, die voldoende door hun *preco* Johannes Krykel opgeroepen en gevraagd waren, dat Johannes de Mulken in het ongestoord bezit van zijn rechten gehandhaafd moet blijven.[1])

---

[1]) In dorso: *sententia scabinorum sancti Petri de anno 1390 in favorem Johannis a Milken contra capitulum pro libertate cujusdam petie terre a decima.* — Van eene andere hand: *In sancto Petro .. sententia quod antiqua curia Joannis de Mulken non tenetur ad decimam.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes de Bloemendaele schout, Henricus Kestelman, Reynerus de Horreo, Reynerus de Eytzenroede, Mathys supra Lacum, Laurentius de Lacu, Gedenulus de Spauden en Wilhelmus de Monte Crucis. — Zegels in bruine was: 1. een band; in den rechter bovenhoek een krulkruis; 4. een band vergezeld boven en onder van drie blokken; 6. drie vogels (kippen), in den hartpunt eene vijfbladige roos; 8. een schild met hartschild waarop een getand kruis.

N° 169.

1390 (December 6) op sinter Cloes dach des heylgen busschops.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wouter Coman ,priester, als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw in dezer naam aan Geylis Schoemans, *den scheversteyne decker* [1]) en zijne echtgenoote Mechtilde voor 2½ marken en 4 kapoenen jaar- en erfcijns een erf *in ghenen stock* tusschen dat van Vranck Parisys en het panhuis dat behoord heeft aan Gryete van den Sande en haren zoon Geirken en thans bewoond is door Werner van Lonzus, overdragen, welke cijns zal aanvangen met het feest van O. L. Vrouw Lichtmis e.k. en waarvan Gyelis belooft ½ mark met acht dubbele gouden mottoenen te zullen inlossen, waartoe hij tot borg stelt zijnen heer Gobbel Bloes *den scheversteynedecker,* die *voer derden bortocht aen hoem naem, sich selven ende alle syne guede dar voir verbant ende verobligierde ende te peynden met der bueten.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Servaes van Mulken en Reynart van Eytsenrode. — Zegels in bruine was: 1. dat van het kapittel in bruine was: Christus gezeten op een troon, Die de H. Maagd, die voor Hem is gezeten op denzelfden troon, de kroon op het hoofd zet; omschrift: *S. ecce. be. Marie. traiecten. ad. cas.;* 2. afgevallen; 3. geschonden.

N° 170.

1391 (Mei 1) op den eersten dage van den Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan van Wassenberch, priester en kapellaan van O. L. Vrouwekerk, Johan van Bruesele

[1]) In dorso: *dominorum beate Marie de domo sua in Trunco collocata Egidio Schoemans, tectori petrarum;* met eene latere hand erbij gevoegd *pro II½ marcis et IIII caponibus.*

en Cloes van Voeren *steynmetzer* als uitvoerders van het testament van Alverade, de weduwe van Johan Boelen *der pelser,* aan het *gelucht* en de fabriek der St. Janskerk 10 schel., aan die van St. Nicolaaskerk ook 10 schel. jaar- en erfcijns uit het huis van .... Hennen, dat eertijds behoord heeft aan Alverade voornoemd en gelegen is tusschen het huis van Cloes van ......, molenaar en dat van Margrete Bertolds, voorheen behoord hebbende aan heer Willem van Zybde, overdragen, met de bepaling dat de bezitter van genoemd erf elke dier 20 schellingen zal kunnen lossen met zeven dubbele mottoenen, *mothuyne,* of hunne waarde.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juyleymont en Godart van Vleytingen. — Zegels in bruine was geschonden.

N° 171.

1391 (Mei 2) twe dage inden Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan Sleeswyde, Cloes Hoeschen en Reyner van Weert schoenmaker, als kerkmeesters van St. Janskerk, Peter van Zyttart, Peter van Zabuleto en Johan van Lyebeke als kerkmeesters van St. Nicolaaskerk verklaren, dat Aleyt de natuurlijke dochter van Johan van Wassenberch, priester, als bezitster en rechte erfgename der goederen van Alverade, vermeld in den brief waardoor deze gestoken is, de 20 schel. jaar- en erfcijns aldaar vermeld, gelost heeft met 14 dubbele mottoenen volgens beschikking van Alverade's testament en zij dat geld *in noytbuwinge* hunner kerk besteden zullen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juyleymont en Godart van Vleytingen. — Zegels in bruine was; de 2e gebroken.

N.B. Transfix van den brief van 1 Mei 1391 (n° 170).

N° 172.

1392 (Maart 20) mensis Marcy die vicesima.

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat Gobelinus de sancto Petro gezegd de Wyck, brouwer en burger van Maastricht, *zelo devotionis accensus et pia ductus devotione* tot stichting

van zijn jaargetijde, dat zijner echtgenoote Elisabeth, zijner ouders en bloedverwanten aan de broederschap van kapellanen der O. L. Vrouwekerk, de helft van den mark jaar- en erfcijns, waarvan gewag wordt gemaakt in den brief waardoor deze gestoken is en waarvan de andere helft toebehoort aan de *fabrica seu luminare* der parochiale kerk van St. Nicolaas, aan Johannes Bolle van Membrugge, priester en kapellaan van O. L. Vrouwekerk, als rentmeester dier broedeschap, ***adhibitis solemnitatibus in talibus adhibitis solitis et censuetis de lege et consuetudine curie nostre,*** overdraagt; dat daarenboven Godefridus de Mergen, klerk, als uitvoerder van het testament van wijlen Johannes gezegd in die Porte van St. Pieter voor diens jaargetijde aan de broederschap voornoemd een schelling jaarcijns uit drie perceelen tuinbouwland ***tres petias terre ortulanorum,*** waarvan het een groot 4 ***scale terre*** gelegen is ***ultra lacum*** tusschen het land van Mathias Pyrots en dat van zijn broeder Pyrots; het tweede groot 6 ***scale*** gelegen ongeveer tegenover de kapel van den H. Andreas tusschen land van Pyrots en van Johannes Bonarts, het derde groot twee ***scale*** daarbij gelegen tusschen land van Reynerus Wyese en land van Elysabeth Scepens, uit diezelfde perceelen aan den rector van den Nieuwenhof en zijne kapellanen 2 schell. 's jaars en aan den investitus en de fabrica van de kerk van St. Pieter insgelijks 2 schell. 's jaars voor het jaargetijde van voornoemden Johannes in die Porte, zijner ouders en vrienden overdraagt.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes de Bloemendale schout, Henricus Kestelman, Reynerus de Horreo, Reynerus de Eytzenroede, Mathias supra Lacum, Laurentius de Lacu, Godenulus de Spauden en Wilhelmus de Monte Crucis. — Zegels in bruine was: 5. een band waar boven twee rozen; omschrift: *S'. Mathys: op de: laeck;* 7. een band; omschrift: *S. Gonoel....* — 1. 2. 4. 6. 8. afgevallen; 3. reeds vroeger beschreven.

N.B. Transfix van den brief van 15 Januari 1388 (n° 164).

N° 173.

(1392 November 28) Gegeven int joer vander gebuerde ons Heren dusent dryehondert noegentich ende twe, achtentwyntich dage in Novembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Rutte van Mersche als uitvoerder

des testaments van Lysbed Hylbrands, weduwe van Johan Birkestorp aan de broederschap van kapellanen der O. L. Vrouwekerk, voor haar jaargetijde 5 schel. van 1 mark erfcijns uit het woonhuis van Willem van Hulsberch in de straat *geheyten in den stock* tusschen het huis van Kathryne van Mere en dat van Johan van Eggertingen overdraagt, van welke mark erfcijns het godshuis van den H. Geest 10 schel. en de broederschap van kapellanen van het gasthuis van St. Servaas de overige 5 schel. beuren en het gasthuis van den H. Geest *den principalen bryef* bezit.

Orig. op perkament. — Schepenen: Reynart van Eetzenroede en Henric van sint Acchten. — Zegels in bruine was: 2. drie bijlen, 2-1; in den rechter bovenhoek drie rozen 2-1: omschrift: *S. Heric. de sca. Agata. scabi. tiecte.*

N⁰ 174.

1393 (Januari 28) XXVIII daeghe in Januario.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wouter Couman, priester, als rentmeester der *cense* van O. L. Vrouwekapittel en Aleyt van Berne, wettelijke *betgenoete* van wijlen Johan Thureel van Berne eene minnelijke schikking aangaan in een proces, dat zij voor de schepenen voornoemd hadden wegens een erfcijns uit het goed met aanhoorigheden, behoord hebbende aan Johan geheeten Mechgelman en gelegen in de straat *by des busscops maltmoelen dae men geyt te Mynrebruederen wart*[1]) tusschen het huis van Bartholomees Sterken priester en kapellaan van O. L. Vr. kerk eenerzijds en dat van Peter Wieskens *der schroeder* anderzijds, welk erf Wouter ten behoeve van het kapittel en Aleyt voornoemd beschud heeft op allen die er rechten op hadden, en overeenkomen dat Aleyt en hare nakomelingen jaarlijks uit dat erf beuren zullen 1 mark, 16 penningen en 2 kapoenen *eirste cens*, en zoo dat erf meer mocht opbrengen dan deze cijns, dit ten goede zal komen van het kapittel voornoemd, met de bepaling, dat degene, die dat erf van voormeld kapittel bekomen zal, hij en ook zijne nakomelingen laten zullen zijn

---

[1]) In dorso: *littera prope molendinum brasij episcopi de bonis dominorum Bartholomey et Johannis Slusman.* met eene latere hand erboven geschreven: *concordia capituli et illorum de Berne.* en met eene andere er onder: *supra Jecoram versus sanctum Hylarium*, nl. de „Steenebrug".

van het kapittel, *ende soe wanne of wie decke eynge gewennen ghevallen van den voirgenoempde guede overmitz veranderen der voirschreven laeten van alsulcken gewenne suelen joffrouwe Aleyt voirgenoempt ende hoir erven hebben twee deyl ende die heren voirgenoempt eyn deyl beheltenisse des, als men die ghewenne op den voirgenoempte guede stacken(?) sal, dat men nyt mee afslaen en sal, dan den cens joffrouwe Aleyden voirscreven ende dat nae den derden penninch voir den buewe als gewoenlicken is.*

Ter goedkeuring dezer schikking zegelt het kapittel met zijn zegel ad causas.

Orig. op perkament. — Schepenen: Servaes van Mulken, Johan van den Hertte en Henric van Sinte Aeghten. — Zegels in bruine was: dat van het kapittel een weinig geschonden, 3 gaaf.

N° 175.

1394 (April 24) vyerentwyntich dage in Aprille.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wouter Kouman als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw, aan Johan den lantmetere en Kathryne zijne vrouw een huis te Wijck *in die palme ruwe* tusschen dat van Goedard Haertwerck en dat van Dyerix van Haren voor 18 schel. en 10 pen. grondcijns en nog 10 schel. cijns in erfrecht opdraagt en Johan Lantmeter belooft binnen het jaar *aan desen guede te leggen in beteringe ende an buwe die werde van eynre halver marke erfcyns .... ende dat te bewysen mit wercluden ende naegebueren* zooals gebruikelijk is, alles onder verband zijner goederen.

Die opdracht werd door deken en kapittel goedgekeurd en de brief met hun zegel ad causas mede gezegeld.

Orig. op perkament. — Schepenen: Reyner van Eetzenroide en Henric van Sint Aechten. — Zegels in bruine was een weinig geschonden.

N° 176.

1394 (December 11) eylf dage in Decembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan van der Hertte, hun medeschepen, Abertyn van Montefye en Johannes Thurelli, poor-

ters dier stad, als uitvoerders der laatste wilsbeschikking van Willem Vrank van Warwelle, aan de broederschap van kapellanen der O. L. Vrouwekerk voor zijn erfjaargetijde 9 schel. jaarlijkschen cijns en *in heÿle synre selen* aan de arme scholieren, *den armen schoeleren*, 3 schel. uit het erf van wijlen Teggers te *Tembergen*[1]) tusschen dat van wijlen Lysbed *tyecweversse* en dat van Peter Budelmeker opdragen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Servoes van Mulken en en Reynart van Ectzenroede. — Zegels in bruine was: 1. gaaf; 2. afgevallen.

N° 177 (D).

(1395 April 21) .... anno a Nativitate Domini millesimo trecentemo nonagesimoquinto mensis Aprilis die vicesima prima.

Schout en schepenen van St. Pieter, *libertatis sancti Petri*, oorkonden, dat Philippus de Basilisbuer, *opidanus* van Maastricht, *ore, manu et calamo* in handen van den schout voornoemd eene jaar- en erfpacht van vier vaten rogge overdraagt en daarvan afstand doet ten behoeve der broederschap van kapellanen der O. L. Vrouwekerk voor zijn jaargetijde en dat zijner echtgenoote Yda, te vorderen met het feest van den H. Andreas uit den molen voorheen van Mychaelis Neve de Steyne, schepen van Maastricht, te St. Pieter gelegen te Viertoren, *in quatuor turribus*, tusschen den molen van Ludowicus Querman en de Jeker of de *communitas* van voormelde heerlijkheid en na alle gebruikelijke formaliteiten der schepenbank van St. Pieter te hebben nagekomen de schout voornoemd den priester Wilhelmus de Boetkenbach als gevolmachtige dier broederschap in het bezit stelt dier pacht, behoudens ieders recht daarop, *adhibitis solempnitatibus in talibus et consimilibus adhaberi solitis et consuetis juxta legem et consuetudinem prescriptas; et premissa coram nobis sic acta et executa, prefatis partibus hincinde, ut asseruerunt, sufficientibus prefatus scultetus in nostrorum scabinorum ibidem presentiam reposuit et commendavit, dolo et fraude in premissis exclusis.*

---

[1]) In dorso: *der broederscap tonser Vrouwen IX solidi tweynberghen.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes de Bloemendale schout, Reynerus de Horreo, Reynerus de Eytzenroede, Mathyas supra Lacum, Laurentius de Lacu, Godenulus de Spauden, Wilhelmus de Monte Crucis en Jacobus de Leute. — Zegels afgevallen.

N⁰ 178.

1395 (Juli 16) des Vrydaechs vur sent Margritendach.

Schout en schep. v. M. oorkonden, dat Baldewin van der Masen, priester, als beneficiant van het altaar ter eere van den H. Laurentius in de O. L. Vrouwekerk wegens achterstalligen cijns op Peter van den Roeden Scheylde een huis *in den stocke* tusschen dat van Gobbel van sent Peter en het huis van Reyner van den Rosen heeft doen uitwinnen en zij hem dit voor een jaar en dag toewijzen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Florens Weelde, Johan van Juyleymont, Servaes van Mulken, Johan Sack, Reyner van Cleermont, Johan van Here en Goedart van Vlytingen. — Zegels in bruine was.

N⁰ 179.

1396 (Mei 2) mensis May die secunda.

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat Gerardus gezegd Morzeel de jonge, burger van Maastricht, aan Gerardus de Colonia, koopman en burger dier stad en zijne erfgenamen een jaarlijkschen cijns van drie marken, half met Kerstmis en half met het feest van St. Jan Baptist te beuren uit het erf van Theodericus Susschen, vroeger behoord hebbende aan Ludovicus Gruether en te St. Pieter *supra ordonem* gelegen overdraagt en belooft hem gedurende een jaar en dag tegen elke vordering te zullen vrijwaren *juxta legem et consuetudinem libertatis predicte et curie nostre per nos hucusque observatas;* dat daarenboven Theodricus Quant en Gerardus Bocke, pottenbakker, verklaard hebben geen recht of aanspraak op dien cijns te bezitten, en Gerardus niettemin belooft Reynerus gezegd Thans van Vleytingen als momboor zijner echtgenoote er toe te brengen van dien cijns op de gebruikelijke wijze afstand te doen ten behoeve van Gerardus de Colonia voornoemd.

Orig. op perkament. — Schepenen: Petrus de Lacu schout, Reynerus de Horreo, Mathyas supra Lacum, Laurentius de Lacu, Godenulus de Spauden, Wilhelmus de Monte Crucis, Jacobus de Leute en Jacobus Moyve. — Zegels in bruine was: 4. drie naar rechts gaande kippen, 2-1; in den hartpunt eene vijfpuntige ster; omschrift: *S. La .. dictus de Lacu;* 8. drie schelpen (?) 2-1; in het linker vrijkwartier een getand kruis; omschrift: .. *cop moyve.*

N° 180.

1397 (Februari 9) des Vrydaechs noe sint Aechten dage.

Schout en schepenen van M. oorkonden, dat zij aan Baldewyn van der Masen, priester als momber van het St. Laurentiusaltaar in O. L. Vrouwekerk het huis, vermeld in den brief waardoor deze gestoken is, in eigendom toewijzen behoudens ieders rechten, met de bepaling det *eyne recht erfname* het vóór Vrijdag na Sint-Geertruid a.s. (19 Maart) zal kunnen inlossen.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juyleymont, Servaes van Mulken, Johan van Mulken, Johan Sack, Henrick van ....mont, Johan van Here, Arnolt van den Swane en Gerart van Kortenbach. — Zegels in bruine was: 6. drie naar rechts gewende bijlen 2-1.

N.B. Transfix van den brief van 16 Juli 1395 (n° 178).

N° 181.

1397 (Maart 12) twelf dage in den Meert.

Schep. v. M. oorkonden, dat Hylle, wettige echtgenoote van wijlen Johan van Lyebeke aan *den cappellanen der broederscap* van O. L. Vrouwekerk eenen erfcijns van 6 schel. 's jaars, welke wijlen Johan voornoemd aan gemelde broederschap gelaten heeft, half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis te beuren uit het huis van Reyner Kellener *in die breydestrate* naast het huis van den *persoen* van St. Nicolaaskerk en naast dat van Arnold Zyegers, overdraagt, en belooft gedurende een jaar en dag elke vordering te zullen

[1]) In dorso: *littere pernoctationis altaris sancti Laurentii de bonis in trunco* (Stokstraat).

afweren, welke 6 schel. gelijk zijn aan de zes die voornoemde Johan gelaten heeft aan den *persoen* van St. Nicolaas.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Henric van Sint Aechten en Johan van Here. — Zegels afgevallen.

N° 182.

1397 (Augustus 5) vyf dage in Augusto.

Schep. v. M. oorkonden, dat ***eyne eerbore geystlic man broeder Gyselbrecht van Vleytingen van den Preeckerenorden nutertyt prior des conveynds van der Preeckerenorden in der stat vurschreven ende die brueder gemeynlic des ordens ende des conveynds vurschreven als prior ende als conveynt,*** den deken en het kapittel van O. L. Vrouw van al de cijnzen, kapoenen en goederen binnen Maastricht gelegen, waarvan zij ***billic*** van rechtswegen een laat schuldig zijn, broeder Tylmannus Croech tot laat stellen, onder beding dat zoo dikwijls deze laat verandert, de prior en het convent een nieuwen zullen stellen en den deken en kapittel telkens ***te ghewenne*** geven een aam wijns.[2])

Orig. op perkament. — Schepenen: Henric van Sint Aechten en Florers Wythuys. — Zegels in bruine was: 1. drie bijlen naar rechts 2-1; in het rechter bovenkwartier drie koeken (?); omschrift *S. Heric. de. sca. Agatha. scab. tiecten;* 2. een dwarsbalk op een veld van vair als hartschild en in de beide bovenhoeken eene roos; omschrift: *S. Florenty Wythuis. scabi. tiecten.*
Afschrift in: *Registrum documentorum* .... tom 1. p. 81.

N° 183.

1397 (November 13) druttene dage in Novembri; gelyc bryeve hebben beyde partyen.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan van Wassenberch, priester en kapellaan van O. L. Vrouwekerk, aan Johan genaamd Gro-

---

[1]) In dorso: *die broederscap der cappellanen in onsser Vrouwenkerck VI solidi ad bona Reyneri Kellener in lata platea pronunc Johannis Krekelberch.*

[2]) In dorso: *der heren van onser Vrouwen; dominus Gyselbertus prior Predicatorum; mansionarius Predicatorum infra opidum.* Met eene latere hand: ***tangit unam amam vini census de bonis Praedicatorum huius civitatis.***

tenroede, pastoor te Wilre bij Gulpen, ten behoeve van Barbe van Oys zijne dienstmaagd, dochter van wijlen Philips Butsart van Oys, en hare tegenwoordige en nog toekomstige kinderen een erf gelegen in de straat gaande van het klooster van O. L. Vrouw *ter buscops moelen wart*[1]) naast dat van Cloes Vryends van Bilsen, kanunnik van voornoemde kerk, en dat van Johan Danswale *der houtschoemeker,* voor eenen jaar- en erfcijns van 5 marken, 10 schel. en 2 kapoen opdraagt en belooft Barbe en hare kinderen in het rustig bezit van dat erf te zullen houden en tegen elke vordering vrijwaren en Johan Grotenroede belooft van dien cijns 2 marken te zullen lossen ten bate van Barbe en hare kinderen, elke mark met 15 dubbele mottoenen *gelyc eyn kouman den anderen te Tryecht betailt.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juyleymont en Henric van Sint Aechten. — Zegels afgevallen.

N⁰ 184.

1397 (November 20) des maendes van November des XX daeghs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Daenyel Keesen geheeten Daenyel Buenken, *der ghewantmeker,* schoonzoon, *eydoem,* van Johannes Wevers, verklaart laat te zijn van het kapittel van O. L. Vrouw wegens 17 groote roeden bouwland, als van *lynderlande,* behoord hebbende aan wijlen Peter op den Poel en gelegen buiten *Hochterporten* bij de *gruenstraet* tusschen land van Henrich Kyps en land van wijlen Merten van Hese en zijne kinderen, van welk land aan genoemd kapittel jaarlijks betaald wordt een erfcijns van 9½ pen., welk land Danyel verkregen heeft aan Wouter Coenman priester als rentmeester van voormeld kapittel met een halve aam wijns na den dood van Johan Hans van den Berghe van Rosmeer, schoonzoon van wijlen Peter op den Poel (van den Poel) voornoemd.[2])

---

[1]) de Koestraat.

[2]) In dorso: *XVII virgatas; Daniel Boenken; — Linderlant: census parvus; — 1397 de 17 virgatis terrae et de media ama vini, sub censu de Lynderhoff.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenuel van Spauden, Machgiel Neve van Spauden en Florens Wythues. — Zegels in bruine was: 3. afgevallen.

Afschrift in: *Registrum documentorum* .. tom. 1. p. 82.

N° 185.

1397 (November 23) op sinte Clemens daeghe des heyligen Paes.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wouter Coenman priester als rentmeester van het kapittel van O. L. Vrouw en alzoo ***ophelder honre cense*** en Johan van Mabertinghen priester, kapellaan van O. L. Vrouwekerk en rector van het altaar der H.H. Drie Koningen in die kerk, aan Willem Jaemer van Tweebergen ***der karrener,*** Henrick van den Roesen ***der pelser,*** en Gerard van den Roesen in erfrecht opdragen de goederen te Tweebergen op den hoek der *Koekartsruwe*[1]) en in die straat tusschen de poort en het erf van wijlen Merten van Boelre, in leven messenmaker, en die *Koekartsruwe* eenerzijds en het erf van voornoemden Willem Jaemer, voorheen behoord hebbende aan Colin van Syncke gezworen bode der stad, in de Tweebergenstraat opwaarts, anderzijds, voor eenen jaarlijkschen cijns van 4 marken, 8 schel. en 4 kap., betaalbaar voor de helft met Kerstmis en voor de helft met de 4 kapoenen met het feest van St. Jan Baptist, van welken cijns Henrich en Gerart van den Roesen betalen zullen 3 marken, 3 schel. en 4 kap. van de twee huizen op den hoek der Koekartsruwe en op de Tweebergerstraat, en Willem Jaemer van het goed gelegen achter die twee huizen en bij voormelde poort 25 schel., en beloven voor dien cijns Willem Jaemer en zijne echtgenoote Crystiene, Henrich van den Roesen en zijne echtgenoote Heylewig en Gerart van den Roesen en zijne echtgenoote Lyesbeth en hunne erven in het rustig bezit dier goederen te zullen houden en hen tegen elke vordering vrijwaren en Wouter Coenman daarvoor de goederen van het kapittel en Johan van Mabertingen die van zijn beneficie tot onderpand stellen, en dat Henrich en Gerart van der Roesen beloven ***aen bouwe ende in verbeternisse*** van gemelde twee huizen vóór het feest van Kerstmis 16 dubbele mottoenen te zullen besteden en dat ***te bewiesen ende***

---

[1]) De Kruisheerengang.

te proeven metten werckluden ende naeghebueren alse gewoenlichen is, alles onder verband hunner goederen en Willem Jamer belooft *ter manisse ende willen der erfghichteren* van de vijf en twintig schel. voormeld vijf in te lossen of die te vestigen op een ander goed onderpand.[1])

De deken en het kapittel van O. L. Vrouw verklaren, dat de overdracht door hun rentmeester Wouter Coenman en hun kapellaan Johan van Mabertinghen gedaan, geschied is met hun weten en zij mitsdien deze goedkeuren en voor geldig houden.

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenuel van Spauden en Florens Wythues. — Zegels in bruine was 1. geschonden; 2. en het zegel van het kapittel afgevallen.

N⁰ 186.

1397 (November 26) feria secunda videlicet in crastino beate Katherine virginis.

Schep. v. M. oorkonden, dat Barbara de Oys, wettige zuster van wijlen Katherina de Oys, weduwe van Theodericus de Huelsberch brouwer, als uitvoerdster van het testament van wijlen Katherina voornoemd aan de broederschap van kapellanen der O. L. Vrouwekerk een jaarcijns van 4 schel., aan den rector of beneficiant van het altaar ter eere van den H. Cornelis, *sanctissimi martyris, egregii et gloriosi* in die kerk, 2 schel., aan den plebaan of *investitus* der parochiale kerk van den H. Nicolaus en aan de fabriek of *luminarie* dier kerk een schel., aan den *investitus* der *beghinae novae curiae* 1 schel., aan den *investitus seu rector* der parochiale kerk van St. Jan 1 schel. jaarcijns overdraagt tot het houden der jaargetijden en de *commemorationes* der voornoemde echtgenooten, welke cijnzen te beuren zijn, half met Kerstmis en half met het feest van den H. Johannes den Dooper uit de huizen en *camba* of erven, welke genoemde echtgenooten in erfrecht bezaten en met aanhoorigheden gelegen zijn nabij den moutmolen gezegd *vulgariter des busscops*

---

[1]) In dorso: *littera in duobus montibus de XVIIII½ solidis:* met eene latere hand erbij geschreven: *residuum pertinet rectori trium regum ad matutina tenebrosa distribuendum.* —

De *matutina tenebrosa* zijn de matutinen van Witten Donderdag, Goeden Vrijdag en Paasch Zaterdag, die 's avends te voren gezongen of gelezen werden.

moltmoelen, naast deze en zeker ***spatium dictum watersscap ducens ad Jecoram*** en belooft dat die cijnzen te samen 10 schel. uitmakende te beuren zijn vóór de drie marken, welke zij kortelings geleden uit die goederen aan Wilhelmus de Buetkenbach, priester en zijne erven toegewezen heeft, alles onder verband harer goederen zoo roerende als onroerende.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes de Cervo en Mychael Neve de Steyne. — Zegels afgevallen.

N° 187.

1398 (Februari 6) des neesten Goensdaeghs nae sente Mathies daeghe des heyligen busscops.

Schout en schep. v. M. oorkonden, dat Wouter Coenman, priester, als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw, wegens achterstalligen cijns op Gertrude, de weduwe van Mathies Parys, geheeten van den Sweerde, vleeschhouwer en hare zonen Mathies en Steven, diens huis ***in die alde plancke*** tusschen dat van Phlippe Poelman, vleeschhouwer en dat van Hubrecht de zakdrager heeft doen uitwinnen en zij hem dit voor een jaar en dag toewijzen behoudens ieders recht.[2])

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendale schout, Johan van den Hertte, Johan van Alken, Godenuel van Spauden, Machgiel Neve van Steyne, Henrick van Sente Aeghten, Florers Wythues en Johan van den Creefte. — Zegels in bruine was.

N° 188.

1398 (Februari 10) tene dage in Februario.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wouter Kouman, priester als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw aan Peter van

---

[1]) In dorso: *fraternitati sacerdotum ecclesie beate Marie de X solidis;* met eene latere hand: *aen des buschoppen maltmoelen.*

[2]) In dorso: *dominus Walterus supra Gertrudem Parys et filios; in veteri macello.*

Foys *den wever* en Mechteld zijne echtgenoote voor eenen jaarlijkschen erfcijns van 2 marken, 3 pen. en 1 kap. een huis[1]) met aanhoorigheden te *Hobruggen* (Helstraat) tusschen die van Johan Herberch en van wijlen Maes Masson, opdraagt, belooft binnen de twee eerstvolgende jaren een mark van dien cijns te zullen lossen met dertien dubbele mottoenen *gelyc eyne kouman den anderen betailt te* Maastricht, tot *medezaecwalt* Zyelys Bouten en tot borg Mertyn van Wesit *den schyepman* stelt, die zich en hunne bezittingen verpanden, en belooft deze beiden *af te quyten ende schadelos te halden,* alles onder verband zijner goederen.

De deken en het kapittel keuren deze opdracht goed en zegelen mede met hun zegel ad causas.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van den Hertte en Godenoel van Spauden. — Zegels in bruine was: dat van het kapittel gebroken; 2. drie hoefijzers 2-1; omschrift: *Johannis .... ervo scab.*

N⁰ 189.

1398 (Maart 20) des twyntichstes daeghes in den Meerte.

Schep. v. M. oorkonden, dat Henrich Passchart van Eyke *der cremer* en roededrager van O. L. Vrouwekerk, tot stichting van zijn jaargetijde, dat van wijlen zijne eerste echtgenoote Aleyde van Eycke, begraven *inden omganghe* van voormelde kerk, en dat van hunne vrienden aan den deken en kanunniken dier kerk 10 schel. cijns 's jaars uit het huis van wijlen Jacob Donres[2]) *der lankenscheerre* en zijne kinderen, thans behoorende aan Johannes Struevere van Huelsberch *oft* van Bunde *wapentuerre,* gelegen in de straat bij *senter Claes proffien kercke*[3]) tusschen het huis van voornoemden Johan Struever en dat van Gerart van Coelen overdraagt, en belooft gedurende een jaar en dag hen tegen elke vordering te zullen vrijwaren, alles onder verband zijner goederen.

---

[1]) In dorso wordt gezegd dat het erf behoorde aan Patriarcha .... *ad bona Patriarche.*

[2]) In dorso: *littera de domo quondam Jacobi dicti Donre, prope sanctum Nicholaum;* met eene recentere hand: *X solidi retro sanctum Nycholaum.*

[3]) Wellicht de Plankstraat.

Orig. op perkament. — Schepenen: Henrich van Sente Aeghten en Florens Wythues. — Zegels in bruine was: 1. een weinig geschonden; 2. gedeeld van sabel en zilver, met in de beide bovenhoeken een vijfblad en met een hartschild van vair waarop een band; omschrift: *S. Florenty Wythuis. scabi. tiectens.*

N° 190.

1398 (Mei 25) des vietve ende twyntichstes daeghs inden maende van Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan van Wassenberch, priester, en kapellaan in O. L. Vrouwekerk, voor de stichting van zijn jaargetijde, van dat zijner ouders, vrienden en van allen die *hueme ye guet gededen,* te doen door de broederschap van kapellanen dier kerk *ghelycker wys die jaergetyde gescreven weren alse hie sachte inden kalendyere* dier broederschap, aan deze de volgende erfcijnzen overdraagt: 8 schell. en 3 penn. uit het huis van Johannes, *persoen* der kerk van Wilre bij Gulpen, en Barbe van Oys zijne *maeght,* gelegen in de straat *by der maltmoelen geheyten des busscops maltmoelen*[1]) tusschen het huis van heer Claes Vryents van Bilsen, kanunnik van voornoemde kerk en het huis van Johan Danswallen van Coelen, schoenmaker, gelegen in voormelde straat en bij vermelden molen tusschen het huis van wijlen Johan van Hamont, *der scroeder,* en dat van Willem Roeseler, leerlooier; 11 schell. uit het huis van wijlen Wynant in leven brouwer *der heren van den Byessen* insgelijks in voormelde straat en bij gemelden molen gelegen tusschen het huis van Reyner van Berghe ridder en dat van voornoemden Johan van Hamont, welke cijnzen te samen bedragen 42 schel., 3 pen. en 2 kapoenen, en belooft de broederschap gedurende een jaar en dag tegen elke vordering te zullen vrijwaren, onder verband zijner tegenwoordige en toekomende bezittingen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenuel van Spauden en Henrich van sinte Aegthen. — Zegels afgevallen.

---

[1]) In dorso: *littera de bonis prope molendinum episcopi;* met eene latere hand erbij geschreven: *nunc Johan van Aken textor;* de hier vermelde straat is de Koestraat.

N° 191.

1398 (Mei 31) des lesten daeghs des maendes van Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Gerart van Merzen, vleeschhouwer, verklaart, te houden en te bewonen van wege het kapittel van O. L. Vrouw het huis, dat hun rentmeester Wouter Coenman heeft doen vernachten en waarvan melding is in den vernachtingsbrief waardoor deze gestoken is, *daer omme die selve Gerart genoecht te doen ende te verrichten van nu voert aene heren Wouter voerschreven te orber ende in behoef der heren voerscreven van alsulchen cense alse hie sculdich sal zyn vanden guede voerscreven Gerrtuden, Mathiese ende Steven in den vernachtden bryeve voerscreven genoempt ten termynen alsmen cense in der stat voerschreven ghewoenlichen is te gheven ende te betalen.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenuel van Spauden en Henrich van Sente Aeghten. — Zegels in bruine was.
N.B. Transfix van den brief van 6 Februari 1398 (n° 187).

N° 192.

1398 (Juni 8) acht dage in Junio.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wouter Kouman, priester als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw, met dezer toestemming aan Gyselbrecht van Millen, priester rector van *sint Evers capellen,* een erf in *die Kortenstrate* [1]) tusschen het huis van Lysbede Dekens en dat van Reyner van Boirsen, brouwer, voor een erfelijken jaarcijns van acht marken, betaalbaar half met het feest van den H. Johannes en half met Kerstmis, opdraagt en Gyselbrecht belooft van dien cijns 3 marken, elk met 15 dubbele mottoenen, *gelyc eyne kouman den anderen te Tryecht betaelt,* binnen de drie eerstvolgende jaren te zullen aflossen, alles onder verband zijner goederen.

De deken en het kapittel keuren die opdracht goed en beloven Gyselbrecht en zijne erven in het rustig bezit van het huis te zullen houden.

[1]) In dorso: *de domo domicelle pronunc de Breydeloe; in vico corten, domus pauperum presbyterorum.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenoele van Spauden en Machyel Neve van Steyne. — Zegels in bruine was: dat van schepen Neve: zeven aaneengesloten ruiten 3-3-1; in het rechter vrijkwartier een naar rechts klimmende leeuw: omschrift: *S. Michael Neve. scabin. tiecten.*

N° 193.

1399 (Maart 5) des eirsten goensdaeghs inden maende van Meerte.

Schout en schep. v. M. oorkonden, dat zij op verzoek van Wouter Coenman priester als rentmeester en *alse ophelder henre cense*, van deken en kapittel van O. L. Vrouw het huis, waarvan melding is in de vernachtingsbrieven, waardoor deze gestoken is, hun in eigendom toewijzen behoudens ieders rechten en dat *eyn recht gherve* het zal kunnen inlossen vóór St. Jorisdag aanstaande (23 April).

Orig. op perkament. — Schout en schepenen: Johan van Bloemendale schout, Johan van den Hercke, Johan van Alcken, Machgiel Neve van Steyne, Henrich van Sinte Aechten, Florens Wythues en Johan van den Crecfte. — Zegels in bruine was: 1. een band: in het rechter vrijkwartier een krulkruis; omschrift: .. *Johan....*

N.B. Transfix van de brieven van 6 Februari en 31 Maart 1398 (n° 187 en 191).

N° 194.

1399 (Mei 21) eyn en twyntich dage inden Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Reyner Bylant, leerlooier, aan de *cappellane der broederscap der kerken onser Vrouwen* eenen erfcijns van 6 schel. en 8 pen. 's jaars, half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis, uit *goede die geheyten woeren Sloetmekers guede walve* te Tweebergen [1]) tusschen dat van Wilhem Joemers en dat van Lambrecht *inden sluetel* overdraagt, belooft hen te zullen vrijwaren tegen elke vordering en verklaart dat op gemeld huis buitendien gevestigd is eene erfrente van 29 schel. en 8 penningen en hij zijne echtgenoote Mechtelde die overdracht zal doen goedkeuren.

---

[1]) In dorso: *In duobus montibus: — broederscap van onser Vrouwen VI solidi VIII denarii: — pronunc Henricus Pellifix de bonis sitis in ordone comenti* nl. de Kommel.

Orig. op perkament. — Schepenen: Servaes van Mulken en Mathees Dunnen. — Zegels in bruine was: 1. gefaast van acht stuk, waaroverheen een naar rechts gewende valk; 2. een naar rechts klimmende leeuw; omschrift: *S. Mathie : Dunnen : scabi : ..*

N° 195.

1399 (Augustus 16) inden Oestmaende des sessetienden daeghs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Margryete Tyloys van Monthenaken, weduwe van Robien van Millen, *der keersenmeker ende roedregher* van O. L. Vrouwekerk, als vruchtgebruikster, en haar zoon Tilman Robiens, *waele gedaeght ende tot synen wetlichen ende mundigen daeghen waele coemen ende sonder wetlichen wieve ende kynderen wesende,* aan deken en kapittel en aan de kapellanen en *choraelen* van voornoemde kerk 5 schel. erfcijns 's jaars, *omme des wille dat Robien walvee voerscreven in der kerken voerscreven ligget begraven,* half met Kerstmis en half met St. Jan Baptist te beuren van 10 schel. grondcijns uit het huis van wijlen Lyesbet van Eckelroede, bewoond door Trude van den Byessen, echtgenoote van Johan van Millen, gelegen op *den Keersenmarckt* naast dat van Arnolt den zoon van Vaes Pelser en dat van Willem, zoon van Coene van Dansyck, *oeftmenger,* overdragen en Margryete als vruchtgebruikster en Tilman als erfgenaam beloven hen een jaar en dag tegen elke vordering te zullen vrijwaren.[1])

Orig. op perkament. — Godenuel van Spauden en Johan van Hese. — Zegels in bruine was: 1. een band van sabel: omschrift: *S. Goenol de Spaue. scabini. tect.;* 2. drie hoefijzers, 2-1; omschrift: *S. Johan van Heeze.*

N° 196.

1400 (October 20) des neesten Goensdaechs na Luce des heilghe ewangeliste.

Schout en schepenen van M. oorkonden, dat Anthonis van Spauden, rentmeester van deken en kapittel van St. Servaas, op deken

[1]) In dorso: *littera pro anniversario Robini quondam virgiferi de V solidis in vico cerasorum.*

en kapittel van O. L. Vrouw het huis in ***die aude plancke*** van achteren grenzend aan het klaustraal huis van Kerstiaen van Brugghe, kanunnik van O. L. Vrouwekerk en gelegen tusschen dat van Gerart Janszoon en dat van Henrick Rembouts, heeft doen vernachten en zij hem dit voor een jaar en dag ten behoeve van zijne kapittelheeren toewijzen behoudens ieders recht.

Orig. op perkament. — Schout en schepenen: Johan van Bloemendaele schout, Johan van den Herte, Godenuel van Spauden, Michgiel Neve van Steyne, Florens Withuys, Johan van den Creeft, Johan van Hese en Johan van Luytke. — Van de zegels in bruine was, nog aanwezig die van Godenuel van Spauden en Johan van Hese.

N° 197 (D).

1401 (Mei 3) drye dage inden Meye.

Schout en schepenen ***ons heren den Proes van Mersen in sinen hoeve van Mersen*** oorkonden, dat Goedart van Mersen, ***clerck,*** wonende te Maastricht, voor zijn zieleheil en dat zijner vrienden aan de kapellanen van O. L. Vrouwekapittel te Maastricht ten behoeve der derde *weggemesse* die dagelijks op het altaar van St. Silvester gelezen wordt, overdraagt een malder rogge jaar- en erfpacht met St. Andries te beuren uit drie morgen akkerland door hem als onderpand gesteld en in 2 perceelen gelegen tusschen Ulestraten en Berchem, waarvan het eene groot twee morgen met eene zijde gelegen naast land van Reynson van Ulestraten en met de drie andere zijden tusschen land van Elsbede van Haren, en het tweede groot een morgen met drie zijden tusschen dezer land en met de vierde naast land van voornoemden Reynson en zij Johan Mennen, priester en kapellaan van O. L. Vrouwekerk in het bezit dier erfpacht stellen, onder beding dat de kapellanen voornoemd bij slechte of geheel niet levering dier pacht, de hand mogen slaan aan het gestelde onderpand.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Gerart van Hoychem schout, Johan Haesdale van Bremmelen, Johan Numegen van Meerssen, Johan Scepens van Itteren, Wilhem Jegher van Schim-

---

[1]) In dorso: *de sex vasis siliginis ex parte tertie misse tot Mersen;* met eene latere hand erbij gevoegd: *betalen nu juffrouw Catryn Berthols* et ..

mert, Johan Volre van Roederen, Johan Clopcn van Meerssen en Tilman Peters zoon van Straebeke. — De zegels van den schout en der schepenbank afgevallen.

N° 198 (D).

(1401 Juli 4) Gegeven inden joer van der gebuert ons Heren duysent vyerhondert ende eyn inden hoymaende des vyerden daeghs.

Meier en schepenen van *Wesetha* (Veldweselt), toebehoorende het kapittel van O. L. Vrouw te Maastricht, oorkonden, dat Wouter Couman, priester als rentmeester van voormeld kapittel, met dezes toestemming, voor acht vaten rogge jaar- en erfpacht aan Wilhem geheeten Mogge de *spelthof* te Veldweselt, tusschen de hoeve van wijlen Florens Weelde en die van wijlen Johan Geylonc nu van Phylip Moers opdraagt en Wilhem tot onderpand stelt zijn huis met hoeve afkomstig van Aleyde Duysters te Veldwezelt naast den *spelthof*, aan welke beide hoeven de deken en het kapittel van O. L. Vrouw bij wanbetaling dier pacht de hand mogen slaan.

Lyebrecht Pelser en Keustlen Bock, die geen zegel hebben, zegelen *onder siegelen* hunner medeschepen en de deken Wilhem van Bredae en de kanunniken zegelen mede den brief als goedkeuring van het door hun rentmeester verrichte.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Kestelt meier, Gyselbrecht Bolle van Lauffelt, Lyebrecht Pelser, Gyesebrecht Voumer van Hees, Johan van Mobertingen, Laurens van Breydeloe, Keustlen Bock en Amelis van Wange. — Zegels in bruine was: 2. dat van Gysebrecht Bolle: een band waarboven eene G.; omschrift: *S. Gisebrecht Bolle.*

N° 199.

1401 (September 17) seventiene daeghe in Septembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes Romer geheeten Happart, *clerck*, aan de priesterbroederschap der kapellanen van O. L. Vrouwekerk een jaarlijkschen grondcijns van 22 schel. 8 pen. en 1 hen, te beuren voor de helft met de hen met Kerstmis en voor de

helft met het feest van den H. Johannes den Dooper uit het huis van wijlen Andries van Ambeyde, brouwer, met toebehooren te Wyck gelegen tusschen het huis van Godert van Gangelt brouwer en dat van diens broeder Jan van Gangelt ook brouwer overdraagt, en belooft de broederschap tegen elke vordering te zullen vrijwaren, .. *geloefden ouch te weren binnen ende buiten jaer dat der cens voirschreven grontcens sy,* alles onder verband zijner bezittingen *ende te peynden mitter boeten.*[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenuel van Spauden en Florens Withuys. — Het zegel in bruine was van van Spauden nog aanwezig.

N° 200.

1401 (October 26) des goensdaechs na sinte Severyns daech coemende in Octobri.

Schout en schep. v. M. oorkonden, dat zij op verzoek van Anthonis van Spauden, rentmeester van St. Servaaskapittel, hem het huis waarvan melding is in den vernachtingsbrief, waardoor deze gestoken is, definitief in eigendom toewijzen, behoudens ieders recht en dat *eyn recht erfnaeme* het zal kunnen lossen tot Woensdag na St. Nicolaas (7 December).

Orig. op perkament. — Schepenen Johan van Bloemendaele schout, Johan van den Herte, Godenuel van Spauden, Michgiel Neve van Steyne, Florens Withuys, Johan van den Creeft, Johan van Hese en Johan van Luytke. — Zegels in bruine was: 1. Een band; in het rechter vrijkwartier een krulkruis; omschrift: *S. Johan van Bloemendale..*; 2. Drie hoefijzers: 2-1; omschrift: *S. Johannis de Cervo scab..*; 3. Een band van sabel; omschrift: *S. Goenol de Sp .... cet.*; 4. afgevallen; 5. Een schildhoofd van sabel met in elke hoek eene roos; hartschild van vair beladen met een balk; omschrift: *S. Flor .. ythues scabi. tiecten*; 6. afgevallen; 8. een krulkruis met in het vrijkwartier een (?); omschrift: .... *scabini traiectensis.*

N.B. Deze is transfix van den brief van 20 October 1400 (n° 196).

---

[1]) In dorso: *pro fraternitate ecclesie beate Marie XXII solidii VIII denarii et unam gallinam in Wyc;* met eene latere hand erbij geschreven: *nunc Johannis de Gangelt braxator.*

N° 201.

1401 (November 11) elve daege in Novembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Jutte, de weduwe van Johan van Orentsem, aan de fabriek van St. Nicolaaskerk .. *der fabryken der proffie kirken van sinter Claese,* 2 schel. van de 13 schel. cijns 's jaars uit *Kalkarts guede* gelegen in *die begardestraet* tusschen het huis van Lambertus van Dielsen en dat van Johan van Boechout, *scroider,* overdraagt en belooft *weringe te doen buyten ende binnen jaers ende alle recht aensproke ende calayngien af te doen als behoerlich is,* onder verband zijner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Michgiel Neve van Steyne en Johan van Hese. — Zegels in bruine was.

N° 202.

1402 (Juni 14) Vonnis der schepenen van Maastricht in een geding wegens vernachting ten behoeve van het St. Lambertus altaar in de O. L. Vrouwekerk van het huis spoirenguede te Wyck.

Wir Johan van Bloemendaal scouteit, ende scepenen mit naeme Johan van den Hertte, Godenuel van Spauden, Michgiel Neve van Steyn, Florens Withuys, Johan van den Creefte, Johan van Hese ende Johan van Luytken tuygen ende gestaen mit desen brieve alse richter ende scepenen, want her Wilhem van Beutkenbach priester ende capellaen der kirken van onser Vrouwen te Tricht in naeme ende van wegen des rectoirs van sinte Lambrechts elter, gelegen inder selver kirken voer ons in vollen gerichte inder dengbanck sittende is coemen, seggende ende allegierende, wye he van wegen des rectoirs ende tot behoeff des elters voirschreven genacht hedde omme gebreke van cense op eyn vrouwe genant Liesbeth Oemkens ende op sullige andere persoene cense hebbende op guede geheyten *spoiren guede* te Wyck gelegen, tusschen guede Johans Emmelen bruwers ende guede Heynric Caputs, op wilke guede sint Lambrechts elter voirscreven jaerlix geldende heet vier marck erfcens, gelyc wir indes elters rollen bevonden hebben, omme wilker nachtingen wille vele calayngien, aensproke ende antwoirden van den personen cense op die guede voirschreven geldende hebben, voer ons aengesatt ende ge-

schyet synt, omme cleirlic mitten rechte te vernemen, wye des anders laet sy off wes cense voer off nae solen ghaen. Soe dat wir tyrste wael everhoirt ende aengesien alle den brieven, rollen ende conden der persone die cense op dese guede geldende hebben, also verre die voer ons quamen ende ons aenbracht worden, vanden scouteit voirschreven gemaent tot versueke heren Wilhems voirschreven omme trecht ende met vonnisse te weten, wes cens voer off nae des elters cens voirschreven gaen solde off wye ouch des anders laet syn solde, wysden ende cleerden mit vonnisse na konde der brieve ende rollen voirschreven, dat des elters vier marck voirschreven ende eyn marck toehoerende den heren deken ende capittele van onser Vrouwen kirke voirschreven gelyck cens synt sonder eynich gewinne te gheven ende te neemen; Ende syn gelyck neest den gronde te weten tween scillingen ende tween capuynen grontcens die Johan Wever geldende heet op die vourtgenoemde guede; Ten were dan, sake dat man naemaels in eynigen toecomenden tyden mit meerren rechte ende claerre konden van scepenen brieven bevunde, dat dit van recht niet syn en moicht, dat naemaels wael gevallen moicht omme mennichvoldicheit der persone, cense op die guede voirschreven hebbende, wysden daeromme in onse vonnisse voirschreven, dat der rectoir des elters voirschreven die inder tyt weren by syn hebbinge stille ende possessie blyven solde ende syn behalt doin ten heylgen off als eyn priester sculdich weere te doin op syn borste, Daerom voer ons in vollen gerichte lyflichen erschenen is her Johan van Aubelen priester, nu ter tyt rectoir des elters voirscreven, willentlich totten eyde bereyt ende den na onse vonnisse volbringende als behoirlic is, desen aldus geschiet ende den eyde volbracht, batt ende begerde van ons die selve her Wilhem van Beutkenbach tot behoef des rectoirs ende elters voirscreven dat in onser hueden te behalden ende te leggen ende dis vonnisse onse besiegelde brieve te hebben, dat wir hueden ende halden als richter ende scepenen, ende hebben den selven heren Wilhem dis vonnisse onse besiegelde brieven gegheven tot behoeff des rectoirs ende elters voirscreven in ewich getuychgenisse der waerheyt. Gegheven ende gevonnist in den jaere vander zaliger gebuert ons Heren duesent vierhondert ende twee des neesten Goensdachs nae Barnaba Apostoli vallende in Junio.[1])

---

[1]) In dorso: *Pro altari sancti Lamberti in ecclesia beate Marie .. Sententia lata de IIII marcis dicti altaris ad bona spoiren in Wyck, que dicte IIII marce*

Orig. op perkament. — Van de zegel in bruine was nog aanwezig doch geschonden dat van Michel Neve van Steyne en dat van Johan van Hese.

N° 203.

1402 (September 15) des Vrydachs noe des heylgen cruys dage dat erhaven wart.

Schout en schepenen van M. oorkonden, dat Arnolt van den Swane hun medeschepen, wegens het niet betalen van den verschuldigden cijns, op Johan Frederich een huis gelegen *op den Kersmarckt* tusschen dat van Johan van Spauden, *der kerstmeker,* en dat van Peter Scupstuele heeft doen vernachten en zij het hem voor een jaar en dag toewijzen, behoudens ieders rechten, *teynds dat joer weder omme komen is, he kome weder tot ons wir sullen hoem dan seggen wat dat recht leert ende cleren sal vanden vurschreven saken voert te doen.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juyleymont, Henrie van Cleermont, Johan van Heze, Arnolt van den Swane, Mathees Dunnen, Johan van der Masen en Danyel van Dyeteren. — Zegels in bruine was: 1. een weinig geschonden gefaast van 8 stuk; in den rechter bovenhoek een gewei waartusschen eene zespuntige ster: omschrift.... 4. Gezoomd schild waarop 8 schelpen met hartschild; omschrift: *Johis de Heze. scab. tiect.;* 7. een naar rechts klimmende gekroonde leeuw; omschrift: *S. Danielis de Diteren. scab. traiec.*

N° 204.

1403 (Februari 5) vyf dage in Februario.

Schep. v. M. oorkonden, dat Dierick Quant aan deken en kapittel van O. L. Vrouw een jaarlijkschen cijns van 6 schel. uit een huis *in den stock* (Stokstraat) tusschen het huis van Johan van Millen den Jonge en *eynen ruweken gaande vanden stock ter hoefstatt wart*[1]) overdraagt en belooft hen tegen alle *recht aensproke*

---

altaris unacum una marca dominorum beate Marie, sunt proxime fundi sine requisitione donande recepiende; scabinis XXXIIIIor solidi pro sigillis, clerico pro suis laboribus I marcam parvam.

[1]) Het huidige Morenstraatje.

ende calayngen te vrijwaren en zijne echtgenoote Liesbethe er toe te brengen afstand te doen van hare rechten op dat huis, *so wanne des noit geboren moicht,* ten verzoeke van voornoemd kapittel of zijn rentmeester, alles onder verband zijner tegenwoordige en toekomende goederen.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Michgiel Neve van Steyn en Florens Withuys. — Zegels in bruine was: 1. gebroken; 2. gaaf.

N⁰ 205.

1403 (Maart 2) Johannes de Bruxella wordt door schout en schepenen van St. Pieter in het bezit gesteld van ongeveer 2½ bunder bouwland roerende van de proostdij van O. L. Vrouw kapittel.

Nos Johannes Wechter scultetus, Reynerus de Horreo, Mathyas supra Lacum, Godenulus de Spauden, Wilhelmus de Monte Crucis, Jacobus Moyf, Amelius de Wange et Petrus de Lacu scabini libertatis sancti Petri notum facimus universis et protestamur per presentes, quod Johannes de Bruxella coram nobis tamquam mamburnus et maritus legitimus Katharine sue uxoris legittime, filie Johannis quondam Wyrici, et uxoris legittime Martini quondam dicti des Roetz alias Papen, volens et desiderans acceptare et relevare a prepositura ecclesie beate Marie Trajectensis duo bonuaria cum dimidio bonuario terre arabilis vel circiter, moventia, ut asseruit, a prepositura jamdicta ac eidem obligata existentia annuatim in duodecim denariis census annui et hereditarii, prout sita sunt ante et retro, in longitudine et latitudine cum omnibus suis pertinentiis supra viam de Susschen inter terram Gerardi dicti Morzeel ex uno latere et terram Johannis Vastrardi latere ex alio, quare dictus scultetus ad requestam dicti Johannis et ad monitionem ac nostrorum declarationem prenominato Johanni, nomine quo supra, hujusmodi duo bonnuaria cum dimidio, ore, manu et calamo contulit et concessit ac ipsum de eisdem investivit et adheredavit, jure cujuslibet semper salvo, adhibitis solempnitatibus in talibus adhiberi solitis et consuetis, juxta legem et consuetudinem libertatis predicte. Et sic dictus Johannis remansit dicte prepositure

[1]) In dorso: *dominorum beate Marie VI solidi in trunco.*

mansionarius, ut moris existet, ad requisitionem dimidie ame vini. Et hec omnia Reynero de Valkenbergh nomine et ex parte sepedicte prepositure ex una parte Johanni supradicto parte ex altera, ut asserunt, sufficientia sepedictus scultetus in nostrorum scabinorum ibidem presentium custodiam reposuit et commendavit, dolo et fraude in premissis exclusis. In quorum omnium premissorum veritatis testimonium nos scabini antedicti sigilla nostra propria litteris presentibus duximus appendenda. Et ego Johannes Wechter scultitus predictus utor in prima cauda presentium sigillo Petri de Lacu superioris sculteti predicti. Datum anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo tertio mensis Marcy die secunda.

Orig. op perkament. — Zegels in groene was: 1. en 8. drie duiven (kippen ?) 2-1; omschrift: *S. Peter van der Lake;* 7. een St. Andrieskruis vergezeld tusschen de beenen, van vier naar rechts gewende vogels; omschrift: *eil..e wong.*

N° 206.

1403 (Maart 10) tene dage inden Meert.

Schep. v. M. oorkonden, dat hun medeschepen Arnolt van den Swane verklaart, dat Renerus van Valkenborch, rentmeester van O. L. Vrouw kapittel, tot dezes behoef bij hem gelost *ende gequyt* heeft de vernachtingsbrief waardoor deze gestoken is en hij hem *genoech hadde gedaen van bryeve, gelden, van alle saken, daromme he die nachtingen gemaeckt hedde* en hem ten behoéve van het kapittel voornoemd den *vernagchde bryeve* met alle daaruit voortkomende rechten overdraagt.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Hese en Danyel van Dyeteren. — Zegels in bruine was aanwezig.
N.B. Transfix van den brief van 15 September 1402 (n° 203).

N° 207.

1403 (Juli 5) feria quinta post festum Visitationis beate Marie Virginis gloriose.

Schepenen van St. Pieter, *libertatis sancti Petri,* oorkonden, dat Wynandus genaamd Quoede de Here aan den deken en het

kapittel van O. L. Vrouw zijn aandeel, *partem et portionem* der tiend, welke hij en wijlen zijne ouders bezaten in de tiend van Mulken te St. Pieter overdraagt en belooft *infra annum et extra* goede wering te doen en hen tegen alle rechtmatige aanspraken te zullen vrijwaren en *deponere impetitiones et querelas juxta legem et consuetudinem* van voormelde heerlijkheid; dat Henricus gezegd Scouffart broeder van Wynandus en Katherina zijne zuster met haren momboor Servatius gezegd Wechter bekennen, dat zij voor die tiend *bonam puerilem divisionem habere* in andere erfgoederen en geen recht, of actio en eigendom op die tiend bezitten en zoo zij die hebben of verkrijgen mogen daarvan afstand doen ten behoeve van voornoemde deken en kapittel, en de schout Reynerus de Valkenborg, klerk, namens den deken en kapittel volgens de wetten en het gebruik van de heerlijkheid St. Pieter in het bezit stelt dier tiend, behoudens ieders recht. *Et hec omnia, prenominato Reynero ex una parte ac Wynando, Henrico et Katherina cum mamburno suo predicto parte ex altera hincinde, ut asserunt, sufficientia sepedictus scultetus in nostrorum scabinorum ibidem custodiam presentium reposuit et commendavit, dolo et fraude in premissis exclusis.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes Wechter schout, Reynerus de Horreo, Godenulus de Spauden, Wilhelmus de Monte Crucis, Jacobus Moyf, Amelius de Wange, Petrus de Lacu en Mychael Neve de Steyne. — Zegels in bruine was: 3. en 4. afgevallen; in de plaats van den schout zegelde Petrus de Lacu; 5. onduidelijk.

Afschrift in: *Registrum documentorum insignis ecclesiae collegiatae B. Mariae V. Trajecti ad Mosam* .. tom I fol 85.

N° 208 (D).

1403 (Juli 26) des seesentweyntychs daghes in den hoymoent Julius geheyten te latine.

Schout en schepenen van Meersen oorkonden, dat Godart van Mersen *clerc,* wonende te Maastricht .. *omme Goedts wille den dyenst Goedts te vermeirren ende omme synre zeelen ende synre vrunde zielen heyl,* ten behoeve der derde *weeghmisse* die dagelijks in de kerk van O. L. Vrouw te Maastricht op het St. Silvesteraltaar gelezen wordt, aan de kapellanen dier kerk overdraagt een mud rogge erfpacht met St. Andries te beuren uit: twee bunders akker-

land achter *Bergen,* gelegen bij land van Goeswyn Sleut en de beekerstraat en geheeten der *daelle;* 1 bunder geheeten *dat scarpbunre* gelegen *opten brunens banent* bij land van Reynson van Ulenstraten ter eener en dat der gebroeders Goeswyn en Walrave van Ulenstraten ter andere zijde; 1½ morgen land te *Watervalle* achter de hoeve van Goyswyn Luten aan het voetpad gaande van *Watervalle* tot *Roder* en zij Willem van Boetkenbach kapellaan van O. L. Vrouwkapittel namens die kapellanen in het bezit dier pacht stellen met inachtneming der gebruikelijke formaliteiten.

Orig. op perkament. — Schout en schepenen van Meerssen: Gerart van Houcheym schout, Johan Numeghen van Meerssen, Johan Scepens van Itteren, Johan Clopen van Meerssen, Willem Yegher van Schymmart (Schimmert), Johan Vulre van Roederen, Tilman Peterssoen van Strobeke (Strabeek) en Arnt Goedens. — Zegels afgevallen.

N° 209.

1403 (Augustus 22) tweendetwintich dage in Augusto.

Schep. v. M. oorkonden, dat Reynerus van Valkenborch als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouw en heer Wilhem van Beutkenbach rentmeester der *capellanen der broederscap* dier kerk *samentlich* aan Godert van Wassenberch, Kathryne zijne vrouw en hun beider erven, voor 2 marken, 5 schel. en 2 kap. jaarrente een huis *inden Stock* (Stokstraat) [1]) *vore inde achter mit alle synen toebehoren* tusschen het huis van Johan van Mulken den jonge en *eyn cleynen ruweken komende vander hoefstat* (Havenstraat) in erfrecht opdragen, beloven hen in het rustig bezit van dat huis te zullen houden en tegen elke vordering vrijwaren en Gerart belooft, onder verband zijner bezittingen, binnen het jaar en dag *aenden timmer* van dat huis ½ mark erfcijns *aen te leggen* en deken en kapittel verklaren dit met hun weten en toestemming geschied te zijn en daarom hun *kerkensiegel* aan den brief met die der schepenen doen hangen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Heze en Danyel van Dieteren. — Zegels in bruine was een weinig geschonden.

---

[1]) In dorso: *in den stock, in trunco.* — Het kleine straatje hier bedoeld is het Moorenstraatje, dat heden nog van uit de Havenstraat naar de Stokstraat leidt.

N° 210.

1403 (November 9) nuegen dage in Novembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Lambrecht van Bielsen, *knape van wapenen* aan Wouter Coumans, priester, en zijne erven 4 schel., 4 pen. en *eyn derdedeyl van eynen capuyn* grondcijns[1]), half met de $^1/_3$ kapoen met Kerstmis en half met het feest van den H. Johannes den Dooper te beuren uit het huis van Johan Barben, schoenmaker, in de Stokstraat, tusschen dat van Godart van Weshem brouwer en dat van wijlen Heyricx Stocksken, dat nu *heelt* Lambert Lampson *houltmenger,* in erfrecht opdraagt, belooft de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en zijne echtgenoote Maria afstand van dien cijns te zullen doen *ofs noet geboren moicht tot versoeck van* Wouter en zijne erven, alles onder verband zijner tegenwoordige en toekomende bezittingen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Mathees Dunnen en Johan van Hese. — Zegels in bruine was.

N° 211.

1403 November 18. — Overdracht aan het kapittel van O. L. Vrouw eener jaarpacht van 12 vaten rogge.

Wir Johan van Kestelt, meyer, Gysebrecht Bolle van Laufvelt, Gysebrecht Voumer van Heze, Keirstken Bock, Johan van Mobertingen, Amelys van Wange, Godart Scavieck ende Godenuel van Spauden scepene des hoefs ende der banck des dorps van Wesette toehorende den eirwerdigen heren deken ende capittele van Onser Vrouwen der stadt van Tricht, doen kont allen lueden tuygende openberlich met desen bryeve als meyer ende scepene, dat Henrich Thous van Kestelt, opdruech met monde, hande ende halme in hant der scouteiten voirscreven tweelf vaeten roggen jaerlix ende erflix pachtz guets wettichs pachtz van Haspegouwen ende moeten der stat van Tricht voirscreven ende verteych derre al te maele ten ewegen daegen tot orber ende behuef der heren dekens ende capittels voirscreven en hoire naekoemelingen die welge

[1]) Naderhand kwam die cijns aan Macharius Hoecseger.

tweelf vate roggen erfpachtz [1]) voirscreven die voirgenoempte Henrich Thous geloefde in gueden truwen den voirgenoempten heren deken ende capittele alle jaere te betaelen op sente Andryes daege des heylgen Apostels ende te lyeveren bynnen der stat voirscreven op honnen granyere op des voirgenoempten Henrichs ende synre erven vuerynge, coste, anxt ende arbeyt. Ende op dat die heren voirscreven te bat seker suelen syn derre betaelinge ende lyeveringe derre twelfve vaeten roggen erfpachtz voirscreven tentyde ende stede voirgenoempt soe satte die voirgenoempde Henrich hon tot eynen rechten onderpande, verbont ende obligierde eynen hoef gelegen inden dorpe van Kestelt op dat inde vanden dorpe Tricht wart, tusschen die stege ter eynre syden ende guet Servaes van Mulken ter andere syden. Ende die voirscreven Henrich Thous geloefde, dat dis hoef nyet mee voer en gilt voer dese tweelfve vaete roggen voirschreven dan Johan van Kestelt voirgenoempt tweelve pennynge ende vyere capuene erfcens; item sesse vaete roggen erfpachts, die Henrich voirscreven erflich bekant te hebben aen ende op eynen hoef met allen synen toebehoerren geheyten *des dorren hoef,* gelegen in den dorpe van Kestelt voirscreven den nu haldende is Henken Claes son, gelegen tusschen die straet ter eynre syden ende guet Peters Lyebrechts ter andere syden; ende voert drye vaete roggen erfpachtz aen ende op eynen hoef daerbye neeste gelegen den nu haldende is Peter Lyebrechts voirscreven gelegen by guet Servaes van Mulken voirscreven ende noch vyerdehalf vaete roggen erfpachtz aen ende op eynen hoef geheyten *bevorst hoef* gelegen inden dorpe voirscreven tusschen guet Dyllen van Mersen ter eynre syden ende guet Henrichs Thous voirscreven ter andere syden, welger onderpant voirscreven die voorgenoempte Henrich Thous opdruech met monde, hande en halme in hant des meyers voirscreven ende verteych dar op tot orber der heren voirscreven als voor die betaelinge ende lyeveringe derre tweelfve vaeten roggen voirscreven te doen als voirscreven is, met vuegen ende manieren, woe Henrich voirscreven oft synen erven versuemlich ende broekelich weren oft vonden woerden inder taelinge ende lyeveringe derre tweelfve vaeten roggen erfpachts voirscreven ten tyde ende stat voirscreven in eynen deyle oft te maele, dat als dan die heren voirscreven oft hon rentmeyster oft hon seker boede honne

[1]) In dorso: *de XII vasis siliginis in Kestelt, de tribus curtibus, quos possedit Henricus Theus.*

hande suelen moegen slaen aen den alingen onderpande voirscreven nae leye, rechte ende gewoente ons hoefs voirscreven, beheltenisse mallicke syns rechtz. Dit gesciet der meyer voirscreven Reyner van Valkenborch den clerck in naeme ende van wegen syne heren voirscreven, daer tegenwordich wesende ende versuekende die twelve vate rogghen erfpachts voirscreven opdruch met monde, hande ende halme ende guyde ende erfde home dar bynnen aen ende op den onderpande voirscreven tot orber ende behuef syne heren voirgenoempt, ende dede home ban ende vrede met allen den rechte, gewoente ende solempniteiten ons hoefs voirscreven als daertoe behoerlich ende gewoenlich is, beheltenisse mallike syns rechts, die welge saeken alle ende ygelike voirscreven alsoe gesciet ende gedaen als voirscreven is den voirgenoempten partien wale genuegende, der meyer voirscreven lacht ende beval in hueden ende in gedencknisse onsen scepenen voirscreven. Gegeven onder onsen siegelen in orkunde der warheyt alre saeken voirscreven aen desen bryeve gehangen inden jare van der gebuert ons Heren duysent vyerhondert ende drye des neesten Sondaechs voer sente Kathrynen daege der heylger joffrouwen ende mertelerssen.

Orig. op perkament. — Zegels in bruine was; n. 2., 4., 6. en 7. afgevallen: 1., 3. en 5. gebroken; 8. gaaf; 5. een klimmende leeuw: omschrift:.... an van Moebertingen.

N° 212.

1403 (November 23) des vridaichs voir sinte Kathrinendach der heyliger maicht.

Schout en schepenen v. M. oorkonden, dat zij op verzoek van Reyner van Valkenborch als rentmeester van wege de kanunniken van O. L. Vrouw ten behoeve dezer het huis waarvan gewag is in den vernachtingsbrief waardoor deze gestoken is in eigendom toewijzen, behoudens ieders recht met de bepaling dat een *recht erffnaemen* dat goed inlossen en beschudden mag vóór Vrijdag vóór *dyerteyn dage* (Driekoningen).

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juleymont, Heynrich van Cleermont, Johan van Hese, Arnolt van den Swane, Mathees Dunnen, Johan van der Masen en Danyel van Diteren. — Zegels in bruine was: 1., 2., 3., 4. en 7. aanwezig;

de overige afgevallen. 2. een getand kruis; omschrift: *S. Johans va Clermont scabi traiect.*

N.B. Transfix van den brief van 10 Maart 1403 (zie n° 206).

N° 213.

1404 (Maart 18) achtien dage in den Meertte.

Schep. v. M. oorkonden, dat heer Wilhem van Beutkenbach en Symon .... priesters, namens de priesters en kapellanen der broederschap van O. L. Vrouw voor 1½ mark jaar- en erfcijns aan Heynrich van Fhee, *scheversteyndecker,* Kathryne van Scaluyn en hunne erven een huis met eene er naast gelegen *cleyne camere*[1]) tusschen het huis van Heynrich van Fee voornoemd en dat van Trude Tuckers in erfrecht opdragen en beloven hun het rustig bezit van dat huis te zullen verzekeren en de gebruikelijke formaliteiten nakomen, alles onder verband der goederen van de broederschap en Heynrich belooft, onder verband ook zijner goederen, binnen het jaar en dag ½ mark cijns *in beternisse des timmers ende buwes* van het huis te zullen besteden en dit te *bewysen als behoirlyc is.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Hese en Mathees Dunnen. — Zegels in bruine was geschonden.

N° 214.

1404 (April 25) op sinte Marcus dach des heylgen Ewangelisten.

Schep. v. M. oorkonden, dat Petrus van Waltvucht als rentmeester van deken en kapittel van O. L. Vrouwekerk en heer Wilhem van Beutkenbach priester van wege den rector van Sinte Lambrechts altaar in die kerk, voor 6½ mark en 2 kapoenen jaar- en erfcijns aan Heynrich Poirter, zijne echtgenoote Nese van Cadyr en hunne erven een huis met erf, geheeten *Spoiren guede,* te Wijck tusschen het huis van Johannes Emmelen en dat van Heynrich Caput opdragen en beloven hun in het rustig bezit van

[1]) Volgens de aanteekening in dorso waren dat huis en kamer gelegen *in vico Iudeorum,* de Jodenstraat, en kwam later die cijns aan Johan Coluyn *tector petrarum.*

dat huis voor dien cijns te zullen houden, tegen elke vordering vrijwaren en de gebruikelijke formaliteiten nakomen en Heynrich Poirter belooft binnen het jaar en dag na deze overdracht 2 marken cijns te zullen besteden voor verbetering aan dat huis dat te *proeven ende te bewysen mit alle den recht daer toe behoirlick;* en daarna binnen het jaar en dag van gemelden cijns 28 schel. *na belange die marck voer sestien dobbele mottunen gelyck eyn couman den anderen binnen der stat van Tricht voirscreven betailt,* te zullen aflossen, waarvoor hij zijne *guede, erve ende gereyde* tot pand stelt. *Ende wir deken ende capittel der kirken onser Vrouwen voirscreven kennen ende leyen, dat dese guedinge ende alle vurwarden van Petro onsen rentmeyster ende heren Wilhem van Beutkenbach als van wegen der rectoirs des elters voirscreven gedaen ende voer scepenen voirscreven geschiet, geschut ende gedain zyn van onsen geheeten ende bevele ende mit onsen gueden wille die wir ouch loven ende stedigen mit alle den recht ende inder beester manieren als wir dat doin mogen* en daarom den brief met hun gewoon zegel mede zegelen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juleymont en Mathees Dunnen. — Zegels in bruine was: dat van het kapittel gebroken; 1. gaaf; 2. geschonden.

N⁰ 215.

1404 (Juli 8) acht dage in Julio.

Schep. v. M. oorkonden, dat Arnolt Pouman der *procurire, ondergevende hoem ende alle synen guede totten zaken her onder bescreven den werentlike recht* aan Johan Oyslinger *der wisseler,* zijne echtgenoote Heylwige en hun kinderen eenen jaarlijkschen grondcijns van 9 penningen uit het huis van heer Peter Braets van *Bredoe*[1]) in die *hontstrate* tusschen het huis van heer Johan Cremers priester en dat van wijlen Aleyde weleer *maecht* en *dynersse* van den priester Wouter Coumans in erfrecht overdraagt, welke cijns gelijk is aan die welke Johan voornoemd al uit dat huis beurt, belooft hem gedurende een jaar en dag tegen elke vordering te zul-

[1]) In dorso: *op heren Peter Braetz guet in die hondstraete IX denarii; — die bruederscappe van onser Vrouwen.*

len vrijwaren en verklaart dat die cijns een grondcijns is, alles onder verband zijner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Michyel Neve van Steyne en Johan van Luytkæn. — Zegels in bruine was: 1. gebroken; 2. geschonden.

N° 216.

1405 (Januari 22) feria quinta post festum sanctorum Fabiani et Sebastiani Martyrum.

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat voor hen *in plano judicio pro tribunali sedentibus* verschijnt Reynerus de Valkenborgh als *receptor reddituum* van deken en kapittel van O. L. Vrouw en namens dezen op Johannes gezegd van den Eertbruggen en zijnen zoon Mathyas wegens het niet betalen van den verschuldigden cijns het huis weleer geheeten *maeslenders guet* te Sint-Pieter tusschen dat van Wilhelmus gezegd Schuef en dat van Gyselbertus de Montenaken, heeft doen uitwinnen en zij het hem ten behoeve der voornoemde kapittelheeren, *quarta pernoctatione existente* in eigendom toewijzen, *ut consuetudo juris existit, ipsis Johanne et Mathya ad hoc adjournatis per Andream* Jouwes *juratum preconem libertatis predicte, ut ipse coram nobis medio juramento asseruit et offirmavit, et non comparentibus, jure cujuslibet semper salvo, tribus etiam preceptis per ipsum Andream et uno precepto per nos sculletum et scabinos postmodum desuper facto, ut moris existit. Et hec omnia prenominatus scultetus in custodiam nostram reposuit et commendavit jure cujuslibet semper salvo.*[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Petrus de Lacu schout, Reynerus de Horreo, Godenulus de Spauden, Wilhelmus de Monte Crucis, Jacobus Meys, Amelius de Wange, Petrus de Lacu en Mychael Neve de Steyne. — Zegels in bruine was: 3., 5. en 6. afgevallen; 2. een band van sabel waarboven eene kip naar rechts; omschrift: *Reiner . de ....eo.;* 4. in het schildhoofd drie naar rechts gewende vogels; drie pelgrimschelpen op den zoom; in het rechter vrijkwartier een getand kruis; omschrift: *S. Willem .... cenberg.*

---

[1]) In dorso: *pernoctatio in sancto Petro, bona Maeslenders pronunc Reyneri Pistoris.*

N° 217.

1405 (Februari 22) twey ende twyntich dage in Februario.

Schep. v. M. oorkonden, dat Dyerick Romer, ongehuwd zijnde, aan de *cappellanen der broederscap der kirken van onsser Vrouwen* 10 schel. en ½ kapoen jaar- en grondcijns, half met St. Jan-Baptist en half alsmede den halven kapoen met Kerstmis te beuren uit een erf in *des Swoeffsstraete* (Wolfstraat) tusschen dat van Rytzart van Halbeke, *fluckener,* en dat van Goedard in den Wolf, brouwer, voor het jaargetijde van wijlen Mathys van der Ruren, roededrager van O. L. Vrouwekerk, overdraagt, belooft de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en verklaart dat die cijns grondcijns is, alles onder verband zijner *guede, erve ende gereyde ende te peynden mitten bueten.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juleymont en Mathees Dunnen. — Zegels in bruine was: 1. een weinig geschonden; 2. gaaf.

N° 218.

1405 (Mei 18) achtine dage inden Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Marye, echtgenoote van wijlen Lodewyx Quermans aan de broederschap der kapellanen van O. L. Vrouwekerk zesdehalve schel. jaar- en erfcijns[1]) uit een huis in de *Swoufstraete* tusschen dat van Goedard *in den Wolf* brouwer, overdraagt en Johan van Mulken *der alde* als momboor zijner echtgenoote Mechtilde voor hen verschijnt en verklaart *soe wes Marye vurscreven gedoen hedde mitten vurscreven cyese dat dat syn en syns wyfs vurscreven wille ende concent were* en zoo hij op dien cijns eenig recht mocht hebben hij daarvan voor zich, zijne echtgenoote en zijne erven afstand doet ten behoeve der voornoemde broederschap. *Ende vort soe geloefde die vurgenoempte Marye ende Johan van Mulken weringe te doen joer ende dach ende buten ende bynnen joers alle recht ansproeke ende calangie af te doen als behoirlic is. Ende geloefde ouch vur Cloesken ende Neesken wettige keynderen der vurgenoempte Maryen hon alsullich te hebben ende*

[1]) In dorso: *V solidi et VI denaria in vico Suevi.*

daertoe te halden dat sy te versueké der broederscap vurscreven of hons rentmeysters vertyen sullen vur scepenen te Triecht als behoirlic is met verbeyntenisse alle honre guede ende eyns egeliken van hon erve ende gereyde ende te peynden mitten bueten.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Juleymont en Mathees Dunnen. — Zegels afgevallen.

N⁰ 219.

1405 (September 3) mensis Septembris videlicet ipso die beati Remacli episcopi.

Rentmeester en schep. van Lenculen oorkonden, dat Katharina, de weduwe van Henricus Schobben den jonge, dochter van Reynerus gezegd Vels van St. Pieter, ten gunste harer dochter Gertrudis vaarwel zegt *usufructui, actioni et proprietati* welke zij heeft of verkrijgen mag op eenen jaar- en erfcijns van 4 schel. 8 pen. en 2 kap., *sicut de hereditate anno quolibet in dicta curia nostra Lenculensi exsolvitur, singulis annis hereditarie persolvendis,* half met de kapoenen met Kerstmis en half met St. Jan-Baptist uit het erf van wijlen Roggen[1]) nabij de *porta per quam itur versus Hocht* (de Hochterspoort) tusschen het huis van Katherine gezegd Voets en dat van Alardus tuinman, en Gertrudis als wettige erfgename dien cijns aan Walterus Kouman[2]) priester, kapellaan en schatbewaarder van St. Servaaskerk en zijn erven overdraagt en van al hare bezittende of verkrijgende rechten daarop afziet en Katherine en Gertrudis gedurende een jaar en dag hem tegen elke vordering zullen vrijwaren *et quod dictus census potest recipere requisitiones et non solvere sub obligatione omnium suorum bonorum et cujuslibet eorum mobilium et immobilium presentium et futurorum et cum emenda.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johannes de Juleymont, Henricus de Cleermont, Johannes de Here, Goiswinus de Montenaken, Arnoldus de Cigno, Daniel de Dyeteren en Henricus de Oederbrucke. -- Zegels in bruine was: 2., 5. en 7. afgevallen.

---

[1]) In dorso: *pronunc Roggen kinder prope hochter port.*

[2]) Walterus Kouman komt als schatbewaarder van St. Servaaskerk voor van 1400—1412 en overleed waarschijnlijk 12 Juli 1414.

N° 220.

1406 (Juni 18) XVIII dage inden Braemaende.

Schep. v. M. oorkonden, dat Cloes van Ruremunde verklaart te houden 1/2 bunder *lynderlant op den Muysberch* tusschen land van Reyner van Berne en Gysebrecht Burzait eenerzijds en land van wijlen Wyrich Sax anderzijds en dat hij daarvan laat is van deken en kapittel van O. L. Vrouw en hun jaarlijks betaalt een penning erfcijns.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Florens Wythuys en Everart van den Vernenholte. — Zegels afgevallen.

N° 221.

1406 (Juli 13) dertiene dage in Julio.

Schep. v. M. oorkonden, dat Philip van Basielysbuer, als rentmeester der tafel van den H. Geest aldaar, met toestemming der provisoren dier tafel bekent laat te zijn en te zullen zijn van de broederschap der *pryesteren ende cappellanen* van O. L. Vrouwekerk wegens het erf *in die Juedenstraet* behoord hebbende aan Johan van Canne en gelegen tusschen het erf van Kyerstken geheeten Kyryoen en *omme dat oert tusschen guede Henrix van Mobertingen, die walve woeren Boelen ter andere,* uit welk erf die broederschap jaarlijks beurt 16 schel. erfcijns, waarvan Philip zooals gezegd laat zal zijn.

Orig. op perkament. — Schepenen: Machyel Neve van Steyne en Johan van Hese. — Zegels in bruine was: 1. verloren; 2. geschonden.

---

[1]) In dorso: *Nycholaus de Ruremunde mansionarius de X virgatis terre Lynderlant* op den muysberch gelegen.

[2]) In dorso: *de mansionario bonorum in vico Judeorum;* met eene latere hand: *littera quod sanctus Spiritus tenetur ponere mansionarium de bonis in vico Judeorum que debent fraternitati XVI solidos nunc .. sanctus Spiritus.*

N° 222 (D).

1406 (September 1) op sinte Gylis dach des heylghen abs.

Schout en schepenen *des hoefs in deme dorpe van Goele* (Geul) oorkonden, dat Godart van Mersen, clerc en burger te Maastricht, aan de priesters en kapellanen van O. L. Vrouwekerk aldaar ten behoeve *der eirster leysmessen end ouch der ander leysmessen die men inden ordinarys der kirken voerschreven ghewoenlicke is daghelixs te halden, wilge twe messen volgen terstont noe der dyrder weghmessen die men daghelixs deit aldar in der kyrken voerschreven op sinte Silvesters elter des heylgen poes, te weten die eirste messe voerschreven in die staet der veyrder messen end die ander messe in die staet der vyfder messe* eene jaarlijksche pacht van 25 vaten rogge, pacht van Meersen en maat van Maastricht, te leveren binnen Maastricht jaarlijks met het feest van den H. Andreas op den zolder naar hunne aanwijzing of naar die van *hoennen gewissen boede van hoennen weghen genuecht ende wisen sullen op voringhe, anxt, arbeit, cost, scade, moetenisse ende verlies* van hem, zijne erven en nakomelingen, overdraagt en zij Willem van Boetkenbach, priester als *reyntmeyster ende mombuer* dier kapellanen, in het bezit daarvan stellen; en dat Godart tot onderpand stelt: 15 vaten rogge erfpacht, 3 kapoenen, 4 oude groeten en $1/2$ oude ...., jaarlijks te beuren uit het huis met hoeve van Arnout Wantger gelegen *op dat brueck van hoelsloe;* 15 vaten rogge jaar- en erfpacht van Meerssen uit het huis met hoeve van Katherine, dochter van Pluegemeker gelegen in het dorp (sic) van Moervelt naast het erf van Pyper en naast dat van Hubrech Sondeneers; 3 morgen land te *Broemelen* achter de hoeve van Johan Horpen, waaraan de kapellanen bij geheele of gedeeltelijke niet levering der pacht de hand kunnen slaan.[1])

De brief werd op verzoek der schepenen in hunnen naam gezegeld door den schout Johan Struver van Hulsberg, voogd van het land van Valkenburg.

Orig. op perkament. — Schout en schepenen: Johan Strupher van Heelsberch schout, Willem die Witte, Arnout Vysscher, Mathys van Hoelsloe, Leens die Vorre op der Masen, Johan Saryssoen, Vrancke van Haren en Johan Moterberch. — Zegels afgevallen.

---

[1]) In dorso: *littera de XXV vasis siliginis in Hoelsloe et Moervelt pronunc ad quartam et quintam missam.* Hulsen en Moerveld, gehuchten van Geul.

N⁰ 223.

1406 (October 4) in October des vyerden daeghs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wilhem van Susschen priester, als *gastmeyster des gasthuys sinte Servaes*[1]) namens deken en kapittel van St. Servaas voor de eene helft van het hieronder te noemen huis en Reynerus van Valkenborgh klerk namens het kapittel van O. L. Vrouw voor de andere helft van dat huis, voor 5 marken[2]) jaarlijkschen en erfelijken grondcijns aan Willem van Dyepenbeke, *cupenbender,* en zijne echtgenoote Nesa een huis op de *alde moente* tusschen dat van Johan van Echt *scroeder* en dat van Johan Meyloren *der cremer,* opdragen, *alsoe dat die erfgichter voorgenoempt namlich voor syn halfsceyde geloefden der voirgenoempden Wilhelm, Nesen syn wyf ende honne erven inden huyse met synen toebehoerten voorscreven voer die vyf marcke grontcens voirgenoempt bynnen jaer ende buyten jaers hantvast, rastlich ende vredenlich te halden ende te weren ende alle rechte aenspraeke ende calangie aef te doen als daertoe behoirlich is met verbentenisse alle derre guede, erve ende gereyde des gasthuys ende heren van onser Vrouwen voirscreven ende ten werentlicken rechte nae der stat recht vurscreven ende te penden mitten bueten;* Willem voornoemd belooft binnen de twee eerstvolgende jaren voor verbeteringen van het huis te zullen uitgeven de waarde van twee marken cijns en dit *te bewysen met wercluede ende naegeburen* en van dat huis jaarlijks te betalen aan Gysebrecht van den Ketele en zijne erven 18 pen. erfcijns *sonder scaede des gasthuys ende der heren van onser Vrouwen voirgenoempt ende sonder vermeerenisse derre vyf marck grontcens,* welke 18 penningen zullen zijn en blijven *naecens ende nae die vyf marcke voirgenoempt gelyck die selve Gysebrecht dat voor ons geconsentiert heet. Ende des gelyx geloefde ouch Wilhem voirscreven aff te doen Johan van Breyde den wynmanne alsulken cens ende recht als hie hebben mach aen den selven huyse sonder scaede des gasthuys ende der heren van onsser Vrouwen voirscreven. Voirt Merten Bobart, clerc ende scryver der stat voirscreven, kande ende lyde openbeirlich, dat hie noch syne erven*

---

1) Als gasthuismeester komt Wilhem van Susghen (Scussen) nog voor in 1418.

2) In dorso: *de II¹/₂ marchis census supra bona Willelmi de Dyepenbeke supra antiquam monetam* etc.

egeyn recht noch erflickeit èn hedden aen den huyse voirgenoempt. De deken en kanunniken van Sint Servaas en van O. L. Vrouwe verklaren het vorenstaande te zijn geschied met hunne toestemming en goedkeuring, weshalve zij hun zegel met die der schepenen aan den brief hangen *omme te meere sekerheyt.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenuel van Spauden en Johan van Lutken. — Zegels in bruine was: die der beide kapittels afgevallen; die der schepenen geschonden.

N⁰ 224.

1406 (October 30) des lesten daechs sonder eyne van den moende October.

Schep. v. M. oorkonden, dat Baldewyn van der Masen priester, als testamentaire uitvoerder van Mechtilde Pape en van wijlen zijnen neef Johan van der Masen, in uitvoering van dezer testament, aan de broederschap der priesters en kapellanen der O. L. Vrouwekerk een jaarlijkschen erfcijns van 5 schel. uit het huis van Peter Liebrecht, brouwer, tegenover de kapel van den H. Geest, tusschen het huis van Barbe Nagels en dat van Mathees Cannegieter overdraagt, welk cijns Mechtilde bij testament aan genoemde broederschap gelaten heeft, en welke, naar zijne verklaring, gelijke cijns is als de 5 schel. welke Mechtilde gelaten heeft aan de broederschap van kapellanen der St. Servaaskerk. [1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Machgiel Neve van Steyne en Johan van Luytken. — Zegels in groene was geschonden en gebroken.

N⁰ 225.

1407 (Januari 26) des guedensdaeghs nae sente Pauwels daege conversionis.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan van Wyck, priester, namens de *meysterssen ende begynen vanden Nuwenhove,* Phylip van Ba-

---

[1]) In dorso: *V solidi ex parte Mechtildis Papen in opposito sancti Spiritus;* met eene latere hand: *sed nunc Alardus de Wyck* — Arenberch.

silisbuer en zijne *medegedelingen* tot laat stelt van Peter van Valtvucht *der clerck* wegens een erf op den *steynwech,* waarvan de brouwer Henrich Reute een deel houdt, gelegen tusschen het huis van deze en dat van Henrix Sloetmekers.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Servaes van Mulken en Arnout van den Swaen. — Zegels afgevallen.

N° 226.

1407 (April 6) des guedensdaeghs nae sente Ambrosius daege des heylgen leeres.

Schout en schepenen van M. doen uitspraak in een geschil tusschen Reynerus van Valkenborgh als rentmeester en *ophelder der renten* van het kapittel van O. L. Vrouw en Peter op den Kelre over het onderpand van een stuk land aan dezen laatste toebehoorend en gelegen voor de poort van Lenculen tusschen den stadsmuur en de wal eenerzijds en het huis van Johan Meyers van Wilre anderzijds, dat gesteld is voor een mud tarwe, behoorend aan voornoemd kapittel en gevestigd op een perceel land buiten de *Tweymberger porte by des hertogen dronck,* welk onderpand door voornoemden Peter betwist wordt en stellen het kapittel van O. L. Vrouw in het gelijk.[2])

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendale schout, Johan van den Hertte, Godenuel van Spauden, Machgiel Neve van Steyne, Florens Wythuys, Johan van Hese, Johan van Lucken en Everart van den Vernenholte. — Zegels in bruine was, tamelijk gaaf, meerderen onduidelijk.

N° 227.

1407 (Mei 11) des guedensdach voer sente Servaesdach des heylgen busscops.

Schout en schepenen v. M. oorkonden, dat Peter van Waltvucht als rector van *sinte Evers capellen* een huis in de *coxruwe*

---

[1]) In dorso: *littera de tribus solidis de bonis prope Reuten supra plateam steynwech: — — per Spauden Dieteren IX maii.*

[2]) In dorso: *littera de modio tritici ad quandam terram extra portam de duobus montibus sitam supra locum dictum des hertoghen drinck.*

tusschen dat van Henrick Spoliers aan beide zijden op Gysebrecht van Quodenmechgelen wegens achterstalligen cijns heeft doen uitwinnen en zij het hem voor een jaar en dag hebben toegewezen, behoudens ieders recht, *tends jaer omme comen is, de coem wieder vur ons, suelen hoem dan seggen, wat dat recht leert ende cleeren sal vanden saken voirschreven voirt te doen.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendaele schout en schepen, Johan van den Hertte, Gedenuel van Spauden, Machgiel Neve van Steyne, Florens Wythuys, Johan van Heze, Johan van Lutken en Everart van den Vernenholt. — Zegels in bruine was geschonden: 3., 5., 7. en 8. afgevallen.

N⁰ 228.

1407 (Juni 22) tweyentwyntich dage in Junio.

Schep. v. M. oorkonden, dat Nese Mermans verklaart laat te zijn en gedurende haar leven te zullen zijn .. *dat sy laet were ende van nu vortan syn solde alsoe lange als sy leefde* van deken en kapittel van O. L. Vrouw wegens een *panhuys* geheeten *lypoten panhuys* gelegen *opten alden hoff* tusschen het erf van Johan van Berge en het hare, uit welk panhuis genoemde deken en kapittel 3 *hellinc*[1]) en eene hen beuren; en nog laat te zijn van genoemde kapittelheeren wegens haar woonhuis op den *Aldenhof* tusschen gemeld panhuis en de *Zulsruwe,* uit welk huis die heeren jaarlijks beuren twee schellingen grondcijns *ende et is te weten dat men elc guet van den twe gueden vurschreven schuldich is te gewennen mit eynen wyngewenne van eynen halven amen wyns sonder argelyst.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Danyel van Dyeteren en Johan van Luytken. — Zegels in bruine was: 2. een krulkruis, in den rechter bovenhoek een (?); omschrift: *S. Johis. de. Leodio. scabini traiectensis.*

N⁰ 229 (D).

1407 (October 9) des maendts Octobris des nogende daeghs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan van Kessel, *waepentuere,*

[1]) *Hellinc, hallinc.* eene kleine munt ter waarde van eenen halven penning of *myt;* in de noot in dorso wordt hij genoemd obulum .. *littera de tribus obulis* ..

drossaard te *Baicheym* verklaart verschuldigd te zijn aan den deken en het kapittel van O. L. Vrouw eene jaarlijksche pacht van vijf koppen tarwe[1]) pachtersmaat van Maastricht, en daarvoor tot onderpand stelt den hertogs moutmolen op de Jeker bij de *wytmekerstraeten* te weten, *alsulge pacht, rechte ende erfrenten* als hij jaarlijks uit dien molen te vorderen heeft.

Orig. op perkament. — Schepenen: Florens Wythuys en Everart van den Vernenholte. — De beide zegels in bruine was, gebroken.

N° 230.

(1408 September 14) Gegeven int joer vander gebuerde ons Heren dusent vyerhondert ende acht veertiene dage in Septembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat heer Giselbrecht van Millen priester, en Johan van Berge *scroeder,* als uitvoerders des testaments van Mechtilde van Papenhoven, begijn, *baghyne,* aan de *pryesteren ende capellanen der broederschap* van O. L. Vrouwekerk eenen jaarlijkschen erfcijns van 2 schel. van de drie schel. cijns, welke voornoemde Mechtilde bij het testament voor haar jaargetijde aan de broederschap heeft gelaten uit het huis van Henrix van Pitershem *der scroeder op die alde moente*[2]) tusschen het huis van Philip van Broemoele, bakker en dat van Adam den schoenmaker overdragen, welke broederschap reeds in het bezit was gesteld van den derden schel., en beloven de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Mathees Dunnen en Everart van den Vernenholte. — Zegels: 1. in bruine was; 2. afgevallen.

N° 231.

1408 (October 28) XXVIII daege in octobri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Cristine, de weduwe van Johan Roesen als vruchtgebruikster, Henrich Bylants als momboor en

---

1) In dorso: *V connpeta tritia ad molendinum brasii domini ducis.*

2) De noot in dorso: *supra antiquam monetam;* met eene latere hand eronder geschreven: *bona sita iuxta pistrinam in ordone putei;* daaronder: *littera de II solidis pronunc Henricus Clement.*

echtgenoot van Bele, hare dochter en haar zoon Gerart *te synen wetliken daegen ende bescheydenheyt coemen* aan Johan Oyslynger *der wisseler*[1]), zijne echtgenoote Heylwyg en hunne erven 14 schel. jaar- en erfcijns van 20 dier schel., half met het feest van St. Jan-Baptist en half met Kerstmis te beuren uit een erf met *panhuys* gehouden door Peter Lyebrechts van den Bossche tegenover de *Heyligengeyst*[2]) kapel, tusschen het huis van Barbara ....*egels* en dat van Mathees Cannegieter overdragen, beloven de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en verklaren dat buiten dien cijns, dat erf en panhuis nog bezwaard zijn met 5 marken en 4 kapoenen en Henrich belooft die overdracht door zijne echtgenoote Bele te doen goedkeuren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Danyel van Dyeteren en Johan van Lutken. — Zegels afgevallen.

N° 232.

1409 (Mei 10) tiene dage inden Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Philips van Basielysbuer aan de *pryesteren ende cappellanen der broederschap* van O. L. Vrouwekerk drie schell. grondcijns 's jaars uit een huis *op ten steynewech achter tvleyschuys,* vermeld in den brief waardoor deze gestoken is, overdraagt, onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en met de verklaring dat gemelde cijns grondcijns is, alles onder verband zijner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Godenoel van Spauden en Danyel van Dieteren. — Zegels in bruine was.
N.B. Transfix van den brief van 26 Januari 1407 (n° 225).

---

[1]) Luidens de noot in dorso was hij *virgifer*, roededrager van het kapittel.
[2]) Eene tweede noot in dorso luidt: *In opposito sancti Spiritus*. — *In vico novi pretorii usque ad pironem*. Door deze omschrijving is aangeduid de tegenwoordige Groote Staat, voorheen St. Jorisstraat genoemd, die werkelijk loopt van af het toenmalige dinghuis — thans verkeerdelijk oud-stadhuis geheeten — tot aan het Vrijthof, op welks hoek de Luiksche perroen stond. Het *pretorium* wordt hier *novum* genoemd daar het eerst in 1375 is gebouwd ter vervanging van het vorige dat gelegen was op de Kersenmarkt, die in de Middeleeuwen een plein van grooteren omvang was, dan de tegenwoordige zoogenaamde straat.

N⁰ 233.

1409 (Augustus 20) twyntich dage in Augusto.

Schep. v. M. oorkonden, dat heer Johan van Membruggen anders genoemd heer Johan Bolle, priester en kapellaan van St. Servaaskapittel, aan Wilhem van Buetkenbach priester en kapellaan van O. L. Vrouwekerk, en zijne erven een jaar- en erfcijns van 2 marken en 18 schel. uit de volgende goederen overdraagt: 1 mark en 4 schel. uit eene *stoeve opter Jekere achter die Menrebrueder,* geheeten *sueten stoeve,* tusschen het erf van Johan van Borne brouwer en de *stoeve* van Cloes van Oist, voller; 1 mark uit zijn woonhuis *in die Corttenstraete* tusschen het huis van Baldewijn van der Masen, priester, en dat van Pauwel van Roesmer der *zargenwever;* 10 schel. uit het *panhuys* van Tielman Neve brouwer te Lenculen tusschen het huis van Johan Kellener, *scroeder,* en dat van Ulrix *der becker;* 4 schel. uit het huis van Henrix Donkels *flockener* bij St. Agathagasthuis bij het erf van Johan Schoufart, wolwever, *wollenwever.*

Orig. van perkament. — Schepenen: Johan van Juleymont en Machiel Neve van Steyne. — Zegels in bruine was: 2. zeven aaneen gesloten ruiten 3-3-1; in den rechter bovenhoek een van links uitgaande arm houdende in de hand eene roos (?); omschrift: Mi chaelis....

N⁰ 234.

1409 (Augustus 24) mensis Augusti die vicesimaquarta.

Schep. der *villa de Fletingis,* curia van den proost van St. Servaaskapittel te M. verklaren, dat het verhandelde in de akte van den notaris Barthelomeus Sterken van 24 Januari 1390, betreffende het bouwland behoorende aan het altaar van de H. Katharina in de O. L. Vrouwekerk te Maastricht, waar is en geschied is *secundum omnes modum et formam,* weshalve zij het hernieuwen, bevestigen en goedkeuren voor hen en hunne opvolgers.

Ten teeken der waarheid zegelen de schout Daniel en de schepenen Arnoldus gezegd Haen, Macharius de zoon van Petrus, Eligius Bollen en Libertus gezegd Proestman voor zich en hunne medeschepenen.

Orig. op perkament. — Schepenen van Vleytingen: Daniel de Ghelke schout, Arnoldus gezegd Haen, Lambertus Nys (?), Macharius de zoon van Petrus, Egidius zoon van Egidius de Eldris, Eligius Bollen, Libertus Proestman en Gerardus Tabens. — Zegels der zegelaars: 1. in het schildhoofd twee vijfbladen naar elkaar; 4. een band met een rechter vrijkwartier; omschrift: S. ..

N⁰ 235.

1410 (Februari 21) des Vrydaechs te weten op sente Peters avond ad catedram.

Schout en schep. v. M. oorkonden, dat Godart Kellener priester namens de broederschap van kapellanen van O. L. Vrouwekerk wegens achterstalligen cijns op Geraert van der Nuwerstat den verver, heeft doen uitwinnen het huis in de *Corttenstraet* tusschen dat van Wilhem van Boetkenbach, priester, en dat van Waelhem van Herderen en zij het hem voor een jaar en dag toewijzen, behoudens ieders rechten.

Orig. op perkament. — Schepenen: Arnout vanden Swane, Danyel van Dyeteren, Bertrant van Lare, Arnout Chyvel, Johan van Mulken, Johan van Basielisbuer en Cloes van Naemen. — Zegels in bruine was: 1. zegel van den schout: een getand kruis; in het rechter vrijkwartier van hermelijn een rechter schuinstreep; 4. getralied; helmteeken: een hondenkop; schildhouders, twee aanziende leeuwen; 5. gefaast van acht stuk, waaroverheen een naar rechts gewende valk; 6. gefaast van acht stuk; in den rechter bovenhoek een ?; omschrift: *S. Johis de Basilisbur scab. tiect.*

N.B. Transfix van den brief van 8 Juni 1398 (n⁰ 192).

N⁰ 236.

1410 (September 21) des maendts September des eynendtwintichstes daeghs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan Cuffners en Ude zijne echtgenoote verklaren *dat want sy groete scolt sculdich weren derre sy alleyne met honre ghereyder haeven nyet betaelen en conden, willende daromme, begerende ende ordinerende .. dat der lanxste van hon beyden levende nae des anderen doet sonder eynge calangie, wederseggen oft aensproecke van ymanne sulde moegen vercoupen ende veranderen"* een jaarlijkschen erfcijns van 2 marken uit het

popelers guet, dat zij bekomen hebben tegen Wilhem Popeler en gelegen is op *den houtmarct onder die gerdenere, .. alsoe dat der lanxste van hon beyden levende, dat gelt van den voirschreven twee marcken erfcyns coemende keeren sal in die scholt voirschreven.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bazilisbur en Johan Gans. — Zegels in bruine was: 1. afgevallen; 2. drie klokken, 2-1; den rechter bovenhoek van vair, waarop een band; omschrift: *S' Johis. Anser scabi. tiecten.*

N⁰ 237.

1410 (November 22) des maendts Novembris des tweendetwintigste daghs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Danyel van Dyeteren, Wynant zijn broeder en hun neef Wynant Moer bekennen voor zich en hunne *gedelingen,* dat zij en hunne ouders, *alder,* verschuldigd zijn aan deken en kapittel van O. L. Vrouw jaarlijks 15 koppen tarwe maat van Maastricht, 6 schel. en 6 kapoenen jaar- en erfcijns, dat hunne goederen daarvoor verbonden zijn, doch dat genoemde heeren geen bepaald onderpand hebben, en zij mitsdien genoemden heeren *te eynen rechten genoempden onderpande* stellen eenen molen met zijne aanhoorigheden gelegen buiten *des aldenhoefs porten* op de Jeker, tusschen deze rivier en den molen van wijlen Jacob van Malle, en vestigen op dien molen de 15 koppen tarwe, 6 schel. en 6 kapoenen voormeld, met de verklaring de gewone rechtsgebruiken te zullen nakomen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Hese en Rogier van Lyechtenborgh. — Zegels in bruine was.

N⁰ 238.

(1410) Gegeven in den jaer van der geburde ons [Heren] Jhesu Christi dusent vierhondert ind tyen.

Schout en schepenen van Millen en laten van de laathoven van her Wyllem Proest heer van Thyentz en van heer Arnout heer van Steevoort aldaar oorkonden, dat heer Wyllem van den

Bossche, ridder, verkocht heeft en overdraagt aan deken en kapittel van O. L. Vrouw een jaarlijksche pacht van 3 mud rogge maat en *payment* van Maastricht, te leveren op zijn *cost, anxt, voere ind arbeyt* op den graanzolder van voornoemde heeren uit de volgende perceelen land: 4 groote en 3 kleine roeden bij die *weetmoelen an den dryessche* van Millen bij land van Gelys Hoellengoirs en land van het gelucht der kerk van Millen; 9 roeden aan den weg naar Elderen bij land der kapittelheeren van Sint-Maarten te Luik en land van Liebrech Bottarts van Tongeren; 9 groote en 5 kleine roeden achter de hoeve van Engel Collart bij land van de voornoemde kapittelheeren van St. Maarten aan de steenstraat; 2 groote en 1 kleine roede aan den overkant van *Herberchs straat* bij land der erven van Johan van Colle en land van Lambrecht Strampart van Millen; 12 groote roeden gelegen *in portendael* aan de straat, tusschen land van Wyllem Proest heer van Thyentz en land der erven van Clees Cloeners van Sluysen; 8 roeden gelegen aan de overzijde van den straatweg in *pottendael* tusschen land van Gelys van Andermoent en land van Claes Lieveson van Millen: 4 roeden gelegen over den *Tongers wech* tusschen land der kapittelheeren van Sint Maarten te Luik en dat van Gose Gocskens van Millen, waaruit het altaar van O. L. Vrouw beurt twee vaten rogge maat van Maastricht; 10 groote en 16 kleine roeden *op den herderen paet* tusschen land van Claes Houts en land der erven van Willem Palmarts, *die wilge lende vurschreven syn bewegende vur her Willem Proests hoef geheyten der groet hoef* en zijn met niets anders belast dan met de 2 vaten rogge voornoemd, *ind hoeren rechten groet cyens te weten bonres'gelanc achtien pennynck goyt gelts;* 5 groote en 6 kleine roeden *in oelre velt* tusschen land van Peter Stamppartz en dat der erven van Willem Henxken; 17 groote roeden gelegen *doer den oelre wech* tusschen land der erven van heer Dyryck van Moelant en dat van Schyllyngs van Tongeren; 17 groote roeden *over ind aen die heirstraet in oelre velt dae die mergelwech doer gheyt ind sent bewegende vur her Willem Proests hoef geheyten der hoef van oelre ind en sent niet meer schuldich dan hoeren rechten groutcyens te weten ellick roede enen copy;* 12 roeden groot en klein in *Herbrechs straet* tusschen land van Henrich Lieveson en dat van Claes Schouteten; 9 groote en 16½ kleine roeden bij de voorgenoemde gelegen tusschen land van Lievesoen voornoemd en dat van Johan Eyck *der vleyschoewer*

van Millen, welke beide laatste perceelen roerende zijn van den hof van Arnout van Steivorde en met niets bezwaard zijn dan met den *rechten groet cens,* zijnde *bonres gelanc* 18 pen.; en uit 12 vaten rogge erfelijke jaarpacht uit de volgende perceelen land *horende ind bewegende vur her Willem Proests groeten hoeff* te weten: 5 groote roeden aan de *heerstraet* tusschen land van Liebrecht Bottaertz en land van Rener Vlogels; 13 groote roeden aan den *Oelre weech* tusschen land van Willem Proests en land der erven Willem Palmarts 4 groote roeden aan de *steystraet* tusschen land der erven Johan van Namen en dat van Heynrich Lievensoen; 5 groote roeden gelegen op den *hongersberch* tusschen land van Willem Proest voornoemd en land der erven Lambrech Lymmen, zijnde deze perceelen behalve voormelde 12 vaten rogge nog bezwaard met hun grondcijns zijnde 18 pen. van het bunder.

Orig. op perkament. — Schepenen van Millen: Gyse Musschen schout en meier, Claes Schoutet, Claes Lievesoen, Heynryck Lievesoen, Johan Vrydach, Wyllem van Ketsingen, Claes geheeten Jonge Claes en Johan Wilde, schepen en laten. — Zegels afgevallen.

N⁰ 239.

1411 (Mei 15) des Vrydaechs noe sinte Servoes dage solempnitas des heylgen busschops.

Schout en schep. v. M. oorkonden, dat zij op verzoek van Johan Bevers priester, handelende namens *der armer capellanen* van O. L. Vrouwekerk, het erf waarvan melding is in den vernachtingsbrief, waardoor deze gestoken is, in eigendom aan dezen toewijzen, behoudens ieders rechten en dat *eyne recht erfname* het zal kunnen inlossen vóór Vrijdag na Sint Jan Baptist eerstkomende (26 Juni).

Orig. op perkament. — Schout en schepen: Johan van Heze, Mathees Dunnen, Henric Bovyer, Henric van Oederbrucke, Reyner van Kuenynxwynkel, Ogyer van Liechenborch en Jacob Happart.

N.B. Transfix van den brief van 21 Februari 1410 (n⁰ 235).

N⁰ 240.

1411 (Mey 27) sevenendetwyntich dage inden maende van Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Wilhelm van Buetkenbach, priester, rentmeester der broederschap van kapellanen en priesters van O. L. Vrouwekerk, aan Cloes Eeven en zijn vrouw Mechtilde een erf in de Stokstraat voor en achter tusschen het huis van Goedard van Wessem, brouwer, en dat van Kathryne Cappellaens voor 23 schel. en 2 kap.[1]) jaar- en erfcijns, betaalbaar half met de kapoenen met Kerstmis en half met St. Jan Baptist, opdraagt en hij van wege de broederschap voornoemd belooft voornoemden Cloes en Mechtilde en hunne erven in voormeld erf met zijn toebehooren te zullen houden *rastelic ende vredelic buten en bynnen joers vur den alingen cyes ende capuynen vurscreven ende alle recht ansproecke ende calangie af te doen als behoirlic is mit verbeyntenisse alle derre guede erve ende gereyde der broederschap vurscreven tuhorende ende te peynden mitten bueten,* en binnen het jaar en een dag *an te leggen in beteringe ende an rechten buwe der selve gueden .... die wirde van eynen halven marcken erfcyns ende dat te bewysen mit noegebueren ende met wercklude als gewoenlic is,* alles onder verband zijner goederen en bezittingen zoo tegenwoordige als toekomende.

De *pryestere ende cappellanen gemeynlic der broederschap* voornoemd verklaren, dat voormelde overdracht door hunnen rentmeester in werkelijkheid is geschied, belooven die *erfdom* en *erfgichtinge ten ewigen dage vaste ende stede te halden* en zegelen ten teeken daarvan met de schepenen den brief met het zegel dat zij *dagelix totten saken gebruycken.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Everart van den Vernenholt en Ogyer van Lyechtenborch. — Zegels in bruine was: dat van de broederschap: de H. Maagd ten voeten uit en aanziende houdende op den linkerarm het Kindje; omschrift: *..raf'ni ....arie. tiec. t.;* 1. in een gothische vierpas een schild waarop een naar rechts gewende zwaan; omschrift: *S. Everart. de. Verneholt, scab. traiecten.*

---

[1]) In dorso: *Guede gheleghen in den Stocke:* met eene andere hand erbij geschreven: *XXIII solidi II capones prope bona Johannis de Wesheym, nunc Macharius Houtseger.*

N⁰ 241.

1411 (Juni 25) in den Braemaent des vyfendtwintichstes daeghs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Danyel van Dyeteren, hun medeschepen, aan Johan Oyslinger *der wisseler,* zijne echtgenoote Heylwyg en hunne erven een jaarlijkschen en erfelijken grondcijns van 6 pen. en 2 kap. te beuren half met de kap. met Kerstmis en half met St. Jan-Baptist uit een erf *by des Hertoeghen maltmoelen* tusschen het huis van Hubrecht van Noertbeke en dat van wijlen Willem van Susschen overdraagt en belooft hen tegen elke vordering te zullen vrijwaren en de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen, alles onder verband zijner goederen.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Jacob Happart en Henrich van Bemelen. — Zegels in bruine was: 1. een kasteel met 5 kanteelen; omschrift: *S. Jacobi. Happart. scabi. tiect.;* 2. gebalkt van acht stuk waaroverheen een gewei; omschrift: .. enria.

N⁰ 242.

(1411 Juli 11) .. inden Jare van der gebuert ons Heren dusent vyerhondert ende elfve inden hoymaent des elfden daighs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan Cuffners aan de broederschap der *cappelaen der kircken onsser Vrouwen* een mark jaar- en erfcijns, half met Kerstmis en half met St. Jan-Baptist te beuren uit het huis met tuin *op den holtmarkt onder die gerdener, goende vander straeten al tot achter totten walle toe byder stat muere,* tusschen het huis van Johan van der Baeten, geheeten *die guede van Beke* en dat van Willhem Popeler *te halven wegen* en het huis van Henrich van Tille, overdraagt, belooft gedurende een jaar en dag *recht weringe te doen* en elke aanspraak en *calangie af te doen* en verklaart dat buiten genoemden mark het huis en tuin nog bezwaard zijn met een erfcijns van 41 schell., 7 penningen en 3 kapoenen te weten: 14 schel. voor den deken en het kapittel van St. Servaas; 10 schel. voor Lambrecht van Ryempst, waard *te Ketele;* 6 schel. voor Gerard van Coelen, kremer; 7 schel., 7 penn. en drie ka-

[1]) In dorso: *VI denarii. II capones grontcents opden Kersboum, die bruederscappe van onser vrouwen.*

poenen voor de kerk van St. Matthias en 4 schel. voor Wilhem Popeler, en nog belooft binnen het jaar en dag 15 gouden *grypen* uit te geven *in beteringe ende rechten buwe .. ende dat bewysen met werclueden. Ende nochtan* heeft hij *gewellkort geloeft in gueden truwen, wae hie vyfteene gulden grypen alsoe nyet aen en leght als voirschreven is dat hie als dan ter stont als dat jaer ende dach ute ende leden weren ingaen suele bynnen der stat voirschreven in eynen huyse tusscen die maesbrugge ende pyron ende nyet dar ute te sceyden et en sy mit wille der bruderscappe voirschreven oft hons meysters oft hon gemoede dair af geworen.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Danyel van Dyeteren en Ogier van Lyechtenborgh. — Zegels in bruine was: 1. gebroken.

N.B. Transfix van den brief van 21 September 1410 (n° 236).

N° 243 (D.)

1411 (September 23) des maents Septembris des dryentwintichstes daighs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Marsylis van Vleytingen de Jonge en Herman van Heze als pey- en rentmeesters dier stad verklaren ontvangen te hebben van Colyn van Esden *der schepmanne* 35 rijnsche gulden, wegens 35 schellingen jaar- en erfcijns, betaalbaar te Maastricht, tot aflossing van een erfcijns van 2 marken 's jaars, welke som gelds zij gebruikt hebben *aen steyne ende aen anderen stoff en rechten noetbuwe te wirken ende wieder te maeken dat over te Wyck aender Maesen dat mit macht van groete waeter te broeken was ende anders woe doe die stadt des te dieser tyt te maele zerre noetbehoevende is* en zij die 35 schellingen jaar- en erfcijns met toestemming der burgemeesters, schepenen, raad en de gemeente aan Colijn voornoemd, zijne echtgenoote Kathrine en hunne erven overdragen.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Danyel van Dyeteren en Dyerich Thonis. — De zegels, alsmede dat van de stad Maastricht, afgevallen.

---

[1]) In dorso: 1411 23 September, *35 schillingen erflyx ten behoeve Olwie (sic) van Esden tot laste het corpus deser stad Maastricht door de selve genegotieert om te repareren den schade aen de stad door de groete waters veroorsaakt.*

N⁰ 244.

1411 (October 23) dryentwintich dage in Octobri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johannes Roemer *anders genant* Happart *clerck, hoem ende alle syne guede in desen saken ten werentliken recht als leye onderghevende* aan de *pryesteren ende capellanen der broederschap* van O. L. Vrouwekerk eenen cijns van 15 schel. en 4 kap. 's jaars, half met de kapoenen met Kerstmis en half met het feest van den H. Joannes den Dooper te beuren uit het erf van Cloes Mansoens in de Jodenstraat, tusschen het huis van Voes Nasen en dat van Tilman Preut, brouwer, overdraagt en onder verband zijner goederen belooft *guede weringe te doen joer ende dach ende buten ende bynnen joers alle recht ansproeke ende calangie af te doen als behoirlic is.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Ogyer van Liechtenborch en Jacob Happart. — Zegels in bruine was.

N.B. Transfix van den brief van 16 April 1314 (n⁰ 23).

N⁰ 245 (D.)

1412 (Maart 3) mensis Martii die tertia.

Rentmeester en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Johannes gezegd Bake van Bemelen, als momboor zijner echtgenoote Anna, dochter van wijlen Petrus Ackermans, de erfgoederen roerende van het hof van Lenculen welke hun bij den dood van Petrus voornoemd en diens echtgenoote Hanna aangevallen zijn, verheven heeft en in het bezit daarvan is gesteld en hij aan Johannes, zoon van wijlen Theodericus Roeselers leerlooier, aan diens echtgenoote en erven eene jaarlijksche erfpacht van 18 vaten rogge, gezegd *molenpacht,* overdraagt, zijnde de helft van de 36 vaten vermeid in den brief, waardoor dezen gestoken is[1]), van de andere helft waarvan Reynerus gezegd Kulser het vruchtgebruik heeft.

Orig. op perkament. — Schepenen: Arnoldus de Cygno, Daniel de Dyeteren, Henricus de Oederbrucke, Arnoldus Clut, Lambertus de Busco, Herricus Bovyer en Matheus Dunnen. — Zegels in bruine was, gebroken.

---

[1]) Zie de brieven van 19 Augustus 1334 n⁰ 51, en van 28 Juni 1335 n⁰ 53.

N° 246.

1412 (Maart 29) inden Meert noegen ende twyntichstes daighs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan wettige zoon van wijlen Thees Roeseler, *leerlooier*, aan Symon Melys, priester, en zijne erven $1^{1}/_{2}$ mark jaar- en erfcijns als men *alle jaer van erfgueden sculdich is te betaelen inder stat voirschreven sonder gewenne te gheven ofte nemen* uit het huis van Peter, zoon van Thees Roseler voornoemd *in die Lorestraete* met toebehooren tusschen het erf van Peter voornoemd en dat van Lambrecht int Broeke, overdraagt, *alsoe voele her tugedaen dat indertyt des vertyenisse over all genoech gesciede tot orber ende behuef heren Symons voirschreven ende synre erven* en beloven hem gedurende een jaar en dag tegen elke aanspraak en vordering te zullen vrijwaren.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Arnout van Bielsen en Johan Gans. — Zegels in bruine was: 1. geschonden; 2. drie klokken 2-1; het rechter vrijkwartier gepaald waaroverheen een balk; omschrift: .. *Johis. Anser. scab. tiecten.*

N° 247.

1412 (September 28) des maendts Septembris des achtendtwintichtes daighs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Merten Ulener en zijne zuster Kathryne, *als neeste ende rechte erfnamen* van wijlen heer Merten van Wyc,[2]) kanunnik van O. L. Vrouwekerk, aan de broederschap der priesters en kapellanen dier kerk 5 schell. jaar- en erfcijns uit een erf in de *nuwestraete*[3]) thans in bezit bij Wilhem Seggen van Vleytingen, tusschen het huis van wijlen Johan Wyc *der bontmeker* en dat van Johan van Weert *vladenbecker* overdraagt en Severyn

[1]) In dorso van den brief: *littera hereditaria de XXX solidis ex parte domini Johannis de Puteo ad bona Petri et Mele in vico cerdonum* (Looierstraat).

[2]) Als kanunnik van O. L. Vrouw vonden wij hem vermeld reeds in 1406.

[3]) De Platielstraat; dit blijkt ten overvloede uit de noot in dorso: *V solidi ad bona in nova platea juxta hospitale sancti Servatii versus sanctum Amorem.* Het hospitaal van St. Servaas was gelegen aan het Vrijthof tusschen de Breede- en de Platielstraat en in deze laatste — Sanctus Amor was de kapel van den H. Amor, die op de voormalige „Oude Moesmarkt" thans St. Amorsplein geheeten, gelegen was.

van Rypherscey t als momboor en man van Lysbette op gelijke wijze die 5 schell. overdraagt voor het erfjaargetijde van voornoemden Mertén op de gebruikelijke wijze te houden door die broederschap.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Basilisbur en Lambrecht van Lynde. — Zegels in bruine was gebroken en geschonden.

N° 248 (D.)

1412 (December 9) mensis Decembris die nona.

Schout en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Johannes, de zoon van wijlen Theodericus gezegd Roeseler, verklaart, dat Gerardus de zoon van wijlen Petrus Ackermans als ware erfgenaam en broeder van Anna gezegd Hanna, echtgenoote van Johannis gezegd Bake van Bemelen, de 18 vaten rogge, vermeld in den brief waardoor deze is gestoken, heeft beschud en hem de som ten volle heeft betaald, en Johannes Roeseler hem den brief met de daarin vermelde pacht overdraagt.

Orig. op perkament. — Schepenen van Lenculen: Arnoldus de Cigno, Daniel de Dyeteren, Arnoldus Clut, Lambertus de Busco, Henricus Bovyer, Matheus Dunnen en Johannes Petri van Valkenburg.

N.B. Transfix van den brief van 3 Maart 1412 (zie n° 245).

N° 249.

1413 (Juli 29) in den hoymaende des nogenendetwintichstes daighs.

Schep. v. M. oorkonden, dat heer Symon Melis, priester, uitvoerder van het testament van wijlen heer Johan van den Putte, priester, aan de broederschap der priesters van O. L. Vrouwekerk 1 mark jaar- en erfcijns uit het huis en goed van Peter den zoon van wijlen Mathees Roezelers, met toebehooren gelegen in *die groote loerestraete* naast het huis van Peter en dat van Lambrecht in gheen Brucke overdraagt, onder beding dien te verdeelen onder de priesters dier broederschap die *zeelmesse celebrieren suelen in heyl ende troist der zelen heren Johans walve van den Putte voirscreven te elken drye maenden van den jaere eyn warff.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendale en Herman van Heze. — Zegels in bruine was geschonden.
N.B. Transfix van den brief van 29 Maart 1412 (n° 246).

N° 250.

1413 (November 7) mensis Novembris die septima.

Rentmeester en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Macharius gezegd Moor van Montenaken ten behoeve van het altaar der H.H. Felix en Adauctus, martelaren, in de O. L. Vrouwekerk gelegen, afstand doet van 1/2 bunder akkerland gelegen op de kuilen of grachten, *supra foveas*, van Montenaken tusschen land van Johannes de Hese en dat van Elysabet ...., in ruil voor een 1/2 bunder achter zijnen tuin gelegen, en verklaart dat eerstgenoemd half bunder slechts bezwaard is met den gewonen jaarlijkschen cijns, *prout in dicta curia nostra Lenculensi anno quolibet exsolvi est consuetum* en zijne echtgenoote Katherina er toe brengen zal afstand te doen van dat 1/2 bunder, wanneer zij daartoe door den rector van het altaar mocht verzocht worden.

Orig. op perkanment. — Schepenen: Arnoldus de Cigno, Arnoldus Clut, Lambertus de Buscho, Henricus Bovyer, Matheus Dunnen, Johannes Petri de Valkenborch en Godefridus Warwellis. — Zegels in bruine was: 4, 6 en 7 afgevallen; dat van den rentmeester: drie koeken 2-1; in den hartpunt een bloementak; 2. drie schelpen 2-1; in den rechter bovenhoek een getand kruis; randschrift: *S. Arnoldi : Clut : scabi : tiecten;* 3. van vair met een band waarop drie leliën naast elkaar; omschrift: *S. Lab'ti. de Busco sc.... tiect.*

N° 251 (D.)

1413 (December 28) mensis Decembris videlicet ipso die Innocentium.

Rentmeester en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Gerardus, de zoon van wijlen Petrus gezegd Ackermans, aan Symon Amelii, priester en kapellaan van O. L. Vrouwkapittel, en zijne erfgenamen de 18 vaten rogge[1]) vermeld in den brief, waardoor

[1]) In dorso: *littera de XVIII vasis siliginis ex parte misse in cripta omni feria sexta celebrande;* met eene latere hand erbij geschreven: *supra molendinum cerdonum in altari sancti Blasii.*

deze is gestoken,[1]) uit den daarin vermelden molen, overdraagt en belooft hem tegen elke vordering te zullen vrijwaren.

Orig. op perkament. — Schepenen van Lenculen: als van n° 248.

N° 252.

1414 (Januari 24) inden loemaendt des vyerendtwyntichstes daighs.

Schep. v. M. oorkonden, dat Reyner van Conynxwinckel aan deken en kapittel van O. L. Vrouw een jaarlijkschen erfcijns van 5 schell. uit een huis te Wijk *aen dat groetken,*[2]) tusschen het erf van Johan Elsen en dat van Johan Pütken, brouwer, overdraagt, *alsoe voele her toe gedaen, dat inder tyt des vertyenisse over all genoech gesciede tot orber ende behuef* van voornoemde deken en kapittel. *Ende die voirgenoempde vertyer geloefde recht weringe te doen bennen jaers ende darbuyten* en hen tegen elke aanspraak te zullen vrijwaren *als dar toe behoirlich* is, verklaart dat behalve voormelde cijns dat huis nog bezwaard is met eenen erfcijns van 4 schel. te beuren door het klooster der Witte Vrouwen en belooft nog *Lysbetten syn wyf inder selver vuegen doen te vertyen ofts noetgebuert,* alles onder verband zijner tegenwoordige en toekomstige goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendale en Herman van Hese. — Zegels in bruine was; 2. gebalkt van acht stuk; in den rechter bovenhoek een gewei; omschrift: *S. Hermanni. scabini. traiecten.*

N° 253.

1414 (September 7) in vigilia Nativitatis beate Marie Virginis gloriose.

Rentmeester en schep. v. Lenculen oorkonden, dat Jacobus de Gherwen anders gezegd Mutsmauwe, bloedverwant van wijlen heer Walterus Kouman, priester, aan Petrus de Breda, priester en kapellaan van O. L. Vrouwekerk, en zijne erven den

[1]) 9 December 1412.

[2]) In dorso: *de quinque solidis in Wyck by tgroetken.* — Dit *tgroetken* werd naderhand *'t graatje* geheeten.

jaar- en erfcijns van 4 schell., 8 pen. en 2 kapoenen, vermeld in den brief waardoor deze gestoken is, overdraagt, welken cijns Walter bij testament hun gelaten heeft, en belooft de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Arnoldus de Cigno, Arnoldus Clut, Lambertus de Busco, Henricus Bovyer, Matheus Dunnen, Johannes Petri de Valkenborch en Godefridus Warwellis. — Zegels in bruine was; 1. 4. 5. 6. 7. afgevallen. Zegel van den rentmeester: een getand kruis: in den rechter bovenhoek vijf aaneengesloten spitsruiten: omschrift: *S. Pouwel van den Biesen scepen Triecht.*

N.B. Transfix van den brief van 3 September 1405 (nº 219).

Nº 254 (D.)

1415 (April 8) opden achten daighe inden maent van Aprille.

Schout en schep. van Bemelen *tuehoerende den eirwerdighen heren deken ende capittel der kirken onser Vrouwen der stat van Tricht,* oorkonden dat heer Gherart van Bredae, priester en kapellaan dier kerk als rector van het altaar ter eere van de H. Anna gelegen *indt Capittelhuys* verklaart, dat wijlen Willem van Bredae,[1]) in leven deken en kanunnik dier kerk bij testament aan den rector van voormeld altaar gelaten heeft een perceel akkerland van 22 groote en 8 kleine roeden gelegen *in den ghevilt* van Bemelen bij land van Jonker Arnout van Severen en land der jonkvrouw van Nyveels en met het hoofd bij land van Gherart van Lyebeeck met de bepaling, dat de deken en de kanunniken van O. L. Vrouw jaarlijks van dat land beuren zullen 12 vaten rogge maat van Maastricht en hij met toestemming van voornoemde deken en kanunniken dat perceel *te erffpacht ende in rechte van erfflicheyt* aan Servaes van Bloemendale, Margarete en hunne erven tegen den *rechten lantcense* en 21 vaten rogge jaarlijksche erfpacht pacht van Bemelen en maat van Maastricht, opdraagt en Servaes voor zich, zijne echtgenoote Margareta en hunne kinderen belooft *in gueden truwen alle jare erfflich* den rector te zullen betalen en bijzonder den deken en kapittel met het feest van den H. Andreas de twaalf vaten rogge te leveren *los, ledich ende vry* binnen Maastricht op

[1]) Wilhelmus van Breda, komt als kanunnik van O. L. Vrouwekerk voor in 1374; als deken vonden wij hem voor het eerst vermeld in 1388.

hunnen ***graniere, ende dat overende*** te weten 9 vaten den rector voornoemd; en die negen vaten van den rector te zullen aflossen, elk vat met vier mottoenen, munt van Maastricht te weten, vijf vaten binnen het jaar en de overige vier vaten binnen het jaar of uiterlijk binnen twee jaren daarna.

Deken en kapittel hechten ter goedkeuring hun zegel aan den brief met dat der schepenen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Scheyfart schout, Johan Inden gasthuyshoff, Johan Vos, Jacob Corner, Jacob Leensen soen, en Gherart Beelt. — Zegel van het kapittel en dat der schepenbank in bruine was, beide geschonden.

N° 255.

1415 (April 13) derthien daghe inden April.

Schep. v. M. oorkonden, dat Arnold van Bielsen aan de ***bruederscap der capellane*** van O. L. Vrouwekerk 7 schel. jaar- en erfcijns, welke wijlen zijne echtgenoote Kathryne bij testament aan die broederschap gelaten heeft uit een erf te Tweebergen, ***Twymbergen,*** tusschen het huis van Johan Cabbeljaw en dat van Johan Tyloy, overdraagt, welke cijns ***gelyc ceys*** zal zijn als de 6 schel. erfcijns welke Kathryne voornoemd bij haar testament ***liete ende besatte den rectoir ende der fabrike Sinter Cloes Kerken der stat voirscreven,*** en belooft, onder verband zijner goederen zoo tegenwoordige als toekomende, de gewone gebruiken te zullen nakomen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Lutge en Johan van Bloemendale. — Zegels in bruine was.

N° 256.

1415 Mei 6. Overdracht van 8 vaten rogge erfpacht te Canne aan deken en kapittel van O. L. Vrouw.

Wyr Claes vander Borgh schoutet ende Melot vander Boveryen, Wyllem Haghen, Mathys Coenen, Enghelbrecht van

Roesmer, Coenrart der Jonghe van der Lynden, Daeme van Valle ende Ghyselbrecht Zellen, schepenen des dorps van Opkanne, tuehorende den eirweerdighen heren deken ende Capittell der kirken van Sint Mertens te Luydich, doen kont allen luyden die desen brieff zullen sien off horen lesen, tuyghende openbaerlich, dat voer ons als schoutet ende schepenen comen syn meyster Lodewich van den Bossche,[1]) canonick te onser liever Vrouwen Triecht ende in name dere heren deken ende capittell van onser liever Vrouwen vurschreven, ende versucht, dat men ons schepenen maende offt Wilken Mugghe van Veldwezet gheguedt were in acht vate rogghen erffpachts op Ghylen Wauthems huys ende hoff, wynlant ende baempt achter ende voere, alsoe dat gheleghen is te Opkanne tusschen Corten huys ende hoff ter kirken wart van Canne ende Henric Koex huys ende hoff te Triecht wart ende den dycke tuehoerende den volmolen ter Jekeren wart, ende off Wilken vurschreven alsoe in die vurschreven acht vaten rogghen gheguedt were, dat hy hem des mochte ontgueden ende eynen anderen doen gueden ende wye Wilken vurschreven aen die acht vate rogghen comen were van allen handelinghen, des begherden meyster Lodewich vurschreven eyn cleernisse om syn ghelt. Ende wir schepenen vurschreven ghemaent van onsen schoutet vurschreven cleerden, dat in voirtyden eyn soene ghededingt was tusschen Ghylen Wauthem vurschreven ende Margareten voertydts Loedewich Toenkens soens wyff, alsoe dat Ghyle vurschreven sulde twelf vate rogghe erflich hebben op den hoff vurschreven ende Wilken, Naelen, Grietken ende Metken, Lodewich Toenkens ende Margareten vurschreven witlich kinderen sulden die erffwinninghe behalden ende wail wynnen ende betaelen, alsoe dat van ghebreke van cense van onser heren weghen ende van talinghen aen Ghylen vurschreven wart dat guet vernacht ende beleydt, doe quam Wilken Mugghe vurschreven als momber Margareten syns wettichs wyffs ende beschudde die erfwenninghe vurschreven ende overmits boeten ende kosten ende versetenen cense ende pachts wille, aenghesien dat hy die guede niet bewoenen en konde, soe gaff hy syn erffwenninghe Ghylen vurschreven in erve voir acht vate rogghen ende Ghylen deylinghe solde syn onderpant syn, dat welge cleernisse begheerde meyster Lodewich vurschreven in huyde onser schepenen gelacht te

[1]) Lodewyck van den Bossche, de Busco komt als kanunnik nog voor in 1433.

hebben, alsoe dat in onser huyden ghelacht wart ende wir onse rechte dair aff hedden. Ende doe droech op Wilken vurschreven in hant myns Cloes schoutet vurschreven in theghenweerdicheyt onser schepenen vurschreven die vurschreven achte vate[1]) rogghen mit halme, ende monde ende vertegh ten eweliken daighen, werpende eyn hair van synen cleyde in orber ende behueff derre vurschreven heren deken ende capittel van onser liever Vrouwen Triecht, ende geloeffden die vurschreven heren dair in te halden ende te weren buyten ende binnen jaers mit verbyntenisse alle synre guede. Ende meyster Lodewich vurschreven versucht guedinghe, alsoe dat met vonnisse onser schepenen vurschreven ende vonnisse Claes des schoutets vurgenoempt. Claes schoutet vurschreven verleende meyster Lodewich vurgenoempt die voirschreven acht vate rogghen erffpachts ende guedente daerinne in orber ende behueff derre eirweerdighen heren deken ende Capittel van onser liever Vrouwen vurschreven, doende hem banne ende vreede mit allen den woerden dat onse bancke te recht steyt ende dat nyemant en stoeck noch en stoere, hy en queme voir onse banck mit allen den recht als dat loye wyst. Die wellighe saken alle meyster Lodewich vurschreven begheerden in onser huyden ghelacht te hebben van voere tot achter. Ende Claes schoutet vurschreven alle die sake vurschreven, ghelyck wye die gheschiet syn, lacht in beheltenisse ende huyden onser schepenen vurschreven, des wir onse rechten ende die schoutet vurschreven die syne aff hadden. In orkonde derre waerheyt, soe hebben wyr schoutet ende schepenen vurschreven onss hoeffs sieghele, des wyr in ghelyken saken bruyken aen desen brieff gehangen. Gegheven inden jare onss Heren doe men schreeff duysent vyerhondert ende vyffthyen, des sesden daighs inden meye.

Orig. op perkament. — Zegel in bruine was: de H. Martinus te paard naar rechts, snijdende een stuk van zijnen mantel, dat hij geeft aan den bedelaar die achter hem staat: tusschen de voor- en achterpooten van het paard eene kan: omschrift: *S. scabin*....

---

[1]) In dorso: *littera de VIII vasis siliginis emptis in Canne pro anniversario domini Godefridi Rost.* Deze die ook plebaan was van St. Nicolaas, komt als kanunnik van O. L. Vrouw voor in 1406 en was broeder van den deken van dat kapittel Gerardus Rost.

N⁰ 257.

1415 Juni 10. Overdracht aan de kerkfabrieken van den H. Nicolaus en den H. Jacobus van 12 schellingen jaarcijns.

Wir Mathees Dunnen ende Johan van Hese scepenen te Triecht gestoen mit desen brieve als scepenen, dat Johan Wellen overmids ons afgyenge ende verteych ten ewigen dagen twelf scillinge ende alle des rechs dat hy daran hadde of in eyngerwys hebben moicht jaerlix ende erflic cyes als men te Triecht jaerlix van erve sculdich is te betalen dats te weten halff tot orber ende in behuef der fabriken der kirken des gueden sinter Cloes inder stat vurschreven ende dat ander halschet tot orber der fabriken der capellen des gueden sente Jacobs inder selver stat, beheltenys des dat beyde die vurschreven fabriken jairlix betalen sullen ende sculdich sullen syn te betalen vanden vurschreven erfcyese den vurcyes den men daraf jairlix geldende is, is te weten twe scillinge erfcyes vurschreven ende wat dan oevert, dat sullen die vurschreven fabriken gelyc deylen ende hebben gelyc vurschreven is, alle jaer erflic te betalen, te hebben ende te ervolgen eyne halschet tsint Johans messe baptiste nativitas ende dat ander halschet te Kirsmesse aen ende op guede Wilhems van Mere gelegen te Wyck bij die Mase porte[1]) tegen Symon Mertyns gueden over ende achter mit allen honnen tubehoer tuschen der stat muyre ter eynre syden ende guede Engels des moeleners ter andere. Alsoe voele hertu gedoen dat indertyt dis verteynisse over alle genoech geschiede tot orber ende in behuef beyden fabriken gelyc vurschreven is. Gegeven int jare vander gebuerde ons Heren duysent vyerhondert ende vyftene thene dage in Junio.

Orig. op perkament. — Schepenen: als van n⁰ 255. — Zegels in bruine was, een weinig geschonden; 2. drie hoefijzers, 2-1; omschrift: *S. .... de Hese scabi treien.*

N⁰ 258.

1415 (Juni 24) vier en twyntich dage in Junio.

Schep. v. M. oorkonden, dat Willem van Lewe, priester, namens

[1]) In dorso: *die fabrike van Sinter Cloes ende sint Jacob .. te Wyck tegen die Maespoirt.*

de broederschap der kapellanen van O. L. Vrouwekerk *vander eynre halscheyt* en heer Ghisebrecht B o l l e, priester, namens en van wege *der armer schoelere* dier kerk *van den andere halscheyt* te samen aan Machiel H a n c k a r t, zijne echtgenoote Aleyde en hunne kinderen voor eenen jaarlijkschen erfcijns van twee marken een huis met zijne toebehooren voor en achter gelegen *in die Curtstrothe* tusschen het huis van Gielis v a n B e m e l e n en dat van Ghyselbrecht N o n n e s p a u d e n rentmeester van voornoemde kerk opdragen, *alsoe dat her Willem ende her Ghisebrecht die gichters voirschreven mallich van syne halscheyt, geloefden guede weringhe te doen bennen joirs ende buyten joirs, ende die voirgenoempte Machiel ende Aleyden parvolx ende honne erven inden huyse met syne tuebehoerten voirschreven hantvaste te halden ende te weren voir den alingen erfceys voirschreven ende alle recht aensproke ende calaingie af te doen als behoerlich is met verbintenis allen der guede der bruederscap ende der armer schoelere voirschreven ende mallix van hon erve ende gereyde die sy hebben ende ercrygen mogen ende te penden metten bueten. Ende der voirschreven Machiel gheloefde aen te leggen in beternisse ende gerechten tymmer ende buwe des huys voirschreven tot versueck der gichters voirgenoempt die werde van eynre halver marck ceys ende dat te bewysen als gewoenlich is..* [1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan v a n H e e s e en Johan v a n B l o e m e n d a l e. — Zegels in bruine was: 2. gebroken: een band van sabel in den rechter bovenhoek een krulkruis; omschrift: *S. ....oemendael.*

N° 259.

1415 (September 28) achtentwintich daghe inden moende van Septembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Lysbeth L y m o e l s *die wettich wyf was Dyerick R o e s e l e r s als eyn tuchtersse, Johan D y e r i x, Wyllem D y e r i c k, Peter ende Ghiselbrecht wettige zoene des parvolx vurschreven, Johan v a n B e r g h e als mombor ende man Lysbetten*

[1]) In dorso: *Littera fraternitatis et pauperum scolarum in vico cortestrate ad bona Mychaelis Hankart.* Daaronder: *in vico cortestrate et vico iuxta molendinum brasii.* Deze is de Bisscheps moutmolen gelegen tegenover de Koestraat op de Steenenbrugstraat.

syns wyfs, Dyerick van Zittert *als wettich man Margrieten syns wyfs ende Ghiselbrecht* Zillen *als wettich mombor ende man Yden syns wyfs, wettige dochtere des selven parvolx vurgenoempt* gezamenlijk aan Ghyselbrecht Lymoels, zijne echtgenoote Mechtilde en hunne beider kinderen, een mark jaar- en erfcijns uit het huis *in den Wolf*[1]) geheeten, met ap- en dependentien gelegen *in des Swovenstrate* tusschen het huis van Johannes Craechs en dat van Gerart *der sargenwever* zoon van Lennart Saergewever overdragen, uit welk huis Ghyselbrecht Lymoels een gelijken jaarcijns beurt.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Lutge en Cloes van Lyebeke. — Zegels in bruine was gebroken.

N⁰ 260.

1416 (April 23) dryendetwyntich dage inden Aprille.

Schep. v. M. oorkonden, dat Lambrecht Jouwes verklaart schuldig te zijn aan *der bruederschap van onser Vrouwen* 8 gouden grypen wegens een ½ mark erfcijns, welke hij aan heer Ghiselbrecht Bolle, priester als aan genoemde broederschap beloofd heeft binnen twee eerstvolgende jaren af te lossen *altoes nae belanck vander halver marck ceys voer die recht ceysdage sonder ceys ende daer noe metten ceyse, gelyck ende alsoe der erfbrieve daerop gemaeckt dat clairlich inhalden ende begripen,* en belooft die 8 gouden grypen binnen de twee jaren aan gemelde broederschap te zullen voldoen, onder verband zijner goederen, *ende om noch te meere sekernisse des voirschreven aefloessyngen* tot borgen stelt Kathryne Zauwen en Yde Bruederkens, *die sich daer om beygader voer ons erschenen verbonden hon ende alle honne guede, erve ende gereyde die sy hebben ende vercrigen mogen ende te penden metter bueten. Ende Lambrecht voirschreven geloefde opt verbintenis synre guede vurgenoempt syn vurschreven burgen hier in overal tontheffen, te loessen, te quyten ende schadeloes te halden.*

---

[1]) In dorso: *van eynen marcken erfceys op den Wolff nu Gerit Serynennec-kers guet in swoefstrate;* daaronder: *halff opten choer ende halff der broderscap noe inhalt Ghysebrecht Lemmoels testament.* — De *Swovenstrate* of *swoefstrate* is de huidige Wolfstraat, die aan het uithangberd of gevelsteen *in den Wolf* voornoemd haar naam heeft ontleend.

Orig. op perkament. Schepenen: Godenuel van Spauden en Johan van Bloemendale. — Zegels in bruine was gebroken.

N⁰ 261.

1416 (April 23) dryendetwintich dage inden moent van Aprylle.

Schep. v. M. oorkonden, dat heer Ghiselbrecht Bolle, priester, namens de *bruederscap der capellaene* van O. L. Vrouwekerk voor eene jaarlijksche rente van 2 marken en 5 schellingen, te betalen half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis, aan Lambrecht Jouwes en Lysbette Bruederkens *synre maecht ende sherze vrouwen* en hunne erven een huis te *hoebruggen* (Helstraat) tusschen dat van Kerstyoen *der kremer* en dat van Thyske Hallenbeys, opdraagt, belooft Lambrecht en Lysbette gedurende een jaar en dag in het rustig bezit van het huis te zullen houden en hen tegen elke aanspraak en *calaengie* te vrijwaren en Lambrecht belooft voor zich en voor Lysbette zijne *maecht* van die rente binnen de twee eerstvolgende jaren 10 schel. met 8 gouden grypen, 35 schell. *gemeyns payments* van Maastricht voor elke gryp gerekend, *voer die termynen sonder ceys ende noe metten ceys* te zullen lossen.[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Goedenuel van Spauden en Johan van Bloemendale. — Zegels in bruine was.

N⁰ 262.

1416 (December 1) mensis Decembris die prima.

Rentmeester en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Nycholaus gezegd Kueker aan den deken en kapittel van O. L. Vrouw *perpetuis temporibus* opdraagt 6 bunder 18 groote en 1 kleine roeden bouwland[2]) bestaande uit de volgende perceelen: 10½ groote en 1 kleine roede gelegen achter de *curiae* of *orti* van Wilre aan den

---

[1]) In dorso: *Her Ghyselbrecht Bolle van den guede van Lambrech Jouwes ad de Gheillenkerken In alto ponte:* met eene latere hand erbij geschreven: *pronunc Wilhelmus de Born braxator habitans op den steynwech.*

[2]) Uit de noot in dorso blijkt, dat gemeld land van Nycolaus Kuker gekocht werd *pro missis ordinariis.*

weg naar Montenaken tusschen land der heeren van den Biessen en land van Gerardus Bock van Montenaken; 4 groote en 1½ kleine roeden gelegen achter voornoemde *orti de Wilre* tusschen land van voornoemden Gerardus en land van Mechtildis dochter van wijlen Jacobus Kynkelmoy; 10 groote en 8¼ kleine roeden gelegen nabij Kestelt tusschen land van Johannes Beateren en dat van Nicholaus Trappeneys; 16 groote roeden en 6 voeten nabij Kestelt tusschen land van Johannes Grammen, land van de tafel van den H. Geest te Maastricht, land van Johannes de Mulken en land van Johannes Kyppe; 4 groote en 4 kleine roeden gelegen *in pottenberch* tusschen land van hun medeschepen Lambertus de Buscho, land van Johannes Swanenberch, land van broeder Mathias de Moneta predikheer en dat van Wilhelmus Franconis; 14 groote roeden in de *pottenberch* tusschen land van Lambertus de Buscho voornoemd, land van Petrus Coenen en dat van Johannes gezegd Hansen van Roermond; 8½ en 5 kleine roeden in voormeld *pottenberch* aan de straat *die galgenstrate* geheeten naast land der heeren van de Biessen; 10 groote en 8½ kleine roeden tegenover dit laatste perceel gelegen aan *die galgenstrate* tusschen land der kinderen van wijlen Wilhelmus de Mosa en land van Bartholomeus de Vleytingis, brouwer van St. Servaaskapittel te Maastricht; 12½ groote en 6 kleine roeden aan die *galgenstrate* naast land van Giselbertus de Breydelo en land van Bartholomeus Zolt; 1 bunder, 11 groote en 12½ kleine roeden onder Wilre gelegen tusschen land van Nycholaus de Lyebeke, schepen van Maastricht, land van Aleydis Spechs, land van St. Servaaskapittel te Maastricht en land van Lambertus de Ryemst; 9 groote en 8½ kleine roeden te Wilre *supra altam viam* die van Maastricht naar Wilre loopt tusschen land der heeren van den Biessen, land der kinderen van wijlen Wilhelmus de Mosa en land van Henricus de Ryemst; en 4½ groote en 4 kleine roeden *in territorio de Lenculen* tusschen land van Levaldus de Mosa van beide zijden; dat zij in het bezit dier perceelen gesteld worden in den persoon van hun medekanunnik Ludowicus de Buscho en Nycholaus belooft hen gedurende een jaar en dag tegen elke vordering te zullen vrijwaren en verklaart dat die perceelen met niets bezwaard zijn dan met *debitum censum terre annalem prout in dicta nostra curia Lenculensi anno quolibet exsolvi est consuetum temporibus et terris debetis et consuetis* en belooft voor zijne echtgenoote Gotstola dat zij

op verzoek der kapittelheeren voornoemd of hunnen bode die opdracht zal goedkeuren.

Orig. op perkament. — Schepenen van Lenculen: Arnoldus de Cigno, Lambertus de Buscho, Henricus Bovyer, Matheus Dunnen, Johannes Petri de Valkenborch, Godefridus Warwellis en Laurentius Haybayken. — Zegels 2. 3. 4. in bruine was geschonden, de overige afgevallen.

N° 263 (D.)

1417 Februari 15. Overdracht aan het kapittel van O. L. Vrouw van 22 schellingen jaarcijns door de Minderbroeders, in ruil voor rechten op goederen achter dezer tuin aan voormeld kapittel.

Wir Johan van Lutge ende Cloes van Lyebeke scepenen te Triecht tughen ende ghestaen met desen brieve, dat Ghyselbrecht Nonnespauden clerck als rentmeyster in name ende van wegen der Eerwerdiger heren Dekens ende Capittels der kirken onsser liever Vrouwen der stat van Triecht vurscreven, met weten, wille ende consente der selver syner heren overmits ons aefginghe ende verteych in name van eynen wissele, tot orbaer ende in behueff der geysteliker manne des Gardiaens ende Convents vanden Menrebruyderen der stat vurgenoempt allen des rechts, eygentheyts ende ervoerderinghen, dat wilge die heren van onsser Vrouwen vurscreven hedden off mit nachtinghe in eyniger wys ercregen mochten hebben ane ende op guede gelegen byder Jecoren achter aen den hoeff des convents vanden Menrebruederen vurgenoempt, voerende achter met alle honnen tuebehoer tusschen guede des selven convents te beyde syden, bekennende den heren deken ende capittel van onser Vrouwen vurscreven egeynreleye recht meer te behalden, aen den vurgenoempten guede, noch aenden vernachden brieve voer datum dis briefs van honnen wegen dair op gemaict oen argeliste. Dit aldus ghedaen ende hie in teghen wederomme, brueder Rutgher van Eelen, tertyt Gardiaen des convents vande Menrebruyderen vurscreven voer hem ende voer dat selve convent aefginghe ende verteych ten ewigen daghen in name van eynen wyssele tot orbaer ende in behoef der eerwerdiger heren dekens ende capittels der kirken van onsser liever Vrouwen vurscreven ende honre naecoeme-

linge tweendetwyntich schillinghe jaerlix ende erflix ceys alsmen alle jaer van erfgueden sculdich is te betalen inder stat vurscreven te hebben, te heysschen ende te ervolgen alle jaer erflich van vyerenveertich schillinghen erfceys, die wilghe der Gardiaen ende dat convent vurscreven, alsoe wir verstonden, joirlix geldende hadden ane ende op den Elter des gueden Sinte Karolys des Coenincs gelegen in onsser liever Vrouwen kirke vurgenoempt, die wilge tweendetwyntich scillinge erfceys vurscreven ende die ander twee ende twintich scillinge, die der Gardiaen ende dat convent vurscreven noch jaerlix geldende behalden opden vurgenoempden elter, gelyc cyns syn ende blyven soelen, te betalen eyn halscheyt te Kirsmisse ende dander halscheyt tsinte Johansmisse Baptiste Nativitas, Alsoe voele her tue ghedaen, dat inder tyt beyde deser vertyenissen vurscreven in wedersyde gnoich was gesciet ende die vurscreven partien geloefden mallich anderen van synen vertyenisse guede weringe te doen bennen jairs ende buten jairs ende alle recht aensprake ende calangie aef te doen als dat behoirlich is, mit verbintenis alle der gueden der capitulen van onser Vrouwen ende des Gardiaens ende convents vanden Menrebruederen vurscreven ende mallix van hon erve ende gereyde, die sy hebben ende vercrigen mogen ende te penden metten buete. Ende wir deken ende Capittel der kirken van onsser liever Vrouwen ende wir Gardiaen ende convent vanden Menrebruederen vurscreven, ghestaen mit desen brieve, voer ons ende voer onsse naecomelinge dat die wisselinghe, die vertyenissen ende alle dander punten bovenbescreven van onss ende van onssen wegen, der eyn den anderen gedaen, gesciet syn mit onssen weten, wille ende consente ende bevele, die wilghe wir ende yegelich van ons, alsoverre alst hem aengeyt, loven, prisen ende stedich halden ten ewigen dagen op verbentenis onsser guede vurscreven, die wir in desen saken ten werlike rechte ondergeven noeder vurscreven stat recht van Triecht sonder argelist. Des te orkonde der wairheyt soe hebben wir deken ende capittel van onsser liever Vrouwen onsser vurscreven kirken siegel ende wir Gardiaen ende convent vanden Menrebruederen vurgenoempt der selven ons convents siegel voergehangen aen desen brief by siegele der heren der scepenen bovenbescreven, wilger brieve ellich van ons partien vurscreven eynen heet van gelyken tenore. Die ghegeven woerden int jaer vander gheboirt onsser Heren duysent vyerhondert ende seventhene vyftheen daghe inde Sporkille geheyten Februarius.

Orig. op perkament. — Van de zegels nog over dat van Cloes van Lubeke in bruine was zijnde een kruis in den hartpunt waarvan eene zespuntige ster; in het schildhoofd een barensteel van drie hangers.

N⁰ 264.

1417 (Mei 5) vyf dage inden Meye.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan Oeslinger *der wisseler* en poorter dier stad aan deken en kapittel van O. L. Vrouw eene jaaren erfrente van 14 schell. uit een huis in de *sinte Joeris straeten* tegenover de kapel van den H. Geest, tusschen het huis van Thees Kannegyeter en dat van Alart van Roethem, overdraagt, van welke rente 5 schel. voor het erfjaargetijde zijner dochter Heylke en de 9 overige voor het zijne en dat zijner echtgenoote Heylwyge jaarlijks in O. L. Vrouwekerk te houden *als dat gewoenlick is.*

Orig. op perkament. — Schepenen: Cloes van Liebeke en Dyeric Lamboye. — Zegels afgevallen.

N⁰ 265.

1417 October 5. Vonnis der schepenen van Heugem in een geschil over 4 bunder akkerland door Johan van Juleymont geschonken aan de kapittels van O. L. Vrouw en van St. Servaas.

Wyr Goedart Hasepeeck scoutet, Johan van Hoegem, Johan Smeet van Gronselt, Carys Bastyns, Johan Oeslinger, Willem Tant, Willem Tuelenere en Johan van Oest scepenen der dengbanck ende heerlicheyt van Hoegem, doen kont allen luyden, tugen ende gestaen met desen tiegewoirdigen brieve als scoutet ende scepenen, dat voer ons comen is bennen jairs noe dat her Johan walve van Juleymont aeflivich woerden was Heynrich Nuelens als naeste erve alsoe he sachte, vrouwe Yden synre muenen die wettich ende leste wyf was sonder eyne des selven heren Johans, ende heet te synen versueke opgehalden ende entfangen vyere boenre lants luttel meer of men voer ons hoevende, die vrouwe Yden vurgenoempt tuebehoerende ende dair sy uytgestorven were, die wilge wir hoem verleenden beheltenis mallich syns rechts. Daer noe

hebben sulge heren vanden twee Capittulen onsser liever Vrouwen ende sinte Servaes inder stat van Triecht, den vurschreven Heynrich Nuelens mit onssen gesworenen boede, die des gestoent, voor ons doen daich doen ende adjorneren tot onssen naesten gedinge of genachten, ende syn comen voer ons scoutet ende scepenen de selve heren onder den bogen der kirken onsser Vrouwe vurgenoempt ende hebben aldaer gesat ende gemaickt Jacob Schere tot honnen ende der vurschreven twee capittule momboer in desen saken, ten wilgen onssen gedinghe off genachten terstont vurgenoempt sich voer onss scoutet ende scepenen, sittende in onsser dengbanck, lyflich erschenen Henrich Nuelens voer hoem ende syn gedelinge hoem partie makende op eyne syde, ende Jacob Scheres als mombor der heren dekene ende capittulen der kirken onsser Vrouwen ende sinte Servaes vurschreven op dander syde. Ende derselve Henrich ghesan ende begeerde te weten waer om datten die heren vurschreven aldaer hedden doen gebieden, Jacob Schere, beriede sich, satte aen ende sachte van wegen ende als mombor synre heren vurscreven he hedde verstanden, dat Henrich Nuelens vurgenoempt ontfangen hedde noe doet vrouwe Yden synre muenen ende heren Johans van Juleymont walve hoers mans vyere boenre ackerlants voer ons hoevende, die wilghe der selve her Johan van Juleymont in vuegen ende formen syns testaments ende lestes willen geloeten hedde ende besat voer syn erfjairgetyde den heren dekene ende capittulen der twe kirken van onsser Vrouwen ende sinte Servaes vurschreven, dat willich testament of instrument daerop gemaeckt der vurgenoempte Jacob Schere begeerde waele te prueven ende te approberen binnen synen behoerlicken pruefdagen noeden lantrechte, metten notarys ende getugen daer in genoempt; sachte, conde he dat alsoe geprueven ende geapproberen, dat die vurschreven vyere boenre lants, want die voertgaende guet weren, ende her Johan van Juleymont wael mechtiech was daerop testament te maken, in erfliken rechte blyven ende behoeren sulden noe forme ende macht, des testaments vurschreven, den heren dekene ende capittule beyder kirken vurgenoempt. Heynrich Nuelens begeerde, want he dese aenspraeke eerstwerf hoerde, openen daech van vyftheen dagen, hoem daer op te beraeden, ende als dan te antwerden, die hem vonnislich gewyst wart. Ende op denen vyfteenden daich quaemen voer ons scoutet ende scepenen beyde partien vurscreven ende Henrich Nuelens versuechte aen Jacob Scheres, dat he syn aensprake her-

nuwede ende noch eyns hersechte, datter selve Jacob dede in allen den manieren ende woerden gelyck he voere gedaen hadde ende vurscreven steyt. Doen antwerde der vurscreven Henrich Nuelens op die aensprake vurgenoempt ende sachte dat her Johan walve van Juleymont op dese vurscreven vyere boenre lants niet mechtich en were testament te maken, al woerde tselve testament geprueft, by redenen want vrouwe Yde syn muene desselven heren Johans wyf vurscreven, die selve vyere boenre lants brachte aen den vurgenoempten heren Johanne hoeren man, met hilich en hilixvorwarden, dair in geordineert wart ende ondersproken, alsoe Henrich vurscreven sachte, dat die vurschreven vyere boenre lants oft zake were, dat her Johan ende sy vrouwe vurscreven, sonder wettige geboirt van hen gecomen achter te laeten storven gelyc sy gestorven syn, wederom vallen sullen aender selven vrouwen Yden naeste erven, dat he Henrich Nuelens ende syn gedelinge huden des daichs weren alsoe he sachte, boet die hilixvorwarde ende naerscap wael te bewysen ten dage dat he dat, noe wyssenisse onsser der scepenen sculdich were te doen, hoepde conde he dat bewisen, dat hoem alsdan dat testament ende besettinge heren Johan van Juleymont in desen saken ende aen desen vyere boenren lants egeyn hindernisse noch onscade doen en sulde; Daer tegen antwerde Jacob Schere van synre heren wegen vurscreven seggende, datten selven synen heren die vurscreven hilixvorwarde in desen stucken ende aenden vurscreven vyere bonren lantz hon besat niet letten noch onscade doen en sulde, die selve hilixvorwarden en weren dan wettelich geprueft met rechte bennen den behoirliken ende gesadden tyde noeden loye van den lande, alsoe dat beyden vurscreven partien vonnislich gesat woerden hon behoirlike pruefdage om hon saken ende guet recht te prueven ende by te brenghen; Op den eersten onssen dencliken dagh daer nae coemende verschenen voer ons Henrich Nuelens vurscreven ende met hoem brueder Johan van Ubach der Augustyn voer hon ende alle honne gedelinge, sachten om hon sake te verbeteren, dat sy alle prueffenisse, dat hon in desen saken scade doen muchte, overgeven ende varen lieten ende weren alsoe beraeden, wolden die deken van onsser Vrouwen ende van Sinte Servaes met twee den aldsten heren van elker collegien vurscreven ten heyligen sweren alsoe sich dat heyscht te gescien, dat her Johan walve van Juleymont hon dis vurgenoempte vyere bonre lants in synen testamente geloten hedde ende besat, voor syn

erfjairgetyde ende dat he wail mechtich were geweest, daer op met rechte testament te maken ende dat sy daer met den selven Henrich Nuelens, heren Johanne van Ubach ende honnen gedelinge aen honnen erven egeyn onrecht en deden vyere penninghe guets gelts noch die werde daer aef, sy wolden hon die vurscreven vyere boenre lants laten, beheltenisse dat dat vurscreven testament geprueft woerde, dat willich testament voer ons wettelich geprueft is metten notaris ende gueden getuigen in tegenwoirdicheyt Henrich Nuelens ende brueder Johans van Ubach vurgenoempt, die daer tegen gedaicht waren ende adjurneert. Off sy Henrich ende brueder Johan wolden ten heylgen sweren, dat die vurscreven vyer bonre lants in erfliken rechte op hon gestorven weren ende hon tuebehoerden noe doet vrouwe Yden honre muenen vurscreven ende dat sy daer aen den heren vurgenoempt egeyn onrecht en deden vyer penninge guetz gelts noch die werde, Alsoe dat Jacob Schere om der wille, dat die heren vurscreven niet daer by en waren die vurgenoempde eyde ende loey overmits hon te doen, tot hoem naem die selve heren daer by te brengen tonssen naeste genachte dat hoem gewyst wert te doen. Ende tenselven genachten verschenen sich ende quaemen voer ons heer Cloes Vryent deken her Gherart Cruyne canonich ende priester ende her Johan Vyncke canonick ende dyaken der kirken van onsser Vrouwen, her Everart van Reys deken, her Dyerich Valguyn canonick ende priester ende her Ananias Slytken canonic ende dyaken, der kirken van Sinte Servaes als aldste heren die te derretyt wandelen mochten beyder collegien vurschreven ende hebben die vurscreven eyde ende loey te weten die heren die priestere waren op honne borst ende die dyakene ten heylgen gedaen, volcommelich ende waele, gelyc hon die selve eyde ende loeye van Henrich Nuelens ende brueder Johan van Ubach, die ouch hier tiegenwoirdich waren, gedeylt waren ende vurscreven steyt uytgenomen her Ananias denen schalt Henrich Nuelens den eydt ouyt. Waerom wir die scenen ten manisse ons scoutiten hebben noe allen den hendelingen bovenbescreven, den heren dekene ende Capitule van onsser Vrouwe ende Sinte Servaes vurgenoempt die vurscreven vyere bonre lants onder hen twee capitulen gelyck te deylen met ordeele ende vonnisse toegewyst ende pronunchieert, te halden ende te besitten noe tenoer ende inhalt des testaments heren Johans walve van Juleymont vurscreven ende allen dese vurgenoempte saken te beyde syden gesciet heet der scoutit gelacht inder hueden

ende ontheltenisse onsser der scepenen vurscreven, daer aef wir gehat ende ontfangen hebben ons recht ende onkonde nae ons hoefs gewoende. Des alles te orkonde der waerheyt, wir dieselve scoutit ende scepenen hebben deser saken ende dis vonnisse gelyc vurscreven steyt yegeliker collegien vurscreven tot honre ernstiger begeerten en versueke gegeven eynen vonnisse brief van gelicken tenoere, besiegelt met ons gewoenliken hoefs siegele, des wir in desen ende in geliken saken daechlix plegen te gebruken. Gegeven int jair vander geboirt ons Heren duysent vierhondert ende seventhene opden vyfden daich der maent Octobris.

Orig. op perkament. — Zegel van Heugem in bruine was gebroken.

N° 266.

1418 (Februari 14) veertene dage in Februario geheyten Sporkille.

Schep. v. M. oorkonden, dat Lysbet Robyns *sonder wettich man ende keynderen wesende* aan Cristine van Hoelbeke en hare erven een jaarlijkschen erfcijns van 6 schel. half met Sint-Jan Baptist en half met Kerstmis te beuren uit een erf in de St. Antoniusstraat[1]) tusschen het huis van Wilhem Muwe en dat van Lysbede *int gasthuys,* overdraagt onder beding de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en met de verklaring dat op dat erf buitendien nog gevestigd is een halve mark cijns 's jaars, alles onder verband harer goederen, *alle hoere guede, erve ende gereyde* tegenwoordige en toekomende.

Orig. op perkament. — Schepenen: Henric Bovyer en Johan van Bryede. — Zegels in bruine was: 2. Twee omgekeerde kepers; in het rechter kanton een klimmende leeuw; omschrift: *S. .... de Brede.*

N° 267.

1418 (December 12) twelf dage inder maent Decembris.

Schep. v. M. oorkonden dat Johannes van Sittert *den men heydt Johannes* Judei aan Ghiselbrech Bollen, priester en kapel-

[1]) In dorso: *littera de sex solidis ad bona sita in platea sancti Anthonii nunc Katherine Swanen.*

laan van O. L. Vrouwekerk, en zijne erven 10 schel. jaar- en erfcijns uit zijn woonhuis *in die Sporenruwe*[1]) tusschen dat van Heynrich Westuelinx *der harnaschmeker* en dat van Cathrin van den Bongarde anders *gesacht* Beckenielre, half met Kerstmis en half met Sint-Jan Baptist te beuren, overdraagt, met de verklaring de gebruikelijke formaliteiten te zullen nakomen en dat het huis buitendien nog bezwaard is met eenen erfcijns van 16 schell. en 2 kapoenen, alles onder verband zijner goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendale en Herman van Hese. — Zegels afgevallen.

N⁰ 268.

1419 (Februari 26) mensis Februarii die vicesima sexta.

Schout en schepenen van St. Pieter oorkonden, dat Michael gezegd Molenere en Nicolaus van der Oest verlangende *de cordis intimis post obitus eorum in ecclesia beate Marie Trajectensis memorias et anniversaria cum missis, vigiliis, commendationibus et aliis orationibus solitis pro salute et remedio suarum animarum perpetuis temporibus in die obitus eorundem more solito celebrari,* voor dat doel ten behoeve van deken en kapittel van O. L. Vrouw van al hunne tegenwoordige en toekomende rechten, *actiones, proprietates et prosecutiones* op den molen geheeten *opt hoenken*[2]) te St. Pieter op de Jeker naast den molen gezegd *moffelen* afstand doen en hun dien molen opdragen, in het bezit waarvan zij gesteld worden in den persoon van hunnen momboor en rentmeester Giselbertus Nonnespauden, behoudens ieders rechten en met inachtneming der rechtsgebruiken.

Orig. op perkament. — Schepenen: Anthonius Yserman schout en schepen, Petrus de Lacu, Michael Neve de Steyne, Anthonius de Spauden, Daniel de Gelke, Everardus de Verenhoute en Giselbertus de Montenaken. — Zegels in bruine was: 2. 4. 5. 6. afgevallen. 1. Drie koeken, 2-1; het rechter vrijkwartier doorsneden, boven 2 vijfpuntige sterren naast elkaar, onder van sabel; schildhouder, een aanziende engel.

---

[1]) In de noot in dorso wordt medegedeeld, dat dit erf gelegen was in *vicus Kenterkini* en het behoorde aan wijlen Johannes Judei.

[2]) In dorso: *investitura molendini dicti hointken; — littera de molendino op hoenken;* elders genoemd *het hoencken, honneken.*

N⁰ 269.

1419 (September 3) drye dage in Septembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Reyner van Valkenboch, wettige zoon van wijlen Claes Syen van Valkenborch, rector van het altaar ter eere van de H.H. Petrus en Paulus in de O. L. Vrouwekerk, met toestemming van deken en kapittel dier kerk, aan Arnold van Muysbach en zijne echtgenoote Nese, een erf te Wijck bij de *Korverruwe* tusschen dat van Arnold voornoemd van beide zijden, voor eenen jaarlijkschen erfcijns van 1 mark,[1]) betaalbaar half met Kerstmis en half met St. Jan Baptist, opdraagt, belooft goede wering te zullen doen en hen tegen elke vordering vrijwaren, en Arnold belooft binnen het jaar voor de waarde van ½ mark erfcijns verbeteringen en herstellingen aan dat erf te zullen laten doen, alles onder verband hunner tegenwoordige en toekomende goederen.

Ter goedkeuring hechten de deken en het kapittel hun zegel aan den brief.

Orig. op perkament. — Schepenen: Beertram van Laer en Johan van Bloemendale. — Zegels der schepenen afgevallen; dat van het kapittel in bruine was een weinig geschonden.

N⁰ 270.

1419 (October 4) vier dage Octobris.

Schep. v. M. oorkonden, dat Dyerich Lamboy, hun medeschepen, Pouwels van Spauden, Gerart van Lutge en Giselbrecht Lemmoels, uitvoerders van het testament van wijlen den schepen Johan van Lutge, aan de priester-broederschap van O. L. Vrouwekerk een jaar- en erfcijns van 1 mark voor diens jaargetijde en dat zijner echtgenoote Jutte, bij de broederschap voornoemd te houden, overdragen, welke mark in twee termijnen te beuren is uit het huis *ter hellen* gelegen *op die moente* of *voer dat cruys* tusschen dat van Symon Cupers, herbergier, *caberetter,* en het huis geheeten *ter cleynre helle,* met de verklaring dat die cijns gelijk is aan die, welke Johan voornoemd ook bij testament gelaten heeft aan deken en kapittel van O. L. Vrouw, den deken en kapittel van St. Servaas en de

[1]) In dorso: *altari sanctorum Petri et Pauli apostolorum XX solidi in Wyck. — 1419 Leonardus Noetenboeren.*

broederschap van kapellanen dezer kerk, den *persoen* en de fabriek van St. Nicolaaskerk, het klooster der Predikheeren, het klooster *(conveyndt ende goitshuys)* der Augustijnen, het gasthuis van St. Servaas en de *armen syeken byder selver stat* (Maastricht) en Johan van Loen *onsen clerck.*[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Herman van Hese en Cloes van Liebeeck. — Zegels in bruine was: 2. een kruis, in den hartpunt eene vijfpuntige ster; in het schildhoofd een barensteel; omschrift: .. *icolas* .. *scabi.*

N⁰ 271.

1419 (October 4) vyere dage Octobris.

Schep. v. M. oorkonden, dat dezelfde personen als in den voorgaanden brief, ter uitvoering van het testament van wijlen den schepen Johan van Lutge, aan den *rectoer off persoen sinte Evers capelle* en aan de fabriek of *buwe* dier kapel, voor diens jaargetijde en dat zijner echtgenoote Jutta een mark jaar- en erfcijns, ieder de helft, te weten 4 schel. en 8 kap. *gelyc eynre marken sinter Claes gasthuyse,*[2]) uit een erf te Tweebergen tusschen dat gasthuis en de poort der schuur van Mathees Dunnen te nemen van 18 Konings oude grooten en 8 kapoenen, de oude groote berekend tegen 24 schel. Maastrichter munt, en 4 schel. uit het halve huis van Symon Cups op de Muntstraat naar den kant van het huis *te Renneberch* tusschen diens andere helft van dat huis en dat van Pauwel van den Byessen, met de verklaring dat deze laatste 4 schel. gelijk zijn aan den cijns, welke ten bate van den *rectoer* en de fabriek van Sint Mathias op dat halve huis gevestigd is.

Orig. op perkament. — Schepenen: Beertram van Laere en Arnolt van der Moelen. — Zegels in bruine was: 1. geschonden, 2. gaaf.

---

[1]) In dorso: *Littera de XX solidis ad bona sita in civitate dicta in die hel nunc Jacobus Bobbe.* — Het woord *in civitate* duidt hier aan het gedeelte der Muntstraat en de Kleine Staat die in de middeleeuwen *in die stat* geheeten werden.

[2]) Het hospitaal van St. Nicolaas was gelegen zooals uit den brief blijkt, op de Brusselschestraat en wel aan den ingang der Kommelstraat. Het verdween in de 16e eeuw en de kapel, die gebleven was werd in 1612 door een groote brand, die de geheele Brusselschestraat verwoestte, vernietigd.

N° 272 (D.)

1420 (Februari 13) dertheen dage in Sporkille.

Schep. v. M. oorkonden, dat her Beertram van Laer, hun medeschepen, aan deken en kapittel van O. L. Vrouw $5^1/_2$ vaten rogge pacht en $4^1/_2$ kapoenen jaarlijks, de zesdehalve vaten met St. Andries en de $4^1/_2$ kapoenen met Kerstmis te beuren uit den hertogs moutmolen op de Jeker gelegen bij de *Witmekerstraet*, overdraagt, en belooft hen gedurende een jaar en dag tegen elke vordering te zullen vrijwaren, zooals dat behoort en jonkvrouw Yde zijne echtgenoote gelijkerwijs die overdracht te zullen doen goedkeuren, *ofs noet geboert*, alles onder verband zijner *guede, erve ende gereyde* tegenwoordige en toekomende en met de verklaring dat die overdracht geschiedt in ruil voor eenen anderen erfcijns, in welks bezit Bertram reeds door hen is gesteld. [1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Mathies Dunnen en Gerart Clut. — Zegels in bruine was geschonden.

N° 273.

1420 (Maart 6) sess dage inden Meerte.

Schep. v. M. oorkonden, dat Rutgheer Sayken als vruchtgebruiker, en zijne dochter Mechteld als erfgename, aan de fabriek der kapel van *Sinte Evers* [2]) een jaar- en erfcijns van 1 mark, half met Kerstmis en half met St. Jan-Baptist te beuren uit een huis in de Brugstraat naast die kapel en het huis van wijlen Reynier van Havart, overdragen en onder verband hunner goederen belooven ze tegen elke vordering te zullen vrijwaren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendael en Arnolt van der Moelen. — Zegels in bruine was gaaf.

---

[1]) In dorso: *littera de $V^1/_2$ vasis siliginis hereditariis et $IIII^1/_2$ caponibus super molendino ducis prope witmaeckerstraet.*

[2]) In dorso: *Capelle sancti Evergisli I marck nest neven die capelle voorscreven op Rutten Prels guet.*

N⁰ 274.

1420 (Maart 11) ellef dage inden Meerte.

Schep. v. M. oorkonden, dat Gherart van Breda priester en *cloestener* van O. L. Vrouwekerk, als rentmeester der broederschap der *priestere en capellane gemeynlich* dier kerk aan Claes van der Oert, Nese zijne echtgenoote en hun beider erven, een huis bij den Bisschops moutmolen tusschen het huis van Sander Rembolt en dat van meester Johan van Sittart, *scroeder,* voor eenen jaarlijkschen erfcijns van drie marken, betaalbaar half met St. Jan Baptist en half met Kerstmis opdraagt en onder verband der goederen van voormelde broederschap belooft Claes, Nese en hunne erven in dat erf *hantvaste, restelyc ende vredelic te halden ende te weren bennen jairs ende buyten jairs ende alle recht aensproke ende calangie aef te doen als dat behoerlic is* en Claes onder verband zijner goederen belooft op verzoek van den *erfgichter Gherart* vijf schel. van dien cijns te zullen lossen. *Ende want her Gherart der erfgichter vurscreven in twivelingen was ende niet bescheydelich en wiste of die vurscreven guede twe capuyne golden off niet dairom so is met vorwerden gededinckt ende ondersproken, oft men bevonde dat die vurscreven guede die twe capuyne golden als vurscreven is dat als-Claes ende Nese parvolx ende honne erven alle jaere erflichen aef te slaene ende aef te rekenen vanden alingen erfceynse vurscreven.*[1])

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendale en Claes van Liebeke. — Zegels in bruine was: 2. een weinig geschonden.

N⁰ 275 (D.)

1420 (Maart 18) des achtheenden daighs inden Meert.

Schep. v. M. oorkonden, dat Margriet Lyweckers als uitvoerdster van het testament van wijlen Bauwijn van der Maesen ten behoeve van het altaar der H. Katharina in O. L. Vrouwekerk een jaar- en grondcijns van 7 pen. en 2 kap., half met St. Jan-Baptist en half met de kapoenen met Kerstmis te beuren uit een erf te Lenculen

---

[1]) In dorso: *ad domum Nycolay van der Oert nunc molendinum brasii.*

opden oirde doe men gheit ten huecke wart[1]) tusschen dat van Jacob inden raemhoff en dat van Claes van Liebeke overdraagt, welken cijns heer Bauwijn bij testament aan gemeld altaar gelaten heeft voor zijn erfjaargetijde .. ***ten ewighen daeghen dar op te halden ende te doen.***

Orig. op perkament. — Schepenen: Bertram van Laer en Johan van Bloemendale. — Zegels: 1. afgevallen, 2. in bruine was, slechts ten deele over.

N° 276.

1420 (April 16) mensis Aprilis die decimasexta.

Rentmeester en schepenen van Lenculen oorkonden, dat Symon Amelii, priester en kapellaan van O. L. Vrouwkapittel, de 18 vaten rogge, vermeld in den brief waardoor deze gestoken is[2]) en te beuren uit den looiersmolen, tot stichting eener eeuwigdurende H. Mis voor zijner zielerust en die zijner bloedverwanten op het altaar van den H. Blasius te lezen, aan de broederschap van kapellanen dier kerk overdraagt.

Orig. op perkament. — Schepenen: Arnoldus de Cigno, Lambertus de Buscho, Henricus Bavier, Matheus Dunnen, Johannes Petri de Valkenburch, Godefridus Warwellis en Laurentius Haybayken. — Zegels in bruine was: dat van den rentmeester Lambertus de Buscho, Matheus Dunnen en Laurentius Haybayken nog aanwezig doch geschonden; de overige afgevallen.

N.B. Transfix van den brief van 28 December 1413 (n° 251).

N° 277.

1420 (Mei 6) opten sestden dach vanden Mey.

Schep. v. M. oorkonden, dat heer Ghysbrecht Bolle, priester, aan de *bruederscap van onser liever Vrouwen gheleghen in onser Vrouwen kirke,* 10 schel. jaar- en erfcijns uit het huis vermeld in den brief waardoor deze gestoken is, overdraagt en onder verband zijner

---

[1]) Op den hoek van de Ververhoek. De aanteekening in dorso meldt: *de II canonibus et VII denariis inden hoeck.*

[2]) Deze hoofdbrief is niet aanwezig.

goederen belooft die broederschap gedurende een jaar en dag tegen elke vordering te zullen vrijwaren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Bertram van Loer en Johan van Blomendael. — Zegels afgevallen.

N⁰ 278.

1420 (September 28) opten achtentwintichsten daich inder maent van Septembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Johan Vederwissche aan de broederschap *die is in onser liever Vrouwen kircke* 1 ouden groot jaar- en erfcijns uit een huis *op die mase* in *die Guylkermansstrate* [1]) naast dat van Peter Moerdrugge en dat van Godart van Groeselt overdraagt en belooft die overdracht te doen goedkeuren door zijne echtgenoote Guedele onder verband zijner tegenwoordige en toekomende goederen.

Orig. op perkament. — Schepenen: Mathees Dunnen en Arnolt van der Moelen. — Zegels afgevallen.

N⁰ 279.

1420 (December 16) opten sestheenden daich inder maent van Decembri.

Schep. v. M. oorkonden, dat Cristyn van Hoelbeke *sonder wettich man ende kender wesende* aan de *bruederscap wesende in onser liever Vrouwen kircke* de 6 schel. jaar- en erfcijns vermeld in den brief waardoor deze gestoken is overdraagt, en belooft onder verband harer goederen gedurende een jaar en dag *guede weringe* te doen en elke rechtmatige aanspraak te zullen afweren.

Orig. op perkament. — Schepenen: Johan van Bloemendael en Claes van Liebeke. — Zegels in bruine was iets geschonden.
N.B. Transfix van den brief van 14 Februari 1418 (n⁰ 266).

---

[1]) Het tegenwoordig *Drieëmmerstraatje;* luidens de noot in dorso was het huis gelegen nabij de Veerlinkspoort, *veerlinxport,* die gelegen was aan het uiteinde van de Kleine Gracht. Dat huis, geheeten *Mordreys guet* kwam later aan Renerus van Ophoven.

BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE GEMEENTE ECHT

DOOR AD. WELTERS
KAPELAAN B/D O. L. V. KERK
MAASTRICHT.

VOORWOORD.

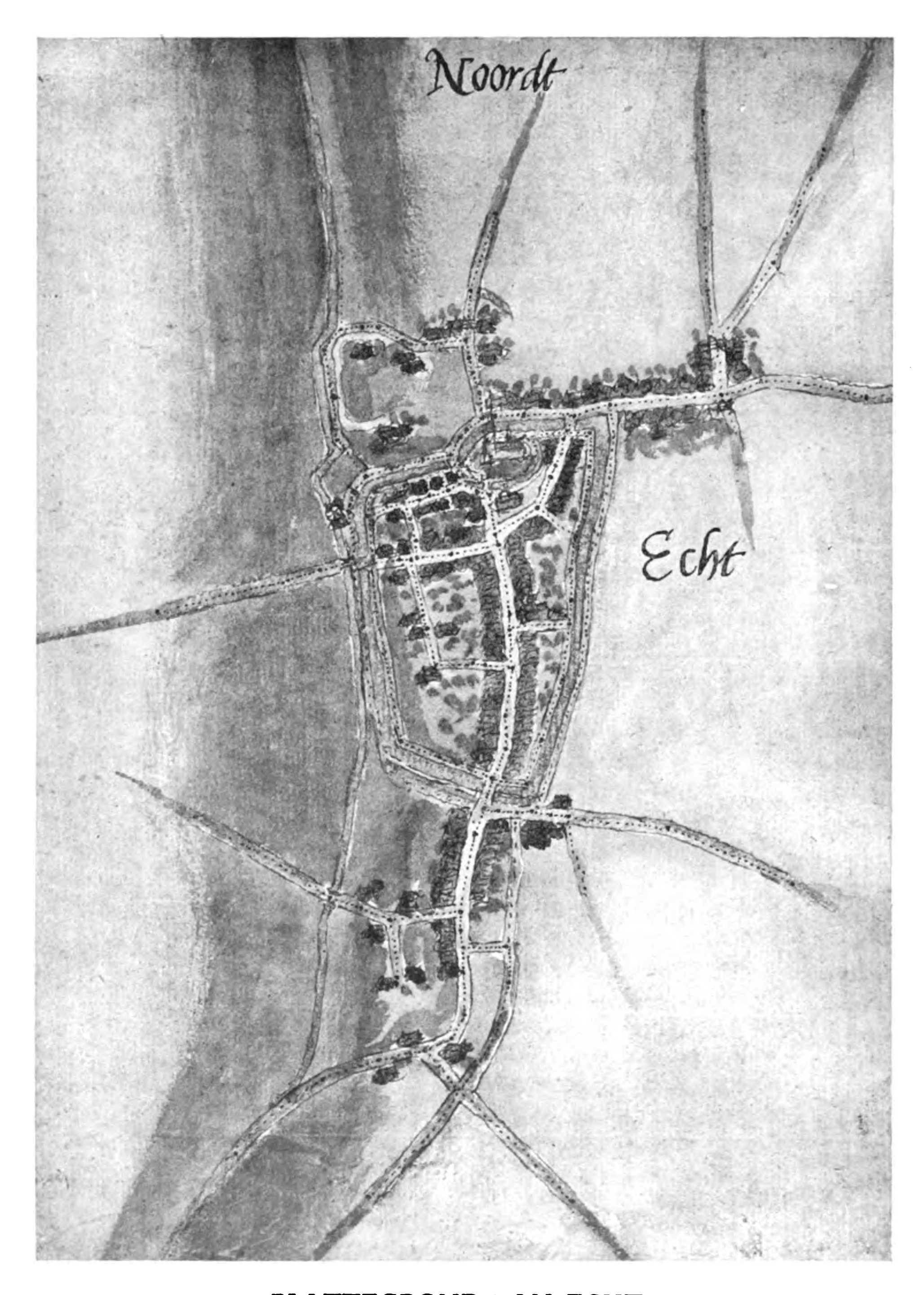
Na het verschijnen in 1923 van het eerste deel: „Bijdragen tot de geschiedenis van de parochie *Echt", hebben wij met ongeduld op de gelegenheid gewacht, die ons in staat zou stellen onze toen gedane belofte te kunnen vervullen. Wij hebben namelijk toen beloofd, om geen half werk te leveren, dit eerste deel weldra te doen volgen door een tweede met „Bijdragen tot geschiedenis van de* gemeente *Echt".*

Door die belofte hebben wij toen een schuld op ons geladen, die wij hiermede afbetalen met een verlicht gemoed!

Ofschoon ook dit werk geschreven werd, op de eerste plaats, voor de Echtenaren zelf en daarom zooveel mogelijk in denzelfden ongedwongen verhaaltrant gehouden bleef, hopen wij toch ook hierdoor vele anderen tot nut en leering te zijn.

Worde dit boek opgedragen „in piam memoriam" aan hem, die onder de Limburgsche steden geen zoo lief had als Echt, die terecht een zijner knapste en beste burgervaders mag genoemd worden, aan Burgemeester Louis Welters, mijn vader.

DE SCHRIJVER.

PLATTEGROND VAN ECHT,
geteekend omstreeks het jaar 1550, door JACOB VAN DEVENTER,
beroemd planteekenaar van Keizer Karel V.

ECHT.

Tot onzen spijt moeten wij dit eerste hoofdstuk beginnen met een uiting van onze onkunde. Zoo gaarne hadden wij, naar het voorbeeld van zoovele andere plaatsen een verklaring gezocht en gevonden van dezen plaatsnaam. Het is ons echter met al ons zoeken en vragen niet mogen lukken en weten niet waarvan de naam „Echt" moet worden afgeleid.

Wij volstaan daarom slechts in dit hoofdstuk met het geven van de verschillende schrijfwijzen, zooals de laatste eeuwen deze hebben aangegeven. Laten wij hierbij hopen, dat een ander aan de hand van dit materiaal, gelukkiger moge zijn en weldra meer licht ontsteke in deze duisternis.

950. *Ehti.* (Cfr. Diploom van Otto I. Public. deel 47. Pg. 52).

968. *Hacta.* (?) (Schenking van Gerberga aan St. Servaas en Meerssen. Cfr. Butkens, Trophées du Brabant I, pg. 14).

1087. *Echta, Ettha.* (M. de Borman, Cartulaire du Chap. de St. Servais, pg. 10).

1128. *Echta.* (Charter van Keizer Lotharius III. Cfr. Public. deel 35, pg. 108).

1244. *Egt.* (overeenkomst tusschen het kapittel van S. Servaas en het O. L. V. Munster te Roermond. Cfr. Public. deel 2, pg. 180).

1200—1400. In verschillende archiefstukken gedurende deze jaren, vonden wij de volgende schrijfwijzen: *Aecht, Echte, Echtz, Eht, Ehtit, Eicht, Eychte, Eyhte, Exhia, Eyck* (?).

1584. *Egt.* (Archieven van Montfort, uit een verklaring van den Magistraat aan het Hof van Gelderland).

1500. Omstreeks dit jaar en later komt volgens de bevindingen der Echter familie Bachoven von Echt voor: *Aacht, Acht, Achtius, Achtt, Agd, Agdt, Aicht, Eecht, Egte, Eicht, Echtius,* etc.

1600—1900. In de drie laatste eeuwen handhaaft zich meest de vaste onveranderlijke naam „Echt", met een kleine afwijking tot

„Egt", in bijna alle archiefstukken en bescheiden, zoowel op kerkelijk als burgerlijk gebied.

Zoo zal het ook blijven en wij wenschen voor onze geboorteplaats niet beter. Nomen sit omen! Zij drage haar naam met eere! Kort en bondig en vol beteekenis draagt onder alle Nederlandsche gemeenten niet één zoo'n naam als „Echt".

Moge het blijve, zooals de Echter dichter het zoo mooi zong in de slotregels van een gelegenheidsgedicht bij het bezoek van onze geliefde Koningin aan Limburg:

„Geen *échter* parel aan Uw Kroon
O, Wilhelmien.... dan Echt!"

SCHEPEN-ZEGEL VAN ECHT
(XIIIde Eeuw.)

Het Wapen.

Wat tot nu toe slechts aan weinigen bekend was, is de merkwaardige zegelstempel uit de XIIIe eeuw, die op het stadhuis bewaard wordt.

Een stempel met het ingesneden zegel werd vroeger vooral door steden of landen, door personen en gemeenschappen gebruikt, om in was of in lak afgedrukt te worden en zoodoende door een eigen teeken aan te duiden, dat men wilde bekrachtigen en bevestigen een contract, een schenking, enz. en zoodoende den inhoud van het bezegeld stuk voor zijn rekening nam.

Het stads- of schepenbankzegel b.v. was een zinnebeeld van hunne macht en van hun recht en het gebeurde daarom niet zelden, dat men tot zegelfiguur een teeken uitkoos, dat in verband stond met die macht, b.v. een toren, kasteel, kerk. Een voorbeeld hiervan vinden we als een z.g. beeldzegel te Echt, alwaar het algemeen gebruikte tegenzegel der schepenbank de voorstelling geeft van eene kerk met middentoren en met kruisjes op de uiteinden der daken.

Het lijkt of de kerk achter een gekanteelden muur uitkomt en het is niet zoo onmogelijk, dat dit eene min of meer trouwe afbeelding is van de eerste, of van de toenmalige (pl.m. 1277) kerk van Echt.

Wat de figuur op het eigenlijke zegel betreft, (waarvan we de beschrijving geven in den loop dezer bijdrage), kunnen we niet met zekerheid zeggen of de figuur der kruisjes afkomstig is van het wapen van een der Heeren van Echt, of dat omgekeerd het een of andere geslacht haar wapen ontleend heeft aan het oude schepenbankzegel. Men meent, dat de eerste veronderstelling de waarschijnlijkste is.

Daar we hier alleen een schepenbankzegel beschrijven, geven we vooraf nog eenige bijzonderheden, welke daarop betrekking hebben.

Iedere schepenbank moest volgens eene resolutie voor de Geldersche steden een eigen zegel hebben. Was de stempel, waarmede verzegeld werd, versleten, dan werd hij vernietigd, alvorens een

nieuwe gemaakt werd; vandaar, dat men betrekkelijk weinig oude stempels vindt. Op den hernieuwden plaatste men dan het jaartal, waarin hij in gebruik genomen werd.

Met den Echter stempel is dit echter nooit 't geval geweest, zoodat wij nog altijd in het bezit zijn van den stempel, waarvan reeds uit 1277 afdrukken bekend zijn. Opmerkelijk mag het wel heeten, dat dit voorwerp door de roofzucht en plundering der eeuwen heen tot op dezen dag zoo trouw bewaard werd.

Zelfs door den allesvernietigenden storm der Fransche revolutie, waarin men het niet het minst op wapens en zegels gemunt had en toen, naar men meent, alle zegels moesten ingeleverd worden om gesmolten te worden, heeft men den Echter zegel niet in handen kunnen krijgen.

Het schijnt echter niet zoo erg geweest te zijn, ofschoon het meermalen beweerd wordt, dat de Franschen de zegelstempels confisceerden, maar wel werd men verplicht voortaan te stempelen met stempels, waarop de godin der rede, of de Jacobijnenmuts, of de weegschaal, of later de Fransche adelaar afgebeeld stonden.

In „De Maasgouw" (No. 43, pg. 168) vonden we hieromtrent aldus opgeteekend:

„Tijdens de Fransche overheersching en bepaaldelijk onder het Keizerrijk moesten de meiers met de Franschen adelaar zegelen. Die stempels zijn echter later van overheidswege opgevraagd evenals dat vroeger geschied was met de republikeinsche zegels (op het Provinciaal archief zich bevindende); waardoor verklaard wordt, dat men niet dan hoogst zelden een dusdanig achtergebleven cachet ontmoet."

Met de afschaffing der schepenbanken ging natuurlijk ook verloren het gebruik der schepenzegels en aldus ontstonden in het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden nieuwe besluiten aangaande de gemeentewapens. De gemeenten werden n.l. door Koninklijke besluiten van 1814 en 1816 aangezocht om hun wapen op te zenden, ten einde daarvoor bevestiging en goedkeuring te verkrijgen. Vele gemeenten hadden wel een oud schepenzegel, maar nog geen wapen en die een wapen voerden, kenden gewoonlijk in dat wapen geen andere figuur dan die van hun kerkpatroon. Het gemeentebestuur van Echt maakte het zich evenals vele andere gemeenten gemakkelijk, door toe te passen het toegeeflijke Koninklijk besluit van 3 Jan. 1818, het welk o.a. luidde:

„dat de Besturen van alle de gemeenten, hoe sterk of hoe weinig ook bevolkt, die niet verkiezen een wapen te behouden of te verkrijgen, een cachet zullen gebruiken, houdende de woorden: Plaatzelijk bestuur van....".

Wij vinden inderdaad de stukken, welke van de groene tafel op het Echter raadhuis om het jaar 1820 komen, gestempeld met een eenigszins anders luidenden tekst n.l. Gemeente Bestuur van Echt (randschrift) middenin: Provincie Limburg.

Dit zegel bevindt zich nog, wanneer wij ons niet vergissen, op het Stadhuis en werd gebruikt, totdat na de toekenning van het Echter wapen in 1887, ook een nieuwe stempel vervaardigd werd met het mooie kruisjes-wapen. Deze stempel is tegenwoordig in algemeen gebruik en draagt het randschrift: Gemeentebestuur van Echt, Limburg.

Voor de nadere beschrijving van ons kostbaar gemeentezegel, en voor verdere gegevens erover geven we even het woord aan de beschrijvers der Limburgsche gemeentewapens. (Eversen en Meulleners. Publications etc. 1899 pg. 109).

„De zegelstempel der schepenbank, in koper gesneden, thans nog op het raadhuis berustend en waarvan nog vele afdrukken aan perkamenten hangen, is een der schoonste onzer provincie.

Deze stempel was reeds in 1277 bij de schepenbank in gebruik en heeft tot omstreeks het jaar 1740 gediend.

In een krans van aan elkander sluitende halve cirkeltjes bevindt zich een antiek wapenschild, beladen met een Sint Andrieskruis, vergezeld van twaalf herkruiste kruisjes, in elk kanton drie.

Het geheel omgeven door het omschrift: Sigillum Scabinorum de Echte. Midd. 5,5 c.M.[1])

Het contrazegel, dat uit eenzelfden tijd schijnt te dagteekenen, vertoont eene Kerk met gedekten middeltoren; boven op het dak van het gebouw, ter weerszijde van den toren, een kruisje, terwijl het geheel omgeven is door het omschrift: Contra Sigillum Scabinorum de Eghte. Midd. 3,5 c.M.

In 1616 vinden we echter bij de schepenbank, vermoedelijk omdat dit zegel te groot was, een kleiner zegeltje bij de bank in gebruik. Het is gedrukt op een brief van dat jaar en heeft dezelfde voorstel-

---

[1]) Men zie over dit zegel: van den Bergh: Beschrijving Nederl. Gemeentezegels, p. 26. De afbeelding bij Wolters: Recherches sur l'amanie de Montfort, en Publ. etc. du duché de Limbourg 1. XVI p. 244, zegel van 1532.

ling als het beschreven zegel, n.l. in een wapenschild het Sint Andrieskruis met de twaalf herkruiste kruisjes, omschrift: Sigillum Scabinorum de Echte. Dit zegeltje heeft eene doorsnede van 3 c.M. [1])

Ditzelfde wapen, naast het jaartal 1660, bevindt zich in den achtergevel van het raadhuis, in steen uitgehouwen.

Ook de Geldersche adellijke familie Horrich van Glimbach, die waarschijnlijk uit Echt stamt, voert een Sint Andrieskruis van goud, vergezeld van twaalf herkruiste kruisjes van hetzelfde, in elk kanton drie, in een veld van azuur." Zot zooverre de voornoemde schrijvers.

Over deze familie van Horrich vonden we echter in de Echter archieven weinig bijzonderheden. Ze staat in verband met het Kasteel (nu hoeve) de Horst. In den inventaris van het oud archief van Sittard door Mart. Janssen (I pg. 75), komt onder no. 107 voor: Gelis van den Horick. Aan het stuk hangt zijn zegelwapen n.l. een Sint Andrieskruis, vergezeld van 12 effen kruisjes.

In een voetnoot staat: Op den rand van den grafsteen van Eva van Boetberg in de Sint Pieterskerk te Sittard, vindt men het wapen van Horick aldus: Een gouden Sint Andrieskruis in een veld van azuur, waarin wederom de 12 kruisjes van goud. En in de krocht der kerk te Susteren ziet men den grafsteen eener stiftdame van den Horick, waarop een getweedeeld wapen etc.

Aangaande de bovengenoemde zegelstempels merken wij op, dat èn het contrazegel èn het kleine zegeltje van 3 c.M. doorsnede verloren is geraakt, maar dat gelukkig de groote zegelstempel uit de 13de eeuw nog als een schat bewaard wordt op het Echter stadhuis. Wanneer wij dezen stempel nauwkeurig beschouwen, dan moeten we bekennen, dat hij is een juweeltje van stempelsnijkunst, vooral wanneer wij bedenken hoe primitief de werktuigen nog waren in den tijd, toen deze stempel gesneden werd. Wij zeggen daarom niet te veel door te beweren, dat de Echter schepenstempel een der merkwaardigste is op gebied van oudheid en kunst van de stempels, welke nog te vinden zijn in het heele land. Ter aanvulling van de voorstaande beschrijving zeggen wij nog, dat op de vakken tusschen de 11 halve cirkeltjes en het eigenlijke schild nog losse palmtakjes aangebracht zijn, welke de ledige ruimten op eene bevallige wijze aanvullen.

Wij laten hier volgen de aanvrage van een definitief gemeentewapen door het Gemeentebestuur van Echt in 1887. Wij willen ech-

[1]) Archief van Wetzlar no. 233, in het archiefdepot te Maastricht.

ter tevoren opmerken, dat Echt waarschijnlijk reeds in vroeger eeuwen zijn wapenzegel had; een voorrecht, dat slechts door weinige steden van de tegenwoordige provincie werd genoten. We meenen dit te kunnen opmaken uit een der bepalingen der „Cleernis van de gemeynte van Echt" uit het jaar 1447, een rechtstuk, waarin de voornaamste bepalingen omtrent het Echterbosch beschreven worden.

Aldaar vinden wij (in art. 17, zie pg. 359 Limb. Wijsdommen van Jos. Habets), dat de varkens, welke toegelaten worden tot de eikenbosschen aldaar, vooraf moeten gebrand worden met het wapen van Echt, anders worden ze verbeurd verklaard.

„In dese verken die aldus op ten eycker gaen sullen, sal men borren met den brandt van Echt." En voormelde geleerde schrijver teekent hierbij aan dat borren met den brandt van Echt, verstaan moet worden als „branden met het wapen van Echt."

Verder vonden we het gebruik van het wapen reeds naast het jaar 1660 in den gevelsteen van het oude raadhuis (nu in den achtergevel geplaatst.) Aldaar staat een klimmende naar links (heraldisch) gewende leeuw, die aan een lint het wapen vasthoudt.

Nadat echter lange jaren het gebruik van het Echter wapen verwaarloosd werd, herstelde de Gemeenteraad van 1887 het prachtige wapen in alle eer.

Zoowel deze aanvrage, alsook de Koninklijke goedkeuring namen wij over uit „de Maasgouw 1888", alwaar de beschrijving werd medegedeeld door rijksarchivaris Habets.

„In den loop van het vorig jaar vroeg het gemeentebestuur van Echt bij Roermond, bij den Koning aan om bevestigd te worden in het wapen, hetwelk deze gemeente in voortijden reeds, als stad van het hertogdom Gelderland, gebruikt had. Wij deelen hier de aanvraag en het Koninklijk besluit mede:

Echt, den 10 April 1887.

Sire!

Het gemeentebestuur van Echt, Hertogdom Limburg, heeft de eer Uwe Majesteit in kennis te geven, dat hunne gemeente in de vorige eeuwen is geweest, eene der goede steden van Gelderland, aangezien zij reeds in een charter des jaars 1343 als dusdanig voorkomt.

Het wapen en zegel dezer plaats was:

Een schild van keel met een zilveren Sint Andreas-kruis gecan-

tonneerd met 12 gouden herkruiste kruisjes, in elken hoek drie. Omschrift + Sigillum Scabinorum de Egthe +. Het tegenzegel der schepenbank was een gebouw met een toren, randschrift × Contra-Sigillum Scabinorum de Egthe.

Het oude wapen dezer stad vindt men afgebeeld in het werkje van J. M. Wolters, getiteld: „Recherches sur l'ammanie de Montfort" en naast het jaartal 1660, op den gevel van het Raadhuis alhier.

Ook het oude, gotisch schepenzegel, waarop dit wapen voorkomt, rust nog onder ons. Wij voegen een afdruk daarvan, ter opheldering van dit rekwest, hier bij.

Het gemeentebestuur van Echt, neemt de vrijheid aan Uwe Majesteit het bezit van bovengemeld wapen onder volgenden vorm te verzoeken:

In een veld van keel, een zilveren Sint Andrieskruis, gecantonneerd met 12 herkruiste kruisjes van goud, in elken hoek drie.

Omschrift: Gemeentebestuur van Echt (Limburg).

Ten slotte vragen de ondergeteekenden ingevolge het Koninklijk besluit van 3 Januari 1818 no. 19 ontheffing der rechten tot verleening van wapens, zijnde hunne gemeente eene plaats, wier bevolking geen 5000 zielen bedraagt. Hetwelk doende enz.

De Burgemeester,
L. Welters.

De Secretaris,
A. Ingendael.

Wij Willem III bij de gratie Gods Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot Hertog van Luxemburg enz. enz. enz.

Beschikkende op het aan ons ingediend verzoekschrift van het Bestuur der gemeente Echt (Limburg) om de bevestiging van het oude schepenzegel dier plaats als wapen der gemeente en om vrijstelling van deswege verschuldigde taxe.

Gelet op het besluit van den Souvereinen Vorst van den 24 December 1814 no. 32 en op de Koninklijke besluiten van 20 Februari 1816 no. 69 en van 3 Januari 1818 no. 91.

Op de voordracht van onzen Minister van Justitie van den 21 Juli 1887 — 1ste afdeeling A no. 117. —

Hebben goedgevonden en verstaan, 1°) aan de gemeente Echt

(Limburg) te verleenen het navolgende wapen, zijnde een schild van keel, beladen met een zilveren Sint Andrieskruis, vergezeld van twaalf herkruiste kruisjes van goud, in elk kanton drie, het schild omgeven door het randschrift „Gemeentebestuur van Echt (Limburg)."

2°) aan de gemeente Echt vrijstelling te verleenen van de ter zake dezer wapen-verleening verschuldigde taxe.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit.

Soestdijk den 30en Juli 1887.

(get.) Willem.

De Minister van Justitie,
(get.) Du Tour van Bellinchave.

Overeenkomstig het origineel
De Secretaris Generaal bij het
Departement van Justitie,
(get.) P. J. van Beyma.
Voor eensluidend afschrift
De Secretaris Generaal voornd.,
P. J. van Beyma."

In de aanhalingen en de beschrijvingen, welke verschillende schrijvers over het Echter wapen gegeven hebben, vonden we meermalen niet alleen onjuistheden, maar zelfs groote fouten. Zelfs waar speciaal en om zoo te spreken officieel het wapen met zijn kleuren beschreven wordt b.v. in het werkje van Peeters, daar zelfs staan de volgende onnauwkeurigheden:

„Het zegel van het schepengeregt alhier droeg het wapen der stad, verbeeldende: een Sint Andrieskruis van *sabel* op een *zilveren* veld bezet met twaalf kruisjes tusschen de hoeken van het groote kruis, drie à drie ingelascht. Op het tegenzegel stond een sterk kasteel met het opschrift: Contra sigillum scabinorum de Echte."

Nog erger maakt het van der Aa in zijn Aardrijkskundig woordenboek, (Deel IV pg. 5, 1843) die aldaar het Echter wapen aldus beschrijft: „Het wapen deser gemeente (Echt) bestaat uit een hart (schild) met twee degens (!) daarover, die elkander in het vierkant kruisen en het hart alzoo in vieren verdeelen; op elk vierde gedeelte van het hart zijn drie kruisen!

Reeds vond ik onder oude papieren eene teekening, waarop het Echter wapen geteekend stond, volgens de foutieve bovenstaande

beschrijving n.l. in plaats van een Sint Andrieskruis, twee overkruiste degens!!

Om de werkelijke schoonheid van zijn wapen en om den hoogen ouderdom, mag Echt naar hartelust ermee pronken, waar zich de gelegenheid er toe voordoet. Gekapt mag het wapen aangebracht worden in de gevels der openbare gebouwen; geborduurd in de zijden of fluweelen vaandels der vereenigingen; geschilderd in de vergaderzalen, in de kerk op muur en venster; gegraveerd moet het wapen worden in goud en zilver, gedrukt op papier, of in het weeke was. Zoo deden reeds onze voorvaderen, die het Echter kruisjeswapen aanbrachten alwaar het zin en pas had. We zien het geschilderd in de groote raadzaal van het stadhuis op den muur; in hout uitgestoken in kasten en stoelen; uitgehouwen in den ouden gevelsteen van het stadhuis met het jaar 1660. Wij vinden het wapen tientallen keeren in de schilderingen der Kerk, tusschen het loofwerk langs de muren of tusschen de traceeringen der gebrandschilderde vensters, waar het rijke wapen telkens voorkomt, gekroond met de corona muralis (muurkroon). In zijn mooie kleurencombinatie komt ons wapen daar telkens zeer goed uit, in zijn glans van goud, van zilver en rood.

Zoo moge ook door iederen Echtenaar het schoone wapen zijner plaats niet alleen gekend zijn, maar ook in eere gehouden worden, wanneer de gelegenheid zich telkens voordoet, dat dit wapen met alle recht aangebracht kan worden op gebouwen, op kunstwerken of hoe dan ook. En waar in vroegere eeuwen een der voornaamste zorgen van den secretaris der stad was, om het zegel der stad met alle zorg te bewaren, opdat dit niet verloren ging, zoo moge hier nog wel eens de aandacht van het Gemeentebestuur gevestigd worden op de groote kunst- en oudheidkundige waarde, welke met het oude zegel, dat op het stadhuis berust verbonden is.

Als slotopmerking vermelden wij hierbij, dat wegens het verband van Maasbracht met Echt ook deze eerste plaats in haar gedeeld schild het Echter wapen voert. Als parochie was Maasbracht reeds vóór 1265 zelfstandig en had als patrones de H. Gertrudis van Nivelles, maar burgerlijk was de plaats verbonden met Echt. Daarom werd in 1889 aan dit dorp het volgende wapen toegekend. Gedeeld (verticaal): Rechts in keel een Sint Andrieskruis van zilver, vergezeld van 12 herkruiste kruisjes van goud, in elk kanton drie (wapen van Echt); links in goud de H. Gertrudis van Nivelles, dragende het

gewaad van abdis van sabel, aangezicht en handen van natuurlijke kleur, houdende in de linkerhand een kromstaf van goud waartegen achter elkander opklimmen 3 muisjes van goud, de kromming van den staf van sabel.

Wanneer wij bijgeloovig waren, dan zouden wij schrikken om het ongelukswapen dat Echt voert, waarin immers 13 kruisen staan in een bloedrood veld!! En er zijn er misschien, die de lange lijdensgeschiedenis onzer plaats aan dit ongeluksgetal toeschrijven!

Wij echter denken er gelukkig anders over en zijn trotsch op de vele kruisen in ons blazoen. En wanneer wij een passend devies of spreuk moesten kiezen onder dit mooie wapen, dan zouden wij met gouden letters onder dit met kruisen bezaaide veld schrijven in een uiting van diep geloof:

In Cruce salus!
In het Kruis heil!

Het Stadhuis.

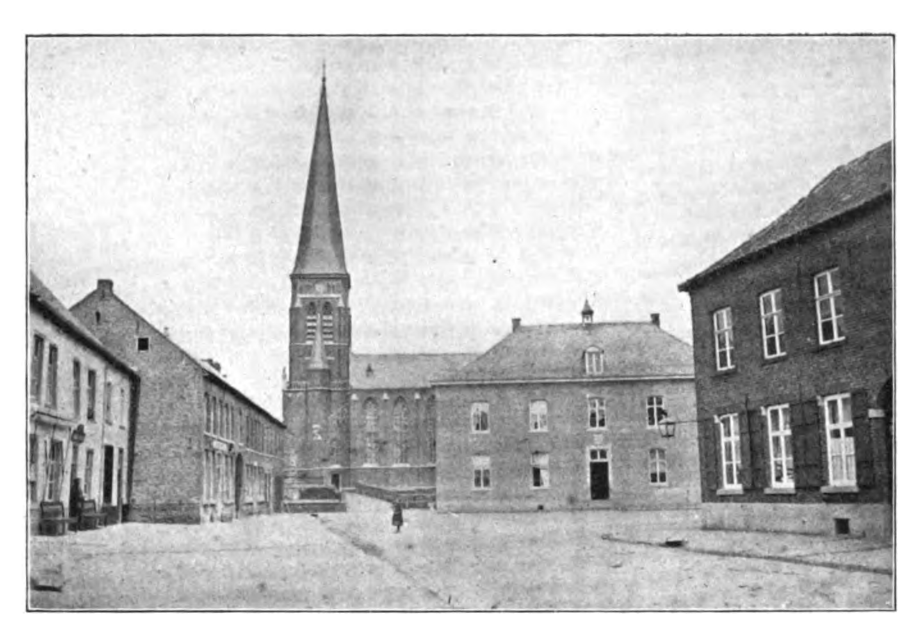
De eerste vermelding van het stadhuis van Echt vonden wij op een kaart van Echt, alwaar het geteekend werd, liggende op dezelfde plaats ongeveer als het tegenwoordige. Deze kaart werd geteekend omstreeks het jaar 1550 door Jacob van Deventer. Ter verduidelijking heeft de planteekenaar het woordje *„curia"* bijgeschreven, hetgeen door „raadhuis" kan vertaald worden.

Met de kerk en het gasthuis behoorde het stadhuis tot de grootste en voornaamste gebouwen der kom. Het was een steenen gebouw met leien gedekt, in tegenstelling met de meeste rondom gelegen woonhuizen, die van hout of leem gebouwd en met stroo gedekt waren. Het Echter stadhuis lag ook in vroeger eeuwen evenals nu ten noorden van het plein, „de Plats" genoemd en sluit genoemd plein aan die zijde nagenoeg geheel af. Hier in deze omgeving staan wij ongetwijfeld op een der oudste plekjes van oud-Echt. Hier stonden de eerste hutjes onzer voorouders, hier vormde zich de kom, hier in dit middelpunt werd neergeworpen de eerste beschavingssteen, die in den stroom der tijden altijd verder de kringen uitbreidde van ontwikkeling en vooruitgang.

En terwijl het plaatsje zich uitbreidde en langzaam aan meer huisjes opgetrokken werden, ontstond ook met geleidelijke uitbreiding het gemeentehuis, alwaar over de algemeene zaken gesproken en beraadslaagd werd. Vooral de uitbreiding der schepenbank en nog meer door de verheffing van Echt tot stad, zal langzaamaan medegebracht hebben, met de eer, de noodzakelijkheid van een doelmatig *stad*huis en pleidooihuis. Oorspronkelijk werd, zooals bekend is, in de open lucht, meest onder een boom vergaderd. Ook te Echt is het als waarschijnlijk te nemen, dat op de Plats vergaderd werd, voordat er een vast gerechts- of raadsgebouw bestond.

Daar vergaderden dan de schepenen onder de boomen, terwijl rondom ter afsluiting koorden gespannen werden.

En middenin zat op zijn zetel de schout, terwijl de schepenen op

Het oud stadhuis (afgebroken in 1887).

Het stadhuis (gebouwd in 1887).

banken ter linker- en ter rechterhand gingen zitten, allen met het aangezicht naar het Oosten.

De boomen gaven natuurlijk wel eenige beschutting tegen zon en regen, maar men begrijpt, dat het op den duur daarbuiten een ongezellige vertooning werd. Zoo werd langzaamaan het eerste gerechtshof, te Echt tevens raadhuis, gebouwd in zijn oorspronkelijken staat, misschien als een eenvoudige hal.

Hieromtrent teekent Peeters nog het volgende aan:

„Wij gelooven niet, dat het geregt alhier van den beginne af een hof of pleidooihuis bezat. Men weet immers, dat in de eerste tijden van het Geldersch Graafschap de gedingen van dagelijksch voorval, door de schepenen of raadsheeren in de open lucht, meestal onder lindeboomen, plagten behandeld te worden en het gebruik van hoven door het land slechts naderhand is ingevoerd geworden. Het eerste hof was hier gevestigd op het voormalige stadhuis, dat in 1630 herbouwd werd."

In het jaar 1630 werd aldus het stadhuis „herbouwd", wanneer wij dit jaartal, voorloopig althans, voor juist kunnen aannemen. Wij vonden er nergens een vermelding van en weten dus ook niet, of wij onder deze „herbouwing" te verstaan hebben een gedeeltelijke „verbouwing" of een nieuwbouw van den grond af. Een nog bewaarde gevelsteen spreekt van het jaar 1660, zooals we nader zullen zien. Een latere vermelding van het stadhuis vonden wij eerst uit het einde der 18e eeuw. In de „Nederlandsche Geographie", etc., van Bachiene, (Vde deel 1791) wordt het volgende getuigenis gegeven:

„Het raadhuis, waarin de leden van dit gerecht hunne bijeenkomsten houden, staat bij de Kerk en is een zeer goed gebouw."

Wij denken echter, dat deze schrijver een beetje overdrijft met dit „zeer goed" en misschien meer naar het uiterlijke gebouw dan naar den innerlijken vervallen toestand gezien heeft, want een kwart eeuw later (1810) was ditzelfde „zeer goed" gebouw totaal vervallen en werd het stadhuis „onbewoonbaar" verklaard!!

De geschiedschrijver Janiçon voegde dan ook bij de beschrijving van Bachiene .... „maar het is door de middeleeuwsche oorlogen zeer beschadigd geworden."

Volgens dit getuigenis hebben wij dus op het einde der 18e eeuw nog te doen met hetzelfde stadhuis, dat in 1630 herbouwd werd.

Hoe kan het dan ook anders dan dat dit gebouw na ruim 150 jaren (van 1630—1790) ondoelmatig geworden was vanwege de aan-

groeiende bevolking en onbruikbaar door den knagenden tand des tijds. In 1810 scheen het Echter stadhuis dan ook zóó bouwvallig, dat men het moest verlaten om, volgens Peeters, vervangen te worden door bijzondere kamers in het huis van Fr. Meuwissen op de Wijnstraat. Tien jaren lang schijnt deze toestand geduurd te hebben, totdat in het jaar 1820 „een nieuw *raadhuis* het voormalig *stadhuis* onder een gelijke benaming heeft vervangen."

Zooals men merkt, maakt voornoemde schrijver onderscheid tusschen de namen *stadhuis* (vóór 1820) en *raadhuis* (na 1820).

Toch is dit niet juist, want zelfs in onze dagen hoort men zeker even dikwijls den naam „stadhuis" als dien van „raadhuis" uitspreken en daarnaast „gemeentehuis".

Al bezitten wij, helaas, van de vroegere stadhuizen geen plannen of teekeningen, wij zijn gelukkiger ten opzichte van dit stadhuis, dat in het jaar 1820 gebouwd werd. Wij bezitten n.l. een interessante photografie van het oud stadhuis en kunnen er dus een korte beschrijving van geven wat het uiterlijke van dit gebouw betreft, dat trouwens de oudere Echtenaren zich nog wel kunnen herinneren.

Het oud stadhuis lag ongeveer op dezelfde plaats en in dezelfde richting als het tegenwoordige, alleen lag het een weinig meer achteruit, zoodat men vanaf het midden de Groote Straat nog twee groote vensters der kerk, welke achter het stadhuis gelegen is, kon zien. Men kan den vorm van den voorgevel niet beter vergelijken dan met den voorgevel van het Huis Verduynen; met dit verschil, dat Verduynen 7 vensters in de bovenverdieping heeft en onder 3 aan beide zijden der deur en het stadhuis 5 vensters in de bovenverdieping en slechts 2 links en rechts van de eenige smalle deur in den voorgevel had.

Boven het bovenmiddenvenster bevond zich in het met leien gedekte dak nog een vooruitspringend dakvenster.

Midden op de nok van het dak stond een klein torentje, waarin de „ping", het klokje, hing. Dit klokje hangt, als wij ons niet vergissen, ook weer in het torentje van het tegenwoordige stadhuis.

Boven de deur bevond zich de merkwaardige steen, die na de verbouwing gespaard bleef en gelukkig ingemetseld werd boven den ingang der deur, welke toegang geeft naar de achterspeelplaats. Op dezen steen is n.l. uitgehouwen een staande leeuw, vasthoudende in een der voorpooten een lint en met den anderen het Echter wapenschild. Dit wapen is in zooverre onjuist, dat de kruisjes niet her-

kruist zijn. Volgens de jaarteekening is deze steen uit het jaar 1660 en heeft waarschijnlijk ook gestaan boven den ingang van het stadhuis, dat misschien in dit jaar of volgens Peeters in 1630 herbouwd werd. Met het oog op dit jaartal twijfelen wij er daarom eenigszins aan of dit jaar 1630 wel juist is en of dit niet beter 1660 moet zijn, als zijnde het jaar, waarin dat stadhuis gebouwd werd.

Op deze achterspeelplaats liggen nog eenige fragmenten van steenen, die ook nog merkwaardig, maar minder gelukkig aangebracht zijn. Wij bedoelen de basementen onder de ijzeren kolommen, die het afdak schragen. Op één er van lezen wij nog: „Instituut" .. 1820 en deze steen, wiens volledig opschrift is *„Instituut voor de Jeugd 1820"*, bevond zich eveneens ingemetseld in de muren van het oud stadhuis, in welk gebouw eveneens de school ondergebracht was.

Wat tenslotte nog het oud stadhuis betreft, het was een eenvoudig doch stevig gebouw, zonder versiering en zonder stijl, bovendien met een laag cement bedekt, waarin imitatie-blokken getrokken waren. Dit laatste vooral gaf aan het gebouw een koud karakter en alleen het torentje en het leien dak en de ligging gaven aan het oud stadhuis nog eenigen indruk van voornaamheid.

Maar de nieuwe tijd maakte ook dit gebouw ondoelmatig en de bloeiende gemeente mocht wel een stadhuis hebben harer waardig, waarin tevens de gemeenteschool in hare uitbreiding kon ondergebracht worden. Het nieuwe stadhuis, dat gebouwd werd onder burgemeester Welters, kwam klaar in het jaar 1887 en is in den oud-Hollandschen stijl, waarin het opgetrokken is, een prachtig geheel, een waar sieraad voor Echt. Misschien, dat men het gebouw een paar meters achteruit gelegen wenschte; de gerezen moeilijkheden met den toenmaligen eigenaar van het ernaast gelegen woonhuis lieten dit echter niet toe.

Het tegenwoordige stadhuis werd gebouwd onder leiding van Neêrlands grootsten bouwmeester Dr. Cuypers en den architect Jan Speetjens en blijve een mooi getuigenis van hun kunnen.

Met enkele aanteekeningen over het stadhuis van dien tijd, gevonden in het meergenoemde notulenregister der raadsvergaderingen, sluiten wij ons artikel over het Echter stadhuis, in de hoop weer eenig licht te hebben laten vallen over de donkere geschiedenis van dit oer-oud en historisch plekje.

1750 .. Is geresolveert, dat het hout van den schorsteyn op den Raedthuyse alhier met kalk zal geplijstert worden.

1754 .. Op heden 2 September 1754 is doort Magistraet geresolveert dat den tijdelijcken peijborgemeester het stadhuys alhier behoorlijk sal laeten repareeren, item te laeten maecken een nieuw sloth opt wachthuysken etc.

1755 .. is noch geresolveert dat het dack vant stadhuys ende van de kercke soo noodigh behoorlijck sal gerepareert worden, dat oock den schouwe int wachthuys op nieuws sal opgemaeckt worden.

1769. 1 Dec. geresolveert dat voor de bel op den raedthuyse en verders het daertoe nodige sal betaelt worden een croon.

.., het verven vant raedthuys en haegelcruysen.

1770. Februari .. geconvenieert met den meester leyendekker Theodorus Adriaens, dat hij voor het maecken van nuyer leyendack op de kerck en Stadhuis per roede ieder ad sestien voeten gereeckent twee pattacons; voorts voor het stoppen in daghgelt 23 stuivers, den meesterknecht 18 stuivers, den opperknecht 13 stuivers ende ieder 2 kanne bier daeghs.

De Magistraat.

Het bestuur der stad was in vroegere eeuwen heel anders samengesteld dan tegenwoordig. Wanneer wij Echt als voorbeeld nemen, dan zien wij, dat de Magistraat onzer stad oudtijds samengesteld was uit de volgende waardigheidsbekleeders.

Aan het hoofd stond de Schout, die meestal door den Graaf of Hertog benoemd werd. Wanneer hij er niet was en dit gebeurde soms zeer dikwijls, daar de Schout niet altijd in zijn standplaats woonde, dan trad in zijn plaats òf de oudste schepen òf een plaatsvervangend Schout, n.l. een z.g. substituut-schout. De schout of scholtis was het hoofd der rechtbank, waarvan de schepenen de leden waren; hij was belast met de politie en moest zorgen voor het uitvoeren der gevelde vonnissen. In het algemeen berustten bij den Magistraat: de regeering, de wetgeving, de rechtspraak en de politie.

Wij laten vooreerst een lijst volgen van schouten, die te Echt regeerden.

Wij plaatsen een „vraagteeken" bij die personen, waarvan wij geen vaste zekerheid verkregen en vertrouwen, dat de andere namen en jaartallen juist zijn.

A. DE SCHOUTEN VAN ECHT.

1478. Jan van Bessel.
1518. Cornelis van Ravensteyn.
1560. Lodewijk in der Horst.
1551. Reinier van Eyll.
1557. Arnt van Elderen.
1578. Alexander van Eyll?
1588. Gisbert van Delen.
1620. Peter Bosman.
1631 of 1621. Mathias Maroyen.
1651. Gerardus Spee?
1664. Ch. Simons?
1666. Pieter van Boschhuysen.
1667. Arnold Groenen?
1697. Guill. Geeten. Nog in 1717.
1700? Arnold van Langenacker.
1728 } J. A. de Holthausen.
1740 }
1748 J. P. G. Geeten.
1753 Clermont.
1780 J. A. Michiels.
1795 Ingendael?
1798 Marcellus Antonius de Holthausen.

B. DE SCHEPENEN.

De schepenen vormden meestal met den schout het z.g. dagelijksch bestuur. Zij hadden o.a. het recht om resoluties, verordeningen en wetten te maken, zij deden uitspraak in vonnissen en vormden dus in hun geheel de z.g. „Schepenbank". Hunne aanstelling geschiedde hier meestal door den Drossaard, maar ook had de Schout soms het recht om schepenen aan te stellen.

Elders werden ze weer uit het volk en gedeeltelijk door het volk gekozen.

Te Echt schijnen onder het Geldersch regiem naast den Schout zeven schepenen zitting gehad te hebben, waarnaast twee burgemeesters en één secretaris of griffier.

Ter bekrachtiging hunner besluiten gebruikten de schepenen het schepenzegel, waarover wij hierboven spraken en waarvan het kostbare exemplaar nog te vinden is op het stadhuis.

Onder de schepenbank van Echt ressorteerden ook Roosteren, Maasbracht en Ohé en Laak, die dus geen schepenbank en bijgevolg ook geen schepenzegel hadden.

Wel hadden later uit beide dorpen, n.l. uit Maasbracht twee schepenen en uit Roosteren één zitting in de vergaderingen.

De lijst van schepenen, wier namen wij vonden, geven wij hierna; het jaartal vóór hunne namen wil slechts zeggen, dat zij in dat jaar als zoodanig fungeerden.

Hetzelfde is het geval met de jaartallen in de lijsten van schouten, burgemeesters en secretarissen.

1477 Johann van Baeckhoven.
Willem van Baeckhoven.
Keerstgen van Baeckhoven.
1557 Johan van Savelandt.
Jacobus op gen Stein.
Arnt van Meerssenen.
Gerardus Graus.
1575 Herbert van Weustenraedt.
1578 Willem van Baeckhoven.
Johannes Moers of Morss.
1582 Johan Lucas.
Hein van Hacks.
Willem Bonen.
1693 Lucas Alertz.
Gossen Graus.
Spels.
1621 Huismans.
1624 Areth Graus.
1631 Aelberts.
Smiedts.
Jan van Heill.
1641 Werner Joost.
Lem Bouten.
Jacob van Heiel.

1645 Thonis Mors (Moers).
Lenardt Daemen.
1645 Peter Loomans.
Werner Horst.
Arit (Arnoldt) Graus.
Lem Geeten.
Willem Willems.
1651 Jan Staes (Stas, Stassen)[1])
Thijs Hoogen.
1662 Willem Groenen.
Arn. Smets (Smeets).
Wijnen.
1663 Leonard Wijldens (Wedene)?
1664 Jan Joosten.
L. Groenen.
1668 Jan Swilliens (Swillens).
1672 Hendrik Geeten.
1675 Herman Wackers.
W. Groenen.
Daem Smeets of Smidts.
Maes Maessen.
1668 N. Nijsen.
Bongaerts.
1689 Jacob Raymakers.
J. P. G. Geeten.
Jacq. Stockh.
1694 Willem Moers.
G. De Clant de Verduynen
1697 Gerardt Gerardus.
Gerardt Driessen.
Antonius Moers.
Joh. Fr. Delsin (Delsingh).
Renerus Leurs.
1699 Jacob Arnold Geeten.
1704 Johannes van Halbeek.
Welter Loomans.
1712 Hendrik Clermonts.
Ant. Abrahams.
1719 Hendr. Geeten.
Willem (Wijnandus?) Groenen.
1720 G. F. Geeten.
1722 G. Bocken.
Jan Jenissen.
H. Everaedt.
Welter Reynen.
Corst Smeets.
Hendr. Oyen.
1727 Adamus Smeets.
1728 De Schelling.
1730 P. Moers.
1732 Jacobus Wackers.
1740 J. P. Geeten.
1741 P. van Ulfft.
1742 D. Wackers.
1753 A. Clermonts.
1759 R. Reynen.
1759 Johannes van der Leeuw.
1767 Ant. Leurs.
1767 Nic. Clermonts.
1774 Jos. Smeets.
1780 J. Meuwissen.
J. Ruyten.
P. van Eyll.
1782 Theod. Wackers.
1791 J. Schoolmeesters.
1795. J. Jenissen.

---

[1]) Van dezen schepen vindt men nog den grafsteen op het kerkhof.

C. DE BURGEMEESTERS.

De functie der burgemeesters in het vroegere stadsbestuur was heel anders dan tegenwoordig. Is de burgemeester nu het hoofd der gemeente, oudtijds was dit niet zoo het geval, maar bekleedden de burgemeesters een ondergeschikt ambt.

Hunne werkzaamheden kon men haast vergelijken met die onzer hedendaagsche wethouders, vooral uit de steden, alwaar hen speciale bestuursafdeelingen overgelaten zijn.

Daarom waren er ook gewoonlijk meer burgemeesters in een stad. Te Echt waren er twee, n.l. een z.g. peij-burgemeester en een gerichts-burgemeester, zooals zij hier genoemd werden.

De peij-burgemeester (afleiding van „payer", betalen) moest vooral zorgen voor de finantien en beheerde dus de gelden en kreeg de betalingsmandaten etc.

Op het einde van zijn regeeringsjaar, want zij werden slechts voor één jaar gekozen, deed hij in zijn burgemeestersrekening verantwoording. De andere, n.l. de gerichts-burgemeester, moest meer zorgen voor de uitvoering van politiemaatregelen en het bewaren der openbare orde etc.

De burgemeesters werden te Echt uit de schepenen en zooals uit de raadsvergaderingen blijkt, ook door de schepenen gekozen.

Het ontstaan der burgemeesters schijnt te stammen uit de 12de en 13de eeuw. Toen reeds werden aan schout en schepenen toegevoegd raadslieden „consules" genoemd, gewoonlijk waren dit aanzienlijke en verstandige burgers, die het stadsbestuur ter zijde stonden. In de 14de eeuw werden deze raden, bestaande uit 4 of 2 personen, vervangen door burgemeesters „burgimagistri", „consules" of „maiores" genoemd. Uit dit laatste woord vormde zich later het fransche „maire", „meier".

Op den duur kregen de burgemeesters de regeering der stad in handen.

1479 Wilhelm van Bachoven.
1491 Gerit van Baeckhoven.
1480 Groess van der O (Ohé?).
Jacobz. van Halbeek.
1492 Heynrich van Kessel.
Peters van Berckbeer
(Berckleer?).

1550 This van den Kamp.
Gerardt Gerardus.
1557 Johannes Moers.
Gerard van der Koek.
1559 Hub. van Weustenraedt.
1579 Johannes Mors (Moers).
Goetsen Graus.

1588 Johannes Lucas.
Thonis van den Bongaert.
1591 Johannes Moers.
1582 van Biesel.
1603 Derick Graus.
1604 Herm. Alerts.
Simon Boenen.
1606 Gossen Graus.
This Vergossen.
1607 Jan Lucas.
Jan Buisers.
1608 L. van Biesel.
1609 Herm. Alerts.
Johannes Daemen.
1619 Daem Smietz.
1620 Lenart van Besel.
Herman Alerts.
1624 Herm. Wackers.
Areth Graus.
1630 Daem Smidts.
Jan Wijnen.
1631 Jan van Heill.
Jannen Aelberts.
Willem Gerardus.
Thoenis Moers.
1632 Lem Geeten.
Thoenis Moers.
1634 Wilhelmus Gerhardus.
Lambertus Dietters.
Lem Geeten.
1635 Werner Horst.
Jan van Heil.
1640 Johannes Daemen.
1641 Thonis Moers.
Ercken Gerardus.
1648 Lem Geeten.
Jan Stass.
1651 Gijsken Meuwissen.
1652 Jan Stas.
Gilken Meuwissen.
1654 Werner Horst.
Jan van Heill.
1655 Jan Stas.
Peucken Salden.
1658 Lem Geeten.
Aaret Gerardus.
1662 Willem Groenen.
Reinier Moers.
1663 Jan Stass.
Hein Geeten.
1665 Willem Groenen.
Reinier Salden.
1666 Jan Joosten.
Gerardt Gerardus.
1668 Smidts.
Geeten.
1669 Daem Smidts.
Hendrik Geeten.
1670 Groenen.
Delsin.
1671 Jan Joosten.
Jan Moers.
1672 Jan Joosten.
Jan Moers.
1673 Stass.
Gerardt Gerardus.
1674 Gerardt Gerardus.
Gerardt Spee.
1674 Andries Ingendonck.
Jan de Voss.
1675 Stass.
Gerardus.
1676 Willem Groenen.
Jan Delsin.
1677 Jan Joosten.
Andries Ingendonck.
1680 Hendr. Geeten.
Gerardt Driessen.

1683 Gerard Gerardus.
Smetds.
1684 Willem Groenen.
Gerardt Gerardus.
1685 Gerardt Driessen.
1687 Smeets.
1688 Peter van Eyll.
1690 Thonis Wackers.
Jacob (?) Raemaeckers.
1692 Peter Carpentier.
1693 Willem Willms.
Lamb. Geeten.
1694 Jan van Halbeek.
Gerardt Dryssen.
Hendr. van Eyll.
1695 Gerardt Driessen.
Peter Pustiens.
1697 Jacob Raemaeckers.
Henrich Mevissen.
1698 Hendrik Geeten.
Hendrik van Eyll.
1699 Willem Willems.
Herman Jennissen.
1702 Jan Arnold Geeten.
Hendrik Oyen.
1703 Antoon Abrahams.
Willem Willems.
1705 Hendrik Klermondt.
1708 Hendrik Klairmonts.
1710 Jan Reynen.
Joh. Loomans.
1714 Hendrik Oyen.
1715 Christiaan Smeets.
1716 Jan van Halbeek.
Hendr. Oyen.
1717 Hendr. Klairmonts.
1719 Delsingh.
Leonard Gradus.
1720 Hendrik Oyen.
1722 P. Moers.
Hendr. Oyen.
1725 J. F. Dilsingh.
Hendr. Everaets.
1727 Hendrik Oyen.
D. Wackers.
1728 Johannes Graus.
J. Maessen.
1731 N. Clermonts.
1732 P. van Ulfft.
1733 N. Clermonts.
1735 Nic. Clermont.
P. van Ulfft.
1738 N. Clermonts.
1739 P. Moers.
P. van Ulfft.
1740 W. Reynen.
N. Clermonts.
1741 Nic. Clermonts.
1744 Reyner Reynen.
1746 Reyner Reynen.
Adamus Loomans.
1747 Areth Bouten.
1748 Adamus Loomans.
1750 J. Haegeraets.
1751 A. Clermonts.
J. Clermonts.
1753 H. Stocx
1754 J. Leurs.
1755 P. Moers.
J. van der Lecuwe.
1756 R. Reynen.
J. van der Leeuwe.
1757 Johannes Meuwissen.
J. Leurs.
1758 H. Stocx.
1759 Welter Reynen.
J. van der Leeuwe.
1760 H. Vos.

P. Moors.
1761 J. Meuwissen.
R. Reynen.
1762 P. van Eyll.
H. Stocx.
1763 P. van Eyll.
H. Stocx.
1764 P. van Eyll.
J. van der Leeuwe.
1765 P. Ingendael.
1766 P. Ingendael.
1767 P. Ingendael.
C. Delsingh.
1768 J. van der Leeuw.
1769 Daam Smeets.
1770 P. van Eyll.
P. Moers.
1771 A. Leurs.
1772 A. Schoolmeesters.
Nic. Clermonts.
1774 A. Schoolmeesters.
J. van der Leeuwe.
P. Ingendael.
1780 Jacobus Stocx.
1782 A. Leurs.
1786 P. R. Schoolmeesters.
1798 J. Meuwissen.
1793 P. van Eyll.
J. Jenissen.
1796 Hend. Meuwissen.

D. DE SECRETARISSEN.

Een zeer voornaam ambt was het secretarisambt (geheimschrijver, griffier). Hij was niet alleen belast met alle schrijfwerk, dat soms zeer uitgebreid was, maar om zijn ambt naar behooren waar te nemen moest hij ook op de hoogte zijn der wetten en verordeningen. Hij moest zijn talen goed kennen en vooral een mooie duidelijke hand schrijven. Hij noteerde het getuigenverhoor en de uitspraken gedurende de zittingen van de schepenbank, hij hield de notulenregisters in orde en de rolle- en gichtregisters bij. Ook was hij bewaarder van het schepenzegel, waaraan groote zorg besteed werd. Zoo hebben wij het voor een groot deel aan de goede zorgen der vroegere Echter Secretarissen te danken, dat Echt nog zijn merkwaardig schepenzegel bewaart.

Ook van de Echter Secretarissen laten wij hier een lijstje volgen, dat uit den aard der zaak klein is.

1560. Tilman Kheren, genaempt Froenhoven.
1578. Herbert van Wustenraedt.
1639. Werner Horst.
1651 (1675). Willem Groenen.
1673. Henri Crebbers.
1685 (1691). J. Groenen.
1709 (1748). Jac. Arn. Geeten.

1711—12. J. H. Maes.
1712 (1717). J. P. Geeten.
1748 (1771). W. J. Driessen op Heyde.
1797. A. Driessen op Heyde.

Elders vonden wij Willem Joseph Driessen op Heyde in het jaar 1797 secretaris te Echt. In alle geval komt deze Willem Joseph weder voor als secretaris alhier in de jaren 1801—23.

Hij was gehuwd met Cornelia Thier en uit dit huwelijk ontsproten 10 kinderen, die meest jong stierven. Deze kinderen waren o.a. Michael, die ongehuwd stierf op het kasteel te Well; Adam te Echt; Agatha die huwde te Antwerpen, maar kinderloos stierf in een klooster; Elisabeth huwde eveneens te Antwerpen; Maria Antonetta Hubertina.

Deze laatste was geboren te Echt in 1807 en huwde in 1833 met een lid der Echter familie Jennissen. Uit dit huwelijk ontsproten 4 kinderen, die deels nog leven.

Bij oudere menschen is deze secretaris Driessen op Heyde nog als in een vage herinnering bekend als een klein maar deftig persoon, die te Echt en omgeving wel bekend was. Hij droeg nog de korte broek en de z.g. staartpruik, volgens de gewoonte en mode dier tijden.

Een Echter familie bewaart nog eenige geschilderde portretten van leden dezer adellijke familie Driessen op Heyde. Verdere bijzonderheden hierover kan men vinden in „de Maasgouw" 20 Jrg., pg. 29.

Zooals men gemerkt zal hebben, loopen de regeeringsjaren der verschillende Magistraatsleden slechts tot op het einde der 19de eeuw.

Het waren n.l. de Franschen, die toen in ons land binnenvielen en als gevolg hunner revolutie overal de bestaande regeeringsvormen afschaften.

Het zou ons hier te ver voeren al de verschillende besluiten op te noemen, die toen uitgevaardigd werden om een nieuwe regeering te vormen. Slechts enkele besluiten willen wij vermelden.

Zoo werden er overal opgericht z.g. agenten „agents municipaux" genoemd, die het bestuur der plaatsen in handen kregen.

Artikel 12 van de wet van 28 Pluviose an VIII (17 Febr. 1800) ver-

klaarde, dat in de steden, vlekken en andere plaatsen, waar een *agent municipal* en *adjoint* bestonden en waar niet meer dan 2500 inwoners gevestigd waren, een *maire* en *adjoint* zouden zijn; in die van 2500 tot 5000 inwoners een *maire* en *2 adjoints* etc.

Wat hunne werkzaamheden betreft, deze bepaalde o.a. artikel 13 van dezelfde wet, hetwelk luidde:

„dat de maires en adjoints zouden verrichten de administratieve functiën, tot dan toe door den agent municipal en zijn adjoint uitgeoefend" etc. Dit slechts om te laten zien, dat in de steden en dorpen nieuwe regeerders werden aangesteld met nieuwe namen en functies.

Door een besluit van de wet van 1795 werd St. Stevensweert de hoofdplaats van een nieuwe kantonale indeeling. Ook de rechtbank schijnt daarheen verplaatst te zijn, want in een volgend jaar (1796) zien wij uit het volgend stuk (uit het Echter archief) dat de rechtbank wederom naar Echt werd overgeplaatst. Dit stuk lijkt ons belangwekkend genoeg om hier opgenomen te worden, te meer, omdat wij eruit leeren kennen uit welke Echter personen deze bank werd samengesteld:

Het zullen wel allemaal zeer Franschgezinden zijn geweest, die hier de baantjes opstreken.

Volgt genoemd stuk, waarvan wij de vertaling in 't hollandsch slechts weêrgeven:

Vrijheit. Gelijckheit.

Echt den 18den Ventôse 4de jaer der fransche Republijck eene ende ondeelbaer ofte 8 Meert 1796 ouden stijl.

De Burgers Roemers en Timmermans en Cazaux gedelegueerde Commissarissen der tribunaalen Civil en Crimineel van het departement der Nedermaese, bij deliberatie derselve tribunaelen in dato 12de Ventose laatstleeden ofte 2de Maart laatstleeden, bepaelende en verplaetsende de hoofdplatse die tot Stevensweert was opgeregt binnen de gemeente van Echt onder approbatie van den Commissaris vant gouvernement.

En treedende tot de aenstellinge van het Vreedensgerecht in dese hoofdplaetse van Echt, besluyten agtervolgens de voorsschreven deliberatie dat de nabenoemde burgers respectievelijck zijn vreedensregter en assessoren als volgt:

Vreedensregter den burger A. Leurs voorheen President van het geregt tot Echt (51 jaar).

Assessoren de burgers J. Ruyten voorheen schepen tot Echt.

J. A. Clermonts, voorheen substituut schout van Echt.

J. Meuwissen, voorheen schepen tot Echt.

P. Slangen, koopman.

Dit besluyt sal op het register der municipaliteyt van Echt worden ingeschreven en word haer aenbevolen te zorgen, dat het zelve besluyt worde gepubliceert.

Geteekent,

C. C. Roemers, Timmermans, J. Casaux.
voor eensluydende copie en translaet:

Ant. Leurs, Vredensregter.

W. J. Driessen op Heyde, sécrétaire.

Het is door de aanhoudende veranderingen in het bestuur moeilijk juist vast te stellen wie te Echt aan het hoofd der gemeente stond gedurende de bewogen jaren in en na de Fransche revolutie.

Toch doen wij een poging, om op te geven de personen, die hetzij als commissaris, of als agent municipal, of als maire (meyer) en later als burgemeester aan het hoofd onze gemeente stonden gedurende de 19de eeuw.

In het boekje van Peeters wordt uit het jaar 1795 het volgende vermeld:

„Den 14 April 1795 werden in plaats van den Drossaart Michiels en den Scholtis Ingendael te Echt twee commissarissen benoemd, namelijk: J. R. de Holthausen en J. A. Smeets".

Als commissaris vonden wij (in de Maasgouw 7 jrg. no. 241) te Echt als commissaris „Koenig Philippe Sebastien, 33 ans, homme de lettre in specie licencié en philosophie".

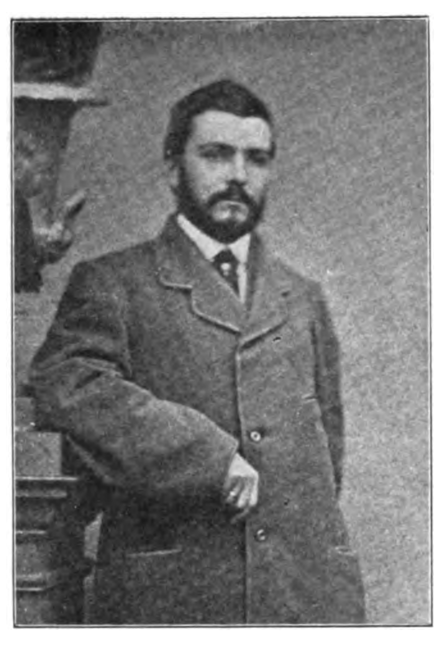
Van voornoemden schrijver nemen wij verder over het volgende lijstje van personen, die tot het jaar 1836 aan het hoofd dezer gemeente gestaan hebben, met vermelding van hun ambt.

Wij merken op dat de naam van „schout", die in den Franschen tijd werd afgeschaft, in het nieuw regiem weer te voorschijn komt, totdat hij voor goed verdrongen werd door den titel „burgemeester", die voortaan gegeven werd aan het hoofd der gemeente.

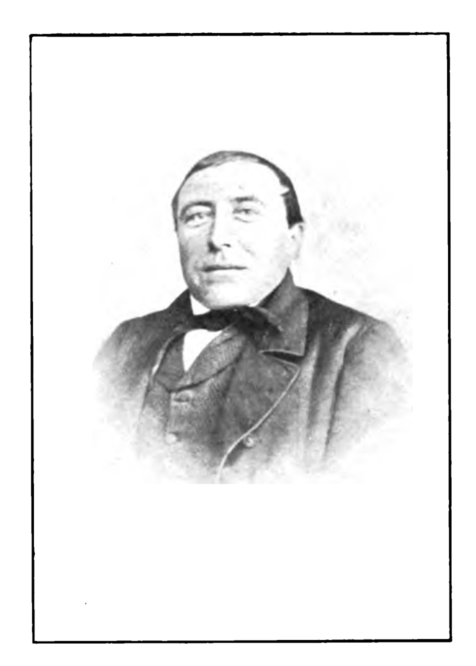
L. van der Leeuw, als agent.

J. Hoetmakers, als agent.

M. Griens, als maire.

Burgemeester A. H. E. G. Coenegracht
1869—1872.

Burgemeester J. Ph. Gradus
1872—1884.

Burgemeester Louis Welters
1884—1901.

Burgemeester Jules van de Venne
1901—1915

L. Leurs, 1800—1810, als vice-burgemeester.
H. Ingendael tot 1817? als meyer.
J. Clabbers tot 1822, als schout.
F. Meuwissen tot 1827, als schout.

De volgende als burgemeester:

A. Gelders tot 1830.
H. Smeets tot 1836.
Chr. Reynen tot 1869.
A. H. E. Gustave Coenegracht tot 1872.
J. Ph. Gradus tot 1884.
F. R. Louis Welters tot 1901.
Jules van de Venne tot 1915.
Adolf Meuwissen.

Als aanvulling en slot geven wij hierbij ook nog een lijst van Secretarissen, die in de laatste eeuw te Echt als zoodanig in functie waren.

Driessen op Heyde	tot	1823.
P. W. van Eyll	„	1826.
J. J. Smeets	„	1835.
Fr. Welters	„	1867 [1]).
G. H. Simons	„	1874.
A. Ingendael	„	1905.
Hil. Meuwissen	„	1907.
Ad. Meuwissen	„	1915.
M. Schoolmeesters.		

[1]) Frans Welters was tevens secretaris te Roosteren en tegelijkertijd Burgemeester te Wessem. Als lid van verschillende Rijkscommissies was hij in het midden der 19de eeuw een zeer gezien man in Limburg. De hooge regeering heeft zijne verdiensten willen erkennen door hem burgemeester van Maastricht te willen maken, maar hij heeft deze aanerkenning niet begeerd.

Het Hoofdgericht.

Zooals wij vroeger reeds opmerkten, bestond er te Echt geen gewone rechtbank, maar was er alhier een z.g. Hoofdgericht. Alzoo was deze schepenbank niet alleen ten dienste van Echt en omstreken, maar kwam men ook van elders hier in hooger beroep.

Zelfs, wat zeer merkwaardig mag genoemd worden, kwam de vrijheerlijkheid Thorn, dat een Vorstendom op zich was, alhier in hooger beroep. Zoo b.v. in de 14e eeuw reeds appeleerde Thorn naar Echt, en Echt zelf naar Roermond.

Ook Dalenbroek, dat sedert 1367 een Geldersch leen was, kwam alhier voor het hof in hooger beroep. Natuurlijk was dit ook het geval met de dorpen Ohé en Laak, Roosteren en Maasbracht, vóór 1620 Herten enz.

Echt zelf ging eerst in hooger beroep ter revisie bij Roermond en na het Barrière tractaat naar het Hof van Venlo (1715). Voor dit Hof konden toen de vonnissen door de schepenbanken ter revisie of ter herziening gebracht worden.

Wanneer een der partijen nog niet tevreden was door de uitspraak, dan werd een z.g. groote revisie gehouden. Dan werden eenige rechters aan de Staten-Generaal aangevraagd en aan het Hof (van Venlo b.v.) toegevoegd. Maar men begrijpt, dat men wegens de hooge kosten slechts zelden hiertoe overging.

Men vindt in de archieven nog verschillende voorbeelden van het appeleeren van Thorn naar Echt. Zoo bestaan er stukken uit de jaren 1440, 1527, 1551, 1633, etc., waaruit aldus blijkt.

Men moet zich dit in „hooger beroep gaan" echter niet zoo zwaarwichtig denken als men dat in onze dagen pleegt te doen.

Een appèl, of zooals men dat noemde een „Hoofdvaert", geschiedde dikwijls ter beleering. Er bestond n.l. bij de schepenbanken een wet, die bepaalde, dat de uitspraak van een geding binnen de

zes weken moest gedaan zijn. Wanneer men geen oplossing vond, dan moest men in hooger beroep gaan bij de Hoofdplaats, of bij het Hoofdgericht ten einde aldaar hulp en beleering in hunne moeilijkheden te vinden.

Daar de Schepenen geen vast tractement genoten, maar betaald werden door de processen, begrijpt men dat in dien tijd procedeeren duur was. Nauwkeurig was omschreven wat ieder te doen had bij het gaan in hooger beroep en de inkomsten, die ieder opstreek.

Ten minste aldus vonden wij omschreven het volgende tarief, wanneer die van Thorn alhier in hooger beroep kwamen:

„Als ein houfvaert (hooger beroep) van Thorn tot Echt gefürt wert, soo is men den Voicht van Montfort schuldigh IIII gr. wijns. Den Schoutet tho Echt is men schuldig II gr. wijns; den boode van Echt I gr. wijns van illijcke opgaen ende nyet van illicken vonisse.

Item den chrijver tho Echt I gr. wijns.

Item den gantse gericht ende schepen van Echt ende van Thorn den coest en den wijn daertsijn tot Echt.

Item dat gericht van Thorn sal over die Maes vaeren ende daer is men op illick ort aen den schepe schuldig aen veirevoer tenne loon I alde gr. facit III ald. gr.

Item de meyer van Thorn voor sijn rechten IIII gr. wijns ende IIII (s)pint haveren, ende II ald. gr. voor sijn perts-geldt.

Item den Scholtis van Thorn voor sijn rechten II gr. wijns ende II spint haveren ende II alde gr. voor sijn perts-geldt.

Item die booden van Thorn I gr. wijns ende I spint haveren ende II ald. gr. voor sijn pertz-geld.

Item daer den meyer ende scholtis doen coecken, daer moeten die Schepen van Thorn mit gaen terren; ende drinken dy teren oft amtluiden wijn, soo sullen dy schepen mit drincken."

Bovenstaand stuk is vermoedelijk uit de 15de eeuw en bevindt zich tusschen de Echter archieven op het Rijksarchief te Maastricht.

Volgens den inventaris van de archieven der abdij Thorn (II pg. 347) beval Keizer Karel VI op 8 April 1718 voortaan niet meer van uit Thorn te appelleeren op het hoofdgericht te Echt, maar eerst bij de abdis of hare kanselarij en daarna bij het Keizerlijk Kamergerecht te Wetzlar.

Ook voor Echt zelf heeft het eindeloos procedeeren vooral over de Echter bosschen schatten gelds gekost. Soms weliswaar was het noodig om zijn recht te zoeken en te handhaven, maar hoe dikwijls

ook had men door een minnelijke schikking het geld kunnen sparen, dat met zakken weggedragen werd om de raadsheeren en de advocaten en .... de herbergiers te betalen.

Om een denkbeeld te geven, aldus Peeters, dier onkosten, zij alleen vermeld, dat de gemeente jarenlang een interest van 112 gulden moest afleggen aan een herbergierster te Roermond, wegens de verteringen der ambtslieden gedurig van hier derwaarts geroepen.

En dat verteer was nog maar bijzaak natuurlijk!

Wij vonden hieromtrent een eigenaardig stuk uit het oud archief der gemeente Roermond, verkort weergegeven door Sivré.

Aldaar (Deel I pg. 267) beklaagt zich in 1591 de Magistraat van Echt bij de regeerders van Roermond, dat een zekere „wirdinne in den kircktoren binnen Ruremund", n.l. „Heinrixken van Velde, genoemd Camps" den Echter burgemeester Johannes Moers ter oorzake van den Echter Schout gevangen genomen is, toen hij eens voor het algemeen belang te Roermond vertoefde.

Uit het stuk blijkt verder, dat de Magistraet van Echt niet ontkent aan haár schuldig te zijn, en men verzoekt burgemeester Moers los te laten. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de rekening van verteer aan bier en wijn etc. zóó hoog geweest is, dat men dat zelfs niet kon betalen, zooals trouwens ook blijkt uit de groote interestsom hierboven en dat men daarom den burgemeester maar als pand opsloot.

Toen later onze Schepenbank in hooger beroep moest gaan te Venlo, gebeurde er eens een eigenaardig voorval met een Echter proces.

In „de Maasgouw" (20 jrg. pg. 69) vertelt archivaris Flament, dat in het jaar 1782 de advocaat P. H. A. Vermasen te Venlo zijn verontschuldigingen aanbiedt aan den Echter burgemeester A. Leurs. En wel omdat zijn hond de stukken van het hangende proces verscheurd had.

Als daarmee het proces uit was geweest, dan zou die hond toch nog niet zoo'n treurig werk gedaan hebben!

Tengevolge van het bekende barrière tractaat kwam o.a. ook de stad Echt bij de Staten Generaal, waartoe ook Venlo kwam. Als gevolg hiervan was, dat Echt te staan kwam onder het hooger gebied van Venlo, alwaar het Hof gevestigd was en de generale Staten hunne vertegenwoordigers hadden. Van nu af ging Echt in hooger beroep bij het Hof van Venlo.

De geschiedschrijver Janiçon (De Republiek der Vereenigde Ne-

derl. t. IV pg. 175) vermeldt hierbij, dat „het hooger geregtshof in Echt daardoor werd ingetrokken; doch alhoewel behoorende tot het drossaartsambt van Montfort, zoo behield Echt zijn eigen scholtis evenals Nieuwstadt en eene stem in de vergadering der generale Staten".

Over „het gericht" of de galg van Echt, alwaar de doodvonnissen door de Schepenbank uitgesproken, werden uitgevoerd, hebben wij reeds vroeger gesproken. Zij stond op de grens der gemeente nabij Sint Joost, op het veld nu nog geheeten „aan de galg". [1])

---

[1]) Zie hierover verder in de „Bijdrage tot de geschiedenis van de parochie Echt", Pg. 244 sqq.

Ook schijnt men te Echt brandvonnissen te hebben geveld, want wij vinden daaromtrent bij Peeters het volgende, getrokken uit de gemeente-archieven te Neeritter:

„Den 12 Jan. 1690 verscheen voor het geregt van Neeritter, Mathias Nelis, die Jacob Leysens aanklaagt, „dat hij publick in de herberg gezegd heeft, dat hij Nelis eene moei gehad heeft te Aldeneyck wonende, welke eene hekse is, en eene andere moei gehad heeft, die tot Echt verbrand is geworden als hekse etc."

De Politie.

a. De Klepperman.

Wegens de heerschende onveiligheid en gevaren in stad en land, werden voor eenige jaren schier overal burgerwachten en vrijwillige brigades opgericht, welke ten doel hadden, kerk en huis te beschermen.

De oude beproefde schutterijen der middeleeuwen herleven zoodoende weer in onze tijden, zij 't dan ook in eenigszins anderen vorm.

Ook nog tot een anderen veiligheidsmaatregel neemt men tegenwoordig hier en daar zijn toevlucht. In verschillende steden en dorpen wordt in eere hersteld de oude, trouwe nachtwacht!

De oude Klepperman! Tot hem neemt men wederom zijn toevlucht in deze nachten van diefstal en geweld; hij, dien wij slechts kenden als uit een sprookje of van een oude, half vergane schilderij, hij wordt weer uit het z.g. achterlijke verleden in ons modern leven teruggeroepen.

Wat moet de goede man, met in zijne handen de walmende kaarslantaarn, zijn hellebaard en sleutelbos, verwonderd opkijken, dat men hem nog eens terug komt roepen uit het stoffige verleden om zijn ommegang weer eens te beginnen in de verlichte (?) nachten der twintigste eeuw!

„De nachtelijke straten wel meer verlicht, maar de toestanden zeer verdonkerd", zoo zou zijn rapport luiden na zijn ommegang door onze straten. 't Moest omgekeerd zijn, zoowel te Echt als op andere plaatsen; het moest zijn, zooals men eens zong van onze geboorteplaats. (Vastenavond 1895):

„Wij schaften af de tien uurs-ping [1])
En kleppermans gezeur!
Sinds men den laatsten gauwdief ving,
Slaapt elk met open deur!"

---

[1]) „Ping" is het klokje op het stadhuis, terwijl de kleine klok in den dakruiter der kerk de „trump" genoemd wordt.

De ping werd 's avonds geluid om tien uren „het sluitingsuur", welk gebruik zoo lang nog niet geleden is afgeschaft.

Zoo moest het zijn! Maar omdat het zoo nog lang niet is, maar integendeel nu men op zijn deur nog een tweede of derde „schauw" laat maken, daarom haalt men op vele plaatsen den ouden nachtwacht weer te voorschijn, tot meerdere veiligheid, al wordt hij dan ook gestoken in een meer modern pakje.

Ook wij zullen in dit artikel den „voorhistorischen" klepperman nog eens laten optrekken door onze straten en hem volgen op zijn weg door Oud-Echt. De meeste Echtenaren zullen zich Caspar of Pièrke de Klepperman nog wel herinneren.

Evenals op andere plaatsen was ook te Echt de klepperman een stuk politie op zich. Zijn baantje werd ieder jaar bij afslag publiek verpacht door de regeerders en het bleek altijd dat er liefhebbers genoeg waren, ofschoon het tractement zelden de 50 gulden per jaar te boven kwam! Wel kreeg de klepperman van den Magistraat een tenue ten geschenke n.l. een groenen kiel met rooden kraag en bovendien de „klip", welke laatste hij echter af moest geven, wanneer een concurrent het ambt, een volgend jaar, voor minder tractement begeerde.

Zoo gebeurde het in het jaar 1759, dat Johannes Cuypers, de klepperman, door den gerichtsburgermeester, P. Moers, uit zijn ambt ontzet werd. Maar deze klepperman wilde daarop de klep niet afgeven, waarop eenvoudig besloten werd, dat hem geen tractement of gehalt zou uitbetaald worden. Dat middel zal wel geholpen hebben!

„Geresolveert (1759) vermits den gerichtsborgemeester ende stadhouder P Moers, Johannes Cuypers van sijne bedieninghe als cleperman deeser stad heeft laeten bedanken ende evenwel de cleppe niet en will affgeven, dat den peyborgemeester aen dito Johannes Cuypers geen gehalt en sal geven". (Register der magistraele vergaederinghen.)

De hoofdzaak van den klepperman was om des nachts de ronde te doen door de straten om te waken, dat er geen gevaar dreigde van dieven, of brand, of hoe dan ook. Dan trok hij ***„nae klocke thien"*** het sluitingsuur der herbergen, de straten door, welke weg hem in vaste volgorde werd voorgeschreven en bij tusschenpoozen liet hij zijn kletterende „klip" kleppen, dat de korte tikken klikklakten tegen muur en gevel.

Langzaam schoof zijne gestalte door de stille donkere straten en zijn schommelende lantaarn wierp een phantastisch licht tegen de

lage huizen, waarlangs nu en dan een schuwe kat of losgebroken hond schuw wegslopen in de donkerte.

En wanneer de torenklok met hare basstem de nachtelijke uren traag uitriep over stad en land, dan riep de klepperman haar door de slapende straten na:

„Ein oer sleuitj de klok,
De klok sleuitj ein!"

Gewoonlijk voegde hij er dan nog een eigengemaakt versje bij, dat varieerde met de uren.

Zoo b.v. wanneer de klepperman des winters tegen 5 uren 's morgens de laatste ronde deed, dan begon het voor den boer reeds tijd te worden om op te staan. Op dat uur kreeg hij van den klepperman deze vermaning te hooren:

„Vief oere sleuitj de klok,
De klok sleuitj vief!
De boere,
Motte gaon loere!
De hière,
Konne zich nog ens kière!

In voornoemden register vonden we de aanstelling van den klepperman voor het jaar 1761—62 en den nauwkeurig omschreven weg, welken hij op zijn nachtelijken tocht af te leggen had. Zooals blijkt, was Christiaan Dubois de gelukkige voor dit jaar, tegen een tractement van 15 pattacons, (ongeveer 35 gulden).

In het jaar 1766 treffen we Christiaan Dubois wederom als klepperman aen.

„Raedhuyse tot Echt den 21 November 1761.

Op deze raadsvergadering waren present: P. Moers, R. Reynen, J. van der Leeuwe, H. Gradus en de twee burgemeesters.

Conditie ende voorwaerde onder welcke het Magistraet der stadt ende gemeente van Echt naer voorgaene kerckepublicatie aen den minst biedenden sal uytgeven ende laeten bedienen de plaetse van Klepperman ende armenjaeger op den voeth ende maniere als volgt.

Eerstelyck sal deese plaetse ofte bedieninge van klepperman ende armenjaeger uytgegeven worden voor een jaer, te beginnen met den 1sten December 1761 ende eindigende met Sint Laurens 1762 naer expiratie van welck jaer den klepperman ende armenjaeger gehou-

den sal zijn continuatie te versoecken, bij faute van welcke den selven ipso facto sal vervallen sijn van sijne bedieninghe buyten ende behalven dat het aent magistraet altijdt vrij sal staen om den klepperman ende armenjaeger te connen laeten continueeren ofte wel naer hun gevallen alle jaeren eenen anderen aen te stellen.

Den klepperman en de armen jaeger sal gehouden sijn, twee mael in de weecke, sonder nochtans de daegen te willen limiteeren, in deese gemeente de ronde te doen ende altijdt vigilant sijn met alle suspecte persoonen aen te brengen, de vreemde ofte buytenlandsche bedelaers uyt deese stadt ende gemeente te doen vertrecken ende wegh te jaegen.

Den klepperman ende armenjaeger sal met sijne kleppe rondtgaen in den winter van 's avonds negen uuren tot des morgens vyff uuren, in den zomer van des avonts thien uuren tot des 's morgens dry uuren beginnende van de joodestraet door de diepstraet, over den vrijdthoff tot in de wijnstraet, enden van daer door de bovenstraet tot aen den put over de brugh vant bovenste ende van daer wederom te rugh over de merckt naer de joodestraet. Welcken volgens de voorsschreven conditie voorgeleesen sijnde, is deese bedieninghe als klepperman ende armenjaeger ingestelt op 28 pattacons ende afgegaen tot op 15 pattacons; is bij Christiaen Dubois ingemijnt, waerop de keersse aengesteecken sijnde, is de selve plaetse off bedieninge van klepperman en de armenjaeger bij uytbranden der selve aen den voornoemden Christiaan Dubois, voor een jaerlijcx gehalt van vijffthien pattacons verbleven, op den Raedhuyse tot Echt op dato als boven.

Ter ordonnantie vant aenwesende Magistraet.

J. Driessen op Heyde Secretaris."

Eenige jaren later n.l. in 1765 ontstond er eene oneenigheid tusschen den peyburgemeester en den klepperman over het betalen van zijn dienstrok of tenue. Het schijnt dat de kleppermansvrouw dapperder was dan haar man, want zij gaat haar beklag doen bij de groote heeren, met het gevolg, dat de rok voor haar echtgenoot betaald werd.

„Op claechte van de huysvrouw van den klepperman Willem Dietters, dat den gewesen pey-borgemeester P. Ingendaell verweygert te geven eenen rock aen voorsschreven Willem Dietters bij 't aenvaerden der kleppermansplaetse in dato den 10 September 1765 boven 't gehaldt van negenthien pattacons toegeleydt, is derhalven

geresolveerd, dat den gemelten borgemeester aen dito klepperman voor deesen rock sal betaelen drij pattacons." (Register als boven).

De klepperman was, zooals duidelijk blijkt uit bovenstaande aanstelling, niet alleen een dievenjager des nachts, maar moest overdag ook als stadspolitie optreden en „vigilant" zijn als *armenjager.*

Het woord verklaart zichzelf en als zoodanig moest de armenjager-klepperman zorgen, dat er door de stad geen personen gingen bedelen, welke er verdacht of werkkrachtig uitzagen.

Deze personen alsmede kinderen, werden door den armenjager de poort uit- of het cachot ingejaagd, dat was zijn taak.

Streng waren daaromtrent de bepalingen van den Echter Magistraat, die luie of gemakzuchtige bedelaars door den armenjager aangetroffen, gedurende 3 dagen op water en brood rantsoeneerde!

Zulk een tamelijk streng besluit werd o.a. gemaakt in het jaar 1768.

„Also men daegelyx ziet dat veele arme luyden zich niet geneeren met te gaan bedelen en langs de huysen broot ofte andersints te vragen, niet tegenstaende onder de selve gevonden worden bequame persoonen om op een ander veel honorabeler manier hunnen kost te winnen, het zije met wercken en hunne kinderen bij eerelijcke luyden te verhuyren, naejen, spinnen ende diergelycke, maer integendeel hunne kinderen van jongs af anders niet als tot bedelen instrueren, sigh inbeeldende als (zij) maer den Vader ons aen de deure kunnen bidden, als dan hun ambagt geleert te hebben, om in het selve te voorzien ende dat in het toekoomen de arme luyden hunne kinderen beter tot wercken sullen houden, wort hier mede wel ernstelijck verbooden soo aen kleen als groot, jonck of out, hun in het toekomende te laeten gelasten om langs de deuren het zije om broodt ofte andersints te gaen ofte het selve te vraegen, op poene, dat de gene, die bevonden sullen worden door den armenjaeger alhier sullen gesteld worden dry dagen te water en te brood." (Register als boven).

Dat de armenjager ook wel eens te hardhandig tegenover de armen optrad en in zijn armenjacht ook wel eens geholpen werd door zijn familieleden blijkt uit de volgende aanhaling, waarin een arme vrouw uit Nieuwstad klaagt, dat de zoon van den armenjager haar korf heeft stuk gesneden en den inhoud „kleynodien" afgenomen. De vrouw ontvangt restitutie op rekening van den armenjager.

(1774) „.....eene arme vrouwe van de Nieuwstadt geclaeght hebbende, dat den soon van den armenjaeger haer op den wegh affgenomen heeft eene korff met eenige kleynoodien ende den korf van

stucken gesneeden, is geresolveert, dat aen voorsschreven vrouw daervoor vergoedt sal worden twee schellingen mit last aen den borgemeester van die te betaelen uyt het gehalt van dito armenjaeger." (Register als boven.)

Men oordeele echter niet te streng over het optreden van den Magistraat tegenover de armen. Voor de werkelijke armen had men te Echt niet alleen een open hart, maar ook een open beurs. De regeerders lieten zich dan den zegen Gods niet ontglippen, wanneer er werkelijk nood en armoede klopte en zij waren wel overtuigd van het bekende woord: Wie den arme geeft, leent aan God!

Daarom werd er zelfs een soort pas uitgegeven aan de echte armen, n.l. men liet koperen platen maken, z.g. armenplaten, welke den armen werden omgehangen als een bewijs, dat ze verlof hadden om te bedelen door de Echter straten. Dit gebruik bestond ook elders.

Op zulke armen had de armenjager dus geen macht!

In het jaar 1772 schijnen deze platen alhier in de mode gekomen te zijn, want wij vonden.... ***„4 April 1772 geresolveert dat den borgemeester kopere plaeten sal bestellen voor de armen, die daertoe geprivelegieert sijn."***

Na hun tournée zullen de bevoorrechte armen deze platen wel weer met een bedankje teruggebracht hebben op het stadhuis.

Een ander bewijs, dat we hier terloops mededeelen, hoe royaal de Echter regeering was tegenover werkelijke armen blijkt hieruit, dat men graag een flink stuk gemeentegrond gratis afstond om dit te bewerken en te bebouwen. Een Echter arme krijgt op hare aanvraag 20 roeden ten geschenke.

„1774 de vrouw van Peter Geurts opt Hingen ter liefde Gods een leedighe plaetse gevraeght hebbende om een huys daer op te timmeren, heeft de magistraet aen haar geaccordeert twintich roeden op Scheelbergh.

b. De Vursters.

Behalve door den klepperman of armenjager, wiens taak we hierboven beschreven hebben, werden de belangen van Echt ook nog beschermd door drie andere politiegroepen n.l. door de ***vursters,*** de ***rotmeesters*** en de ***veldboden.***

Men begrijpt, dat men te Echt in vroegere tijden, toen men onze hedendaagsche marechaussées en douaniers nog niet kende, ver-

schillende politiemannen noodig had om stad, veld en bosch te bewaken.

Vooral de ver afgelegen en zeer uitgestrekte Echterbosschen vereischten aanhoudend toezicht wegens de veelvuldige houtdieven en stroopers. Om dezen te keeren en te bekeuren waren aangesteld de vursters, vorsters of forsters, welke beambten wij zouden kunnen vergelijken met onze hedendaagsche boschwachters.

Over de taak der vursters wordt reeds gesproken in een merkwaardig en oud stuk, dat reeds omstreeks het jaar 1350 schijnt opgemaakt te zijn en dat een overeenkomst bevat over bosch en broek van Echt met Waldvucht.

Dit gewijsde is opgenomen in „de Maasgouw" 20 Oct. 1881 en in Habets „Limb. Wijsdommen" pg. 351 en is getiteld: „Contschap van den Walt ende Broick van Echt".

Daarin wordt gesproken, dat de vursters met drieën te paard zullen rijden door het bosch en broek en dat zij allen te beboeten hebben, die de vastgestelde boschwetten zullen overtreden. Eén van deze drie vursters werd door den Graaf van Gelder en de andere twee werden door Echt aangesteld. Zeer eigenaardige bepalingen werden daarbij gemaakt. Zoo o.a. wanneer iemand zich schuldig gemaakt had door het overtreden der boschwetten en ergens verboden hout gekapt had, dan hadden de vursters zoo lang het recht om hem te beboeten als hij met zijn paard en kar nog niet op zijn erf was aangekomen. Eens op zijn „misthoff" dan verloren de vursters het recht om hem wegens zijne overtreding te straffen. We kunnen ons voorstellen hoe op deze wijze dikwijls een wilde jacht moet hebben plaats gehad tusschen de vursters en den wegrijdenden overtreder om hem toch maar vóór de poort van zijn erf te kunnen inhalen!

Aldus meldt ons artikel 5. *„Item deze dri furster sullen penden alle luden, die sij brueckclich fynden in onser gemeynten off in onssen bijfanck, jae bis ten eynde ind ter plaetsen dat dat steelpeert op ten misthoff is. Ind koemen die furster zue laet, soe sal der man daer van ontfaeren sijn, ind quyt sijn."*

Eenzelfde bepaling was gemaakt voor de houtkappers en vursters in de Graetheide bij Born, welke bezitting en bosch een schenking was van Koning Swentibold aan de omliggende dorpen.

Alleen moest daar de voerman-overtreder zijne zweep over zijn schouder wegwerpen, zoodra hij met zijn kar de poort van zijn huis binnenreed, waarschijnlijk om aan de achtervolgende vursters te

laten merken, dat hij goed en wel met zijn vrachtje hout „binnen" was.

Wanneer iemand van den magistraat het recht had gekregen om in de Echterbosschen eikenhout te mogen kappen, dan moesten de vursters er nauwkeurig toezicht op houden. En wanneer ze zich ook maar een oogenblik van de plaats verwijderden b.v. om elders te surveilleeren dan moesten de vursters ter plaatse hunnen stok of hun opperkleed achterlaten als teeken, dat de houthakkers onder hun toezicht en met hunne goedkeuring werkten.

Aldus artikel 18. *„Item als men eykenholt ewech heeft gegeven, dat sall werden gehouwen in bijwezen der fursteren, ind oft die furster ewech gingen, sullen sey lacten staen bij die heuwers hoenen staeff oft hoen overste kleidt, opdat men mircken sulde, dat der furster daer bij sey geweest".*

Wanneer iemand ter plaatse in het bosch beboet werd, hem werden de paarden afgenomen en zoolang in de een of andere herberg in de buurt gestald, totdat de boete betaald was. Eveneens legde men in zulk geval beslag op de bijl of kapmes, welke werktuigen niet eerder werden teruggegeven, alvorens voldaan was aan de strafwet. Dat de vursters, die dagelijks met tal van personen en misbruiken in aanraking kwamen zeer vertrouwde personen moesten zijn, spreekt van zelf. Immers van hun degelijk toezicht hing het behoud der bosschen af. Daarom bepaalde men in het tractaet van Montfort in 1539 dat „die waldtvoersters sullen sijn goede, frome, erliche, unberuchtigde, geloeffliche luiden."

Hunne bezoldiging was dan ook in evenredigheid met hun gewichtig ambt en werd bovendien verhoogd door een vast gedeelte der opgelegde geldboete.

Buiten hun gewoon tractement ontvingen de vursters ook op rekening der gemeente een soort tenue, alsmede de schoenen.

Zoo wordt in het jaar 1751 besloten en *„wordt alsnoch belast aen denselven borgemeester te betaelen onder behoorlijcke quitantie de keelen en de schoenen voor de vursters alhier".* Eenzelfde besluit wordt genomen in 1753 *„geresolveert, dat den borgemeester sal laeten maecken voor de vursters, schoenen ende keelen sooals van oudts gebruyckelyck".* In ditzelfde jaar worden twee nieuwe vursters aangesteld en beëedigd: *„Geresolveerd twee nieuwe (vursters) met pluraliteyt van stemmen (worden gekozen) Nicolaes Middelaer ende Ruth Linssen. Op heden 1 Februari 1753 hebben beyde den eedt*

daertoe, staende in handen van den Substituyt Scholtis Cl. Simon ten overstaen van't semptelyck maegistraet uytgeswooren".

Laatstgenoemde vurster treffen we nog aan in het jaar 1771, terwijl de eerste inmiddels vervangen was door Geurt van Steyn.

Met een laatste aanteekening, welke evenals de voorgaanden uit het meergenoemde magistraatboek genomen is kunnen we met dit onderwerp over de vursters volstaan.

„Op heden 1 Februari 1771 Geurt van Steyn ende Willem Linssen tot vursters deeser stadt ende gemeente aengestelt seynde, hebben de selve ter vergaederinghe van 't semptelyck Magistraet den gewoonlijcken vursterseedt in handen van den Stadthouder P. Moers uytgeswooren, mits deselve gehouden sullen weese alle jaeren met den omganck van 't jaer voor de eerste reyse tegens Sint Laurens naest comende en soo voorts continuatie te versoecken aen de tijdelijcke borgemeesters; voorst geen voer mogen haelen of laeten haelen int Gulickerlant, hetgeene van nu aff wel expresselijck verboden wordt op pene van arbitraire correctie. Voor 't bedienen van dit vurstersampt sal aen hun gegeven worden alle jaeren ieder eenen nieuwen keel en paer schoenen ende daerenboven profiteeren de helffte van alle amenden; en alle verders op den voeth en conditie als hunne voorsaeten gehadt hebben".

c. De rotmeesters.

De rotmeesters treft men slechts als politiemannen plaatselijk aan. Niet overal vindt men hen aangesteld en zoo komt het, dat met hunne wisselvallige aanstelling ook hunne taak in de verschillende steden of dorpen verschillend was.

Volgens de beteekenis van het woord was een rotmeesters eigenlijk iemand, die commandeerde over een rotte (gewoonlijk 10 man) soldaten. In oud Echt waren de rotmeesters echter geen hoofdmannen, maar eerder eenvoudige stadspolitie, welke door de straten patrouilleerde en aan wie eene wijk of eene rotte ter bijzondere bescherming was opgedragen. Zij moesten o.a. de besluiten van den magistraat over de openbare veiligheid en orde aan de bewoners bekend maken.

Zoo b.v. krijgen we uit een besluit der Regeerders uit het jaar 1754 een duidelijk beeld over de taak der rotmeesters, toen deze moesten bekend maken om voor 14 dagen de honden vast te leggen vanwege de vele „quaede (razende) honden", die door Echt liepen.

„1 Junii 1754. Alsoo het Magistraat in ervaeringhe compt, dat differente quaede honden in deese gemeente omloopen ende daerdoor te vreesen is, dat deselve soo aen menschen als beesten grooten schaede soude connen veroorsaecken, soo ist tot voorcominghe van sulcx geresolveert dat alle onse gewoonders so binnen als buyten Echt hier mede worden belast, die honden hebben, de selve ten minsten voor den tijdt van veertien daeghen vast te leggen op pene (straf) dat alle degheene die los loopende sullen bevonden worden, sullen mogen doodtgeschooten offtte doodtgeslaegen worden etc. ende door de rotmeester sal aangesocht worden om de honden minstens voor den tijdt van veerthien daeghen vast te leggen".

Zooals dus uit voorgaande en volgende aanhalingen blijkt hadden de rotmeesters ook bodendiensten te verrichten en hadden ze ieder voor hunne wijk de menschen in te lichten met de genomen raadsbesluiten. In 1761 wordt besloten, *„dat door de rodtmeesters sal worden rondt geseyt dat aenstaende vrijdagh tot de vercoopinge der 23 inderen van die van Waldfucht onder contante betaelinghe promptelijck sal worden voortgeprocedeert ende is alsnoch geresolveert van de voornoemde rodtmeesters te laeten aenseggen, dat alle degeene passeerende voor de schildwacht en roepende „werda" instantelijck sullen hebben te antwoorden op pene van eenen goltgulden en de andere arbitraire correctie" etc.*

Naar het blijkt werden de rotmeesters slechts, of liever telkens voor één jaar aangesteld en waren de wijken, alwaar ze hun ambt uit te oefenen hadden door cijfers aangegeven.

Zoo werd in 1752 geresolveert, „dat *eenen nieuwen rodtmeester vant tweede roth sal aengesteld worden ende is dyen volgens voor deesen jaere aengesteld Loth Smeets".*

Hun tractement zal ook wel in verhouding zijn geweest met dat van de vursters en de veldboden en in een kleurigen kiel als uniform zullen ze hun ambt door Echt wel hebben uitgeoefend.

d. De veldboden.

De taak der veldboden wordt door den naam zelf verklaard. Zij hadden n.l. vooral het veld te bewaken, opdat er niet gestolen werd, opdat er verder geen vee op verboden terreinen graasde, in één woord de veldboden hadden ongeveer dezelfde taak te vervullen als onze hedendaagsche veldwachters. Ook zij moesten bij het aanvaarden van hun ambt den eed afleggen in handen van den Magistraat.

Zoo werden b.v. in het jaar 1753 twee nieuwe veldboden beëedigd n.l. Johannes Garancier en Cornelis Goddery. In 1767 wordt in plaats van eerstgenoemde aangesteld: Hendrik Thijssen en in 1771 in zijne plaats wederom Paulus Paulissen.

Wegens plichtverzaking werden in 1767 de veldboden en vursters afgezet en nieuwe benoemd:

„Op cluchte dat de veldbodens ende vursters hun devoir niet en doen int panden ende aen te brengen van die op andermans erve schaede doen en de andersints casseert 't magistraet deselve bodens en vursters van hun officie ende vercluert dat andere sullen aengestelt worden".

Zooals blijkt bestonden er te Echt slechts twee veldboden en in hun onderhoud werd voorzien, doordat ze behalve hun jaarwedde ook telkens een gedeelte kregen van de geldboeten, welke aan de bekeurde personen opgelegd werden.

Wanneer wij bij dit uitgebreide politiecorps, bestaande uit ***vursters, rotmeesters, veldboden, klepperman*** en ***armenmeesters*** nog voegen de ***schutterijen,*** die vooral in tijd van nood als burgerwacht optraden, dan kunnen we met een gerust hart besluiten, dat onze voorvaderen zich goed lieten beschermen èn hun lichaam èn hunne goederen. En ze hadden gelijk op dezelfde wijze, als wij gelijk hebben, wanneer wij in onze dagen ons verdedigen tegen de belagers onzer hoogste belangen. En al meenden wij, dat in onze verlichte eeuw niet meer noodig zouden zijn die verouderde bescherming door dag- en nachtpolitie, toch kunnen wij ook hier wederom leeren van onze practische voorvaderen.

De Schutterijen.

I. De Schutterij in het algemeen.

De Schutterij of het schuttersgilde was een vereeniging van strijdbare mannen uit stad, dorp of gehucht, die te schutten of te bewaken had de maatschappelijke alsook de godsdienstige belangen hunner medeburgers. Vandaar ook dat de naam niet afgeleid wordt van „schieten" maar van „schutten". Zij was geen vakgilde van enkel slagers, wevers, brouwers, timmerlieden etc., maar zij was meer een broederschap in de meest uitgebreide beteekenis van het woord. In hare rangen vond men den smid naast den molenaar en den bakker naast den landbouwer; ja zelfs de pastoor en de heer van het kasteel achtten het een eer, lid te zijn van het Schuttersgilde. In hare kleurrijke vaandels had men het devies kunnen borduren: „Eén in vreugd' en rouw!"

Wanneer n.l. vijandelijke legerbenden over de wegen de plaats naderden of wanneer deze plunderend door de velden trokken, dan werd de holle trom geroerd door de enge straten en in een ommezien verschenen de Schutterijen in hun eigenaardige tenues op de markt.

Bevelen klonken, wachten werden uitgezet, patrouilles trokken langs de grenzen, Spaansche ruiters werden als hindernissen over de wegen geplaatst, in één woord de meest noodzakelijke maatregelen ter beveiliging werden genomen.

In ieder dorp schier was zulk legertje, met kapiteins en luitenants, met vaandrigs en soldaten, ja zelfs met een koning of een keizer. De officieren waren gewoonlijk mannen met gezag en inzicht, naar hen luisterde desnoods de magistraat zelf, wanneer zij hunne mannen commandeerden in de ure van gevaar en onrust.

Want de Schutterij bewees, dat wisten de regeerders bij ondervinding, steeds goede diensten. Wanneer de vlammen sloegen uit de strooien daken en de brand dreigde over te slaan op de heele plaats, dan waren het de Schutters, die optraden als vrijwillige brandweer.

Deze handhaafden de orde en hanteerden de gebrekkige bluschmiddelen. Was er oproer, oneenigheid onder de burgers, dan waren het weêr de leden van het Schuttersgilde, die dag en nacht door de straten patrouilleerden tot handhaving der orde.

Wanneer de dood een hunner uit de gelederen rukte, dan werd de wapenmakker door zijne vrienden ter kerke gedragen en het geheele gilde bewees bij die treurige plechtigheid den waren geest van eenheid en broederschap.

Ook in vreugde was men één! Wanneer er geen gevaar was, geen oorlog of tumult, dan bleef de schutterij toch in actie. Meermalen per jaar werd er vergaderd in de Schutterskamer, welke op de dorpen tenminste, samenviel met de een of andere herbergskamer. In die schuttersvergaderingen kon 't wel eens ruw toegaan en ofschoon volgens hunne reglementen verboden was zich te bedrinken, te vloeken, te schelden of ruzie te maken, gaf het quantum wijn of bier, dat bij zulke gelegenheden gedronken werd, wel eens aanleiding tot genoemde buitensporigheden.

In sommige Schuttersgilden was het rooken zelfs verboden, tenzij de kapitein verlof daartoe gaf. Het „tabaksknouwen" echter of pruimen scheen zelfs een onvergeeflijk misdrijf te zijn! Tegenwoordig denkt men er anders over! Het is schier ongelooflijk hoezeer men dit gemis inhaalde op den drank. Het bier was gewoonlijk bij de Schuttersvergaderingen „de spil", waarom en waarvan ten slotte alles draaide! Vandaar dat een Schuttersvergadering tot zelfs in onze dagen dikwijls niets anders was dan eene groote slemppartij. Voor den schutter was het de grootste schande, wanneer hij om de een of andere reden uit het gilde gezet werd. Maar het was soms wel noodig om den goeden naam der Schutterij nog een beetje op „peil" te houden!

Men vergaderde reeds in den vroegen morgen op het feest van den Schutterspatroon, die dikwijls dezelfde was als de ptroon der kerk. Dan trok men „en corps" op om de H. Mis bij te wonen, welke gelezen werd aan het speciaal gestichte altaar van het gilde. Daarna trok men het dorp rond, want geen schutter waagde het op dien dag zijn hand naar het werk uit te steken. Straks werd de Schuttersmaaltijd gehouden, dan werd er „gewerkt!"

De H.H. Michaël, Sebastianus, Martinus en Hubertus, deze soldaten-Heiligen waren o.a. geliefkoosde Schuttersheiligen. Hunne beelden en devotie vindt men veel althans in Limburgsche kerken.

Vooral vertoonde de Schutterij haar volle pracht, wanneer het jaarlijksch vogelschieten plaats had. Dit had gewoonlijk plaats op den feestdag van den Patroon of op den Zondag, die daarop volgde. Ook werd de vogel geschoten op één der Kermisdagen of op Paasch- of Pinkstermaandag. Dan werden de wapenen gepoetst en nagezien; de zilveren platen en knoppen van staven en vaandelstokken werden extra opgepoetst, de kleurrijke vaandels werden ontrold, zoodat het een feest voor de oogen werd, wanneer de Schutterij optrok naar de „welversierde weide", waar de vogelstang prijkte met den versierden vogel. Gewoonlijk was deze vogel door de dorpsschoonen den dag te voren versierd. Dan dreunden de leemen huisjes onder den forschen stap der optrekkende mannen, dan liep alles uit, oud en jong, om de schutterij te zien voorbijtrekken. Voorop de bijlmannen, twee of meer sterke kerels met groote flikkerende hellebaarden gewapend, waarmeê ze desnoods plaats maken tusschen het opdringende volk in de nauwe straten. Met hunne haren mutsen en met hunne echte of valsche baarden zien ze er zoo vervaarlijk uit, dat niemand het zal wagen de schutterij te hinderen. Daar stapt de tambour-majoor vooruit, de langste en mooiste kerel van allen; met een wonderbaarlijke lenigheid hanteert hij den zwaren stok met zilveren knop en punt, omwonden met kleurige koorden en kwasten. Nu eens werpt hij den stok pijlrecht de hoogte in en hij zal er zijn eer in stellen, wanneer in zijn zilveren knop nog geen deuk te vinden is; dan weer draait hij den stok door zijn vingers met een snelheid en vaardigheid, zoodat het lijkt of hij een flikkerend rad in zijn hand draait.

Voor den vaardigsten tambour-majoor is dan ook op ons hedendaagsch Schutterconcours een aparte medaille of prijs uitgeloofd. Achter hem volgen fluitisten en tambours met trommen als halve biertonnen zoo groot, om onder eentonig maatmuziek de schutters zooveel mogelijk in den pas te houden, hetgeen echter niet altijd evengoed lukt!

Dan komen de schutten, twee aan twee, torschend op hunne inzakkende schouders het zware geweer met gevulde kruithoren en een zak looden kogels. Men vindt onder deze wapenen merkwaardige modellen. Wie weet, welke slagen of oorlogen ze hebben meegemaakt! Tusschen de gemeene schutters in, omgeven door lijfwacht of adjudanten met versierde stokken, de koning! Wie zou hem niet kennen van verre reeds tusschen al zijne strijdmakkers. Ziet hoe fier hij, zelfbewust van zijn waardigheid, voortstapt, blinkend en rinkelend

van al de zilveren platen, die hem als een maliënkolder over rug en borst afhangen! Een schat van oudheid en kunstwerk draagt hij mee in den zilveren vogel en de aan elkaar geketende platen. Straks, wanneer de feestelijkheid is afgeloopen zal deze „vogel", zooals het geheele stel kortweg genoemd wordt, tusschen vaandels en trom door een officier met piket in veiligheid gebracht worden in de schutterskamer op het raadhuis; groote zorg had men voor deze waardevolle stukken.

En de koning zelf! Achter die blinkende platen leeft in zijn hart de stille hoop om ook heden weer den vogel te kunnen afschieten. Driemaal achter elkaar en hij zal „keizer" zijn.

Dat is een eer die den man en het gilde ook slechts zelden in een menschenleven te beurt valt. Eene schutterij met een „keizer" was een gilde, dat zich „voelde" hoog boven de zustervereenigingen, uren ver in de omgeving. 't Gebeurde dan ook niet zelden, dat men den koning goede kansen gaf om den vogel twee- of driemaal te laten afschieten, vooral als hij bekend stond als goed en gul tracteerder. Want „tracteeren", dat moest de nieuwe koning niet alleen aan de schutters, maar ook de gansche buurt, die in der haast zijn huis versierde met groen en bloemen, wanneer men door een ijlings afgezonden renbode vernam, wie de nieuwe koning geworden was.

Men kan zich soms de verbouwereering zijner thuis-geblevene vrouw levendig voorstellen, wanneer deze zoo plotseling en onverwacht tot „koningin" werd gepromoveerd en men haar boodschapte, dat de gansche Schutterij met den nasleep der geheele lieve dorpsjeugd opmarcheerde naar haar huis. Dan was dikwijls goede raad duur, maar ook de tractatie zelf niet goedkoop. Dan kreeg men soms leuke tafereelen te zien, hoe de heele koninklijke familie, koningin, kroonprins en prinsessen, tafels en stoelen, glazen en kannen bij elkaar sleepten uit de buurt. Over de aanspraken en redevoeringen van den nieuwen „gelukkige" kan men kort zijn, want er werd, onvoorbereid als men was, weinig tot het volk gesproken, maar des te meer tot de kan.

Er bestaat in Limburg een spreekwoord: „Hè hèèt de plate" en dan wil men op een deftige, maar leuke manier zooveel zeggen als: hij is dronken!

Welnu, op zoo'n kroningsavond, waarop de nieuwe koning omhangen werd met de zilveren platen, kon men van hem ook terecht zeggen op zijn Limburgsch: Hè hèèt de plate!!

Achter den koning liep in de optrekkende schutterij de vaandrig en liet het wapperende vaandel zijn pracht van kleur en zijde ontplooien. Meermalen telde men er meer dan één vlag en deze doeken waren dikwijls juweeltjes van borduurwerk of schilderkunst.

Meestal gebruikte men zijden vaandels in heldere kleuren bewerkt, roode en blauwe, groene en witte banen met in het midden een medaillon, waarin de Schutterspatroon, met aan de keerzijde dikwijls een tweede Heiligenfiguur, b.v. van de H. Maagd.

Eeuwenoude vaandels, die in wind en weer gebruikt werden, zijn nu nog gaaf, ofschoon de kleuren een weinig verschoten zijn.

Ook de vaandrig was een man van importantie, een pendant van den tamboer-majoor. Straks zal ook hij zijn kunst vertoonen voor de kerkdeur of voor het huis van den nieuwen koning, voor den Heer van het dorp, voor den Pastoor of Burgemeester. Dan zal hij onder het roffelen der trommen de „vaan" slaan.

Men moet den vaandrig aan 't werk gezien hebben om zich eene voorstelling te kunnen maken van zijne handigheid. Ziet! daar maakt de schutterij front voor het huis van den Burgemeester! Daar klinkt een commando en de schutters vormen een wijden cirkel om hun middelpunt: de vaandrig, met zijn kleurrijke vlag! Het volk rekt de halzen om door de haag der schutters heen te kunnen zien, want de vaandrig gaat de vaan „slaan". Daar stelt hij zich in postuur, wrijft zijne handen in met hars en dan laat hij zijn vaandel na eenige forsche slagen los ronddrijven in vlugge bewegingen om hals, midden en beenen. De zijden vlag kleppert door den snellen slag door de lucht en 't is nu en dan alsof hij staat in een levend vuur of midden in een sneldraaiend veelkleurig rad. Het glimmend zilver van knop en top sprenkelt vurige vonken in het rond. Het is phantastisch om te zien! Dan werpt hij het vaandel meters hoog in de lucht, vangt het op bij den zilveren knop en vast is zijn greep, zeker zijn al zijne bewegingen, zoodat 't verbaasde volk om hem staat met open mond, den ouden vaandrig bewonderend met ingehouden adem, bang, dat ook maar een zucht den held van het oogenblik storen zal.

Een „hoera!" en daverend handgeklap stijgt uit de toegestroomde menigte op, als de vaandrig zijn gewoon „repertoire" afgeslagen heeft en terwijl hij het zweet wischt van zijn aangezicht, krijgt hij van den Burgemeester een bijzonder bedankje voor zijn getoonde kunst.

Bij het vogelschieten trekt de schutterij, ter plaatse aangekomen,

driemaal om den hoogen paal, waarop de groote houten vogel prijkt, zwart geverfd, met uitgestrekte vleugels. Het beest is zoo groot en hard dat straks, wanneer het gevaarte neerploft iedereen, zelfs de slechtste schutter, zich kan beroemen hem minstens ééns geraakt te hebben. Rechtens mocht de Heer van het dorp het eerste, het eereschot doen; daarna de Pastoor, want ook hij achtte het een eer mee op te trekken en den vogel af te schieten. Meermalen vindt men dan ook in oude Schutterijen zilveren platen, waarop vermeld staat, dat de Pastoor in dat jaar koning was der schutterij!

Hier komt ook weer duidelijk naar voren het godsdienstig karakter der schutterij, vooral in de Katholieke streken. De schutterij stond in innig verband met de geestelijkheid, geloofsverdediging, processies, enz.

In latere tijden kwam meestal de eer van het eerste schot toe aan den Burgemeester, die speciaal daartoe werd uitgenoodigd en nooit den schutters de beleediging aandeed om te weigeren. Na hem schoot de koning zijn „snaphaen" af! Zijn schot was altijd van belang, want in zijn kogel lag zijn toekomst. Afgezet of keizer! Wanneer hij den vogel deed trillen op den ijzeren staaf, dan ging een gejuich op uit den dichten drom van toeschouwers. Na hem schoten de kapiteins en verdere officieren en daarna de gemeene schutters en de tamboer stond gereed om te roffelen, wanneer raak geschoten werd.

't Gebeurde wel eens, dat men den harden vogel niet „klein" kreeg op één Zondagnamiddag; dan werd er nog een volgenden Zondag aan gewaagd. De schietpaal of de „stang" stond, wegens het gevaar der vallende kogels, gewoonlijk buiten of op de grens der bewoonde kom in een wei of open veld en de omgeving is als plaatsnaam nu nog in verschillende dorpen welbekend, als „aan de stang", „aan den paol", „aan de rooi!"

Een ernstiger taak nam het schuttersgilde op zich, wanneer het de processie begeleidde ter verdediging, oorspronkelijk althans, van het Allerheiligste tegen oneerbiedigheden van den kant van andersdenkenden. Bij deze gelegenheid ontplooide het gilde, als broederschap vooral, zijn grootste pracht en rekende het zich de hoogste eer om de eerewacht te vormen van den Koning der Koningen.

Dan werd het zilver driemaal opgepoetst en de Schutterskoningen moeten dan wel in den glans der processiezon geschitterd hebben als even zooveel zonnen, terwijl de bonte vaandels met hunne patroonheiligen in krimpende en uitslaande banen een ongekende pracht aan

de processie moeten hebben bijgezet. Vlak vóór, of naast het Allerheiligste dáár was de plaats voor Koning en Schutterij.

Eertijds waren er in de parochie Echt 6—7 schutterijen, welke alle in vaste volgorde volgens ouderdom en voorrecht aan de groote processie deelnamen. De H. Mis vóór de processie werd door alle schutterijen bijgewoond, terwijl de koningen vooraan in de kerk naast elkaar op de eereplaats zaten, ieder wederom volgens zijn rang en waardigheid.

Men kan zich den glans voorstellen, wanneer de gouden zonnestralen door de hooge gothische ramen der heerlijke Echter Kerk binnenvielen en speelden in de bolle spiegels der zilveren platen en sieraden. Waarlijk, dat waren volks-koningen: mooie, sterke kerels in bonte kleur, goud en zilver!

En gedurende de H. Mis stonden de wapenen met trommen en muziek in rotten opgesteld op de Plats, onder zorgvuldig toezicht van eene wacht.

't Spreekt van zelf, dat straks, na afloop der processie, de magistraat de verschillende schutterijen zal vereeren met eenige amen bier voor hunne moeite, oudergewoonte te drinken in de schutterszaal.

Tegenwoordig is er van de meeste schuttersgilden niet veel meer overgebleven. Hun hoofddoel, n.l. de verdediging der burgers in hunne hoogste belangen, is overgenomen door de plaatselijke politie.

In onze dagen zien we wederom het eigenaardige feit, dat men burgerwachten opricht in steden en dorpen, ter beveiliging van goed en eigendom.

Uit een zekeren drang van den tijd ontstaan deze nuttige vereenigingen. Ook nu weer staan Pastoor en Burgemeester naast den ambachtsman of arbeider om gezamenlijk te schutten en te beschermen hunne medeburgers tegen onrechtvaardig geweld. En aldus kunnen de oude vrij doelloos geworden schutterijen van vóór den oorlog, wederom aan Kerk en maatschappij dienstbaar gemaakt worden, wanneer n.l. de leden zich vereeniging tot een nieuwe moderne burgerwacht.

O! zeker het was een feest voor oog en hart, wanneer de schutterij optrok, maar niet op de eerste plaats verlangen wij in onze dagen de schittering te zien van zijde en zilveren harten en platen, waarmede de schuttersgilden pronkten, maar wel willen we weer zien den nieuwen glans van het groote gouden hart van iederen Limburger.

Want als dat hart glanst en gloeit van liefde voor zijn grond, dan kent Kerk noch huis gevaar!

2. De Schutterijen in het bijzonder.

A. De Grenadiers van Berkelaar.

Deze schutterij, ofschoon ze door een gehucht van Echt gevormd wordt, dient hier op de eerste plaats te staan; niet alleen in deze aanteekeningen, maar ook stond of liever marcheerde ze voorop, wanneer de gezamenlijke schutterijen van Echt bij feestelijke gelegenheden, zooals bij processies, inhalen van Pastoor of Burgemeester, optrokken. Dit recht schijnen de Grenadiers te hebben uit onheuglijke tijden, hetzij door ouderdom, hetzij door privilegie. Zeker is 't, dat het gehucht Berkelaar zeer oud is en reeds in het jaar 1178 door Paus Alexander III genoemd wordt Berclara, hetgeen beteekent een ontgonnen plaats in een berkenbosch. Hoe zij dit recht verkregen, is moeilijk te achterhalen, maar een feit is, dat de schutterij van Berkelaar de eerste en misschien de oudste was en dat deze kranige troep jonge mannen ontzag inboezemde wanneer ze optrok, voorafgegaan door groote mannen met berenmutsen. De naam „Grenadiers" lijkt van jongeren datum.

Deze schutterij, die vroeger rijk moet zijn geweest aan merkwaardige schatten, heeft, jammer genoeg, voor en na veel van haar rijkdom en merkwaardigheid verloren.

Men beweert, dat hun oude vaandel eene gift zou zijn van Napoleon!?

Dit vaandel is echter verdwenen en naar het luidt, wegens verslijt in stukken gescheurd!! Wat er ook van zij, dit oude vaandel, hetwelk een zeer merkwaardig pronkstuk moet geweest zijn, is weg en vervangen door een modern vaandel. Wij merken hier op, dat op sommige plaatsen een nieuw lid „ingevendeld" werd en met veel plechtigheid werd dan het schuttersvaandel eenige malen om zijn hoofd gezwaaid. Bij deze gelegenheid werd ook dikwijls een muntstuk of een zilveren plaat aan het gilde aangeboden.

Het was de gewoonte, dat de nieuwe koning of officier eene zilveren plaat vereerde aan het gilde, waarop gegraveerd werd zijn naam, jaartal en de emblemen van zijn beroep. Wij vinden op de platen hamers, aambeelden, biertonnen, slagersmessen, hoefijzers.

ploegen enz., welke teekens genoeg aangeven, welk ambacht de „koning" of gever in zijn particulier leven uitoefende. In vele schutterijen *moest* ieder lid een plaat geven bij zijne opname, of bij de een of andere benoeming. Nog slechts enkele platen zijn van dit gilde overgebleven; we geven hunne opschriften hier weer; het is merkwaardig, hoe heden nog nà 200 jaren, de namen erop gevonden worden van hedendaagsche familiën, die nog altijd hetzelfde ambacht uitoefenen als hunne voorvaderen. De meeste platen zijn in renaissance-stijl uitgevoerd en mooi bewerkt; ze dragen de volgende opschriften, met eigenaardige fouten.

1. Willem Ramakers, coninck tot Berkever Anno 1721. In het ovale schild nijptang en hamer, kruiselings over elkaar, waarboven een kroon.

2. Dirk op de Koul capetheyn tot Berkevir anno 1721. Het schild vertoont een ploeg, waarboven eene kroon.

(Het spreekt van zelf, dat de verkeerde namen Berkever en Berkevir de fout is van een vreemden graveerder).

3. Leonardus Hoetmakers Luitenant tot Berkelaer 1723.

In een ovaal medaillon staat een Bisschop met mantel, mijter en staf, terwijl hij zijne rechterhand zegenend opheft; daaronder S. L., wat wel zal beteekenen Sanctus Landricus, die de patroon der parochiekerk is; of is Sint Leonardus hier verkeerdelijk voorgesteld als bisschop?

4. Op eene ovale borstplaat van jongeren datum, zonder jaartal, staat Peter Stassen, Berkelaar in zeer onregelmatigen lettervorm.

5. Een z.g. jukplaat in halvemaanvorm, waarop in kapitale letters ietwat onduidelijk

E C G (= Echt)
B (= Berkelaar.)

6. Eene hartvormige plaat waarop het jaar 1840.

7. Een zilveren vogel, gekroond en mooi bewerkt.

In het jaar 1766 schijnt tusschen de magistraat van Echt en de schutterij van Berkelaar oneenigheid geheerscht te hebben over.... het bier. De dappere kapitein Joseph Cuypers en Joseph Smeets, de halfman van Zwaantjeshof, zorgden echter dat het „achterstallige" bier bezorgd werd op rekening der gemeente.

B. *De oude Schutten van Echt, bijgenaamd: „de Boeren".*

Wanneer de Grenadiers van Berkelaar de eereplaats hadden, dan vormden de oude Schutten van Echt toch zeker de sterkste en luisterrijkste schutterij. Zeer vele verdiensten heeft dit schuttersgilde aan de oude stad Echt bewezen in den loop der eeuwen.

Hoe dikwijls vonden we niet in de oude archieven, hoe de oude schutten gerequireerd werden, om op te trekken naar de grenzen der gemeente, om de rechten der burgers te verdedigen tegen de Waldfeuchter en Haverter stroopers en houtdieven.

Dan kwamen ze na eenige dagen „dienst" gedaan te hebben meermalen in triomph Echt binnen, in de eene hand hun geweer „de snaphaan" en met de andere voorttrekkende de buitgemaakte runderen, koeien, paarden en karren der naburige oostelijke grensdorpen, welker bewoners zich nog al eens vergrepen aan de oude boschrechten der Echtenaren. Zeer goede diensten bewezen dan de oude schutten in die herhaalde kleine oorlogen, waarin wel niet veel dooden vielen, maar waarin toch wel eens op elkaar werd geschoten. Te voet en te paard, dikwijls met een schepen in hun gezelschap patrouilleerden ze dan door de dichte Echterbosschen en daar de gemeente voor hun kost zorgde, leden de wachten geen honger en nog minder dorst. Aan de wachten werden bovendien verstrekt kaarsen en iederen dag eene mand turf. Een schildwacht werd uitgezet en een zware boete stond op de overtreding van hem, die het waagde niet stil te staan op het eerste „werda" van den schildwacht.

De wachthuizen, waarin de posten den nacht doorbrachten, wanneer er geen „patrouille" geloopen werd, lagen gewoonlijk vlak bij de oude poorten van het stadje. Een dezer laatste wachthuizen was bij de oude Maeseyckerpoort bij het z.g. Sint-Rochus-kapelletje, alwaar een Kapelletje aan dezen Heiligen toegewijd, was ingebouwd. Voor eenige jaren is dit oude wachthuis met zijn groote groene poorten, waarachter ook de brandspuit bewaard werd, afgebroken en door een nieuwe „wacht" vervangen.

In het jaar 1764 schijnt er te Echt voortdurend oproer en tumult geweest te zijn, vooral des nachts. Ten einde raad besloten de regeerders maar weer eens de schutters te laten optreden en daarom resolveerde men op de vergadering van 2 November als volgt:

„Ende om voor te comen de insolentiën, straetschenderijen, oproer ende tumulten, die bijna alle nachten in deese gemeente gepleeght

worden soo is verders geresolveert, dat vier capabele manspersonen voorsien met goet schietgewheer wel gelaeden met kruyt en loot op de wachte gecommandeert sullen worden waervan twee par tour des nachts door alle straten binnen de brugge de ronde sullen doen ende altijdt blijven patroilleeren (in den somer om 9 uuren 's avonts tot 3 uren 's morgens; in den winter van 7 uuren 's avonts tot 7 uuren 's morgens) te achterhaelen met den cop te packen ende int wachthuys in arrest te brengen".

Meermalen kwamen ook conflicten voor tusschen schutterij en burgerij, vooral wanneer een burger zich de rechten aanmatigde, welke alleen den Schutter toekwamen.

Een eigenaardig voorval van zoo'n twist had plaats omstreeks 't jaar 1732. We geven hier het twistgeding weer, zooals we het vonden in de Echter gerechtsprotocollen.

De Echter schutterij zou den jaarlijkschen vogel schieten onder aanvoering van den Schutters-kapitein Joannes van Eyll, die door de tegenpartij genoemd wordt „eenen crackeel maecker ende twist soeckenden mensch", maar door zijn verdedigers betiteld wordt te zijn een „aensienlijck man ende in dienst van eenen prince, ende van goede geslachte".

Terwijl nu deze Kapitein met zijne schutterij bezig waren den vogel te schieten, verschijnt op het tooneel van den wedstrijd ook de koster van Echt, n.l. Johannes Clermonts, die niet van de schutterij was. Hetzij hij zelf een geweer meebracht of er een leende van de schutters, een feit was dat de „custer" ook op den vogel begon te „ketsen". Maar 't werd gezien door den Kapitein van Eyll en verbolgen over de brutaliteit van den koster gebood hij hem op te houden met schieten en verder niet meer te probeeren zich de rechten der schutters aan te matigen. De „custer Clermonts" schijnt ook niet van de poes te zijn geweest, want van woorden kwam het tot daden, zoodat beiden ten slotte als „briesende leeuwen" (zooals 't er staat) tegenover elkander stonden. Zelfs schijnt de koster zijn snaphaan of geweer te hebben aangelegd op den Kapitein, maar later beweerde hij, dat 't slechts met „lossen polfer" geladen was om zich te kunnen verdedigen.

Na afloop van het vogelschieten, volgde de koster den Capitein, die met zijn schutters op de Plats naar de herberg van de weduwe Abrahams trokken en bleef met zijn geweer in de hand een voortdurend gevaar voor den kapitein. Tot verdere handtastelijkheden

schijnt het tusschen beiden niet gekomen te zijn; voor 't gerecht schijnt echter de koster, die op den vogel en op den kapitein „gekets t" had, aangeboden te hebben een vierdubbele boeten „ter wille van den vrede"!

Dergelijke gevaarlijke dorpstafereeltjes kwamen nog al eens voor, hetzij tusschen burgers en schutters, hetzij tusschen schutters onderling. Zij geven ons echter een typisch kijkje op het leven onzer voorvaderen.

De nog bestaande oude Schutterij Sint Landricus schijnt zeer oud te zijn en is waarschijnlijk ontstaan uit de burgerwacht, die in het leven geroepen werd in de jaren 1300, toen Echt een vesting werd met wallen en grachten. Van deze schutterij is ons het meeste zilver bewaard gebleven, ofschoon wij met zekerheid kunnen zeggen, dat tientallen zilveren platen verloren zijn geraakt; men beweert zelfs van een 50-tal platen van om het jaar 1600! 't Is zeker doodjammer! De patroon van dit gilde is dezelfde als die der parochiekerk, n.l. de H. Landricus. De tweede patrones schijnt de H. Maagd geweest te zijn, tenminste op het oude zijden vaandel staat in een medaillon geschilderd, aan de eene zijde het beeld van den H. Landricus en aan de keerzijde die van Sint Maria. De vorm van dit nog bewaarde vaandel is ongeveer vierkant, terwijl de kant tegenover de stokzijde uitloopt in een punt. De grondkleur is wit, door ouderdom vergeeld. Een rood kruis loopt rechthoekig over het geheele vaandel, met op de snijding der balken een medaillon met de bovengenoemde Heiligenfiguren. De hoekvulling en rand zijn blauw. De ouderdom van dit vaandel is onbekend, maar het is zonder twijfel een zeer oude en merkwaardige schat der oude schutterij.

Het zilver bestaat uit de volgende stukken:

1. Een zware, prachtig bewerkte en gekroonde vogel met krommen bek en langen staart, terwijl hij met de pooten een tak omkneld houdt.

2. De volgende platen, meestal in renaissancestijl met prachtig gedreven randversieringen. Cristoffel Cremers anno 1681 in randschrift om een ovaal schild, waarop een tulp.

3. Eene zilveren plaat, waarop enkel een wapen. Wapen gedeeld. Heraldisch rechts een boom, links gedeeld: rechts een klimmende leeuw, links 3 verticale palen, ieder bezet met een klaverblad. Helmteeken een klaverblad tusschen de letters W. G. (Waarschijnlijk is dit een plaat van den bekenden schepen en secretaris Willem Groe-

nen, welke familie woonde op de Wijnstraat in het oud huis der familie Clercx).

4. Een plaat met hetzelfde wapen, maar met het jaartal 1689 en de letters A. G. (Deze is denkelijk een geschenk van den Echter Scholtis Arnold Groenen, die reeds omstreeks 1667 dit ambt waarnam).

5. In ovaal schild eene roos, daaromheen als randschrift: Arnoldus Smeets Anno 1681.

6. In ovaal schild een tulp. Randschrift: Johannes Wilhelmus Cremers anno 1681.

7. Op een renaissance-schild: Reynerus Welters Capityn 1753. (Deze Reynerus Welters, tevens kerkmeester, was geboren 2 Nov. 1698 en gehuwd met Sibilla Peeters; hij overleed in zijn huis „de Zwaan" in de Jodenstraat 15 Jan. 1762. Blijkens zijn gevonden testament liet hij, daar hij kinderloos stierf, zijne zeer uitgebreide goederen na aan zijne 3 neven, Antonius, Johannes en Cornelius Welters.)

8. Een plaat met opschrift: Sint Lenricus patroon der oude compagnie tot Echt. Bidt voor ons 1765.

9. Op een ovaal schild St. Anna met kind. Randschrift: Joannes Zeelen anno 1727.

10. Plaat met beeld van Sint Landricus als bisschop met mijter; in de hand staf en boek. Opschrift: St. Lendericus. J. van Halbeek hoefsmid. Keizer in 1865.

11. Een zilveren hartvormig sluitstuk met haak om de keten vast te hangen, waarop I. R. M. 1760. De beteekenis dezer letters is ons niet duidelijk.

12. Eene groote plaat met 2 naast elkaar staande wapens.

Wapen rechts een gekroond schild gevierendeeld: 1 en 4, drie eendenkoppen geplaatst 2, 1; 2 en 3, een keper. Wapen links eveneens gevierendeeld: 1 en 3 een springende leeuw. 2, vier verticale palen bezet met een klaverblad. 4, een 8-puntige ster. Helmteeken eene ster. Deze wapens gecombineerd vindt men terug op het zilver der Jonge Schutterij met den naam Geeten. Wij veronderstellen daarom dat bovengenoemde groote plaat ook afkomstig is van deze familie Geeten, die zich noemde de Verduynen, omdat ze op het huis van dien naam gewoond hebben (1730—85.) De gever van deze zilveren plaat was waarschijnlijk Jacobus Arnoldus Geeten, schepen en

secretaris van Echt, die gehuwd was met Maria Christina Brigitta de Mouwens.

C. *De Jonge Schutten van Echt.*

Naast de oude schutterij heeft zich langzaam aan eene jonge kracht gevormd uit jongere mannen, die zich misschien niet thuis gevoelden tusschen al die ernstige mannen der oude garde. Volgens het weinige zilver dezer jonge schutterij, welker schatten op het stadhuis berusten, bestond deze broederschap reeds begin 1700. Misschien is hunne schutterij nog ouder. Met moeite heeft zich echter dit gilde tot stand kunnen houden tot op deze dagen. Meermalen werd ze ontbonden o.a. ongeveer van 1840—60. Daarna heeft ze verschillende perioden van bloei en verval doorgemaakt. Oorspronkelijk schijnt deze schutterij St.-Anna genoemd te zijn geweest, waarschijnlijk omdat vóór 1722 de Echter kerk toegewijd was aan Sint Landricus en Sint Anna. In latere jaren (1860?) werden de H.H. Petrus en Paulus hunne patronen. Hun zilver bestaat uit de volgende stukken:

1. Een kleine zilveren vogel gekroond en mooi bewerkt. Verder meest renaissance-platen.

2. Joannes Cuirers 1716 onder aambeeld.

3. Gerardus Bocken 1718.

4. Wil van Wegberg Hoefsmid Echt Keizer.

5. Marcellus Abrahams 1728 (2 schoppen door een brouwerston.)

6. Franciscus Toulen.

7. Jacobus Hoborgh Coninck van de Schuitterie van Sint Anna tot Echt A° 1750 (Hoborgh = Haborgh een Echter familienaam verbasterd tot Hakboer.)

8. Hubertus Stochx 1737 (mes en slagersbijl.)

9. Joannes Otten Coninck van de jonge schutterie Anna van St. Lendrick tot Echt A° 1749. (Een andere Otten komt voor als vaandrig.)

10. Johannes Wilhem Geeten de Verduynen met wapen gevierendeeld: 1. Een geit (?) met de voorpooten tegen een boom staande naar rechts gewend; 2. Drie verticale balken bezet met klaverblad. 3. Een leeuw naar rechts. 4. Een keper met in de beide bovenhoeken en den schildvoet een eendenkop. Helmteeken eene ster.

(Deze J. W. Geeten was de zoon van voornoemden Jac. Arnoldus;

hij was gehuwd met M. C. Herwegh en beiden verkoopen in 1785 de Verduynsche goederen aan den drossaard van Montfort, Michiels, zich later noemende van Verduynen.)

11. Eene plaat A° 1756. J. P. C. Frijheer van den noblen en Immediaten Reichs-Ritterschap in Francken Baron van Boineburg, Lengsfeld, Weylar en Gehaus. A° 1756.

(Deze Heer van Boineburg of Boineberg komt voor als bezitter van een, het groot leen van Dieteren. Door deze familie werd hetzelve in 1781 30 Oct. verkocht voor 100 hollandsche ducaten aan Ridder Jean Paul de Plevitz, een lid der bekende familie van dien naam te Roosteren, welke laatste het leen bezeten heeft tot de opheffing der feodale rechten door de Fransche Republiek.)

12. Gemeente Echt. Feest der Koninginnen in Limburg 20 Mei 1895. Eereprijs.

13. Schutterij Pey den 4 Junij 1897. (Herinnering van de Concours.)

D. Schutterij van Hingen en St. Joost.

Ook te Sint Joost was reeds in oude tijden een bloeiende schutterij. Of de drossaard van Montfort werkelijke of vermeende rechten op dit gilde had, weten wij niet, maar zeker is, dat, toen op zekeren dag van het jaar 1753 de schutters van deze twee gehuchten den vogel wilden schieten, de Heer van Montfort eerst een ducaton voor zich zelf eischte, anders kregen ze geen permissie. „Nooit geweest", zeiden de dappere kerels „en 't zal ook nooit gebeuren!" Wij schieten den vogel als altijd en betalen den drossaard geen cent. Maar de drossaard was een machtig heer en daarom ging een deputatie van de schutterij naar Echt, naar de hooge heeren om hulp en bescherming. De magistraat, ook niet malsch, verdedigde de rechten der schutterij en resolveerde als volgt:

Op heden 17 Junii 1753 is in plena congregatione excepto (in voltallige vergadering behalve) P. Haemersmidt op voordraegen van de tijdelycke burgemeesters dat de Heere Drossart des Ampts Montfort niet en wilde permitteeren dat de schutten van St. Joost soude schieten den vogel ten zije alvoorens eenen ducaton (pl.m. 3.15 gld.) aan hem soude betaelt worden, geresolveert dat de voorschreven schutten sullen schieten den voghel sooals sij van oudts gebruyckelyk gewoon sijn geweest ende in vall van eenige oppositie dat het magistraet daer voor sal intervenieeren.

(Uit register „der magistraele vergaederinghen en de resolutien daerbij genoemen" 1739.)

E. Schutterij van Ohé en Laak.

Daar deze twee plaatsen eertijds behoorden tot de parochie Echt en de bewoners te Echt ter kerke kwamen, was ook de schutterij, welke hier bestond bij groote processies vertegenwoordigd. Wij vonden in de gemeenterekeningen van het jaar 1704 vermelding hoe op H. Sacramentsdag de Schutten van Ohé en Laak meetrokken en na afloop getracteerd werden door de Regeerders.

„Op Sacramentsdagh volgens alt gebruijck aen die schutten van Ohe en Laeck een aem bier gedaen... 8 pattacons. (Een pattacon geldt ongeveer f 2.24.)

F. en G. De Schutterij van Pey en de Schutterij van Diergaarde.

Daar wij van deze twee Schuttersgilden geen bizonderheden vonden, plaatsten we ze op de laatste plaats, ofschoon ze zeker niet de minsten zijn geweest onder de oude schutterijen. Ook deze schutterijen, die van Pey althans zeker, moet eene oude geschiedenis hebben. Dat de schutterij van Diergaarde nog altijd bloeit, lezen we telken jare, wanneer men feestelijk den feestdag van haar Patroon viert. Deze is de bekende volksheilige, de H. Antonius, Abt.

Er bestaat verder nog een schutterij te Schilberg, die echter van jongeren datum is. Wij krijgen na het vermelden dezer talrijke Echter schutterijen wèl de overtuiging, dat onze oude gemeente een zeer bloeiend schuttersleven gehad heeft en dat weinig gemeenten in Limburg op zulke talrijke schuttersgilden kunnen roemen als Echt.

Het slot van Echt

De Legende van Juffrouw Zonder Kop.

Alvorens met de geschiedenis van het Slötje te beginnen, willen we vooraf de Legende van Juffrouw „Songerskop" mededeelen, zooals deze is opgenomen in de verzameling Limburgsche Legenden van pastoor H. Welters (Deel I pg. 182). Uit piëteit geven wij hier den origineelen tekst letterlijk weer.

Aan den zuid-oostelijken kant van het aloude stadje Echt verheft zich een bosch, alwaar zich de laatste woudreuzen verschuilen voor de moordende bijl, die in den loop der jaren zooveel duizenden hunner trotsche medebroeders deed vallen. Vroeger immers overschaduwden deze eeuwenoude eiken met hunne bladerkronen den geheelen omtrek. Onder hunne groene dichte gewelven verborgen zich nog nimmer door den menschelijken voet ontheiligde plekjes. Daar speelden en dartelden in ongestoorde rust de eland en het ree; daar klapwiekten door het blauwe ruim wilde ganzen, zwanen en eenden boven breede moerassen, waar zij met eenen overvloed van visch en ongedierte hunne hongerige magen konden vullen. Daar vond de kiekendief, Reintje, als hij van zijne nachtelijke rooftochten op naburige hoeven, met buit beladen terugkeerde, een veilig schuiloord om er zijne prooi te versnoepen. Helaas! de geest van baatzucht deed bij den mensch het denkbeeld opkomen, dat vette akkers meer voordeel afwerpen dan wild opschietende bosschen, en nu dreunden in de stille eenzaamheid van dit woud, het Dort genoemd, jaar voor jaar, in herfst- en lentetijd de slagen van de bijl, het gekras van de zaag en het klagend nederploffen van den eik, terwijl hij onder het gejubel der houthakkers op den grond werd gerukt. Thans prijken welige graanvelden op de plaats, waar vroeger de natuur met maagdelijke schoonheid den schepter zwaaide en in den oogsttijd gelijkt het kleine treurig overblijfsel van het Dort op een eiland, dat weldra door eene golvende korenzee gaat verzwolgen worden. Echter blijft dit bosch voortdurend eene plaats waarheen des zomers de wande-

laar bij voorkeur zijne schreden richt. Des Zaterdags namiddags wemelt het daar van de landelijke jeugd, die er onder vroolijk schateren aardbeziën plukt, of later in het dicht ineengegroeid schaarhout hazelnoten plukt. Aan het eind van het Dort ligt echter een plaatsje, waar de vogeltjes ongestoord hunne nestjes mogen bouwen, waar de aardbezie ongedeerd in het groene mostapijt mag blozen en waar de hazelnoten veilig met vier- en vijfbokken aan hare takken blijven prijken. Eene geheime vrees houdt de kleinen op een eerbiedigen afstand van deze plaats verwijderd; eene rilling loopt het kind door de leden, dat zich bij het wispelturig ronddolen te kort genaderd ziet bij den heuvel waarop vroeger het zoogenaamd Sleutje stond. Dan immers zweven hem de sprookjes voor den geest, van welke des winters om den haard over deze plaats verteld wordt en meent het reeds in den afgeknotten boomstam de spookgestalte te erkennen van *„Juffrouw zonder kop."*

I.

Op eenen winteravond dat het sneeuwde en de Noordenwind de vensterruiten in hare looden gehengen deed trillen, was de pachtersfamilie Hageraets in de voorkeuken om den huiselijken haard verzameld. Het gure getij had knechts en meiden bij het voleinden hunner dagelijksche bezigheden voortgedreven om des te eerder de weldadige warmte te kunnen genieten. Het avondeten stond opgedischt: na een hartelijk Vaderons tot den Gever van alle gaven randdden allen met geestdrift den opgehoopten schotel aardappelen aan, die in vette saus zwommen en hier en daar met gebraden spekkrapjes gespikt. een geurigen walm door het vertrek verspreidden. Vervolgens werd een groote tinnen terrien met botermelk op tafel gebracht, om den aardappelen den weg gemakkelijker te maken. Na het dankgebed zetten zich met het brandertje in den mond, vier jongens, de zoon des huizes en drie knechten aan het boerjagen [1]); de rest van het gezelschap omringde het knappend vuur en begon zoo wat te kouten.

„Hé, kinderen Gods, riep op eens Bert, de oude schaapherder, het moet daarbuiten verschrikkelijk doen: voor geen geld van de wereld zoude ik thans mijne schapen naar het Dort drijven."

„Bah, riep een der kaarters, die al dikwerf den „zwarten boer" had gekregen, daar zou ik niets om geven, Bert en als de geldkisten op het Sleutje niet zoo diep gezonken lagen, zou ik er, ten spijt van

---

[1]) Kaartspel.

Juffrouw zonder kop, nog wel eens naar willen graven en zelfs dezen avond nog."

„Ja, wat dat graven aangaat, antwoordde Bert, ik zal u eens vertellen, wat mijnen grootvader Drikus, die in de Horst, bij den baron Van Holthausen, paardenknecht is geweest, overkwam."

„Ja, toe, Bert, riep Trees, de koemeid, dat moet mooi zijn, begin toch maar gauw."

Bert stopte zijn pijpje, waar Trees eene brandende flimp aan hield. Hij deed een paar lange trekken, stopte het pijpje wat vaster en begon aldus zijn verhaal.

II.

„Drikus was op eenen vastenavondsdinsdag naar het naburig Susteren geweest en had zich aldaar, bij zijne tante Seph, aan pannekoek en oud bier vergast, zoodathij om elf uur 's avonds met een beneveld hoofd en waggelende beenen naar de Horst wederkeerde. Achter de Middelsgraaf, de grensscheiding tusschen Echt en Susteren gekomen, sloeg hij, om den weg te korten, een voetpaadjen in, dat hem binnen een kwartier uurs door het Doort in de Horst zoude brengen. Doch reeds meer dan een half uur had Drikus geloopen en nog zag hij de hoeve in den helderen maneschijn niet opdagen. Hij doolde door hout- en struikgewas, verloor allengs het begane pad en geraakte in het wildste gedeelte des wouds. Van vermoeidheid uitgeput en misschien nog door het Susterder „oud" beneveld, ging hij zich onder eenen eikeboom nederleggen en sliep weldra een diepen slaap. Nauwelijks had hij een tijdje geslapen of er vielen drie eikels op zijn neus. Drikus werd wakker en alhoewel verwonderd dat er nu reeds in het voorjaar eikels van de boomen vielen, begon hij wederom te dutten. Daar klonken op eens uit den Echter kerktoren twaalf zware klokslagen door de nachtelijke stilte. Drikus herkende den klank der klok en was niet weinig verheugd, niet al te ver van het dorp afgedwaald te zijn. Dadelijk stond hij op, om op het klokgegalm af te gaan en zoo uit het woud te geraken.

Doch nauwelijks wreef hij zich den slaap uit de oogen en nauwelijks was de laatste toon der klok van middernacht verstorven, of op eens zag Drikus in zijne nabijheid een blauw vuurtje ontvlammen. Onze jongen begon zich geenszins op zijn gemak te gevoelen, te meer nu hij tevens een gerammel hoorde, en ziet: het was een groote ketel, die op zijne drie pooten kwam aangeloopen en zonder ergens aan te hangen, boven het vuur bleef zweven. Eene wijl nog en het begon uit

den ketel te dampen en akelige uitwasemingen dwongen Drikus verscheidene keeren hevig te niezen; dit alles was nog veel gauwer gebeurd dan ik tijd heb om het u te vertellen. Daarna hoort Drikus alweer een ander geluid; het was alsof er ginds aan het einde van het woud een hevige stormwind opstak en bliksemsnel door het woud woei; alle boomen sidderden en beefden; Drikus ziet omhoog en, o schrik! langs de kruin der boomen nadert een vurig gespan. Twee zwarte bokken met vleermuisvlerken trekken den gloeienden wagen, en in dien wagen zit de gedaante eener juffrouw met eenen sneeuwwitten mantel omhangen. Drikus verbergt zich vol angst achter eenen struik. Daar juist houdt het rijtuig stil; de vrouwelijke gestalte daalt statig bij den dampenden ketel neder, en Drikus ziet bij het schitterend licht van den wagen dat hij op de bouwvallen van het Sleutje verdoold is. Hij valt op de knieën en begint met een bevende stem „Heer, ontferm U onzer!" te roepen. Op eenmaal klinkt eene zilverfijne stem: „Van hier het oningewijde gemeen volk!" Drikus kijkt eens even op, en, o hemel! het witte spooksel staat voor hem en werpt den mantel weg. Een bloedrood kleed dekt de slanke gestalte der juffrouw en in hare handen rust haar bloedend hoofd. — „Welke vermetelheid!" zoo sprak het hoofd, „gij roekelooze indringeling; zoo thans het uur mijner macht had geslagen, zoudt gij uw hoofd op deze plaats moeten achterlaten." — „Wat heb ik u dan gedaan", stamelde Drikus, „en wie zijt gij dan?" — „Ik ben", antwoordde het spooksel, „de adellijke dame van dit kasteel, die er in het jaar 1498 door uwe Echter medeburgers, alvorens zij voor het wapengeweld van keizer Maximiliaan des nachts deze sterkte verlieten, zoo wreedelijk werd vermoord. Ik werd meedoogenloos onthoofd, vooraleer ik tijd had hier op aarde mijne rekening met den eeuwigen Rechter in orde te maken. Onvoorbereid zonden mij uwe mededorpers naar de opperste vierschaar. Daarom vervolg ik hen tot in het laatste geslacht; doch ik wil kort zijn, mijne oogenblikken zijn geteld. Het is voor u een zonderling geluk, dat gij juist op dezen dag der week en niet op Woensdag of Vrijdag hier zijt gekomen, velen uwer medeburgers waren minder gelukkig; en wilt ge weten wat er van verscheidene menschen geworden is, die spoorloos uit uw dorp zijn verdwenen! ga en kijk in dien ketel, daar liggen hunne hoofden te braden". — En werkelijk toonde hem de juffrouw nu de hoofden van drie menschen, die Drikus nog goed had gekend, en over wier uiteinde allerlei geruchten in omloop waren.

„Maar", vervolgde het hoofd der rampvalige Juffrouw, „het is misschien niet minder gelukkig voor mij, dat gij hier zijt; want verneem dat ik vóór den oorlog in deze streken al mijn geld en mijne juweelen in drie kisten onder dezen grond heb begraven. Vóór mijn sterven heb ik dit geheim niet kunnen openbaren, en nu moet ik zoolang rondspoken op deze plaats totdat er iemand den schat heeft opgegraven; dan eerst zal ik verlost worden. Welaan", vervolgde smeekend de Juffrouw zonder kop, „red mij, kom Dinsdag terug, breng slechts eenen helper mede, steekt brood en zout bij u, doet een paar nieuwe klompen aan, en hier op deze plaats — zij stak er een berkenhoutje aan — zult gij met eene nagelnieuwe spade beginnen te graven. Op zeven voeten diepte zitten de kisten. Doch ik bezweer u, spreekt geen woord onder uwen arbeid, immers dan zijn al uwe moeiten vergeefsch. De eerste kist is voor den arme; de tweede voor de kerk; maar de derde en zwaarste kunt ge samen deelen". —

De spookgedaante was in eens weg en de ontnuchterde Drikus keerde pijlsnel naar huis.

III.

Men kan licht denken dat Drikus niet veel rust meer genoot alvorens de naaste Dinsdag was aangebroken. Hij had zijne ontmoeting op het Sleutje aan zijnen zwager Hannes verhaald, en deze toonde zich ook dadelijk bereid om mede het nachtelijk avontuur te ondernemen. Op den bepaalden dag trokken onze fortuinzoekers met brood en zout in den zak, nieuwe klompen aan de voeten en nieuwe blinkende spaden op den rug, naar het Dort. Nauwelijks had de Echterklok het twaalfde uur geslagen of Drikus en Hannes begonnen onder een plechtig en eerbiedig stilzwijgen ter aangewezen plaats te delven.

Na een geruimen tijd te hebben gegraven, stiet de spade van Hannes op iets, hetwelk een hol geluid van zich gaf. In zijne vreugde riep hij uit: „Drikus, daar zit de heks", maar helaas! nu hoorden onze jongens een geluid in den grond van klingelende geldstukken, gevolgd door een zwaren plof. Het waren de kisten die wel driemaal zoo diep als ze eerst lagen in den bodem zonken, zoodat onze helden het verder delven opgaven en vol spijt over hunne teleurstelling naar huis keerden. Sedert dien noodlottigen nacht heeft Hannes geen enkel goed woord meer van zijn zwager Drikus kunnen krijgen."

„Dat is mooi! Die domme Hannes! Die lomperik! Dat had mij moeten overkomen!" Deze uitroepen, door het verhaal van Bert veroorzaakt, werden al spoedig overdoofd door de stem van Betje, des

pachters oudste dochter: „Op jongens en meisjes, het is tijd om den rozenkrans te bidden!" Tot hiertoe de legende!

Wat zegt ons nu de geschiedenis over het Slötje en wie is de legendarische Juffrouw zonder kop?

Historisch staat het vast, dat het z.g. Slötje te Echt werkelijk bestaan heeft en dat in het bosch en broek het Dordt een versterkt Huis of Slot gelegen heeft, te midden van ringgrachten en water.

Al heeft de oude „tand des tijds" ook al geknaagd tot zelfs diep in de fundamenten; al zijn de diepe grachten ook al geworden ruwe wegen vol lisschen en waterplanten; al zijn de oude breede toegangswegen omgeploegd, toch zal men nog in den grond de steenen getuigen van het bestaan van dat Slot kunnen vinden, wanneer men de fluweelen kussens van mos en gras zou oplichten, waarmee de jaargetijden deze ruïnen gedekt hebben.

Wie weet wat deze lugubere plek nog in haar schoot verbergt? Spreekt de legende ook niet van schatten, die er zouden begraven zijn? Zou het zoo onmogelijk zijn, dat men in de toegewassen grachten eens de overblijfselen zou vinden van gesneuvelde krijgers, op deze plaats waar volgens de geschiedenis meermalen zoo geweldig is gevochten, dat waarschijnlijk wegens de vele gesneuvelden een terrein in de omgeving genoemd werd: het Doedenbroick of het Doodenbroek?

Het jaar, waarop het Slötje gebouwd werd, weten wij niet met zekerheid.

Wij kunnen echter veilig aannemen, dat toen ongeveer om het jaar 1300 Echt tot stad verheven en tot vesting ingericht werd, dat toen ook niet lang daarna ter meerdere veiligheid een soort fort of versterking gebouwd werd, als een vooruitgeschoven voorpost. Voor de nieuwe vesting immers was het bouwen van dit Slot op ongeveer een 20 minuten afstands ten zuiden van het stadje hoog noodzakelijk. Van dien kant immers was Echt niet alleen het minst door zijn grachten beschermd, maar uit die richting zijn meestal de gevaarlijkste vijanden gekomen.

Want slechts een half uur ten zuiden van Echt, lag het land van Gulick, het vijandelijke land zoo dikwijls.

Vlak op die grens nu van Gulick en Gelder, waartoe Echt gehoorde vanaf 1267, had men het sterke barrière-fort gebouwd, dat wij kennen onder den naam van het Slötje, als een vuist gestoken onder den neus van Gulick!

De grens tusschen deze twee landen, welke ook wel eens (1394) vereenigd zijn geweest onder één Hertog, werd later nauwkeurig aangegeven door het tractaat van Venlo in het jaar 1551. Van dien tijd af dateeren ook de aldaar opgeworpen graven en de geplaatste grenssteenen.

De meeste dezer grenssteenen, zijn nu nog op enkele plaatsen aanwezig en hunne plaats volgt ongeveer den loop van den Middelsgraaf.

Een dezer zware en mooi bewerkte steenen, welke jammer genoeg uit zijn oorspronkelijke plaats gerukt is, vindt men nu terug voor het huis Indemans te Echt en deze steen draagt evenals de nog aanwezige grenssteenen de landnamen Gulick-Gelder in mooie gothische letters uitgehouwen. De heer Indemans vertelde me indertijd, dat hij dezen steen gevonden had bij een landbouwer op het gehucht de Slek, welke den grenssteen als steun voor zijn geitenstal gebruikt had!!

Hoe sterk het Slötje ook was op zich zelf, toch schijnt men met deze versterking alleen nog niet tevreden te zijn geweest. Want al had de stad Echt deze versterking in het Dordt, ook het Slötje zelf had weer een eigen voorpost, een eigen fort vooruitgeschoven, n.l. in de omgeving van Dieteren.

Aldaar is n.l. bekend de *Koppelberg* en deze kleine heuvel schijnt voor eeuwen bezet te zijn geweest met een versterkten toren, met ophaalbruggen, daar de versterking gelegen was te midden van een diepe ringgracht.

Dienaangaande vonden wij de volgende bijzonderheden: (De Maasgouw I pg. 40 1879). *„Tusschen Susteren en Dieteren vindt men eene plaats: het Koppelveld. Daar vond men voor eeuwen volgens eene te Susteren bestaande overlevering een eikeboom, waaronder door de schepenen van Susteren recht gesproken werd.*

In de nabijheid dier plaats treft men een hoogte aan, geheeten den Koppelsberg, eene oppervlakte beslaande van nagenoeg een bunder, omgeven door een vijver.

Op dien berg heeft vroeger een gebouw gestaan, waarvan men vóór een 20-tal jaren de fundamenten heeft teruggevonden, bij het gedeeltelijk slechten der verhevenheid.

Toen ontdekte men o.a. een ophaalbrug, een aantal plavuizen, verbrand hout, mergelblokken, ijzer en degelijken.

Wij vermoeden, dat deze plaats het verblijf is geweest der voormalige heeren van Dieteren."

Een andere aanteekening over den Koppelberg, in verband met het Slötje, vonden we van de hand van den Roosterenschen pastoor Alb. Wolters, waar hij eene verhandeling geeft over de Leenkamer van den Koppelberg te Dieteren (Publications etc. 1887 pg. 6): *„De reiziger, die den nieuwen weg van Susteren naar Maeseyck bewandelt. zal even voor het dorpje Dieteren op de rechterzijde van voormelden weg een bolvormigen heuvel ontdekken, die te midden van het vlakke veld, door menschenhanden is opgeworpen.*

Deze berg de z.g. Koppelberg met de omringende grachten was in de Middeleeuwen een verdedigingswerk der Heeren van Dieteren, wier Kasteel in de nabijheid, waarschijnlijk ter plaatse „het Slötje" moet gelegen hebben, ofschoon er alle sporen van verdwenen zijn."

De bewering, dat het Slötje te Echt een verblijf zou zijn geweest van de Heeren van Dieteren lijkt ons onwaarschijnlijk; maar wanneer het waar is, dat de sterkte „de Koppelberg" een voorpost is geweest van het Slötje in het Dordt, dan kan men wel eens met verwondering vragen, hoe het mogelijk kon zijn dat de Geldersche Hertog een sterkte kon hebben in het Gulicksche!

Maar deze moeilijkheid is wel op te lossen, wanneer men bedenkt, dat, zooals we reeds hiervoren aanmerkten, de beide landen in 1394 aan één Heer kwamen, zoodat het mogelijk is dat in die jaren de versterkte Koppelberg werd opgeworpen en bovendien staat het vast, dat de leenzaal van Dieteren, ook in latere jaren toen Dieteren aan Gulick behoorde, een leen was van den Hertog van Gelder welke er dus zijn rechten mocht uitoefenen.

De redenen dus waarom het Slötje gebouwd werd, kunnen we hier kort samenvatten door te zeggen, dat de grensvesting van Echt op zich zelf niet sterk genoeg was om op ieder onverwacht oogenblik weerstand te kunnen bieden aan de aanhoudende invallen van de kleine, weliswaar, maar veelvuldige vijanden der middeleeuwen.

De landsheeren zagen zich ten slotte wel gedwongen om èn in hun eigen belang èn in dat hunner trouwe onderdanen meer veiligheid en bescherming te bezorgen, door het bouwen van burchten en sloten, zooals het Slötje te Echt er een was. Dit Slot was een z.g. waterburcht, omdat het door ringgrachten en moerassen beschermd werd, maar ook vond men in onze landen z.g. hoogburchten, zooals het Kasteel van Valkenberg, welke sterkte vooral door hunne hooge ligging schier ongenaakbaar werden.

Zoo lag er het sterke Slötje (het verkleinwoord doet ons vermoe-

den, dat de sterkte niet zoo heel groot was) als een sterke voorpost in het dichte en ondoordringbare Dordt, een bosch, dat nu kaal en berooid is, zoodat het in den zomer als een grillig eilandje ligt te midden van een zee van korenvelden.

Maar dit bosch moet in vroegere eeuwen een groot woud geweest zijn, dat de schaduwen zijner reuzenstammen wierp tot in de nabijheid van Echt zelf.

De naam *„Dordt"* komt ook elders voor als boschnaam. De schrijfwijze van dezen plaatsnaam staat niet vast. In 1432 schreef men *Doirde* en verder in de 15e eeuw: *Dorde, Dorn, Dorde* of *Dorne.* De weg welke er naar toe leidde, noemde men in 1400 reeds de Dorderweg.

Alwie den grooten weg volgde, die waarschijnlijk vanaf het kasteel Born in een rechte lijn naar het Slötje liep en die nu nog tamelijk goed te volgen is dwars door het Dieterenderveld, hij had kans behouden het doel zijner reis te bereiken. Maar wee den reiziger, wee het voorttrekende leger, dat dien grooten weg verliet en dat zich over boschpaadjes waagde in het dichte woud. Dan was de kans groot, dat men verdwalend plotseling terecht kwam en verdronk in de verraderlijke sompen en moerassen half verborgen onder mos- en grasvelden.

Het Slötje stond verder door een weg rechtstreeks in verband met de versterking Echt en ofschoon deze eeuwenoude weg nu grootendeels verdwenen en omgeploegd is, toch moet hij nog nu en dan zichtbaar zijn en zich vooral bij vochtig weer afteekenen, midden door het Ophovenerveld.

Zelfs is deze weg ook aangestoken bij het graven der nieuwe tramlijn en hebben wij duidelijk de sporen ervan kunnen opnemen. Ook vanaf het Slötje naar den Middelsgraaf is buiten het Dordt de weg tamelijk duidelijk te herkennen.

Deze weg is bekend onder den naam van „steenweg", zoodat we veronderstellen, dat hij geplaveid was; bovendien lijkt ons deze weg een der oudste toegangswegen naar Echt en vol geheimzinnigheid, wat betreft de richting, hoe hij zich verder naar het noorden vervolgt. Zelfs is er een legende aan verbonden en verhaalt men te Echt, dat over dezen weg in stormachtige nachten, natuurlijk tusschen twaalf en één, een wagen daverend gereden komt, bespannen met zes vurige rossen, terwijl de onzichtbare bestuurders met hunne zweep kletsen, zoodat het akeling klonk door het eenzame veld. En des

morgens ziet de vroege landman midden door het veld het diepe spoor, waar de vurige wagen gereden heeft, van het Slötje naar Echt!

Over den plaatselijken toestand van het Slötje en zijn lot vonden we slechts enkele geschiedkundige aanhalingen, welke we hier laten volgen.

Vooreerst eene aanteekening van den geschiedschrijver Pastoor Joannes Knippenbergh, welke in zijne Historia Ecclesiastica ducatus Geldriae (1719 pg. 2) over het Slötje schrijft:

„Echta tametsi vallo destituta, retinet tamen jus suffragii in Comitiis, arcemque quondam habuit vallidissimam, quam Maximillianus Caesar ut Carolum Egmondanum Gelriâ pelleret, non sine suorum clade subegit 1498; est tamen paulo post Caesariis per Gelros denuo eperta, nunc vero solo aequata."

„Echt, ofschoon ontdaan van zijne wallen, maar dat toch nog het stemrecht op de vergaderingen behoudt, bezat eertijds een allersterksten burcht, welke Keizer Maximiliaan niet zonder eene nederlaag der zijnen overweldigde in 1498 om Karel van Egmond uit Gelder te verdrijven; dezelfde burcht is echter een weinig later door de Gelderschen wederom aan de Keizerlijken ontrukt, maar heden ten dage (1719) met den grond gelijk gemaakt."

Een ander schrijver n.l. Bachiene schreef in het jaar 1791 „Nederlandsche Geographie". Over Echt en omgeving sprekende (Deel V), geeft hij het volgende getuigenis over het Slötje:

„Ook plagt bij dit steedje een oud sterk slot te staan ,'twelk in de oorlogen tusschen de Gelderschen en de Bourgonjers eerst door den aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, gemaal van Vrouwe Maria van Bourgonje in 1498 en daarna door de Geldersche veroverd en bij die gelegenheid verwoest geworden is."

Een derde aanteekening vonden we in van der Aa „Aardrijkskundig Woordenboek", (Deel IV pg. 5, 1843) alwaar het Slötje genoemd wordt *„Huis te Echt, voormalig sterk kasteel in opper Gelder. In 1498 bij den inval van Keizer Maximiliaan in deze gewesten, belegerd en na eenige dagen niet zonder veel bloedstortens veroverd, hebben de burgers het onder begunstiging van een donkeren nacht in stilte verlaten.*

Doch het werd na het vertrek van Maximiliaan door de Gelderschen weder ingenomen en is bij die gelegenheid verwoest.

Ter plaatse waar het gestaan heeft, ziet men thans niets dan eenige

oude bouwvallen, zijnde de plaats zelve thans nog genoemd het Sleutje."

Ten slotte laten we een getuigenis volgen van den Echter Kapelaan Peeters, die in het jaar 1867 het Slötje bezocht heeft en zijne bevinding aldaar als volgt weergeeft:

„Over dit kasteel, door Bachiene een „oud sterk slot" genaamd, kunnen wij het volgende mededeelen: er vertoonen zich nog breede grachten, heuvelen, steenen, leijen en brokken muurwerk, die deszelfs ligging en groote ruimte nauwkeurig aanduiden; rondom kon men de geheele streek op korten tijd met water omringen en ontoegankelijk maken." (Publications etc. Deel IV.) Van dit alles is nu echter behoudens de grachten en eenige oneffenheden van terrein zoo goed als niets meer zichtbaar. Daar het Slötje dus al meer dan 400 jaren is verwoest, is het niet te verwonderen, dat wij geen beschrijving kunnen geven, hoe de gebouwen er hebben uitgezien, hoe graag we dit ook zouden doen. Nooit zagen we ergens een plaat of plan van de vroegere gebouwen of van de omgeving.

Toch moet zich tot voor eenige jaren een teekening op het Echter stadhuis hebben bevonden, waarop nauwkeurig de gehavende gebouwen van het Slötje geteekend stonden, zooals ze er uit zagen omstreeks het jaar 1550, dus ongeveer vijftig jaren na de verwoesting ervan. Deze kaart zou geteekend zijn door niemand minder dan door den beroemden teekenaar Jacob van Deventer, welke ook in die jaren te Echt vertoefde om het plan der kom te teekenen, waarvan zich eene copie bevindt o.a. op ons stadhuis. Een Echter vriend n.l. toonde ons onlangs een plaatje in kleurendruk, voorstellende een prachtig middeleeuwsch slot, gelegen te midden van breed water, waarover eene steenen brug met twee bogen en eene ophaalbrug toegang verleende. De voorbouw ervan geleek zeer veel op het tegenwoordig Huis Verduynen, alleen waren er trapgevels aan, maar aan de achterzijde lagen zeer zware gebouwen met een prachtigen ronden hoektoren. Het slot lag in een romantische omgeving van spiegelend water en van zware overschaduwende boomen op den achtergrond.

Onder deze reproductie stond gedrukt: *„Haus Echt in Holland im Jahre 1550; Nach einer alten auf dem Rathause zu Echt befindlichen Zeichnung von Jakob van Deventer, gemalt von H. Deiters."*

In den rechter benedenhoek stond de naam des schilders H. Dei-

ters '09 onder deze woorden: Arx Echt reconstructa d. i. „Het slot Echt hersteld." (Gedrukt bij Friedrich Jasper, Weenen.)

Met alle reden veronderstellen wij, dat dit Slot eene phantastische reconstructie is op doek van een schilder, die werkte in opdracht van de oude Echter familie Bachoven von Echt, welke nu te Weenen woonachtig is en voor eenige jaren een geschiedkundige naar deze streek stuurde om alle mogelijke aanteekeningen te verzamelen over genoemde adellijke familie.

Deze navorscher is ook te Echt geweest en op het stadhuis alhier werd (als wij den bovenstaanden duitschen tekst kunnen gelooven) eene zeer interessante teekening gevonden van den beroemden teekenaar Jacob van Deventer, welke omstreeks 1550 de ruïnen van het Slötje teekende.

Naar deze teekening (welke inmiddels spoorloos verdwenen is!) phantaseerde men de torens en tinnen en noemde men dit resultaat: *Het Huis Echt.*

Men begrijpt, dat men tegenover deze reproductie eenigszins sceptisch moet staan, te meer daar men ook andere Huizen of Kasteelen op bovengenoemde wijze reconstrueerde. Toch is het zeer goed mogelijk (daar we de verdwenen teekening nooit zagen), dat de onderbouw van dit slot werkelijk den aangegeven vorm gehad heeft, maar dat de bovenbouw een soort „luchtkasteel" geworden is.

Zooals wij reeds in deze aanteekening opmerkten, vonden wij ter plaatse waar het Slötje eens gelegen heeft, nooit eenige merkwaardige voorwerpen. Toch lijkt het ons niet onbelangrijk toe dat men bij gelegenheid eens ging graven (niet naar de drie kisten, want die zijn reeds te diep verzonken!) maar naar de fundamenten, welke niet zoo heel diep onder de oppervlakte zullen aangestoken worden.

En het zou niet zoo onmogelijk zijn, wanneer men bij een grondig onderzoek voorwerpen vinden zou, welke van min of meer belang konden zijn op historisch, of op oudheidkundig gebied.

Ook zou men verder moeten zoeken naar den eeuwenouden weg, welke verbinding gaf met het Slötje, opdat men zoodoende eenige zekerheid krijge over de ligging der gebouwen.

Om het verband der geschiedenis beter te begrijpen, moeten we even teruggaan naar de regeering van Karel den Stoute, Hertog van Bourgondië.

Karel droeg zijn bijnaam „de Stoute" met alle recht. Stout was hij in zijn schitterende steekspelen, stout in zijn roekelooze oorlogen.

Overmoedig en onberaden op het wilde af. Gedurende zijne regeering werd Gelder, waartoe Echt als stad behoorde, bestuurd door den ouden en zwakken Graaf Arnold van Gelder. Deze had echter een zoon Adolf genaamd, welke om zelf te kunnen regeeren zoo ver ging, dat hij zijn ouden vader liet gevangen zetten in een der torens van het Kasteel te Buren. Maar nu riep de oude Graaf de hulp in van den machtigen Karel van Bourgondië. Met zijn model- en goed afgericht leger rukte hij in 1471 tegen den ontaarden zoon Adolf van Gelder op en overwon hem. De verontwaardigde vader werd verlost en hij beloonde zijn bevrijder voor zijne hulp met zijne landen Gelder en Zutphen door de acte van het jaar 1472. Adolf werd gevangen genomen op zijne beurt. Maar toen omstreeks het jaar 1491 Arnolds kleinzoon, n.l. de bekende Karel van Egmond „de Geldersche duivel" bijgenaamd, door zijne getrouwen voor een grooten losprijs uit de gevangenschap in Frankrijk ondergaan, werd vrijgekocht, toen werd hij weldra door edelen en steden erkend als hun Heer. 't Was een geluk voor hem, dat Karel de Stoute zoo plotseling van het oorlogstooneel verdwenen was; deze immers sneuvelde bij Nancy in 1477, alwaar zijn lijk werd gevonden, vastgevroren in het ijs.

Al had Karel van Egmond dus niet meer den toorn en den tegenstand te duchten van Karel den Stoute, toch ging zijn in bezit nemen van Gelder zoo gemakkelijk niet. Want hij kreeg een geduchten mededinger in Maximiliaan van Oostenrijk, die in Augustus 1477 huwde te Brugge, met het eenig kind van Karel den Stoute, n.l. met Maria van Bourgondië.

En wat zijn schoonvader niet meer kon, dat zou nu de schoonzoon Maximiliaan volbrengen, n.l. de rechten op Gelder opeischen, welk land zijn schoonvader verdiend had door de hulp, aan Arnold van Gelder verleend.

Dat Echt in deze onzekere jaren, waarin men voortdurend in angst verkeerde om den naderenden oorlog of strijd, geen geruste tijden doorleefde, spreekt vanzelf.

Daarbij kwam dat het stadje aanhoudend zijn contingent mannen en oorlogsmateriaal moest opbrengen en zijn deel in de schatting welke soms zeer zwaar drukte.

In de burgemeestersrekeningen van het jaar 1480 blijkt, dat men van uit Echt 12 soldeniers naar Venlo moest zenden, welke op eigen rekening onderhouden werden. Bovendien moest in dit jaar een

wagen gezonden worden, welke waarschijnlijk eveneens in verband met den oorlog opgevorderd werd.

Groess van der O (Ohe?) en Jacobz van Halbeeck, welke in voornoemd jaar 1480—81 alhier burgemeester waren, geven van de beloopen onkosten verslag in hunne jaarlijksche burgemeestersrekeningen.

„Item heet men vur Venloe gesant 12 soldeners, dye uyt togen op Symon ind Juden Avont (de 2 apostelen), der heeft 15 aldaer geleghen 4 weken lanck, ellex sdaighz ter sondycn (soldy) 4 stuver, ind dye selven 3 weken lanck, sdaighz 3 stuver, valet tsamen dese 15 dese 7 weken lanck 131 rijnsgulden, ad 20 stuveren, ind 5 stuver.

Item had men totten wagen, dye vur Wyckroyde (Wickrath) getoghen sollen sijn, daerto geschickt Puytken Dick, Lemken Hen Tyrdichz ind Goetken Simons" etc. (Rijksarchief Maastricht, uit Burgemeestersrekeningen.)

Dat ook in deze jaren voortdurend aan den wal werd gewerkt en deze in staat van verdediging gebracht werd, blijkt eveneens uit voornoemde rekening.

„Item aen Godert Heynrich, dat Godert eynen werkman yn gesat had aen den wall gegraven.... 1 gulden."

In 1493 schijnt het onweer nader en nader te komen, want voortdurend hebben er besprekingen plaats met den drost op het Kasteel te Montfort aangaande de maatregelen, welke te nemen waren in geval van een inval in het ambt.

Te Echt en te Nieuwstadt worden reeds soldaten gelegd ter bezetting.

„1493. Item des anderen daighs nae onze lyver vrouwe daghe assymptionis syn der burgermeyster Heynrich ind Willem van Baeckhoven tot Montfort gewest voer dye drossetynne, vermitz der andere bencken, omme to kallen van knuechten tot Echt ind op dye Nywestat to leggen, etc."

Eindelijk in het jaar 1494 trokken de vereenigde legers van Oostenrijkers en Bourgondiërs op naar het Overkwartier van Gelder en veroverden weldra het Geldersche stadje Nieuwstadt dat als een „enclave" door het Gulichsche gebied omsloten was. Nieuwstadt werd echter weldra door Karel van Egmont hernomen en door den weerstand der Gelderschen moest zich ook een Bourgondische legerafdeeling terugtrekken, die in den zomer van voormeld jaar Roermond belegerde.

Het gevaar voor een inval in Gelder werd aldus afgewend, maar niet heelemaal bezworen en daarom werd het Overkwartier nog meer in staat van verdediging gebracht, vooral werden de steden in het ambt Montfort gelegen geducht versterkt.

Om op alle gevaar voorbereid te zijn belastte Hertog Karel van Egmond door een brief van 22 December 1494 aan Willem van Vrijmerschen om zijne belangen alhier te behartigen.

Hem werd verzocht vooral zorg te dragen voor de versterkte plaatsen in het ambt Montfort en dus ook voor Echt en het Slötje en bovendien in overleg gegeven of hij Nieuwstadt zou afbreken of zoo mogelijk zou versterken en of hij niet goed zou doen met de huizen buiten de poorten van Echt gelegen, af te breken, waarschijnlijk om daardoor aan den vijand een gunstige beschutting te ontnemen en hunne nadering in het open veld des te beter te kunnen beletten. Over de hier genoemde dorstinne Cecilia van Hammelen zullen we later uitvoeriger spreken.

Een afschrift van dezen brief met den volgenden inhoud bevindt zich te Roermond.

„1494. 22 December. Des maenendaeght nae den heyligen Kerstdaechs.

Hertog Karel geeft aan Willem van Vrijmerschen om in Zijnen naam een vlijtig toezicht te houden op zijne zaken in het overkwartier en voornamelijk in het ambt Montfort, zoo tot bewaring der vlekken in dat kwartier gelegen en de bescherming zijner onderdanen, alsook wat het verdrag aanbelangt, waarbij onlangs door ridderschap en steden in dat kwartier besloten is, hetzij om de Nieuwstad af te breken of de poorten aldaar te versterken en te laten bewaren, hetzij om de huizen buiten Echt gelegen af te breken of dergelijke zaken te ondernemen, waartoe de noodzakelijkheid aanleiding mogt geven.

De Hertog geeft tevens bevel aan vrouwe *Caecilia van Hammelen,* drostinne, aan zijne ambtlieden, scholtissen, schepenen, raden, gemeene onderzaten, voorts aan ridders en knechten, groote en kleine steden om genoemden Willem van Vrijmerschen met raad en daad behulpzaam te zijn, daar zulks tot welvaart van het kwartier moet strekken; en mogt door de uitoefening van dit bevel doodslag, verlamming of verwonding op de wederwilligen ind ongehoorsamen geschieden dat puer lick om der ongehoorzaemheyt wil ind sonder anderen opsatt of vurrait toequame, daeraen en zullen Willem van Vrij-

merschen ind diegene, die hun bystandt ind hulp deden onss ind onsse heerlicheyt nyet gebruect hebben noch bruccken (d.w.z. dat in zulk geval van bestraffing Willem en zijn helpers niet geacht zouden worden misdaan te hebben tegenover hun Heer.) (Aldus Sivré. Inventaris van het Roermondsch Archief I 271).

Ondertusschen werd echter het gevaar voor Hertog Karel van Egmond grooter en grooter, vooral, toen het getal zijner tegenstanders vermeerderd werd met de Hertogen Jan van Kleef en Willem van Gulick, die zich bij Maximiliaan aansloten.

Eindelijk in het najaar van 1497 brak het onweer tegen Gelder voor goed los, de oorlog tusschen keizer Maximiliaan van Oostenrijk en Hertog Karel van Egmond.

De Keizer, die reeds in Augustus in dit jaar met pracht en praal te Aken was binnengerukt, voerde zijn leger door tot nabij Antwerpen. Een schitterende stoet van dappere ridders, die met hunne onderhoorigen opgeklommen waren, versterkte het leger der keizerlijken bovenmate. De Keizer zag zich omgeven en gesteund in zijn krijgsplan door de Hertogen van Beieren, Saxen, Julich en Kleef. Na eenige dagen van rust, stelde men gezamenlijk het krijgsplan naar Gelder op, maar aldra bleek, dat men het onderling niet eens kon worden hierover.

De Hertog van Saxen en Adolf van Nassau sloegen den Keizer voor om eerst de stad Arnhem aan te vallen. De Hertog van Gulich wilde met Roermond beginnen, andere legeroversten wilden eerst Tiel of Doetinchem belegeren, totdat, zooals het gewoonlijk gaat, Maximiliaan zelf de keuze deed.

En de Keizer besloot om den veldtocht te beginnen door den aanval op de vesting Echt. Voor Echt èn voor den keizer zou deze keuze noodlottig worden. Arm stadje, dat den eersten geweldigen stoot moest opvangen van het sterke leger van een verbitterden Keizer! Hoe moeten ze gebeefd en gesidderd hebben, de arme landlieden in en om Echt, toen de Geldersche spionnen de verschrikkelijke tijding brachten, dat het Keizerlijke leger, zoo machtig en sterk, op Echt aanrukte.

We kunnen ons voorstellen hoe de landslieden, die buiten de poorten langs de veldwegen en in de gehuchten woonden in allerhaast samenpakten hun hebben en houden en het vee hebben weggedreven naar het stadje om veilig te zijn achter de poorten. 't Waren echte oorlogsdagen voor onze arme voorvaderen, met al die bittere ellende,

zooals wij ze gezien hebben in de laatste oorlogsjaren. Zoo is Echt altijd geweest het lijdensstadje dat den eersten stoot moest opvangen; de eerste kegel in het kegelspel, die altijd het meest geraakt en versplinterd wordt, zoo was Echt, het grensstadje, onder de zustersteden van Gelderland. Echt en Nieuwstadt, de twee stiefkinderen van Gelder, kunnen zich in die oorlogsjaren over het Gulicksche Susteren heen de hand geven. Ze waren allebei wel sterk en goed genoeg om tegen te houden, maar te min, te zwak en te ver om geholpen te worden.

Het werd December 1497, eer de keizer met zijn leger de Geldersche zuidgrens overschreed en voor het sterke Slötje verscheen. Vanaf Born zullen ze wel den grooten weg vervolgd hebben, welke recht op het Dordt uitliep. En zoo kunnen we ons de schittering voorstellen, waarmede die ijzeren ridders met hunne blinkende harnassen en wuivende helmbossen over den grooten weg naderden. Vanaf de torens van het Slötje moet de sterke bezetting met gemengde gevoelens het naderend leger in pronk en pracht van kleeren en kleuren gezien hebben door de kale takken der wintersche boomen.

Maar de bezetting was bereid en klaar! Want toen de voorposten van het keizerlijk leger behoedzaam naderden, zagen ze tot hunne groote teleurstelling, dat de geheele drassige omgeving blank onder water gezet was. De bruggen van het Slötje hoog opgetrokken en uit al de schietgaten staken de schiettuigen als uitgestoken pennen van een kwaden egel. En boven op de zware torens wapperde fier de Geldersche vlag, met den gouden leeuw, uitdagend en met opgeheven klauwen. En binnen de muren wachtten de Echter strijders, versterkt door Geldersche soldaten, onder aanvoering van de Drostinne den eersten slag af. Daar verschijnt Keizer Maximiliaan zelf om het terrein in oogenschouw te nemen. In zijn schitterend harnas moet hij te paard naar voren gereden zijn, kenbaar onder al de rijksgrooten, die hem omgaven als een der schoonste en edelste ridders van zijn tijd.

De geschiedschrijvers zeggen van hem, dat hij grooten indruk maakte op de volksverbeelding. „Hij was fraai gebouwd, genoot een bloeiende gezondheid en was een ridder van den ouden stempel; hij was zeer toegankelijk, tegenover iedereen welwillend en wist de menschen voor zich te winnen, wat hij zeer goed wist en waarvan hij handig gebruik kon maken. Opgevoed in de Renaissance, had hij zich de literaire beschaving van zijn tijd eigen gemaakt. Maar hem ontbraken twee deugden om hem een goed keizer te noemen: vol-

harding en bezadigdheid. Meer veranderlijk dan trouweloos, wantrouwend soms en soms lichtgeloovig, altijd bezig plannen op te bouwen, om ze bij den eersten tegenstand weer op te geven, wist hij zelfs niet altijd zijn verkregen resultaten te behouden." (Brugmans, Nieuwe Gesch. pg. 19.)

Zelfs in zijne verhouding met de geschiedenis van Echt meenen we een bewijs te vinden, dat deze laatste getuigenis veel waarheid bevat. Want ook hier wist Maximiliaan zijn verkregen succes niet te gebruiken of te behouden.

Ook de keizer zag reeds dadelijk aan de geheele omgeving en aan de toebereidselen door den vijand ter verdediging gemaakt, dat de inname van het Slot Echt zeer veel moeilijkheden zou meebrengen, maar „zijn" plan zou en moest doorgevoerd worden; hier wilde hij tegen elken prijs Gelder binnenvallen.

De strijd begon en van beide zijden werd hevig gevochten.

De geschiedschrijvers, die in korte woorden van dezen slag in het Dordt gewagen, zijn het er eenparig over eens, dat gedurende enkele dagen geweldig moet gevochten zijn om dit voorname punt.

„De strijd was hevig (aldus Knippenberg op cit.) ***en duurde verscheidene dagen, niet zonder groot verlies van manschappen voor de keizerlijken."*** Het wordt zelfs Nieuwjaar 1498 eer ten slotte het Slötje door het geweld van Maximiliaan onhoudbaar bleek en het moet voor de dappere verdedigers wel een bittere noodzakelijkheid geweest zijn, toen hun aanvoerder besloot om den strijd op te geven. Zooals van der Aa (op cit.) zegt, vluchtten de Geldersche belegerden in stilte uit het Slötje gedurende den donkeren nacht begunstigd misschien door een stormachtig winterweer.

Den volgenden dag toen de Keizer merkte dat het Slötje niet meer zoo krachtig verdedigd werd en dat de belegerden het slot verlaten hadden, nam de keizer eindelijk de sterkte in, na veel verliezen aan manschappen geleden te hebben.

Maar lang zou Maximiliaan aldaar niet meester blijven, want weldra dagen wederom de Gelderschen op met eene versterking hunner landgenooten en in een stormaanval hernemen ze het Slötje. Wederom ondergingen de Keizerlijken eene nederlaag. De geschiedschrijver Slichtenhorst zegt ervan dat tweehonderd mannen met een Henegouwschen aanvoerder in de handen der Gelderschen vielen. Bij deze gelegenheid schijnt het slot eerst verwoest te zijn.

Als gevolg van den eersten val van het Slötje konden de Gelder-

schen niet verhinderen, dat Maximiliaan ook voor de poorten van Echt verscheen en de plaats innam. Vreeselijk moeten de verbolgen vijanden hier huis gehouden hebben en de keizer zelf strooide, terwijl hij door de Echter straten reed, zout over de straten ten teeken van algeheele verwoesting! Aldus de overlevering. Een Limburgsche Kroniekschrijver welke den tocht van Maximiliaan aanteekent, gewaagt ook over de schrikkelijke ellende, die over Echt kwam, bij deze inname. Man noch wijf bleven binnen de poorten, maar alles was gevlucht uit angst voor den vijand, die het heele stadje vernielde en er zich eenigen tijd legerde.

Alvorens wij den juisten tekst van de kroniek weergeven, moeten we zeggen, dat we eenigszins twijfelend staan tegenover den aangegeven datum, waarop de komst van den Keizer in deze landen plaats had. Waarschijnlijk ligt de fout bij den kroniekschrijver, die er niet aan denkt, dat Nieuwjaar toen met Kerstmis begon.

Uit chronijk der landen van Overmaas en van der aangrenzende gewesten door een inwoner van Beek bij Maastricht 1275—1507. (Publications etc. 1870 Pg. 91).

1498. „In den selven joer vurschreven XCVIII terstond hyrnoe in den weynter off in den advent so quam der Roemppsche Conynck van boeffven hyr aff, Maximilianus vurschreven, myt grotter macht van volck. In de bij hoem so sloegh der hertoch Wyllem van Guyllyca, ind toeghen due saemen myt eyngghen mannen int land van Gelre, inde verderffden die arme schaemel huysluyden op ten lande inde buiten den steden, so jamerlicke, dat dat God ontfarmen mocht.

Inde in den ersten so kreghen sy Echt in, in de maktdent (maakten het) te schanden, in de doer en bleyff noch moen (man) noch wyff bennen; sy woeren allen uyt ewech gevluwen.

Inde die vyanden bleyffen doer bennen in de verderffdent alles wat doer in waes bleyffven.

Inde due toeghen sy voertaen oem Ruremonde al tot Stroelen eyn cleyn staet by Venlo etc."

Tot nog toe hebben we nog niet gesproken over Juffrouw zonder kop en wat de geschiedenis over haar heeft opgeteekend.

Heeft deze vrouw werkelijk bestaan? Bevat de sage van Juffrouw zonder kop een historische kern van waarheid, welke het volk door de eeuwen heen met zijn dichterlijke phantasie omhuld heeft met een phantastisch verhaal in scherpe kleuren? Naast de verdichte

sage zullen wij trachten de koude prozaische brokken geschiedenis te verzamelen, zooals we ze hier en daar verspreid tegenkwamen.

Omstreeks de jaren 1490 en volgende leefde er in onze streken eene vrouw, die met de Echter geschiedenis dezer jaren nauw verbonden is. Reeds noemden we in de voorafgaande aanteekeningen terloops haar naam en we hebben de vaste overtuiging, dat deze naam innig verbonden was aan de persoon, welke we tot nu toe slechts kenden onder den bijnaam van „Juffrouw zonder kop". Haar naam is: *Caecilia van Hamal en Elderen.* Deze was n.l. in de jaren, waarin Maximiliaan van Oostenrijk Gelder binnenviel, drostinne te Echt en behartigde aldaar de belangen van Karel van Egmond.

Haar man Willem van Vlodrop, was vroeger drossaard van het ambt Montfort en was bovendien een zeer aanzienlijke persoonlijkheid in het geheele land van Gelder.

Reeds in het jaar 1431 was hij erfvoogd van Roermond, in 1439 komt hij voor als ambtman te Wassenberg; een jaar later doet hij afstand van de rechten op het Slot Dalenbroeck, waarvan hij leenman was.

In vereeniging met zijne echtgenoote Caecilia, komt Willem van Vlodrop voor in het jaar 1467, maar wij mogen met alle recht opmaken, dat beiden reeds veel vroeger gehuwd waren.

Uit dit huwelijk ontsproten de volgende 3 kinderen n.l.:

1. Anna Elisabeth, gehuwd met Johan van Groesbeek.
2. Gerhard, welke reeds in 1480 stierf, want in het volgende jaar huwde zijne gemalin Elisabeth van Haeften met Wilhelm von Aswin.
3. Johan, welke het stamgoed Vlodrop erfde en in 1485 huwde met Adriana van Merode.

Na deze korte uiteenzetting der naaste familiebetrekking van Caecilia van Hamal, kunnen we de reden opgeven, waarom we veronderstellen, dat zij dezelfde persoon moet zijn als Juffrouw zonder kop.

Omstreeks het begin der jaren 1490 en volgende leefde nog de oude drossaard Willem van Vlodrop, maar of hij zijn einde voelde naderen en of ouderdom reeds te zwaar drukte op zijn drukke en zware werkzaamheden, we weten het niet, maar vinden toch een besluit uit het jaar 1491, waardoor hij maatregelen neemt om aan de kinderen van zijn overleden zoon Gerard van Vlodrop de opvolging in de erfvoogdij van Roermond te verzekeren. Wij veronderstellen dat Willem en Caecilia na zijn bedanken te Echt gingen wonen.

Waarschijnlijk stierf de drossaard kort daarna en wij vinden zijne

vrouw als drostinne op het slot van Echt, vanwaar zij bij het opkomend landsgevaar (in 1493) burgemeesters zendt naar den drossaard van Montfort, Robert van Aremberg van der Mark, om te bespreken aangaande de verdediging van het ambt.

Duidelijker blijkt dit nog uit den voorgaanden brief van Hertog Karel van Egmond, geschreven aan deze vrouwe.

Hij gaf n.l. bevel aan Caecilia van Hammelen, (zooals ze daar genoemd wordt) drostinne om Willem van Vrijmerschen met raad en daad bij te staan in de verdediging dezer streken.

Als drostinne had Caecilia van Hamal dus te zorgen voor de verdediging van Echt en het Slötje. Nu stellen we ons voor, dat toen het oorlogsgevaar grooter en grooter werd en toen Maximiliaan van Oostenrijk met zijn legers op het ambt Montfort en met name op het Slötje aanrukte, dat toen als een dappere landsvrouwe de drostinne op haar post was. En dit was op het Slötje vlak op de grens van Gulick en Gelder, waar de geweldige slag opgevangen en zoo mogelijk teruggegeven moest worden. Door hare tegenwoordigheid aldaar, zouden de krijgers aangevuurd worden, om kost wat kost het Slötje te behouden.

Reeds merkten we op, dat de belegerden zich uiterst dapper gedragen hebben, en dat zij alleen door de groote overmacht gedwongen, zich gedurende den nacht uit het Slötje hebben terug getrokken. Maar nu is de groote vraag: Wat is er met de drostinne gebeurd? De sage verhaalt immers, dat ze door een tragischen dood zou omgekomen zijn bij deze gelegenheid. Ze zou n.l. door de Echtenaren zelf, dus alvorens zij uit het Slötje vluchtten, onthoofd zijn en daarom vervolgt ze het Echter volk tot aan het laatste geslacht!

Wanneer we nu aannemen, dat de sage een kern van waarheid bevat en alleen eens veronderstellen, dat Caecilia werkelijk onthoofd is, ligt dan niet de vraag voor de hand. Waarom?

Hier blijft tot nog toe de geschiedenis voor ons althans het antwoord schuldig. Heeft de drostinne op de een of andere manier verraad gepleegd, is ze misschien te hardvochtig of te veel eischend geweest voor de dappere verdedigers en verlangde ze volhouden tot den laatsten man, of wilde ze misschien de vlucht uit het Slötje beletten, wij weten het niet, maar het blijft mogelijk, dat een dezer redenen de oorzaak is geweest, dat de Echtenaren haar uit den weg ruimden, die, zooals het te voorzien was, door haar verzet zooveel onheil zou brengen over stad en land.

Wanneer Caecilia van Hamal in het jaar 1498 onthoofd werd, hetgeen we aannemen, ofschoon we er tot nog toe geen eigenlijke historische bewijzen voor vonden, dan moet deze vrouw niet meer eene ongehuwde jonge juffrouw geweest zijn, zooals men wel zou afleiden uit den naam „Juffrouw zonder kop", maar eene vrouwe op jaren. Want reeds in 1467 komt ze voor als echtgenoote van Willem van Vlodrop, zoodat ze minstens tusschen de 50 en 60 jaren moet geweest zijn bij haren dood.

In de geschiedkundige stukken over haar, welke documenten vooral te vinden zijn in het Roermondsch Archief (Sivré: Inventaris van het Roerm. Arch.) vonden we haar familienaam in verscheidene schrijfwijzen aangegeven. Nu eens wordt ze genoemd *Caecilia van Hamal en Elderen,* dan weer *Caecilia van Hamell (Hammelen, Hamel)* en verder meestal alleen *Caecilia van Elderen.*

Haar geslacht is volgens dezen naam afkomstig van het Belgische plaatsje Elderen, gelegen in de buurt van Tongeren.

Omstreeks denzelfden tijd van deze Caecilia verbleven meerdere leden dezer familie in de omgeving van Echt, welke familie van Hamal wederom in verband staat met de familie in de Horst, welke woonde op het Kasteel (nu hoeve) van dien naam.

Men stelt Caecilia van Hamal, alias Juffrouw zonder kop voor, als zijnde een slechte, of strenge vrouw, die zich wegens hare wandaden of haar wanbestuur den haat der bevolking op den hals haalde en men meent zoodoende een oplossing gevonden te hebben op de vraag, waarom ze eigenlijk onthoofd werd en waarom zij in *spookgestalte* moet blijven dolen rondom het Slötje. Ook de kisten met geld voor kerk en armen spreken van onvoldane schuld.

De geschiedbronnen zouden ons eene tamelijk zekere karaktereigenschap van deze historische Vrouwe geven, wanneer zij slechts in voldoende materiaal ter beschikking stonden.

Slechts enkele fragmenten halen wij over haar persoon aan waaruit wij niet genoeg kunnen besluiten aan welke misdaad Caecilia van Hamelen zich heeft schuldig gemaakt om door de Echtenaren en het garnizoen onthoofd te worden.

„Op Sinte Lucas avent des heyligen evangelist (17 Oct. 1467). De prior en het convent der reguliere kanonniken van het klooster van Sint Elisabeth, gelegen in het land van Horn, vergunnen aan Willem van Vlodrop, ridder, erfvoogd van Roermond en zijne echtgenoote, vrouwe Caecilia van Eldern, om wanneer ze zulks willen of kunnen

tot den eeuwigen dage toe terug te kunnen koopen de door hen aan dat convent verschuldigde jaarrente van dertien overlandsche rijnsche guldens, gevestigd op hunnen hof te Assel (Asselt)" etc. (Sivré, Roerm. arch. II).

Deze erfcijns wordt in 1468 door dit echtpaar verkocht aan Gadert Melter, deken van den H. Geest te Roermond, ten behoeve van het kapittel aldaar. (ib.)

Bij een brief van 22 December 1485 verklaart het kapittel *„om sunderlinge gunsten ende vrintschappen wille"* dat Willem van Vlodrop en zijne echtgenoote Caecilia van Eldern dezen cijns tegen een bedrag van 200 rijnsche gulden kunnen terugkoopen. (ib.)

Deze „vrintschappe" van Willem en Caecilia met het Roermondsch Kapittel doet „iets" van hunne godsdienstige gezindheid uitkomen alsmede de volgende aanhaling.

„1486, 1 October. Op Sinte Remeysdach.

Willem van Vlodrop, ridder en erfvoogd van Roermond en zyne echtgenoote Caecilia van Hamell en Elderen verklaren, dat de voogden van Roermond ten allen tyde in den herfst aan het begynhof aldaar een varken geschonken hebben; zij bevestigen dit previlegie onder voorwaarde, dat de pastoor van dat hof on Zon- en feestdagen „op ten stoele der wairheid" (preekstoel) voor hem, zyne voorouders en nakomelingen het gewone gebed zal doen." (ib. III).

Nu kan natuurlijk in latere jaren en vooral in haar regeeringstijdvak als drostinne, veel veranderd zijn èn in het optreden van Caecilia van Hamal zelf in haar ambt èn in de genegenheid van het volk ten haren opzichte. Het is bekend dat drossaards en drostinnen wel eens onbarmhartig streng konden zijn.

Maar hierover wachten we nog op de uitspraak der geschiedenis, welke *ons* ten minste, in dit punt weinig licht gegeven heeft. Het is niet onmogelijk, dat na een vlijtig onderzoek hier of daar wel verspreide documenten te vinden zijn, welke ons de geheimen van het Slötje kunnen openbaren en die een licht werpen op het bloedige drama, dat zich hier in den donkeren winternacht heeft afgespeeld.

Tot zoolang schorten wij ons oordeel op, of Caecilia van Hamal schuldig, of niet, veroordeeld werd en of zijzelf door het nageslacht moet beschouwd worden als eene verraadster, of als eene heldin, als hardvochtige of eene plichtgetrouwe landsvrouwe.

Echter Familienamen,

omstreeks het jaar 1700.

De lijst, welke we hier laten volgen, geeft de namen weer der familiën, die omstreeks het jaar 1700 te Echt en omgeving woonden.

Voor velen immers zal het belangwekkend zijn te weten, of reeds voor meer dan 200 jaren hunne voorvaderen te Echt woonden, of dat deze in latere jaren eerst naar Echt verhuisden van uit een vreemde plaats.

Met tamelijk veel zekerheid kan men daarom zeggen (wanneer men in de volgende lijst zijn familienaam vindt) dat zijn familie reeds eeuwenlang verbonden is met den naam en den grond van Echt.

Vooraf echter eenige opmerkingen. Vele namen werden, zooals men ziet, vroeger eenigszins anders geschreven dan tegenwoordig, maar toch is door de eeuwen heen het wezen van den naam meestal zóó bewaard gebleven, dat hij licht terug te kennen is.

Wij vonden nergens een zekere volledige lijst van Echter ingezetenen, zooals men die tegenwoordig gemakkelijk zou kunnen vinden in de registers van den burgerlijken stand, maar we hebben naam bij naam verzameld en deze lijst hier weergegeven.

Hieruit volgt, dat de lijst natuurlijk hare gebreken, vooral die van onvolledigheid zal hebben en als zoodanig zal men haar dan moeten aanvaarden.

Dat hier de namen weergegeven worden van familiën, die om het jaar 1700 te Echt woonden, sluit niet uit, dat vele dezer familiën reeds eeuwen te voren ook alhier verbleven. Van eenigen kunnen we met zekerheid zelfs zeggen. dat men hunne namen reeds tegenkomt in het jaar 1400.

Ook van Ohé en Laak, welke plaatsen vroeger burgerlijk en ook kerkelijk tot Echt behoorden, laten we de namen volgen van eenige familiën, die vroeger aldaar verbleven.

Echt.

Abrahams
Adami
Adolph
Aelberts
Aelertz
Aelmans
Aan den Joeden Port
Aesterberghs
Backhuys
Baeten
Baldeglesias
Baeten
Berghs
Bernage
Bernart
Beulmans
Beunen
Biessen
Bisschops
Bocken
Bollen
Borckelmans
Bormans
Boshuysen
Bosmans
Broixkens
Canters
Carissen
Carpentier
Cevers
Clant (de)
Clermonts
Cleuts
Cleven
Cleynen
Cloesmans
Cox
Crausen
Cremers
Crijns
Crommen
Custers
Daelders
Delsingh
Den Pottencremer
Denys
Der Ramecker
Der Smied
Der Spielman
Dieben
Dielmans
Dieters
Dilsen
Dircks
Dormans
Driessen
Eck
Eenckens
Ehemons
Engels
Everaeds
Evertz
Eugarias
Forstier
Franssen
Frencken
Gabriels
Geeten
Gelissen
Genougen
Gerardus
Geyen
Geurts
Giebels
Gielen
Glauw
Golsteyn
Grancier
Graus
Griens
Groenen
Guilickers
Gyselaers
Gysen
Gyskens
Hackbour
Haecken
Haegeraets
Halffen
Hamens
Hannens
Haren
Hartmans
Heldens
Helgers
Hennegeld
Hex
Heynen
Hillen
Hoetmaeckers
Hogen
Hoolst
Houben
Houwers
Horst
Hovelmans
Huben
In der Wertt
Ingendael
Ingendonck
Jacobs
Janssen
Jaspers
Jeucken

Joisten
Joosten
Kirchhoffs
Knoips
Krynen
Lamberts
Lendericks
Lenssen
Leurs
Loemen
Looffers
Loomans
Lucas
Luiten
Maiolé
Mangelmans
Maroyen
Meerloe
Meerten
Mengels
Mertens
Metty
Meuleneers
Mevissen
Meyers
Ministre
Molstroei
Montfoorts
Morss
Muldens
Noë
Nyssen
Oddaer
Omloe
Op den Camp
Opt Hevlen Kempke
Opgen Endt
Opt hogen Berck
Otten

Oyen
Paulsen
Pavinowits
Perriens
Philips
Pustiens
Quickx
Raemaeckers
Raetz
Remers
Reutten
Reynders
Roberts
Ronckers
Roosen
Roosendael
Rossum
Routten
Ruyters
Salden
Sampers
Scheyven
Schillings
Schoolmeesters
Schroers
Slangen
Simons
Smeets
Smidts
Smiets
Smits
Soutzen
Spannebrouck
Specken
Spelt
Stass
Stassen
Stelten
Stevens

Stocx
Storms
Strous
Suelen
Swilliens
Thoelen
Thyssen
Tho Catzbroick
Tho Cruchten
Tho Heinsberg
Tonissen
Tonnaer
van Aldenborgh
van Alenhorst
van Aken
van Baeckhoven
van Berckelaer
van Boecket
van Brakele
van de Beek
van den Bongaert
van den Dries
van der Crabben
van der Leeuwe
van der Vlim
van der Vorst
van der Weyden
van Dyck
van Echt
van Eyll
van Nabent
van Halbeeck
van Helden
van Hinsbergh
van Huys
van Kouck
van Laer
van Laeck
van Langenacker

van Lin
van Poll
van Saeffelen
van Steyn
van Thoor
van Ulfft
van Vlodrop
Verculen
Verstegen
Vincken
Voermans
Vrancken
Vrehen
Vrencken
Vos
Vulders
Wackers
Wajong
Wambaghs
Wassenbergh
Welters
Wevers
Willems
Wilms
Wollersheym
Wustenraedt
Wynen
Zeelen
Zuylen
Zwammen

Pelj.

Ang Leilffart
Arets
Baeren
Beckers
Berlo
Bisschops
Boenen
Bongaerts
Bocken
Bovendeert
Bucks
Carpentier
Chattelain
Claes
Clasyilcos
Clerx
Clericx
Cleuts
Cloetz
Conen
Craenen
Cremers
Cuypers
Daemen
Deben
Delen
Dieters
Diricks
Engelen
Freen
Gevers
Gielen
Golsteyn
Gorissen
Gradus
Gyseler
Haversmit
Hengelen
Hoemans
Hulsen
Jaecken
Janssen
Jenissen
Jeucken
Lenaerts
Loeffens
Maessen
Meerten
Melters
Meuwissen
Moelres
Naeben
Nolens
Op gen Endt
Op to Camp
Op to Wijer
Postens
Raemaeckers
Rubberix
Schetters
Schoenmaecker
Slangen
Slichten
Smeets
Soetemans
Stelten
Strythagen
Suylen
Thissen
Thoris
Tho Rutzekoven
van Berckeler
van den Berg
van den Bongart
van Dyck
van Lovenich
van Oest
van Tiegelen
van Weckbergh
van Werde
Vencken

Vergoossen
Vloegels
Voes
Vos
Vreihen
Wolfs

Berkelaar.

Aben
Aelerts
Aelmans
Antony
Cleinen
Derick
Der Halffe
Gelissen
Gyskens
Hoetmaeckers
Heinrichs
Heythuysen
Jorissen
Kantertz
Knyps
Mevissen
Op de Coul
Op gen Einde
Poulen
Philips
Raemaeckers
Ruymen
Ruyters
Salden
Schoenmaeckers
Schroers
Smeets
Swilliens
To Cruchten
van Herckenbosch
Verculen
Voltz
Vos
Werens
Wynen
Zeelen

Hingen en St. Joost.

Ang Heye
Baer
Beckers
Cleuters
Cleven
Connen
Cranen
Cuyelt
Dieters
Diricks
Evertz
Gangoff
Goirdts
Goltsteyn
Heinen
Hermans
Ingen Reyp
Janssen
Jenissen
Kupers
Meuwissen
Moeleners
Moors
Nyskens
Paelen
Pulen
Scheyven
Scheurs
Soetermans
Storms
van Biesel
van Dieteren
van Erbrugge
van Haeren
van Helden
van Oirsbeck
van Opspring
van Werde
Vergoossen
Wingarts

Sleck.

Beckers
Berlo
Coenen
Cremers
Engelen
Maessen
Meerten
Mevissen
Pustjens
Stevens
van Neer
Vos

Ophoven en Aesterberg.

Aesterbergh (Oph.)
Crans (O)
Geurts
Graus (O)
Housmans (O)
Moeren (O)
Pustjens
Ruymen (O)
Stocx
van Kempen
Voss (O)
Wambach (O)
Zeelen

Brouck (Gebroek).

Aesterberch
Berlo
Cranssen
Collé
Daemen
Dietters
d'Holthuysen
Graus
Hucken
Janssen
Jenissen
Jeucken
Moeren
Moors
Peskens
Philips
Postens
Reynders
Roerkens
Rycken
Slangen
Thomassen
van Bongaert
van Lerop
van Neer
Vrehen
Voss
Wouff

Annedaal en Diergaarde.

Borghgreef
Brouwers
Lenssen
Leyendekkers
van Cruchten
Werens
Willems

Oe (Ohé) en Laak.

Aen de Port
Ang Dyck
Armen
Conen
Franssen
Graus
In de Werdt
Josa
Leinssen
Lenderick
Mentens
Oven
Pavinowitz
Penen
Philip
Raetz
Reinckens
Savelants
Staltz
Thissen
van de Hecks
van Geistinge
van Heill
van Kaldekirchen
ver Loher

De straten van Echt.

In Limburg bestaat een spreekwoord, wel niet algemeen bekend, maar toch nog in gebruik op sommige plaatsen rondom Roermond. Wanneer n.l. aldaar de menschen iets willen aanduiden, dat zeer oud is, dan zeggen ze niet „zoo oud als de wereld" of „zoo oud als Mathusalem", maar dan zegt men: *„Zoo oud als de straten van Echt!"*

Dit spreekwoord geeft ons een reden te meer, om met alle recht te gelooven aan het feit, dat Echt oud is, zeer oud zelfs, want in oude volksspreekwoorden en gezegden ligt gewoonlijk een diepe kern van wijsheid en waarheid.

Wanneer die keisteenen eens konden spreken, die de stomme getuigen zijn geweest van zoovele droeve of blijde gebeurtenissen, wat een verhalen zouden we dan te hooren krijgen!

Wat een volkeren, wat een legers hebben deze straten gevolgd, wanneer ze optrokken tegen den vijand. Keizers en koningen, hertogen en legeraanvoerders gebruikten deze straten om langs deze steenen ladders op te klimmen naar overwinning en roem, maar ook als een welkome hulp in hun schandelijke vlucht.

Over de straten van Echt strooide, volgens de overlevering, Keizer Maximiliaan van Oostenrijk zout, ten teeken, dat hij Echt zou verwoesten, wegens den hardnekkigen tegenstand op het Slötje in 1498.

Over de straten van Echt dwaalde op een stormachtigen Septemberavond van het jaar 1804 de groote keizer Napoleon, zoekende naar een herberg, om den nacht hier door te brengen. Het was bij gelegenheid, dat hij een inspectiereis hield, o.a. naar de vesting Sint Stevensweert.

En had Pepijn van Herstal zich maar op de vaste Echter wegen gehouden, hij zoude met zijn gevolg niet vastgereden zijn in de drassige moerassen van „den" Echterbosch. Maar naast deze majesteiten en meer andere, hebben ook minder groote persoonlijkheden door onze straten getrokken. Men denke slechts aan den klepperman, die des nachts met klep en schommelende lantaarn ter veilig-

heid door onze straten stapte, terwijl zijn zware schaduw schoof langs de spitse geveltjes. Dan klonk bij ieder uur zijn klep-slag echoënd door de stille straten, terwijl hij op elk uur zijn toepasselijk versje afriep.

Maar naast dit vredelievend tooneeltje hebben zich ook op onze straten gruweltooneelen afgespeeld. Over de Echter staten heeft bloed gestroomd. Voor moord en plundering hebben deze straten plaats gemaakt, maar daarnaast wederom hebben de oude straten en wegen zich zoovele eeuwen reeds ontrold als bloemige loopers van goudlaken, wanneer de H. Sacramentsprocessie er telken jare stille en plechtig overtrok.

Nu rijen zich de huizen in de straten langzaam aaneen, stijf en strak in een rechte lijn zonder afwisseling schier, stoepen worden voor en na aangelegd langs de huizen, zoodat de straten er meer „stads" beginnen uit te zien. Maar wat moet het vroeger veel mooier zijn geweest met die enge straten vol afwisseling, met die frankische geveltjes der in- en uitspringende leemen huisjes, in schilderachtige onverschilligheid daar neer gezet, alsof een kind ze gehaald had uit een bouwdoos.

Wilt ge nog zien hoe de bouwtrant der Echter huizen er vroeger uitzag, dan kijke men op de gehuchten nog eens gauw rond, voordat 't mooie aldaar ook verdwenen is. Daar is althans nog veel bewaard van het oude Echter huizen-type der kom zelf.

De Geschiedschrijver Bachiene schreef in het jaar 1791 ook over Echt (Deel V, 1791): ***„Het bestaat meestdeels uit eene lange met steenen bevloerde straat, schier huis aan huis betimmerd".*** Dus toen reeds lag de groote straat vooral, begrensd door aangesloten huizen en daar de meeste burgers landbouwers waren, werden de opvaarten voor de karren van de straat afgesloten door groote poorten, welke heden ten dage nog naast vele huizen te zien zijn.

In vroegere tijden had de magistraat veel zorg voor het onderhoud der straten. Aanhoudend vonden we bepalingen, dat ***„alle deese stadtsstraete in behoorlijcken staet van reparatie sullen gesteld worden."*** Ook werden op tijd de „straeten-sypen" gerepareerd, want voor waterafvoer was ook gezorgd. Op de straten stonden van afstand tot afstand putten om drinkwater te putten. In het jaar 1760 vinden we echter reeds binnen en buiten de bruggen groote waterpompen staan, welke vooral goede diensten bewezen in geval van brand.

Om dit gevaar te bezweren mocht men vooral in oogsttijd, wanneer de schuren met graan gevuld werden, niet rooken op de straten op zware straf.

Een order van de Regeerders uit het jaar 1746 luidt hieromtrent als volgt: *„Verboden op pene (op straf) van een halve goudgulden, in de gemeente-straeten binnen Echt, ten minste bij tijde van de oust, toeback te rooken."*

Wij zien dus de gehoorzame Echtenaren van vroeger heel gedwee hun doorgerookt aarden pijpje uitslaan, zoodra ze met hunne schommelende volgeladen oogstwagens de stadspoorten naderen!

Varkens en ganzen mochten niet over de straten patrouilleeren, maar het gebeurde in oude tijden maar zelden, dat men de straten leeg zag van deze knorrende en gaggelende beestjes. Wanneer men zich nu nog wat huifwagens en karren voorstelt, over de straten verspreid, toebehoorende aan landbouwers en vreemden, die binnen de poorten willen overnachten, dan krijgt men een tamelijk juist denkbeeld van onze Echter straten in vroegere dagen.

Zoo komen we tot eene korte bespreking van de oude Echter straten in het bijzonder. Wanneer het Echter Gemeentebestuur er vroeg of laat toe overgaat om op de hoeken der straten naambordjes aan te brengen — iets wat voor eene groote plaats als Echt, die wegens de kloosters en kostscholen veel bezocht wordt, geen overdreven weelde zou zijn — dan kan men zich deze aanteekeningen ten nutte maken. Want het is een plicht voor ons, om de oude namen te handhaven, welke onze voorouders eeuwen lang reeds niet zonder reden gebruikten.

We zullen uitgaan van het middelpunt der kom, n.l. van **de Plats**; zoo noemde men de markt reeds in 1500, 1600, 1700 tot 1900. Een heel enkele keer slechts vonden we den naam van *„Merckt"*, maar dit geeft ons nog geen recht om in onze dagen „markt" te schrijven. Een echt Echtenaar blijft spreken en schrijven „op de Plats" en 't zijn dan ook meest vreemden, die van „markt" spreken. Ook op eenige andere dorpen van Limburg noemt men de markt de Plats of Plaats. Voor goed 100 jaren stond midden op de Plats een flinke lindeboom, de z.g.n. vrijheidsboom, welke aldaar met groote plechtigheid geplant werd door de Fransche Sans-culotten, in het jaar 1798. Maar de boom groeide zóó welig en frisch omhoog, dat hij weldra het heele gezicht benam op raadhuis en torenklok. 't Kwam zelfs zoover, dat de boom-quaestie op de groene tafel terecht kwam

Groote straat (1).

Groote straat (2).

Groote straat (3).

Groote straat (4).

Gezicht op Echt vanuit het Kerkveld (omstreeks 1885).

voor de edelachtbare heeren. De opinies bleken zeer verdeeld. De een zei, dat de boom een sieraad was voor Echt, de ander beweerde, dat men niet eens de klok kon zien en dat het een schande was, dat men er geen brandhout van maakte.

't Schijnt, dat men langen tijd over dezen boom „geboomd" heeft, totdat de zaak eensklaps opgelost werd op een afdoende wijze. Op zekeren wintermorgen n.l., speelde zich in 't holle van den nacht het drama af; de eerste kerkgangers vonden den mooien vrijheidsboom tot aan den grond toe afgezaagd.

Op de Plats komen de voornaamste straten der kom samen. De volgende straten loopen er op uit: De Groote straat, de Wijnstraat, het Vrijthof, het Kerkstraatje, de Jodenstraat, de Steeg, voerende naar de Graaf. De Plats werd eertijds evenals nu aan de Noordzijde begrensd door het stadhuis. En rondom de Plats lagen aan de andere zijden natuurlijk de herbergen, net als tegenwoordig nog 't geval is.

Bovengenoemde geschiedschrijver maakt hier ook melding van en zegt, dat hier op de Plats de wisselplaats was der postwagens. ***„Dewijl Echt",*** zoo vervolgt hij ***„omtrent ter halve wege tusschen Maastricht en Venlo ligt, is aldaar de gewone pleisterplaats der postwagens, die 2 maal 's weeks heen en weer rijden, komende telkens twee wagens, een uit Maastricht en een uit Venlo, die zich daar verwisselen, de bagage van elkander overnemende. Er zijn nabij de kerk twee herbergen, in dewelke de passagiers in den zomer het middagmaal, en in den winter hun nachtverblijf nemen."*** (1791).

Op de Plats loopen uit de oudste en voornaamste straten der kom. Vooreerst „de" straat, de voornaamste, leidt van af de Plats zuidwaarts tot aan de oude Zuiderpoort, welke straat voor de eerste helft genoemd wordt **de Groote Straat** en voor de tweede helft, ongeveer beginnende waar de straat een bocht neemt, **de Bovenste Straat.**

Eertijds, reeds in 1600 en nog in 1700, werd deze straat genoemd de Hoogstraet of Bovenste Straet, waarschijnlijk omdat deze straat, in vergelijking met de aangrenzende straten, eenigszins hooger gelegen is.

De Wijnstraat loopt van de Plats westwaarts naar de oude Maeseyckerpoort bij de Beek.

Men meent, dat de Wijnstraat vóór het jaar 1703, na de Groote Straat gekruist te hebben, rechtdoor geloopen heeft tot aan den Stadsgraaf. Maar in voornoemd jaar ontstond een groote brand in

de Wijnstraat, zoodat na dezen brand de Wijnstraat gedeeltelijk niet meer opgebouwd werd, maar ingekort werd tot op de tegenwoordige lengte.

De naam „Wijnstraat" is eveneens zeer oud en men kan hem, zooals men wel eens probeert, niet afleiden van „de straat, die naar de wei loopt". Dan moest het Weistraat zijn; nu is het Wijnstraat en dialectisch „Wienstraot", wat ons doet vermoeden, dat de naam van „wijn" komt en dat er vroeger op deze straat wijnbereiders woonden, iets wat vroeger in Limburg niet zoo ongewoon was.

Achter den Slagmolen lag vroeger althans, zooals in oude registers te vinden is, een veld, genoemd „de Wijngaard", welke benaming er ons dus op wijst, dat te Echt wijn verbouwd werd. Op de Wijnstraat lagen eertijds eenige karakteristieke huizen, waarvan de meeste echter door verbouwing verdwenen zijn.

Het Vrijthof of liever *„de" Vrijthof* was vroeger aan de noordzijde niet zoo bebouwd als nu, maar vormde meer een open plein, begrensd aan de zuidzijde door huizen en aan de noordzijde door de Stadsgracht. Zooals men weet, bestaat ook te Maastricht een Vrijthof, eveneens een open plein, echter van veel wijdere uitgestrektheid en eveneens gelegen vlak bij de hoofdkerk. Wanneer wij nu weten, dat reeds vóór 't jaar 1000 de Kerk van Echt met hare tienden door eene schenking van Gerberga (zuster van Keizer Otto I) toebehoorde aan het Kapittel van Sint Servaas te Maastricht, dan kunnen we met reden veronderstellen, dat de naam Vrijthof te Echt, wat betreft ligging en oorsprong, in verband staat met dien te Maastricht.

De naam Vrijthof schijnt niet met zoo heel veel zekerheid af te leiden te zijn. Hierover zegt de oud-archivaris Flament ergens: „De „beteekenis is twijfelachtig en heeft tot veel gissingen aanleiding „gegeven: Vrije wandelplaats ten tijde van de keizerlijke palts, die „zich daar bevond, voor het dienstpersoneel; vrijplaats voor mis-„dadigers ten tijde van het Kapittel van Sint Servaas; Freidhof = „Kerkhof, wijl een klein gedeelte tot kerkhof voor vreemden was „afgezonderd. Ik zou denken, dat Vrijthof niets anders beteekent „dan het woord „immuniteiten", dat is plaatsen van een Kapittel en „andere geestelijke instellingen, die het genot van geestelijke vrij-„heden hadden en onder anderen vrij of uitgezonderd waren van „de rechtsmacht van den wereldlijken rechter."

De Jodenstraat voert van de Plats met een buiging naar de oude Noorderpoort, ter plaatse nu nog **„op de Brug"** genoemd. De naam

verklaart zich zelf. Hier zullen wel gewoond hebben de oude Echter families: Abrahams, Rozen, Rozendaal, Adami, Noë, etc. met een Israëlitisch tintje.

De *Stegen* binnen de kom waren de volgende: Een **Steegje** zonder bepaalden naam, loopende van de Jodenstraat naar den Stadsgraafweg.

Een steeg, genaamd de **Gasthuissteeg,** leidende van de Groote Straat naar de Stadsgracht. Deze steeg werd aldus genoemd naar het aldaar reeds vóór 1500 gelegen gasthuis, ter plaatse der tegenwoordige huizen Ruyters.

't Is eigenaardig, dat deze steeg tegenwoordig weer met alle recht genoemd kan worden met den ouden naam, omdat ze leidt naar het nieuwere St. Antonius-gasthuis.

Een beetje verder de Groote Straat opgaande, loopt men ter rechterhand een steeg in, welke de verbinding vormt van de Groote Straat met de Wijnstraat.

Deze steeg droeg vroeger waarschijnlijk drie namen, n.l. de **Creunensteeg** voor het eerste gedeelte, verder de **Hofakker** (een naam, welke op andere plaatsen voorkomt en eenvoudig samengesteld is uit hof en akker) en het derde stuk, uitloopende op de Wijnstraat, genaamd de **Cardoenssteegh** of de **Cardonssteegh.** Het is ons onbekend, vanwaar de namen Creunen- en Cardonssteegh afkomstig zijn, misschien wel van aldaar wonende familiën.

Tegenover deze laatste steeg loopt de **Dekensteegh,** vroeger reeds zoo genoemd, welke steeg de Wijnstraat met het Vrijthof verbindt.

Buiten de oude stadspoorten lagen reeds in 1500, toen het den Echtenaren binnen de grachten te eng werd, verschillende nieuwere straten.

De volgende straten waren reeds in voornoemd jaar flink bebouwd: **Het bovenste End,** de straat, die Zuidwaarts loopt als verlengde van de Groote straat. Een zijstraat van het bovenste End is de **Lindenstraat** en het verlengde dezer straat over de z.g. Palmbrug, heet de **Vernese-steeg.**

Dezen laatsten naam meent men af te leiden van den Spaanschen aanvoerder Alexander Farnese, hertog van Parma, die inderdaad met zijn legertroepen omstreeks het jaar 1579 te Echt gekampeerd heeft.

Maar.... wij vonden in een register van leenakten reeds uit het jaar 1473 de volgende zinsnede: *„des ligt op den middelsten Billick*

an Vernesen stege neven Jans landt van den Pambruggen 1/2 boenre" etc. Waaruit dus volgt, dat de bewuste steeg reeds honderd jaren vroeger aldus werd genoemd en dus met den hertog van Parma niets te maken heeft.

Maar we moeten wederom terugkeeren naar de Zuiderpoort op de Bovenste straat. Een prachtige breede weg, „de weg der toekomst" ligt vóór ons en brengt ons Oostwaarts naar het station, Schilberg en Peij. Deze weg is nu reeds met zijn mooie opgaande lindeboomen een sieraad voor onze plaats en de geliefkoosde wandelweg voor de Echtenaren.

Eertijds noemde men deze straat de **Nieuwstraet,** omdat zij „nieuw" mocht heeten tegenover de oude straten binnen de vesting. Reeds in 1700 echter noemde men haar de **Peyerstraet** en deze naam heeft zich tot nu toe gehandhaafd. Men hoort wel eens van **Boschstraat** en **Emmalaan** (naar de Koningin-moeder) voor het met boomen beplante gedeelte.

Een zijsteeg ter rechterzijde der Peyerstraat noemde men de **Halbekersteegh,** welke zijsteeg voert naar het buitenveld. Daartegenover ter linkerzijde van de Peijerstraat ligt de lange verbindingsweg van voornoemde straat en de St. Jorisstraat langs de Stadsgracht.

Waarschijnlijk werd vroeger deze steeg ook genoemd de **Bongersteegh** of nog duidelijker de **Boomgaardsteegh,** naar aanleiding van een boomgaard, die toen evenals nu nog langs deze steeg gelegen was.

Deze weg nu, **„op de Graaf"** genoemd, werd eertijds **de Rengraeff** of **Rein-(grens)-graeff** genoemd, met eenzelfden naam dus als de graaf zelf. Ook sprak men echter kortweg van: **op den Graeff.**

Nog rest ons **de Diepstraat,** de diep gelegen straat ten Noorden der kerk en eveneens aldus genoemd de straat leidende naar Berkelaar. 't Zou goed zijn een dezer straten bij gelegenheid te herdoopen en b.v. aan den weg naar Berkelaar den naam te geven van Berkelaarderweg, zooals deze weg ook heet, zoodra hij de kom verlaten heeft.

De mooie, schilderachtige Diepstraat onder de linden, welke straat vooral des zomers in zon en schaduw, met hare veel behouden puntgeveltjes een zeer mooi dorpsgezicht oplevert, heeft als verlengde vanaf de Noorderpoort de **Sint Jorisstraat,** verbasterd helaas tot Jeurstraat. Deze straat splist zich in 3 takken. De tak links buigt om aar de richting Sint Joost en wordt verder genoemd de **Roer-**

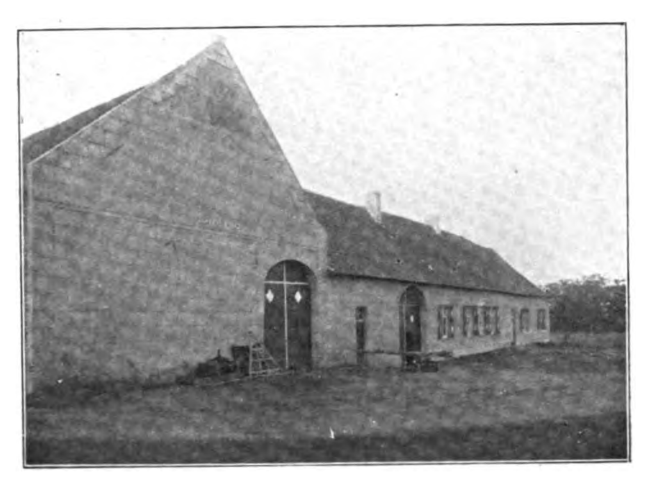
Diepstraat.

Vrijthof.

Bosscherhof.

Zwaantjeshof.

mondsche weg. De tak rechts voert naar Schilberg en naar het Kerkveld. De middentak voert naar het gehucht Hingen en werd daarom genoemd **Hingenderstraet of Hingelderstraet.** Deze weg is tot waar hij den Rijksweg raakt, met boomen beplant, in 1898, bij de troonsbestijging onzer geëerbiedigde Koningin en werd van af dat jaar herdoopt in **Wilhelminalaan.**

Zoo ontstaan de nieuwe namen naast de eeuwenoude, maar alle zijn ze ons dierbaar en waard om door ons onderhouden te worden, omdat de straatnamen een groot stuk geschiedenis zijn onzer plaats. En wanneer wij gaan door „de oude straten van Echt", waarin met de harde keien de heele geschiedenis onzer geboorteplaats gestampt is, over die straten, die een tooneel zijn geweest waarop zich zooveel Echter vreugd en leed heeft afgespeeld, dan komen ze ons veel aantrekkelijker, veel dierbaarder voor. Want ook voor onze kleine levensgeschiedenis waren de straten de harde leien, waarop onze levensloop gekrast werd. Over deze straten werden we immers gedragen ten doop, we hebben er over gekropen en gesprongen en gezongen, kris en kras, maar ook rechtdoor onzen weg vervolgd, wanneer de ernst des levens kwam.

Eens brengt men ons ter ruste over de oude straten van Echt! Zoo speelt de geschiedenis van den mensch voor een groot deel op de straat, maar ook zoo speelt de geschiedenis van een volk zich grootendeels af op de pleinen en straten zijner plaats. En daarom zijn ons dierbaar, die lange bladzijden der oude straten, waarin de heele geschiedenis als gedrukt openligt voor ons heele volk!

De Beek.

Ten Westen van Echt stroomt sedert eeuwen de Beek, zoo noemt men hier kortweg den waterweg, welke in de aardrijkskunde op school genoemd wordt de Geleen. Maar een Echtenaar kent geen Geleen, maar alleen de Beek, of de Molenbeek. Gedurende vele eeuwen reeds is de Beek een zegen geweest voor onze plaats. Nu is de Beek één met Echt, als 't ware vergroeid met de geheele omgeving; zóó zelfs, dat men zich onze geboorteplaats niet kan voorstellen zonder de Beek, zonder de grachten, zonder water rondom.

En toch, er is een tijd geweest, dat geen water, geen Beek en geen Graaf langs of rondom Echt stroomde. Er is een tijd geweest, dat de bewoners totaal verstoken waren van den zegen van het tegenwoordige water-overal.

De Beek was onbekend en dus onbemind en ongebruikt voor Echter groot en klein en stroomde ergens door de groene weiden tusschen Roosteren en Aasterberg en liep daar uit in de Oude Maas. Zeer waarschijnlijk lagen reeds op deze beek één of meer watermolens.

Nog heden ten dage noemt men het veld, waar de oude bedding der Beek ligt, de Oudemolenbeek en ter plaatste is nu nog bekend de Oudemolenbeekstraat.

Daar stroomde vroeger onze Beek op een afstand van ongeveer een half uur van Echt. Dit was vóór 't jaar 1300.

Op eene oude kaart uit de bekende atlassen der Gebroeders Blau vond ik Echt op minstens een kwartier afstands gelegen van de Beek.

Maar de tijden veranderen. Tusschen de jaren 1300 en 1350, of nog vroeger, viel Echt een groote, weliswaar, maar een dure eer te beurt.

Onze plaats werd n.l. tot stad verheven. Het juiste jaartal, waarop dit gewichtige feit plaats had, weten we niet, maar reeds in 1343 komt Echt voor onder de Geldersche steden. Wij veronderstellen echter, dat Echt nog vroeger tot stad verheven werd.

Hoe 't zij, Echt werd tot stad verheven met stadsrechten natuurlijk, maar ook met stads.... plichten!

En de Echter magistraat dier dagen moet wel een gevoel gekregen

hebben als van iemand, die een olifant cadeau krijgt. Want wie kan zich een stad of ook maar een stadje dier dagen van aanhoudenden oorlog, belegering, plundering en geweld voorstellen, zonder een flinke verdediging van muren, wallen en grachten?

Muren waren om Echt wel te bouwen, grachten waren wel te graven, maar vanwaar het water, dat de grachten voortdurend zou vullen?

'T Zou een zwak stadje worden, zonder watergrachten. Maar wie zwak is, moet slim zijn! En slim waren onze voorvaderen! Want toen ze vergaderd waren om over deze groote moeilijkheid te spreken, toen moet plotseling het fiere besluit door de raadszaal geklonken hebben: „Dan halen we de Beek of desnoods de Maas!"

En hun energiek besluit werd uitgevoerd, want hun Heer, de Graaf van Gelder, zal er wel met zijn geld en werkkrachten achter gezeten hebben. Men graaft van af ongeveer de tegenwoordige grenzen van Roosteren door weiden en velden eene nieuwe bedding, recht en diep als een kanaal in de richting van Echt en men noodzaakt aldus de oude Molenbeek om deze nieuwe bedding over te nemen. Wat een werk dit geweest moest zijn, in dien tijd, om dit kunstwerk aan te leggen, laat zich begrijpen, temeer daar de Beek over eene andere bestaande beek moest heen geleid worden. Nog heden ten dage is dit te zien ongeveer op de grens van Roosteren en Echt, waar de Beek over de Canjelbeek heen stroomt.

Volgens de bekende kaart van Echt uit 't jaar 1550 en ook volgens het getuigenis van oudere menschen, die het weer weten van „hooren zeggen", zou vroeger de Beek geloopen hebben van Ophoven tot ongeveer aan Echt, vlak naast den Ophoverweg. Later, doordat de Beek haren loop wijzigde en misschien ook al, doordat de modderige veldweg van richting veranderde, heeft de Beek den weg verlaten, zoodat langzaamaan tusschen Beek en weg een flinke strook land is vrijgekomen. Zelfs meent men, dat de Ophoverweg zelf vroeger eene Beek is geweest. Maar dit is niet juist.

De kunstmatige aanleg der Beek is verder te zien aan hare hoog gelegen bedding, die den waterloop betrekkelijk hoog boven de lager gelegen grensvelden doet uitkomen. Dit bracht ook dit voordeel mee, dat in tijden van gevaar de Beek gemakkelijk „doorgestoken" kon worden en men aldus in korten tijd de lager gelegen omgeving onder water zetten. De Loop werd aldus een soort sterke waterlinie!

Bovendien, wanneer men de kaart beschouwt, ziet men, hoe de

Geleen of Beek plotseling op Echter grondgebied gekomen, een Oostwaartsche bocht neemt, welke niet op natuurlijke wijze te verklaren is. Het lijkt, alsof men met geweld de blauwe ader der Beek aan de nieuwe zwakke vesting vastgebonden heeft met de banden der bruggen, om zoodoende het zwakke stadje door eene nieuwe levenskracht te versterken. [1])

Nu was Echt krijgsvaardig. De gegraven ringgracht „de Graaf", welke om de geheele versterking liep, stroomde nu vol water. Aan de Zuidzijde der plaats werd zelfs een dubbele gracht-versterking aangelegd en de Westzijde vooral werd versterkt, doordat naast de breede Beek nog eene gracht gegraven werd, van haar gescheiden door een opgeworpen dam. Deze gracht is later gedempt en over de heele lengte in tuinland veranderd. In de verte lag het ondoordringbare broek en bosch het Doordt, waarin het sterke Slötje als een dappere voorpost op den loer lag, in de onmiddellijke nabijheid der grens Gulick—Gelder. Van dien kant kwam gewoonlijk de vijand.

Door de Beek was het vroegere stille, doodsche, boersche dorp plotseling geworden een vief stadje, met rechten, waarop magistraat en burgers groot gingen.

De vesting was klein, maar als grensplaats van Gelder van groot belang. Nu het water stroomde langs huis en erf, nu spiegelden zich de puntgeveltjes der huizen in de diepe ringgracht, die als een blinkende gordel van staal, het stadje vast in elkaar snoerde.

En de Beek, zij leek nu op een blinkenden sabel aan de zijde van een krijgsman.

Ongetwijfeld, wij herhalen 't, heeft het graven en het afleiden der Beek veel tijd en geld gekost, maar daarom brengen we nu nog hulde en dank aan de energieke mannen van vóór 600 jaren, die ons dit onschatbare voorrecht bezorgd hebben.

Water is er nu in overvloed voor mensch en dier, water schier langs ieder huis, aan welk gerief wij zoo gewoon geraakt zijn, dat wij er nauwelijks aan denken. Wanneer wij ons even indenken in

---

[1]) Dat een dergelijk waterwerk uitgevoerd werd om de stad te versterken, schijnt zoo zeldzaam toch niet geweest te zijn in die dagen.

Omstreeks derzelfden tijd immers, zoo lezen we in 't Limb. Jaarb. (1915 pg. 167) werd ook te Roermond in het jaar 1342 een verdrag gesloten met den Heer van Horn om den loop der Maas, die bij Horn liep, nader bij de stad te brengen. Ook Roermond werd eerst enkele jaren vroeger tot stad van Gelder verheven.

den ouden tijd met die bekrompen middelen op allerlei gebied, dan leeren we kennen de waarde en den zegen, dien de Beek ons bracht.

Wie denkt hier niet aan die oude leemen of houten huisjes van vroeger, met hunne rieten of strooien daken, aan den tijd, toen men op de torens of hooge gebouwen nog geen bliksemafleiders kende.

Wee! het dorp of de stad, waarin de bliksem of het vuur viel! Men stookte meestal hout of turf en hoe dikwijls sprongen de vonken uit den schoorsteen op het strooien dak. Aan blusschen viel dan zoo zelden te denken. Want het vuur dreef als water van dak op dak. Hoe dikwijls is Echt nu al afgebrand, ondanks zijn water overal; veel erger zouden die rampen geweest zijn zonder het water, zonder de Beek.

Water was er nu in den zomer, wanneer de dorstige koeien en paarden, ganzen en schapen, tegen het luiden der avondklok huiswaarts keerden van wei en veld en eerst nog hun dorst kwamen lesschen aan de frissche stroomende Beek.

Water was er nu in den winter, wanneer de Beek „doorgestoken" werd en de lager gelegen Loop een spiegelglad ijsveld bood, vlak aan huis.

De Kerk zelfs profiteerde van de Beek, want tot afsluiting van het Kerkhof groef men eene gracht rondom, welke graaf gevoed werd door het water uit de Beek.

Ook het Huis Verduynen, buiten de stadsgrachten gelegen, vindt nu in het water der Beek, dat zijn ringgracht vult, eene welkome hulp en beveiliging.

En wie heeft meer van de Beek of Graaf geprofiteerd dan de Echter jeugd?

De Maas was voor den Echter jongen te ver, maar de Beek met dat altijd blinkend en levend water, dat was voor hem de blanke reuzenmagneet, die hem onweerstaanbaar aantrok.

De Beek, dat was voor den Echter jongen door de eeuwen heen „zijn reuzenideaal"!

Wie kent niet al die historische plaatsen van Ophoven tot aan de Slagmolen toe? Welke Echter jongen heeft niet gehoord van de Zwaoj, of angst gehad voor de Krunkel, waar je volgens jongensphantasie wel zevenmaal kopje-onder gaat, of zijn leven gewaagd aan den schuimenden Nèrd, achter den Watermolen. [1])

---

[1]) „Nerd" of neer is een Limburgsch woord, dat draaikolk beteekent; daaraan zou het riviertje „de Neer" zijn naam ontleenen, wegens zijn vele draaikolken.

De beek is een waterweg, waarover zooveel lief en leed onzer jonge jaren weggedreven is. Want ook de Beek is een Echter straat, waarover een groot stuk geschiedenis is afgerold naar de vergetelheid. Maar wat wij van de Beek wisten, dat hebben we aan de vergetelheid willen ontrukken en hier willen vastleggen tot leering van onze lezers en tot dankbaarheid aan onze voorvaderen, die eertijds de Beek haalden, tot een zegen onzer plaats.

Oude Wegen.

Naast de oude bruggen in en om Echt, hoort een lijst van oude Echter wegen. Evenmin als de lijst der oude bruggen volledig zal zijn, zal het deze lijst zijn. Het zou overigens bijna onmogelijk zijn, om zonder kadastrale kaarten uit vroegere eeuwen, eene volledige lijst samen te stellen, van de ontelbare bosch- en veldwegen uit het uitgestrekte land van Echt. Wij voelen ons al voldaan met het resultaat weer te geven van de aanteekeningen, stuk voor stuk genoteerd, van de straten, wegen, veldnamen en waterwegen uit vroegere eeuwen.

Wij zijn er zelf het meest overtuigd van, dat deze lijst met tientallen van namen te vermeerderen is, maar men neme ze, zooals ze is, in hare onvolmaaktheid. De namen zijn uit de Echter geschiedenis der 18e eeuw.

Over de straten der Echter kom hebben wij reeds genoeg gesproken, dus hier worden vooral veld- en gehuchtwegen genoemd. De voorafgaande lijst bevat de groote wegen, de z.g. heerbanen, welke buiten Echt liepen. Wij vonden dit lijstje in het reeds bij de „oude Bruggen" besproken geding tegen Ohé en Laek.

„Specificatie der herbaenen buiten de stadt Echt gelegen:

Ten eerste de landpassagie van Ruremonde.

Ten tweede de landpassagie van Maseyck, Ohé en Laeck door Echt over de Puppinsbrugge over Vucht, Aechen ende andere plaetsen.

Ten derde de landpassagie van Sint Stevensweert door Bracht naar Ruremonde.

Ten vierde de landpassagie van Sint Stevensweert op Montfort.

Ten vijfde de landpassagie van Sint Stevensweert op Vucht, Susteren etc.

Ten zesde de landpassagie van Maesbracht op Echt.

Ten zevende de landpassagie van Echt op Ruremonde.

Ten achtste de landpassagie van Ruremonde langs den Munnichsbosch over den Echterbosch op Vucht ende Aechen".

Veldwegen.

Aesterberghstraet.
Berckelaerswegh.
Brandwegh.
Broeckerstraet.
Breulderwegh.
Capellestraet.
Cruchterstraet.
Daelderwegh.
Eghterwegh.
Endepoelstraet.
Groenewegh.
Grubbenstraet.
Haeverderwegh.
Helleweghske.
Herwegh - Heerwegh.
Hexeweghske.
Heypleckenstraet.
Heijstraet.
Hilkenswegh.
Holenwegh.
Holtstraet.
Kommenerwegh.
Landstraet.
Lisstraet.
Leyestreegh.
Lyckwegh.
Maenstraet.
Maesstraet.
Mereweghske.
Meysendaelwegh.
Mistwegh.
Nootwegh.
Ophoverwegh.
Oude Molenbeekstraet.
Paelwegh.
Peulewegh.
Pleckskenswegh.
Pullsteegh.
Ruremondschewegh.
Ruyterswegh.
Sacramentswegh.
Secretarisweegske.
Slonsersteegh.
Taterwegh.
Trompetstraet.
Uilenstraet.
Vulenstraet.

Plaatsnamen.

Aen de alde maes.
Aen de appelbemden.
Aen de Balmbrugge of
„ „ Palmbrugge of
„ „ Paumbrugge.
Aen den blauwen steyn.
Aen de Bruell (Brull).
Aen de Eiche Struick.
Aen den Erd.
Aen den Halbeekerbaand.
Aen de Hoogbrugh.
Aen de Galg.
Aen den Geuzenkerkhoff.
Aen de Kromvoeren.
Aen de Lavijdt.
Aen den Maesdijk.
Aen de Mortel.
Aen den Paardsgriend.
Aen den Peirebouw.
Aen de Schinckelekoel.
Aen de Sloesen.
Aen den Steen.
Aen de Wolfskcel.
Aen den Zandkuil.

Aen het Cuyelt.
Aen het Hagelkruis.
Aen het leeser Brughske.
Aen het Lellifert (Lelfert).
Aen het Meulenbreulken.
Aen het Salenbroeck.
Aan het Steenen Kruys.
Aen Swaantjeshof.
In de aldezuster.
In den Bannet.
In den Brand.
In de Cargats Koel.
In de Custerleij.
In de Doordt.
In den Endepoel.
In de Geer.
In de Heylekamp.
In den Hunnekuil.
In den Hingendergrond.
In de Kattekoel.
In de Kempen.
In de Kenis (Keny).
In de groote Breul.
In de kleine Breul.
In de Koel.
In de Lillbemden.
In de Lisbemden.
In den Molenkamp.
In d'otermans Sleijde, genaamd
het Weerstuk.
In de Pootwinkel.
In den Sleckerbongart.
In de Siep.
In de Slont.
In de Sloes.
In de Sloesbemden.
In de Soyerkamp.
In de Zooi.
In Zwaantjesbreulken.
In Zwaantjesveld.
Langs de Croen.
op den altwaterbaend.
op den armenhoff.
op den Bijenberg.
op de achterste Bellick.
op de middelste Belcken.
op de kleine Bellicke off
op Tesserkamp.
op den Boeckhorst.
op den Bollenberg.
op den Calverenkamp.
op Contelmo.
op de Commel.
op Corboschveld.
op Coxweert.
op den Distelcamp.
op de Dreesen.
op de Echterhei.
op den Echter hulterencamp.
op den Echterweerd.
op het Etsbroek.
op den Franckenberg.
op de Gemeenteloop.
op het Ham.
op het Hambroek.
op den Haverhoff.
op Heytissen.
op de Heuvelkens.
op den Hoffaert.
op Hoofdvoren.
op het Hoogven.
op het Hultie.
op het Kerkveld.
op het Keutersveld.
op den Kuiperbosch.
op het Kleef.
op de Kleine Heijde.
op Koekelsberg.

op Kageray.
op den Kokelskamp.
op het Kraenelen.
op den Kreeckelbergh.
op den Krommengraeff.
op den Leesenmerckt i. d. Echter Weerd.
op de Loop.
op den Lubbegriend.
op den Maserenkamp.
op nieuw Zwaantjeshof.
op het Ooster.
op Ophoverhoff.
op het oud Tumveld.
op Pastoors heideland.
op het Roth.
op Schriverskamp.
op den grooten Spick.
op Sint Anna griend.
op St. Jacobsgriend.
op het Sleutje.
op sprangs Volderen.
op den Steenakker.
op Stormekamp.
op den Verkenstert.
op den Heerbaend.
op de Vlote.
op de Vosse aerde.
op den Vreebosch.
op den Vijgenbergh.
op het Wachelderholt.
op het IJsselt.

Beken.

Canjelbeek.
Haver of Roterbeek.
Nelisgraef.
Middelsgraef.
Molenbeek.
Rengraeff - Rijngraeff.
Stadtsgraeff.
Nieuwe Graef.
Groenbeek.

Oude Bruggen,

Omstreeks het begin der 18e eeuw ontstond er een langdurig proces tusschen Echt en Ohé en Laak over het aandeel in de uitgaven, welke door Echt besteed werden, bij het onderhoud der „gemeene wegen, herbanen, bruggen, vonderen en canaelen", welke buiten of binnen Echt gelegen waren. Ohé en Laak beweerden, dat zij nooit deelden in de lusten b.v. van visscherij en weggeld en dat zij dus ook niet verlangden bij te dragen in de lasten en in het onderhoud van wegen en waters, noch in de hand- en spandiensten. „Nooit geweest", was hun antwoord! Maar hoezeer Ohé en Laak profiteerden van de wegen en bruggen, welke door en langs Echt gelegen waren, wanneer zij n.l. naar de Echterbosschen gingen om hout te halen, dit blijkt wel allerduidelijkst uit een lijst van bruggen en „herbaenen" welke door de regeerders van Echt aan het Hof te Venlo werd voorgelegd.

Wij laten dit lijstje van bruggen hier volgen en geven daarna nog eenige geschiedkundige bijzonderheden over eenige dezer en ook over eenige hier niet genoemde bruggen, in of om oud-Echt.

„Specificatie der Bruggen.

Vooreerst ***Pepinusbrugge*** offte den wegh door het torffbroeck, gaende naer het Broeck.

Ten tweede de ***Hooghbrugge*** liggende over de Groenbeecke op de landtpassagie van Echt, Ohe en de Laeck naer Roosteren.

Ten derde de ***Palmbrugghe*** buyten Echt over de Meulenbeeck gelegen soo door die van Ohe ende Laeck gebruyckt wordt om te kommen naer den Bosch en de Broeck.

Ten vierden eene ***Brugge op de Sleck*** over de Beecke kommende vuyttet Echter en Susterder Broek, loopende door het Haeverderlandt langs Peye in het Hambroeck.

Ten vijfden een brughken ***boven den Wijer*** onder Peye.

Ten zesden een ***aen Leltert*** waer over die van Ohé ende Laeck moeten passeeren om naer het Bosch ende Broeck te gaan.

Ten zevenden een *aent Hingen* aent Leenveldt waerover die van Ohe ende Laeck passeeren om naer het Broeck te gaen.

Ten achtsten aen *aen Cuyel* buiten Sint Joost.

Ten negenden *het Vonderen genaempt het Leser Brughsken* waer over die van Ohe ende Laeck moeten passeeren.

Ten tiende *Het vonderen bij Aestenbergh* over de Canjel beecke.

Ten elfde *Het Vonderen* buyten Echt over de Meulenbeek aen *Haemersem* gelegen.

Ten twaalfde *Het Vonderen* over de Meulenbeek bij de *Halbeecker* meulen gelegen.

En ten dertienden *het Vonderen in het Ysselt* op de landt passagie tusschen Echt en de Susteren gelegen".

Over de *Pepinusbrug* zullen wij spreken in een der volgende artikelen. Wij kunnen deze dus hier buiten beschouwing houden.

De Hoogbrug welke „hoog" over de Groenbeek ligt tusschen Roosteren en Aasterberg, is eveneens eene zeer oude brug. Daar deze brug, die in de onmiddellijke omgeving der oude en nieuwe Maas gelegen is, zeer veel te lijden had van hoog water, zijn voor haar vele herstellingen noodig geweest.

In het jaar 1752 o.a. werd *„geresolveerd, dat de hoogbrugh behoorlijck gemaeckt ende gerepareerd sal worden."* In 1765 wordt *„geresolveert dat de oude hooghbrugge ten profijte van de gemeente sal vercocht worden."* Hier is zeker bedoeld het houtwerk der brug. Voor ongeveer 20 jaren werd hier een kostbaar werk verricht n.l. de Groenbeek werd uitgediept en gekanaliseerd en een prachtige nieuwe steenen Hoogbrug werd gebouwd, bij gelegenheid' van het aanleggen van een beteren verbindingsweg van Echt met Roosteren.

De Paumbrug, of de *Palmbrug,* die over de Beek ten Zuid Westen der kom gelegen is. De naam schijnt afgeleid te moeten worden van palm- of buxboomen, die aldaar in de omgeving groeiden. Deze brug moet wel aangelegd zijn na den tijd, dat de Beek hierlangs geleid werd. Op de kaart van Jacob van Deventer uit 1550 vindt men de Palmbrug ook geteekend.

Met de Palmbrug meenen we te kunnen volstaan met een korte aanhaling uit de raadsbesluiten uit het jaar 1753. Aldaar „wordt mits deese belast den bode Martin Vestens ingevolgh magistraele ordinantie op het beleyt van den 24 Mey lestleden gegeven, aen te zeggen Jacobus Mevissen, Joes van Pas, Joes Geyen, Jacob Adolf

ende Corst Ronckers van den graeff beginnende van de *Paumbrughe* tot aen de Verneese Steegh, tusschen dit ende het naiste beleyt, jeder tegens synen erve dry voet breyt uyt te vaeghen ende te reninghen etc."

Het onder no. 5 genoemde *„brughken boven den Wijer onder Pey",* daarmede wordt bedoeld een bruggetje dat moet gelegen hebben over den vijver, „De wieërd", die het te Pey gelegen Kasteel „de Holstraete" omsloot.

„Aen Lelfert" onder no. 6, is de plaatsnaam waarmee ongeveer het middelpunt van Pey wordt genoemd.

Met *het Vonderen onder Haemersen* wordt misschien wel bedoeld het bruggetje over de Beek bij Ophoven. „Haemersen" zou dan kunnen beteekenen Haemersum, of Haemersheim, of Haemershuis en in verband staan met de aldaar gelegen hoeve „Hammerhof" genaamd.

Onder no. 12 komt wederom voor de *„Halbeecker meulen"* en een „vonderen" over de Molenbeek aldaar. Zooals we reeds vroeger aanteekenden en hier nogmaals verduidelijkt wordt, moeten wij met dezen Halbeeckermolen, den tegenwoordigen Slagmolen verstaan.

Buiten de hier genoemde, waren er in en om Echt nog meerdere andere bruggen, welke hier niet genoemd zijn. Ter wille van de volledigheid zullen we de voornaamste hier nog bij voegen.

In de kom van Echt waren er 5 bruggen, die op de meergenoemde plattegrondskaart uit 1550 duidelijk zijn aangegeven.

Deze waren vooreerst de brug, die nu de Peyerstraat met de Bovenste straat verbindt en die gelegen was over den stadsgraaf bij de Zuiderpoort. In eene opmeting ongeveer uit het jaar 1700, welker beschrijving wij in de Echter archieven vonden, wordt deze brug de *Bovenste brug* genaamd. In deze nabijheid stond ook de *vogelroede* of de schietboom en ook liep hier de z.g. Boterweg, zonder dat wij echter zeker kunnen bepalen in welke richting.

Opmeting: „Eene leedige plaets ontrent de bovenste plaets ontrent de bovenste brugge tegens over de behuisinge van den gesworeen Hendrick Gradus en Johannes Middelaer aen en tegens den *schietboom* (elders aan de vogel-roede) neffens de voorsschreven brugge en gemeene passagie respectieve en peertsdrinck 12 roeden.

Een dito parceelke of leedige plaetse aen de andere seyde der voorsschreven brugge neffens de erven van de erfgenaamen van

Hein de Vos ende eene steeg tusschen deselve brugh en deese plaetse den eenre ende *de gemeente-* of soogenoemde *boterwegh* ter andere syede, de hoofden de selfde gemeente ende den gemeentsgraaf 12 roeden."

Verder de brug over de Beek op het einde der Wijnstraat, nabij de oude Maeseyckerpoort en het Sint Rochus-kapelletje.

De derde brug lag over den Kerkgraaf en gaf toegang naar de Kerk; de vierde ten westen van den kerktoren, ter plaatse genaamd *„de Sloes"*. De vijfde en laatste brug lag bij de Jodenpoort of de Noorderpoort en deze plaats wordt nu nog genoemd *„op de Brug"*. Deze brug verleende toegang van de Jodenstraat naar de Sint Jorisstraat. In de bovenstaande opmeting wordt deze zeer oude plaats als volgt beschreven:

„Eene leedige plaetse of parceelke omtrent de Echter brugge van den kandt van Ruremonde tegens over de behuysinge van Stein Vos en Johannes Meuwissen, voor langs de straate en agter langs de peertsdrincke, eene hooft de steeg langs voorschreven brugge en het ander hoofd den gemeenen wegh, loopende langs Francis Borkelmans erve groot 14 roede."

Wij merken hier ter verduidelijking op, dat de tegenwoordige boomgaard tegenover Villa „de Brug" vroeger met eenige huizen bezet was, welke eerst voor een kleine halve eeuw verdwenen zijn.

Vele andere bruggen en bruggetjes, zooals b.v. de brug over de oude Maas nabij Ohé en Laak, laten wij hier onvermeld.

Deze brug is overigens in haar tegenwoordigen vorm van jongeren datum en werd voor eenige tientallen jaren gebouwd ter vervanging van een kleine houten brug, die echter telkens bij hoog water wegsloeg en afdreef.

Na vele kosten en vernieuwingen, nam men eindelijk het verstandige gesluit om de tegenwoordige brug te bouwen.

Bij de behandeling der oude Echter bruggen kunnen wij één bruggetje niet onvermeld laten, al was het alleen om een eigenaardigen geschiedkundigen plaatsnaam te kunnen verklaren, welke aan deze brug verbonden is.

Welke Echtenaar heeft niet gehoord van het *„Ingelsch Vonjere"* en zich meermalen afgevraagd: „Wat kan dat beteekenen?"

Het is eigenaardig, dat ongeveer juist op de twee snijpunten van het spoor met den Rijksweg, ook de grens gesneden wordt van Echt-Susteren aan de Zuidzijde en van Echt-Maasbracht aan de

Noordzijde. Even voorbij deze laatste snijding van Rijksweg en spoor ligt het *„Ingelsch Vonjere"*. Hier werden in oude tijden de groote Heeren afgehaald, die niet per spoor, maar per rijtuig of diligence hun intocht deden in Echt. Was er n.l. te Echt een nieuwe pastoor benoemd, dan trokken hem op den dag der installatie de Echter ruiters tegemoet tot aan het „Ingelsch Vonjere". Was eene nieuwe burgemeester beëedigd en deed hij zijn intocht in Echt, dan stelden zich de schutters en vereenigingen op en ging men hem tegemoet tot aan de grenzen der gemeente, tot nabij het „Ingelsch Vonjere".

Deze naam klinkt zeer eigenaardig, er ligt een geschiedkundig tintje over. De geleerden hebben er zich druk over gemaakt, om den naam te verklaren en toch is het „Ingelsch Vonjere" niets meer dan een.... heel eenvoudig bruggetje. Want „vonjere" is „vonderen" of „vonder" en is in goed hollandsch hetzelfde als een bruggetje, een plank of een balk over 'n water. De naam is niet alleen te Echt, maar ook elders in Limburg in gebruik.

Maar dat woordje „Ingelsch", maakt 't ons een beetje moeilijker en wij moeten toegeven, dat het vondertje nabij Sint Joost toch niet zoo'n heel gewoon bruggetje geweest is. „Ingelsch" nu, beteekent natuurlijk „Engelsch", zoodat wij krijgen voor het „Ingelsch Vonjere", een Engelsch bruggetje. Vanwaar echter de historische benaming „Engelsch"? Hoe komen de Engelschen in deze omgeving van Echt?

In „de Maasgouw" 2de Jaarg. pg. 389 meent de Limburgsche geschiedkundige Franquinet eene oplossing hiervoor gevonden te hebben, waar hij schrijft: „De bijvoeging „Engelsch" zal wellicht dagteekenen van den tijd, toen Engelsche legerafdeelingen in den Oostenrijkschen Successie-oorlog onze streken doorkruisten; het is mogelijk, dat ééne dier afdeelingen aldaar aan die wade, eenigen tijd gekampeerd heeft."

De meening van voornoemden schrijver is echter niet juist. Want de Oostenrijksche Successie-oorlog had plaats 1740—'48, toen is de naam „Engelsch vonderen" niet ontstaan, want zooals blijkt uit verschillende processtukken bestond deze naam reeds een kleine eeuw vroeger.

Zoo in het jaar 1699, ontstond er een proces tusschen de stad Echt, het klooster van Sint Joost en de burgemeesters van Maasbracht over het herstellen en vergoeden van de onkosten van het

Engelsch Vonderen, welke brug herhaaldelijk wegdreef. Met het volgend kort extract uit dit geding zal men tegelijk een staaltje lezen van toenmalige rechtsuitdrukkingen:

„Den Heere Scholtis nomine officii claeger, tegens d'eygenaers van 't Clooster tot Sint Joost ende Borgemeesters van Bracht gedaeghden.

Extract vuyttet gerichtsprotocol tot Echt in dato den 5 Maii 1699.

Coppeneur (eigennaam) van wege d'imperanten geactionneert sijnde door den heere Scholtis alhier, ten fine van vergoedinge van 't geene den selven heeft gedebourseert tot het hermaecken van het Engels Vonderen, 't welck tyde van den lestgepasseerden winter door de hooge waters is affgedreven geweest, wie mede om mit dese gedaeghde te disputeeren wie van hun de servituyt van 't onderhout vant selve vonderen is onderworpen, exhibeert copye autenthycque vant beleyt den 21 Juli 1653 door wylen den Heere Raed ende momboir de Warimont, bij welkers lesten article consteert dat de gedaeghde tot de gemelde servituyt geobligeert syn etc. *Concordat J. Groenen.*

Hieruit blijkt dus, dat reeds in het midden der 17de eeuw sprake is van het „Engelsch Vonderen" en dat we dus verder moeten zoeken in de geschiedenis, of de Engelsche legerbenden niet vroeger aan deze brug hunnen naam gegeven hebben.

En nu schijnt het, dat onder de troepen van Maximiliaan van Oostenrijk, die op het einde der 15de eeuw naar deze streken trokken om Gelder in bezit te nemen, ook Engelsche troepen waren.

Dat Echt als grensstad in die jaren eene gewichtige rol gespeeld heeft in de Geldersche geschiedenis is bekend, men denke slechts aan het Slötje; ook werd in dezelfde jaren het kasteel van Montfort belegerd en genomen door de Keizerlijke troepen. Daar het „Engelsch Vonderen" nu gelegen is op de helft van den afstand tusschen Montfort en Echt en ongeveer een half uur van deze plaatsen verwijderd is, ligt het wel voor de hand, dat de benaming „Engelsch Vonderen" van dezen tijd (einde XVe eeuw) dagteekent.

De Engelsche troepen hebben òf aldaar gecampeerd een tijd lang, òf de brug over het aldaar stroomende water gebouwd en het volk heeft de nieuwe brug voortaan heel toepasselijk genoemd: „het Ingelsch vonjere"! De Beek, waarover het „Ingelsch vonjere" ligt, kon vooral in vroegere jaren in het regenseizoen aanwassen tot een onstuimigen vloed, die door zijn geweld veel nadeel aan de belen-

dende perceelen kon toebrengen. Gewoonlijk dreef dan ook telken jare het „Ingelsch Vonjere" weg en het gevolg daarvan was, dat een nieuw geding aanhangig gemaakt werd, wie of tot de reparatie ervan verplicht was.

Vermelden wij nog ten slotte, dat het „Ingelsch Vonjere" nog in onze dagen als plaatsnaam in gebruik is.

Het Onderwijs in Oud-Echt.

Wanneer wij hier over school en schoolmeester willen spreken uit vroegere eeuwen, dan stelle men zich dat onderwijs heel anders voor dan tegenwoordig.

Onze hedendaagsche scholen met hunne propere en prettige inrichting vol licht en versche lucht lijken wel paleizen, vergeleken met de dompige hokken en kamers, waarin vroeger de jeugd onderwezen werd.

Nu is er scherpe scheiding in klassen, meisjes- en jongensscholen, orde en regelmaat, de vele vakken door vaste lesroosters omschreven en geregeld, leerplicht door landswetten voorgeschreven.

Vroeger zal alles opgepropt door elkander, groot en klein, een wanorde heerschte er soms, dat de schoolmeester-koster zijn eigen woorden niet kon verstaan; en wat den schoolmeester zelf betreft, zijn kennis was soms zoo gering, dat een kind van onze dagen hem soms verre voor was. Zoo was het tenminste op de gewone dorpsscholen, alwaar de kinderen misschien meer slagen met de plak opdeden dan wetenschap. Meer dan lezen en wat schrijven en de Catechismus met wat versjes, leerde men daar gewoonlijk niet. Hoe was 't ook mogelijk, waar de kinderen moesten samenzitten winter en zomer in warme lokalen, waar een ondragelijke temperatuur heerschte, waar een somber licht viel door de kleine vensters, waar soms eten gekookt werd door schoolmeesters vrouw en orde soms onbekend was.

Bovendien trok de regeering zich niets of weinig van het onderwijs aan. Het was gewoonlijk de bisschop, die den pastoor belastte met het toezicht op het onderwijs.

Geen school, hetzij bijzondere of openbare, mocht opgericht worden zonder verlof van den bisschop. Hij zorgde ook voor het instandhouden en de herstelling der schoolgebouwen en de onderwijzer, die gewoonlijk koster, of ook wel een geestelijke was, moest bij den deken, of bij den pastoor zijn examen afleggen.

Zoo bestonden er verschillende bisschoppelijke voorschriften als volgende:

„De pastoors moeten, indien zulks gevoegelijk kan geschieden, zelf toezicht houden over de school en kunnen, bij gebrek aan geschikte plaats in de kerk laten onderwijs geven. De onderwijzers zullen zich nauwkeurig aan het bepaalde uur houden, teneinde te voorkomen, dat de kinderen zich verwijderen".

De statuten van het Bisdom Roermond uit het jaar 1570, bepaalden voor de school:

„De kinderen van alle scholen, zoowel der Nederlandsche, Fransche als der Latijnsche, zullen door de onderwijzers of onderwijzeressen dagelijks naar de H. Mis geleid worden."

Bisschop Cuyckius bepaalde o.a.: de pastoor zal er voor ijveren, dat de onderwijzers tegelijk bij het onderwijs in de letteren ook dat in den Godsdienst voegen; dat door hun toedoen de scholieren het morgen- en avondgebed aanleeren; dat de kinderen op de werkdagen, zooveel mogelijk, en des Zondags volgens voorschrift de H. Mis en preek bijwonen; dat op school hun ter lezing worde gegeven de Catechismus, de Epistelen, de Evangeliën, etc.; dat zij ter gelegenheid der hooge feestdagen te biechten gaan en degenen, die bekwaam zijn, ook tot de H. Tafel des Heeren naderen."

De onderwijzer uit vroegere eeuwen kon natuurlijk uit de opbrengst van dit ambt alléén, niet bestaan. Gewoonlijk was hij daarom, vooral op de kleinere plaatsen, tegelijk koster en voorzanger, organist en klokkenluider; hij poetste de kerk en de school, hij was de vraagbaak voor het gewone volk en vooral schreef hij hunne brieven voor. Daarom waren er zelfs voorschriften, waardoor de schoolmeester gedwongen werd, steeds inkt en schrijfmateriaal bij zich te hebben, waar hij ook kwam.

School werd gehouden òf bij den meester aan huis, òf in een vertrek van het Gemeentehuis nabij de kerk, òf onder een open afdak, aan de kerk vastgebouwd.

De meubileering van een oude school was natuurlijk zeer primitief.

In een hoek stond vooreerst het hoofdmeubel, de beruchte plak, en broederlijk daarnaast de minder gevreesde roede, „een fraeye hantplacke, met een wackere roede van wilgentacke." Een Limburgsche schoolverordening geeft nauwkeurig aan, welke plak- of roedestraf op de verschillende schoolmisdaden stonden.

In 1698 was te Venray b.v. in gebruik „scholieren, die op Zaterdag hunne les niet kennen, krijgen roedeslagen voor de eerste twee keeren, daarna met de plak. Zij, die praten, 2 slagen met de roede;

zij, die uitgelaten zijn, 3 slagen. Alwie zijn plaats verlaat wordt getrakteerd op 2 plakslagen. Eveneens zij, die de plak versteken of stelen of doorbreken, krijgen met de plak!

Hoe later het kind op school komt, des te meer slagen kreeg het met plak of roede op de hand.

In de school is verder aanwezig een pennemes om de ganzepennen te versnijden, een zandvat, een schrijflade voor de bossen ganzepennen, een inktkoker met inkt, door den meester zelf gemaakt, een kandelaar, een rekenbord, een lei, een lijst van de leerlingen, eenige boeken, leesboekjes en papier, een lessenaar, een lantaarn met sleutels om telkens naar kerk en toren te gaan, etc.

Turf en hout om den haard te stoken ligt er netjes opgestapeld en meestal wordt dit brandmateriaal door de kinderen zelf meegebracht. En boven het vuur hing dikwijls de dampende ketel met eten te koken en profiteerde 's schoolmeesters vrouw van deze goedkoope gelegenheid.

De schoolmeester was mede vrij van hand- en spandiensten, welke door de inwoners aan de stad moesten geleverd worden. Aldus volgens een raadsbesluit uit 1769: *„geresolveert, dat niemand hoegenaamd sal mogen vry syn in de ordenaire gemeenten diensten als uytgenomen de moderne borgemeesters, secretaris ende bodens, voorts de tydelycke Heere pastoir en cappelaen, mitsgaeders den koster en schoolmeester."*

De volgende schoolmeesters o.a. hebben de Echter jeugd door de eeuwen heen onderwezen in allerhande noodzakelijke wetenschappen.

Uit de kerkvisitatie van 1668 blijkt, dat *Rutgerus Godefridi* of *Geurts* in dat jaar schoolmeester was. Zijn tractement bestond uit een malder tarwe van de armentafel en 15 imperialen rijksdaalders, behalve het schoolgeld. De schoolmeester werd verder onderhouden door den Magistraat en de gemeente.

In het jaar 1666 wordt als schoolmeester genoemd een zekere *Leonardus Gysbers*, die echter voortvluchtig was wegens een moord, waarvan hij beschuldigd werd.

Zooals wij in de lijst der Echter Kapelaans reeds opgemerkt hebben, was tot 1680 *Kapelaan Corten* tevens schoolmeester.[1]) Hem volgde op Lem, of Lambertus Meuwissen. Zijn tractement werd

[1]) Cfr. Bijdrager tot de Geschiedenis van de Parochie Echt. Public. etc. Jrg. 1923. Pg. 124.

aldaar vastgesteld op 16 rijksdaalders, twee malder rogge en vier karren turf, bovendien wat de kinderen meebrachten.

In 1703, was *Lambertus Meuwissen* nog schoolmeester, terwijl Lambertus Frencken toen koster was; hieruit blijkt dat men nu reeds meer en meer de splitsing zoekt tusschen deze twee betrekkingen, hetgeen trouwens wegens de uitgestrektheid en drukte der parochie ook wel noodig geweest zal zijn. Volgens een beschrijving van de kerkvisitatie uit 1703 blijkt, dat meester Meuwissen er met zijn aanvangstractement niet op vooruit gegaan is, eerder achteruit. In 1740 was *J. van Eyll* schoolmeester.

In 1752 komt in de lijst der kerkvisitatie voor als zoodanig *H. Jennessen,* waarbij wordt vermeld, dat hij aangesteld was door den Magistraat buiten weten van den pastoor. Hieruit zou blijken, dat zich de burgerlijke regeering in tegenstelling met vroeger, het onderwijs en de school meer en meer aantrok. Als tractement voor meester Jennessen wordt opgegeven twee malder tarwe vanwege de armentafel voor het onderwijzen der arme kinderen en 18 rijksdaalders vanwege de gemeente.

In 1770 vinden wij *J. Emonts* als schoolmeester te Echt, terwijl te Peij de jeugd onderwezen werd door *Gerardus Bongarts.*

Naar het schijnt waren in deze jaren te Echt ook nog andere personen, die hier en daar schooltjes hielden. Zooals begrijpelijk is werd daardoor nadeel gedaan aan het onderwijs, daar deze personen nauwelijks zelf lezen en schrijven geleerd hadden.

Een verbod om elders school te geven werd daarom door den Magistraat uitgevaardigd, alleen werd een tijdelijke uitzondering gemaakt voor den schoolmeester van Peij:

1770. Overmits men geinformeert is, dat in deese gemeente onderlinghs school gedaen wordt door personen niet genoechsaem ervaeren int leesen en schryven, tot groot naedeel van de jonckheydt ende in praejuditie van onsen gequalificeerden schoolmeester, soo wordt hiermede wel ernstelyck en strictelyck verboden, dat voortaen niemant anders in deese stadt en gemeente onderlinghs off andersindts schoole sal opgehouden off doen ophouden als onsen actuelen schoolmeester J. Emonts op pene van thien ducatons bij de overtreeders van deese onse ordonnantie ipso facto te verbeuren waervan 1/3 sal sijn tot profyte deeser gemeente, 1/3 voor de armen ende 1/3 voor den schoolmeester J. Emonts etc.

1 Dec. 1770. Op heden den 1 Dec. 1770 op versoek en aenhouden

van den Eerw. Heer pastoir alhier heeft het presente Magistraet gepermitteerd aen Gerardus Bongarts tot Peij om aldaer schoole op te houden, totdat den Catechismus in de kercke alhier in den vasten aenstaende beginnen sal.

De kinderen van Peij en omgeving kwamen dus in den vasten te Echt naar het godsdienstonderricht. De ijver dier kinderen mag wel ten voorbeeld gesteld worden aan de hedendaagsche schooljeugd!

In het begin der 19de eeuw moet er ook een soort schooltje geweest zijn te Sint Joost. Aldaar gaf in eene gewone boerenwoning een gepensionneerd wachtmeester op zijn manier school „met plak en veel gedruisch". Zelfs van uit Linne kwamen de kinderen door weer en wind hierheen om het onderwijs te genieten. En het gebeurde, dat men aldus jarenlang ter schole ging en ten slotte nog niet veel kende.

Onder de oudere Echtenaren leeft nog in dankbare herinnering voort de naam van Meester Bouten, die gedurende de 40 jaren, dat hij te Echt onderwijs gaf, onnoembaar veel verdiensten verzameld heeft. Vele, waarlijk knappe mannen hebben hunne eerste opleiding aan hem te danken gehad en zijn naam is waard, om met eere voort te leven onder de Echtenaren.

André Guillaume Bouten werd in 1793 geboren te Baarlo, alwaar hij ook van 1811—1819 onderwijs gaf. Van af 1819—1859 was Meester Bouten onderwijzer te Echt en heeft dus gedurende 40 jaren de Echter jeugd onderwezen in waren godsdienstzin, vaderlandsliefde en burgerdeugd. Hij ontving daarvoor de zilveren medaille van verdienste.

Dat meester Bouten geen gewoon dorpsschoolmeester, maar een man met algemeene ontwikkeling was, bewijzen wel de boeken en boekjes, die hij tijdens zijn leven heeft uitgegeven.

Deze zijn:

1. Merkwaardige verhalen uit het oude Testament. 2. Idem uit het nieuwe Testament. 3. Kaart van Palestina. 4. Aardrijkskunde der geheele wereld. 5. Nederduitsche spraakkunst. 6. Vaderlandsche geschiedenis. 7. Vier stukjes voor het aanvankelijk leeren lezen. 8. Handleiding om zich zelven en anderen te leeren kennen. 9. Zedelijk schoolboek. 10. Drie Fransche stukjes. 11. Kleine aardrijkskundige beschrijving van Nederland etc.

Zooals men merkt, was meester Bouten vooral thuis in de aardrijkskunde. Is het daarom aan hem te danken, dat ook zijn opvol-

gers vooral dit vak als lievelingsvak beschouwden? Als merkwaardigheid van dezen knappen dorpsschoolmeester vermelden wij nog, dat hij druk met de globe werkte en zoo de wereld in het klein deed kennen aan zijn luisterende kinderen, waarvan er later zoovelen die werelddeelen zouden bereizen.

Meester Bouten werd in de school bijgestaan door Echter jongelingen, die als z.g. kweekelingen door hem werden opgeleid en tevens practisch werkzaam waren in zijn school.

Van deze hulponderwijzers zijn meer bekend de volgende:

Theodorus Welters, die echter later de militaire loopbaan volgde, naar Indië vertrok en het bracht tot kapitein. Het schip, waarmede hij naar het moederland stevende, om alhier zijn welverdiende rust te genieten, verging, zonder dat ooit meer iets van dezen energieken Echtenaar gehoord werd.

Nog waren op de school van Meester Bouten behulpzaam: Meuwissen (Schilberg), die later hoofd werd aan de school te Nieuwstadt; Gisbert van Kempen, die later ambtenaar werd; Driessen enz.

Na Meester Bouten kwam als hoofd der school: *Willem Ingendael*, die tevens ambtenaar was van den Burg. Stand.

Na hem mocht Echt gedurende lange jaren het onderwijs genieten van den kundigen Meester van Kempen, die èn als onderwijzer èn later als hoofd der school onnoembaar veel goed gedaan heeft. De „jongens" van Meester van Kempen zijn nu geworden de mannen, die in de volle kracht, midden in het leven, staan en waar ook ter wereld verspreid, door hunne kennis en ontwikkeling en godsdienstzin getuigenis afleggen, dat zij een uitmuntende lagere school gehad hebben.

Jacobus Hubertus van Kempen werd geboren te Echt, op 8 Juli 1840, en overleed alhier op 29 October 1918. Op 2 April 1907, vierde hij het feest, waarop herdacht werd, dat hij gedurende 50 jaren als onderwijzer, 40 jaren als hoofd der school en 25 jaren als leeraar aan de Rijksnormaallessen te Roermond zijne beste krachten gegeven had aan het onderwijzen der jeugd. Bij deze gelegenheid werden zijne verdiensten beloond door de Koningin, die hem decoreerde als ridder in de orde van Oranje-Nassau.

Aan Meester van Kempen volgde op, nadat hij ontslag had aangevraagd als hoofd der school, wederom een Echter jongen, die in zijne school gevormd, hem reeds jaren ter zijde stond ook als onderwijzer, n.l. *Pierre Ruyters*.

Ook hij toont zich reeds jaren lang een waardig opvolger van zijn flinke voorgangers Bouten en van Kempen. Over hem de geschiedschrijvers nà ons.

Wij laten hier nog volgen eenige kwitanties van Echter schoolmeesters, betreffende het salaris, dat zij alhier als onderwijzer genoten. Het is wel zeer interessant, om dit eens te vergelijken met het tractement onzer tegenwoordige onderwijzers en, in acht genomen het verschil van geldswaarde en levensmiddelenprijs van toen en nu, dunkt ons toch, dat men vroeger nog in slechtere conditie was, dan hunne collega's van heden.... en toch vonden wij van hen nooit klachten, wel dank. Beide kwitanties zijn getrokken uit de Echter archieven. Vooreerst een kwitantie van Meester Geurts of Godefridi uit 1669.

„Beken ick onderschreven ontvangen te hebben vuyt handen van den tegenwoordige burgemeister Heyn Geeten die somma van 60 guldens. Ick segge sestich gulden ende dat voor mynen solaris wegen schoolmeesterschap, die welcke my alhier van E. Eersaem houffgericht neffens d'aenwesende gesworens toegelacht is worden, van welcke voorsschreven sestich gulden ick my van den voersschreven Geeten goeder betalinge bedanckende ben.

Actum Echt desen 7 Augustus 1669.

Ruth Geurts."

De volgende kwitantie is van meester Lem (Lambert) Meuwissen, die de opvolger was van schoolmeester kapelaan Corten. Meester Meuwissen kreeg in 1720 (in geld tenminste) nog minder tractement dan zijn voorgangers, maar daartegenover staat, dat hij 4 karren turf erbij kreeg.

„Ick onderschreven bekenne ontfanghen te hebben van Borgemeester Leonardt Gradus, 45 gulden 12 stuivers brabants (koers) ende dat van het gehaldt (tractement) der schoole en kerke, inbegrepen 4 karren torff te weten het jaer 1719 aengaende (beginnende) op Sint Laurensdaegh en vuytgaende Sint Laurens 1720. Dese geteekent Lem Meuwissen, schoolmeester".

Over het bijzonder onderwijs, dat vooral in de laatste 50 jaren te Echt in bloei gekomen is, zullen wij hier niet spreken, als behoorende tot de meer moderne geschiedenis. Toch zou het zeer interessant zijn eens de wordingsgeschiedenis samen te stellen der drie bloeiende Echter kweekscholen en eens in 't licht te geven, welk een

zegen zij gebracht hebben over Katholiek Limburg en verre daarbuiten. [1])

Eén bijzondere school uit vroegere jaren willen wij nog even vermelden, n.l. de beruchte school van het „klokkenmaekerke" in de Gasthuissteeg. Oudere menschen zullen zich nog wel lachend herinneren welk een toestand in die „zeer bijzondere" school heerschte. Dit schooltje op zich heeft dan ook geen merkbaren invloed gehad op de latere eeuwen, zoodat wij het slechts bij de vermelding ervan laten.

Uit een familiearchief waren wij zoo gelukkig een Echter schoolreglement te ontvangen van vóór honderd jaren.

Het reglement is zóó interessant, dat wij het in zijn geheel laten volgen. Ons dunkt, dat het wel eens de moeite waard is, om dit leerplan dezer dorpsschool te vergelijken met dat van scholen uit andere streken des lands, waarvan altijd de „verlichting" heet te komen.

Dit schoolreglement is zóó „vooruit" en zóó degelijk, dat het slechts met een kleine aanvulling, of verbetering hier en daar, best passen zou in een hedendaagsche school.

De lezer oordeele echter zelf over dit „provisioneel schoolreglement", dat door ervaren mannen opgesteld, door flinke onderwijzers gehandhaafd werd tot een zegen van het Echter lager onderwijs.

PROVISIONEEL SCHOOLREGLEMENT
DOOR
DE GEMEENTE VAN ECHT.

Ingevolge resolutie der plaetselijcke schoolkommissie van den 30en October 1821, heeft de Heere Baron van Holthausen bij de selve resolutie als president benoemt, voorgedraegen het naervolgende provisioneel schoolreglement.

ART. 1. De kommissie sal en moet sig beesighouden met den bloei der school en de verbeetering van het onderwijs, voorts zorg te draegen voor de in en uitwendige behoeftens der selve, wie mede de voordeelige te behertigen en de nadeeligen voor te komen en af te wenden.

---

[1]) Bedoeld zijn hier de R.K. Kweekschool voor Onderwijzers, inmiddels verhuisd naar Roermond, de R.K. Kweekschool voor Onderwijzeressen en bij de E.E.Z.Z. Ursulinen en bij de E.E.Z.Z. van het H. Bloed te Koningsbosch-Echt. Van uit Echt alleen behaalden ieder jaar minstens 40—50 personen hun lager-onderwijs-diploma.

ART. 2. De leden der kommissie vergaederen op versoeke van de Heere president, soo noodig, elke maend twee mael, sullende daer en boven den president in voldoening aan artikel 4 van gemelte resolutie de school appart (?) twee maal per week moeten visiteeren, ten eynde de voorderingen der leerlingen te ondersoeken.

ART. 3. Een mael per jaar sal er een examen der schoolkinderen in tegenwoordigheyd der gesaementlycke leden der kommissie plaetse hebben en sooveel de omstandigheden sulcx toelaeten, sullen aan de schoolieren, die in vleyt, eyver en in betamend en zedelyck gedrag gedurende het verloopen schooljaar uytgemunt hebben, nuttige boecken als prysen uytgedeelt worden.

ART. 4. En sal soo veel mogelyck het geheele jaar door school gehouden worden, de zon en feestdagen benevens donderdags naemiddags, mitsgaeders de vastgestelde vacantietyden uitgesondert, de welcke sullen plaetse hebben en bepaalt worden als volgt, te weeten de kleine vacantie in de week van paesschen voor agt dagen.

De groote vacantie die op 14 dagen vastgesteld is, maar door de kommissie bij noodsakelyckheyd kan verlengd worden, sal met half Julii een aanvanck neemen sullende voor het begin der vacantie het in vorige artikel vermeldt schoolexamen plaets hebben, waartoe den dag door de kommissie sal bestemd worden.

ART. 5. De voorwerpen van onderwijs syn de naevolgende:

1e. De Nederlandsche taal.

2e. Lesen en schryven.

3e. Reekenen.

4e. De Bybelsche geschiedenissen van het oud en nieuw testament.

5e. Algemeene vaderlandsche geschiedenissen.

6e. Natuur en aardryckse kunde.

ART. 6. (Doorgehaald). Op de groote feest en vastgestelde heylige daegen sal de onderwyser de kinderen naer de hoogmisse en Lof moeten vergesellen en wel toesien, dat sy hun seer devoot en eerbiedig in de kerck komen te gedraegen.

ART. 7. De schooluren worden bepaalt als volgt, te weeten voor den middag om half negen tot half twalf uuren en naemiddag van twee tot vier uren, sullende de school met een gepast gebed ofte gepast en lofflyck gesanck op eene eerbiedige wyse ingericht, geopent en gesloten worden; sullende den onderwyser moeten sorgen. dat de kinderen op den bestemden tyd ter school koomen.

ART. 8. Oock behoort de onderwyser sig eene tafel van werck-

saemheden te besorgen, ten eynde alles geregeld en in order verrigt word, en de kinderen een afwisselend onderwys erlangen.

ART. 9. Verders sal den onderwyser toesien, dat de kinderen wel gewassen en gesuyvert ter school komen en voor hunne gesondheyt zorge te draegen sullende de geene die met onsuyverheeden of besmet mogten syn op de school niet toegelaaten worden.

ART. 10. Om voor te coomen dat de order der school niet worde gestoort sullen de kinderen beneeden of onder de vyf jaeren het schoolonderwys niet moegen bywoonen.

ART. 11. Geen avondsschool sal er voor beyde geslagten te gelyck mogen gehouden worden; de gelden dyer schooltyden syn ten voordeele des onderwysers en het word hem vry gelaaten de uure nae syn wel gevallen te bepaalen.

ART. 12. Door lichaemelijcke kasteydingen en vooral die het gevoel van eer der schoolieren souden connen verswacken moet sig den onderweijser onthouden, hij moet door reden en liefde de kinderen tot hunne pligten tragten te brengen.

ART. 13. Den onderwyser sal zorge draegen, dat de scholieren niet onnodig buyten de school gaan, datter een goede order in syne school hersche en dat hy hun geduerende den ganschen schooltyd stil en aandagtig, alsmede op de straaten of weegen vreedsaam zedig en beleefd gedraegen, ook moet hij de selve dickwils aenwackeren niet te doen het geene met de goede zeden strydig is en dus deselve tot zedelyckheyd en braefheyd aanwackeren.

ART. 14. Den onderwijser sal de kinderen wel stiptelijck verbieden, van noyt of nimmer op straaten ofte elders, om of met geld te speelen en dat sy geduerende den godtsdienst op straaten niet moegen speelen en gevonden worden, verders sal hy hun seer ernstelyck verbieden van sig niet in de omstreeken deser gemeente of elders in eenige waeters te baaden.

ART. 15. Ouders of voogden, die souden vermeenen, dat de kinderen in het een of ander geval ten onregt souden worden behandelt, sullen nimmer des wegens den onderwijser moegen lastig vallen, maar het wordt hun vrygelaaten sig des wegens bij de Heere President der schoolkommissie te wenden.

ART. 16. Wanneer datter kinderen mogten syn, die sig in de school niet wel mogten gedraegen en nae gedaane vermaaningen des onderwysers hun aan wangedrag of quaede manieren mogten schuldig maeken, wordt het aan den onderwyser vry gelaten hun

syn onwys (onderwijs) te weygeren ofte ontseggen, egter sal hy voor al daar over de kommissie moeten raadpleegen.

ART. 17. By aldien datter eenen tweeden of ondermeester mogte worden benant, sal den selven gehouden wesen in alles den Hoofd of eersten onderwyser raadplegen en hem de behulpsaame hand te bieden.

ART. 18. Den onderwyser sal sig boven dyen stiptelyck moeten gedraegen nae de algemeene school order, vastgestelt bij besluyt sijner Excellentie den minister van het publyck onderwijs, nationale nijverheyd en colonien in dato den.... als mede nae het schoolreglement geplaetst in het werk getituleert „eerste beginsels der nederlandse spraakkonst."

ART. 19. Desniettemin houden sig soo de kommissie als schoolopsiender het regt voor, om in dit reglement veranderingen en verbeeteringen te maecken soo als sulcx door de ondervinding noodsaekelyck mogte geoordeelt worden.

ART. 20. Het tegenwoordig reglement in de vergaederinge van heden aan de kommissie voorgelesen synde is door de selve goedgekeurt en sal afschrift van het selve aan de approbatie van den Eerwaarden Heer Schoolopziener onderworpen worden.

Aldus gedaan en beslooten en door de kommissie en schoolkommissie en onderwyser geteekent den 30en Mei 1822.

J. E. van Holthausen, praetor.
G. Smeets.
L. Jennissen.
F. Meuwissen.
P. R. Meuwissen.

A. W. Bouten,
onderwyzer.

Ter ordinantie:
W. J. Driessen op Heyde,
Secretaris.

Het Herbergwezen in Oud-Echt.

Evenals men in de oude heerlijkheden bijna overal een bangraanmolen vond, alwaar men zijne vruchten moest laten malen, zoo vond men daarnaast ook meestal overal een banpanhuis van den heer.

Het panhuis was de brouwerij en onder banpanhuis verstaat men dus die brouwerij, waarin alle bewoners binnen de grenzen van 's heeren gebied gebannen, of gedwongen waren hun bier te halen. Dat deze bezitting een flinke bron van inkomsten was, laat zich begrijpen, vooral wanneer men bedenkt, dat onze voorvaderen flinke drinkers waren. De brouwer werd „penner" genoemd, welke naam men nu nog in sommige familienamen terugvindt. Streng waren de voorschriften, opdat er goed, onvervalscht en goedkoop bier verkocht werd. Gewoonlijk moest hij tweeërlei bier in voorraad hebben, n.l. zoogenaamd dun en dik bier. De keurmeesters kwamen keuren en de maten nazien, waarmee het bier verkocht werd, wanneer het in de blinkende tinnen kannen gehaald werd door de klanten. Wat zou men in onze dagen soms verlangen kunnen naar een koele kan van dat kostelijk brouwsel dier tijden, onvervalscht en zuiver en tegelijk voedzaam. Waarlijk, den besten wijn zou men er voor laten staan!

Van uit de brouwerij komen wij als van zelf terecht in de herberg. Wij willen hier niet uitweiden over de inrichting en over het voornaamste doel der vroegere herberg, die vooral diende om de vreemdelingen te herbergen, die binnen de stad of langs den weg hunner reis wegens den invallenden avond onderbraken. Wanneer men vóór eeuwen van een herberg sprak, dacht men het eerst aan „slapen", nu denkt men alleen aan „bier". Bij een herberg uit den ouden tijd was dan ook gewoonlijk verbonden een logement met een uitspanning.

In oud Echt vonden wij natuurlijk verschillende herbergen, waarvan de voornaamste meest om het marktplein gelegen waren.

De meeste herbergen droegen een uithangbord met een typischen

naam, waardoor zij gemakkelijk bij inwoners en vreemden herkenbaar waren.

In de helft der 18de eeuw waren vooral de volgende Echter herbergen zeer bekend en druk geclandiseerd. Bij Johannes Schoolmeesters, Antoon Smeets, Willem Raemaekers, Schepen van Eyll Abrahanms op de Plats etc.

In het midden der 19de eeuw waren er te Echt 5 bekende brouwerijen en ongeveer 40 herbergen. Gedurende den grooten brand van 1703, brandden drie brouwerijen af. De naamlijst der schenkers en tappers binnen de stad en gemeente moest op het stadhuis bewaard en bijgehouden worden. Jammer genoeg hebben wij in oude archieven nooit zulke lijst kunnen ontdekken, zoodat wij niet kunnen opgeven hoeveel herbergiers er in vroegere jaren te Echt hun bedrijf uitoefenden.

In het jaar 1751 werd o.a. hieromtrent besloten *„dat den voorschreven borgemeester ten naesten raedsdagh sal hebben te overleeveren op den raedthuyse alhier eene pertinente lyste van alle schenkers ende tappers, die sigh in die stadt ende gemeente bevinden."*

Eveneens moesten aan den Magistraat worden opgegeven alle dranken die zij in bewaring hadden: *„1771 .... geresolveert dat de herbergiers en tappers van wat dranck het weesen mocht hun sullen aengeven aen de tydelycke borgemeester ende dat alle jenever off brandewynschinkers sullen betaelen eenen pattacon alles op de penen ende conditie van den jaere 1711 gestatueerd."*

Niet altijd stoorde men zich aan deze bepalingen en er waren wel eens tappers die „obstinaet" waren. Zoo o.a. wordt Johannes van Eyll beboet met 2 ducatons.... *„ter oorsaecke hij sich aen den tydelycke peyborgemeester van tappen ende schincken niet en heeft aengegeven ende dat daerenboven den voorschreven Johannes van Eyll noch onderlinghs vermaent synde effenwel in vilipendentie van voorschreven Magistraet obstinaet is gebleven daeraen te voldoen."* (1754).

Wat betreft de belasting of accijns op bier, deze werd jaarlijks zooals blijkt uit de volgende aanhaling, verpacht eveneens op het stadhuis.

„.... vergaederinghe gehouden wegens het verpachten der bier accynse soo van de uytlandtsche als intlandtsche en doen verstaen, dat d'accynse ingevolgh het reglement soo de gemeente als de stadt

Echt concerneerende de zelve op den ouden voeth sal verpacht worden."

Als tegenhanger had de gemeente echter ook hare bier-uitgaven en werd b.v. uit de gemeente betaald het bier, dat gedronken werd op de vergaderingen der schepenen en gezworenen, alsmede het bier voor de schutters en zangers, wanneer de leden met de processie waren meegetrokken.

De meergenoemde koster van Eyll, wiens broeder de schepen ook herberg hield, is er echter eens leelijk mee ingeloopen, doordat hij na afloop van de processie de zangers meenam en tracteerde op eigen autoriteit op kosten van de gemeente.

Maar het ergste was, dat, toen er betaald moest worden, de schepenen er zich niets van aantrokken en dat de koster nu zelf maar zien moest hoe eruit te komen.

Aldus werd besloten in 1772 *„.... voorgebracht synde, dat den custer F. van Eyll eygener authoriteit ende op syne orders met de sangers gedroncken heeft een aem bier ter herberg van schepen van Eyll is derhalven geresolveert, dat die aem bier in de te doene reekeningen van den peyborgemeester H. Schoolmeesters niet en sal geleden off ingebracht worden".*

Menigeen zal verder nieuwsgierig zijn om te vernemen, hoe laat men vroeger het sluitingsuur der herbergen gesteld had. Hieromtrent vonden wij een verordening uit het jaar 1772, waaruit wij zien, dat om 10 uren „taptoe" was. Dan werd de „ping" op het stadhuis geluid en de ijverige nachtwacht, die dan de rondte begon te doen zorgde wel voor de rest.

Een zeer goede maatregel was ook die, waardoor verboden werd te tappen onder de H. Missen, onder de preek of catechismus.

„1772 .... verders is geordonneert ende verstaan dat de jeneveren bierherbergiers niet sullen tappen en schenken, off laeten tappen off schencken des avonds nae de klocke thien, verbiedende almede aen de selve herbergiers te tappen, laeten tappen off schincken onder de hoogh en vroegmisse en geduyrende der selver praedicatie off catechismus, op pene (straf) van eenen goudt gulden by den weerdt en weerdinne ipso facto te verbeuren, ten profyte van den Heere Scholtis, alles op den voet der landtrechten pg. 352 art. 5".

Eene vroegere verordening n.l. uit het jaar 1689 was nog strenger n.l.: *„dat niemant op sondagen ende heylige daegen voor de vier uhren naer den middaegh de herberge niet soude moge frequentee-*

ren op de pene daerby gestatueerd", waaruit dus volgt, dat op Zon- en feestdagen de herbergen tot 4 uren namiddag, d.i. tot na het Lof gesloten bleven.

Dat zulke bepalingen noodig waren begrijpt men des te meer, wanneer men onder oogen krijgt de vele processen, die gemaakt zijn wegens ruzie, dronkenschap en wanordelijkheden, als gevolg van het veelvuldig herbergbezoek. Als een enkel voorbeeld halen wij hier aan een kort uittreksel uit de gerechtsprotocollen betreffende een proces, opgemaakt wegens herbergbezoek op verboden tijd.

Het was n.l. op Nieuwjaarsdag 1741, dat de volgende Echtenaren samen nieuwjaar vierden in de herberg van Antoon Smeets en wel gedurende de H.H. Diensten. Maar het bleef niet alleen bij drinken, want van het een kwam het op het ander, totdat ten slotte de heele herberg in den vroegen morgen slaags geraakte en ten slotte een heel oproer ontstond. Voorwaar een slecht begin!

Voor het gerecht hadden zich de volgende personen te verantwoorden: Jacobus en Lambertus Meuwissen, Thijs Maessen, Willem Knops, Arnoldus Smeets en natuurlijk de waard zelf.

Naar het schijnt was deze vermaarde herberg van Antoon Smeets meermalen het tooneel van strijd en oneenigheid; wij vonden er tenminste verschillende processen over.

Evenals tegenwoordig vele Echtenaren vooral des Zondags namiddag naar de Kapel of naar Schilberg wandelen, waar in de vele herbergen een goed glas bier te krijgen is, zoo was het ook reeds een kleine honderd jaren terug. Toen reeds vond men nabij „de groote baan" verschillende herbergen, waar men graag naar toe wandelde, om een „schöpke" bier te drinken. Zelfs lag een veel bezochte herberg langs den weg nabij St. Joost, welke al heel deftig genoemd werd „het Amsterdamsch koffiehuis".

Veeteelt in Oud-Echt.

Om een goed beeld te krijgen van het leven onzer voorvaderen, ook in hun huisleven en wel meer in hunne betrekking tot hunne huisdieren, laten wij eenige korte, doch interessante aanteekeningen hieromtrent volgen.

Het zijn eenige losse bepalingen en besluiten, die vooral door den Magistraat voor en na werden voorgeschreven te Echt, ten dienste van de inwoners. Er werd vooral streng gewaakt, dat niemand eenige schade mocht ondervinden door het vee en de huisdieren van anderen. Zoo vonden wij bepalingen over schapen, varkens, honden, koeien, paarden, ganzen, bijen en.... kraaien.

Schapen. Zooals uit verschillende rechtsbronnen blijkt, mocht de boer of pachter niet zooveel schapen houden als hij verkoos. Streng werd bepaald, dat men slechts per boender een zeker aantal mocht fokken, b.v. ten getale van vijf per boender. Zoo vonden wij de volgende bepaling:

„Het is verbooden, dat niemand schapen zal mogen houden met kudden, als ten advenant van vyff schaepen op het gebruyk van een boender land, op poene van dry goudguldens en confiscatie van meerdere schapen". (Habets, *Limburgsche Wijsdommen* pg. 89.)

Zoo bestond er ook een bepaling voor de Echtenaren, welke luidt: *„1 Meert 1756 is gesolveert, dat niemand meer schaepen sal mogen houden als vyff per bunder, op pene dat de overighe schaepen sullen weesen geconfisceert". (buit gemaakt.)*

Daar er in vroegere jaren te Echt verschillende hoeven waren met groote kudden schapen, begrijpt men wel, dat het bekeuringen regende, wanneer de „schepers" hunne blanke kudden over de velden dreven.

Aanhoudend vonden wij in het meergenoemde „Notulenboek der Magistraele vergaderingen uit den jare 1739 en volgende" waaruit wij ook de volgende bepalingen putten, deze uitspraak:

„Den scheper van Reyner Welters om met de schaepen op de loop gehoeyt te hebben voor amende eenen pattacon" (1753). Want op de Loop was het verboden schapen, paarden, koeien, ganzen etc. te hoeden gedurende den tijd van het jaar, tusschen O. L. Vrouw Lichtmis en 13 Mei.

Aldus blijkt uit een raadsbesluit uit het jaar 1750: *„Op heden den 12den Meert 1750 is door het Semptelycke Magistraat deeser Stadt Echt excepto den schepen van Ulfft geresolveert worden, dat geene schapen, gewassen offe ongewasschen, geschooren offe ongeschooren, voorders geene koeyen, peerden, veulens ende verckens op de gemeene loop zullen weyden, beginnende van onse lieve Vrouwe Lichtmisdagh tot den 13den Mey op poene van eenen pattacon ten profyte van de Gemeente en de dubbel schott voor de bodens.*

Verders is verbooden, dat van nu aff aen geene schapen op 't Hambroeck sullen mogen weyden, op de poene hier vooren gestatueert ende dat noeyt op de selve Gemeene loop einige gansen sullen comen, op poene, dat aan eenieder naebuurman sal weesen gepermitteert de selve doodt te slaen."

Wegens het gevaar, dat men de bestaande wetsbepalingen bij het vallen der duisternis zou overtreden en dat de herder zijn schapen op verboden terrein zou brengen, bepaalde men bovendien, dat men alleen met schapen op het veld mocht komen tusschen zonsop- en ondergang. Na het „trimpen van den roosenkrans" — dit zal wel bedoeld zijn na het luiden van het Angelus — mocht niemand meer met zijn schapen op het veld blijven op zware straf, zooals blijkt.

„1754. Is alsnoch geresolveert, dat niemant van den sonnen onderganck offte naert trimpen van den roosenkrans eenighe schaepen op 't veld zal moghen hoeden op pene, dat het beste uit de coppel sal geslacht worden ende aen den armen uitgedeelt ende daerenboven twee schillingen aan de bodens offte aenbrengher etc."

Honden. Ook over de honden had men verschillende bepalingen gemaakt. Zoo maakte men onderscheid tusschen mest- en scheepershonden.

Over deze honden ordonneerde men als volgt:

„Dat alle, zoo mest- als scheepershonden zullen moeten voorzien zijn van eenen remmel (stok) of knuppel, hangende in den hals tot op de beenen, het weinigste anderhalven voet lang en dry duymen dik en zullen de scheepers darenboven hunne honden aan den band houden, soo wanneer zy deselve niet noodig hebben, alles op poene en amende van dry goudguldens, buyten en behalven dat de oppassers en bevelhebbers van de jagt zullen bevoegt zyn de honden hieraen contrairlyk bevonden, doodt te schieten".

Zooals blijkt werd dit voorgeschreven, om den honden het loopen achter wild etc. te beletten.

Wanneer er in de stad geconstateerd werd, dat er razende honden rondliepen, dan waren de Regeerders dadelijk klaar met een verordening op „quaede" of raesende honden, om zoodoende het leven der inwoners en van hun vee te beveiligen.

Hierover vonden wij een tweetal verordeningen uit de jaren 1754 en 1774, die ons een beeld geven, hoe streng de Magistraat optrad, wanneer er van dezen kant gevaar dreigde.

1 Junii 1754. „Alsoo het Magistraat in ervaringhe compt, dat differente quaede honden in deese gemeente omloopen en daardoor te vreezen is, dat de selve soo aen menschen als beesten groote schaede soude connen veroorsaecken, soo is 't tot voorcominghe van sulcx geresolveert, dat alle onse gewoonders soo binnen als buyten Echt hier mede worden belast, die honden hebben, de selve ten minste voor den tydt van veertien daeghen vast te leggen, op pene, dat alle degheene, die los loopende sullen bevonden worden, sullen mogen doodtgeschoten offte doodtgeslagen worden ende daerenboven op eene amende van ½ goudtgulden ten profyte van dengheene, die deselve sal doodtgeschoten hebben etc.

1774, 26 April.

De Magistraet in ervaeringhe gecomen, dat van tydt tot tydt raesende honden in de gemeente bevonden worden en op gisteren alhier eenen geweest is, die groot quaedt gedaan heeft en verders groote ongelucken daarvan te verwachten syn, soo in tyds niet voorsien en wordt, dat de honden binnens huys vast geleydt worden, heeft derhalven goetgevonden en verstaen te belasten, gelyck belast wordt mits desen aan alle inwoonderen deeser gemeente sonder aensien van iemant, hunne honden 14 daegen lanck binnens huys op den bandt te leggen en vast te binden op pene van twee ducatons by de (overtreding)? ipso facto te verbeuren ende dat daerenboven aan een ieder gepermitteert sal weesen de honden buytenshuys sigh bevindende doodt te slaen off te schieten, het geene den armenjaeger, die daer op nauwkeurigh sal invigeeren expresselyck aen bevolen is etc.

Toch kon men, ondanks de strenge maatregelen tegen de dolle honden niet altijd verhinderen, dat er gevallen voorkwamen, dat menschen door deze dieren gebeten werden. Zoo ontdekten wij in de Echter gerechtsprotocollen uit de jaren 1781—90 een aanklacht tegen een zekeren Joseph Feytel van het gehucht de Slek. Deze persoon n.l. beval aan zijne dienstmeid, Mechel Coenen genaamd,

om eten te brengen aan zijn dollen hond. Onder dit bedrijf werd het meisje echter zelf gebeten en haar vader eischt door het gerecht van Echt eene vergoeding van Feytel, teneinde met zijn dochter naar de „Ardennen", d. i. naar Sint Hubert te gaan om aldaar genezing te verkrijgen. Baas Feytel, hoewel onwillig, wordt, zooals uit het volgend stuk blijkt, veroordeeld om „vyff patacons" bij te dragen in de kosten der verre reis.

In saecke van den Heere provisioneele Drossardt en Scholtis J. A. Michiels tegen Joseph Feytel.

't Hoofftgerichte gehoord Derick Coenen over seeckeren hondt van Joseph Feytel, inwoonder alhier, gebrogt in seeker huys op de Sleck, suspect van een raesende of dolle hondt, gebeeten te syn en aen de dochter van voorsschreven Derick Coene als meydt in dat huys en tot oppassinge der bestiaelen gesteld, gerecommandeert en versogt hem het eeten te brengen en geinformeert dat de voorsschreven hondt niet alleen sig van keeten en naderhand ontweerd heeft en weggeloopen is, maer oock te bevoorens de dogter van voorsschreven Derick Coenen, Mechel genaemt, in haere regter hand gebeeten te hebben en over sulcx in alle praesumptie te vallen, raesende of dol geworden te syn en gehoort het rapport van de scheepene J. van der Leeuw en A. Leurs ten deese gesteldt als commissarissen, om voornoemden Joseph Feytel aan te seggen van volgens recht en aequiteyt (billikheid) aen voornoemden Derick Coenen eenigh geproportionneerd soulaes (verzachting) toe te brengen en te subministreeren ten einde de reyse naar Ardenne te konne onderneme tot voorkominge van verdere onheylen.

Hetgeen door hem Joseph Feytel doenmaels oock is worden om aangenomen uyt syn eyge vrye wille daertoe iets te suppleeren en dat echter daer van tot hier aen niet geschied is en voorst, dat op heeden den voorsschreven Joseph Feytel alhier ten gerichtshuyse geciteerd en mondelings ten eynde voorsschreven door de Regente vermaend en aengesocht synde sig volstreckt op spatieuse praetex te weygerachtig gemaekt en 't eenemael onwillig getoond hebbende.

En vervolgens uyt hoofde van de reedelyckheid door den Heer provisioneele Drossard en Scholtis deeser stadt vermaent en aengesogt verclaert, dat voornoemde Joseph Feytel aen voorschreven Derick Coene sal hebben ter handt te stellen eene somme van vyff pattacons en wel sulcx binne de tydt van drie daege peremptorie, om daer voor door Derick Coene de reyse naer Ardenne met syne

dochter te konne worden gedaen, op poene, dat by ontstenienisse van dien inconformiteit van het versoek door den provisioneelen Drossard en respectieve Scholtis gedaen bij Joseph Feytel ipso facto excutabel sal worden gehouden met en onvermindert de costen deeses.

Actum op den raedhuyse tot Echt den 16 April 1782 ter ordonnantie J. Driessen op Heyden, Secretaris.

Ganzen. Evenals op andere plaatsen hielden onze Echter voorouders veel van ganzenteelt, als men dit bedrijf zoo mag noemen. En omdat men het voeder voor deze dieren slecht op eigen erf of op de straat kon bezorgen, werden de ganzen, evenals de koeien en andere dieren, naar de wei de Loop gestuurd.

Gewoonlijk was er een herderin, het z.g. ganzenmeisje, dat deze dieren naar de gemeenteweiden dreef om daar tot het vallen van den avond het opzicht over de ganzen te houden.

Wanneer deze snaterende troep van gaggelende ganzen langzaam de Wijnstraat uittrek naar de Lop, dan begrijpt men, dat er heel wat schade kon aangericht worden aan de gemeenteweiden, wanneer er geen strenge bepalingen gemaakt werden ook voor deze dieren.

Zooals uit onderstaande ordonnantie blijkt, werd zelfs in 1752 de weidegang der ganzen geheel verboden.

1752. Ende also men by daegelycxhe experientie ondervonden heeft dat onse Gemeenteloop ende andere publycke plaetsen door de gansen, welcke daerop coomen weyden geheellyck gerenueert worden, soo is dat tot voorcominghe van alsulcken schaede, die de naebuyren daerdoor comen te leyden, nochmaels ernstelijck ende stricktelyck verboden wordt van eenighe gansen op onse gemeenteloop ofte andere publycke plaetsen te laeten weyden, op pene als bij de voorsschreven ordonnantien gestelt.

Kraaien. Behalve de ganzen waren het ook de kraaien, welke met gansche vluchten rondom Echt hunne strooptochten hielden in de Echter velden, tot groot ongerief natuurlijk van onze boeren. De ijverige magistraat roept zelfs in 1766 de inwoners „rotsgewijs" op ten kraaienoorlog, zoo bont schijnen deze dieren het gemaakt te hebben in vroegere jaren.

„Met duysende nesten" schijnen deze dieren in de boomen in en om Echt gewoond te hebben.

1746. Dito op clachte van den peyborgemeester, dat de kraenen

groote schaede doen in de velden en de boomen, is almede geresolveert, dat de naebuyren rotsgewys sullen gecommandeerd worden om de nesten uit te stooten.

Doort aentweesende Magistraet, de twee borgemeesters ende vyff geswoorens geresolveert, dat eenen bequaemen persoon sal aengenomen worden om de craenen nesten uyt te stooten etc.

1772. Op 22 April 1772. Op voordraegen van de borgemeesters, dat de kraienen groote schaede doen in de velden en andersints en daeromme seer noodtsaeckelyck, dat die verstrooyt en verjaeght worden, heeft het Magistraet goed gevonden de nesten met duysende op de boomen overal te laeten uytstooten, hetgeene Johannes Vranken aengenomen hebbende voor elff croonen, is derhalve geresolveert, dat de peyborgemeester alle de nesten uytgestooten synde, die sal betalen ende in syne te doene reckeningen inbrengen laeten etc.

Varkens. Ook de varkens waren als van ouds de „lievelingen" van de landbouwende bevolking. Onder de bescherming van een varkenshoeder, werden deze dieren gejaagd in de Echter eikenbosschen. Streng waren echter de bepalingen voor het drijven der varkens in het bosch.

Van te voren overtuigde zich de Magistraat persoonlijk of de eikeloogst ook voldoende was en in dit geval mocht de „plueger" zes varkens gratis zenden en de „koeter" mocht er slechts drie laten hoeden. De „plueger" of de ploegers waren zij die paard en kar bezaten en werden ook „ackerlude" genoemd; de „koeter" echter hadden het zoover nog niet gebracht en akkerden met eigen kracht of misschien met behulp van een hond.

Koeien. Dat de koeien en andere huisdieren ook wel eens gemakshalve gebracht werden naar het Kerkhof, hebben wij vroeger al eens aangeteekend. Vooral in den Koeienoorlog met Waldfeucht en Havert gebeurde het wel eens, dat de Magistraat zelf het slechte voorbeeld gaf en de buitgemaakte koeien en runderen liet weiden op het Kerkhof.

Gelukkig heeft men later het ongepaste hiervan ingezien en vaardigde men dit besluit uit:

„1772. Geen vehe van paarden, koeyen, off schaepen magh langhs de groes off naest den kerkhof mogen beweyden op pene van thien ducatons".

Dus de straf was lang niet malsch, waaruit wij wel kunnen op-

maken, dat de Regeerders zelf dezen weidegang op het kerkhof streng afkeurden.

Evenals de meeste andere huisdieren werden de koeien der kom meestal naar de Loop gebracht om te weiden, die der oostelijke gehuchten gingen gezamenlijk onder de begeleiding van herders met honden naar de Echter bosschen.

Ook tegen ziekten onder het vee, zooals mond- en klauwzeer, werden reeds in vroegere eeuwen zeer goede maatregelen genomen.

Wanneer een dier dood ging, moest het cadaver of het „voelijck", dadelijk op bepaalde diepte begraven worden.

„1770. Het voelyck van doode beesten moet dadelyk minstens vyff voet diep in de grond gesteecken worden op pene van dry gulden."

Wanneer er in het land mond- en klauwzeer heerschte, dan mocht men zonder pas en zelfs ook met een pas geen vee over de wegen vervoeren. Er werden overal palen geplaatst langs de openbare wegen, waarop een waarschuwing van veevervoer werd aangeplakt. Keurmeester met linnen kielen werden beëedigd en aangesteld, om het te slachten vee eerst te keuren en verder werd al het mogelijke gedaan om de besmetting tegen te gaan.

Wij laten hier ter wille der volledigheid eenige bepalingen volgen, welke hierop betrekking hebben.

„1771 16 November. Alsoo by 't gedruckte exemplair van naer deze publicatie geemanueert bij den Ed. Hove van Gelderlandt tot Venlo den 8ste deeses maents November 1771 onder andere geordonneert respective ende belast is bij den 2en artikel: dat alle officieren en wethouderen in hunne respectieve gemeentens op de publycke weegen omtrent de frontieren sullen doen stellen bequaeme paelen, waarop met groote letteren sullen doen schrijven „verboth tot invoer en passagie van hornvehe mit of sonder pas", is op heeden ter extra ordinaire vergaderinge geresolveert, dat den tydelycken Peyborgemeester op costen deeses gemeente sal besorgen soo veel paelen als daertoe van noode sullen weesen, voorts te besorgen de linne kleyagien voor den keurmeester, die tot het visiteeren van 't kranck rindtvehe, onder eede sal aangestelt worden, vans gelycken eenen keurmeester voor te visiteeren het te slachten gesondt rindvehe, alles ten eynde in meergemelte publicatie breeder vermelt, die op naermiddagh ten twee uren tot een iedermans kennisse gepubliceert ende geaffigeert sal worden ende syn de rodtmeester ten dyen eynde rondt gesonden om alle inwoonderen deeses gemeente aan te

seggen van dito publicatie onder den raedthuyse te komen aenhooren etc."

„1771. Op heden, 18 November 1771, is gecompareert op den raedthuyse alhier Jacobus Stox, den welcken onder eede in handen van den stadthouder P. Mours bij absentie van den heer Substituyt Scholtis gedaen, aengestelt is als keurmeester, om het inweesende ende van buyten incomende slachtbaer rundtvehe te visiteeren onder belooninghe als int Hoffs exemplair van publicatie art. 9 vermelt.

Dito gecompareert Martin Jeucken, als keurmeester aengestelt om 't kranck hoorne vehe te visiteeren, voor iedere visite betaelt sal worden eenen schilling etc."

Wanneer men dit alles nog eens overleest en overdenkt, dan komt men toch tot het besluit, dat onze voorvaderen toch bevoorrechte en gelukkige menschen waren. En inderdaad dit waren ze, vooral ook in vergelijking met het hedendaagsche geslacht!

Het vee mocht grazen op de uitgestrekte, goed onderhouden gemeenteweiden en in de bosschen. Men had geen moeite schier met den ganschen veestapel. Des morgens zette men de staldeuren open en de koeien en paarden, de varkens en ganzen trokken volgens den tijd van het jaar naar buiten, onder de hoede van eenige herders. Even kosteloos haalde men turf en hout om te stoken; men kon gratis hout kappen om te bouwen, huizen en stallen. Maar dat alles werd toegestaan onder streng toezicht der opzichters, opdat de weiden en de bosschen en de vennen niet op eens geschonden zouden worden, maar opdat zij ook nog een bron van welvaart zouden zijn voor het verre nageslacht.

Daarom hield het volk van zijn grond, vooral ook omdat men er op deze wijze gemakkelijk en tevreden leefde. Men kende gelukkig niet den grooten rijkdom van tegenwoordig, maar men kende ook nog minder de groote armoede met hare ellendige gevolgen onzer dagen.

Men kende niet het bedrog in levensmiddelen, maar men at het zuivere brood van eigen meel gebakken, men dronk het zuivere bier, gezond en krachtig, men bereidde eigen kaas, eigen olie voor de lamp, kortom men wist, wat men at en dronk en gebruikte.

En zou men dan niet met recht kunnen zeggen, dat onze ouders van voor eeuwen met minder verdiensten in geld, toch veel gelukkiger en veel gezonder en meer godsdienstig waren, dan wij in onze tijden van z.g. vooruitgang en beschaving!

De oude Slagmolen.
Naar een ets van Eug. Lücker.)

Drie Echter Molens.

A. De Slagmolen.

In een der vorige artikelen over de Beek vertelden we, hoe de Echter Magistraat omstreeks het jaar 1300 de Beek „haalde" en ze tot nabij onze plaats leidde, ter verdediging vooral van de stad en vesting. Maar naast dit doel, waartoe dit kunstwerk werd uitgevoerd, schijn men ook eene nevenbedoeling gehad te hebben, n.l. om het water ook te gebruiken als eene kracht om een of meer molens te drijven. En daartoe werd met opzet, vlak bij Echt aan de Beek meer verval gegeven, opdat men zoodoende vlak bij de huizen een watermolen kon bouwen tot onnoembaar gerief van de bewoners van Echt en omstreken.

Men zal zeggen, dat 't voor de hand lag, om naast de verdediging door 't water der Beek, ook de kracht ervan te benutten, maar toch kunnen we den practischen aard onzer voorvaderen bewonderen.

Of er omstreeks dit jaar 1300 te Echt ook windmolens bestonden weten we niet, we vonden er geen aanteekeningen over.

Wel heeft, zooals de meeste oudere Echtenaren zich nog wel zullen herinneren, eene oude windmolen gestaan, ongeveer op de helft en wel ter rechterzijde van den weg van Echt naar Berkelaar, maar deze molen kan zoo oud niet geweest zijn als de bestaande watermolens. Voor goed 50 jaren is deze windmolen afgebrand.

Van de twee watermolens, die de oudste zijn, willen we daarom mededeelen, wat we er van weten; 't zijn n.l. de 2 nog bestaande watermolens: de Slagmolen, gelegen op ongeveer een kwartier afstands, ten noord-westen van Echt en de z.g. Watermolen nabij de oude Maseyckerpoort.

De Slagmolen is voorzeker de jongste en ofschoon wij met zekerheid niet weten, wanneer deze molen gebouwd werd, vinden we haar bestaan toch reeds in het jaar 1709 en vroeger, zoodat we gerust kunnen zeggen, dat deze molen reeds in de XVIIde eeuw bestond.

Onlangs vernam ik, dat zich op enkele der molenonderdeelen de

jaartallen 1664 en 1698 bevinden. We hebben dit jaartal niet gezien, maar onze meening over den ouderdom van den Slagmolen wordt hierdoor bevestigd.

Maar in deze tijden droeg deze molen wel een anderen naam en werd niet Slagmolen, maar de Halbeekermolen genoemd.

Want in een der Echter overdrachtregisters uit het jaar 1709, lazen we dat iemand wordt toegewezen: *„het vierendeel van de moelen wezende eene oliemoelen ende genoempt de Halbeekermoelen"*. Hieruit alleen zouden we echter nog niet met zekerheid weten, dat de oude Halbeekermolen dezelfde is als de latere Slagmolen, maar tot meerdere zekerheid leidt ons de volgende aanhaling uit een Register op de Leenaktenboeken van Gelder: *„3 boenre beneven die gemeyn (algemeen) straet, die na Halbeeck gaat, voortschietende (uitloopende) ten Bruel" etc.* (1374).

Nu weet ieder Echtenaar, dat het veld de Breul in de onmiddellijke nabijheid ligt van den tegenwoordigen Slagmolen en nu kan iedereen uit bovenstaande aanhalingen opmaken, dat vroeger in de nabijheid der Breul een goed of een molen lag, welke Halbeeck heette of door een Halbeek bewoond werd. Met recht maken we dus de gevolgtrekking, dat de tegenwoordige Slagmolen, de oliemolen, vroeger genoemd werd de Halbeekermolen.

De naam Halbeek of van Halbeek is in Echt geen onbekende en de familie, welke dezen naam draagt, is een der oudste nog bestaande Echter familiën. Bekend is de schepen Jan van Halbeek in de jaren 1694 en volgende.

Omstreeks het jaar 1752 komt de naam „Slaghmolen" meer in gebruik, ook zal de Magistraat van Echt dezen naam voortaan bezigen in hare besluiten.

In voornoemd jaar ordonneert men o.a. *„dat het vonder (bruggetje) aan de Slaghmolen in behoorlycken staet van reparatie sal gestelt worden."* Eenzelfde besluit wordt genomen in het jaar 1764.

De naam „Slagmolen" komt velen misschien vreemd en onverklaarbaar voor, maar toch is de verklaring eenvoudig.

De Slagmolen was n.l. ook toen hij een anderen naam droeg, een oliemolen, alwaar dus olie geperst of geslagen werd. „Olieslager" is een zuiver hollandsch woord en komt zelfs veel als familienaam voor. Omdat dus op voornoemden molen olie „geslagen" werd, noemde men den molen: Slagmolen.

Het is eigenaardig, dat men in het Echter dialect spreekt van

„Slamöle” en niet van „Slaag-möle”. Het is bepaald eene slordige spreekfout.

Dat er op den Slagmolen olie geslagen werd, is heden ten dage nog zichtbaar aan de zware steenen, de z.g. „bank”, waarop de plethamers neervielen. Deze bank n.l. is nog aanwezig in den binnenbouw van den molen.

Omstreeks het jaar 1750 behoorde deze molen toe aan zekere juffrouw Gavarrell en Hendrik Tijssen wordt genoemd *„de slaeger (olieslager) op de oly meulen van juffrouw Gavarell”.*

Later komt de slagmolen aan den graaf van Walburg, want reeds in 1767 vonden wij een molencontract tusschen hem en de pachters Arnoldus Otten en Maria Elisabeth Seelen.

Dit contract lijkt ons merkwaardig genoeg om hier verkort opgenomen te worden.

In het jaar 1767 wordt voor den tijd van zes jaren de dubbele oliemolen verpacht door Graaf van Heiden Hompesch aan de echtelieden Arnoldus Otten en Maria Elisabeth Seelen. De bepalingen van dit contract lijken ons merkwaardig genoeg om overgenomen te worden, vooral ook om de typische molenaarstermen, die erin voorkomen.

PACHTCONTRACT.

1. Eerstelyck zullen deze olymoolens aan den pagter met alle de gaande werken in een goede staat overgeleverd worden etc.

2. De pagter zal daarenboven gehouden zijn op zijne kosten desnoods zijnde vernieuwen in beide de olymoolens, alle kammen en staaven, geene uitgezondert; de kamraaden en schijfloopen zal hij mede vast en regt hangen als het vereischt word, tot de spoorwieltjes als anderzints van 't roerwerk incluis.

3. Blijft meede tot laste van den pagter het repareeren en vernieuwen van het laawerk in de olybanken, het buideldoek en de haaren, de kuip om den legger, den aan- en afstrijker ook het vervloeren van den legger; het ornden en biliocnen der loopers als zulks vereischt, al smeede de schoeffelen en gordingen op en aan de waater raaders en het regt en vast hangen derzelven; ook het vast maaken der speeken en ligters in de wentelassen met de scheenen en yzere banden in en om de halsen en aan de nokken van de assen; ook het vernieuwen der halssteenen die koomen te breeken of te verslijten alsmeede het onderhouden van den olybak, zullende zig zelven moeten bezorgen van het noodige zmout en zmeer alsmede van vuur en ligt.

4. Alle andere zoo gaande als stilstaande werken die hier boven tot laste van den pagter met woorden niet staan uitgedrukt blijven de reparatien en desnoods zijnde het vernieuwen tot last van den heere verpagter in welken val den pagter verobligeert zal zijn de timmerlieden te geven kost en drank en aan niemand anders, waarvoor hij pagter zal moogen genieten het brandhout.

5. De pagter zal gehouden zijn goede zorge te draegen dat hem offe zijne knechten de moolens offe huisinge door moetwil offe onagtzaamheid niet verwaarloost offe beschaadigt en worden etc.

6. Off het gebeurde dat den pagter eenig beletsel in het gebruik van den stroom ten onregte wierde aangedaan, waardoor hij de schaade konde lijden en daar over disput mogte ontstaan, zonder toedoen offe gedrag van den pagter veroorzaakt, zal hem door den heere verpagter maintenue worden verleend, maar niet als het door de conduites van den pagter zelfs mogte worden veroorzaakt.

7. De pachter zal voor het stilstaan geenen kwijdslag moogen pretendeeren offe genieten, als alleen zoo daar zwaare reparatien aan de moolens moeten gedaan worden, die meerder als veertien dagen duurden, zal hem de meerdere tijd die de moolens daarom moesten stilstaan naa proportie van den pagt worden goedgedaan; insgelijks ook in tijd van oorlog, indien door heirkragt het slaan van oly belet wierde; offe eindelijk dat aan de Echter koorn-moolens zoodanige reparatien wierden gedaan, dat de beek aldaar wierd afgedamt of het water bij Roosteren wierd afgelaaten, zal hem meede in die twee gevallen den tijd in voegen als voorschreven die hij verzuimen mogte, naa proportie van den pagt van het geheele jaar werden gevalideert.

8. Ende opdat hier inne geene abuizen worden geperpetreert zoo blijft den pagter gehouden als een van de drie gevallen in de vorige articul vermeld, kwaamen te geschieden ten behoorlijken tijd daarvan kennisse te geeven.

9. De pagter belooft heirmede voor jaarlijksen pagt te betalen eene zomme van eenhondert en vijftien rixdaalders, in loopende gelde, egter in goede harde specien etc.

Eindelijk word aan den pagter gepermitteerd de kopwillige te snoeijen die langs de beek op de gemeente staan etc.

17 Juli 1767.

Arnoldus Otten.

Maria Elisabeth Zeelen.

Nu behooren de molens en gebouwen aan de familie van Laer, aan wie eertijds toebehoorde de afgebrande windmolen langs den Berkelaarderweg. Zooals hunne molenkar nu nog trekt door de Echter straten, zoo gebeurde het ook voor eeuwen.

De ligging van den Slagmolen, zoo eenzaam in het veld, te midden vroeger vooral van veel en hoog water in regentijd, lijkt ons zeer eigenaardig. Men heeft bij het bouwen van den molen natuurlijk gezoch naar een groot verval der Beek, of dit verval misschien ook weer evenals aan den Watermolen kunstmatig aangelegd, maar toch moeten de bewoners vroeger veel last van hoog water gehad hebben, vooral wanneer de oude Maas, welke in de nabijheid stroomt, buiten hare oevers trad. Meer dan eens werd op den Slagmolen dan het noodvuur uitgestoken, om den Echtenaren te beduiden, dat de nood hoog geklommen was.

Ook zal de eenzame ligging van dezen molen wel meermalen aanleiding gegeven hebben tot ongewenscht bezoek. Zooals blijkt uit het onderstaande getuigenis, verschenen op zekeren Maartschen nacht van het jaar 1794 een tiental zwartgemaakte kerels op den Slagmolen en vroegen kwansuis den weg naar Maeseyck. Wat deze bende, waarschijnlijk Franschen, in het schild voerde, blijkt verder niet, maar hunne zwarte vermomming en hun nachtelijk bezoek doen ons niet veel goeds van hen verwachten. Waarschijnlijk dachten ze den baas alleen thuis te treffen en zijn ze voor verdere euveldaden afgeschrikt op het zien van de twee robuste Berkelaarders, Lambert van Heel en Hendrikus Hoymaekers, die gekomen waren om des nachts de wacht te houden en om den baas Arnoldus Otten desnoods te verdedigen. Men ziet hoe alleengelegen huizen toen reeds op alles voorbereid moesten zijn in die woelige dagen, om zich tegen nachtelijke bezoekers te verdedigen.

Men vergete ook niet, dat we in dit jaar 1794 nog in den tijd der beruchte bokkenrijders zijn, welke gevreesde bende het vooral gemunt hadden op eenzame hoeven en huizen.

Omtrent denzelfden tijd, dat deze troep op den Slagmolen verscheen, moet er ook, misschien dezelfde, een bende zwartgemaakte dieven op Bosscherhof verschenen zijn; na de hoeve omsingeld te hebben, namen ze alles mee wat van hunne gading was.

Op de markt te Roermond werden ze echter eenige dagen later herkend en men verweet hen hun daad met de woorden „Gij, zwartmakers"!

De baas Arnold Otten van den Slagmolen nu, liet dat bovengemelde ongewenscht bezoek echter niet zoo maar zitten. Onmiddellijk begeeft hij zich den volgenden dag met zijne twee helpers naar den vrederechter te Echt, n.l. Antoon Leurs en legt daar voor hem en de assessoren van de rechtbank de volgende verklaring af. Zooals blijkt is het de eerste zitting van het Echter Vredesgerecht onder Fransch regiem.

„Eerste zittinge van het vreedensgerichte van het canton van Echt gehouden aldaer den 21 Ventôse, 4de jaer der fransche Republiek of 11 Meert 1794 ouden Styl, waerin en over present zyn geweest de Borgers Ant. Leurs, vreedesrigter, J. A. Clermonts, J. Meuwissen, P. Slangen, assessoren ende W. J. Driessen op Heyden Secretaris.

Op heden de 21 Ventôse 4de jaer der fransche Republiek heeft sig voor den vreedensregter en dry assessoren gesisteert Arnoldus Otten, woonende inde die molen omtrent een half quartier uurs van Echt en andere huysen geleegen, (hier kan niet anders dan den Slagmolen bedoeld zijn) den welcken voor de opregte waerheit te kennen heeft gegeven, dat 's nagts tusschen den 18 en 19den dezes, tusschen twalf en één uure als wanneer hy met syn huysgezin beneevens twee wagthoudende persoonen van Berckelaer op eene camer by malkanderen geseeten waren, aen de deur van syn huys gedruys van menschen gehoort heeft en heeft hooren roepen met eene gebrooke tael, „Lantsman komt, wyst ons den wegh op Maaseyck"; dat hy daerop uyt de camer naer de keuken gegaen is en ter gelyckertyd by hem in de keuken gekomen syn ses manspersonen. Dat hy het ligt in de hand noemende hun in het aengesigt ziende gezien heeft, dat sy alle swart waeren in het aengesigt. Dat hy nog vier andere in syn voorhuys gesien heeft, die insgelycx zwart waeren, waer van eenen gesegt heeft „tout même". Dat de voornoemde ses en vier uyt syn voorhuys syn weggegaen sonder dat hy iets meer heeft gehoort of gesien.

In waerheydts oirconde heeft hy dese onderteekent op dato als boven. Was geteekent: Arnoldus Otten."

Ongeveer eenzelfde verklaring legden daarna af de twee getuigen, welke ook in den molen aanwezig waren in dien nacht n.l. Lambert van Heel en Hendrikus Hoymakers uit Berkelaar.

Zooals men ziet, was men op alles voorbereid in die revolutiedagen, want men waakte tot laat in den nacht en men had zelfs een stuk burgerwacht in huis.

In zomertijd ligt de oude Slagmolen in eene aantrekkelijke omge-

ving. Ver in den omtrek zal men moeten zoeken naar een landelijker, maar ook levendiger plekje.

Die oude hoekige gebouwen, waartusschen de kreunende waterraderen druipen van den waterzegen; de zingende, springende waterval, duikende en dansende eenden en daarbinnen in den molen het eeuwig droomend zoemen van het molenwerk! Ginds een bestoven huifkar, nu en dan de witte molenaar, met zijn blaffenden keeshond, dat alles bij elkaar, vormt in de omlijsting van struikgewas en slanke populieren een schitterend Limburgsch tooneeltje.

Menig schilder of photograaf heeft in dit afgelegen hoekje der wereld een dankbaar onderwerp voor zijne kunst gevonden.

Jammer is het, dat men de gebouwen met cementen blokken heeft bepleisterd. Men wachte zich om die afschuwelijke Duitsche plakmode ook hier over te brengen.

Hoevele huizen zijn er niet mee bedorven, doordat de mooie oude tinten der baksteenen beplakt werden door eene kleurlooze cementlaag. Maar met deze beschouwing zijn we heelemaal afgedwaald van onzen Slagmolen; we zullen dan maar voor goed afscheid nemen en onzen weg vervolgen door het vlakke veld de Breul, over het houten bruggetje bij het Breukske [1]) achter Verduynen om, over het Kempke komen wij aan den Watermolen.

Een zeer mooi en rustig stukje natuurschoon, vooral in het mooie jaargetijde, zijn we hier voorbijgewandeld; wij herinneren ons hier terloops de twee reusachtige platanen, welke hier op het Kempke, bij den omdraai van den weg, hunne kruinen torenhoog verhieven in de lucht.

Voor een twintigtal jaren werd dit tweelingspaar, de „trots der omgeving", geveld.

B. De Watermolen.

Nu staan we voor den ouden Watermolen met z'n kronkelende en wit-bruischende „nèrd" (neer), met zijn oude gebouwen, vochtig en

[1]) Breukske is een verkleinwoord voor Broek en het land wordt aldus genoemd, omdat het er min of meer moerassig is. Kempke is een verkleinwoord van kamp, welk woord beteekent een groot stuk omheind land, gewoonlijk gelegen bij een water. Deze naam „kamp" komt te Echt veel voor, alleen of in verbinding met andere woorden. Zoo ligt tegenover het Kempke, aan de overzijde van de Beek „de Kamp"; ook ligt een Kamp op het einde der St. Jorisstraat, tusschen de Hingerderstraat en den weg naar Sint Joost. Stormekamp, Kokelskamp (Pey), Soyerkamp, Mazerkamp, Hulterenkamp etc. zijn bekende Echter veldnamen.

groen uitgeslagen van het eeuwenlange staan in dat altijd spoelende water. Veel is er door de tijden heen aan deze gebouwen veranderd, die nu naar alle windstreken ver uitgebouwd en vervormd zijn tot een prachtig, modern pannenfabriek [1]). Verdwenen is sinds eenige jaren het bedrijf van den eeuwenouden meelmolen, die eeuwenlang voor stad en land het geurige meel leverde uit de kostelijke vruchten der Echter akkers. Geen molenpaard met de waarschuwende rammelende „kloters" trekt hier meer uit „den boer op" met de zware molenkar vol witte meelzakken. De watermolen moet zeer oud zijn en schijnt gebouwd te zijn in denzelfden tijd, dat men de Beek gegraven heeft.

Wij stelden het tijdstip van het graven der Beek ongeveer op het jaar 1300. Welnu, wij vonden in den inventaris van het Roermondsch archief een stuk uit het jaar 1307, waarvan de korte inhoud wordt weergegeven als volgt:

„1307, 14 Febr. Het gericht van Echt verklaart, dat het Cister- „cienser Convent te Roermond in het bezit is der tienden van acht „bunders land, genaamd Lottelope, gelegen naast den nieuwen molen; „welk land het vermeld gericht tot verhooging van den godsdienst „aan het hospitaal van Echt geschonken heeft."

In het voorbijgaan merken we hier eerst twee merkwaardigheden op, n.l. dat er in het jaar 1307 in Echt een hospitaal of gasthuis bestond, waarover we reeds schreven en dat er in voornoemd jaar reeds een nieuwe molen lag naast de Lottelope.

Zonder twijfel wordt met dezen nieuwen molen de Watermolen bedoeld, want deze ligt naast de Lottelope of, zooals men in onze dagen zegt, naast de Loop. We vinden hier de gelegenheid om het woord „Loop" te verklaren, daar men de beteekenis ervan soms zeer ver gaat zoeken. Het oude woord „lope" is een schepel of vaatje, maar ook de naam van een landmaat n.l. 100 roeden.

Deze laatste beteekenis zullen we dus moeten hechten aan ons woord „Loop", zooals de gemeenteweiden langs de Beek genoemd worden.

Het voorzetsel „Lotte" is ons onbekend; misschien is dit een persoonsnaam, in alle geval een naam, die door den tijd afgesleten is.

Na dit kijkje over de mooie, vlakke weiden der eeuwig groene gemeente-Loop, waarover vooral in den zomeravond de lange rookslierten drijven uit de vuurtjes der koeienhoeders, keeren we terug

[1]) Voor eenige maanden brandde dit fabriek door een ontzettenden brand grootendeels af.

naar onzen ouden watermolen, in het jaar 1307 „de nieuwe" genoemd.

Van 1300—1900 heeft hij op de breede druipende waterraderen de Beek opgevangen en gedwongen om eerst den tol van hare kracht te betalen, voordat zij hare vrijheid in beweging weer kon uitzingen en springen in den schuimenden waterval van den nèrd. Zes honderd jaren lang hebben ze samen gespeeld, de molenbeek en het molenrad, samen gezongen een ruischend waterlied, maar onder dat springen en zingen hebben water en raders gewerkt en gezwoegd om het goudene graan „den zegen Gods" te vermalen tot het zuiverste witte meel!

Door de twee weldoende reuzenhanden der twee molenraderen is bereid het dagelijksch brood voor ons en onze voorvaderen gedurende zes eeuwen. Wij stellen ons den watermolen die oude tijden voor, niet zooals nu, met de zware gebouwen rondom, maar los en vrij over de beek gelegd met zichtbare waterraderen, zooals de Slagmolen ze nog heeft behouden. Zoo teekende de beroemde planteekenaar Jacob van Deventer omstreeks 1550 het plan van Echt en gaf den watermolen aan door ter plaatse een groot rad te teekenen. Zoo moet hij den molen gezien hebben en zoo moet vroeger daar de watermolen gelegd zijn, als een eerste steen der Echter nijverheid onzer dagen. Misschien vraagt de een of ander, hoe men zich beholpen heeft, vóórdat de watermolen nabij Echt gebouwd werd. Oudtijds vond men in bijna ieder huishouden een kleinen meelmolen, welke hetzij door de hand bewogen of door een trekdier in beweging werd gebracht. Zulke molens schijnen de oude Romeinen reeds gebruikt te hebben en ze bestonden uit twee ronde steenen, welke over elkaar gedraaid werden, terwijl de onderste steen vast in den grond zat en de bovenste draaibaar was. Zulke molens zal men in Echt ook wel veelvuldig gevonden hebben, vóórdat men het graan naar den Watermolen bracht.

We stellen ons die draaimeelmolens voor, zooals men nu nog op de boerderijen in en rondom Echt de inrichtingen vindt, buiten of onder een afdak, waar een rondloopend paard de verschillende machines in beweging zet. Maar nu de eene groote molen kwam, nu werden al de ouderwetsche molens en molentjes opgedoekt, want de Watermolen was een *„Dwanck-koeren-watermoelen"* of zooals elders staat een *„Bannaelmoelen";* nu moest men hier komen om zijn graan te laten malen. We willen deze uitdrukkingen even nader verklaren.

Men begrijpt, dat het graven der Beek en het bouwen van den molen schatten geld gekost heeft. We moeten daarom aannemen, dat zoo'n kostbaar werk niet kon of mocht uitgevoerd worden zonder den Heer, den Graaf van Gelder, hierin te kennen. Daar het voor dezen laatsten van groot belang was, dat Echt, als grensplaats van Gulick en Gelder, versterkt werd door water, zal het ook wel op zijn initiatief en aanraden zijn geweest, dat men de Beek groef. Voor het benoodigde geld zal hij wel grootendeels gezorgd hebben. Zoo moet ook de molen door den toenmaligen Heer van Echt gebouwd zijn, want daar deze gebouwen zeer kostbaar waren en de dorpelingen den bouw niet konden bekostigen, daarom sloten ze dikwijls een overeenkomst met hunne Heer, dat zij op geen anderen molen zouden laten malen, dan op dien, welke door den Heer voor hen zou gebouwd worden.

Zij werden alzoo „gedwongen" of „gebannen" tot het gebruik van dien molen alleen, waarheen de geheele omgeving voortaan moest komen om hunne granen te laten malen. Vandaar de naam dwanck- of dwangmolen wat hetzelfde is als bannael- of banmolen.

Zulk een molen was dus ook onze watermolen, zoodat we met alle recht kunnen veronderstellen, dat deze molen door de Heeren, waartoe Echt door de eeuwen heen behoorde, werd in stand gehouden. En niet zonder reden, want een water- of windmeelmolen was het „melkkoetje" van den Heer, zoodat men schier geen heerlijkheid vond, al besloeg deze eene oppervlakte van een tafel, of er hoorde een molen bij. Zooals wij zullen zien, werd deze molen door den Heer telkens verpacht tegen eene vergoeding aan een pachter en dat deze molenpachter op zijne beurt eene vergoeding kreeg van den landbouwers voor het malen. Eenzelfde dwangmolen, waar de bewoners van Stevensweert en Ohé en Laak moesten laten malen, lag er in het veld tusschen deze twee plaatsen. Door eene schenking uit het jaar 1624 aan hunnen Heer Hendrik van den Berg, vanwege den Spaanschen Koning, kreeg hij voor zijne onderdanen het recht, dat men voortaan niet meer naar den Echter banaalmolen behoefde te gaan om te laten malen.

De opbrengst van dezen molen, als pacht aan den Heer, werd geschat op 100 pistolen, dus de aardige som van ongeveer 1000 gulden. (Pistool is een oude Spaansche goudmunt en waard ongeveer 10 gld.) Het is hier de plaats niet om na te gaan, aan welke verschillende Heeren deze molen behoord heeft, maar alwie door verdrag of koop

het ambt Montfort, waarin Echt gelegen was, kreeg toegewezen, hij werd ook de eigenaar o.a. van dezen watermolen.

Zoo waren de Prinsen van Oranje van 1647—1732 de Heeren en dus verpachters van dezen molen; maar toen men na den dood van Stadhouder Willem III de erfenis verdeelde, werd het ambt Montfort met zijn bezittingen toegewezen aan Frederik Willem I, koning van Pruisen, totdat zijn zoon Frederik II het verder in 1769 verkocht aan den Prins van Oranje, Stadhouder Willem V.

In de volgende stukken is er wel eens sprake van den molen van „syne Conincklycke pruysisse majesteit", men weet dan, waarom de watermolen eenige tientallen van jaren aan dien koning heeft behoord.

De pachter van den molen had zich streng te houden aan de bestaande en beschreven voorwaarden. Zoo moest hij een knecht houden, die voor den Magistraat op het stadhuis den eed moest afleggen, dat hij zich bij het malen en afleveren van het meel vooral rechtvaardig zou gedragen. We laten hier om de eigenaardigheid den inhoud van zulke verklaring volgen, waarop de maalknecht van den watermolen Joannes Naus in 1791 den eed aflegde:

„Compareerde voor ons H. J. Michiels, scholtis; J. van der Leeuw, H. Leurs, P. van Eyll, J. Ruyten, J. Meuwissen, J. Jennissen en H. H. Schoolmeesters, schepenen der stad en HooftGerichte van Echt, Johannes Naus, maelknecht van Johannes Smeets, Pachter der banaelmolen van Syne Hoogheyt den Heere Prince van Oranje en Nassau etc., welcken (de knecht natuurlijk!) den gewoonlycken maelknechts Eede in handen van gemelte Heere Scholtis heeft uytgeswooren, te weten, dat sig sal gedraegen int 't malen en scheppen der graenen op den voet der conditien aen voorsschreven Pachter van wegen Syne Hoogheyt ter hand gestelt, ondat onder andere puncten principaelyck sal naerkomen, maar te nemen het sesthiende deel der harde en vierentwintigste deel der rouwe vruchten, die op voorschreven molen tyde hy als knecht ter mael sullen komen, de schottelen (weegschalen) op te heffen ende die niet te sleypen, soo ook goet meel op te leeveren aan rycken en armen, dat niemant deswegens hem sal hebben te beklaegen gelyck op andere benaebuerde molens kan geschiede op pene (boete) van de selve conditien naerder uitgedruckt. Actum (gedaan) op den Raedthuyse tot Echt den 11 October 1791.

J. Driessen op heyde, Secretaris."

Per ordonnantie

Hieruit blijkt bovendien, dat de molenpachter het recht had, om als maalloon te nemen, het zestiende deel van de z.g. harde vruchten, b.v. van rogge en tarwe, maar slechts het vierentwintigste deel van de z.g. weeke of rauwe vruchten, b.v. van gerst en boekweit. Maarr.... dat het bij den molenbaas wel eens ruw toeging onder dit afwegen van zijn deel blijkt wel, dat uitdrukkelijk bepaald werd, dat men niet met de weegschalen mocht sleepen, maar dat ze werkelijk opgeheven werden van den grond.

De molenpachters, welke in de 18de eeuw den watermolen in pacht hadden, willen we hier met hunnen naam en met eenige merkwaardige feiten aan hun bedrijf verbonden weergeven.

In 1703 was Hendrick van Eyll, een lid der bekende Echter familie, welke nu uitgestorven is, molenpachter. Hij reclameerde in October van voornoemd jaar, dat de Regeerders der stad moesten zorgen, dat de „Paumbrugge" moest hersteld worden en dat men den dijk wederom heeft ***„doorgesteecken, waardoor de loop t' eenemael wordt geinundeert."***

In 1731 is Hendrik Everaets molenpachter.

In 1737 vinden wij Adam Mulders als pachter van den watermolen. Of de goede man al te eerlijk was, of wat de schuld ook moge geweest zijn, de pachter zat zoo diep in de schuld, dat in voornoemd jaar zijne goederen moesten verkocht worden.

Om de eigenaardige schrijfwijze der woorden, maar ook om den huisraad uit een burgerhuisgezin dier jaren eens opgesomd te zien, laten we even den inventaris volgen.

„J. Poell rentmeester der domeynen van den ampte van Montfort pretendeert van Adam Mulders, moelenpachter van Sijne Coninclyke pruyssisse Majesteit dwanck koeren water moelen alhier binnen Echt gelegen een somme van duysent acht en negentich gulden en dewyle den selven niet in staet is den selven debet te voldoen, daarom verkoop der goederen:

In de keuken: 12 parsoleene (porseleinen) schottelen; 8 parsoleene tellieurs; 2 potte; 2 ysere kellens (ketels); 8 theene lepels; 1 ysere papreur; 1 biel; 1 ysere laat en fuuryzer („laat is een haakketting, waaraan men de ketels korter bij of verder van het vuur hangt); 3 half verkes coppen; 6 stucken gerucht (gerookt) rindvleesch; 1 spoel (spinwiel).

In de kamer: 1 ledicant met blauw gardine; 2 bedlaecken; 1 kast;

2 stoolen; 1 mantelstock; 6 klein silderckens (schilderijtjes); 1 spegelken.

Verder: 5 oude peerde; 3 koeyen; schaapscheere, moelje (kneedbak); seeven, stande (boterton) etc."

Het is vermakelijk te zien, hoe bij het opmaken van dezen inventaris, de man — misschien de een of andere bode — geworsteld heeft met de hollandsche taal en zijn zuiver Echter dialect. Ieder Echtenaar verstaat de uitdrukkingen ook zonder uitleg, welke wij gemakshalve tusschen haakjes erbij geven.

Het gevolg van dit faillissement was natuurlijk, dat Adam Mulders ook nog van den molen moest, want omstreeks het jaar 1740 vinden we Antoon van der Crabben als molenpachter.

Schepte Mulders misschien wat te weinig in het meel, van der Crabben deed zijn naam eer aan en krabde de schotels en zijn klanten des te meer. En wat nog erger was, hij krabde ook nu en dan de Vroede Vaderen op het stadhuis en lachte met hunne wetten en bepalingen omtrent zijn molen. Hij had geen maalknecht, welke den eed afgelegd had, zooals voorschrift was; hij „schupte" voor zich niet het vierentwintigste deel der vruchten maar het zestiende, hij.... och, de menschen zeggen het lachende korter: „Mulders en avekaote komme neet in den hemel!" Vroeger althans!!! Deze slechte practijken van den molenbaas van der Crabben duurden zoo lang, totdat de maat eindelijk vol was en de Magistraat met een klaagbrief in hooger beroep ging.

Wij vonden dezen brief in de Echter archieven:

„Wy borgemeesters en geswoorens der stad Echt, bevindende dat den molenpachter Anthoon van der Crabben van de dwanck kooren waetermoolen alhier noch in gheener manieren sich reguleert naar de conditiën waer op hy de moolen heeft aangepacht, principael ten regarde (vooral ten opzichte) hy moet halden eenen vereyden maelknecht en in het molsteren (maalloon nemen) niet meer te schuppen, schrabben of te nemen als het sestiende deel van de harde fruchten als rogge en terve en het vierentwintigste deel van de weycke oft rouwe vruchten als is geest, boeckweyt, dat deselve continueert en een jaer lang heeft gecontinueert te schuppen niet het vierentwintigste deel maar het sestiende etc... dat dese quaede pernitieuse consequentie, strekkende tot groot nadeel der onderdanen mach woorden te niet gedaan en selver soo het doenelyck is aen te houden datter tot securiteyt soo van Syne Majesteit de Koning van Pruyssen als alle

die onder den dwanckmolen syn gehoorende gestalt sal worden door de stadt Echt eene waegh gelyck de stadt van Ruremonde is hebbende etc. 24 Juli 1740."

Was geteekend door de burgemeesters en gezworenen van Echt: Hendr. Oyen, Herman Jennissen, Hendr. Mewissen, L. Gerardus, A. Abrahans, J. Delsingh etc.

Of er ooit iets van een stadsmeelwaag te Echt gekomen is weten we niet met zekerheid; dat er echter door den Magistraat werk van gemaakt werd, blijkt ook uit de resolutien van de Staten Generaal, alwaar deze waag-kwestie in hetzelfde jaar behandeld werd. In de Resolutiën der raadsvergaderingen vonden we echter eene aanhaling, die ons meer zekerheid geeft, dat er in Echt inderdaad ook een meelwaag gestaan heeft. In het jaar 1767 n.l. op 21 September waren aangesteld tot de inrichters der „meelwaege" de volgende „Commissarissen": Schepen Reynen, van der Leuwe, A. Leurs en G. Bocken. Deze personen zullen dus wel verder voor het tot stand komen en onderhoud der meelwaag gezorgd hebben. Dat er werkelijk straffen gevolgd zijn voor de molenbazen merkten we uit een brief van den Montfortschen Drossaard Ryksz, die in 1768 (22 Dec.) klaagt bij het Hof van Venlo over een vonnis tegen den „mulder" te Echt uitgesproken.

Misschien dat het hier nog altijd Antoon van der Crabben gold, maar in 1769 vinden we een anderen baas n.l. waarschijnlijk zijn zoon, n.l. „Theodorus van der Crabben als Pachter van Syne Conincklyke Majesteyts dwanck korenmolen alhier en zijn knecht Mathys Tholen."

Ook van hem vonden we een aanteekening in het notulen-register der raadsvergaderingen. Het was n.l. aan den molenaar verboden om z.g. natte vruchten te malen, evenals het niet mocht om deze granen naar den molen te brengen, alvorens ze droog waren.

Toch stoorden de landbouwers zich aan deze bepaling niet, totdat de molenbaas Theodorus van der Crabben maar eens de trappen van het stadhuis beklom om de Hooge Heeren aldaar te waarschuwen, dat men zijn molen vol natte granen gebracht had. Met hem trokken de schepenen Leurs, Reynen en van der Leuwe naar den banaalmolen om zich ter plaatse te overtuigen van de wetsovertreding. De Regeerders lieten echter niet met zich spotten en bepaalden, dat alle granen in 't vervolg minstens acht dagen moesten wachten alvorens deze gemalen werden en dat 't streng verboden was voor-

taan natte granen te brengen op straffe *„dat gesegde graenen mit de respectieve sacken ten profyte van den armen alhier sullen syn geconfisqueert en aan deselven sullen worden gedistribueert ten effecte van welck de selve ten huyse van den armenmeester sullen worden getransporteert."* Voorwaar een practische maatregel die hielp voor de toekomst.

De pachter van den Watermolen was van ouds gehouden de dijken te herstellen en te onderhouden langs de Beek en langs die wateren, welke met de Beek verband hielden.

Deze plicht werd hem in het jaar 1751 door de Regeerders van Echt nog eens in herinnering gebracht, wegens zijne nalatigheid hierin.

„Is geresolveert doort Magistraete ende belast aen de baesen van de watermoelen toebehoorende aen Syne Coninglycke Majesteyt van Pruyssen, dat de selve sullen hebben te maecken ende repareeren inwendigh vyff daegen dato deeses alle de selver molen dycken soo langs de Molenbeeck, Kaniel als oock langs 't Haembroeck gelyck de selve van onverdenckelyke jaeren altydt gehouden is geweest."

In het jaar 1774 is een zekere Smeets molenpachter en of 't nu een beetje in den aard dier molenpotentaten lag, ook deze „baas" moet nu en dan op zijn plichten gewezen worden. In voornoemd jaar immers overstroomde aanhoudend het water der Beek de aangrenzende landerijen en weiden, tot groot ongerief der eigenaren. De regeerders trekken er weer op uit om de overstrooming gade te slaan en als gevolg van dit onderzoek te resolveeren, dat de molenbaas Smeets moet zorgen „dat de beekenoever moet aengehooght worden."

Later, in of na de Fransche Revolutie is deze molen overgegaan op een lid der bekende Echter familie Meuwissen, welke familie dezelfde tot nu toe bezit, hoewel sedert jaren niet meer als graanmolen. Bekend is onder oude menschen nog, de laatste eigenlijke molenbaas, n.l. Frans Meuwissen, welke alleen en alom bekend stond als „Oome Baas" of als „de Baas van de möle." Door zijn energie en bereisdheid, wist hij den molen tot hoogen bloei te brengen. [1])

't Zal een klein twintigtal jaren geleden zijn, dat de oude meelmolen, die 600 jaren lang het Echter graan „het gestolde goud der

---

[1]) Deze Echter persoonlijkheid werd te Echt geboren 13 Maart 1778 en stierf 14 December 1847. Hij was gehuwd met Anna Gertrudis Welters, die stierf 12 Juni 1853.

akkers" gemalen had, eindelijk eene andere bestemming kreeg. Een prachtig pannenfabriek is gewassen uit de oude stoere stronken en brokken; tot een nieuw leven zijn gewekt de droomerige oude waterraderen, nu het daarbinnen stcomt en stuift, kreunt en dreunt. 't Is gaan verkeeren met den ouden dwang- en banmolen. 't Verschil is echter niet groot... van meel tot leem! En zoo valt me tot slot dit versje uit de pen, dat men kon schrijven op de oude muren...

Eens maalde ik het *meel*
Toen 't was in dwang en ban!
Vrij! maal ik uit uw *leem*
Een roem voor Echt! En voor 't Land... de *pan!*

C. De Windmolen te Schilberg.

Op een steenworp afstands van de Kapel van Schilberg, ligt of liever lag, de molen van Schilberg; de eenige steenen windmolen in het land van Echt. Met de oude afgebrande windmolen, welke eertijds langs den Berkelaarderweg stond, zal deze wel van de eerste molens geweest zijn, welke gebouwd werden toen de tijd voor de oude dwang- en banmolens voorbij was. Met zijn zwaren ronden romp en wijd uitgestrekte wieken beheerschte hij, op eene kleine verhevenheid gelegen, het geheele vlakke land van Schilberg.

Zoo hebben wij haar in onze kinderjaren gezien, in volle beweging en mèt de Kapel was deze molen een aantrekkingspunt voor ons jonge gemoed. Wanneer de zware molenwieken in droomend gekreun elkaar naliepen in eindeloozen wedstrijd, dan kon men blijven turen naar die wondere gelijkmatigheid van beweging. En daaronder onder de holle poort stonden altijd de wachtende menschen met wagen of kruikar vol meelzakken.

Zoo heeft de molen er gestaan en gewerkt één met het landschap, als een oude kennis, welkom wenkend reeds van verre, wanneer de wieken wuifden door de lucht. Totdat, voor een goede twintigtal jaren plotseling de brand sloeg in den molen en het geheele binnenwerk met kap en wieken uitbrandden in één nacht.

In een phantastisch schouwspel stond de brandende romp het brandende meel uit te braken als een vuurspuwende berg en dagen lang bleef het smeulen en branden en rooken in den steenen koker als in een stomp van een reusachtigen schoorsteen. En van toen af aan, is de romp blijven staan, doodsch en doelloos te midden van het bloeiende land.

Vooruitstrevende personen, welke van uit den trein dezen steenen afgeknotten kegel zagen staan, phantaseerden er reeds een watertoren van, of een voetstuk voor een of ander monument of standbeeld! Ten slotte heeft de eigenaar de wijste partij gekozen en zagen we onlangs, hoe men volop bezig was den romp af te breken, om zoodoende uit de bouwvallen van den ouden windmolen nog iets winst te maken.

Nu dit stukje Echter landschap of geschiedenis, of hoe men het noemen wil, is verdwenen, willen we hier voor het nageslacht toch nog iets ervan bewaren, al is het dan alleen de blijvende herinnering, dat hier eertijds een windmolen stond.

Uit een reclame op het belasting-biljet (dat kwam vroeger ook voor!) van den molenbaas Meuwissen, vinden wij eenige bijzonderheden over dezen en over andere Echter molens.

Voornoemde molenaar zegt, dat de Schilberger windmolen in het jaar 1824 gebouwd werd door zijn vader (n.l. Johannes Meuwissen) en dat de molen ongeveer 4000 gulden gekost heeft.

Deze en eenige andere bijzonderheden over het Echter molenwezen voor honderd jaren, lezen wij in den volgenden brief, waarin de eigenaar, Frans Meuwissen, vermindering van belasting op zijn molen vraagt. Deze brief werd mij welwillend ter inzage afgestaan, uit een Echter familiearchief.

„Kome te ontvangen myn aanslag biljet hier by gevoegd, nopens het patentregt voor dese jaare als molenaar van den windmolen op het gehugt Schilberg gemeente Echt, maar met wat verwonderinge zien ik op het zelve aangeslagen zyn tot de somme van f 22,50 en dat voor eene totaale getaxeerde huurwaarde van f 900.— voor eenen eenvoudigen windmolen zonder woning by ofte bouland.

Ik durve my vleyen W.E.D.H.G. deze buitengewone taxatie geschied is by erreur; dus zelver vermindering billiglyk zal daargesteld worden behalvens, en waar het onverwagtelyk door eene tegenover gestelde oorsaake, meende ik het zal voldoen ter bekoming van bedoelde verminderinge zyn Excellentie de volgende waarheden klaar als den dag onder het oog te leggen.

1e .De groote domeine watermolen met woninge hovinge, stallinge etc .gelegen in de kom der groote gemeente Echt met daar kort by een windmolen een bunder akkerland meene ik verpagt is aan de heer Christiaan Rynen voor f 900 's jaars door zyne gelegentheid en voor ieders gereef neeringryker.

2e. De watermolen graanmolen olie molen met woninge stallinge hovinge en drie bunders akkerland gelegen by voornoemde gemeente Echt meene ik verpacht te zyn aan den heer Jan Willinckx voor de somme van f 400.

3e. In het jaar 1824 in deze windmolen op den Schilberg door myne vader nieuwe opgebouwt en kon zyn Excellentie in Contientie versekeren dat deselve hem in het geheel beneden de f 4000 kost, dus de intres tvan zelve capitaal a 5 % nog niet is f 200 hetgeen al meerder de taxatie van alsnu van f 900 daar voer graanmolens in de zelve gemeente bestaan moet doen equivoque voorkomen.

Men heeft my aangeslagen tot het zelfde patent regt gelyck voornoemde heer Rynen der domeine molens, de watermolen van den heer Willinks voornoemd staat minder aangeslagen voor patent regt als de meynen behaldens W.E.H.G. er zeer dikwyls veele klamptens [1] bestaan is het bekend de landluiden generaliter prefereeren hunne grane te laten malen op de watermolens.

Het is door dit alle ik heb durve de vreyheyd nemen van my directelyck aan zyn Excellentie wenden ten eynde zyn hoog geboren te versoeken van myne juste reclame te willen in aanmerking nemen en verhoope van de goedheid en regtvaardigheid van Zyne Excellentie, Hoogd dezelve mogt gelieve orders te doen daarstellen tot eene ruime vermindering van voornoemd myn patent regt en dat het zelve tot eenen billyken en conformiglyken taxt vastgesteld word; dit is het verlangen Edel en hooggeboren van de geene welke de eer heeft zig met de diepste eerbied te zyn

van zyn Excellentie

(ongeteekend.)

Of dit request op het belasting-biljet het gewenschte resultaat had vonden wij niet, maar wel tusschen dezelfde familiepapieren een rekening van een huis te Pey, welke door denzelfden molenbaas Meuwissen eenige jaren later aldaar op het kruispunt van den Rijksweg gebouwd werd.

Dit kapitaal huis, tegenover de school gelegen en nu ingericht tot restaurant, stond vroeger in verband met den molen en werd op deze pleisterplaats gebouwd om te dienen als een gemakkelijke opslagplaats voor meel en granen, welke over dezen weg verder vervoerd

[1]) Waarschijnlijk bedoeld: „kalm" weer, waarop geen wind is om te kunnen malen.

moesten worden. Men denke eraan, dat het station en spoor nog niet bestond, maar dat hier op dit drukke punt dit nieuwgebouwde huis eenigszins als zoodanig dienst moest doen.

Het is wel de moeite waard om deze rekening hier te laten afdrukken, om de kosten der materialen eens te kunnen vergelijken met die onzer dagen. 't Begin is haast ongelooflijk, dat voor 10,000 brikken slechts 40 franken betaald werd! Gelukkige tijden, toen het geld nog waarde had!

Staet van maturiale en arbeytsloon aan een nieuw opgebouwt huys aan Scheelberg in het jaar 1844 en 45.

In het jaar 1844 verwerckt hondert en dertien duysent briecksteenen de duysent aan veertig franken doende voor de

	Francs	Cent.
11300	*455*	—
Voor het smeeren en poppenmaeken en de selve te verleggen	*50*	—
De 113000 aan eenen middelprijs gereekent kosten per mond 18 stuivers	*1005*	—
In den munnich Bosch Keepers en wurmen gehaelt voor	*110*	—
Op Annendael treemen gehaelt voor	*120*	—
Aen Jean van Halbeek voor stookers (?) gehingen en toorens en sponde in de kelder gaeten en stijger neegel	*125*	—
Aen den smit van Pey voor ankers, steken en neegel	*31*	—
Aan Koonen voor een slot en neegel	*13*	—
Aan steen Durpels en		
Aan Jean R. Leurs voor dobbel dag werck	*287*	—
Voor boomen	*431*	—
Beele planken	*500*	—
50 vaeten kalck	*375*	—
koopere pompe	*52*	—
pannen op het gans huys	*220*	—
	3974 francs	

Oud-Echt geplunderd.

Hoezeer onze geboorteplaats in vroegere eeuwen geleden heeft door oorlogen, doortrekkende troepen, door natuurrampen, zooals brand en hagelslag, hebben wij reeds beschreven. Nog willen wij een woord zeggen over de verschillende plunderingen, welke Echt heeft moeten ondergaan gedurende eenige eeuwen. Wij kunnen er ons zoo slecht indenken, maar het is gebeurd, dat noch mensch, noch dier meer te vinden was in heel Echt, wanneer de vijandelijke troepen hier met hunne bekende bandeloosheid dier tijden huis hielden.

En wanneer men de laatste levensmiddelen verbruikt en het eenigszins bruikbare meegesleept had, dan liet men het arme stadje achter als één rookende puinhoop en men bekommerde zich niet meer om het lot der arme inwoners, die voor en na uit de bosschen terugkeerden, waar zij zich verborgen hielden, om weer bezit te nemen van hunne berooide eigendommen.

Wij hebben elders Echt als grensstad al eens genoemd, de eerste kegel in het oorlogsspel der groote heeren, maar het is inderdaad ook zoo; die het eerste staat heeft het meest te lijden. Enkele plunderingen, die onze plaats heeft moeten ondergaan, willen wij hier vermelden, om den lezers eens een begrip ervan te geven, hoe veel onze arme voorouders ook van dien ramp, dikwijls zoo onverdiend, hebben moeten verduren.

De plundering uit het jaar 1397 door de Brabanders, versterkt door de Luikenaren, hebben wij vroeger reeds vermeld, toen wij spraken over de geroofde klokken van Echt.

Wij volstaan daarom hier met eene korte vermelding, dat volgens de geschiedschrijvers, eveneens aangegeven door Peeters, het versterkte stadje Echt tot den grond toe verwoest werd en dat volgens den geschiedschrijver Fisen zelfs de graven in de kerk en de klokken geplunderd werden. Wanneer men zoo weinig eerbied toonde voor gewijde zaken, dan kan men wel begrijpen hoe schandelijk de vijanden huis gehouden zullen hebben in de huizen der Echter burgers.

In het jaar 1473 kwam Karel de stoute van uit het Zuiden met zijn

leger tot nabij Echt en Montfort, alwaar hij volgens den geschiedschrijver Nettesheim (Geschichte der stadt und des Amtes Geldern, pg. 163) de nederlaag leed.

„Vanaf deze jaren", zoo kan men Peeters wel nazeggen, „mag men wel vaststellen zonder overdreven te schijnen, dat het stadje Echt gedurende meer dan 300 jaren en bijna zonder onderbreking, het tooneel is geweest van vernielend oorlogsvuur, van schrikkelijke plunderingen en van alle bedenkelijke onheilen".

Meer bekend is de plundering van Echt na de inneming van het Slötje door Keizer Maximiliaan van Oostenrijk in het jaar 1498.

Om aan zijn wraak te ontkomen, die bij hem opgewekt was door den hardnekkigen tegenstand aldaar, was het heele stadje met bezetting en al gevlucht, zoodat er geen mensch meer achter bleef.

Zonder weerstand stond aldus elk huis bloot aan eene totale plundering, die natuurlijk niet nagelaten werd en bovendien moesten het ten slotte de huizen zelf nog ontgelden, doordat deze in asch gelegd werden.

De chroniekschrijver verhaalt deze brandschatting in het kort als volgt:

(Publ. 1870 Pg. 71 sqq).... „inde in den ersten so kreghen sij Echt in, inde maktdent (maakten het) te schande, inde doer en bleyff noch moen noch wijff bennen, sij woeren allen uyt ewech gevluwen (gevlucht). Inde die vijanden bleyffven doer bennen inde verderffdent alles wat doer in waes bleyffven," etc.

Een nieuwe plundering, welke meer ten nadeele was van de Kerk had plaats in het jaar 1548. Immers in het jaar 1552 richtten de Burgemeester en Schepenen van Echt een verzoekschrift tot den Keizerlijken Raad van Gelderland, om hulp in hunne armoede en om verlof te krijgen tot verkoop van grond. De gemeente is in armoede geraakt vanwege de processen, de oorlogen, den opbouw o.a. van de kerk etc.

Ook was de stad wederom gebrandschat tijdens den oorlog van 1538—1543 tusschen Karel V en Hertog Willem.

Zooals in dit smeekschrift wordt aangegeven, was de kerk geplunderd en bestolen van al hare kostbaarheden (in 1548 of 1551?), hetgeen aldus beschreven wordt (de Maasgouw 1913 Pg. 71 sqq).

....„ouch so onsse kirche die vier jaeren geleden bij nacht ind ontide berouffт ende verstoelen woirden van monstranciën, kelcken ende ander clenodiën...." etc.

Met recht noemden de Echtenaren zich in die harde tijden: „Schemelen onderdaenen".

Niet minder heeft Echt geleden door plundering en gedurige inkwartiering der doortrekkende troepen gedurende den 80-jarigen oorlog.

Eenige feiten slechts, welke wij hier memoreeren, geven ons een treurig beeld, hoeveel vooral de bevolking der kleinere plaatsen op het land geleden heeft gedurende het voortdurend optrekken der vaak uitgehongerde legertroepen.

Zoo halen wij vooreerst aan een getuigenis uit de kroniek van Roermond door den geschiedschrijver Nettesheim, waaruit wel blijkt, dat de kerk van Echt als kaserne gebruikt werd:

1578. 26 Oct. .... „aen denselven avondt bijnnen Ruremonde met 2 trommen vuytgeroepen ende verboeden op lyffsstraff geene huyser meer op de dorperen in brandt te steken. Dat ontsat soe tsaemen 24 vendels voetvolckx ende 7 benden lichte peerden aen Spanjaerden, Italianen, Bourgoignons ende Welschen starck was, sich des avondts tho Echt gelacht, om die gelegentheit van der kircken en de sunst proviande, dweel het Maseyck en de Susteren soo nae gelegen is".

Eenige maanden later, n.l. op 15 Jan. 1579, naderden de Spanjaarden met hun groot leger onder den Hertog van Parma en trok door Echt en daarna ongeveer langs de Maas tot bij Beesel, alwaar hij de Maas over een schipbrug overtrok.

Terwijl deze Hertog zelf, Alexander Farnese, in het kasteel van Born overnachtte, werd het leger te Echt en omgeving ingekwartierd, natuurlijk nog lang niet ten genoege der bevolking.

Als gevolg o.a. van de inname van Maastricht en Venlo kwamen deze streken onder de gehoorzaamheid der Spanjaarden.

„Maar dit belette niet", zegt de Limburgsche schrijver Franquinet, „dat de Spaansche troepen, wanneer zij in hunne krijgsbewegingen hier doortrokken of eenigen tijd vertoefden, zich als losgelaten duivelen gedroegen en alles uitplunderden; weinig of geen soldij, daarom plundering".

Zoo zien wij o.a. uit de attestatie van den maand December 1590 tot half Februari 1591, dat 't regiment voetvolk van Philips van Bentinck in het ambt Montfort, alwaar het gedurende dien tijd in cantonnement lag, groote schade aanrichtte en dat het aldaar vervangen werd door 7 ruitercompagnieën van den overste Pradilla.

Deze, die zich te St. Stevensweert, Ohé en Laak hadden gelegerd,

zwierven dag en nacht door het ambt rond om te rooven en den arme huislieden, die zij gevangen namen, geld en goed af te persen.

Velen verlieten hun dorp en vluchtten naar Maeseyck etc.

Wij voegen hier nog bij, dat, toen de ingezetenen van 't ambt Montfort weder in hunne verwoeste dorpen terugkwamen, zij niet alleen honger moesten lijden, maar ook nog onder hen besmettelijke ziekten, tengevolge der ellende, uitbraken en menig offer eischten. (de Maasgouw IV pg. 686).

Dat deze ziekten niet alleen woedden onder de burgerbevolking maar ook onder de soldaten blijkt uit de volgende aanhaling uit de Kroniek van Roermond door Nettesheim. Tevens blijkt daaruit, dat op het einde van ditzelfde jaar 1591 het toch al zoo zwaar bezochte stadje Echt, wederom door het bezoek van nieuwe legertroepen vereerd (!) werd.

„1591, den 18 September sijn bijnnen Ruremonde eenen hoop van crancke soldaeten vuyten leger gebracht ende om dieselve van daer naer Maestricht op te doen vhueren (voeren, brengen) aen einen schipper ende voirts aen de stadt vourluyden betaelt 132 gulden.

Daernaer is sijne hoicheit wie oick het leger van den Rhijn wederom op Ruremunde op comen ende sich tot Echt gelacht, aen den Coronnel Verdugo schenkage gedaen over de 109 gulden".

Was het te verwonderen, dat na deze nieuwe inkwartiering van de Spaansche troepen de landelijke bevolking in en om Echt ontzettend leed? Er moest toch geleefd worden door de troepen; zij zochten afleiding in het kleine stadje op allerhande wijzen en dat alles werd gevraagd en desnoods met geweld, aan een bevolking die bedelarm geworden was en diep-ellendig door al die opeenvolgende plunderingen en besmettelijke ziekten.

De Echter Magistraat klaagde steen en been bij de groote Heeren, maar het hielp zoo weinig in die dagen, dat wegens den tachtigjarigen oorlog overal zooveel hulp gevraagd werd.

Toch betuigde de Spaansche aanvoerder, Franciscus Verdugo, volgens een stuk op het Roermondsch archief (Cfr. Sivré 1 pg. 369), op 20 September 1591, van uit Echt zijn diep leedwezen, dat de arme huisgezinnen door de inkwartiering van zijn leger zooveel te verduren hadden. Tevens gaf hij de verzekering, al het mogelijke aan te wenden, om het volk dezer streek voor geheelen ondergang te behoeden.

Om het jaar 1633 komen wederom in het wisselend krijgsgewoel

de Spanjaarden nabij Echt. Bij Maaseyck hadden zij eene brug over de Maas geworpen en de vesting St. Stevensweert werd belegerd, ingenomen en geplunderd. Men denke aan de Spaansche aanvoerders Muncado en Cantelmo, waarover wij nog spreken zullen in een volgend hoofdstuk.

Ook Echt kreeg als gevolg van deze bezetting natuurlijk wederom zijn deel.

„Na St. Stevensweert, alwaar zij zich verschansten, geheel en al te hebben uitgeplunderd", aldus Peeters, „doorkruisten zij onze gemeente en vielen ook Montfort en het fort Annendael in handen. Eene bezetting van 2000 man werd hierop onder den markgraaf d'Aytona te St. Stevensweert gelegd en aldaar insgelijks eene brug over de Maas geslagen; ook plunderden zij al de bezittingen van graaf Hendrik van den Berg. Eenigen tijd later leden zij eene nederlaag van den kant der Staatschen en moesten wegtrekken".

Dat het bij dit „doorkruisen" van onze stad niet bleef, laat zich begrijpen, want Echt ondervond ook in deze jaren 1633 tot 1637 toe den overlast der Spanjaarden.

Nauwelijks eenige tientallen jaren later, n.l. in het jaar 1656, moest Echt wederom op eene geweldige wijze den overlast ondervinden van het te Susteren liggend keizerlijk leger. Het schijnt, dat dit leger er lag niet zoozeer in garnizoen, dan wel meer speciaal om hier te komen plunderen. (Cfr. de Maasgouw 3 pg. no. 133). Zoo erg hielden deze legertroepen hier huis, dat de Echtenaren klagen, dat niemand van hen nog een enkel meubelstuk overhield. Het graan, hout, tin en koper, linnen en wollen kleederen etc., alles werd meegesleept, zoodat de arme inwoners niets te doen stond dan te leenen, om zoodoende tenminste voor het oogenblik te ontkomen aan den grijnzenden hongerdood.

Deze schuldbrief met bijzonderheden wordt nog bewaard op het Rijksarchief te Maastricht. Teneinde hun aandeel in de oorlogschattingen te betalen nemen de regeerders van Echt tegen den twintigsten penning in leen van Margareta van Berckeler, weduwe van Reiner van Meysenborch, eene som van 250 rijksdaalder. De brief is uit het jaar 1636, 15 Febr. en vergezeld door een transfixbrief van 26 Nov. 1728.

De inhoud ervan, dien wij ook met kleine afwijkingen in de Maasgouw van 9 Dec. 1880 vonden afgedrukt, luidt als volgt:

„Wy, richter, borgemeesters, schepenen, geswoerens, geerfden

ende gemeine inwoeners der stadt Echt in den ambt Montfort des Overquartiers van Gelderlandt gelegen, doen kondt ende bekennen hiermede, dat wy ons tegenwoordigh bevindende in de uiterste noet ende swaericheit bij gecommen door het generael verderff des Ampts voerschreven by occasie van de continuelicke dortochten ende logieringe so van legers als oock daegelixe convoien, inde voergaende jaeren als jetzigen gevallen, so well van den leger van Syn Koninklijcke Majesteit als oyck van de Staeten der Vereenigde provincien en merckelicke door de generale ruine wegen Keizerlijke Majesteit guarnisoen tot Susteren liggendt op den XXIII januarii lestleden ons overcoemen, welcken verderff so groet geweest is, dat niemant van ons van alle meubelen, graenen, holtwerck, thienen, coeperen, linen en wuellen int minsten niet behalden, in vuegen dat ons daerdoor onmoegelick geweest onze quota van den contributie so wael van Sijn Konincklycke Majesteit als van de Staeten op gebuerlicken tijt te fornieren; also wij genoitsaeckt syn woerden om costelicke ende pereculose militaire executien te scheuwen, daermede wij aen d'eene ende d'andere syde gedreigt sijn ende alnoch werden, sieckere somma van penningen op interes te nemen" enz.

Wij komen in het jaar 1659 en vinden wederom nieuwe legertroepen ingekwartierd, die het slechte voorbeeld van hunne bevriende of vijandelijke wapenbroeders al evenzeer navolgen. De plunderingen waren weer aan de orde van den dag, niet alleen bij de inheemsche bevolking, maar ook hadden de doortrekkende handelaars en kooplieden naar Roermond veel te lijden, ook tot groot nadeel van Roermond zelf.

Daarom volgen er natuurlijk weer de oude klachten, gericht aan den Stadhouder. Dit stuk wordt bewaard in het Roermondsch archief (IV pg. 399) en heeft als verkorte inhoud:

„1659. 1 Febr. De Magistraat van Roermond schrijft aan den stadhouder prins graaf van Isenghien, dat hij van de kooplieden te Aken en de voerlieden der omliggende Guliksche plaatsen gedurig klachten ontvangt over de groote *excursien* ende *strooperyen,* die de kavallerie der kompagnie van den stadhouder te Echt liggende, met eenig voetvolk van Montfort *dagelijks syn doende met staen, stooten, vuytplunderen ende andersints geld aff te persen,* zoodat gemelde kooplieden verpligt zijn hunne waren langs eenen anderen kant te vervoeren, waardoor de stad groot nadeel lijdt.

De Magistraat verzoekt den Stadhouder de noodige maatregelen

te willen nemen om deze verkeerde handelingen te doen ophouden".

Dat het verzoekschrift en de rechtvaardige smeekbede succes had, blijkt al heel spoedig, want in dezelfde maand reeds komt een antwoord, waarin werd medegedeeld, dat voornoemde Commandant met zijn troepen Echt moet verlaten om terug te keeren naar zijn eigenlijke garnizoensplaats. (cfr. Sivré, Roerm. Arch. deel IV.)

1659. 13 Febr. „De Landvoogd schrijft aan de gedeputeerden der Staten van het Overkwartier, dat hij hunne klachten aangaande den armoedigen toestand, waarin de steden Stralen, Erkelens en Echt met hare onderhoorigen door het geweld en de afpersingen van het aldaar gelegerde krijgsvolk gebracht zijn, vernomen heeft; hij gaf dientengevolge last aan den graaf d'Isenghien naar zijn gouvernement terug te keeren, teneinde alle redenen tot klagen weg te nemen."

De bevolking dezer streek heeft vooral in deze eeuw van oorlog zeer veel te lijden gehad. Immers in het jaar 1668 stonden Echt en omgeving en vooral ook Roosteren wederom in het teeken der plunderingen, nu van den kant der Franschen.

Lodewijk XIV van Frankrijk eischte in 1665 na den dood van zijn schoonvader Philips IV van Spanje, de Spaansche Nederlanden op als zijn deel.

Vlaanderen werd met weinig moeite veroverd en reeds schreef hij voor het Overkwartier van Gelder, waarin Echt gelegen was, zijne oorlogscontributie voor.

Men begrijpt, dat men hier sidderde en beefde voor dit nieuwe onweer, nadat men reeds diep in schuld gestoken was vanwege de plunderingen en belastingen gedurende den tachtigjarigen oorlog.

Men dacht eerst aan tegenstand, maar gelukkig meende men het gevaar vanwege de Franschen te kunnen ontgaan, te meer toen in 1668 den vrede te Aken gesloten werd.

Maar nauwelijks eenige dagen later rukten de Fransche legers wederom op naar het Overkwartier, om gewapenderhand hunne eischen ten uitvoer te brengen.

Wij geven hier even het woord aan den Roermondschen archivaris Sivré, die deze gebeurtenissen beschrijft in „de Maasgouw." (1ste Jaarg. no. 36.)

„Thans was de schrik alom groot en het nakende gevaar vorderde, dat spoedig maatregelen getroffen werden om het af te wenden; de staten zonden derhalve met eenen expressen courier de tijding aan

hunnen stadhouder, den prins d'Isenghien, die zich te Brussel bevond teneinde hem te raadplegen, hoe men in het onderhavige geval moest handelen; en toen deze daarop den raad gaf, aangezien aan wederstand niet te denken viel, om afgevaardigden naar de legerhoofden te zenden, teneinde eene minnelijke schikking te bewerken en die door belofte van betaling der minst mogelijke som te verkrijgen, droegen de staten in hunne vergadering van 26 Mei deze taak op aan Willem van Merwick, drost te Kessel en aan Arnold van Bockholt, adellijken raad in het Souvereine hof te Roermond. Daar nu staande deze vergadering de burgemeester van Echt, Willem Groenen, het verontrustende bericht bracht, dat reeds eene afdeeling van het Fransche leger, bestaande uit duizend ruiters, te Echt en Roosteren was aangekomen en daar alles uitplunderden, vertrokken deze afgevaardigden nog denzelfden dag om hun mandaat ten uitvoer te leggen en kwamen den volgenden dag in het Fransche leger aan, dat reeds tot St. Corneli-Munster was doorgedrongen".

Na moeilijke onderhandelingen verkreeg men eindelijk de ontruiming der troepen in het Overkwartier voor ongeveer 76666 rijksdaalders. Maar ondertusschen had Echt wederom op wreede wijze kennis gemaakt met eene plundering door vijandelijke troepen.

Na al deze plunderingen stond dus aan het Overkwartier van Gelder, waartoe ook Echt behoorde, een zware oorlogsschuld te betalen. Maar niemand, noch in het binnenland, noch in het buitenland was van plan om deze som, ook maar voor een gedeelte, aan het berooide Overkwartier voor te schieten. Er was hier na al die oorlogen en plunderingen en brandschattingen niets meer te halen.

Zooals het in het land van Echt was, zoo was het schier in de heele streek. Het Overkwartier was totaal uitgeput door oorlog niet alleen, maar ook door het Spaansch wanbestuur; de huizen verbrand, de akkers verwoest of verwaarloosd; de oogst telkens door vreemde troepen gemaaid en in beslag genomen, het vee weggevoerd; hoe kon het land in zulken toestand bloeien?

Als gevolg van de aanwezigheid der Franschen gedurende deze jaren, werd, zooals gewoonlijk, een staat van gemaakte schade opgemaakt. Een zekere Welter Loomans, die hiervoor als schatter aangewezen was, dient hiervan de volgende rekening in bij het stadsbestuur. (Uit de gemeenterekeningen).

„Anno 1672 in December ben ick ondergeschreven gesitteert gewesen van den Heer Drossert met de schepenen van Bracht om met

den secretaris Crabbers om daer onder het kerspel van Echt de geledene schaed, die welcke door die fransoossen geschiedt is op te nemen ende onder eytt te verklaeren. Soo ben ick aldaer geweest vier dag ende des einen gulden .... macht 4 gld.

Anno 1673 wederom tot Echt geweest om aldaer schaede op te nemen, die welke door die Fransosen geschiedt is te weten 2 dagen facit 2 gulden.

Welter Loomans."

Wij willen hier niet méér aanteekeningen geven over verschillende inkwartieringen van doortrekkende troepen, welke gewoonlijk een zware belasting waren door hunne onbarmhartige eischen, welke zij stelden aan de burgerij van ons stadje.

De enkele kortere aanteekeningen hierover zullen wij daarom maar onvermeld voorbijgaan.

Reeds in het begin der 18de eeuw beginnen de zwerf- en tegelijk de plundertochten der gevreesde bokkenrijders. Te Echt komen ze reeds voor in 1726. Wij hebben hunne voornaamste schanddaden en plunderingen in de omgeving van Echt reeds vroeger vermeld en merken daarom hier slechts op, dat ons volk ook door deze benden veel angst en ongemak heeft moeten lijden.

Ook willen wij hier stilzwijgend voorbijgaan het feit, dat de gemeente groote eigendommen moest verkoopen om de zware belastingen en leeningen te kunnen betalen en den eersten nood der geplunderde bevolking te kunnen lenigen.

Peeters zegt hiervan, dat om dezelfde redenen voor en na verkocht werden: 900 bunder van het Echterbosch; 131 bunder van het Esbroek bij Posterholt; de Bunderbeemd, genaamd „alde Suster" etc.

Als een laatste feit, waardoor Echt in groote moeilijkheden kwam en ook wederom niet gespaard bleef van plundering, willen wij in het kort vermelden den inval der Franschen in ons land, speciaal in het ambt Montfort en Echt.

Het was op 10 December 1792, dat de Franschen nabij Maasbracht over de Maas kwamen met groote veerschepen. Een protest tegen deze schending van grondgebied werd gewoon onbeantwoord gelaten. Aan de oude Maas tusschen Echt en Maasbracht verschenen reeds de uitgezette wachtposten.

Eenige troepen trokken naar Linne en de andere legerden zich te Maasbracht, alwaar men zich „troepsgewijs in de huizen, schuren en stallingen indrong, pistool of sabel in de vuist; zij dwongen de in-

woners hooi, stroo en haver en andere fouragie af te geven en van dezelve niet alleen het noodige eten en drank, maar bovendien menigte jenever, wijn enz. op de ongeregeldste manier afpersende, ja dat men voor gevaar van vuur en brand beefde, alsoo sij onophoudelijk tusschen de huizen en gebouwen naar vogels en duiven en zelfs tot in de stallen en schuren naar eenden en hoenders waren schietende." (de Maasgouw 3 Jrg. pg. 422).

De opgemaakte schade voor Echt bleek naderhand geschat te zijn op ongeveer 1117 gulden. Herhaaldelijk hebben de Franschen gedurende deze jaren in hun komen en gaan veel overlast aan onze bevolking bezorgd.

Het voert ons te ver om al die kleinere bijzonderheden te vermelden, die trouwens ook tot de geschiedenis behooren van andere plaatsen.

Wij verwijzen hier evenwel naar de requisitie der Fransche troepen gedaan te Echt en meer in het bijzonder op het Huis Verduynen, waarvan wij elders reeds melding maakten, o.a. in het werkje „Drie adellijke Huizen te Echt".

Omtrent den terugtocht der Franschen uit Rusland, teekent Peeters nog een kleine bijzonderheid aan, welke wij hier nog even inlasschen.

„Toen de Franschen in 1812 naar Rusland rukten, kwamen wederom velen hunner hier in kwartiering, hetgeen ook herhaaldelijk plaats greep bij derzelver terugkeer.

Onmiddelijk daarna zakten de verbondenen uit Duitschland af. In Januari 1814 waren het bij uitstek de Kozakken, die den burgers tot last en leed dienden. De levensmiddelen, vooral de koloniale waren, waren destijds tot een verbazenden prijs gestegen. Een pond koffie was onder de zes franken niet veil."

Van de Kozakken te Echt weet menig oudje nog mee te praten. Het waren vervaarlijke kerels, wien men de ruwheid van het gezicht kon aflezen.

Terwijl zij op hunne kleine vlugge paardjes door de straten Echt binnenreden, regen ze de kakelende en rondfladderende kippen onder het rijden aan hunne lansen om straks lachend hun geroofden buit te braden en op te eten. Wanneer het op eten aankwam, schenen zij letterlijk niets te versmaden, zelfs de vetkaarsen rukten zij uit de kandelaars om deze kaarsen op te eten, zoodat hun het vet in den baard dreef!!

En, alsof zij er elders reeds ondervinding van hadden opgedaan, hun eerste gang, wanneer zij het huis binnendrongen, was naar den klokkenkast, om te onderzoeken of in de losgedraaide gewichten geen geld verborgen zat!

Nog een enkel typisch voorval willen wij als slot over het verblijf der Kozakken te Echt mededeelen. Wij vonden het verhaaltje als volgt medegedeeld in de „Limburgsche Legenden" van pastoor Welters (2de deel pg. 113). Het is echter geen legende, maar een werkelijke gebeurtenis.

„Een troep Kozakken was onder aanvoering van een hetman of hoofdofficier in het dorp verschenen. Deze kerel scheen niet tevreden met zijn kwartier te zijn geweest, althans hij kwam op eene onbeschofte wijze bij den meier (Ingendael) klagen. Beide mannen bevonden zich onder de koetspoort der herberg, waar ook nog een vrachtwagen stond uitgespannen.

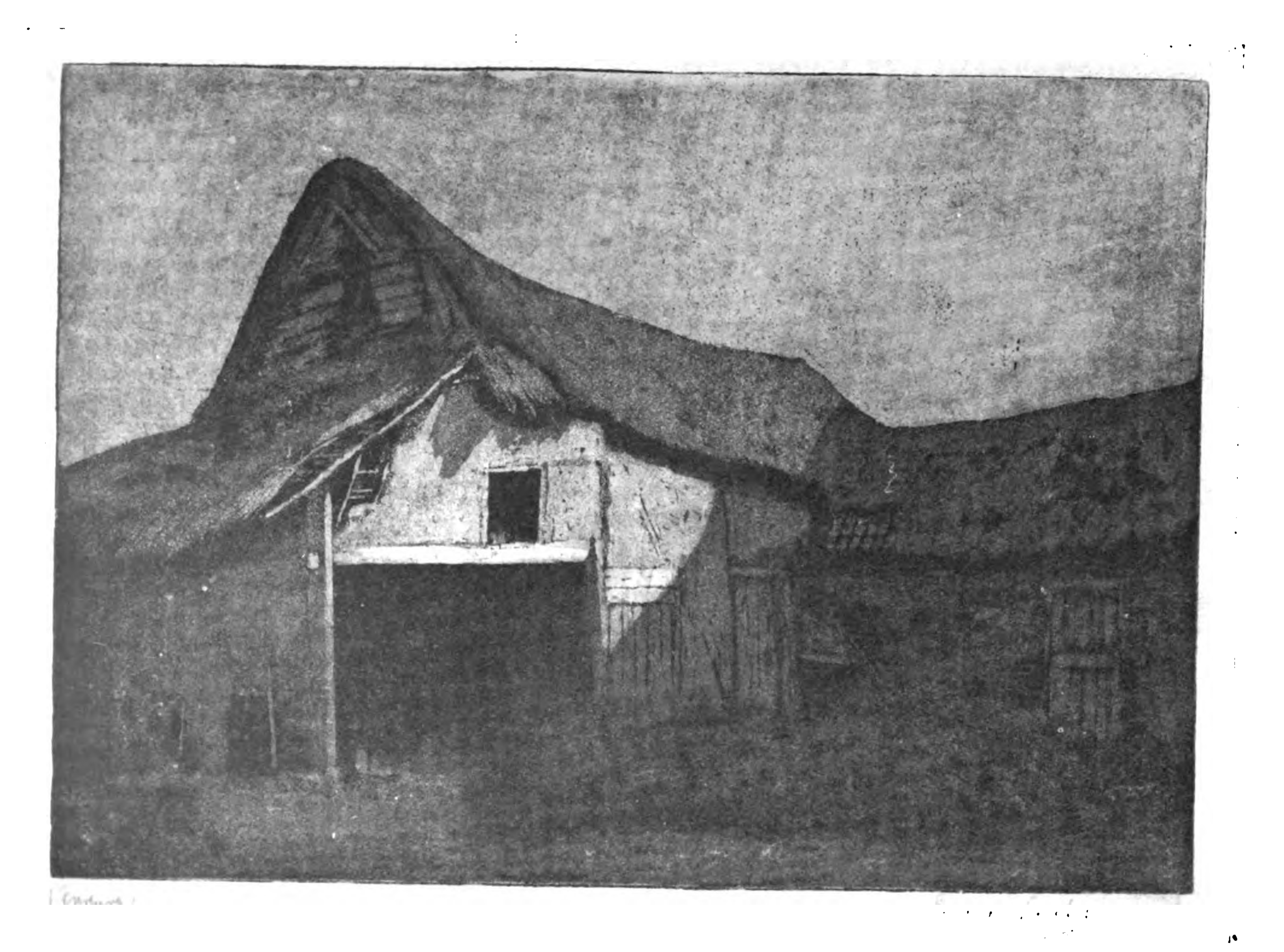
Nadat de Kozak lang geraasd had en de meier uit zijn gebroken Fransch niet wijs kon worden, haalde deze de schouders op, waarop de ruwe krijgsman zoo woedend werd, dat hij den pallas trok en ten slag uithaalde om den armen burgervader het hoofd te klieven.

Het ware nu gewis met den meier gedaan geweest, zoo de sabel niet in den balk was terecht gekomen, waarin hij door het geweld van den slag vast bleef zitten.

Eer de officier echter zijn wapen had losgerukt, greep de kloekmoedige meier het houweel der vrachtkar en sloeg zijnen tegenstander zoo forsch in den nek, dat hij de tong lang uitstak en levenloos op de steenen zonk. Er waren getuigen genoeg aanwezig om te bevestigen, dat de meier enkel uit zelfverdediging had gehandeld, zoodat de zaak geene nadeelige gevolgen voor hem had.

Integendeel, de sabelhouw van den verslagen Kozak, die altijd in den balk zichtbaar bleef, strekte voortaan tot stijving van 's meiers aanzien en gezag."

Een leemen hoeve uit de omgeving van Echt.
(Naar een ets van Eug. Lücker.)

Oud-Echt in brand.

Geen grootere ramp kon in vroegere eeuwen een stad of dorp treffen, dan een brand.

Men stelle zich — om eenig begrip te krijgen van zoo'n ramp — duidelijk voor den geest de ligging en den bouwtrant der vroegere plaatsen.

Neme men Echt tot voorbeeld van zoo'n dicht op elkaar gebouwde kom. Onze geboorteplaats was eertijds een stad en tevens een kleine, weliswaar, maar toch belangrijke vesting.

Een vesting mocht natuurlijk, terwille van de gemakkelijke verdediging, niet te ver uit elkaar gebouwd worden, maar vast aan elkaar werden de huizen gebouwd en samengedrongen. De ringgrachten waren als hechte banden en de muren als een keurslijf, dat de huizen eng samensnoerde.

Dit opdringen der woningen was noodig om over een kleiner oppervlakte de plaats des te beter en met des te weiniger manschappen te kunnen verdedigen. Geen plaatsje binnen de bruggen werd daarom noodeloos onbebouwd of ongebruikt gelaten.

Wat den bouw der huizen zelf betreft, merken we op, dat alle woningen, schuren en stallen schier bedekt werden met strooien daken, z.g. weeke daken en dat de muren opgetrokken waren uit leemen wanden, doorvlochten met vlecht- of latwerk en gesteund door houten gebinten.

Alleen „het Huis" of het Kasteel, soms ook het raadhuis en meestal de kerken, waren sterker gebouwd met keien, mergel of later ook met gebakken steenen en hunne daken (z.g. harde daken) werden afgedekt met leien.

Brandmateriaal was er dus in de oude steden en dorpen genoeg, want de meeste huizen bestonden van nok tot drempel uit stroo, hout en leem. Zoo leunden de huisjes vertrouwelijk en vriendschappelijk tegen elkaar, schots en scheef en van onder de ruige stroomutsen keken de vensters der puntige gevels met een uitdrukking van menschengezichten de straten in.

Dat het brandgevaar door dezen bouwtrant er niet minder om werd, laat zich gemakkelijk begrijpen.

Van bliksemafleiders kende men toen nog niet het heilzame gebruik en dus was vroeger het gevaar, dat hoogere gebouwen door den bliksem in brand geslagen werden, grooter dan in onze tijden.

Bovendien kende men in deze streken nog niet het algemeen gebruik der steenkolen als stookstof en stookte men in de breede open häarden slechts hout en turf uit de bosschen en vennen van het Echterbroek.

En wanneer de huismoeder een blokje hout of een turf op het open vuur wierp, dan spatten en sprongen de vurige vonken door het vertrek, tegen den houten of leemen wand, of tegen de zwartgerookte houten zoldering.

En na eenige minuten stegen uit de breede schouw de gloeiende vonken en speelden naar buiten om den schoorsteen, als een zwerm gouden bijen om hun korf.

Wee! het huis of de straat! Wee! het stadje als die gouden bijen zich nestelden in het strooien dak!

Wee! als uit het droge dak plotseling opsteeg een wit rookpluimpje, een rood vurig tongetje, een roode vlag van wapperend vuur! Dan sloeg een beklemmende schrik om het hart van den laten voorbijganger, die in aller haast den bewoners de verschrikkelijke waarschuwing toeriep: „Het huis staat in brand!!"

Het huis staat in brand! Och! evengoed had hij kunnen roepen: „De stad staat in brand!" want wanneer de wind maar een weinig ongunstig was, dan joeg hij de vliegende vonken vooruit als vlugge voorboden van den groot-vijand: het Vuur! Dan huilde de schelle noodkreet door de stille straten: Brand! Brand!

Dan scheurde het ijzig noodsignaal uit den horen van den nachtwacht den zijden slaap aan flarden. Dan vlogen de stille straten, waarin de donkere nacht gevallen was, in rep en roer; dan sloeg de tamboer trommelend de holle trom en trok hij straat in, straat uit om de schutters te mobiliseeren als vrijwillige brandweer.

En tusschen dat akelig lawaai en onder dat langgerekt noodsignaal door, begon plotseling de groote klok uit den Echter kerktoren te klagen en te roepen en schudde haar „ach" en „wee" uit over haar brandend stadje.

En daaronder woedde de felle brand en als levend water dreef de roode vuurzee wentelend voort, van dak op dak en spatte roode

plekken van licht op den toren der kerk en op de hooge toppen der gevels.

Het was van uit den toren daar diep beneden als een helsch feest, met die kronkelende wimpels van vuur op die zwarte huizen, in dien donkeren nacht van wanorde en geschreeuw!

Hoe moet in die ure de angst geslagen zijn om het hart onzer voorvaderen! En hoe moeten ze in hunne hulpeloosheid gesidderd hebben, wanneer niet een ongeluk, maar wanneer als een felle zweep, de bliksem met zijn snellen slag het stadje geraakt had.

Wanneer het daarboven in de donkere lucht donderde en daverde, zoodat de heele omgeving dreunde en trilde, dan begonnen in de stallen de koeien te loeien, wild en bang, de honden huilden of liepen rond met losgescheurde ketting, dan dreunde de grond onder het schichtig trappelen der paarden.

En op de brandende straat liepen de mannen af en aan, met lederen brandemmers naar pomp en put; hardop baden de vrouwen in een hoek bij elkaar gedrongen, den rozenkrans en onder het schreien der kinderen steeg dat gebed als een noodkreet naar den sterrenloozen hemel.

En daartusschendoor bleef de oude trouwe klok maar uitroepen haar nood, ver en wijd tot in de gehuchten, waar men wakker schrok met den akeligen roep: „Er moet brand zijn in Echt!" En men liep naar buiten en daar zag men reeds den rooden gloed tegen den zwarten hemel en den toren als een vuurtoren in volle licht. En met den angst om het meewarige hart spoedde men ter hulpe. En hoe welkom die hulp ook was, de voornaamste hulp was en bleef in die rampzalige uren: Het water! „Water!" dat was de noodkreet! Gelukkig stadje, dat in die ure gebruik kon maken van het water der grachten rondom. Dan besefte men het groote voordeel door onze voorouders bezorgd, om de Geleen te verleggen tot nabij onze plaats. Nu is Echt al zoo dikwijls en zoo zwaar getroffen geworden door brand, ondanks het water overal, hoe zou het ons oude stadje vergaan zijn, wanneer men zich alleen had moeten behelpen met eenige putten en pompen.

Een zegen voor ons is geweest de Beek en de Graaf, welke rondom de oude vesting liep.

Maar wat moeten ze geleden hebben onze arme voorouders, wanneer men in de oude half-vergane registers leest van al die rampen, brand en plundering, welke over ons stadje zijn neergekomen.

Men kan zich dat levendig voorstellen, hoe ze daar met hunne gezinnen gestaan hebben in vertwijfeling en onmacht, op den avond, waarop hun rustig huisje werd neergelegd in puin en asch.

Wat moeten ze geleden hebben, wanneer ze daar stonden te midden van hunne meubeltjes half verbrand en met moeite gered uit den vuurgloed. Geen verzekering, welke hen schadeloos stelde, maar totaal geruineerd!

En als dan alles daar nederlag, het heele huis, neen de heele straat, smeulend en rookend in verpestenden walm, dan ging men bedroefd en wezenloos neerzitten met het geredde vee op de straat, wachtend of er iemand kwam, die zich ontfermen zou over hunne ellende.

Zoo vinden we op den avond van den 3 Juni, uit het Echter rampjaar 1731, den schepen Delsingh op de Plats staan, te midden van vrouw en kinderen en het geredde vee.

Verslagen van droefheid over het ongeluk over hen gekomen, stond hij daar, niet wetende waar te gaan of te blijven.

Dien dag was half Echt in een vreeselijken brand afgebrand en hij was één van de vele slachtoffers, die zoo erg getroffen waren.

Over dezen brand, een der zwaarste wellicht, welke Echt ooit geteisterd heeft, zullen we in het verloop dezer bijdragen uitvoeriger spreken.

Terwijl dan de schepen Delsingh daar stond met de zijnen, zonder onderkomen, kwam de molenbaas Hendrik Everaets en vol medelijden bood hij welwillend zijn huis, schuur en stallingen aan, gelegen op het Vrijthof.

Ofschoon de molenbaas het huis „zonder een duit huur" afstond, blijkt toch uit een processtuk, dat we hier gedeeltelijk laten volgen, dat Everaets zijn goedheid niet tot het einde toe bewezen heeft.

Want toen hem het verblijf van den Schepen en zijne familie te lang duurde en Delsingh op zekeren dag naar Roermond gegaan was, liet Everaets de heele familie op de straat zetten.

Hierover gebelgd, diende Schepen Delsingh eene aanklacht tegen hem in.

De volgende aanteekening over den brand van 1731 vonden we aldus onder de Echter gerechtsprotocollen:

„Door dyen dezen pandtkeerder (n.l. Schepen Delsingh) onderstaen gehadt hebbende den lamentabilen brandt op den 3 Juni 1731 heeft naer daarnaer disperaetelyck onder de einde op den merckt gestaen, niet weetende waer hij zoude blijven met sijne vrouw, kin-

deren en bestiaelen; is gecommen de meulenbaas Hendrik Everaets welcken aan desen pandkeerder gepreesenteert heeft syn huys, schuyren en stallinge op den vrydthoff gelegen om in het selve sonder een deut huyer te bewoenen, totdat de pandkeerders huys soude betimmert syn etc."

Om bij geval van brand het gevaar van uitbreiding eenigszins te kunnen tegengaan, had men ook vroeger eenige ervaren brandmeesters aangesteld, die de zorgen hadden over de brandspuit, de slangen, de brandladders en de emmers.

Veelvuldig bovendien waren de bepalingen, welke opgenomen waren in een vast brandreglement.

Bij iederen brand kwamen nieuwe verordeningen vanwege den Hoogen Raad of vanwege de regeerders. Nu eens eene bepaling om meer waterpompen in de straten te plaatsen; dan weer een verbod om te rooken op de straten in den oogsttijd; dan een bepaling om de daken voortaan met pannen te dekken etc.

Ja, men verbood zelfs den schutters om hun geweer af te schieten, wanneer een strooien of rieten dak in de nabijheid was, uit angst, dat ook maar een vonkje vuur op het dak terecht kwam.

We laten hier volgen eenige besluiten dienaangaande, waaruit men kan opmaken, dat de magistraat altijd vol zorg was voor een bruikbaar brandbluschmateriaal. Vooraf nog een aanteekening over een brandmeester uit den ouden tijd en over zijn tractement.

In het jaar 1750 is Gerith Bocken brandmeester en tegelijk bekleedde hij het deftiger ambt van schepen. Voor zijn brandmeesterschap ontving hij jaarlijks 10 pattacons, dus ongeveer 22 gld. Maar hij krijgt een concurrent in Arnoldus Daelers, die het voor nog minder doet.

Het schijnt, dat de schepen-brandmeester dit onderkruipen allesbehalve netjes vindt, want hij verschijnt niet op de raadsvergadering, waar Daelers als zijn opvolger wordt aangesteld met een tractement van 6 pattacons maar met de verplichting om emmers en „den erm" [1]) van de brandspuit in orde te houden.

„Ende vermits eenen anderen brandmeester sigh heeft gepreesenteert en de brandmeesterschap voor ses pattacons waer te nemen, soo is dat Gerith Bocken de selve gehadt hebbende voor thien pattacons, daer van heeft geresisteert. Op heden 9 februarii 1751 is doort semptelyck magistraet excepto Gerrit Bocken tot brandmeester dee-

---

[1]) „Den erm" zal hier wel beteekenen „de derm" of „de slangen".

ser stadt ende gemeente aengesteld den persoone van Arnoldus Daelers, den welcken dyenvolgens in iudicio compareerende, de brandmeesterschap voor ses pattacons jaerlycx heeft aenveert, onder die conditie dat hey den erm van de brandspuyte ende de emmers in behoorlijcken staet van reparatie sal houden."

Op 12 Meert 1750 is geresolveert, dat de brandspuyte deeser stadt metten eersten sal gemaeckt ende gerepareert worden.

In het volgende jaar (1751) *„wordt alnoch belast aen den tegenwoordigen borgemeester om te betaelen de vier brandtledders door Willem Willems gemaeckt".*

Eenige jaren later (1756) *„wordt geresolveert te laeten maecken een nieuwe brandtledder wie mede laeten maecken twee nieuwe brandttynen (tonnen)".*

Gewoonlijk werden deze „tynen" gedurende het jaar aan de zorgen toevertrouwd van den eenen of anderen Echter kuiper met betaling van eenige vergoeding. Zoo werd in het jaar 1768 geresolveerd met Mathys van Dyck meester Kuiper, *„dat door hem de brandttynen sullen in goeden staet worden gehouden voor een tijt van ses achtereenvolgende jaeren; jaerlycx voor negen en een halven schilling".*

In 1772 wordt geresolveert *„twee nieuwe dermen aen de brandspuyte te laeten maecken".*

Besluit op den raadsdag van 2 Mei 1764.

Ende vermits den Scholtis en de regenten bij resolutie van haer hoog Mogende van den 20 Augustus 1731 hun gelast vinden van buiten de bruggen deser stadt te doen stellen en onderhouden vyff of ses waterpompen en soo is verner gesolveert, dat de waterpompen en die den gewesen peyborgemeester Hendrik Vos ende den modernen borgemeester P. van Eyll binnen de bruggen hebben laeten maecken aen hun sal vergoet worden, wie mede dat alle de pompen binnen de brugge ingevolgh hoogst der selve resolutie door de gemeente sullen oderhouden worden etc.

Op 1 September 1764 is gesolveert, dat den tydelyken peyborgemeester P. Ingendael behoorlyck sal laeten repareeren ende in staat stellen de pompen op de Joode straet, item de pompe aen juffre Geeten mitsgaeders de pompe staande aen de Capelle etc.

Op heden 1 April 1768 geconvenieert met Sieur Caris meester pompemaecker ende lootgieter tot Maeseyck dat hij de vyff pompen binnen de bruggen deser stadt gelegen naer behooren inwendigh

corten tyt sal herstellen ende voorst onderhouden voor acht consecutive jaeren voor een gehalt van vyff pattacons jaerlycks.

Geresolveert dat aen de naebuyren in de diepstraet gepermitteert wordt eenen nieuwen put te laeten maecken. (1772).

Reparatie van den put op Scheelbergh. (1759.)

Elders hebben we reeds opgemerkt, dat het verboden was te rooken in de turfvennen en op de straten gedurende den oogsttijd.

Zulk een besluit voor Echt gegeven door het Hof van Venlo, geven we hier weer in den origineelen tekst.

't Hooft gezien deze ende recours genomen tot de brand reglement van den 20 februari 1746 interdiceert van toeback in de vennen en de gemeene straeten binnen Echt ten minsten ten tyde van den oust, op pene (straf) van eenen halven golt gulden by een ieder der suyminghe ipso facto te verbeuren.

Actum Venlo 22 Septembris 1746 etc.

Om het brandgevaar te verminderen werd eindelijk na den geweldigen brand van 1731 — toen het kalf verdronken of liever verbrand was — verboden om voortaan de huizen of schuren binnen de bruggen met strooi te dekken. Op zware straf werd dit verboden en alwie het toch waagde zijn huis met riet of strooi te dekken, diens dak werd heel eenvoudig op zijn kosten afgebroken door de Regeerders. Onze voorvaderen lieten niet spotten met hunne verordeningen!

Vanaf dezen tijd zien we dus binnen de kom van Echt de strooien daken verdwijnen en komen de kleurige roode pannen daken in de mode.

Nu zullen ook wel de Echter pannenfabrieken, die bekend zijn door het heele land, hun bloeitijdperk ingetreden zijn.

De typische schoonheid der strooien en rieten daken kunnen we nog bewonderen op onze gehuchten.

Maar ook daar zal het niet lang meer duren of deze schilderachtige modellen van oude bouwkunst zullen voor en na verdwijnen.

Het verbod aangaande de daken gegeven in het rampjaar 1731, volgt:

De procureur van Ulfft van wegens den Heere Claegere segt dat bij resolutie van haare Hoogmogende in dato den 2 Augusti 1731 staat geemaneert dat niemand der inwoonderen binnen de bruggen hare huyssen, schueren offt stallingen met stroey mogen decken dan absolutelyk met pannen tot maintenu van welke resolutie dit eersaem Magistraat by 't medecommende decreet op 't vooghtgeding

gegeven, belast, dat in val iemand aen de voorschreven haere Hoogmoghende resolutie soude contravenieeren, sal commen te verbeuren (des vermaandt synde) eene amende van drye golt guldens etc.

belast hunne voorschreven gemaeckte stroeye daecken binnen corten peremptoiren tydt af te breken op poene dat aen Heere Claegere sal wesen gepermitteert deselve strooye daecken op deselve costen van gedaegdens te laeten afbreken etc.

(Uit gerechtsprotocollen 1732-39).

Men begrijpt dat de Echtenaren niet zoo maar goedschiks tot dezen nieuwen maatregel overgingen. Want hoe verstandig het raadsbesluit ook was om de rieten daken te verbieden, toch moet men bedenken, dat het gebruik van pannen op de daken met veel moeilijkheden gepaard ging. De hoofdmoeilijkheid was wel, dat de leemen huisjes niet berekend waren op den last der zwaardere pannen. De woningen en vooral de schuren waren gebouwd voor strooien daken en bestonden meestal uit houten gebinten, met de vakken aangevuld door gevlochten takwek, bepleisterd met leem. Daar men nu gedwongen werd de daken met pannen te beleggen, bleek de houten constructie gewoonlijk niet sterk genoeg en zag men zich gedwongen dikwijls den heelen bouw nieuw op te trekken. Meermalen kwamen aldus wegens de grootere onkosten de burgers in conflict met de Regeering der stad.

Een voorbeeld van zulke oneenigheid vonden we in een register der „magistraele vergaederinghen" alwaar op den raadsdag van 2 November 1769 aldus bepaald werd tegenover Jacob Adolff:

Raedsdagh 2 November 1769.

„Voorgebracht synde door de moderne borgemeesters, dat ingevolge haer Hoogh Moghende resolutie van den 20 Augusti 1731 belast is onder andere aen alle die geene welcke eenige nieuwe daecken op huyn schuyre off stallingen mochte comen te maecken de selve mit pannen te decken, dat voorst deselve resolutie op het ordinair vooghtgedingh den 7 Septembris 1746 daernaer, op remonstrantie van den Heere Drossardt bij magistraele decreet is gerepeteert, soo als oock op gelycke gehoudene vooghtgedinge de dato den 9 September 1755 bij welcke beyde ordonnantien en meer andere verboden is voortaen het decken van strooy daecken, belast dierhalven Jacob Adolff syne nieuwe gemaeckte behuysinge niet met riedt, strooy offte andersints (te decken) onderworpen aen gevaer van vuur off brandt te decken, maer wel met pannen offte andersints op pene

(straf) van dry goltguldens amende (boete) ipso facto te verbeuren etc."

De brandkroniek, die Echt doorleefd heeft gedurende de 16-19 eeuw, willen we hierna weergeven. Ofschoon deze lijst der groote branden, waardoor Echt geleden heeft zeker nog niet compleet is, krijgen we toch al een treurige zekerheid, dat onze geboorteplaats zeer geleden heeft door brand gedurende de laatste eeuwen.

Het kan ons daarom niet zeer verwonderen, dat er in het aloude Echt zoo weinig oude gebouwen of merkwaardigheden te vinden zijn.

De meeste merkwaardigheden, ja zelfs vele archieven schijnen, volgens de traditie althans, verloren te zijn geraakt door het verslindende vuur. De rampen, die wij hier herdenken zijn alleen ontstaan door het bliksemvuur of door onvoorzichtigheid en we verzwijgen hier de veelvuldige brandstichtingen gepleegd door doortrekkende legerbenden.

Daar Echt wel gedurende 300 jaren, in ronde cijfers van 1500—1800, het tooneel is geweest van oorlog en strijd, kan het niet anders of deze vesting moet ook ontzaglijk veel geleden hebben door plundering en opzettelijken brand. Verschillende aanteekeningen wijzen hierop; een enkele willen we slechts aanhalen.

In het jaar 1397 vielen de Brabanders in vereeniging met de Luiker gilden het Hertogdom Gelder aan.

Van uit Maeseyck bereikte men het Geldersche stadje Echt, namen het in en verwoestten het tot den grond toe. Honderd jaren later, in 1498, na den slag bij het Slötje, onderging Echt eenzelfde lot, zoodat man noch wijf er meer verbleef, zooals een kroniekschrijver schrijft ***„inde die vijanden bleyffven doer bennen, inde verderffdent alles, wat doer in waes bleyffven".***

En nauwelijks een kleine eeuw verder in de geschiedenis voortzoekende, vinden we, dat gedurende de jaren 1580—1600, Echt zóóveel geleden had, dat ruim de helft verbrand was en de meeste huizen onbewoonbaar waren.

Of het volgende voorval, hetgeen wij bij denzelfden schrijver aangeteekend vonden, aan opzet of ongeluk te wijten is, weten we niet. De ramp is er echter niet te minder om.

„Volgens eene kronijk der kerk van O. L. V. te Maastricht, woedde in 1656 alhier een hevige brand, die in eene bierbrouwerij begonnen, zestig huizen in asch legde." (Peeters. Publications etc. IV.)

Een niet minder geweldige brand brak over Echt uit in het jaar

1703. Van dezen brand vonden we eenige bijzonderheden in de Echter archieven, alsmede het proces-verbaal van den brand, opgemaakt door eenige onzijdige Magistraatspersonen uit St. Stevensweert, welke tot dat doel overgekomen waren.

De brand ontstond op Zondag 9 December 1703, in den middag en greep zóó snel om zich heen, dat in twee uren tijd half Echt afgebrand was. Zooals blijkt, brandden op dien ongeluksdag af: 35 groote huizen, 28 schuren, 3 brouwerijen en zelfs een groot stuk van den Kerktoren. De totale schade door dien brand veroorzaakt werd door de schatters berekend op een kleine honderdduizend gulden. Men kan begrijpen, welk een groot verlies en schade daardoor algemeen geleden werd. 't Schijnt, dat men aan blusschen niet heeft kunnen denken, want letterlijk alles brandde uit. Vooral de opgepropte schuren, vol granen, zullen aan den brand een licht verteerbaar voedsel hebben gegeven en hebben een gloed doen ontstaan zóó geweldig, dat zelfs de op afstand gelegen kerk werd aangetast.

Het schijnt, dat men eerst 30 jaren later deze aangebrachte schade aan den kerktoren hersteld heeft, want in het jaar 1762 werd eerst door de Regeerders besloten „dat een gat in den thooren moeste toegemetselt worden".

Daar de brand begonnen is in het huis der familie Groenen op de Wijnstraat, kunnen we met recht besluiten, dat door den brand van 1703 de heele Wijnstraat, alsmede de huizen gelegen op de Zuid- en Westzijde van de Plats afgebrand zijn. We vonden er geen melding van gemaakt of ook het Stadhuis onder den brand geleden heeft, maar het is zeer waarschijnlijk, dat dit wel het geval moet zijn geweest.

Kapelaan Peeters zegt van dezen brand het volgende:

„Door een nieuw ongeval werden in 1703 vier-en-dertig huizen, behalve stallingen, door den brand vernield. Aldus vermelden de archieven der Kerk. Deze brand ontstond bij Jonker Groenen op de Wijnstraat en zette zich voort tot bij J. Op den Coul, nabij den zoogenaamden Graaf.

Na dezen brand is de Wijnstraat bij den opbouw der huizen van de grachten tot op het punt, waar zij de Bovenste straat doorkruiste, ingekort geworden.

Van deze treurige gebeurtenis, alsmede van den brand en eene pestziekte uit het jaar 1688, worden nog gedenksteenen bewaard in de muren van het Ursulinenklooster.

Op twee overgebleven balken staat dit tijdschrift:

DefeCi in CinereM, nona Crepito Igne DeCeMbris. (Ik bezweek in asch, toen op 9 December (1703) het vuur uitbrak.)

AUXILIo DIVIno tUeMUr In peste et Igni. (Bij pest en brand zullen we door Gods hulp gered worden. 1688.)

Hier laten we volgen het proces-verbaal van den brand, opgemaakt door den neutralen magistraat van Sint Stevensweert, alsmede de door hem opgemaakte schattingslijst der afgebrande eigendommen:

„Wy Peter Randhaxe, Scholtis, Abraham Abrahams ende Jan Geurts, schepenen der heerlykheit Sint Stevensweert, Ohé ende Laeck, tuugen ende attesteeren mits desen, dat wy ons ter requisitie van den Scholtis, borgemeesters ende schepenen der stadt ende heuffgericht Egt op den 11den deser vervoeght hebben ter voorsschreven plaetse ende aldaer van huysplaetse tot huysplaetse ende ondervraegt den scaede door den ongeluckigen brandt sondaghs den 9 daerbevoorens, tusschen twelf ende een uere naer noen ontstaen ende bevonden datter in tydt van minder dan twee ueren totten gronde toe syn verbrandt vyff en dertigh capitaele ende principaele huyzen, acht en twintingh schuyren, drie brouwgebouwen ende een groot deel van den Kerktoren, ende bevonden den schaede te bedraegen ter somme van een en dertics duysent, vijff hondert ende dry en sestics ryxdaelers in begrepen de vrugten ende meesten deel van alle de mobielen de welcke om de snelheyt van het vier onmogelijck conden worden gevlugt; alles in conformiteyt van de specifycque lyste dyen aengaende gemaeckt. Ende vant 't geen voorsschreven wy alsoo in der daet hebben bevonden, soo hebben wy in oirconde van waerheyt deze op der requiranten versoeck geerne medegedeelt onsen gewoonlycken schepenamptszegel opt spatium deses gedruckt ende door den procureur Zeger Ramaeckers by indispositie van onsen vereyden secretaris tot deses acte exspresselick geauthoriseert laeten onderteeckenen.

Aldus gedaen tot Sint Stevensweert den 13 December 1703.

Lijst der afgebrande huizen tot Echt 1703.

(De geleden schade wordt in ronde cijfers achter hunne namen vermeld, zooals dezelfde door de schatters opgemaakt werd.)

Schepen Gerardt Driessen	1500	Rijksd.
Willem Gerardts	300	„
Jan Daeler	500	„

Jan van Dyck	800	Rijksd.
Schepen Johannes Delsingh	2500	„
Peter Griens ende Anna Cremers	125	„
Anthoin Willems	300	„
Thys Geurts	40	„
Wijn Moers	1000	„
Gerard van Bongaert	600	„
Frans Paulssen	300	„
Francis Haecken	40	„
Robert Ministre (?) elders Menetre (bode)	8	„
Sand(er) van Eyll	3500	„
Jacob van Dries	500	„
Lennaert van Steyn	200	„
Derick Leurs	500	„
Hendrik van Eyll — backhuys bewoont bij Thoniet Wackers	—	—
Margriet van Eyll	700	„
Jan Dieters	1000	„
Anthoin Moers	1000	„
Lysbets Moers Erffgen.	200	„
Jan Bocken	350	„
Hendrick van Halbeeck	—	—
Thijs Hoolst	1000	„
Heer Scholtis	4500	„
Hend. Ooyen	125	„
Joffr. Langenackers	125	„
De wedwewe Geurt Haeghraets	700	„
Hans Willem Remers	400	„
Reneken van Steyn	150	„
Heer Secretaris Groenen	2000	„
Lennaert Joosten en Jacob van Dries	1500	„
Schepen Jacob Ramaeckers	500	„
Reynier Jacobs	150	„
Henry Metty	300	„
Hendrick Dieters	400	„
De Wedwewe Wijn. van Steyn	300	„
Andries Ingendonck	1000	„
Den thooren met de schaede aen de Kercke	500	„
	31563	Rijksd.

Pas waren de huizen echter zoo goed en zoo kwaad als het ging ten deele opgebouwd of een nieuwe brand komt ons stadje treffen. Naar het schijnt is wederom de buurt van de Wijnstraat het akelig tooneel van de ramp, want Hendrik van Halbeeck, welke blijkens de lijst in 1703 door brand getroffen werd, is ook nu weer bij de ongelukkigen. Verschrikkelijk zijn onze voorvaderen getroffen, wanneer we samenstellen dat gedurende een menschenleven (van 1656—1731) ongeveer 150 huizen te Echt zijn afgebrand!

Hoeveel families zijn daardoor misschien voor altijd tot den bedelstaf gebracht!

De volgende brandramp had plaats in het jaar 1731 en we vonden de vermelding ervan in het maandschrift „de Maasgouw" (IV pg. 671), getrokken uit de Helmondsche Archieven.

(Alleen merken we op, dat de datum van den brand niet op 3 Augustus maar op 3 Juni viel, zooals blijkt uit de Echter gerechtsprotocollen alwaar vermeld staat „dat de pandtkeerder Delsingh onderstaen gehadt hebbende den lamentabielen brandt op den 3 Juni 1731, heeft desperaetelijck onder de einde op den merckt gestaen niet wetende, waer hij soude blijven met sijne vrouw, kinderen en bestiaelen" etc.)

Op 3 Augustus 1731 ontstond te Echt „een vehementen en onuytblusselyken brandt", welke vele huizen, schuren en stallen „consumeerde". Hendrik van Halbeeck en anderen, wier woningen door den brand waren vernield, wendden zich tot de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, met verzoek om schadevergoeding.

Bij resolutie van den 20sten Augustus 1731 werd aan allen, die schade geleden hadden eene som van 2500 gulden toegezegd, welke som door de regenten der stad pondspondsgewijze, naar evenredigheid van elk geleden nadeel, moest worden betaald.

De Staten-Generaal gelastten naar aanleiding hiervan den scholtis en regenten van Echt om „binnen de bruggen van het stedeken te doen stellen en onderhouden vijff of zes waterpompen, te besorgen eene goede brandspruyt met syn toebehooren, eenige brandladders, haken en ledere emmers, voorts jaarlycx te visiteeren alle de schoorsteenen, bakovenen, andere vuurplaetsen en aschputten en eindelijk om verordeningen vast te stellen, waarby het maken van stroodaken op straffen verboden werd."

(Uit de Helmondsche Archieven. Aug. Sassen.)

Naast deze groote branden vonden we nog verschillende kleinere

branden aangeteekend. Een tweetal ervan willen we hier slechts aanteekenen.

In het jaar 1767 slaat de bliksem in te Pey en Echt.

Twee huizen branden af en de arme bewoners vragen den magistraat van Echt om ondersteuning om hunne huisjes weer op te bouwen.

„Johannes Strous alhier en Weduwe Johannes Bocken woonende in de hontschappe Pey op den 10den juny lestleden door den blixem is afgebrandt, vraeght bijstandt."

Strous kreeg 20 pattacons en Weduwe Bocken 10 pattacons (ongeveer 22 gld.). Tegenwoordig zou dit bedrag misschien voldoende zijn om er een varkensstalletje van te bouwen!

In 1773 woedde er op het Putbroek een groote boschbrand en besluit de Echter Overheid „dat op 9 Juni het Putbroeck en het verbrandt holt sal besichtight worden."

Een brand is altijd een ernstige zaak, vooral natuurlijk in vroegere dagen, maar evenzeer in onzen tijd.

Maar toch gebeuren er soms de koddigste voorstellingen, wanneer zenuwachtige menschen bij zoó'n uitslaand brandje hunne commando's geven of de bluschmiddelen hanteeren. Iedereen herinnert zich dergelijke brand-comedies. Zulk leuk tooneeltje werd ook wel eens in oude tijden afgespeeld. Zoo b.v. in het jaar 1740 toen er brand uitbrak op Sint Joost. Een zekere Maasbrachtenaar Ruth Maessen had goed geholpen met blusschen, want naast het brandende huis woonde zijn zuster. Maar bek-af gaat hij een oogenblik uitrusten langs den weg en is zóó vermoeid, dat hij schier niet bij adem kan komen.

Op dat pijnlijk moment verschijnt de Echter schepen-burgemeester Moers, in al zijn waardigheid uit Echt geloopen om als magistraatspersoon bij den brand aanwezig te zijn en zijn bevelen te geven.

Maar zijn woede stijgt ten top, als hij den armen hijgenden Ruth langs den weg vindt zitten, inplaats van mee te helpen blusschen. En de ijvervolle maar onberaden burgemeester begint den „luien" Maasbrachtenaar zoo vervaarlijk af te ranselen dat deze bont en blauw geslagen wordt! Dat Ruth „het niet liet zetten" spreekt van zelf en alzoo heeft de Echter burgemeester Moers zich voor het gerecht te verklaren over zijn misplaatste mishandeling.

Brand tot Sint Joost 5 April 1740.

„....heeft de gedaagde n.l. Ruth Maessen sigh te meer geyffert in

't helpen blussen van 't voorsschreven afgebrandt huys, omdat des gedaagdes suster op een huys naer neffens het afgebrandt huys is woonende om desselve syne suster vant eventueel peryckel van brandt soo doenelyck te bevryden, gelyck sulcx bij alle onpartijdige gemoederen lichtelyck te bedenken en te gelooven is ende den gedaagden syn vuyttersten devoir gequitteert hebbende ende sigh soodaenigh vermoeydt vindende heeft naerdat het voorsschreven huys binaer geheel door den brandt geconsumeert was, op den straedt gerust ende syne aessem herhaelt, als wanneer den schepen ende borgemeester Moers met eene furie is comen loopen sonder eenigh het minste woordt te spreecke ofte sich van iemant geinformeert te hebben offte den gedaagde in 't blussen van 't affgebrandt huys syn devoir gequiteert hadde offtte niet, sonder eenighe de minste redenen mit eene dicken stock aen den gedaagde differente schlaegen heeft gegeven als bij de voorsschreven attestatie te sien is, soo daenigh dat den gedaagden daervan ofte van 't slaen blauwe plaetsen op sijn lyff heeft gehadt ende groote pynen heeft geleden, waertoe den selven schepen Moers nochte uytt hoofde van sijn officie nocht uyt hoofde vant brandt reglement geensins bevoeght is geweest, te meer omdat desen gedaagden als eenen inwoner onder de gemeente Maesbracht geenen suppost in materie van policie te soecken en is staende directelyck onder de regeeringen van den schepen en de borgemeesters van Maesbracht etc."

Een ander proces werd gevoerd omstreeks het jaar 1750. De brandmeester Gerard Bocken had op de menschen gespoten met water en zelfs den burgemeester nat gemaakt. Johannes Stox was zelfs tweemaal doornat tegen den grond gespoten en deze in woede ontstoken bewerkte daarop met zijn schop den brandmeester.

Voor die mishandeling had hij zich te verdedigen tegenover de rechtbank, alwaar hij beweerde aan Bocken maar een „crabbeken" toegebracht te hebben.

Maar Bocken beweert, 3 wonden in zijn gezicht en een aan zijn duim opgeloopen te hebben en dat hij zich onder behandeling van den Echter heelmeester Wollersheym heeft moeten stellen, die hem met „plaasters" heeft beplakt. De waarheid zal wel weer in het midden hebben gelegen, zooals het gewoonlijk bij de uitspraak blijkt.

Uit de voorgaande aanteekeningen ziet men, dat naast het diep tragische ook het komische wel eens naar voren trad, wanneer ons stadje door brand getroffen werd.

Maar vóór alles blijft ons een gevoel van groot medelijden bij onder het lezen dezer geschiedkundige rampen, die zoo vele tranen hebben geperst uit 't oog onzer voorvaderen.

Wie zal ooit al dat leed kunnen begrijpen en beschrijven, dat hen getroffen heeft, zonder hunne schuld, wanneer de vrucht van zooveel arbeid en hun moeizaam gebouwd huisje in één uur soms vernietigd werd.

Maar zij morden niet in hun groot en nederig geloof, maar vol berusting hieven ze hun oog naar boven: „De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen; Zijn naam zij gezegend!"

En vol vertrouwen begonnen zij opnieuw te bouwen en te werken, zoodat Echt, ondanks de zware slagen, die ons stadje getroffen hebben door de taaie werkkracht onzer voorouders gebleven is, wat het altijd was, één der eerste stadjes van ons gewest, met een roemvol verleden, maar naar wij hopen met eene nog roemvoller toekomst!

Uit de Overdrachtregisters.

Voor het meer huiselijke leven onzer voorouders, is 't zeer interessant te weten, hoe in vroegere eeuwen het huis ingericht was en met welken huisraad men zich behielp. Vooral de overdrachtregisters, waaruit wij hier en daar een aanhaling zullen geven, verklaren ons over dit meer verborgen leven veel, wat anders zou verborgen en onbegrepen blijven. Wanneer iemand trouwde uit het huis, wanneer er verkocht werd, of als er iemand stierf, dan kwam weer eens de heele muffe inhoud van uit de donkere vertrekken en opkamertjes aan het daglicht en de secretaris schreef op stuk voor stuk, zooals men het over te geven voorwerp dialectisch uitsprak en opgaf.

Soms moet men om de eigenaardige schrijfwijze van het woord zoeken en raden naar de beteekenis ervan, maar met een beetje goeden wil en toegeeflijkheid voor den schrijver lukt het wel.

Wij laten hier volgen eerst een gedeelte van een meer deftigen inboedel, welke verkocht werd op het einde der 18de eeuw te Echt, vanwege juffrouw van der Veecken van Slousen.

„Publyckelyck met den stockenslagh aen den meest biedenden" wordt verkocht: „....een tafel met twee vuyttrecksels, twee holtere tellen, een holtere doorslagh, twee mercktobben, twee holtere telljeurs, een vloetjen en meel thoon, een boterstan, een koeckepan, een hexselkist, een kellen, een kopere sie-schottel, een seupthien, een moel, een yseren kellen, eene hamel, een paar klingen, een moesmes, een heysingh, een kopere lucht, een haeck, een seysel, een sicht, een eyeke kast etc."

Zooals men ziet bestonden vele voorwerpen uit koper, waarmee de oude keukens in de eikenhouten rekken behangen waren, zoodat 't al blonk en schitterde van properheid en rijkdom. Sterke eiken meubelen, die niet kraakten of omvielen; koperen of tinnen kannen en borden, die nooit braken; ijzersterke kleeren uit zelfgeweven stoffen, die onverslijtbaar waren, gezonde onvervalschte kost en.... tevredenheid en godsdienstzin, ziedaar vooral de schatten van ons

voorgeslacht en waarin het verschilde met het hedendaagsche nageslacht.

Als een voorbeeld van huisraadverzameling, bij gelegenheid van opgemaakte huwelijksvoorwaarden, willen wij het volgende lijstje laten afdrukken.

De Echtenaren Lambert Theunisse, bruidegom en Elisabeth Linsse, bruid, maken voorwaarden en bedingen, dat de langstlevende zal moeten uitdeelen aan de 2 kinderen uit het eerste huwelijk van den bruidegom:

.... een koey en kalf, vier malder (mud) rog en twee malder boeckweyt, de stoof en pypen met verder toebehoor, een lynwaetskast, staende in de keuken, met al het gene daer in sal syn, twee van de beste tinne schottele, het bedde met syn gans toebehoor, een dozyn tinne lepels, een half dozyn forchetten, twee halve bier ahmen, de helfte der byen en ledige kaeren, de helft van den vorjer (voeder) hoenigh en tonnen, drie andere groote kaeren staende op den solder, de moyll (meelbak), de potinge op St. Jooster gemeente, vier paer bedt-laekens, twee handtdoecken, niet van de beste, ook niet van de slechtste, een fyn bastard bedtlaecken, vier capabele sakken, vuuryser, heel en lingheel („haal" is de haakketting boven het open vuur, waaraan men den ketel hooger en lager (lengheel) hangt), een goed bequaam water emmer, twee steenen potten, een derde deel vant verckevlees, een derde deel van den olie, een ysere kelle, yseren pot, een thee moor en tinne treckpot, etc.

Nog meer intieme bijzonderheden vindt men vermeld, wanneer men zijn testament opstelde. Dan werd alles nauwkeurig, stuk voor stuk, opgeschreven, zoodat wij ook in deze vermelding soms aardige uitdrukkingen en namen vinden van vroegere inboedels. Eigenaardig is, dat de dienstmeiden bij testament goed bedeeld werden, zooals bv. blijkt uit het volgende testament van Christina Fyten:

„.... voorst maeckt ende geeft de requirante aen haere dienstmeydt Geertruy Smeets een bedde, twee kussens, een hoofd pulwe, twee wullen deckens, twee paer bedtlaeckens, een stuck flessedoek van tien ellen, een kemelshayre schort, een damast lieffeke, eenen schollick van drie de beste, eenen swarten syden neusdoeck, twee malder rogge, twee malder boeckweyt, beyde Maseycker maete ende een eycke kiste staende in de kamer, etc."

Eene andere krijgt „een beste kiste, een spoell, en een stermyne schort" of „de stoffe falie en eenige bedt vheeren en het gaeren voor

een tierenteyen rok." Vooral komt de „eikenhouten kist" in deze legaten bij herhaling voor, wat ons toch ook wel te kennen geeft, dat men ook in vroegere tijden deze meubelen naar waarde wist te schatten.

Omstreeks 1785 vermaakt Reynier Leurs aan zijne dochter Cornelia:

„Kar en peerdt, ploeg en eegd met de gereedschappen daertoe, de beste koey en kalf, het beste bedde, het ledikant met zyn omhangsel, het doeck by den wever, het stryckyzer, vysel, de beste tafel vul eecker (vol van eikenhout), derthien a veerthien elle pelle (ellen linnen), een gepandt laecken, den grooten theemoor, de kist etc."

In de testamenten werd meestal de kerk ook niet vergeten en werd naast de zorg voor het tijdelijke het eigen zielenheil bedacht.

Catharina Cremers vermaakt in 1780 „een gouden cruis tot cieraet van O.L.V. alhier in de parochiekerk"; Anna Cruytsers vermaekt „aen O.L.V. in de kercke het diamanten kruys"; Anna Meuwissen wil „dat kort naer haeren doodt aen broodt voor de armen gebacken en uytgedeelt sal worden een malder rogge, ende vermits de testatrice haer leven lanck een particuliere devotie gehadt heeft tot onse Lieve Vrouwe in de Capelle op Scheelbergh, soo wilt en begeert (zij) dat uyt haere Contante voor ornament vant Lieve Vrouwe beeldt aldaer een nieuw kleedt gemaakt sal worden ter weerde van dry pattacons".

Adolf Theelen uit Berkelaar wil per testament „dat men hem eerlyck ter gewyder aerde sal laeten begraeven en desselfs lichaam aen de brugge laeten afhaelen ende oock ses kerssen op de hooge autaer en vier om de zerk ieder van een vierdel pont" etc.

Reyner Welters (1761) „op de joode straet" sticht „twee jaergetyden en vyffthien honderdt zielmissen" en wenscht met zijne vrouw Sibilla Peters, „dat haere lichaemen volgens het gebruyck der Roomse Catholycke kercke op een behoorlycke maniere naer haeren staeth ende conditie op den kerckhoff alhier ter gewyder aerde sal worden besteedt etc."

Elisabeth Mols (1780) begeert „dat haeren executeur testamentair sal koopen 20 pond witwasch tot karssen in de parochiekerck alhier soo om het lyck als op de drie altaars op den dagh van haer begraeffenisse. Oock dat 50 zielmissen met Miserere en Profundis als te weten 25 in de capelle van O.L.V. tot Scheelberg deeser steede en de 25 alhier in de parochiekercke door den tydelycken Heer Pas-

toor, tot betaelinge van welcke requirante assigneert en laat haeren gouden ketting, bij haer gecocht voor 130 gulden hollands etc.

Bij deze weinige voorbeelden willen wij het laten en vleien ons met de hoop, dat ook deze bijdrage ons het meer innerlijke leven onzer voorouders doet beschouwen. Bij de testamenten vooral, treft ons altijd de diep-ernstige toon en de godsdienstige zin. Reeds de aanhef ervan „in den naem des Vaders etc." of „in den naem des Allerheylighste Dryvuldigheyt, amen", geeft ons een blik op hun levensopvatting, welke in alles en vóór alles den godsdienstigen kant zocht.

Moge het zoo blijven naar hun voorbeeld, ook bij het verre nageslacht.

Zwaantjeshof.

Een der oudste en meest historische hoeven in het heele land van Echt, is de nog bestaande hoeve, genaamd Zwaantjeshof, gelegen in het Westen van en buiten Berkelaar.

Waaraan deze hoeve haar naam te danken heeft, is ons niet met zekerheid bekend, evenmin uit welken tijd deze benaming tot ons gekomen is.

Wij veronderstellen echter met reden, dat om de hoeve oudtijds vijvers gelegen hebben, of dat de gebouwen grootendeels door water omringd waren en dat op deze vijvers naar oud gebruik zwanen gehouden werden. Vandaar dat men aan deze hoeve den naam van „Zwaantjeshof" gaf.

Dat dit mooie goed vroeger nabij het water gelegen heeft, is zeker, vooral daar deze bezitting nu nog ligt in het overstroomingsgebied der oude Maas, die hier op een geringen afstand van eenige honderden meters voorbijstroomt.

Van vijvers of grachten is nu niet veel meer te merken, maar dat ze ook rondom Zwaantjeshof gelegen hebben, is wel zeker.

Een weinig meer ten Noorden ligt tegenover Zwaantjeshof een andere hoeve, welke blijkbaar eerst later gebouwd werd en ter onderscheiding van den eigenlijken Zwaantjeshof „klein Zwaantjeshof" genoemd wordt. Over deze hoeve spreken wij hier ter vermijding van misverstand niet.

De hoeve Zwaantjeshof draagt tegenwoordig nog, ondanks de verschillende overdrachten aan verschillende eigenaren, ondanks de vele verbouwingen aan schuren en stallen, toch nog een stempel van deftigheid.

Men ziet iets bijzonders aan de lange vlucht vensters van het goed onderhouden woonhuis; men krijgt een gevoel van welbehagen, wanneer men tegen het middaguur de zware, eikenhouten tafels vol ziet staan met dampende spijzen op de tinnen schotels; men ziet den welstand blinken door het heele huis, wanneer de groote open haard opflakkert en de vlammen roodwarm terugkaatsen in de bolle spie-

gels van helder geschuurde koperen ketels en kannen langs den muur!

De stallen dreunen onder het stampen der bonkige paarden, de weiden liggen vol van het vette vee; ginds drijft de scheper de kudde van honderden schapen door de purpere hei! Hoe kon 't anders, dan dat op Zwaantjeshof, uit vroegere tijden althans, welstand heerschte.

Wanneer de vroegere eigenaars naar buiten gingen en met hunne steere korte werkarmen in de rondte wezen, met de trotsche woorden: „Dat alles is Zwaantjeshof, zooverre gij zien kunt", dan hadden zij niet te veel gezegd!

Tot aan Roermond hadden de halfmannen van Zwaantjeshof hunne landerijen liggen; meer dan 300 boenders beploegden en bezaaiden zij in het rijke najaar, wanneer hun schuren vol gerijpt goud lagen tot aan den nok toe!

Wie die eigenaars waren van Zwaantjeshof?

Reeds hebben wij aangeteekend, dat omstreeks de 10de eeuw goederen in en om Echt afgestaan werden aan het Kapittel van Sint Servaas en ook aan de Proostdij te Meerssen, door Gerberga, Koningin van Frankrijk. Onder deze goederen werd ook genoemd Bercklara, of Berkelaar. Wij hebben er toen op gewezen, dat wij toen geen absolute zekerheid hadden, welke hoeven of bezitting wij juist onder dezen naam te verstaan hebben, maar allerwaarschijnlijkst valt hieronder Zwaantjeshof.

Zeker is het dat in het jaar 1244 al de goederen, welke het stift van Sint Servaas te Echt en omgeving bezat, werden overgedragen aan het toen nog niet lang bestaande Munster (klooster) der vrouwelijke Cisterciensers te Roermond.

Dit gebeurde onder eenige verplichtingen, vooral wegens den grooten afstand van Echt tot Maastricht, welke het moeilijk maakte om tienden en inkomsten te heffen.

De bekende overdrachtsacte uit het jaar 1244 en de bevestiging ervan uit het jaar 1245, bevindt zich als origineel stuk in het archief van de Sint Servaaskerk te Maastricht. Copiestukken en vertalingen ervan zijn hier en daar verspreid in de verschillende stads- en kerkarchieven.

Van nu af aan behoorde deze hoeve, welke nu Zwaantjeshof heet, aan de Munsterabdij van Roermond. Dit heeft geduurd vanaf het jaar 1244 tot in de Fransche revolutie, toen de Franschen alle Kloostergoederen en dus ook dit goed te Berkelaar confisceerden. Ge-

woonlijk wordt deze bezitting gewoon genoemd „de hof te Berkelaar", waaruit wij kunnen opmaken, dat hij van meer belang was dan al de andere hoeven; of ook wel sprak men van „de Munsterhoeve" of „de hof van het Convent".

De abdis van Roermond plaatste op haren hof te Berkelaar een pachter of halfwinner, die volgens contract de opbrengt met haar deelde.

In ons opstel over „de Echter Klokken" (Zie onze „Bijdragen tot de geschiedenis van de Parochie Echt") zien wij „Heynen Bont, hoeffmeister tot Berckeleer" door haar afgevaardigd, om in haar naam aanwezig te zijn bij den Klokkendoop in het jaar 1478.

Ook schijnen er „Broeders" in haren naam de Berkelaarsche goederen bestuurd te hebben, zooals wij uit de volgende aanhaling uit het jaar 1291 zouden moeten opmaken.

Dit zou dan misschien ook verklaren, waarom de oude kapel van Berkelaar aldaar in de buurt van Zwaantjeshof gelegen heeft.

Hier volgen eenige previlegiën en overdrachten, welke op de Munsterhoeve betrekking hebben. Wij laten ze volgen in chronologische volgorde en geven deze aanteekeningen weer, zooals wij ze verspreid vonden in den inventaris van het Oud archief te Roermond, opgemaakt door Sivré.

„1287, 1 Febr. In vigilia purificationis beate Maria Virginis (op vigiliedag van Maria Lichtmis) Reinald, graaf van Gelre en hertog van Limburg schenken aan het Cistercienser convent te Roermond een previlegie, waardoor *de hof te Berkelaar* in het kerspel van Echt gelegen en aan dat convent toebehoorende ten eeuwigen dage vrij verklaard wordt van schattingen, afpersingen en gelden en diensten".

1290, December. Schout en Schepenen van Echt verklaren dat Theodoricus genaamd Homnic van Nithusen aan het *Cistercienser convent* te Roermond in erfpacht heeft overgegeven negen bunders akkerland bij opwijck (elders in 1477 „opwijck op de roeden beecke") *nabij den hof van dat Convent.*

1291. December. Dominica ante festum beate Nicolai Episcopi (Zondag vóór Sint Nicolaas) Adam zoon van Ada van Heyggen verkoopt ten overstaan der schepenbank van Echt aan de *Broeders van Berkelaar* ten behoeve van de abdis en het cistercienser klooster te Roermond zes bunder bouwland, gelegen onder Echt; de kooprijs bedraagt voor ieder bunder 5 marken brabantsche munt, welk totaal bedrag door de voormelde broeders aan Adam voldaan werd.

1308. In die beate Agathe virginis et martyris. Het convent van de Cistercienser orde te Roermond, verpacht ten overstaan van het gerigt van Echt aan Otto genaamd Homoet en Eva zijne echtgenoote een bunder akkerland, gelegen ter plaatse genaamd den Bruele voor den pachtprijs van een malder rogge en een malder haver, Echter maat, die jaarlijks op Sint Andriesdag aan het vermelde convent moeten geleverd worden.

1409 21 Junii. Des neesten vrijdaeghs nae Sente Vytsdaghe Martyris (H. Martelaar Vitus). De schepenbank van Echt getuigt dat Johan Well voor haar verscheen en de verklaring aflegde voor hem en zijne erfgenamen, dat hij de vijf vrechten land, gelegen te Berkelaar *bij den hof van het Cistercienser convent* en tot zijn laatgoet behoorende, „van de laatscap genslich quytgescholden heeft, zoodat hij afziet van alle rechten en vorderingen, die hij tot dusverre daarop gehad heeft".

1420 13 Dec. Op Sent Luciendach der heylighen jouffrouwen ende Merteleersse, Heyn van Meerssen verkoopt ten overstaan der Schepenbank *aan het Cistercienser convent* van Roermond vijff bunder aanwas gelegen „boven Chruchten op der Masen."

1421. Des neesten Sonnendaeghs na des heylgen Sacraments daeghe.

Peter IJwaent en Catharina zijne echtgenoote verkoopen ten overstaan der schepenbank van Echt verschillende landerijen onder Echt gelegen, ten behoeve van Maria van Driel, abdis en van het Cistercienser convent te Roermond.

Ten Zuiden van Zwaantjeshof ligt aan de overige gebouwen vastgebouwd eene groote schuur, de z.g. tiendeschuur, waarin door het jaar de vruchten, welke voor een tiende gedeelte moesten afgedragen worden aan de Abdij van 't Munster, werden binnengevaren. Ook van hare goederen te Stevensweert gelegen inde de abdis hare tienden en ook deze opbrengst werd in de tiendeschuur van Zwaantjeshof gevaren.

Dit blijkt allerduidelijkst ook uit een getuigenverhoor uit het jaar 1395, waarin het gaat over het recht, dat de Munsterabdij toekwam, om hare tiende vruchten buiten Stevensweert te brengen.

De getuige „Johan Godaerts soen" is aan het woord en deze verklaart *„also so voerde myn vrouwe, (d.i. abdis) die teende van Weerde selven op haren hoff tot Berckelaer, daer haer gheyn hyndernisse aen en geschede, synt deze tyt (sinds dien tijd); so sy huen*

aele kondich dat die teende tot Berkelaer op den hoff van jaer tot jaer gevoert is."

De tegenwoordige tiendeschuur is natuurlijk niet de allereerste, maar werd eerst gebouwd in het jaar 1734, zooals de ankers in den puntgevel aanwijzen.

Tot voor een goede tiental jaren sierde een prachtige steen met het uitgehouwen wapen van het Munster dezen gevel.

De steen was een vierkante blok hardsteen, waarop aan de voorzijde was aangebracht een ovaal wapen, waarop een klimmende leeuw op 5 horizontale dwarsbalken.

Het wapen is gekroond met een kroon met 5 punten en den abdissenstaf. Een renaissance mantelversiering omgaf het wapen.

De wapenspreuk luidde: „Fortitudo mea Dominus" d.i. de Heer is mijne sterkte.

Door den toenmaligen eigenaar, den Heer Mativa te Luik, werd deze steen (schandelijk genoeg) uitgebroken en, naar ik meen, ingemetseld in zijn huis te Luik!

Het gat in den gevel der tiendeschuur werd netjes (doch te goed zichtbaar) dichtgemetseld en .... aan de ijdelheid, die zoo graag pronkt met vreemde veeren, was voldaan!!

De laatste kamer aan de Noordzijde van Zwaantjeshof werd altijd het „Paters-kèmerke" genoemd.

Daar verbleef n.l. tijdens den Franschentijd een gevluchte Franciscaner monnik en werd hier jarenlang liefderijk opgenomen en verpleegd op dit kamertje. Ook schijnt hij gewoond te hebben later of vroeger in het huisje, dat vlak tegenover de tiendeschuur in de wei lag en welk gebouw ten slotte gediend heeft als een bakhuis. Nog schijnen de fundamenten van dit bakhuis in den grond aldaar te zitten. Ook toen betere tijden aanbraken en de Pater van Zwaantjeshof vertrok, na den zegen over dit gastvrij huis te hebben achtergelaten, bleef toch deze kamer nog altijd genaamd „Het Paterskèmerke" ter dankbare herinnering.

Naast de rechten en de bronnen van inkomsten, welke de abdis van Roermond door hare bezitting te Berkelaar had, kwamen ook verschillende verplichtingen te haren laste.

Wij spreken hier niet over hare verplichtingen tegenover de Echter kerk en andere instellingen, maar alleen over die, welke zij te onderhouden had op haren hof.

Zoo o.a. moest haar pachter op Zwaantjeshof ten allen tijde be-

schikbaar houden een stier en de noodige beeren ten gerieve van het vee der veehoudende bevolking.

„item voert is myn vrouw (mevrouw de abdis) schuldig te halden der gemeynten van Weerd eenen doer (duur = stier) ind enen beer dengenen die des behoevende syn", aldus luidde de verplichting voor Stevensweert en Echt.

Dat de pachters of halfwinners van Zwaantjeshof in deze verplichting wel eens te kort kwamen, blijkt uit eene aanhaling uit het notulenboek der gemeenteraadsvergadering van Echt, alwaar bevolen wordt.... ***„1751 dat Josephus Smeets, halffman van den Munsterhoff binnen drey mael vier en twintigh uhren sich sal hebben te voorsien van bequaemen duuren ten dienste van deese gemeente op pene dat tot laste van den voorschreven Smeets verder sal worden gedisponeert."***

Uit deze aanhaling blijkt dus o.a. ook dat in het midden der 18de eeuw deze hoeve nog de „Munsterhoeve" genoemd wordt en wij veronderstellen, dat de naam Zwaantjeshof er aan gegeven werd, toen deze bezitting na de Fransche revolutie in particuliere handen overging aan de familie Smeets.

Genoemde Josephus Smeets, schijnt de eerste halfman van Zwaantjeshof geweest te zijn van dien naam. Hij werd geboren te Swalmen en zooals uit verschillende stukken blijkt, onderhield hij nu en dan nog wel eens de communicatie met zijne geboorteplaats. Zoo werd hij in 1752 door den magistraat van Echt bekeurd „voor 't uytbrengen van twee karren torff naer Swalmen". Ook vinden wij hem terug onder de Grenadiers van Berkelaar, waar hij in 1766 bij den magistraat reclameert, dat zij „het achterstendigh bier voor de schutterye" nog niet ontvangen hebben.

Joseph Smeets was, dit blijkt uit alles, een man van belang; een van die stevige, rijke boeren, zooals men ze tegenwoordig maar zelden meer ontmoet. Zijne kinderen ontvingen eene degelijke opvoeding. Zijn oudste zoon werd priester, zijne dochters huwden met mannen van stand en positie.

Tragisch was de dood van dezen bekenden halfman en schepen, Joseph Smeets. Terwijl hij van uit Echt te paard naar Tongeren reed, om eene rechtsgeding, nam hij zijn weg over Maastricht.

Halverwege de Maasbrug gekomen werd hij aldaar plotseling aangevallen door een Waal, met wien hij iets schijnt gehad te hebben en misdadig vermoord.

Dit treurige voorval geschiedde op 22 Juni 1781. Drie dagen later werd de edele man op het kerkhof te Echt begraven, maar de verschrikkelijke gebeurtenis bleef nog lang voortleven in de taaie, maar medelevende herinnering van het Echter volk.

Wij zijn zoo gelukkig geweest een stamboom te kunnen samenstellen van deze bekende familie Smeets van Zwaantjeshof.

Daar deze familie verwant is met vele familiën van Echt en omgeving, zijn wij er van overtuigd, velen hiermede een dienst te doen.

Met weinig moeite zal men aldus deze genealogie kunnen bijwerken tot op dezen dag.

Vermelden wij nog vooraf, dat de bekende drukkersfamilie Smeets te Weert ook afstamt van Zwaantjeshof, waarom zij in haar wapen voert o.a. 3 Zwaantjes.

FAMILIE SMEETS VAN ZWAANTJESHOF.

JOSEPHUS SMEETS,

Schepen van het Hoofdgericht van Echt, Halfman van Zwaantjeshof. Geboren te Swalmen, vermoord 22 Juni 1781 op de Maasbrug te Maastricht door een Waal. Begraven te Echt 25 Juni 1781. Gehuwd met

ANNA MARIA JANSSEN

uit Maasbracht, overleden te Echt 4 October 1784. Hunne kinderen waren:

1. Johannes Jacobus, geboren 25 Maart 1751, als kind gestorven.
2. Mathias, geb. 3 April 1753, gestorven te Echt als priester 13 Dec. 1796.
3. Gertrudis Elisabeth, geb. 28 Jan. 1755, als kind gestorven.
4. Johannes Michaël, geb. 17 Februari 1757.
5. Jacobus Antonius, geb. 13 Mei 1758, gestorven 9 April 1811. Schepen van het Hoofdgericht van Echt. Gehuwd op 4 Febr. 1794 met Maria Helena Wackers (van Bosscherhof), welke geboren was op 22 Sept. 1772 en stierf 4 April 1808.
6. Maria Theresia, geb. 10 Juni 1759, gestorven 20 Mei 1796, gehuwd met Henricus Franciscus van der Leeuw, oud agent municipal van Echt, welke stierf op 10 Jan. 1803.
7. Maria Agnes, geb. 20 April 1763, gestorven te Maastricht, gehuwd met Theodorus van Gulpen, notaris aldaar.
8. Henricus Jacobus, geb. 20 April 1767, als kind gestorven.

JACOBUS ANTONIUS SMEETS.
(5de kind)

Schepen van het Hoofdgericht van Echt, Halfman van Zwaantjeshof, gehuwd met

MARIA HELENA WACKERS

(van Bosscherhof). Hunne kinderen waren:

1. Hermanus, geb. 11 Maart 1796; gest. 4 April 1836, gehuwd met Margaretha van de Venne.

2. Josephus Franciscus, geb. 21 Sept. 1798, gest. te Mechelen a. d. Maas, gehuwd met Adèle Hermans.

3. Anna Maria, geb. 20 Jan. 1795, gest. 19 April 1861, gehuwd in het 1ste huwelijk met Hendrik Nicolas Zelis, die stierf 24 April 1822; gehuwd in het 2de huwelijk, 10 Jan. 1824, met Peter Renier Meuwissen, die stierf 13 Mei 1849.

4. Jan Jacob, geb. 13 Maart 1801, gehuwd 25 April 1825 met Maria Elisa Louisa van Gulpen.

5. Catharina, geb. 14 Juli 1803, gehuwd 6 Oct. 1824 met Jan Baptist Joseph Higly, die stierf 1863.

6. Johannes Mathias Hubertus, geb. 8 April 1806, gest. 1 Juni 1853, gehuwd in Juni 1825 met Johanna Josepha Jacobs.

ANNA MARIA SMEETS,
(3de kind en oudste dochter),

gehuwd in het 1ste huwelijk met Henri Nicolas Zelis, geb. 26 April 1793 te Maastricht, gest. aldaar 24 April 1822. 1ste Luitenant bij de Veldartillerie. 1813 Deelgenomen aan de groote armée in Duitschland. 1813 Gewond in den slag van Leipzig en meermalen eervol vermeld.

Kinderen uit dit 1ste huwelijk:

I. Maria Sophia, geb. te Namen 9 Maart 1819, gest. te Echt 27 Aug. 1869. Gehuwd 24 October 1838 met Frans Welters, Burgemeester van Wessem en Secretaris van Echt en Roosteren, waaruit de volgende kinderen:

1. Henricus Gerardus Hubertus, geb. 27 Sept. 1839, gestorven 17 Juni 1887 als Pastoor te Spaubeek.

2. René Pierre Hubert, geb. 12 Maart 1841, als kind gestorven 4 Sept. 1843.

3. Jan Baptist Gerardus, geb. 6 Jan. 1843, gestorven 4 Aug. 1899 als Gepens. Ritmeester.

4. Marie Antoinette Gertrudis, geb. 10 Nov. 1844, als kind gestorven 1 Jan. 1851.

5. Maria Hendrina Philomena, geb. 2 Aug. 1846, gestorven 28 Nov. 1922.

6. Frans Louis René, geb. 17 Mei 1848, gestorven als burgemeester van Echt op 9 Mei 1902, Gehuwd 18 Oct. 1881 met Josephine Roosenboom.

7. Maria Antoinette Sophie, geb. 29 Sept. 1849, als kind gestorven op denzelfden dag.

8. Adam Adolph, geb. 25 Dec. 1850, gestorven als ijker, Chef van Dienst te Amsterdam op 23 Maart 1905, Gehuwd 1ste huwelijk met Félicité Meuwissen, gestorven 24 Nov. 1882; 2de huwelijk met Julienne Volkhemer op 18 Nov. 1890.

9. Marie Antoinette, geb. 9 November 1852.

10. Eugenie Pauline Christine Agnes, geb. 17 April 1854, als kind gestorven 28 Januari 1859.

11. Maria Theresia Philippina, geb. 9 Febr. 1856, als kind gestorven 10 Maart 1857.

12. Gerard Joseph Hubert, geb. 19 Jan. 1858, gestorven als Notaris te Urmond 6 Augustus 1901. Gehuwd met Emilie de Guasco, op 24 Mei 1887.

13. Maria Elisa Josephina, geb. 19 October 1863, gehuwd op 7 Oct. 1889 met Adriaan Conijn.

14. Frans Xaverius Remi Constant, geb. 30 Sept. 1862, gestorven als kind 1870.

II. Jan Baptist, geb. te Maastricht den 25 Februari 1821, overleden te Echt 15 Jan. 1899, Ingenieur-Directeur der Noord-B.-D. Spoorwegmaatschappij.

III. Adolf, als kind van 14 jaren gestorven.

Kind uit het 2e huwelijk van Anna Maria Smeets met Peter Reinier Meuwissen: Jan Antoon Hubert Meuwissen, geb. 25 Oct. 1824, gest. te Peij 30 Nov. 1908. Oud-Wethouder van Echt en Lid der Prov. Staten van Limburg, gehuwd met Antoinetta Constantia Heyligers, geb. te Odiliënberg 9 Juli 1839, gest. te Echt 1903.

Kinderen uit het 1ste huwelijk van Peter Reinier Meuwissen, geb. 11 Febr. 1770, gestorven 13 Mei 1849, eerst gehuwd met Maria Ida Schoolmeesters.

1. Maria Elisa Margaretha, gehuwd met Gerard Geurts, geb. 18 Jan. 1797.

2. Adam Reiner, geb. 12 Jan. 1798, gehuwd met Helena Griens op 29 Jan. 1834, gest. 6 Maart 1884, waaruit 2 kinderen, n.l. Peter Reinier en Henricus Alexander, Kapelaan te Weert.

3. Henricus Alexander, 27 Febr. 1800, gest. als Deken te Hamont 28 Dec. 1846.

4. Albertina, gehuwd met Thomas Stassen, gest. 1864, waaruit 7 kinderen.

5. Margaretha, gehuwd met Theodorus v. d. Winkel, waaruit 4 kinderen.

6. Jan Frans Hubert, notaris te Susteren, gehuwd met Antoinetta Kribs, geb. 20 Mei 1806, waaruit 11 kinderen.

7. Maria Hendrina Beatrix, 23 Maart 1808, gest. 1862.

8. Maria Agnes, gehuwd met Gerard Krijn.

Door het huwelijk van Anna Maria Smeets met Peter Reinier Meuwissen, kwamen dus op Zwaantjeshof 12 kinderen uit 3 verschillende huwelijken.

Bosscherhof.

Op een kwartier afstands ten oosten van Zwaantjeshof ligt te midden van het vlakke veld de aloude hoeve, genaamd „Bosscherhof". Tusschen beide genoemde hoeven is een verband, doordat de familiën, welke er vroeger woonden, door huwelijk aan elkander geparenteerd waren. Met name is dit het geval geweest met de familie Smeets van Zwaantjeshof met de familie Wackers van Bosscherhof.

Jacobus Antonius Smeets huwde op 4 Febr. 1794 met Maria Helena Wackers, ze werden de stamouders van de meest bekende Echter families.

Het moet werkelijk een idyllische kennismaking geweest zijn tusschen deze twee „halferskinderen", overwaard en stof genoeg opleverend om in een Echt Limburgschen roman verwerkt te worden.

Jacobus Antonius Smeets, de flinke boerenzoon van Zwaantjeshof, zocht reeds lang naar een dito boerendochter en daar men in die dagen niet ver van moeders pappot reisde, zocht hij in de onmiddellijke omgeving, gedachtig het oude spreekwoord: „Trouw nabuurskinderen, koop nabuursrinderen!"

En daarom gingen zijn verlangens en blikken oostwaarts in de richting van Bosscherhof; in die richting dreef hij het liefst zijne bonkige paarden, in die buurt zwierf hij nog lang na zonneondergang rond, quasi om eens naar „het veld" te kijken. Maar wie het al lang „door" hadden, dat waren de wederzijdsche vaders Smeets en Wackers, beste vrienden, die natuurlijk reeds lang over en weer de belangen en de toekomstige plannen hunner kinderen besproken hadden, wanneer men in de lange winteravonden samenkwam om te praten of te kaarten.

Overigens, ook de knechts en de meiden en het „volk", dat altijd scherp ziet, hadden de kwestie al lang uitgemaakt rondom den open haard en zoo was er niemand meer over verwonderd, toen het gerucht ging, dat de halferszoon van Zwaantjeshof zou gaan trouwen met de tweede dochter van Hermanus Wackers van Bosscherhof.

In die dagen werd menig groen paadje dor geloopen en dat niet alleen, maar gedurende den tijd hunner kennismaking liep men zelfs

een weg regelrecht van Zwaantjeshof naar Bosscherhof en omgekeerd, midden door hun eigen landerijen. Dit paadje, dat wel langs een liniaal zoo recht getrokken scheen, werd zeer typisch en welverdiend genoemd „Het vrieërspèdje". Het wegje bestaat nog, wanneer het tenminste hier en daar niet omgeploegd is en het is een lust het te volgen in het warme zomergetij onder de gouden overhuiving der knetterende korenaren!

Het historische paadje zal echter nu wel voor en na verdwijnen, nu er geen familieverband meer bestaat tusschen deze twee mooie hoeven in het vlakke veld van Berkelaar.

Bosscherhof ligt in onze dagen in de laatste uitloopers van eene boschachtige streek, welke echter voor en na in bouwland veranderd wordt.

Naar aanleiding van dit groote en dichte bosch, waarin deze hoeve eertijds gelegen heeft, wordt deze heel natuurlijk „Bosscherhof" genoemd.

Op dit oogenblik kan men echter de enkele boomen en struiken om deze gebouwen nauwelijks meer een boschje noemen.

Al is de naam „Bosscherhof" zeer oud, toch werd deze hoeve in vroegere eeuwen meestal anders genoemd. Omstreeks de 16e eeuw noemt men deze bezitting gewoonlijk „Carthuyseren hoef", omdat ze toebehoorde aan de Paters Karthuizers te Roermond.

In het jaar 1753 spreekt de Echter Magistraat echter ook nog bij voorkeur van de „Carthuysers hoeve", zooals blijkt uit de volgende resolutie: .... ***„is belast aan de respective halfwinners van den Munster en Carthuysers hoeve ende hoff (haverhof?) tot Berckelaer van gheenen torff buytenlands te brengen 't zye voor te brouwen of andersints."***

Te Echt heerscht nog de meening, dat vroeger alhier Paters Dominicanen gewoond zouden hebben, maar dit is eene vergissing, daar deze hoeve slechts een bezit is geweest van de Paters Karthuizers, zonder dat deze er echter zelf gewoond hebben.

In „de Maasgouw" (36 Jaarg. pg. 25-28-34) vonden wij, dat ook de Montfortsche pastoor inkomsten trok (o.a. de lammerentiende) van huizen en landerijen, gelegen nabij Sint Joost en Bosscherhof.

1644. „Item habet pastoratus Montfordiensis decimas agnorum ex quibusdam domibus sitas in sancto Judocho (St. Joost) et villa patrum Carthusianum." (pg. 25.)

„Tot Berckeleer, onder Echt, heeft den pastoir tot Montfort oick

syne thende, aengaende langs den Meulenweg by den Carthuyseren hoef, genaempt Bosserhof, aen die slyncke handt, als men vort gaet tegen die sonne tot op die Hegstraete toe. Hyr syn uitgenoemen acht mergen omtrent die den princethent geven op den Krommengraeff". (Pg. 28).

„1712. Habet etiam Pastoratus in Echt decimas agnorum ex quibus aedibus sitas sub sancto Judoco et villa P.P. Carthusianorum Ruraemundensium, vulgo dicta Bosscherhof, etc. (Pg. 34.)

De naam Bosscherhof komt al te voorschijn, zooals men ziet in de 17e eeuw, waar in de oude acten gesproken wordt van „op het bosken tot op den Carthuyserenhoef". De naam Carthuyserenhoef is natuurlijk eerst ontstaan, nadat deze Paters de „villa" of de hoeve ten geschenke ontvingen, zooals wij nader zullen bespreken, waarschijnlijk in de 1e helft der 16e eeuw.

Vóórdien werd deze hoeve weer anders genoemd, n.l. „Het goed ter Heyden" of „Carthuysseren hoff tot der Heyden" (Berckeler). Deze benaming „tot der Heyden" komt waarschijnlijk hiervandaan, dat de hof gelegen was in of nabij de hei; immers nu nog bestaat er ter plaatse een benaming, genoemd in „de kleine hei".

En gaan wij nog dieper in de geschiedenis en dringen wij door tot in de 15e eeuw, dan vinden wij de benaming „Het goed Ter Heyden of Krenengoed" of ook kortweg het goed „Ter Heyden". (Publications 1879, etc.)

Waarschijnlijk is dus deze naam „Krenengoed" afkomstig van een familie Krenen, welke toen dit leen bezat, weer een oudere naam voor Bosscherhof.

In dit geval werd deze hoeve nog vroeger, n.l. in het begin der 15e eeuw, genoemd „Reinkens-leen van der Heyden." (Zie Sloet etc. Register op de leenaktenboeken van Gelre.)

Over de straat- en veldnamen, en over de omgeving van Bosscherhof in vroegere eeuwen, vonden wij eenige aanduidingen op eene landkaart, welke zich bevindt op het Rijksarchief te Maastricht en welke getrokken is uit een register *„genaemd de generale metinge van Maesbracht 3 October 1680".*

Aldaar worden ter plaatse van de tegenwoordige boerderij twee los van elkaar staande woningen aangegeven met puntgevels, waarschijnlijk een woonhuis met schuur. De straat langs de hoeve wordt genoemd: *Bosserhoeffsstraet.* Ten oosten der gebouwen lag *het Carthuyzersbosken* vlak langs den weg. Tegenover de hoeve lag het

groote vierkante veld, genoemd *Bosserhoffs velt* en daarachter ten noorden *de Heycamp,* naar den kant van Maasbracht. In deze jaren schijnt het kapelletje, dat nu aan den kruisweg ten westen van de hoeve in het veld gelegen is, nog niet te bestaan, ten minste op genoemde kaart wordt het niet geteekend. Dit kapelletje is merkwaardig, om zijn eigenaardigen bouwtrant met blindvensters en twee verdiepingen. Wanneer ik mij niet vergis, staat er niet eens een beeld in, wat zeer te betreuren zou zijn. Waarom zorgt men niet beter voor het onderhoud van deze eenvoudige doch innige monumentjes, die door de goede zorgen onzer voorvaderen opgericht werden als dankgebeden van steen!

De Kruisweg langs het kapelletje wordt genoemd „de meulenwegh" voor den veldweg naar Maasbracht en „de Boswegh" voor den weg naar Bosscherhof en naar Berkelaar.

Evenmin vonden wij op deze kaart het bakhuis, nu vlak tegenover het woonhuis gelegen. Ook voor dit huisje, dat jammer genoeg zeer bouwvallig is, diende beter gezorgd te worden, want het verdient ten volle, dat de zeer typische gevel behouden bleef. Uit het gemis dezer laatste twee gebouwtjes op de kaart zouden wij moeten opmaken, dat ze eerst later gebouwd zijn.

Merken wij als eigenaardigheid hier nog op dat de gemeentegrens tusschen Echt en Maasbracht hier juist over den weg loopt, zoodat de eigenlijke hoeve Bosscherhof op Echter grondgebied en het bakhuis tot Maasbracht behoort.

Deze breede weg, de oude Boschweg, welke naar Bosscherhof leidt, komt ons om zijn breedte, zijn aanleg en richting zeer merkwaardig voor. Men vertelt er trouwens allerhande verhalen over, als zou deze weg aangelegd zijn als een verkeersweg (ook al te water, als een kanaal) en als verbinding met het oude Montfort. In alle geval is de weg zeer oud en worden in deze omgeving meermalen merkwaardige vondsten gedaan, vooral uit het steenen tijdperk. Zooals wij reeds opgemerkt hebben, zijn de Paters Karthuizers uit Roermond langen tijd de bezitters van Bosscherhof en omgeving geweest. Ook zij plaatsten er een z.g. halfman of halfwinner op, evenals de Abdis van het Munster deed te Zwaantjeshof. Uit de volgende enkele aanhaling moge dit duidelijk blijken:

„1631. Den halffen Gerit op Bosserhoff aen synen scat naegelaten wegen einer khouwen (koei) so van Annendael gekommen ende by denselven verdingt was voor aecht gulden". (Uit Echter rekeningen.)

Naar het schijnt hebben de Karthuizerpaters deze bezitting ontvangen van niemand minder dan van Karel van Egmond, Hertog van Gelder. Tenminste in een lijst van Jaardiensten uit hun klooster, nu nog bewaard bij de P.P. Redemptoristen te Roermond, komt ook een Jaardienst voor van Karel van Egmond, genoemd „groot weldoener" van hun huis, die, zooals het er staat, hun vele goederen nabij Echt had nagelaten. Hieruit volgt wel, dat een dezer goederen was de bezitting Bosscherhof.

De aanhaling in genoemde lijst is als volgt:

29 Juni. „Illustrissimus princeps DD Carolus, Dux Geldriae, magnus benefactor huius domus, qui petivit in hac festa S.S. Hieronymi et Thomae celebrari cum candelis, et ligavit nobis multa bona prope Echt. (Publ. Tome XIII pg. 229.)

Ook werpt deze aanhaling weer eenig licht op den soms zeer verschillend beoordeelden Karel van Egmond.

Dat de bewoners van Bosscherhof zoo nu en dan wel eens gestoord werden door ongewenscht bezoek laat zich wel begrijpen. De ligging er van, zoo eenzaam en ver van de bewoonde wereld, gaf er wel eens aanleiding toe.

Het moet n.l. een soort bokkenrijdersbende geweest zijn, die Bosscherhof op een nacht omsingeld en daarna geplunderd heeft. Op de markt te Roermond moet men de bende later herkend hebben en kregen ze de verwijting te hooren: „Gij Zwartmakers"! Met dezen naam werden n.l. de leden dezer verschrikkelijke bende genoemd.

't Is overigens niet te verwonderen, dat de bokkenrijders hier om deze eenzame muren rondzwierven in de ruwe najaarsnachten, wanneer zij van alle kanten samenslopen naar de vergadering, welke meermalen gehouden werd in de Kloosterkapel te St. Joost. Deze kapel ligt op een afstand van een kwartier slechts van Bosscherhof en dus had men zelfs onder de pauze der bijeenkomst nog gelegenheid om eventjes op hun manier goeden nacht te gaan zeggen aan Bosscherhof.

Naar het schijnt moeten de bokkenrijders bij deze gelegenheid er leelijk huis gehouden hebben, zooals men trouwens van hen gewoon was.

Over de bekende Echter familie Wackers, welke gedurende lange jaren op Bosscherhof als halfwinners verbleven, kunnen wij hier nog de volgende bijzonderheden en familiebetrekkingen toevoegen.

De familie Wackers telde onder hare leden verschillende Echter

Magistraatspersonen. Zoo vonden wij o.a. vier leden dezer familie, die in verschillende jaren één der twee burgemeestersambten vervulden, n.l. in 1624 Hermanus Wackers; in 1690 Thonis Wackers; in 1727 D. Wackers en in 1732 Jacobus Wackers.

Verder komen dezelfde of andere leden dezer familie nog voor als Schepenen, n.l. Hermanus Wackers in 1675; D. Wackers in 1742 en Theodorus Wackers in 1782.

Hieruit zien wij dat deze familie gedurende de 17de en 18de eeuw in Echt zeer gezien was en welgesteld, omdat de magistraatsleden gewoonlijk gekozen werden uit de eerste families der plaats.

Een korte stamboom van Hermanus Wackers, halfwinner van Bosscherhof gedurende een groot deel der 18de eeuw, kunnen wij hier samenstellen; misschien dat belanghebbenden zoodoende gemakkelijk het verband kunnen vinden met het verre voorgeslacht.

Hermanus Wackers, gehuwd met Catharina Heythuizen. Hunne 9 kinderen, waaronder 7 meisjes, waren de volgende:

1. Gertrudis Elisabeth, geboren 10 Juni 1771, gehuwd met Johannes Mestrum 23 Aug. 1796.

2. Maria Helena, geboren 22 Sept. 1772, gehuwd met Jacobus Antonius Smeets van Zwaantjeshof, 4 Febr. 1794.

3. Johannes Antonius, geb. 6 Oct. 1774.

4. Anna Margaretha, geb. 8 Juni 1776, gehuwd met Engel Peeters.

5. Maria Ida, geb. 24 Juni 1778, gehuwd met Henricus Cremers.

6. Anna Catharina, geb. 22 Maart 1781, gehuwd met Bouten.

7. Anna Gertrudis, geb. 18 Febr. 1782, gehuwd met Eykelenburg.

8. Mechtilidis, geboren 20 Nov. 1783, gestorven 16 Jan. 1831, gehuwd 16 Aug. 1810 met Bernardus Konings.

9. Johannes Henricus, geb. 18 September 1785, gestorven 10 October 1871, gehuwd met Theodora Verbeek.

De hoeve Bosscherhof, tegenwoordig bewoond door den pachter Moors, behoort aan den heer Gerardts te Posterholt.

Buiten de twee groote hoeven Zwaantjeshof en Bosscherhof, welke in het land van Berkelaar gelegen zijn, lagen in deze omgeving verschillende groote hoeven.

Bekend is de hof midden in Berkelaar gelegen, genaamd „de Haverhof", die nog bestaat. Nu nog heeft dit huis met zijn omgeving iets karakteristieks over zich.

Hier zou in de 18de eeuw gewoond hebben een tak der Echter familie van der Leeuw.

Misschien is deze Haverhof dezelfde hof, die elders genoemd wordt het Lens (Laurens) Pencen-leen.

In alle geval bestond er te Berkelaar reeds in het begin der 15e eeuw (1421) een leen, dat genoemd werd naar den leenhouder Lens Pencen-leen, hetgeen 7½ boender groot was. Ook wordt dit goed genoemd: „dat goet ten Berckler" en in 1500 het Bardenbax leen.

De volgende families hebben dit leen achtereenvolgens bezeten: Lens Pencen, van der Netten, Steynbitser, scolteden (scholtis), van Berckler, Bardenbax, van Berckeler.

Eenige aanwijzing aangaande dit Leen vinden wij in den Register op de Leenakten van Gelre (door Baron Sloet en van Veen), onder no. 115.

Aldaar staat: Willem Bardenbax vernyt (vernieuwt) eed van een Cluppelleen in den kerspel van Echt gelegen to Berkeler, haldende tsamen 7½ boenre lants; des heefft hy selffs, daer hy den stock aff is, 4 boenre, des 2 boenre liggen an *Sprengberckx cruyts,* langs die *Heydestraet,* met d' een syde neven der abdissen land van Rurmund ende een boender ligt in twee stucken daer der voorschreven abdissen lant een deel tusschen ligt, schietende *an de heg,* ende dat vierde boenre ligt oick in 2 stucken, het een langs Heynen Dytkens land, schietende op 't *Neckersdael* ende dat ander stuck an erve der abdissen voorschreven *an der batten;* hiervan hebben in gelinschap Catrin Boesers, 2 boenre liggende tegen haer deur over, beneven der abdisse land voorschreven; item Otto van Berckler 1 boenre, gelegen *an der abdissen halver baent,* tegen syn deur over, schietende *op de gemeyn straete;* noch is ½ boenre, die men nyet en weet wie die heeft off waer hy gelegen is, 31 Januarii 1474".

Uit deze voorafgaande leenopvolging leert men weer eenige zeer belangrijke plaatsnamen en tevens oude familiën kennen uit Oud-Berkelaar. De meeste familiën zijn uitgestorven en van vele plaatsnamen zal men niet altijd even gemakkelijk kunnen zeggen welk veld of land er mee bedoeld wordt.

Aasterberg.

Ongeveer halverwege Echt—Roosteren ligt, op nagenoeg een kwartier afstands van eerstgenoemde plaats, het gehucht Aasterberg. Deze streek, in de onmiddellijke nabijheid der Oude en Nieuwe Maas, is eenigszins hooger gelegen dan het omliggende veld, zoodat hier een geschikte plaats gevonden werd om een veerhuis te bouwen, vanwaar uit de bewoners der omliggende gehuchten, vooral van Ohé en Laak, overgezet werden over de Oude Maas.

Uit dit veerhuis der vroegere eeuwen heeft zich het gehucht Aasterberg langzaam aan ontwikkeld. Het bijvoegsel „berg" duidt de hoogere ligging voldoende aan, alsmede uit het voorvoegsel „op" kan men duidelijk het liggingspeil der plaatsen benaderen.

Men zegt hier: Hij woont *in* Berkelaar, *in* Echt, *in* Peij, maar van de drassige gehuchten aan Zuid- en Westzijde klinkt het: Hij woont *op* het Aasterberg, *op* Ophoven, *op* Gebroek, *op* de Slek. Eigenaardig is zeker, dat men hier spreekt van „het" Aasterberg!

Wij vonden Aasterberg in archiefstukken soms geschreven: *Aeserberch* (1395); gewoonlijk echter bleef de spelling door de eeuwen heen dezelfde.

De beteekenis van den naam is moeilijk vast te stellen. Hangt de naam misschien samen met den veldnaam „op het Ooasder", zooals een veld, in deze buurt gelegen, genoemd wordt? Zou men dan in het Hollandsch niet eerder zeggen Oosder- of Oosterberg, dan Aasterberg, zooals men nu schrijft en spelt?

Zooals wij reeds zeiden, is het gehucht Aasterberg wel ontstaan uit het veerhuis, dat hier oudtijds gestaan heeft. Op deze plaats werd van oever tot oever overgezet, vooral ten dienste van de bewoners van Ohé en Laak, die tot 1821 kerkelijk bij Echt behoorden en dus in Echt ter kerke kwamen en ook begraven werden.

Bij den gewonen stand der Oude Maas kon men wel profiteeren van den korteren weg, welke liep over het bruggetje bij Ohé, maar wanneer de Maas groot werd, sloeg het bruggetje gewoonlijk weg en was men aangewezen op den veerman van Aasterberg.

Deze veerman moest houden twee schepen, een klein en een groot, welke schepen „levelick" moesten gehouden worden, dat zal wel willen zeggen „in orde van inspectie". De veerman moest van oever tot oever zoo kort mogelijk varen, zonder af te drijven, wanneer de belanghebbende geroepen had: „Hael over veyr (veerman), mich doet des noet!" Verzuimde de veerman zijn plicht, dan werd hem het veer, dat verpacht werd, ingehouden; en wanneer iemand reeds driemaal geroepen had: „Hael over", dan mocht iedereen den roepende overhalen en het veergeld zelf opstrijken, n.l. een geldstukje, genoemd een „alt moerken".

Maar wanneer het water zoo klein was, dat men de menschen over kon dragen, dan mocht men daarvoor niets vragen.

Ik wilde wel eens weten, of dat liefdevol gebruik ook in onze dagen nog bestaat!!

Iedereen mocht verder van het schip gebruik maken, wanneer het niet noodig was, op die conditie echter, dat de pont bij dag of „myt-ten sonnen" teruggebracht werd en de eventueele schade betaald werd.

Deze en meer andere bepalingen werden vastgesteld voor den veerman om het jaar 1472. (Habets, Limb. Wijsdommen.)

In een getuigenverhoor, in voornoemd werk opgenomen, komt in het jaar 1395 als veerman voor een zekere Welter van ghen Aeserberch.

Om eenig begrip te hebben van de opbrengst van de veerverpachting, willen wij hier nog opgeven, wat het veer van St. Stevensweert voor den Heer opbracht.

In het jaar 1648 was dit voor het veer op de Nieuwe Maas 43 rijksdaalders en voor dat op de Oude Maas nog meer, n.l. 60 rijksdaalders, waaruit blijkt, dat deze laatste passage drukker was.

Het veer aan Aasterberg bracht in latere jaren aan de gemeente Echt niet zooveel op; zooals blijkt, betaalde de veerman Housemans in 1756 slechts 8 pattacons per jaar, dus ongeveer 18 gld. in ons tegenwoordig geld.

In het midden der 18e eeuw was de Echter familie Housmans bekend als pachters van het veer op het Aasterberg. Eenige bijzonderheden omtrent den pachttijd of de verplichtingen van den veerman leeren wij uit de volgende aanhaling, getrokken uit een oud notulenboek der Echter gemeenteraadsvergaderingen.

1756.... is alsnoch geresolveert, dat Gerardus Housemans by pro-

visie het vheer opt Aesterbergh sall hebben voor twelff jaeren, voor acht pattacons 's jaars, onder conditie, dat hy synen vaeder Johannes Housmans tot zynen sterfdagh toe eerlyck sal onderhouden, mitsgaeders het selve vheer wil beobachten op pene dat by foute van een offte ander den selven sall vervallen syn voort selve veer ende aen deese gemeente gepermitteert (zal zijn) aen eenen anderen te mogen verpachten, all hetwelcke den voornoemden Gerardus Housemans alhier present, onder de bovenstaende reserven heeft geaccepteert."

Dat Aasterberg zich nooit ontwikkeld heeft tot een flink gehucht, maar zich steeds in den omvang van eenige tientallen gebouwen handhaafde, zal hoofdzakelijk wel te wijten zijn aan de gevaren en de ongemakken, welke het hooge water der Maas schier ieder jaar hier komt brengen. Hier is n.l. altijd de nood het hoogst, wanneer de Oude en Nieuwe Maas gaan wassen en vooral wanneer het Maaswater over den Statendam heenslaat.

In onze dagen heeft men tenminste iets gedaan om dezen watersnood te keeren, maar wat een ellende dat vroeger moet geweest zijn, is moeilijk te beschrijven.

Waar vroeger bovendien een holle modderige verbindingsweg van Echt naar Roosteren over Aasterberg de ellende nog kwam vergrooten, is sedert een goede twintig jaren een prachtige harde grintweg met vele kosten en moeiten aangelegd.

Misschien echter, dat Aasterberg een bloeitijdperk zal ingaan, wanneer kanaal en tram, in de omgeving van dit gehucht ontworpen, de welvaart ook aan dezen kant van Echt zal brengen.

Cantelmo.

Wanneer in deze gure winterdagen de regen klettert tegen de vensters en de wind gierend rammelt aan deur en blinden, wanneer de schemering valt, dan kruipt oud en jong huiverend om de warme kachel en vormt een krans van echte gezelligheid in de huiskamer.

't Werk is af, de beesten gevoederd, de borden afgewasschen, de kleintjes naar bed, de achterdeur gesloten .... en grootvader heeft zijn pijp met een „flump" aangestoken. En terwijl de heele familie bijschuift om het snorkend „duvelke", denkt het leuke oudje weer eens na om het jonge volkje van avond weer eens goed bang te maken. Hoort! daar begint hij al: „Waat mot det dezen aovendj schoeverechtig zeen op Conteljmen!" En de kinderen inwendig vol angst, maar uitwendig nieuwsgierig naar grootvaders verhaal, vleien zoolang, totdat hij eindelijk begint te vertellen de akelige geschiedenis van den vuurman te Cantelmo.

Tusschen Echt, Ohé en Laak en Roosteren, waar de twee Mazen samenvloeien, lag in oude tijden een vervallen versterking, welke in verband stond met de vesting St. Stevensweert. Deze schans droeg den zonderlingen naam: *Cantelmo.* Of hier in de buurt soldaten gesneuveld zijn, of dat hier eens een verschrikkelijke moord heeft plaats gehad, is onzeker; maar telken avond dwaalt hier een vuurman rond in levende vlammen gehuld en voortloopende als een vurig rad. Wee hem! die het waagt van verre op hem te fluiten, want als de bliksem komt de vuurman op hem af. Naar men zegt, zouden er velen zijn geweest welke op hem gefloten hebben en zij, die niet gauw genoeg konden wegloopen of de deur sluiten, vonden des morgens eene groote zwarte hand op deur of poort diep ingebrand. Dat was de slag van den woedenden vuurman van Cantelmo!!

En de kinderen huiveren van den angst en meenen den vuurman met zijn vurige oogen reeds aan het venster te zien staan, maar toch moeten zij het fijne ervan weten en willen uitleg van dat gekke woord Cantelmo, dat lijkt wel Spaansch. Maar dat weet grootvader niet en

jammer genoeg moet hij het antwoord schuldig blijven. Wij zullen hem echter een handje helpen.

In het jaar 1633 (28 Mei) besloten de twee Spaansche bevelhebbers, welke te St. Stevensweert lagen, om deze vesting te gaan versterken, vooral met het oog op Roermond, dat in Staatsche handen gevallen was. Een zware wal werd opgeworpen en een zevental bastions werden opgebouwd met drie buitenforten. Deze Spaansche bevelhebbers werden genoemd: *Muncado* en *Cantelmo.* Welnu, een dezer forten, n.l. gelegen aan de oude Maas, nabij Ohé en Laak, werd genoemd Cantelmo, naar den veldoverste, welke deze schans had laten bouwen.

Zooals van zelf spreekt, is later èn door veronachtzaamheid èn door het voortdurend overstroomende Maaswater deze versterking voor en na afgebrokkeld en totaal verdwenen. Maar de naam is gebleven en deze maasweide blijft nu te midden van weiden met gewone boerennamen, den sierlijken naam van Cantelmo dragen!

Generaal Cantelmo heeft het zeker nooit kunnen droomen, dat zijn Spaansche naam in deze natte neenzaamheid vereeuwigd zou blijven.

Meermalen heeft deze man ook Echt met zijne troepen bezocht en natuurlijk werd iedereen van zijn gevolg, om goed vriend te blijven, door de Regeerders goed onthaald.

Zoo vonden wij een uittreksel uit de Burgemeestersrekening uit die jaren:

„Den 21 October 1637 heeft hy den Lieutenant van Mynheer Gouverneur van Cantelmo gelyck den borgemeester kennelyck is mit cost en dranck naer best vermogen getractirt, waervoor hy gesteld werden 7 stuvers."

Hoe het fort Cantelmo er uitgezien heeft, toen het nog in welstand was, weten wij niet, maar uit de volgende stukken kan men toch opmaken, dat men zich van dit verdedigingswerk niet een te klein idee moet maken. Aldaar wordt de schans genoemd „het goed Cantelmo" en „het Huys Cantelmo", zoodat men geneigd zou zijn te denken aan een versterkte woning, waar de Spaansche generaal gedurende zijn veldtocht misschien verbleef.

Zoo kostbaar schijnt dit werk te zijn geweest, dat in het jaar 1784 alleen de te maken reparaties op eene onkoste van 12000 guldens werden geschat.

Het batwerk nabij den dijk van Cantelmo, dat zooals blijkt, vroeger evenals tegenwoordig van zoo'n groot belang is voor de geheele om-

geving, was dus in deze jaren reeds een groote zorg voor de Regeerders.

De dijk bij Cantelmo houdt n.l. het geweldige water der twee Mazen tegen, wanneer deze in het wintergetij buiten hare oevers gaan. In deze nabijheid ligt ook de bekende Statendam, een andere bescherming tegen de overstroomingen.

Het goed Cantelmo schijnt in het jaar 1723 in erfpacht gegeven te zijn aan Gerardus van Laer. Maar aan deze overdracht waren voor hem verschillende condities verbonden; zoo b.v. moest hij zijn deel bijdragen in het onderhoud van voornoemd goed, hetwelk op den Sint Anna griend, tusschen de twee Mazen gelegen was. Daar zijne weduwe echter in latere jaren aan deze verplichting niet voldeed, of voldoen kon, is ze genegen om de erfpacht aan Ohé en Laak over te doen.

„Weduwe Gerardus van Laer-Keskens heeft Cantelmo met de conditie, waarop de Sint Anna griend aan haar eerste man in 10 December 1723 in erfpacht is, uitgegeven. Het Huis Cantelmo is tusschen de ouvers van de oude en nieuwe Maes gelegen. By faute van dien zou zy genegen syn de erfpacht van den voorzegden griend met het parceel Cantelmo aen de gemeente van Ohé en Laeck over te laeten" etc.

Het volgende verzoekschrift betreffende Cantelmo vonden wij evenals de voorafgaande vermelding in een der portefeuilles van het Hof van Venlo op het Rijksarchief. Volledigheidshalve geven wij het hier weer.

Aen den edelen Hove van Gelderland etc.

Vertoonen reverentelyck de geërfdens en regeerders der Heerlykheid Ohé en Laak, dat haar Ed. Mogende Heeren Raaden van Staate der Vereenigde Nederlanden, by resolutie van den 3den Junii jonstleden, hier toe onder copie gevoegd etc. om reedenen daarby vermeldt, hebben gelieven te verklaaren, dat het algemeen belang vorderd, dat ten allerspoedigsten worde gezorgd om het goed Cantelmo van het noodige batwerk te voorzien en de dreigende onheilen voor te komen.

Dat Haar Edele Mogende diensvolgens den Schout, Schepenen en Secretaris hebben gelieven te authoriseeren ende te gelasten om het goed Cantelmo ten spoedigste van de noodige bat- en reyswerken te voorzien en zulks voor rekening der gemeente van Ohé en Laak en ten laste van de Weduwe van Laer, nu weduwe Keskes.

Dat deze gemeente van Ohé en Laak de noodige penningen om aan die serieuse en Souvereine ordres en zelfs ob periculum in mora ten spoedigste te voldoen, niet magtig synde hun dierhalven genoodsaakt vinden te keeren tot dezen Edele Hove ootmoedelyk verzoekende ten einde uw weledel Eerwaarde de supplianten gelieven te octroyeeren en de te authoriseeren om de penningen, noodig tot het nakomen en effectueeren van hoogstgemelde haar Ed. Mog. Ordres, ten minste interesse zoo doenlyk ad drie ten honderd op het spoedigste ten laste deezer gemeente van Ohé en Laak te negotieeren ter somme van twaalf duizend guldens hollands ofte zoo veel minder of meerder als de noodzakelykheid zal vereischen etc.

't Welk doende:

J. G. de Pavinowitz, A. M. Gielen, C. Peeters, W. Conraets, A. van der Leeuw, Corn. van der Leeuw, Mart. den Ouden, G. Leurs, borghemeester, L. Albers, borgemeester.

Als bijlage bevond zich bij dit verzoekschrift eene verklaring van den deskundigen, aangaande de herstelling aan Cantelmo:

„Ik ondergeschreven batmeester van de gemeente van Ohé en Laak, verklaare kragte deezes bevonden te hebben, na rype examinatien ende calculatien mit assistentie ende byweezen van den mede ondergeteekenden Collecteur derselve gemeente, dat omme het goed Cantelmo wederom met behoorlyke bat- en ryswerken te voorzien en daardoor tevens vernere inbraken te bewaren, aan materialen ende arbeidsloonen ten minsten sal moeten besteed worden eene somme van twaalf duizend guldens hollands.

Op de Laak den 10de September 1784.
Andries Kanters, batmeester.
A. M. Gielen."

Merken wij ten slotte nog op, dat men tegenwoordig zelfs in officieele stukken schrijft C*o*ntelmo. Het is te wenschen dat men den juisten naam C*a*ntelmo behoudt.

Het Hazelaar.

Met een enkel woord hebben we in een onzer vorige artikelen gesproken over het Hazelaar, cf zooals deze vlakte dialectisch genoemd wordt: Het Hèèzelièr. Van deze moerassige streek vertelden onze voorvaderen allerlei geheimzinnige verhalen. Over het gansche Hazelaar lag een vloek. Giftige planten, eindeloos diepe kuilen en peilloos diepe waters, waarin de ongedoopte klokken van Havert neergesmakt lagen, groenblauwe gasvlammen, waarin men de zietjes der ongedoopte kinderen meende te herkennen, waren het dankbare onderwerp voor de grillige volksphantasie. Wie zich in het Hazelaar waagde, was reddeloos verloren!!

De ontginnigen der laatste jaren, ook hier met verrassend resultaat uitgevoerd, bewijzen wel anders. Een zegen rust op dezen grond, welke vervloekt heette. Het peillooze Bolven bleek niet zoo diep te zijn en zoo zal welhaast verdwijnen het blauwe waterlijntje op de landkaart. Ook de Haverter klokken zullen er wel niet gevonden worden, evenmin als de Pepijnsche koperen brug.

Maar toch zitten er schatten in dezen grond, schatten, die telken jare met volle oogstkarren worden weggereden.

Voor de jagers is het Hazelaar altijd geweest een klein paradijs, want vooral in vroegere jaren hield zich in deze veilige eenzaamheid letterlijk allerlei wild op. Door de hooge lisschen sloop het everzwijn; ginds op den hoek van het uitspringend boschje verkende de slimme vos het terrein; met troepen hielden zich hier de wolven op, ree en hert graasden rustig voort langs de zompige oevers van het Bolven.

Is 't wonder, dat hier den jager het hart openging? Is 't wonder, dat hier de strooper slechts even behoefde rond te dwalen om een rijken buit huiswaarts te dragen. Ja, met troepen, zoo vonden wij in de Echter gerechtsprotocollen, doorkruiste men jagende dit aardsch paradijs, terwijl de stroopers van ver afgelegen plaatsen hierheen kwamen om hier hun slag te slaan. Een processtuk uit het jaar 1709 bewijst allerduidelijkst, hoe op zekeren dag niet minder dan een troep van 16 stroopers geverbaliseerd werden, wegens het jagen in het Hazelaarsbroek.

De Echter jachtopziener Leonard Joosten maakte het volgende processtuk op:

„Den onderschreven Lienardt Joosten vorster der stadt ende Hooffgericht Echt verclaert in maent Decembris 1709 op den Echterbosch omtrent den pall (paal) op den Ceuper (Ceuperbosch) ontmoet te hebben Gerardt Claessens schepen van Millen, twee jaeghers van den Heere amptman van Limbericht, den eenen mit naeme Francois Cocx, alsnoch seckeren Jan Lemmens mit synen broeder, inwoenders van het Schaldtbroeck, alsnoch den schepen Kuypers van Susteren met noch eenen van Susteren, voorschreven by hem hebbende met roede hayr, ende aelsnoch verscheydene andere ten getaele van ontrendt sesthien, met snaphaenen voorsyn ende met een goede troeippe honden, synde de voorschreven op dezelve wyze geposteert als den Heere Drossardt de luyden doet posteeren op de wolffsjaeght, hebbende der declarante gesyen, dat de voorseide jaegers hebben een wildt vercken geschooten ende naerderhandt het Heezelaer affgejaeght tot aen de pupelbrugh (Pepinusbrug) als wanneer sy met het jaeghthoorn de honden hebben ingebloosen etc."

Het Hazelaar bleef ten allen tijden een uitmuntend jachtgebied en te verwonderen is het daarom niet, dat het hier bekeuringen geregend heeft. Hoe streng men vroeger reeds tegen de stroopers optrad, bewijst de volgende korte aanhaling, waarin eenige Echter Zondagsjagers zwaar beboet worden, omdat ze zonder verlof gejaagd hadden. Hunne toch al zware boete wordt verdubbeld, omdat zij er op Zondag op uitgetrokken zijn. Het jachtdelict gaat uit van den Montfortschen Drossaard Rycx, tegen de Heeren Schillings, Geeten, Simon, Reynen en Rossum, meest allen Echtenaren.

De aanklacht luidt ongeveer aldus: (1740).

„De Heere Cleger (Drossaard) in persoone doceerende etc.....„ dat den gedaeghden geen recht van jacht hebbende met snaphaen en hond, weytas en de jachtgereedschap, echter de selve op die manier niet alleen den 14den deser heeft geexcerceert, waerdoor de selve snaphaen, hont en verder jachtgetuygh heeft verbeurt ende geïncurreert d'amende van vier en twintigh guldens, maer oock noch op den 12den deeser maent geweest synde sondagh, als wanneer sulcx meede op de boete van vier en twintigh guldens is verboden etc."

Deze omgeving moet vooral in vroegere eeuwen het land der wilde wolven geweest zijn. Zelfs wordt er in oude stukken gesproken *„van den ganck van den wilden peerden in Echterwald"*, welke

in het jaar 1326 aan Jacob van Myrlaer behoorde. (Uit Register op de Leen aktenboeken v. Gelre door Baron Sloet en van Veen).

Bekend is in deze omgeving het gehucht „de Wolfsberg", eenige minuten ten oosten van Peij gelegen. Tot hiertoe kwamen de wolven huilen van honger in het barre winterseizoen. Hier doolden ze rond met glinsterende oogen rondom de leemen hutjes en waren een verschrikkelijk gevaar voor mensch en dier.

Het is dan ook te begrijpen, dat voortdurend door den Drossaard van Montfort en ook door de Echter regeerders jacht gemaakt werd op deze wilde beesten, want met troepen hielden zij zich op in het dichte woud.

In „de Maasgouw" (III pg. 558) lezen wij, dat vele wolven zich ophielden in onze bosschen en dat deze dieren gedood en gewoonlijk verkocht werden te Roermond, terwijl men een premie kreeg voor ieder gedood dier. In 1582 b.v. krijgt een huisman van Montfort voor 7 jonge wolven slechts een gulden en 14 stuivers. Een ander krijgt *„vur ein wolffs-ohre"* alleen, al een gulden en 4 stuivers. Gewoonlijk bracht men dus een wolfsoor alleen mee ter controle en de rest van den wolf zal men wel gebraden hebben!

Hoezeer het bezweren van dit wolfsgevaar een algemeen belang was, blijkt uit het feit, dat wanneer eene wolfdrijfjacht gehouden werd door den Drossaard of door de Regeerders van Echt, dat dan uit ieder huis één man opgeroepen werd, om aan die jacht deel te nemen en wel op eigen kosten, tenzij de gulle schepenen wel eens een „refraichissement" of versnapering uitdeelden, waarschijnlijk in de herberg „de oude Pepinusbrug!"

Aldus luidden de verplichtingen betreffende de wolfsjacht: (1720) art. 33.

„Dat in cas van aenstellinge der wolfsjachte in ieder dorp uyt ieder huys eenen manspersoon wordt gecommandeert."

Art. 34. *„Die deze jachte op hunnen costen moeten bywonen 't en waere eenige costen syn worden gedaen van sommige magistraetspersonen tot hun refraichissement."*

Ook werden wolven gevangen door wolfskuilen te maken, waarin deze dieren terecht kwamen en dan gemakkelijk onschadelijk gemaakt werden. Vandaar ontstond de plaatsnaam „Ang (aangen) Wolfskoel" reeds in het jaar 1500 in gebruik.

Naast een zeer geschikt jachtterrein bood het Hazelaar ook een prachtige vischgelegenheid. De groote plassen wemelden van vis-

schen. Ondanks het vischverbod werd echter ook hier veel visch weggevangen. De ijverige vursters hadden waarlijk geen oogen genoeg om alles te bekeuren. Herhaaldelijk vonden wij uitspraken als deze: .... *„dat de foecken gevonden tusschen de brugh ende den byenberg geconfisceerd syn ende tot profyte als boven aen de meestbiedende sullen vercocht worden".*

Hier wordt gesproken van den *Bijenberg*, welke eveneens in deze omgeving gelegen is. Hier werden de bijen gebracht, wanneer de tijd daartoe gekomen was, om in deze purperen heidevelden honing te vergaren. Het schijnt dat de Echtenaren hunne korven gratis konden plaatsen, maar de „uitlanders" uit andere gemeenten moesten betalen en een naambriefje op hunne korven hangen, op straffe van inbeslagneming der bijen. Al deze zaken werden zeer gemoedelijk telkens in de kerk afgeroepen, bij gebrek aan koeranten en andere gelegenheid tot mededeelen.

Zoo b.v. op *„4 Aug. 1756 is geresolveert, dat aele uytlandsche, welcke eenighe bijen op bosch off broeck sullen stellen, hetselve niet en sullen mogen doen als met kennisse van de tydelyke borgemeesters, naar dat hetselve ter kercke behoorlyck sal weesen gepubliceert ende alvoorens betaelende voor ieder kaere het ordinair recht sullende oversulx op alle buytenlandsche kaeren een briefken gestelt worden, opdat daer omtrent geen bedrogh begaen en wordt, alles op pene van confiscatie der kaeren" etc.*

De Bolleberg.

In deze buurt, op den rand van het broek het Hazelaar, ligt een zeer merwaardige en geschiedkundige plek of liever een heuvel.

Deze omgeving is voor ons des te aantrekkelijker, naarmate ze voor ons des te geheimzinniger is. Als een groot vraagteeken slingeren hier vergroeide grachten om een weinig verheven heuvel, die als een groote punt boven het landschap uitsteekt.

Peutert men den grond terzijde, men vindt er steenen en scherven uit het Frankische en zelfs uit het Romeinsche tijdperk. Geen naam, geen traditie, geen gerucht schier over het bouwwerk, dat hier eens moet gestaan hebben, is er blijven hangen aan deze geschiedkundige plek. Men vertelt natuurlijk verhaaltjes van moord en verwoesting, van geldkisten en onderaardsche gangen, maar dit thema is zoo overbekend, dat men er al heel weinig waarde aan behoeft te hechten.

Ons lijkt het zeer eigenaardig, dat van dezen heuvel slechts geen flauw teeken van geschiedkundig leven meer is overgebleven, maar dat alles er somber en dood is; zóó uitgestorven, dat het wel zeer lang geleden schijnt, dat hier eens volle leven en welstand was. Hier schijnt iets gebeurd te zijn, zóó plotseling en geweldig, dat met één slag alle leven totaal uitgerukt en verwoest werd.

Daar wij dus niets met zekerheid weten over deze ruïne, kunnen wij slechts veronderstellen of afgaan op het oordeel van anderen.

De heuvel word door het volk gewoonweg genoemd „de Bolleberg", waarschijnlijk naar aanleiding van zijn bolvormig voorkomen. Deze naam is natuurlijk van lateren datum.

In oude Echter archieven vonden wij dezen naam nooit, noch ook maar eenige vermelding over dezen heuvel. Eenige aanteekeningen over „de Bolleberg" vonden wij in een koerantenartikeltje van de hand van den heer A. van Beurden (Limb. Koerier 15 Oct. 1897), welke aldaar schrijft als volgt:

„Aan de Oostzijde van de thans ontgonnen broekgronden van

Echt, aan de bekende Pepinusbrug, ligt een weinig bekende, tot nog toe, naar wij meenen, niet beschreven heuvel, die om zijn vorm, ligging, omgeving en samenstelling eene nadere beschrijving wel waard geacht mag worden.

Hij kan een acht meter hoog zijn, een middellijn hebben van twintig Meter en is omgeven van breede grachten, die thans verzand en met biezen begroeid zijn. Een enkele dijk voert er heen. De heuvel is geheel begroeid met bramen, eiken slaghout en distels steken hier en daar hunne purperkleurige koppen boven de struiken uit. Zwermen muggen, uit de doornstruiken gonzende, maken het bezoek in den zomer niet aangenaam.

Zooals de heuvel daar ligt op den rand van het vroeger moeras, is 't een zonderling verschijnsel. En wanneer men hoort, wat het volk er over vertelt, wordt de zandberg nog zonderlinger en interessanter.

Geen Putbroeker is 's avonds graag in de nabijheid van den Bolleberg, want het spookt er. De traditioneele geldkist zit er ook en wie ze krijgen wil, mag bij 't opgraven niet spreken, daar de kist dan dieper zinkt. Een ander vertelt u, dat op den Bolleberg een oud klooster der Karthuizers gestaan heeft en dat de kloosterlingen vermoord zijn en 't gebouw verwoest is.

Velen hebben zich aangetrokken gevoeld om de geheimzinnige hoogte eens te doorzoeken. Sporen dezer opgravingen ziet men er genoeg.

De timmerlieden uit den omtrek hebben den Bolleberg steeds beschouwd als een onuitputbare bron van leien, die geschikt zijn om beitels te slijpen. Want inderdaad, de heuvel bergt een bijzonder groote hoeveelheid zeer dikke en zware leien in blauwe en bruinroode kleur, naast lood van 't ingestorte dak en zandsteen van de muren der sterkte of van het huis, dat hier eens stond.

In vorm komt de Bolleberg veel overeen met den Koppelberg te Dieteren, den Schuttersheuvel te Bruggelchen, een uur verder op de Pruisische grenzen gelegen. De Bolleberg is bezet geweest met een gebouw. Of 't een klooster geweest is of wel een sterkte, die als een uitlegger van het sterke huis Montfort te beschouwen was, zou een nader onderzoek moeten uitmaken.

Opmerking verdient het, dat men in de Montforter broekgronden en in de nabij gelegen dennebosschen van tijd tot tijd steenen bijlen,

vuursteenen zagen, wiggen en andere werktuigen uit het steentijdperk vindt, waarbij hier en daar bronzen voorwerpen liggen.

Eenige daar gevonden voorwerpen zijn reeds aan het museum der R. H. Burgerschool te Roermond geschonken, terwijl andere exemplaren nog bij schrijver dezes berusten."

Tot zooverre voornoemde schrijver en wij kunnen bij deze laatste bemerking nog voegen, dat verschillende gevonden voorwerpen uit deze omgeving zich o.a. ook bevinden in het Geschiedkundig Museum te Maastricht.

Elders zagen wij zelfs een middeleeuwschen degen, in deze buurt gevonden.

Onze meening over den Bolleberg is deze. Waarschijnlijk heeft langs dezen oerouden weg eene Romeinsche nederzetting gestaan, een villa of een wachtpost. Zulke wachtposten werden immers gewoonlijk aangelegd langs de heerbanen van afstand tot afstand, meestal bij den overgang van rivieren of ook waar het terrein zich door zijn hoogere ligging beter toe leende.

Deze Romeinsche sterkte verdween in den loop der tijden, hetzij door verwaarloozing of door geweld vanwege de voorttrekkende volkeren, die deze sterkte in rook deden opgaan. Waarschijnlijk heeft men toen later op deze Romeinsche fundamenten een middeleeuwsche sterkte opgetrokken en een hoogte gemaakt van de aarde uit de opgeworpen grachten, welke verhevenheid wij nu kennen onder den naam van „de Bolleberg". Het is niet onmogelijk, dat de woeste Noormannen, die brandend en plunderend door onze landen trokken, ook hier geweest zijn en de diepe sporen hunner aanwezigheid achter gelaten hebben, zichtbaar tot in onze dagen.

Wij weten echter niets met zekerheid en schorten daarom ons oordeel liever op, totdat men den heuvel bloot en open gelegd heeft. Wanneer het Rijk de subsidie er toe niet onthoudt, dan bestaat er wel veel kans, dat zulks binnenkort gebeuren zal. Wij schatten, dat de verwoesting van dit middeleeuwsch kasteel of wat het geweest is, heeft plaats gehad om het jaar 900, of later, en bemerken dat veel Romeinsch materiaal aan deze sterkte verbruikt was. Dit doet ons met veel belangstelling de opgravingen tegemoet zien, omdat wij veronderstellen, dat hier merkwaardige vondsten zullen gedaan worden, niet in geld of goud, zooals men misschien zou meenen, maar meer in oudheidkundige voorwerpen, welke er toe kunnen

bijdragen de donkere geheimzinnigheid van deze plek meer te verklaren.

Al weten wij nog zoo weinig van „de Bolleberg" en zijne vroegere, zeker zeer interessante geschiedenis, toch voelen wij, dat hier een groot stuk Echter geschiedenis afgespeeld is. Wat wordt dat doodsche (?) Hazelaar met zijn omgeving toch interessant en vol leven, wanneer wij nog eens voor onzen geest roepen al die gebeurtenissen, welke hier plaats gegrepen hebben!

Koningsbosch.

Op ongeveer twee uren afstands der kom Echt ligt, nabij de Duitsche grens, het bloeiende gehucht Koningsbosch.

Wanneer men aan „Koning" Pepijn van Herstal denkt, welke wegens de hulp der Echtenaren deze uitgestrekte bosschen aan hen afstond, dan zou men als voor de hand liggend veronderstellen, dat Koningsbosch van hem zijn naam kreeg. Zelfs archivaris Habets zegt ergens, „dat tot aandenken aan de schenking van Pepijn een gedeelte van het Echterbosch den naam van Koningsbosch draagt." Tamelijk algemeen schijnt men altijd aldus gemeend te hebben. Wij meenen deze naamsafleiding echter te moeten betwijfelen. Waarom zou men slechts een *deel* der schenking „Koningsbosch" genoemd hebben, ofschoon toch het heele Echterbosch vanwege Pepijn komt?

Bovendien is de naam „Koningsbosch" nog niet zoo heel oud en nog in 't midden der 18e eeuw noemde men dit gehucht „het nieuwe dorp ofte Koningsbosch." Nu is 't waar, dat de huizen of het gehucht den naam van het bosch hebben overgenomen, maar ook waar is 't, dat dit gedeelte van het Echterbosch nog niet zoo heel lang „Koningsbosch" genoemd wordt, in aanmerking genomen de vele eeuwen geleden, dat Echt deze schenking ontving.

Het schijnt echter, dat wij den naam Koningsbosch van een anderen Koning moeten ontleenen en wel van den Spaanschen Koning, op het einde der 16e eeuw. Philips II n.l. zou dit deel van het Echterbosch in pand ontvangen hebben voor eene som gelds, waarmee hij de berooide gemeentekas steunde.

Vandaar zouden deze boschgronden den naam van Koningsbosch ontvangen hebben. Vandaar dan ook den naam van Spaanschhuiske, alwaar door het Spaansche landsbestuur een boschwachter werd aangesteld om, wonende in een klein huisje, de Koningsbosschen te bewaken.

Het Spaansch-huiske heeft zich later meer en meer uitgebreid, zoodat er voor 50 jaren reeds eene mooie kapel en ongeveer 12 huizen stonden en reeds in 1770 komt de naam van „Spaensche huizen" voor, zoodat toen reeds het boschwachtershuisje uitgegroeid was tot een gehucht.

Zooals wij reeds zeiden, werd het Koningsbosch omstreeks voornoemd jaar ook genoemd het „nieuw Dorp", maar ook vonden wij „aant zoogenaemde Koningsbosch of Echterheide", omstreeks het jaar 1760 vermeld.

Voor onze meening, dat het Koningsbosch zij naam ontleent aan eene latere verdeeling, pleiten nog de volgende aanhalingen, alwaar deze plaats genoemd wordt het deel van den Koning of het Koningsdeel.

In het jaar 1751 wordt geresolveerd: *„dat den 13den deeses maents (Mei) de heuvelen tusschen de gemeente van Echt ende het Konings Deel ter presentie van 't Magistraat ieder voor syn dagh gelt sonder schonk, bier offte brandewyn meede te nemen, sullen opgeworpen worden."*

1767. „Op heden 5 November syn gecommitteerd door Magistraet den gerichtsborgemeester en schepen J. N. Clermont ende den schepen R. Reynen om naer Ruremonde te gaen, ten eynde aldaer mit de Heere Geërfdens te confereeren over 't different van 't Koningsdeel op den bosch alhier."

In deze buurt of liever in het Echterbosch in zijn geheel genomen, hadden in vroegere eeuwen ook eigenaardige samenkomsten en vergaderingen plaats. Zooals blijkt, kwamen hier in 't midden der 16e eeuw de wederdoopers vergaderen en z.g. hagepreeken houden. Reeds in het jaar 1531 werd vanwege den Hertog van Gelder een geloofsonderzoek ingesteld op het gebied, bezuiden Roermond en op de plaatsen Echt, Nieuwstadt en Kessel, *„umb die Luteriaenen aldaer umbtrent wesende te straffen"*. (Publications .... 1878 pg. 212).

In het jaar 1546 liet zich zekeren Jan van Valderen uit Tudderen herdoopen door een kleermaker (wederdooper), dien hij te Echetrbosch had hooren preeken. (Habets, Geschied. v. h. Bisdom Roerm. II pg. 30.)

In 1547 hield zich te Echterbosch op een afvallige Minoriet Johannes (Meynertshagen?), die doopte en predikte. In ditzelfde jaar werd als gevolg daarvan een zuster van den Echtenaar Jacob Vrencken wegens wederdooperij ter dood gebracht.

Naar het schijnt waren de dichte en ver afgelegen Echter bosschen geschikte schuilplaatsen voor deze menschen om in het geheim hunne propaganda te maken.

Hier in deze eenzaamheid werd dus niet alleen op wild gejaagd en

gestroopt, maar toog men ook uit ter zielejacht. Over de „geheimen" van het Echterbosch zijn trouwens wel boekdeelen te vullen!

De gehuchten langs de grens zijn in de laatste jaren welvarende dorpen geworden en waar oorspronkelijk slechts een enkele boerderij stond, vindt men nu heele huizengroepen. Vooral Koningsbosch kreeg zijn vermaardheid door zijne bloeiende Kloosterschool, bestuurd door de E.E. Z.Z. van het H. Bloed, welke voor eenige tientallen jaren van uit Sittard hier overkwamen en een prachtig klooster bouwden. Scholen werden opgericht, zoodat de kinderen niet langer meer verstoken zouden blijven van het noodzakelijke onderwijs, hetgeen onvoldoende was vanwege den langen afstand naar Peij. De nieuwe parochie Echterbosch werd omstreeks het jaar 1865 opgericht en een kerkje werd er gebouwd, tot groot gemak der bewoners, die nu niet meer uren lang behoefden te gaan om de H. Mis te hooren. De parochie telt over de 1000 communicanten, zoodat de kleine kerk reeds lang om vergrooting of vernieuwing roept. [1])

Wanneer eens de lang verwachte spoorverbinding met Echt tot stand komt, zullen deze boschgehuchten zeker een ongekende welvaart tegemoet gaan, omdat het nijvere volk, dat hier woont, vooruit wil, gezien de prachtige ontginningen, in deze omgeving tot stand gebracht.

Een schat en een rijkdom zit in dezen grond en het eenvoudige diepgeloovige volk, dat hier woont, is waard, dat het door betere verkeersmiddelen geholpen worde.

Wij wezen reeds op de toekomstige mijnen in deze omgeving; wie weet wat de toekomst nog verbergt voor deze streek? Moge het slechts geluk zijn op alle gebied!

---

[1]) Zie onze artikelen over klooster en kerk en rectoraat „Maria Hoop". „Bijdragen tot de geschiedenis van de parochie Echt."

Huize Majoor.

Weinige Echtenaren zullen ooit hebben hooren spreken van het huis „Majoor". Aldus werdt n.l. genoemd een hoeve of huis, gelegen op Koningsbosch.

Aan dezen plaatsnaam is eene historische herinnering verbonden, welke wij hier ter verklaring wenschen te geven aan de hand der geschiedenis.

Want laat men zich leiden door de grillige en zoekende phantasie, dan komt men soms, vooral in 't verklaren van plaatsnamen, tot onzinnige conclusies.

Wanneer men den naam „Huis Majoor" hoort, dan denkt men onwillekeurig, dat hier eertijds een officier gewoond heeft, welke zijn naam aan dit huis heeft gegeven. Zoo is 't inderdaad.

Vóór goed 150 jaren woonde hier een Majoor, Kurtius genoemd. Hoe hij hier in deze eenzaamheid verzeilde, zoo vlak bij de grens, weten wij niet, maar 't zal zijn reden wel gehad hebben. Men wil hebben dat hij een Duitscher uit Aken was en dat hij zat van het krijgsmansleven deze streek opzocht om er zijn verder leven in rust door te brengen. Hij bouwde er een hoeve, hij deed aan ontginningen, hij plantte er boomen en doodde aldus zijn vrijen tijd.

Soms echter werd hem de eenzaamheid te machtig, dan verlangde hij weer eens naar spel en drank, te midden zijner wapenmakkers. Dan sprong hij op zijn ouden klepper en reed naar Aken of waarheen zijn wispelturig karakter hem dreef.

En na enkele dagen zagen de menschen hem terugkomen, arm en berooid, zonder mantel, zonder degen, ja zijn hoedje was hem soms ontrouw geworden, zoodat hij dan meermalen als een mooi model had kunnen poseeren voor „de terugkomst van den verloren zoon."

Dan ging de Majoor weer een tijd lang als een kluizenaar mediteerend door de Echterbosschen en overwoog met zwaar hoofd en lichte beurs de vergankelijkheid van het ondermaansche.

Want men de ontginning ging het niet erg proper, zijn hand stond meer naar het zwaard dan naar den ploeg; zijn tractement verdween

grootendeels door zijn groote keel en hoe zijne familie hem ook bijstond, het hielp niet, de Majoor kwam nooit toe. Onder zijne soldaten zelfs had hij schuldeischers zitten, wat het prestige van den Herr Major nu juist niet ten goede kwam.

Een korporaal, Michael Gruttschnik, moest alleen, zooals blijkt, 115 pattacons van den Majoor hebben, hetgeen uit de volgende verklaring blijkt, welk stuk opgesteld is op „Spansis heiysgen" of Spaanschhuiske, op Echter grondgebied nabij Saeffelen gelegen.

Nachdem allen wir unterschrieben sicher ursachen halber wegen des jeh ich nicht langer aufhalten kan, also ubergib ich dem Lenhartus Classen die vollmacht uber das gelt das jeh vom Herr Maeyor Kurtius zu gut hab laut seiner eigen handschriefft die somma von 115 pattacons, 5 shcilling, 5 stieber, etc.... benebt der gewohnlichte entres gegeben.

Spansis heieysgen bij Savlen 17 Merz 1776.

Michael Kruttschnick Corporal als Eigendämler etc.

Langzaam aan geraakte de Majoor Kurtius aan lager wal; meer en meer drukte hem schuld en drongen de schuldeischers op, die hem wel wisten te vinden, ook al verborg hij zich in dit afgelegen hoekje der wereld. Ten slotte werden, zooals uit de volgende bekendmaking blijkt, al zijne bezittingen, huis, schuur en stallen en 50 boender heide, gedeeltelijk ontgonnen, onder den hamer gebracht en publiek verkocht. Het einde van een roemrijk krijger!

De aankondiging tot verkoop, op last van den Drossaard van Montfort, luidt als volgt:

„Men condight ende laet een ieder weeten dat den bode alhier L. van Helden uyt crachte van vonnisse in dato den 18 Meert lestleden en de daer op gevolgde executie den 15 April daer aen volgende verleent, voorst permissie van den Eersaeme hooftgerichte alhier van den 10 des maents Junii gepasseert, alle uytgewerckt ende gegeven ten voordeele van den heere J. C. Rycksz, drossard der steden en dorpen van den ampte van Montfort, ende naerdeele van den heere MAJOR KURTIUS, publyckelyck en met uytbranden der kertse, aen den meestbiedenden, ten overstaen van schepenen, commissarissen in saecke, present den Heere Secritaris van den Eersaemen Hooftgerichte alhier met vyf achtereenvolgende sittdaegen sal vercoopen een huys, schuyrr en stallingen met ap- en dependentien, benetfens een parceel heyde, groodt over de vyftich boenders ten deele alreets tot ackerlandt en moeshoff gebrocht, soo en gelyck

het een ende ander alhier op het soo genoemde Koninghsbosch geleegen is, regenoten ten eenre den wegh ende den Heere Brants ten andere syden, om daer aen te verhaele een somme van sese en dertigh hollantse gerande ducaten by vonnis voorsschreven van den 18 Meert lestleden geadjudiceert ende de costen in het selve vonnis gesuppleert ende voordere soo aengewende als aen te wendene costen; waer van den derden sittdagh sal worden gehouden den eersten dagh des aenstaende maents 1777 op den raedthuyse alhier ten twee uren naer noen, als wanneer de conditien sullen worden voorgelesen, de kertse aangesteken ende den eersten palmslagh gegeven.... ende worden hier mede andermael verdaeghvaert alle die op voorsschreven goet eenigh recht van eygendom, pantschappe, preferentie, of te concurrentie pretendeeren te hebben om hun tydelyck op deese sittdaeghen aen te geven op pene van een eeuwigh stilzwygen.

Den eenen segget den anderen voorts.

J. van der Leeuw,
stadthouder qualitate qua.

Hoe lang de Majoor deze catastrophe overleefd heeft en of hij na den verkoop zijner bezittingen nog op Koningsbosch bleef wonen, weten wij niet. Maar in alle geval schijnt hij gestorven te zijn als een lastpost voor zijne familie, welke hem tot het einde toe moest onderhouden. En toen hij eindelijk stierf, bleef zijn naam nog voortleven in deze omgeving, waar hij na zijne wilde jaren rust zocht, maar haar slechts gedeeltelijk vond. Tot op onze dagen spreekt men van den Majoor en het huis, waar hij woonde, draagt nog zijn naam.

Pepijn van Herstal.

Allerbekendst is de legende of liever de gebeurtenis, waardoor de naam van Pepijn van Herstal verbonden wordt met de geschiedenis van Echt. Elke Echtenaar, hoe klein ook, weet of tenminste moet weten, welke gebeurtenis hier voor vele eeuwen in de moerassen van het Echterbosch plaats greep en vanwaar de historische naam komt van de Pepinusbrug.

En daarom nogmaals voor hen, die er belang in stellen, de legende van deze brug. Wij zeggen „legende", maar men versta dit aldus, dat de kern dezer gebeurtenis ware geschiedenis is, waaromheen de volksphantasie haar kleurig waas der geheimzinnigheid gesponnen heeft.

Gedurende de zwakke regeering der Merovingsche koningen, vooral van Dagobert I, ging het koninklijk gezag meer en meer over op zijne z.g. Hofmeiers. Dit waren zijne raadsmannen en ministers („ministeriales" genoemd), welke gewoonlijk geraadpleegd werden, wanneer er door den koning leenen te vergeven waren.

Het spreekt van zelf, dat deze hofmeiers en vooral de eerste onder hen, langzaamaan meer en meer in aanzien kwamen en dat deze laatste ten slotte beschouwd werden als de „mannen", wanneer er leenen te verleenen waren.

Van lieverlede werd dit machtige ambt van Hofmeier erfelijk in de dappere en krachtige familie der Pepijnen, welker leden meer deden voor land en volk, dan de nietswaardige koningen. En zoover wisten zij ten slotte hunnen invloed te brengen, dat een hunner nl. Pepijn, bijgenaamd de Korte, zich in het jaar 752 te Soissons in Frankrijk tot Koning liet zalven.

Zijn grootvader nu, die wel feitelijk sedert 687, Koning was van Austrasië, ofschoon hij als dappere Hofmeier der zwakke koningen dien Koningstitel nooit gebruikt, werd genoemd Pepijn van Herstal, omdat hij, naar men zegt, in deze plaats, waar de Heere-stallen waren, geboren was. Deze Pepijn van Herstal (gestorven 714) nu is

de man geweest, welke meermalen in de omgeving van Echt vertoefde en van wien de volgende geschiedenis verhaald wordt.

Te midden zijner uitgestrekte landen, welke Pepijn voortdurend bezocht en inspecteerde, had hij van afstand tot afstand landgoederen, z.g. koningshoeven of „villae regiae", alwaar de voortreizende stoet kon overnachten of verblijven.

Deze landgoederen waren natuurlijk zeer verschillend in omvang en grootte; dikwijls lag er een klooster met eene kerk in de omgeving en zulke landgoederen had Pepijn b.v. te Meerssen, te Susteren en te Gangelt.

Terwijl Pepijn het land bestuurde, kwamen van uit Schotland drie Heilige Missionarissen naar ons land en trokken met het kruis in de hand door het land van Gelder, om het H. Geloof te verkondigen aan de Heidensche stammen, die hier woonden in bosschen en moerassen. Deze geloofsverkondigers waren Wiro, Plechelmus en Otgerus. Pepijn, als goed regeerder, maar ook als christen, ontving de Heilige mannen met eerbied en vreugde, want zij zouden een krachtige hulp zijn in zijn pogen, om zijne onderdanen te beschaven en te kerstenen.

En toen, na veel werken en reizen, de heidenen dezer landen door hen bekeerd waren en het kruis geplant was en ook voor de 3 Heiligen de avond des levens gekomen was, toen beloonde Pepijn ook hunne hulp, door hun af te staan een stil en bevallig oord, om daar in gebed en onderricht het verder leven te slijten n.l. den Sint Petrusberg, later genoemd tot in onze dagen Sint-Odiliënberg!

Men begrijpt, dat Pepijn zijne trouwe vrienden en medehelpers alhier niet vergat. De overlevering zegt, dat hij ieder jaar, omtrent den Paaschtijd, optrok naar den St. Petrusberg, om aldaar zijne zonden te gaan biechten en de H. Communie te ontvangen. En na hun raad, over het bestuur van zijn land te hebben ingewonnen, keerde hij telkens vol vreugde terug.

Zoo gebeurde het op zekeren dag, dat de groote Pepijn van Herstal zich met zijn gevolg gereed maakte, om wederom van Susteren, waar hij tijdelijk verbleef, op te trekken naar den Sint Petrusberg (nu Sint-Odiliënberg), om bij den H. Wiro zijn H. Paaschbiecht te gaan spreken. Wij stellen ons voor, dat zijn ruime reiswagen getrokken door vier stevige paarden, begeleid werd door een groep trouwe dienaren, deels in den wagen, deels te paard gezeten. Zeer waarschijnlijk waren ook vrome vrouwelijke familieleden van uit Sus-

teren in het gevolg, welke eveneens meegingen om den zegen en den raad der Heilige Missionarissen te ontvangen. Vol stille vreugde over het blijde weerzien zijner heilige vrienden, trok de kleine stoet in den vroegen voorjaarsmorgen Susteren uit. Ingetogen waren de edele reizigers, niet het minst Pepijn zelf, zoodat het leek of men ter bedevaart toog; of hadden de edele reizigers een voorgevoel van het gevaar, dat boven hunne hoofden hing? Waarschijnlijk volgde men de breede oude Romeinsche heirbaan, welke van af Coriovallum (Heerlen) over Teudurum (Tudderen) midden door het Echterbroek langs Sint Odiliënberg en het oude Melick (Melderiacum) naar Xanten liep.

Deze oude en merkwaardige weg bestaat nu nog en wordt nu „de Princenbaan" genoemd en loopt ongeveer 5 minuten ten oosten van de Pepinusbrug. In de grensbepalingen uit 1535, tusschen Gelder en Gulick, wordt deze weg genoemd *„den steinweg, den man noemt Koning Karelsweg."* Deze weg wordt nu genoemd Keizersbaan of Princenbaan en men vond erlangs meermalen sporen van Romeinsche oudheden.

Nauwelijks was de kleine stoet gekomen te Echt ter plaatse, nu genoemd de Pepinusbrug, of de zware karos helt plotseling aan één kant over, de paarden zinken tot aan de knieën in het zompige water. Waren de wegen zoo slecht, wilde men zonder omwegen recht door het Echter Broek een nieuwen weg naar de heilige stede zoeken, had de mist hen verleid, wij weten 't niet, maar tot aan de assen zonk de wagen van Pepijn weg in het verraderlijke moeras!

Een verschrikkelijk hulpgeschrei stijgt omhoog en klinkt als een noodkreet over de akelige eenzaamheid der verlaten bosschen. Uit de hooge rietoevers springt het wild omhoog en vlucht het schuwe ree; met vluchten vliegen de roofvogels krijschend in de lucht....

Doodsbenauwdheid heerscht er tusschen de vorstelijke pelgrims, nu zij voelen hoe de wagen dieper en dieper inzuigt in den drassigen bodem. De bange paarden met de pooten vastgeraakt, zwaaien wild hunne manen, rukken het getuig aan stukken en schreeuwen luid hun doodsangst uit.

En Pepijn met moeite verlost uit zijn wagen, waar hij dreigde te stikken en te verdrinken door het binnendringende water, wordt voor het eerst van zijn leven bang, nu het om zijn leven te doen is. Geen mensch te zien, geen houthakker te hooren in het bosch, geen enkele hulp in den hoogen nood. Hij, die zijn leven lang gestreden

en gevochten heeft met Friezen en Saksers, met Thuringers en Allemannen en Beieren en nooit om hulp riep en geen doodsgevaar kende, vond hier in dit doodsche Echter moeras zijn meerdere. En de stichter van het eens zoo machtige rijk van Karel den Groote, voelt hier tegenover den dood zijne nietigheid, als van een kind. En Pepijn rukt plots de elpenbeenen horen van zijn hals en lange bange stooten klinken als een noodgehuil naar den kant van Echt..

De eenvoudige landslieden, die in de hutten wonen langs den boschrand, schrikken op het hooren van dat bange geroep, hun hart staat stil en luisterend hooren ze weer zoo ver, maar toch zoo duidelijk, het bange hulpgeroep uit Pepijns horen. „Onze Heer is in gevaar", zoo klinkt het allerwege en na eenige oogenblikken trekken de Echter mannen op, met allerhande werktuigen gewapend, om te helpen, waar men zoo dringend roept.

En wanneer Pepijn en de zijnen eindelijk in de verte uit alle richtingen de Echter hulp ziet opdagen, dan klimt de hoop op redding en een zucht van verlichting ontsnapt aan zijne borst..

En de Echtenaren snellen nabij, helpen Pepijn met gevolg op den vasten grond en rukken met gezamenlijke kracht wagen en paarden uit het moeras.

Wie zal het gevoel van dankbaarheid beschrijven van den machtigen Hofmeier tegenover God en deze eenvoudige boschmenschen, op dat critieke oogenblik, toen hij daar stond op den vasten bodem, gered van den wissen dood! En wat zal 't een vreugdevol ontmoeten zijn geweest op den Sint Petrusberg, toen de Heilige Mannen vernamen van het gevaar, waaraan hun Heer was ontsnapt.

Koninklijk zou dan ook de belooning zijn voor de Echtenaren voor hun bewijs van trouw en hunne menschlievendheid!

Ten eeuwigen dage werd aan alle Echtenaren geschonken het beroemde Echterbosch, een gedeelte van het ontzaglijke woud, dat zich uitstrekte in die tijden van Sittard tot Arnhem en Kleef, ongeveer langs de tegenwoordige Duitsche grens. Bovendien zegt de legende, dat Pepijn ter plaatse waar het ongeval plaats had, een massief koperen brug liet bouwen, die voortaan genoemd werd de Pepinusbrug.

Pastoor Johannes Knippenbergh verhaalt eenigszins anders ook deze geschiedenis van Pepijn in zijne kerkelijke geschiedenis van Gelder pg. 33 uit het jaar 1719.

Uit het latijn vrij vertaald, schrijft hij ongeveer aldus:

„Toen Pepijn blootsvoets als blijk van diepe nederigheid aan den Heilige Wiro zijne zonden ging biechten, niet van uit den Palts van Herstal, welke 12 uren van Sint Petersberg verwijderd ligt, maar van uit een andere Koninklijke bezitting nadeelig gelegen, misschien uit Susteren of Meerssen of uit Gangelt, hetgeen ook niet onmogelijk is, (Susteren nu hetgeen Pepijn zelf aan den H. Willebrordus aanwees, ligt niet meer dan twee uren van Bergh verwijderd) zoo gebeurde het, om naar men met zekerheid vermoedt, dat hij den weg nam van Susteren naar Bergh (daar was het verblijf van den H. Wiro) door het Echterbroek, alwaar nu nog eene brug bestaat, of ten minste de naam van eene brug, welke de bewoners gewoonlijk de Pipels of de Pepinusbrug noemen; welke brug óf Pepijn zelf liet maken, óf welke hij zeker meermalen overschreed, naar men vermoedt." Het eerste vermoeden van Knippenbergh n.l. dat Pepijn er eerst ter plaatse een brug liet bouwen, is wel het waarschijnlijkste en ook het meest in overeenstemming met de eeuwenoude traditie.

Over het Echterbosch en deze brug willen wij hier nog eenige geschiedkundige bijzonderheden vermelden.

Alleen over het Echterbosch, dat niet alleen uit bosschen, maar ook uit broeken, heiden en weiden en moerassen bestond, zouden we jaren noodig hebben om er de geschiedenis van te schrijven.

Uit de schenking van Pepijn blijkt dat dit uitgestrekte boschrijk land behoorde tot de goederen van dezen vorst. Het waren dus vóór de schenking geen gemeentegronden of onverdeelde markgronden, maar een persoonlijk eigendom van den Hofmeier, zoodat hij met alle recht „met een gul en Koninklijk gebaar" deze zeer uitgestrekte en rijke gronden kon vergeven als dank aan de Echtenaren.

Uit het jaar **1447** eerst bezitten wij een geschreven rechtstuk, genoemd de ***„cleernis van der gemeynte van Echt",*** welk stuk opgemaakt is uit nog oudere geschreven of ongeschreven documenten betreffende de rechten van Echt op het Echterbosch. Deze „clernis" is opgenomen in „Limburgsche Wijsdommen" etc. door Rijksarchivaris Habets uitgegeven in 1891.

Eraan vooraf gaat een grensbeschrijving van Echt in die jaren genoemd ***„Contschap van den Walt en de Broik tot Echt"*** en het zeer belangrijke stuk wordt gevolgd door eene uitspraak van den Hertog Willem van Gulick ***„over einige grensscheidingen tusschen Gelre en Gulick en over het gebruik van den Echterbosch"*** uit het **jaar 1535.**

Al deze stukken zijn voor de geschiedenis van het Echterbosch en Echt zeer interessant en zouden zeker waard zijn hier behandeld te worden. Het zoude ons echter te ver van ons doel brengen en daarom bepalen wij ons slechts tot één enkele aanhaling eruit, welke meer betrekking heeft op de schenking van Pepijn van Herstal.

In no. 2 van den voornoemden Cleernis wordt gesproken hoezeer Echt bevoorrecht werd door „Coninck Pepijn", *zoodat Echt dezelfde rechten kreeg als de stad Aken* en dit wilde nog wel iets zeggen, vooral wanneer wij bedenken, dat Aken door Pepijns nakomeling, Keizer Karel den Groote, uitverkoren werd als de keizerlijke residentiestad!

„Item id is ouch to weten, dat die van Echt hoen Gemeynte, als den walt, boss, bruecke, heyde und weide niet verkregen en hebben, noch oen (hun) gegeven en is van hoenen lantheer, mer van eynen der geheyten was Coninck Pippyn, umb eeren in dienst will, die luyden van Echt den selven Coninck Pippyn gedaen ind bewesen hadden: ouch soo sulden die van Echt toll vry syn, alsoe verre sy hoere lantheeren lyen durtten, ind alle die rechten te gebruycken die die stadt van Aecken heeft."

De waarde van het koninklijk geschenk aan de Echtenaren was niet te schatten! Onder de zeer uitgestrekte en heerlijke bosschen van het land van Gelder was het Echterbosch, in den staat zoöals het vroeger was, het voornaamste en schoonste en het strekte zich naar het Noorden uit tot nabij Arnhem!

„Echterwaldia, zoo vonden wij, pulchra simul et peramoena Geldriae ad Arnhemium sylva, boream versus procurrit." (Totius Belgii descriptio, auctore Ludovico Guiccirdino. Amstelodami 1652.)

En van al dien rijkdom mochten de Echtenaren profiteeren van af Koning Pepijn tot in onze dagen.

Het heeft echter den Echter Regeerders door de eeuwen heen groote zorgen gekost om deze bosschen te bewaren, te onderhouden en te beschermen tegen den roofzucht der naburige dorpen, welke mede wilden profiteeren van het Echterbosch. Ware oorlogen in het klein hebben onze voorvaderen moeten voeren om in het rustig bezit te blijven van de schenking van Pepijn. Uitgebreide bepalingen werden vastgesteld in boschreglementen, welke op straf van soms zeer hooge boeten niet mochten overtreden worden. Zoo bepaalde men dat men geen z.g. keurhout mocht kappen d.w.z. eiken, beuken en linden mocht men niet wegvoeren.

Dit was vooral gedaan, opdat men de varkens kon jagen in deze bosschen, welke dieren zich voedden met de vruchten dezer boomen in den herfst. Strenge vorsters of boschwachters hielden dag en nacht de wacht om de verordeningen te doen eerbiedigen.

In de broeken en weiden werden vrij de koeien gejaagd; op de heide kwamen de schapen, geiten, ganzen, paarden, varkens enz. om den kost te zoeken. Een man met een groot horen, vergezeld van eenige honden volgde den troep en waakte gedurende den dag, opdat geen wild dier uit de bosschen zijn prooi zou stelen, of opdat een der toevertrouwde dieren verloren ging door ongeluk of hoe dan ook.

Even kosteloos haalde men karrevrachten hout of turf om te branden, strooisel voor de stallen en heideplaggen om hutten en huizen te bouwen.

De vennen zaten vol visschen, de bosschen vol wild, de lucht vol onverschrikte vogels. Wie verwondert er zich nog om, dat de Echtenaar houdt van zijn grond; dat onze voorvaderen niet wilden verhuizen naar elders, wanneer zij dachten aan hunne bevoorrechting op dit schoone, rijke en rustige plekje der wereld!

Dat Echt niet ongestoord in deze rijke bezittingen bleef en dat de jaloezie der omgevende dorpen meermalen werd opgewekt, is wel te begrijpen. Wat een processen zijn er gevoerd om deze rijke streek en wat een argumenten hebben de advocaten uitgedacht om toch maar mee te kunnen deelen in den Pepijnschen buit.

Heeft het niet tot in onze dagen geduurd, ten koste van veel geld na veel gewrijf en geschrijf?

Natuurlijk werd ook telkens door de tegenpartij in twijfel getrokken, of wel Pepijn de schenker geweest is dezer goederen. In „het" beruchte proces van Ohé en Laak tegen Echt aangaande deze eigendommen, wordt door den advocaat van deze twee gehuchten gesproken van „de allegatie" van die van Echt over de Pepijnsche schenking en van de „fabuleuze donatie van Coninck Pipinus."

Aldus luidt een uittreksel uit het proces-verbaal: *„en connen die van Echt ten desen nyet te staede kommen hunne allegatien van deze donatie ende privilegien, die hun door den coninck Pipinus souden syn vergunt, die niet en syn soodaenigh" etc.*

Elders lezen we *„dat des niettemin alhyer in comparatie nyet en kan komen ende hetgeene van de particuliere hondtschappen onder Echt geraissonneert wort en veel min van de fabuleuse donatie van*

Coninck Pipinus geallegeert is, welk leste punt niet anders behelst als mere dicentes (beuzelpraat)."

Zoo trachtte men tevergeefs de oude traditie te verzwakken of te vernietigen, welke tot op onze dagen onzes inziens met alle recht beweert, dat Pepijn inderdaad de schenker is der Echterbosschen aan onze gemeentenaren.

Nog meer dan vroeger leert men in onze dagen den rijkdom kennen en waardeeren van het Echterbosch, de schenking van Pepijn, nu knappe en ondernemende mannen voor en na de doodsche gronden vruchtbaar hebben gemaakt door eene deskundige behandeling van den bodem.

Beekjes werden gegraven ter afwatering van den moerasgrond, de gronden liepen droog; er werd geploegd, de opgeworpen reuzenkeien werden verwijderd; de grond werd bemest, bezaaid met verschillende gewassen, totdat eindelijk na harden en taaien arbeid prachtige resultaten het energieke, maar dikwijls veel gesmaalde werk bekroonden.

Nu ruischt in den zomer een gouden zee van rijpend koren, waar eerst, volgens het volk, de vergiftige planten de eindeloos diepe moerassen en vennen verraderlijk verborgen. In onze dagen is hier eerst de schat opgegraven, waarvan men vertelde van vader op zoon.... achter de kachel.

En wanneer men over jaren eens dieper graaft en boort, hier op deze plaats, welke eertijds de oerbosschen overschaduwden, wie weet, of onze kinderen dan hier niet zullen gaan delven „den zwarten diamant." In den geest zie ik reeds aan de oosterkimme rijzen de rookende schoorsteenen van de steenkoolmijnen Pepijn I of Pepijn II; een nieuwe bevolking vestigt zich in deze berg-en-dalsche omgeving; zijlijnen van spoor en tram onderhouden een druk verkeer met Echt. Zal de schommelende weegschaal van handel en nijverheid dan overslaan naar het nieuwe Echt, dat ontstaan zal langs de oostgrens?! Wij weten het nog niet, maar onmogelijk lijkt het ons evenmin. Volgens officieele gegeven uit het jaar 1891 bezit de gemeente Echt in het Echterbosch: sectie D 866 hectaren, 43 aren en 40 centiaren, Sectie F 505 hectaren, 52 aren en 10 centiaren. Te samen dus 1371 hectaren, 95 aren en 50 centiaren.

Echter bezit de gemeente Olhé en Laak in sectie F 169 hectaren, 13 aren en 25 centiaren, genaamd het Hazelaersbroek, waarin Echt zekere rechten heeft.

De gemeente Posterholt bezit in Sectie D (achter het Eschbroek) 193 hectaren etc. en de gemeente Waldvucht een klein perceel in het Echterbosch groot ongeveer 87 aren. Wanneer deze maten al in latere jaren door verkoop of door uitspraak in processen een weinig veranderd zijn, toch ziet men, dat de gemeente Echt nog een bezitting rijk is, welke haar met recht tot een der rijkste gemeenten van Limburg kan maken, vooral wanneer eens de lange pachtcontracten verloopen zijn en daardoor eenige honderden hectaren vruchtbare bouwgrond aan de gemeente terugkomen.

Echt, dat zeer dankbaar moest zijn aan „Koning" Pepijn, houdt zijne nagedachtenis slechts even in eere. Zijn naam n.l. blijft voortbestaan in de Pepinusbrug, ter plaatse waar de hofmeier in gevaar geraakte.

Zijn beeltenis staat in een der gebrandschilderde ramen der kerk, n.l. in de 4e van de zuiderbeuk; aldaar staat hij afgebeeld met het kruis, als strijder der Kerk, met scepter en rijksappel als koning. Het onderschrift luidt „Beatus Pipinus". Of deze titel „gelukzalige" verdiend is, betwijfelen wij. Pepijn staat er afgebeeld tusschen de H. Wadetrudis (met boek) en den H. Madelgarius met schild en zwaard.

Deze twee Heiligen staan echter niet zoozeer in verband met Pepijn van Herstal als wel met den H. Landricus, wiens beeltenis wij in de onderhelft van ditzelfde venster aantreffen, n.l. H. Landricus, predikend voor de heidenen en vernietigend de afgodsbeelden.

Voor deze twee heiligen, wier namen beter geschreven worden Waldetrudis en Maldegarius, verwijzen wij naar ons artikel over den H. Landricus.

De H. Waldetrudis was n.l. de moeder en de H. Maldegarius (ook H. Vincentius genoemd) was de vader van den H. Landricus, patroon onzer kerk en parochie.

Maar naast deze herinneringen aan de schenking van Pepijn bestaat er te Echt bijna niets, dat de dankbaarheid van het Echter volk uitdrukt voor hunnen vroegeren edelmoedigen begunstiger. Moge men er aan denken, wanneer men in het toekomstig uitbreidingsplan voor Echt nieuwe pleinen en straten ontwerpt. Zeker zou dan een naam als Pepijn van Herstalplein of -straat met of zonder een klein monumentje niet alleen een daad van dank aan den bewerker van Echt's rijkdom, maar ook een blijk van liefde zijn voor onze oude geschiedenis.

Vermelden wij nog, dat in de nabijheid van de Pepinusbrug zich ook nog te midden der ontginningen bevindt eene hoeve, voor eenige jaren gebouwd en welke zeer toepasselijk genoemd wordt: Pepinushof.

En wanneer ons stadje in vorige jaren feest vierde met een optocht en iedereen medewerkte, om den naam van Echt hoog te houden, dan werd nooit of nimmer Pepijn van Herstal met zijn gevolg vergeten.

Zoo b.v. voor een 30-tal jaren (1895) een feestoptocht georganiseerd werd, vermeldde het programma onder nummer 10 „Pepijn van Herstal, met gevolg van Edellieden, Edelvrouwen en gewapenden na hunne reis naar Sint Odiliënberg" en onder no. 21 „Peij, het gevolg van Pepijn van Herstal na den bouw der koperen brug bij Fin."

Over deze „koperen brug" nog een kort slotwoord. De volkstraditie zegt, dat Pepijn, na zijn ongeval in de Echter moerassen, eene massief koperen brug liet bouwen op de plaats van het ongeluk. Dat de Hofmeier er eene brug liet bouwen, was wel zeer practisch en is ook zeer waarschijnlijk, maar dat dit juist eene koperen brug geweest is, lijkt sterk naar volksverdichting. Overigens, van de koperen brug is niets meer te zien, maar het volk zegt, dat ze verzakt en verzonken is, meters diep in de moerassen; niemand echter weet de juiste plaats. Voor eenige tientallen jaren besloot het Echter gemeentebestuur, dat er ter plaatse van de Pepinusbrug eene nieuwe afwateringsbeek zou gegraven worden, de Pepinusbeek. Bij deze gelegenheid werd de Pepinusbrug eenigszins naar het oosten verlegd. Hieraan herinnert ons de naam der herberg „In de oude Pepinusbrug" of korter „bij Phin" (eene vrouw, welke hier herberg hield) en de van nu af ontstane nieuwe herberg „In de nieuwe Pepinusbrug".

Bij gelegenheid van deze werkzaamheden, op het einde der vorige eeuw, herleefde weer bij het landvolk de sage van „Koning" Pepijn.

Men vertelde achter de kachel weer van de koperen brug en van allerlei geheimzinnigheden uit deze doodsche streek.

En zoo vast zat de sage van de koperen Koningsbrug in het volk, dat men er met troepjes op uittrok, om natuurlijk met nieuwe schoppen en onder de nieuwe maan, ter plaatse te komen graven naar de flikkerende brug, glanzend als goud!!

Men groef uren lang .... in stilte, zonder een woord te zeggen

.... maar men vond niets .... dan de fundamenten van eene oude steenen brug; eenige oude spijkers en groote haken!

Maar geen koper, geen goud, geen schat!

Onvoldaan keerde men huiswaarts .... maar toch, zoo houdt men koppig vol, zit de koperen brug nog veel, veel dieper in den grond!!

Zooals het gewoonlijk met bruggen met veel passage het geval is, heeft ook de Pepinusbrug door de eeuwen heen veel reparatie noodig gehad.

Slechts enkele feiten willen wij hier aanhalen om daardoor tevens eenige verschillende benamingen aan te geven, waarmee men deze historische brug noemde.

In 1752 werd „geresolveert ende belast aen den tydelycken borgemeester te laeten maecken de puppelsbrugh ende daer neffens een vonder als oock een vonder op de Sleck."

In 1768 „geresolveert dat de Pupinusbrugh sal gerepareert worden."

In 1774 „geresolveert dat de Pepinusbrughe sal afgebroocken worden ende in de plaetse aldaer een vonder geleydt worden."

....„geresolveert dat eene steene kaniel in Pepinusbrugge gemaeckt sal worden" etc.

En hiermede eindigen wij deze beschrijving over Pepijn en de koperen brug.

En wanneer wij dan weer eens wandelen naar „dien doodschen boschkant" en wij passeeren de historische plaats aan de Pepinusbrug, dan lijkt ons, wij zijn er zeker van, die streek niet meer zoo doodsch en akelig. Dan zullen wij ons herinneren deze geschiedenis, welke hier voor vele jaren plaats greep en alles begint te leven in onze omgeving, waar iedere turfhoop ons doet denken aan de verzakte karos van Pepijn en iedere flikkering ons de koperen brug voor den geest roept. En zoo heeft iedere plek hare eigenaardige aantrekkelijkheid, welke des te sterker is, naarmate de historie ervan ons meer bekend is.

Echter Sagen en Legenden.

Onder *Sagen* verstaat men gewoonlijk een verhaal omtrent de een of andere familie, of persoon, over een kasteel of plaats etc., waarbij in tegenstelling met 't sprookje, dat meer algemeen is, de tijd van gebeuren, de plaats en persoon nauwkeurig zijn aangegeven. Zoo kan men spreken van de sage van „Juffrouw zonder Kop" en van het sprookje van „de Kabouters".

„Legenden" hebben een meer religieus voorkomen. Zij spreken meer van stichtende en wonderlijke voorvallen en gebeurtenissen uit het leven van heiligen en vrome zielen. Zeer dikwijls ligt zoowel bij de sagen als bij de legenden een feitelijke historische gebeurtenis ten grondslag, waaromheen het volk, om de naakte werkelijkheid wat te versieren, het bonte kleed zijner phantasie geweven heeft. Als wij bij sagen en legenden van gehalte kunnen spreken, dan is de waarde der legenden grooter dan die der sagen, omdat de eerste op een godsdienstig en meer leerend en zedelijker fundament gebouwd zijn. Legenden zijn bovendien meer beleerend, meer verheffend en ernstiger.

Nog verder van de historie staan de sprookjes, waarin de volksfantasie zich uitleeft en waarin gewoonlijk lotgevallen verhaald worden van buitengewone personen. Hier wordt verteld van feeën en elfen, van kabouters en reuzen, van vuurmannen en spoken enz. Het land van Echt is rijk zoowel aan legenden als aan sagen en sprookjes. Urenlang zou men kunnen vertellen over al die aantrekkelijke voorvallen, gebeurd of niet, welke door mondelinge overlevering door de eeuwen heen tot ons gekomen zijn. Laten wij die overblijfselen onzer voorouders bewaren voor onze kinderen, zij leeren hunnen grond meer liefhebben, zooals gij een tuin meer liefhebt, om de ouderwetsche bloemen, die de zorgzame handen onzer voorouders er nog geplant hebben.

Eene zeer mooie legende met een historisch-religieusen ondergrond vinden wij te Echt in de legende der *„Zeven voetvallen"*. Wij

hebben deze legende verhaald in ons werkje „Drie adellijke Huizen te Echt" [1]) en verwijzen den lezer aldaar. Merkwaardig is zeker, dat de zeven kapelletjes, welke met deze legende verband houden nog bestaan.

Over de *kapel* van Schilberg vertelt men, dat de bokkenrijders er een ketting om wilden spannen, maar telkens, hoe zij ook pasten, een schakel te kort kwamen!

Ook aangaande het *klooster van St. Joost* worden eigenaardige geschiedenissen verhaald, hoe alle paters, n.l. behalve één, die ontsnapte, door een Montfortschen drossaard zouden gedood zijn!

In de „Cargatskoel" bij Berkelaar hoort men in den Kerstnacht de *klokken* geheimzinnig luiden van een kerk, die daar verzonken zou zijn!!

Over het Hazelaarsbroek zweven in de blauwe *dwaallichtjes* de zieltjes van zooveel ongedoopte kinderen! In verschillende oude Echter huizen heeft het gespookt of spookt het misschien nu nog!!

Door het Ophovener veld jaagt in het stormige najaar een geheimzinnige *wagen,* bespannen met zes vurige paarden, ratelend voort van het Slötje langs Echt, zoodat men des morgens het diepe spoor kan volgen midden door het veld. Door het Echter veld liep eertijds (of loopt misschien nog) een *spookhaas* rond, haast zoo groot als een kalf en door den besten jager zelfs niet te schieten!

Ook in het Echter water zit de *man met den haak,* die de kinderen, die te kort bij het water komen, tot zich trekt; ook hier woont de *„boeman"* in de schuur, in den kelder of op zolder; ook hier zwerft de *vuurman* rond, evengoed als het *korenmenke* op de kinderen afkomt, wanneer zij zich in het hooge koren wagen. Wat hebben wij dikwijls als kind geschrikt .... en geloopen wanneer wij over het snel voort golvende korenveld in onze levendige kinderphantasie het korenmenke reeds meenden te zien toesnellen! Men kreeg ondertusschen door al die naïve verhaaltjes een heilzamen schrik voor vuur en water, voor 't dichte bosch en bloeiend veld, voor gevaarlijke trappen naar zolder of kelder, in één woord voor al de gevaarlijke plaatsen voor het teere kinderleven.

Tot de Echter Sagen met historischen grond noemen wij de bekende sage van *„Pepijn van Herstal"* met de koperen Pepinusbrug. Wij hebben deze mooie sage reeds verhaald, zoodat wij er hier verder niet meer op ingaan.

---

[1]) Cfr. Publications 1919. Afzonderlijk verkrijgbaar boekhandel Griens, Echt.

Even bekend is de sage van *„Juffrouw zonder kop"*. Plaats en tijd worden er nauwkeurig aangegeven en zooals wij reeds in de vorige beschrijvingen mededeelden, ontbreekt ook hier het geschiedkundig karakter niet. Voor deze sage verwijzen wij eveneens naar het hoofdstuk over het Slötje.

Onder de Echter sagen kunnen wij wegens de plaats en naambepaling ook wel rangschikken het lugubere verhaal van *„den vuurman van Cantelmo"*.

Meer naar den kant der sprookjes gaat de vertelling over *„het Reuzengat te Echt"*, welk verhaal wij hier laten volgen, genomen uit het eerste deel der Limburgsche Legenden etc., pg. 219. (H. Welters).

Tusschen Echt, Montfort en Posterholt, waar het nog „het Echterbosch" heet, vindt men een vervaarlijk grooten kuil in den grond, die door menschenhanden gemaakt is. Ten tijde, toen het land nog door de reuzen bewoond werd, zou de koning der reuzen gaan trouwen en volgens 's lands gebruik moest hij met de aanstaande koningin zijn eigen woning in den grond maken, want de reuzen woonden in den grond, juist als de aardmannetjes. Zij begonnen te graven van den morgen tot den avond en zoo groeven zij tien jaren lang zonder één woord te spreken. Toen ze tien jaren lang gegraven hadden, vloog er een vogel voorbij. „Zie eens", zei de toekomstige koningin voor 't eerst: „daar vliegt een kraai voorbij!"

„'t Is geen kraai, 't is maar een spreeuw!" antwoordde de koning, „werk maar voort!" En ze groeven verder.

Toen ze weer tien jaren gegraven hadden, zei de koningin: „Ik geloof toch dat het een kraai was!"

„Kom, kom!" sprak de koning, „je bent maar een babbelaarster, ik kan zoo'n vrouw niet trouwen!"

Daarom is de koning der reuzen nooit getrouwd en de woning onafgewerkt gebleven. De reuzen volgden het voorbeeld van hun koning, omdat zij alle vrouwen snapsters vonden en zoo is het reuzengeslacht in Limburg uitgestorven!"

Wij vinden in het IIde deel pg. 28 van voornoemd werk eene omschrijving van deze reuzen. „De reuzen zijn van 100—200 voeten groot, stappen met gemak over breede rivieren en meren, kaatsen met bergen; eenige zandkorrels, die zij laten vallen worden heuvelen; een zware eik is hun knots en wandelstaf. Zij bewaren een bijna eeuwig stilzwijgen. Goden en menschen vijandig, wonen de reuzen gaarne in rotsen, welker stukken zij tot allerlei behoeften gebruiken,

vandaar dat de sage den oorsprong van groote steenhoopen in Duitschland en Noord-Nederland aan de reuzen toeschrijft".

Het schijnt dat onze omgeving een zeer bevoorrechte streek geweest is voor allerhande wezens uit het geestenrijk, of is de phantasie onzer voorouders zoo sterk ontwikkeld geweest?

Naast de reuzen vindt men hier ook de *kabouters* of „hövelemenkes". Zij woonden volgens voornoemden schrijver in de zoogenaamde haagten, d.i. onderaardsche gangen, welke in Limburg gevonden werden te Geleen, Stein, Echt, Reuver, Brunssum en Hoensbroek. Zij waren leelijke en mismaakte dwergen, ongeveer zoo groot als een vierjarig kind. Zij vreesden het daglicht, lieten zich van niemand zien, vluchtten alle verkeer met de menschen en kwamen slechts des nachts uit hunne holen te voorschijn, ten einde aan de huizen der goede buren eenig huisraad ter leen te vragen. Deze voorwerpen waren steeds in de beste orde teruggebracht, vooral was het koper en tinwerk blank als zilver geschuurd. Men verhaalt zelfs, dat menige luie Griet haar huisraad op Zaterdagavond voor de kabouters buiten stelde om er des Zondags mede te pronken. Goed en dankbaar jegens hunne weldoeners, waren zij van eenen anderen kant onverbiddelijke vijanden van hunne vervolgers. (De auvermannetjes. Jos. Russel).

De taal der kabouters was de echo. Men zegt, dat zij uit onze streken verdwenen, toen de klokken er gekomen zijn, wier gelui zij niet konden verdragen!

Te Echt schijnen de „hövelemenkes" gewoond te hebben op het Groenshöfke (afkomstig van de Echter familie Groenen) en wij herinneren ons nog zeer goed hoe in een Vastenavondoptocht uit 1895 een wagen vol kabouters meetrok onder het programmanummer: „De heuvelmennekes van het Groenshöfke in hun wondervol paleis aan den arbeid".

IN MEMORIAM.

AUGUST JEAN ANTOINE FLAMENT,

Oud-Rijksarchivaris in Limburg.

Zaterdag 2 Mei 1925 verwisselde te 's-Gravenhage de heer A. J. A. Flament, na eene kortstondige ziekte, in den ouderdom van bijna zeventig jaren, het tijdelijke met het eeuwige.

Met hem is heengegaan een geleerde van veelzijdige kennis, die in vele zaken een diepgaand inzicht had en in wijde kringen bekend was. Groot vooral was zijne kennis van de zeer ingewikkelde geschiedenis van de provincie Limburg en hare eigenaardige politieke indeelingen van vóór 1794 en van de lotgevallen, die de archieven van dit gewest in de laatste honderd jaren, vooral gedurende het tijdvak van 1794—1815, hebben ondergaan. Hierin had hij dan ook een uitstekend leermeester in den persoon van zijn ambtsvoorganger, pastoor Joannes Josephus Habets, onder wiens leiding hij het geluk had tien jaren als commies-chartermeester werkzaam te zijn geweest en van wiens veelzijdige kennis der geschiedenis en der archieven van dit gewest hij zich veel ten nutte kon maken. Toen hij dan ook in 1893 als diens opvolger tot Rijksarchivaris in Limburg werd benoemd, bouwde hij op den grondslag, door dezen gelegd, voort en wist hij door zijne rustelooze nasporingen de hoogte zijner kennis te bereiken en menig onderwerp en punt in een beter en juister daglicht te stellen.

Wat hij als Rijksarchivaris voor de uitbreiding en de vermeerdering van het Rijksarchief in Limburg geweest is en gedaan heeft, moge uit de volgende opsomming blijken.

Kort na de aanvaarding van zijn ambt werden zijne zorgen gevraagd voor de overname der archieven van het Hof en de Staten van het Spaansch-Oostenrijksche en het Staatsche Overkwartier van Gelderland en de daaronder ressorteerende Schepenbanken, die te Roermond op het raadhuis bewaard werden

en het archief van het voormalig Geldersch Overkwartier vormden. Deze onverkwikkelijke archief-kwestie, die hem veel verdriet veroorzaakte, begon in 1894 om te eindigen in 1901.

Intusschen schonk hij zijne volle aandacht aan de overbrenging der rechterlijke archieven van opgeheven schepenbanken, leen- en laathoven, die op verschillende gemeentehuizen bewaard werden. Zoo moest hij die archieven van 18 gemeentebesturen overnemen, daarenboven van het gemeentebestuur van Venlo de archieven der kloosters Maria-Weide en Trans-Cedron. Ook wist hij te verkrijgen, met welwillende machtiging van Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid den Bisschop van Roermond, de rechterlijke archieven, die voorheen bewaard werden in de „com", — eene zware eikenhouten kist, die op de meest veilige plaats der gemeente of dorp, den kerktoren, stond, — en die op vele plaatsen op de pastorie zijn terecht gekomen. Die archieven werden overgenomen van de kerkbesturen van Broekhuizen, Geleen, Limbricht, Melik-Herkenbosch, Nederweert en Swalmen.

Middelerwijl werd in den loop van 1895 van het Rijksarchief in Gelderland te Arnhem overgenomen de belangrijke verzameling charters, registers en losse stukken, uitmakende de archieven van het Souverein Hof en de Rekenkamer te Roermond, die in 1632 naar Arnhem zijn gevoerd en aldaar achtergebleven in 1682.

Ingevolge het Koninklijk besluit van 23 Augustus 1907, no. 273, zag hij zijn depôt verrijkt met de notarieele protocollen in de arrondissementen Maastricht en Roermond, die tot 1811 van de notarissen, belast met hunne bewaring, overgenomen werden. Deze belangrijke aanwinst bestond uit 1090 lijvige deelen of banden en 898 portefeuilles, en 8 portefeuilles met acten verleden ten overstaan van gezworen landmeters in de landen van Overmaas.

Naast deze aanwinsten ingevolge wettelijke voorschriften, wist de heer Flament zijn depôt te verrijken door aankoop van een groot aantal archieven, waaronder als voornaamste te melden zijn: schepenbrieven van Venlo (1390—1765); charters van de Munster-abdij te Roermond (1229—1740); de belang-

rijke archieven, die in 1798 bewaard werden op het kasteel Kessel en daarna op het kasteel Aldenghoor onder Haelen en die betrekking hebben op den ambtman en de heeren van Kessel, de gemeente Kessel, de familie De Keverbergh en aanverwante familiën enz.; een aantal charters betrekkelijk de heerlijkheid Tienray-Swolgen (1392—1774).

Door zijne bemiddeling kwam het archief door schenking in het bezit van een groot aantal charters, registers en losse bescheiden, o.a. die afkomstig van de schepenbank Obbicht-Papenhoven, betreffende het kasteel Blankenberg onder Keer-Cadier, de heerlijkheid Cadier en hare heeren, het leenhof van Schinnen, terwijl hij in depôt wist te krijgen de zeer belangrijke verzameling charters, registers en losse stukken, afkomstig van de familie De Geloes te Eysden en aanverwante familiën en van de ambten door dezen bekleed, van de heerlijkheden, waarvan zij heer zijn geweest, en van dezer schepenbanken.

Met het gemeentebestuur van Maastricht bracht hij eene ruiling tot stand, waardoor zijn depôt, behalve van een aantal registers en losse stukken, in het bezit kwam van 69 origineele charters van de jaren 1234—1761, waarvan de meeste betrekking hebben op en afkomstig zijn van het voormalig vrije Rijkskapittel Sint-Servaas dier stad.

De verzameling zegelstempels afkomstig van kerkelijke en andere instellingen en besturen, die op het grondgebied van Limburg bestaan hebben, alsmede de verzameling plannen, kaarten en prenten hadden zijne volle aandacht en werden met meerdere exemplaren verrijkt.

In de laatste maanden van zijn ambt in 1919 mocht hij nog in uitvoering van het Koninklijk besluit van 20 Juni 1919, no. 389, de oude kerkelijke doop-, trouw- en sterfregisters van 31 gemeentebesturen voor zijn depôt overnemen.

Wat hij voor het Provinciaal Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Limburg was zal blijken uit de vele artikelen, die hij in de beide periodieken van dat Genootschap, de „Maasgouw" en de „Publications" ten beste gaf en als men bedenkt dat hij vele jaren lid en meerdere jaren onder-voorzitter van het Bestuur was, vele jaren alleen redacteur en meerdere jaren

nog mederedacteur dier periodieken was. Ook behartigde hij na het overlijden van pastoor Jos. Habets, de belangen van het Museum van voornoemd Genootschap, totdat in den persoon van wijlen pastoor M. Rutten een even zorgzame als zich toewijdende conservator werd gevonden.

De vrucht van zijne rustelooze nasporingen en bekwame vindingen publiceerde hij in couranten, tijdschriften of zelfstandige werken. Om niet te gewagen van de memories over Limburgsche archieven in de „Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven" gaf hij de volgende zelfstandige werken uit:

Geschiedenis van het huis der Twaalf Apostelen, genaamd de „Belick" te Maastricht, gesticht voor Roomsch-Katholieke oude mannen, uitgegeven op last der provisoren ter gelegenheid van het vierhonderdjarig jubelfeest op 3 Mei 1893. Maastricht. Leiter-Nypels 1892/1893. 4°.

Catalogus der stadsbibliotheek van Maastricht, bewerkt als „Bibliotheca Limburgensia". Maastricht, Maastrichtsche stoomdrukkerij. 1889—1894, 2 dl., 8°.

De politieke en rechterlijke verdeelingen en indeelingen van het Tweede Kwartier of Overkwartier van Gelderland. Maastricht. 1894, 8°.

De inlijvingen van het grondgebied van het tegenwoordig Hertogdom Limburg bij de Fransche Republiek, de politieke indeelingen en den afstand daarvan, bij tractaten, door de oude bezitters tijdens de Fransche overheersching 1792—1814. Maastricht. 1894. 8°.

De archieven der gemeenschappen, collegiën en ambtenaren te Roermond, die een rechterlijk of landsheerlijk karakter hadden of rechtstreeks invloed op het Algemeen bestuur hadden. Van de 13e eeuw tot in 1894. 's-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij, 1896. (Bijlage van het Jaarverslag over 's-Rijks archieven in 1894).

De archieven der vorstelijke Rijksabdij Thorn, deel 2 en 3. Algemeene Landsdrukkerij. 1899. 8°.

Behalve de vele artikelen, grootere en kleinere, welke hij in de „Maasgouw" uitgaf verschenen in de Publications van zijne hand de volgende artikelen en studiën:

Byzantijnsche kunstvoorwerpen met inschriften van de O. L. Vrouwe Kerk te Maastricht, deel XXIII (1886).

Joseph Jan Hubert Mooren, geb. te Roermond. Korte levensschets met bibliographie, deel XXVII (1890).

Wedervinding van het grafmonument van de H.H. Monulphus en Gondolphus in de St. Servaaskerk te Maastricht, ibidem.

De westertoren van St. Servaaskerk te Maastricht, deel XXVIII (1891).

Gastronomia Trajectensis of een feestmaal te Maastricht in November 1660, ibidem.

Chroniek van de heerlijkheid Weert getrokken uit de stadsrekeningen, charters en andere oorspronkelijke bescheiden, deel XXIX (1892).

In memoriam. Joannes Josephus Habets, rijksarchivaris in Limburg, geb. 27 Nov. 1829, overleden 22 Juni 1893, deel XXX (1893).

De wedervinding van het lichaam en het oud graf der Heilige Hereswit (of Hereswint), gravin van Streijen, echtgenoote van den H. Ansfridus, graaf van Hoei en van Teisterbant, stichteres van de abdij Thorn en hare vereering vóór 1794, ibidem.

Een brief van Reinout IV van Brederode, aan zijn zwager Johan van Wyttenhorst, heer te Horst, en toegelicht, ibidem.

Korte inventaris der archieven van de schepenbank en de burgerlijke administratie der heerlijkheid Gennep (Gennep, Ottersum, Oeffelt), deel XXXII (1895).

Miscellanea. — 1. Doodvonnis te Epen in 1664. — 2. Lijst der burgers van Nijmegen, die in 1572 aan het Eerwaardig Kapittel van Sint-Stephanus en den magistraat aldaar een verzoekschrift richten om twee paters van de Sociëteit van Jesus toe te laten. — 3. Het afbreken van de gebouwen op de Maasbrug te Maastricht tijdens het Fransch bestuur, deel XXXVI (1900).

Eene preek in de kerk van het Dominicanessenklooster Ste. Agnetenberg te Sittard in 1795, deel XXXVII (1901).

Dr. L. P. H. Schols — in memoriam, deel XXXVIII (1902).

Verhaal der wreedheden te Roermond tegen de geestelijken gepleegd den 23 Juli 1572, naar een gelijktijdig Italiaansch verhaal, deel XXXIX (1903).

Register der graven in de St. Maartenskerk te Venlo, ibidem.

Beschrijving der stad Maastricht door Adam van Broeckhuysen, Luitenant-Kolonel enz. te Maastricht; begonnen in Juli 1731. Met inleiding en aanteekeningen, deel XLII (1906).

Diplomen en charters der proostdij van Meerssen te Brussel in het Algemeen Rijksarchief, ibidem.

Eenige voorstellen gedaan voor het behoud der oude grafsteenen, deel XLIII (1907).

Het cijnsboek van het huis Nieuwenbroeck, grafelijk Bentheimsch leen onder Beesel (bij Venlo), ibidem.

In memoriam. — M. F. R. baron de Sélys-Longchamps van Borgharen, deel XLVI (1910).

De vorming der Heerschappijen op het grondgebied in Limburg of die zich daarover hebben uitgestrekt, van de Romeinsche overheersching tot 1814—1817 (ontstaan der provincie), deel XLVII (1911).

De mémoire van Banning over Limburg, deel XLVIII (1912).

Korte inhoud van de resolutiën der Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, gezonden aan de Commissarissen-Instructeurs van Brabantsche zijde te Maastricht, deel XLIX (1913), L (1914), LI (1915), LIV (1918), LV (1919).

Ten zeventigsten verjaardag van jonkheer Mr. V. de Stuers, 20 October 1913, deel XLIX (1913).

Necrologium der parochiekerk van Nuth uit de 15e en 16e eeuw (fragment Januari-April), deel L (1914).

De rechtsbedeeling op het grondgebied van de tegenwoordige provincie Limburg in 1794 met een blik op de voorgeschiedenis, deel LI (1915).

De kerkschat te Nunhem (L.), ibidem.

Limburgsche geschied- en oudheidkundige schetsen, deel LII (1916).

De eerste koning op Nederlandsch grondgebied, zijn schenking en zijn troonzetel.

Hoe in oude tijden in Gelderland gronden in bezit werden genomen met kar en paard.

Een vorstelijk huwelijk te Stevensweert.

De gilden te Maastricht vooral onder het oogpunt van kunst en kunstnijverheid en hun proefstukken.

Heksenprocessen in het Zuiden van Limburg in de 16e en 17e eeuw en iets over heksen en stille krachten in de 19e eeuw aldaar.

Over weerwolven in 't bijzonder in Limburg.

Deftige valsche munters.

Bezoek van Czar Peter den Groote te Maastricht en het bestormen van den borcht op de Maas te zijner eere.

De avonturen van een Luiksch Edelman, kanonik der Kathedraal te Luik in het begin der 17e eeuw.

De gevangenneming en ontvluchting van Milord Thomas Chambert Cecil, Engelsch graaf te Stevensweert.

Oude Rechtsgebruiken en Rechtstoestanden in de Nederlanden, vooral in Limburg:

Overblijfsels van het Germaansch recht in Limburg vóór 1794, een leenheerlijkheid en een civiel rechtsgeding.

De voogdgedingen.

Het kamprecht te Maastricht.

De compositie van 't Germaansch recht.

Summiere inventaris van het archief der Evangelisch-Luthersche Kerk (Kerkeraad en diakonie) te Maastricht, ibidem.

Limburgsche geschied- en oudheidkundige schetsen II, deel LIII (1917).

Een miniatuur vorstendommetje op Nederlandsch grondgebied.

De schaking van eene abdis van Thorn door den graaf v. d. Bergh.

De twee laatste Limburgsche (ook laatste Nederlandsche) roofridders, 1708—1732.

De schutterijen in Limburg in 't bijzonder die te Valkenburg.

Een wet op den schoolplicht en eene schoolcommissie van vóór 150 jaar in 't Zwarte Zuiden.

In 't land der Bruinkolen.

Brunssum (Limburg) vóór 124 jaren eene belangrijke industrieplaats.

De vestingwallen van Maastricht.

Zwendelarij en handigheidjes van moderne oudheidhandelaars bijzonder in betrekking tot Limburg.

Iets over het bier en zijne geschiedenis (Niet geheel over Limburg, maar niet zonder Limburgsch belang).

De parabel van den Verloren Zoon in het Venloosch taaleigen van het begin der 19e eeuw.

In memoriam. Théophile Maria Coenegracht, aalmoezenier te Reckheim. † 27 Februari 1918, deel LIV (1918).

La République Cis-Rhénane de Hoche en 1797, deel LV (1919).

Limburg ten opzichte van Nederland en België, ibidem.

Limburg een Nederlandsch gewest grootendeels Geldersch.

De Belgische eischen ten opzichte van Limburg.

Maastricht en Nederland.

Nederland en Limburg.

De verhouding van Limburg tot Nederland 1839—1919 en het petitionement van 1838.

Noord- en Zuid-Nederland in 1883 en 1919.

August Jean Antoine Flament werd te Amsterdam 14 Maart 1856 geboren. De humaniora maakte hij te Kuilenburg en volmaakte die studie op een der Jezuïetencolleges. Reeds op jeugdigen leeftijd als volontair verbonden aan de Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage, volgde in 1883 zijne aanstelling tot commies-chartermeester bij het Rijksarchief in Limburg en werd hij bij Koninklijk besluit van 25 Juli 1893, no. 21, tot Rijksarchivaris in Limburg benoemd. Met 1 Januari 1921 nam hij ontslag en vestigde zich in den laatsten tijd te 's-Gravenhage, waar hij na eene korte ongesteldheid, door eene beroerte ge-

troffen, voorzien van de H.H. Sacramenten der stervenden, godvruchtig overleed.

Hij was Officier in de Orde van Oranje-Nassau en Commandeur in de Orde van den Leeuw en de Zon van Perzië.

Hij ruste in vrede.

P. DOPPLER.

TABLE ALPHABÉTIQUE.

B.

C.

D.

E.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

T.

W.

X.

Y.

Z.

PLANCHES.

TABLE DES MATIERES.

